
بسم الله الرحمن الرحيم

TEŞEKKÜR

Bu eserin yeniden yayınlanmasına vesile olan
İstanbul/Tuzla Tersane Mescidi
İmam-Hatibi Veli Çıtışlı Hocamıza teşekkür ederiz.

KAYNAKLARIYLA

AHKÂM HADİSLERİ

MEZHEPLERE GÖRE FIKHİ HÜKÜMLER VE ŞERHLERİ

1

KAYNAKLARIYLA

AHKÂM HADİSLERİ

MEZHEPLERE GÖRE FIKHİ HÜKÜMLER VE ŞERHLERİ

Editör
Taner Çakıcı

Redakte ve Tashih
Ahmet Büyüksolak
Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Arapça Metin Kontrol
Furkan Koçpınar
29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Son Okuma
Latif Kul

Sayfa Düzeni
Rabbani Düz

Kapak Tasarım
Yunus Karaaslan

Baskı & Cilt
1. Baskı: Aktif Matbaa ve Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti
Sertifika: 47477 **Tarih:** 2022/01

ISBN (TAKIM)
978-605-5644-62-8

ISBN (Cilt 1)
978-605-5644-63-5

MİRAC
MİRAC YAYINLARI
Güneştepe Mh. Kültür Sk. No:20/B Güngören – İstanbul
GSM: 0 535 256 29 51 Telefon: 0 212 523 38 04
www.miracyayinlari.com

1.
CİLDİN
İÇİNDEKİ KONULAR

I. KONU

TAHARET

♦

II. KONU

ABDEST

♦

III. KONU

MESH

♦

IV. KONU

GUSÜL

♦

V. KONU

TEYEMMÜM

♦

♦

Bizi İslam'la şereflendiren ve kalbimizi iman nuru ile dolduran Rabb'imize sonsuz hamd ederiz. Resulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, Hz. Adem (aleyhisselam)'dan beri Resulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, kadar gelmiş olan tüm Peygamberlere, Ehlibeyt efendilerimize ve annelerimize, Ashâb-ı Kiram efendilerimize ve annelerimize salat ve selam olsun...

Değerli Okuyucumuz

Mirac Yayınları olarak uzun süredir Müslümanların kütüphanelerinde ciddi bir boşluğu dolduracak ve kaynak teşkil edecek mahiyette bir hadis-i şerif kitabının yayınını gündemimize almıştık. Bu konudaki ilim ehli ile olan istişarelerimiz ve araştırmalarımız bizi Merhum Değerli Alim Celal Yıldırım'ın Kaynaklarıyla Ahkam Hadisleri adlı eserini yayınlamamızın isabetli bir karar olacağında birleştirdi.

Ey Müminler!

Size iki emanet bırakıyorum. Onlara sımsıkı sarıldığınız takdirde bir daha asla yolunuzu şaşırmazsınız. Bu emânetler; Allah'ın kitabı Kur'ân ve O'nun Peygamberinin sünnetidir.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Veda Hutbesi'inden...

İşte Müslüman için ölçü burada. Tam 23 yıllık tevhid mücadelesinin ardından, kıyamete kadar gelecek olan tüm Müslümanlar için tek kelimeyle tevhid mücadelesinin özeti.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetini yok sayarak Kur'an'ın kamil manada anlaşılması mümkün değildir. Bu konuda İslam aleminde İslam'ın ikinci ana kaynağı olan sünnete büyük bir önem verilmiş çok hacimli ve değerli kaynak eserler ortaya konmuştur.

İslam'ın anlaşılmasını ve yaşanmasını sadece Kur'an'a bağlamaya çalışan, sünnete ilişkin rivayetleri büyük ölçüde devre dışı bırakan, "sünnetsiz bir din" anlayışını esas almaya çalışan birtakım akımlar ve anlayışların ortaya çıktığı, günümüzde sünnetin, Müslümanın hayatında ne kadar büyük bir önem arz ettiğini, ulemanın sünneti nasıl ictihadlarında temel dayanak olarak kabul ettiklerini gösteren bu eserin yayınlanma amacı sapık akımların önüne bir nebze de olsa geçebilmektir.

Konuya bir başka açıdan baktığımızda ise, bir mezhebe bağlı bulunan müslümanın, herhangi bir hadis kitabında gördüğü bir hadisi esas alarak kendi kafasına göre, fukaha ve müctehidlerin ictihatlarını bir kenara bırakarak kendi anlayışı doğrultusunda hadislerle amel etmesi kesinlikle doğru değildir.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetiyle ümmetinin bağını koparmak bunu başaramasa da en azından sünnetle olan irtibatını zayıflatabilmek için gayret gösteren bu sapık akımların önüne geçme noktasında yayınevi olarak üzerimize düşen görevimizi ifa edebilmek adına bu değerli eseri yayınladık.

Ümit ediyoruz ki Kaynaklarıyla Ahkam Hadisleri eserimiz bu konuda ciddi bir boşluğu dolduracaktır.

Rabb'imizden bu gayretimizi ve niyetimizi halis kılmasını ve hizmetimizi bereketlendirmesini niyaz ederiz.

Mirac Yayınları

AHKÂM HADİSLERİ KİTABINA DAİR

İslam'ın Kur'an'dan sonraki ikinci kaynağı Allah Resûlü'nün (s.a.v.) sünnetidir. Rabbimiz, elçisine yüklediği vazifeden söz ederken bunun dört şeyden oluştuğunu çeşitli âyetlerde belirtmiştir: Allah'ın âyetlerini insanlara okuma (tebliğ), insanları başta şirk, zulüm ve kötü ahlak olmak üzere her türlü kötülükten arındırma (tezkiye), Allah'ın Kitabını öğretme (talim) ve hikmeti öğretme. Allah Resûlü bir yandan Kur'an'ı açıklarken diğer yandan Kur'an'da yer almayan pek çok konuda yeni hükümler koymuştur.

Buradan anlaşılacağı üzere Allah Resûlü'nün sünneti devre dışı bırakılarak Kur'an'ın anlaşılması ve pratiğe yansıtılması mümkün değildir. Bu gerçekten hareketle İslam ilim geleneğinde sünnete büyük bir önem verilmiştir. Allah Resûlü'nün söz, davranış ve takrirlerini herhangi bir tahrife uğratmadan aktarma işi daha sahabe döneminden itibaren Müslümanların en önemli gündem maddelerinden birini teşkil etmiştir. İlerleyen dönemlerde bu hadis rivayetleri önce yazılı hale getirilmiş, ardından bu yazılı malzemelerin derlenip toparlandığı, sistematik bir hale getirilerek tasnif edildiği hadis eserleri yazılmıştır.

İslam ümmeti, dünya üzerinde benzerine rastlamanın mümkün olmadığı bir şekilde rivayetlerin sağlamını çürüğünden, gerçeğini sahtesinden ayırt edebilmek amacıyla pek çok alt ilim dalı geliştirmiştir. Bu kapsamda hadisleri rivayet eden râviler tek tek incelenmiş, hadis rivayetlerinde meydana gelebilecek ve hadisin sıhhatini zedeleyebilecek kusurlar gözden geçirilmiştir.

Fıkhın müstakil bir ilim dalı olarak ortaya çıkışı anından itibaren müctehidler, gerek Kur'an'ı anlarken gerekse Kur'an'da yer almayan konularda şer'î hükümleri istinbat ederken sünneti göz önünde bulundurmuşlardır. Nitekim fıkıh kitaplarında hemen her meselenin aklî açıdan temellendirilmesi yanında naklî yönden delillendirilmesinde hadislere özel bir önem atfedildiği görülür.

Zaman içinde devasa hadis külliyatı içinden yalnızca fıkhî hükümleri barındıran hadisler bir araya getirilerek "ahkâm hadisleri" literatürü de oluş-

turulmuştur. Bu kapsamda ilk olarak akla gelen eserler arasında Cemmâîlî'nin Umdetü'l-ahkâm, İbn Dakîk el-Îd'in el-İlmâm, İbn Hacer el-Askalanî'nin Buluğu'l-merâm adlı eserler yer almaktadır.

Farklı mezheplere mensup fakihler, söz konusu ahkâm hadislerinin kendi mezheplerinde ve diğer mezheplerde nasıl anlaşılıp yorumlandığı, hüküm verirken dikkate alınıp alınmadığı gibi hususları ortaya koymak üzere ahkâm hadislerini şerh eden eserler de kaleme almışlardır. Bu alanda ilk akla gelen eserler arasında San'anî'nin Sübülü's-selâm ve Şevkânî'nin Neylü'l-evtâr adlı eserleri bulunmaktadır.

Elinizdeki eser, fukahanın fıkhî hükümleri istinbat ederken göz önünde bulundurdukları ahkâm hadislerini şerh eden eserlerin modern dönemde yazılmış örneklerinden biridir. Son dönem İslam âlimlerinden, Aydın, Afyon ve İzmir Müftülerinden merhum Celal Yıldırım bir yandan diyanet teşkilatında müftülük görevini icra ederken diğer yandan İslamî ilimlerin hemen her alanında kıymetli eserler kaleme almıştır. Bu eserlerden birisi de elinizdeki "Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri" adlı eserdir. Müellif bu eserde hükme medar olan hadisleri teker teker ele alarak farklı mezheplerin söz konusu hadisleri nasıl anlayıp yorumladıklarından söz etmekte, hadisten çıkan hükümleri ele almaktadır. Eser bu haliyle fıkıh mezheplerinde yer alan hüküm, ictihad ve fetvaların hadislerdeki dayanaklarını bilmek isteyenler için son derece büyük bir öneme sahiptir. Eser incelendiğinde fıkıh mezheplerindeki görüş ayrılıklarının önemli bir bölümünün hadislere ilişkin olduğu görülecek, her bir fıkıh mezhebinin sahih kabul edip hükme dayanak kıldığı hadislerden haberdar olunacaktır.

Bu vesileyle şu önemli hatırlatma ve uyarıyı da yapmak gerekmektedir:

İctihad ehliyetine sahip olmayan ve belirli bir mezhebe müntesip bulunan kimsenin, herhangi bir hadis kaynağında ya da şerhinde gördüğü bir hadisi esas alarak kendi kafasına göre hadislerle amel etmesi kesinlikle doğru değildir. Zira mezhep dediğimiz kurumsal yapılar, hüküm istinbatında yalnızca hadisleri esas almazlar. Kur'an başta olmak üzere icma, kıyas, maslahat, istihsan gibi başka şer'î delil ve yöntemleri de kullanırlar. Yine fıkıh mezhepleri bir konuda tek bir hadisten hareketle hüküm ortaya koymayıp o konuda Hz. Peygamber'in farklı uygulamalarının bulunup bulunmadığını, sahabenin söz konusu rivayetle amel edip etme-

diğini, konunun Kur'an âyetleriyle birlikte değerlendirildiğinde nasıl bir tablonun ortaya çıktığı, söz konusu hadisin Hz. Peygamber'in hayatının hangi dönemine ilişkin olduğu gibi daha başka pek çok hususu da göz önünde bulundururlar. Bu derecede yetkinlik sahibi olmayan bir kimsenin, İslam'ı anlamaya ömrünü vermiş fukaha ve müctehidlerin ictihatlarını bir kenara bırakarak herhangi bir kitapta gördüğü bir hadisle veya o hadise ilişkin şerhle amel etmeye kalkması, kişi sayısınca farklı din yorumunun çıkmasına yol açar. Şu halde bu tarz kitaplardan bir kimse ancak fukahanın hangi esasları hükme medar kıldığı, onları nasıl yorumladığı, mezheplerin hadisler konusunda ne gibi sebeplerle ihtilaf ettiğini öğrenmek, böylece fıkhî konulara ilişkin daha derin anlayış ve kavrayış sahibi olmak konusunda istifade etmeye gayret etmeli, bu kitaplardaki hadisleri ve yorumları kendi kafasına göre amel etmek üzere esas almamalıdır.

İslam'ı sadece Kur'an'a eşitlemeye çalışan, sünnete ilişkin rivayetleri tamamen veya büyük ölçüde devre dışı bırakan, "sünnetsiz bir İslam" anlayışını dikte etmeye çalışan birtakım akımlar ve anlayışların ortaya çıktığı bir zaman diliminde sünnetin, bir Müslümanın amelî hayatında ne kadar büyük bir önem arz ettiğini ve geleneğimizdeki ulemanın sünneti nasıl ictihadlarında temel dayanak olarak kabul ettiklerini gösteren bu eserin yeni baskısıyla ortaya çıkması daha bir anlamlı olmaktadır.

Elbette ki beşer elinden çıkmış hiçbir eser kusursuz, yanlışsız, eleştirilemez değildir. Bu kapsamda bu eserde de -beşer ürünü olan diğer tüm yapıtlarda olduğu gibi- eleştiriye açık hususlar bulunabilir. Ancak bunlar eserin önemine gölge düşürmez.

Bu vesileyle eserin müellifine Cenab-ı Hakk'ın rahmetiyle muamele etmesini temenni ediyorum. Eserin bu yeni baskısına emeği geçenleri tebrik ediyor, eserin ilim dünyamıza, fıkhî anlayışımıza ve yaşantımıza katkı sunmasını Cenab-ı Hakk'tan temenni ediyorum.

Prof. Dr. Soner DUMAN

TAKDİM

Bizi İslam ile şereflendirip Şeriat'ını yaşamamızı kolaylaştıran Allah'a hamd olsun. Peygamberimiz, Efendimiz Muhammed'e salat ve selam olsun. Dinimizi ayakta tutmak için talebeler yetiştiren, kitaplar telif eden âlimlerimize rahmetler insin. Âmîn.

Celal YILDIRIM Hocamızın Ahkâm Hadislerini derlemeye ve günümüz insanına hitap edecek şekilde şerh etmeye çalıştığı kitabı KAYNAKLARIYLA AHKÂM HADİSLERİ isimli çalışması temel olarak normal ilmihal bilgisine vakıf olanlar için değerli bir çalışmadır. Günümüz insanın göz zevkine dikkat edilerek yapılan bu yeni baskının faydalı olacağını umuyorum.

Din ilimleri ve özellikle hadis ilmi, ilerleyen zaman içinde daha fazla ihmal edilmiş bulunmaktadır. Hadis muhtevalı ilmî çalışmalar ve hadislerin insanların daha rahat anlayabilecekleri üslupla kaleme alınması önemli bir hizmettir.

Bu çalışmanın, müellifine rahmete vesile olmasını, okuyanlar için de salih ameller sahibi olmalarına öncü olmasını diliyorum. Allah Teâlâ hocamıza rahmet etsin. Eserin üzerinde emeği bulunanlardan razı olsun.

Nureddin YILDIZ

Celal YILDIRIM

Ailesi aslen Erzurum'lu olup, Rusların Kuzeydoğu Anadolu bölgesini işgali üzerine oradan göç ederek önce Diyarbakır'a ve sonra aynı ilin Kulp İlçesine yerleşmiş ve Celâl YILDIRIM 1928'de bu küçük kasabada dünyaya gelmiştir. Bu tarihi abisinin Kur'ân'ı Kerim'in arkasına yazdığı nottan öğreniyoruz.

Dindar bir aileye mensup olma ve o dönemde Osmanlı İmparatorluğuna bağlı eyaletlerde süregelen medreselerin benzeri sayılan, fakat küçültülmüş şekliyle ayakta kalıp halk tarafından geniş çapta himaye gören medreseler bölgesinde bulunma şansına sahip olan Celâl YILDIRIM, ailesinin teşvik ve yardımıyla sözü edilen medreselere devam etmeye başladı. Uzun süre okul ile medrese tahsilini birlikte sürdürmeye özen gösterdiyse de taşınması zor bir yük halini alınca kendini bütünüyle medreseye verdi. Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup öğrenme ve ilmihal bilgisi edinme hariç tam ondört yıl aralıksız Diyarbakır, Siirt ve Bitlis yörelerindeki özel medreselerde dini tahsilini sürdürerek icazet aldı. Arapça ve Farsçayı kavaidiyle birlikte öğrendi.

1956 yılında müftü olarak Aydın/Kuyucak ilçesinde meslek hayatına başladı. İzmir/Çeşme ilçesinde geçici görevle 6 ay kadar orada kaldıktan sonra 1960 yılında İzmir müftüsü olarak atandı. 1966 yılına kadar İzmir'de görevine devam etti. İzmir'de görev yaptığı sırada Kestanepazarı Öğrenci Yetiştirme Derneğinde dersler verdi. Muhtelif gazetelerde köşe yazıları yazdı. 25.04.1966 Yılında Afyon müftülüğüne atandı. 20.07.1977 yılına kadar Afyon'da görev yaptı. Afyon Müftüsü iken Türkiye Diyanet Vakfı kurucularındandır. 1977 genel seçimlerinde MSP'den milletvekili adayı olup seçimi kaybettikten sonra kendi isteğiyle İzmir Merkez vaizliğine atandı ve 1979 yılında emekli oldu.

İzmir'de 1978 - 1981 yılları arasında Kestanepazarı Öğrenci Yetiştirme Derneğinde dersler verdi. 1985-1988 yılları arasında İzmir Yeni Asır Gazetesinde Cuma günleri köşe yazısı yazdı. 2 Ağustos 2019 da vefat etti. Evli ve 4 çocuk babasıdır.

Celâl YILDIRIM'ın tahsil yılları geride kalırken, o kendini bitmeyen, tükenmeyen bir heves ve enerjiyle İslâmi ilimlere adadı ve geniş, aynı zamanda zengin sayılabilecek bir kütüphane vücuda getirerek ilmi çalışma ve araştırma imkanı sağladı. Vefatından sonra kütüphanesi İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Kütüphanesine bağışlanmıştır.

ESERLERİ

1- İbadetler Kılavuzu / Aydın / Yeni Aydın Matbaası, 1958

2- İslamiyette Nübüvvet Belirtileri ve Fitneler / Aydın / Yeni Aydın Matbaası, 1959

3- Oruç ve Hükümleri / Aydın / Kanaat Matbaası, 1961

4- Ahiret Alemi ve Safhaları / İzmir / Meşher Matbaası, 1962

5- İslam Akaidinden Seçilmiş Mes'eleler / İzmir / İmam-Hatip ve İlahiyata Öğrenci Yetiştirme Derneği, 1963.

6- Hikmet Parıltıları / İzmir / Ticaret Matbaacılık, 1964

7- Meşahir-i Evliyadan Dört Kutup Ahmed Rufai, Abdülkadir Geylani, Ahmed Bedevi, İbrahim Düsuki / Derleme İzmir / Ticaret Matbaacılık, 1964

8- Mezhep Sahibi Dört İmamın Menkıbeleri / Derleme İzmir / Ticaret Matbaacılık, 1964

9- Kelime-i Tevhid Kal'ası et-Tecrid fi kelimeti't-tevhid / Ebu Hamid Huccetül İslam Muhammed b. Muhammed Gazzali / Çeviri İzmir / Ticaret Matbaacılık, 1964

10- Münebbihat / Hakikatten Katreler / Dönüş Gününe Hazırlanmak Üzere Tenbihler / Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed İbn Hacer Askalânî / Çeviri / İzmir / Ticaret Matbaacılık 1965

11- Riyadan İhlasa Gururdan Tevazua / Ebu Hamid Huccetül İslam Muhammed b. Muhammed Gazzali / Çeviri İzmir / Ticaret Matbacılık, 1965

12- Dört Mezhebin Kuruluş ve Yayılışı / Afyon / Bozkurt Matbaası, 1966

13- İnsanlığın Önderi Hz. Muhammed Mustafa (A.S.) / Afyon / Bozkurt Matbaası, 1966

14- Hutbe Müslümanlara Öğütler / Ankara / Güney Matbaası 1966

15- Hadis-i Şeriflere Göre Amellerin Faziletleri / İstanbul / Sönmez Neşriyat, 1967

16- İslam Bahçesinin Gül Demetleri / İstanbul / Latin Matbaası 1972

17- İslâm Hidayeti / Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim İbn Teymiyye / İstanbul / Dede Korkut Yayınları, 1969

18- et-Tarikatü'l-Muhammediyye Tercümesi / Muhammed b. Pir Ali Birgivi / Çeviri İstanbul / Demir Kitabevi, 1969

19- Büyük Veli Abdülkadir Geylani (K.S)'den Vaazlar / İzmir / Sobe gazete ve matbaası, 1970

20- İslam Türk Tarihinin Altın Sahifeleri / İzmir / Sobe gazete ve matbaası, 1970

21- Gönül İncileri / Muhyiddin Abdülkadir b. Musa b. Abdullah Abdülkadir Geylani / İstanbul / Bahar Yayınları, 1971

22- Kur'an Ahkamı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları / İstanbul: Bahar Yayınevi, 1971. 2 Cilt

23- Hanefi ve Şafii Mezhebine Göre Büyük İlmihal / İstanbul / Üçdal Neşriyat, 1976

24- Büyük Veli Bayezid-i Bestami Hazretleri ve İslam Tasavvufunun Özü / İstanbul: Demir Kitabevi, 1978

25- Tarihte Devlet Adamlarına Işık Tutan İslam Büyükleri / İstanbul: Hikmet Yayınları, 1978

26- el-İbriz: Şeriat Tarikat Marifet Hakikat / Abdülazîz b. Mes'ûd b. Ahmed Debbâğ Hasenî Bekrî Abdülazîz Debbâğ / Çeviri / İstanbul / Demir Kitabevi, 1979. 1. Cilt

27- el-İbriz: Şeriat Tarikat Marifet Hakikat / Abdülazîz b. Mes'ûd b. Ahmed Debbâğ Hasenî Bekrî Abdülaziz Debbağ / Çeviri İstanbul / Demir Kitabevi, 1979. 2. Cilt

28- Dünkü ve Bugünkü Melamiler / Abdurrahman Cerrahoğlu / İstanbul / Bayrak Yayıncılık, 1984

29- İslam'da Aile Eğitimi (Evlilik, Evlat Terbiyesi ve Esasları) / Terbiyetü'l-evlad fi'l-İslâm Abdullah Nasıh Ulvan / Çeviri Konya / Uysal Kitabevi, 1984. 2 Cilt

30- İlahi Yasaklar Büyük Günahlar /Konya: Uysal Kitabevi, 1985

31- İlahi Hikmetler Büyük Sevaplar / Konya / Uysal Kitabevi, 1985

32- Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri Mezheplere göre Fıkhî Hükümler ve Şerhleri / İstanbul / Miraç Yayınları 2018 cilt

33- İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri / İzmir / Anadolu Yayınları, 1991. 14 Cilt

34- Sırlar Hazinesi / Hazinetü'l-esrar Tercümesi Seyyid Nazillili Muhammed Hakkı / Çeviri İstanbul: Demir Kitabevi, 1990

35- Kur'an ve Sünnet Işığında İslam İlmihali / İzmir: Anadolu Yayınları, 1993

36- Füyuzat-ı Rabbaniye İlahi Feyizler / Muhyiddin Abdülkadir b. Musa b. Abdullah Abdülkadir-i Geylani / Çeviri İstanbul: Beyda Yayınevi, 1995

37- Tefsirli Kur'ân-ı Kerim Meâli / İzmir / Anadolu Yayıncılık, 1995, 2 Cilt

38- Büyük Veli Bayezid-i Bestami Hazretleri ve İslam Tasavvufunun Özü / İstanbul / Demir Kitabevi, 2001

39- İslam Ahlakından Parlak Sayfalar / İstanbul / Bedir Yayınevi, 2003

40- Hz. İsâ ve Kıyamet Belirtileri / İzmir / Tibyan Yayıncılık, 2004

41- Kaynaklarıyla İslam Fıkhı İbadet, Muamelat, Feraiz / Konya: Uysal Kitabevi, 4 Cilt

42- Kur'ân ve Modern İlim Abdülfettah Tabbara / Çeviri İstanbul / Garanti Matbaası

43- Münebbihat / Dönüş Gününe Hazırlanmak Üzere Tenbihler / Muhammed İbn Hacer Askalânî / Çeviri / İstanbul / Bahar Yayınevi

44- Nimet-i İslam / Mehmed Zihni Efendi / Hazırlayan Celal Yıldırım, A. Fikri Yavuz, Ahmed Davudoğlu / İstanbul / Sönmez Neşriyat

45- Biz ve Bugünkü Batı Medeniyeti Ebu'l-A'la el-Mevdudi / Tercüme Celal Yıldırım, Hüseyin Avni Çelik / Ankara / Hilal Yayınları

AZÎZ Bir hadîs şeyhinden iki veya daha fazla kişinin ortaklaşa rivâyet ettikleri hadîs.

HASEN Şazz ve illetten sâlimse de zabtı mükemmel olmayan râvîlerin muttasıl senedle rivâyet ettikleri hadîs.

GARİB Ferd manasına pek yakındır. Bir hadîsin rivayetinde sadece bir râvî teferrüd ederse, o hadîse bu isim verilir.

MERFU Özellikle Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kadar ulaştırılan O'na kadar yükseltilen söz, fiil ve takrir.

MEŞHUR Aynı hadîsi bir cemaatin bir şeyhten rivâyet etmesi.

METRUK Hadîste yalan söylemekle tanınan; söz ve davranışlarında dini kuralları çiğneyen, çok gaflet ve vehimli olan bir râvinin rivâyet ettiği hadîs.

MEVKUF Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kadar ulaştırılmayan, sadece sahabeye kadar ulaşıp onların söz, fiil ve takrirlerini yansıtan haber.

MUÂLLEL Dış görünüşü, metin ve manası itibarıyla kusursuz gibi görünen, fakat sıhhatini zedeleyen bir kusurun bulunduğu anlaşılan veya tesbit edilen hadis.

MUNKATI Senedinden bir kişinin düştüğü veya müphem (belirsiz) bir râvinin anıldığı hadîs. Bu gibi hadislere zayıf Hadis denilir.

MUTTASIL Senedinde kesiklik bulunmayan hadîs.

MUZDARİP Birçok rivayetleri bulunmakla beraber, hemen hepsinin sıhhat veya hasen bakımından birbirine eşit oldukları için aralarında bir tercih imkânı söz konusu olmayan hadis.

MÜDELLES Râviye çağdaş olduğu ve aynı zamanda onunla görüştüğü, fakat ondan hadîs almadığı veya aynı çağda yaşadığı halde onunla görüşemediği tesbit edilmekle beraber, ondan hadîs işittiğini sanarak rivâyet ettiği hadîs.

MÜNKER Zayıf olarak bilinen bir râvinin, sika (güvenilir) olarak tanınan bir raviye -aynı hususta- muhalif anlamda rivâyet ettiği hadis.

MÜRSEL Senedinden bir sahabinin düştüğü veya düşürüldüğü ve böylece o sahabinin ismi anılmadan "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu veya şöyle yaptı" diye rivâyet edilen hadîs.

MÜSTAHRAC Hadis âliminin herhangi bir kitabın hadislerini, o kitabın müellifinin senedleriyle değil, kendine ulaşan başka senedlerle rivâyet edip onları bir- arada toplayıp meydana getirdiği hadis kitabı.

MÜSTEDREK Müellifin şartlarına uygun olduğu halde kitabına almadığı hadislerin toplandığı kitaplar.

MÜTEVATİR Yalan üzere anlaşmaları ve birleşmeleri mümkün

olmayan kalabalık bir cemaatin yine kalabalık bir cemaate rivâyet ettikleri hadîs.

ŞAZZ Sika (güvenilir) bir râvinin, yine sika (güvenilir) râvilere muhalif olarak rivâyet ettiği hadis.

ZAYIF Kendisinde sahih ve hasen hâdislerin sıfatları bulunmayan hadîs; mürsel, munkatı, müdelles, muallel hadisler bu kısımdandır.

İCTİHAD Fıkıhta geniş bilgi sahibi âlimin, ayrı ayrı delilleri biraraya getirip ciddi bir ayrım ve sıralama yaptıktan sonra onlardan amelî bir hüküm çıkarmak için bütün bilgi, yetenek ve imkânını harcaması.

İSTİNBAT Nübut'ten türetilmedir. Hüküm çıkarma; bir söz veya işten; daha çok amelî konularla ilgili hadîs ve rivayetlerden kapalı veya gizli mana çıkarma, kapalı bir hükmü ortaya çıkarma.

RİCAL Hadis senedinde râvi olarak isimleri geçen kişiler.

NESH-NESİH Şâri'nin son bir emir ve hükümle bir önceki emir ve hükmü kaldırması.

SIKA-SIKAT Cumhur-u muhaddise göre, güvenilir râvi, güvenilir râviler.

ZAHİR Delâlet ettiği manada ihtimal kabul edebilir. Açıkça bir manaya delâlet eden söz.

ÖNEMLİ NOT

OKURUN DİKKATİNE

KONUNUN ANLAŞILMASINI SAĞLAYAN ÖNEMLİ BİR AYRINTI

KONUYA DELİL OLAN HADİS-İ ŞERİFLER AKTARILIRKEN HADİS-İ ŞERİFLERİN SONUNA HANGİ KAYNAKTAN ALINDIĞINI BELİRTEN DİPNOT NUMARASI EKLENMİŞTİR.

BU DİPNOT NUMARALARI AYNI ZAMANDA O HADİS-İ ŞERİFE VERİLEN HADİS NUMARASI ÖZELLİĞİ TAŞIMAKTADIR.

BÖYLELİKLE HADİS-İ ŞERİFLERİN SONUNA EKLENEN NUMARALAR
1 - DİPNOT ÖZELLİĞİ **2-** HADİS NOSU ÖZELLİĞİ TAŞIMAKTADIR

KONUYLA İLGİLİ DİĞER HADİS-İ ŞERİFLER VE TAHLİLLERİ

BAŞLIĞI ALTINDA HADİS-İ ŞERİFLERİN KRİTİĞİ YAPILIRKEN 46 NO'LU HADİS DER. O TAKTİRDE 46 NOLU DİPNOTA ULAŞTIĞINIZDA HADİS-İ ŞERİFE ULAŞMIŞ OLURSUNUZ.

ÖRNEK BİR SAYFA

KİTAPTA BİLİNMESİ GEREKEN USÛL

BURNA SU ÇEKMEDE MÜBALÂĞA

Burun havayı teneffüs etme ve koku alma organımızdır. O bakımdan havada gözle görülemeyecek kadar küçük olan bazı mikropları, havayla birlikte ciğerlerimize aktarmaktayız. Burundaki kıllar ve sümüksü doku toz ve mikropların hemen ciğere inmesine engel teşkil eder, öyle ki, hava burundan geçerken ısınır, ıslanır, tozları temizlenir. Bununla beraber burnumuzu birkaç defa iyice yıkayıp temizlememiz, sağlığımızı koruma bakımından çok önemlidir. İslâm dini, abdest ile bu imkânı sağlamıştır. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) her abdest aldığında hem ağzını çalkalar, hem de burnuna su çekip temizlerdi. Bu O'nun sünnetlerinden ve koruyucu hekimlikle ilgili tavsiyelerinden biridir.

Lakıyt b. Sabrete (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette şöyle nakletmiştir: Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, Ya Rasulallah! Abdestten bana haber ver, dedim buyurdu ki: "Tastamam abdest al, parmaklar arasını hilâlle ve burna su çekip temizlemede mübalağa yap, meğerki oruçlu bulunasın (o takdirde burnuna fazla ve mübalağa ile su çekme)."[46]

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette ise, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "(Abdest alırken) burna iki veya üç defa mübalağayla su çekip sümkürün."[47]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

46 no'lu hadîsi aynı zamanda İmam Şâfiî, İbn Cârud, İbn Huzeyme, İbn Hibban, Hâkim ve Beyhakî İsmail b. Kesir El-Mekkî tarikiyle Âsım b. La-

46 Buhari / Eyman 15, İsti'zan: 18, Vudû: 29. Müslim/Taharet 5/ 25, 26, 29. Salat; 46. Ebû Dâvud / Taharet: 46, 56, Salat 144. Tirmizî / Savm: 68. Nesâî/ Taharet: 55, 70, 168, 91, 105. İbn Mâce / Taharet: 44. Taberânî / Taharet: 5. Darimî / Vudu: 34, 35. Ahmed: 1/78, 4/23, 211, 6/40, 81, 84, 99, 112, 258

47 Ebû Dâvud / Taharet: 56. İbn Mâce / Taharet: 44. Ahmed: 1/228

I. KONU

TAHARET

TAHARET

Dini kurallara uygun temizlik taharet başlığı altında toplanır. Kur'ân-ı Kerim ve Hadis-i şeriflerde temizliğe geniş yer verilmiş, ilim adamları bunu müstakil bir bölüm halinde işlemişlerdir.

Taharet denilince, tabî ihtiyacı giderdikten sonra yapılacak temizliği, necasetten arınmayı, abdest ve guslü; ayhali ve lohusalık süresi bitince yıkanıp temizlenmeyi, namaz ve bazı ibâdetler için cünüplüğü ve abdestsizliği gidermeyi; murdar sayılan şeylerden sakınmayı, paklanmayı içine alır.

O bakımdan fukahaya göre taharet iki çeşittir: Hükmi Taharet, Hakiki Taharet. Abdestsizliği ve cünüplüğü giderme birinci kısma; necis ve murdar şeyleri yıkayıp giderme ikinci kısma girer. Birinciye, hadesten taharet, ikinciye necasetten taharet denir. Hadesten taharet de üç kısımda toplanır: Abdest, gusül ve teyemmüm.[1]

"Temizlik imânın yarısıdır" mealindeki hadis-i şerif ise, taharetin dindeki yerini, imân ile sıkı irtibatını bize hatırlatır.[2]

إِنَّ اللهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

"Şüphesiz ki Allah çokça tevbe edenleri ve çokça arınıp temizlenenleri sever." meâlindeki ayet ise, mânevi kir olan günahları terk edip tevbe edenlerle, Kitap ve Sünnet'e uygun temizlenenlerin Allah (celle celaluhu) tarafından sevildiklerini müjdeliyor.[3]

O halde Sünnet ile ilgili hükümleri işlerken imanın yarısı olan taharet konusunu öne almamız kadar tabî ne olabilir?

1 Kitabu Bedâyi's-Sanayi' fi Tertibi'ş-Şerayi' 1/3

2 Darimi: Abdest: 2. Ahmed b. Hanbel: 5/342 - 344

3 Bakara Süresi 2/222

Hükmi taharet daha çok su bulunmadığı takdirde temiz toprak ile gerçekleşir. Su denilince deniz, ırmak, göl, yağmur vb. akla gelir. Her su ile abdest almak veya gusletmek sahih midir? Bu hususu ilgili hadîslerden öğrenelim.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا نَرْكَبُ الْبَحْرَ وَنَحْمِلُ مَعَنَا الْقَلِيلَ مِنَ الْمَاءِ فَإِنْ تَوَضَّأْنَا بِهِ عَطِشْنَا أَفَنَتَوَضَّأُ بِمَاءِ الْبَحْرِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «هُوَ الطَّهُورُ مَاؤُهُ الحِلُّ مَيْتَتُهُ» رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَقَالَ التِّرْمِذِي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

Yapılan rivayete göre, Ebû Hureyre (radıyallahu anh) diyor ki: Bir adam Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e dedi ki: "Ya Rasulallah! Doğrusu biz bazen gemi veya benzeri bir vasıtaya binip denizde seyrediyoruz. Beraberimizde az su taşıyabiliyoruz; onunla abdest alacak olursak susuz kalıyoruz. Deniz suyuyla abdest alabilir miyiz?" Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Deniz (var ya) onun suyu tahûrdur (temizdir), ölüsü de helaldir."[4]

Tahur tabiri müctehit imamlara göre ya mutahhir ya da tahir mânasına gelir. Birinci manâ, deniz suyunun hem temiz, hem temizleyici olduğunu ifade eder. İkinci manâ sadece temiz olduğunu açıklar. O halde birinci yoruma göre, deniz suyu ile abdest alınır, gusledilir ve murdar eşya onunla temizlenir. İkinci yoruma göre; onunla abdest almak veya gusletmek mekrûhtur.

İmam Şafiî ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, tahûr tabiri Kur'ân-ı Kerim'de birinci mânaya delâlet eder şekilde kullanılmıştır.[5] O bakımdan deniz suyu ile hem abdest almak ve gusletmek, hem de murdar eşyayı yıkayıp temizlemek ve diğer temizlik işlerinde kullanmak câizdir. Nitekim bu su hakkında soru soran adam, "Onunla abdest alabilir miyiz?" şeklinde bir ifade kullanmış, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de ona cevaben "Deniz suyu (var ya) o tahûr'dur" buyurarak onun temiz ve temizleyici

4 Kütüb-i Sitte'den beşi rivâyet etmiştir. Tirmizi'ye göre, hadîs hasen ve sahih'tir.

5 Furkan Suresi 48. âyet.

olduğunu söylemiştir.

Ashab-ı Kirâm'dan başta İbn Ömer (radıyallahu anh) olmak üzere bir kısmı, bunu tahir anlamına yorumlayarak deniz suyuyla abdest alıp gusletmenin câiz olmadığını belirtmişlerdir.[6]

Ayrıca bu konuda Abdullah b. Amr (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen, "Deniz suyu ne cenâbeti kaldırmaya yeter, ne de onunla abdest alınır. Çünkü denizin altında bir ateş ve ateşin altında bir deniz var ve böylece yedi deniz ve yedi ateş sayıp sıralamıştır" meâlindeki hadîsin asılsız olduğunu Ebû Hasen el-Kinanî eş-Şâfiî Tenzihü'ş-Şeriati'l-Merfu'â adlı eserinde belirtmiş ve Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen "İki su var ki cenâbetliği kaldırmaya yeterli değildir. Deniz suyu ve hamam suyu" meâlindeki hadisinde hiçbir asla dayanmadığına dikkatleri çekmiştir.[7]

Nitekim Ebu Hanife'nin arkadaşlarından bazısı İmam Mâlik'ten naklen ve bazısı da kendi ictihat ve yorumlarını ortaya koyarak, tahûr tabirini tahir ile yorumlamışlardır.[8]

Ancak İbn Ömer'den yapılan rivâyetin râvilerinin meçhul olduğunu Ebû Dâvud ileri sürerek, delil olamayacağına işaret etmiştir.

İmam Ebû Hanîfe de deniz suyunun temizleyici olduğunu belirterek onunla abdest alıp gusletmekte bir sakınca görülmediğini söylemiştir. Çünkü ilgili hadîs-i şerifi sadece beş muhaddis tarafından değil, aynı zamanda İbn Huzeyme, İbn Carud, Hâkim, Dârekutnî, İbn Ebî Şeybe de kendi eserlerinde rivâyet etmişlerdir. İbn Münzir, İbn Mende ve El-Beğavî gibi muhaddîsler de bunun sahih olduğunu açıklamışlardır. İbn Esir, Şerhü'l-Müsned'de bu hadîsin hem sahih, hem meşhur olduğuna dikkatleri çekmiş, müctehit imamlar bunu kendi eserlerinde zikrederek delil göstermişler ve ricalinin güvenilir olduklarını söylemişlerdir.

---

6 Hâşiyetü't Tahtavî Alâ Merakı'l Felah 1/13.

7 Tenzihu ş-Şeriati'l-Merfu'â An Ehâdisi'ş-Şerîâti'l-Mevzu'â: 2/68

8 Neylü'l-Evtar: 1/26

Ölü olarak bulunan balık her türüyle helaldir şu şartla ki, sırtüstü yatık vaziyette su üstüne çıkmış olmasın.[9]

Hadisten, denizde yaşayan canlıların (ölü veya diri) helalliği anlaşılmaktadır. Ancak müctehit imamların ictihat ve tesbitleri farklıdır.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefiler'e göre; sadece balık bütün türleriyle helaldir, diğer canlılar "habâis" kapsamına girdiğinden haramdır.

Şafiîler'e göre; deniz köpeği, deniz domuzu dışında kalan diğer canlılar helaldir. Şafiî bu ictihadına dayanak olarak yukarıdaki hadisi göstermiştir.[10] Ayrıca bundan kurbağa, kaplumbağa, timsah, yılan, yengeç, ıstakoz da istisna edilmiştir.

Malikiler'e göre; denizde yaşayan her canlı helâldir, eti yenilebilir.[11]

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Deniz suyu hem temizdir, hem temizleyicidir. O bakımdan onunla abdest alıp gusletmek câizdir. Buna muhalefet edenler olmuşsa da, birincilerin ictihat ve görüşleri ağırlık kazanmıştır. Sahih olan da budur.
2. Denizde yaşayıp bir hastalık veya zehirlenme dışında herhangi bir sebeple ölen balık helâldir.
3. Denizde yaşayıp istisna edilenlerden başka yine belirtilen iki sebep dışında herhangi bir sebeple ölen diğer hayvanlarda helâldir.[12]
4. İmam Şâfiî'ye göre, ilgili hadîs taharet ilminin yarısını oluşturmaktadır.

9 Bu, Hanefiler'e göredir. Konu kendi bölümünde açıklanmıştır. O kısma bakılması.

10 Neylü'l-Evtar: 1/27. Fethül Vehhab, 2/191 Mısır: 1948.

11 Şeyhülislâm Ebu Yahya Zekeriya El-Ensari'nin Fethü'l Vehhab bi Şerhi Menhecü't Tullab 2/191 Mısır: 1948- 1367

12 Seyd ve Zebayih bölümünde bu konu daha geniş olarak açıklanmıştır.

ABDEST ALMAK İSTEYEN KİMSE ELİNİ SU KABINA SOKABİLİR Mİ?

İslâm temizliğin ana kurallarını koyan ve onu emreden dindir. O kadar ki, abdest almak üzere su kabına elini uzatan kimse, elini yıkamadan o kaba sokabilir mi meselesi fukaha arasında bir konu haline getirilmiş ve bu hususta rivayetlerin toplanıp sonuca bağlanması istenmiştir.

Buhari ve Müslim'in ittifakla rivâyet ettikleri sahih hadis-i şerif ictihatta bulunmanın en kuvvetli dayanağı olarak seçilmiş ve görüşler ortaya konmuştur:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَحَانَتْ صَلاَةُ الْعَصْرِ، فَالْتَمَسَ النَّاسُ الْوَضُوءَ فَلَمْ يَجِدُوا فَأُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِوَضُوءٍ فَوَضَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي ذلك الإِنَاءِ يَدَهُ فيهِ، وَأَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَتَوَضَّئُوا مِنْهُ فَرَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبَعُ مِنْ تَحْتِ أَصَابِعِهِ فَتَوَضَّئُوا مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ وَمُتَّفَقٌ عَلَى مِثْلِ مَعْنَاهُ مِنْ حَدِيثِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ.

Ashab-ı Kirâm'dan Enes b. Mâlik (radıyallahu anh) diyor ki: İkindi vakti yaklaşmış bir halde Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i gördüm, oradaki insanlar da abdest suyu arıyor fakat bulamıyorlardı, derken Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e abdest suyu (bulunup) getirildi. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) elini o su kabının içine koydu ve oradaki insanlara o sudan abdest almalarını emretti. O sırada suyun O'nun parmakları arasında kaynayıp aktığını gördüm, o kadar ki, hepsi sonuna ka-

dar abdestlerini aldılar.[13]

Zarurî hallerde mevcut az suyu eşit şekilde kullanmak hususu, bu hadîs-i şerifle çıkarım yapılmışsa da üzerinde tam ittifak hâsıl olmamıştır. Çünkü insanlar abdest için su ararken bulunan suyun Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e getirilmesi, sahibinin rızasıyla mı olmuştur, yoksa rızası dışında mı elinden alınmıştır? Gerek ilgili hadîs-i şerifin siyak ve sibakından, gerekse diğer hadîslerden bunun rıza dışı alındığına delâlet eden hiçbir kayıt yoktur. Bunun aksine rızasına başvurularak alındığı ise rivayetin seyrinden anlaşılmaktadır. Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in başkasına ait bir şeyi zorla, cebren aldığı görülmemiştir. Aynı zamanda buradaki zarurî hal, insan hayatıyla alâkalı değil, ibâdetle ilgilidir. Su bulunmadığı yerde teyemmüme cevâz vardır. Neylü'l-Evtar'da, "Bu, zarurî durumda mevcut suyu ortaklaşa kullanmaya delâlet eder" denilmesinin[14] üzerinde şüpheyle durmak gerekir, yani pek de kabule şayan değildir.

Ölüm derecesi söz konusu olduğu takdirde mevcut suyu veya herhangi bir yiyecek maddesini zaruret miktarını aşmamak, başkasının hakkına tecavüz etmemek şartıyla ihtiyaç sahiplerine eşit ölçülerle dağıtmakta bir sakınca yoktur.

Hz. Enes (radıyallahu anh)'ın rivâyet ettiği bu hadîs daha çok Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mucizelerinden birini yansıtmaktadır.

Abdestsiz kimsenin az suya elini sokması, suyu müsta'mel eder mi? Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in az bir suya elini sokup mucize göstermesi, suyu müsta'mel etmeyeceğine delâlet etmektedir. Ancak ele bulaşmış bir necaset söz konusu olduğu takdirde o suyu murdar edeceği kesindir. Nitekim altı hadîs kitabında rivâyet edilen şu hadis-i şerif konuyu bize daha iyi açıklamakta ve her türlü şüphe ve yanlış yorumu kaldırmaktadır:

"Sizden biri uykusundan uyandığı zaman, üç defa yıkamadıkça elini

13 Buhari - Müslim: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan.

14 Neylü'l-Evtar: 1/28.

(içinde su bulunan) kaba batırmasın. Çünkü o elinin nerede gecelediğini bilemez."[15]

Geceleyin uyurken elinin ön ve arka nahiyelerine dokunması neticesi bir takım murdar şeylerin bulaşmasına neden olur. O takdirde iyice yıkamadan mevcut kaptaki suya elini sokmakla su murdar olur. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), az önce naklettiğimiz hadis-i şerifte az suya elini sokup mucize göstermesi, gündüzleyin cereyan etmiş, uyku uyuyup kalkarak bunu yaptığını gösteren hiçbir kayıt tesbit edilememiştir. O halde bu iki durumu birbirinden ayırt etmek gerekir.

Kutsal veya mübarek sayılan su ile abdest almakta dinen hiçbir sakınca yoktur. Nitekim Zemzem suyuyla hem abdest alınmakta, hem de gusledilmektedir. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mübarek parmakları arasından kaynayan su da kutsaldır, ilâhi kudretin tecellilerinden biridir, bununla beraber bu tecelli ve mucize Ashab-ı Kirâm'ın abdest almalarını sağlamaya yöneliktir. Hiçbir sahabe bu su kutsallaştı, biz onunla abdest alamayız veya Rasulullah Efendimiz (Sallallahu aleyhi ve selem), bu ilâhi kudretin yüksek tecellilerinden birini yansıtmakla mübarek bir hüviyet kazanmıştır, artık onunla abdest almanız doğru olmaz, şeklinde bir uyarıda bulunmamıştır, bilâkis "Geliniz abdestinizi bu su ile alınız!" diye davet etmiştir.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefi ve Şafiîler'e göre; ele bulaşmış murdar bir şey olmadığı takdirde o eli az suya sokmakla su müsta'mel olmaz. Ele bulaşmış necis varsa, o az su necis olur, artık hiçbir şeyde kullanılması doğru olmaz, demişlerdir.[16]

Müsta'mel su, yani abdest veya gusülde kullanılmış suyu abdest veya gusülde kullanmak câiz midir, değil midir? Konusu bununla yakından ilgili bulunduğundan az ileride açıklayacağız.

Malikiler'e göre; abdest niyetiyle elini sokup içinde yıkarsa su müs-

15 Kütüb-i Sitte - Nasbü'r-Râye 1/2

16 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/28.

ta'mel olur, böyle bir suyu başkası abdest veya gusül için kerahetle kullanabilir.

Hanbeliler'e göre; böyle bir suyu kullanmak câiz değildir, ancak kişi unutur da onunla abdest alıp namaz kılarsa, kıldığı namaz sahihtir. Ayrıca böyle bir su ile necaseti temizleyip gidermek de caizdir.[17]

Konumuza dayanak teşkil eden hadîs-i şerifi her ne kadar Hz. Enes (radıyallahu anh) rivâyet etmişse de delâlet ettiği olaya birçok sahabi efendilerimiz şahit olmuştur. O bakımdan sıhhatinde şüphe eden çıkmamıştır.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Üzerinde necis bulunmayan temiz bir eli su dolu kaba sokmak suyu müsta'mel etmeyeceğinden o suyu abdest ve gusülde kullanmak caizdir.
2. Üzerinde necis bulunan eli az suya sokmak suyu murdar edeceğinden öyle bir su ile abdest veya gusül câiz değildir.
3. Yolculuk esnasında susuz kalma korkusu yoksa abdestini aldıktan sonra arta kalan suyu arkadaşlarına vermek sünnettir.
4. Zaruri hallerde mevcut suyu eşitlik ölçülerine göre kullanmak meşrûdur.
5. Kutsal veya mübarek sayılan su ile abdest almak caizdir.

17 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l Erbaa: 1/29

ABDEST ALINMIŞ SU TEMİZDİR

Bilindiği gibi, abdest ve gusül hükmü taharet bölümüne girer, yani bir su ile abdest alan veya gusleden mânevi kirlerini temizlemiş olduğundan o suyu müsta'mel (kullanılmış) yapar. İkinci bir defa o su ile abdest almak veya gusletmek üç mezhebe göre câiz değildir.

İmam Mâlik'e göre, kerahetle caizdir. Ancak o su murdar da sayılmaz. Şer'i tabir olarak ona tahir (temiz) denilir, ama mutahhir (Temizleyici) denilmez, öyle ki: O su artık hadesi kaldırmada temizleyici değildir, o vasfını kaybetmiştir, ama temiz sayılır.

Bedene veya elbiseye ya da namaz kılınan yere dokunduğu takdirde murdar etmez.

Bu konuyu açıklar mahiyette şu hadîs rivâyet edilmiştir:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قال: جَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَعُودُنِي وَأَنَا مَرِيضٌ لاَ اَعْقِلُ فَتَوَضَّأَ وَصَبَّ وَضُوءَهُ عَلَيَّ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

"Cabir b. Abdillah (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyete göre, şöyle demiştir: Hasta olup kendimi kaybettiğim (komaya girdiğim) bir halde idim ki, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) beni sormaya gelmişti. Abdest aldıktan sonra o suyu benim üzerime döktü."[18]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefiler'e göre, temizdir. Ancak ikinci bir defa abdest veya gusletmek câiz değildir. Hanefî imamlarından bir kısmına göre, necistir, temizleyici ve temiz olma vasfını kaybetmiştir. Bunların dayanağı şu hadîstir: "Sizden biri

18 Buhari-Müslim

cünüp iken durgun suda elbette gusletmesin!" Diğer bir hadîste ise: "Sizden biri durgun suya idrarını yaptıktan sonra o suda gusletmesin!"[19]

Oysa durgun suda gusletmek suyu necis yapar, idrarın necis yapacağı ise tartışılmaz. O bakımdan abdest alınan müsta'mel suyu buna kıyas etmek farklı bir kıyastır ki, doğru bir hükme dayanak kabul edilmez.

Maliki ve Şafiîler yapılan rivâyetlerden birine göre, abdest alınan müsta'mel su, aynı zamanda mutahhir, yani temizleyicidir.[20]

İbn Hazm bu suyun mutahhir olduğunu Süfyan Es-Sevri'ye, Ebû Sevr'e ve bütün Zahirîler'e nisbet etmiştir.[21]

Hanbeliler'e göre, böyle bir su ile abdest alınmaz ve gusledilmez. Ancak unutularak onunla abdest alınıp namaz kılınırsa, o namaz sahih sayılır. Aynı zamanda sözü edilen müsta'mel su ile necaseti giderip temizlemek de câizdir.[22]

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdest suyunun özelliği:

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ilâhi rahmet ve inâyete en çok mazhar olan biridir. Kalbi, Cebrail'in rahmet elleriyle açılarak temizlenmiş ve İlâhî nur ve rahmetle boyanmıştır. Kalbinde tecelli eden bu nur ve rahmet bütün hücrelerine sızmış, bedeninin tamamını kaplamıştır.

O bakımdan mübarek uzuvlarına dokunan abdest suyu, nur ve rahmetle birleşmeyi sağlamakta ve keyfiyeti bizce bilinemeyecek bir özellik kazanmaktadır. Aynı zamanda Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) çok nezih ve temiz idi. Abdest suyuna sümkürmez ve tükürmezdi. Sadece ağzına ve burnuna su verir, sümkürmek gerektiğinde sol eli ile kabın dışına sümkürürdü.

19 Neylü'l-Evtar: 1/30
20 Fıkhü's -Sünne; 1/19.
21 Fıkhü's-Sünne; 1/19.
22 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/29.

İşte bu ve benzeri hikmet ve özelliklerden dolayı O'nun abdest suyu Ashab-ı kiram tarafından kapışılır, kalplerine kuvvet, bedenlerine sağlık ve yüzlerine letafet yansıtırdı.

Buna kıyasla başkasının abdest aldığı suyu belirtilen şekilde kullanmak doğru olmaz. Çünkü sözü edilen haller Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in özelliklerindendir, ona kıyas yapılarak başkasının abdest aldığı suyun belirtilen şekilde kullanılmasının uygun olacağı söylenemez.

Abdest Alınan Suyun İçilmesi Caiz Midir?

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, sözü edilen su temizdir, temizleyici değildir. Onunla necaseti giderip temizlemek caizse de hadesi, yani abdestsizlik ve cenâbetliği gidermek câiz değildir.

Bir zaruret olmadıkça içilmesi de doğru değildir. Ancak Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdest aldığı su bir istisna teşkil eder. Nitekim bununla ilgili üç sahih hadîs nakledilmiştir:

Ebu Cuhayfe (radıyallahu anh) diyor ki: "Günortası sıcağında Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yanımıza geldi. Kendisine abdest için su getirildi, o da abdest aldı. İnsanlar O'nun abdest aldığı suyu kapış kapış alıp (yüzlerine, kollarına, başlarına) sürdüler."[23]

Cumhur-u ulemâ sözü edilen hususta bu hadîsi delil saymışlardır.

Ebu Musa (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette diyor ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), içinde su bulunan küçük bir kap istedi. Ellerini ve yüzünü o kapta yıkadı, sonra da ağzına aldığı suyu ona boşalttıktan sonra o ikisine (Ebû Musâ ile Bilâl) bundan içiniz ve yüzünüze, göğsünüze boşaltınız! buyurdu."[24]

Hadisin delâletinden, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in burada abdest almayıp sadece serinlemek için, ellerini ve yüzünü yıkadığı

23 Buhari: Ebu Cuhayfe hadîsi

24 Buhari: Ebu Musa (radıyallahu anh)'dan

anlaşılıyor.

Üçüncü hadîsi yine Buhari naklediyor: Ashab-ı Kirâm'dan Sâib b. Yezîd (radıyallahu anh) diyor ki: "Teyzem beni alıp Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e götürdü ve Ya Rasulallah! Kız kardeşimin oğlu hastadır dedi. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) başımı okşadı ve benim için bereket ile dua ettikten sonra abdest aldı. Ben de O'nun abdest aldığı sudan içtim ve sonra da arkasına geçip durdum."[25]

İşte bütün bu rivayetler, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdest aldığı suyun temizliğine delâlet etmektedir. Bu O'nun özelliklerinden biridir ki başkasının abdest suyu ona kıyas edilmez.

Şevkani ise, özelliklerle ilgili iddiayı pek geçerli kabul etmemiş ve aslolan o ki: Onunla ilgili hüküm ümmetiyle ilgili hüküm birdir, meğerki o fiilin ona has olduğunu gösteren bir delil bulunsun; oysa belirtilen husus hakkında bir delil yoktur, diyor, sonra da şunu ilâve ediyor: Bir şeyin necis olduğuyla ilgili hüküm, şer'i hükümdür ki, delile muhtaçtır diyor.

Bize göre, bu konuda delil aramaya gerek yok. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in öyle halleri var ki, onları ortaya koyarken "Bunlar bana mahsus hallerdir" dememiştir. Ama Ashab-ı Kirâm, O'na mahsus olduğunu idrâkten uzak kalmayıp aynı halleri göstermeyi düşünmemişlerdir. O bakımdan cumhur, abdest alınan suyun içilmesini veya yüze göze sürülmesini Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e has bir hal olarak kabul etmiştir.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Abdest alınan su müsta'meldir, onunla tekrar abdest alınmaz ve gusledilmez. Ancak necaseti gidermede kullanılabilir. İmam Mâlike göre, abdest ve gusülde kerahetle kullanılabilir.
2. Cumhura göre, başkasının abdest aldığı suyu alıp içmek veya yüze göze sürmek mekruhtur. Bu, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e

25 Buhari Sâib b. Yezîd (radıyallahu anh)'dan / Neylül'l-Evtar 1/30

has bir haldir ki ümmetine teşmil edilmez.

3. Ahmed b. Hanbel'e göre, böyle bir su ile unutur da abdest alır veya gusleder de namaz kıldıktan sonra hatırlarsa, kıldığı namaz sahih kabul edilir.

4. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdest suyunda feyiz, bereket ve şifâ vardır. Ashab-ı Kiramın onunla teberrük etmesi (uğurlu ve bereketli sayması) takrir buyurulmuştur.

CÜNÜP KİMSE NECİS SAYILIR MI?

Cünüplük insana ârız olan mânevi bir kirdir, zahirî bir murdarlık değildir. Böylesine mânevi bir kirden gusletmek suretiyle arınmanın sayılamayacak kadar faydaları vardır. En azından kalbe kuvvet, ruha cilâ, bedene sıhhat kazandırır. Gusleden kimse kullandığı suyu bedeninin her tarafına dokundurduğu için artık o su müsta'mel sayılır, başka bir şeyde kullanılmaz.

Cünüplüğün zahiri bir murdarlık olmadığına delâlet eden hadis-i şerif şöyledir: Ashab-ı Kirâm'dan Huzeyfe b. Yeman (radıyallahu anh) şöyle anlatmıştır: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onunla karşılaşınca, kendisi cünüp bulunuyormuş; o sebeple oradan uzaklaşmış, guslettikten sonra gelmiş ve (özür dileyerek şöyle) demişti: Cünüp idim. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Doğrusu müslüman necis olmaz."[26]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Malikiler'e göre, müslümanın aynı (zâtı, kendisi) temizdir, müşrikin aynı necistir. Cumhura göre, müşrikin aynı necis değildir. Çünkü kitap ehli kadınla evlenmeyi Allah (celle celaluhu) mübah kılmıştır. Ayrıca onların hazırladığı necis olmayan yiyecekler bize helâl kılınmıştır. Kestikleri hayvandan yememizde bir sakınca görülmemiştir.

İmam Mâlik ve aynı görüşte olanlar, Ebu Sa'lebe'nin şu rivâyetini delil olarak almışlardır: "Ya Rasulallah! Biz kitap ehli olan bir kavmin topraklarında bulunuyoruz, onların kaplarında bir şeyler yiyebilir miyiz? Diye sorunca, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurmuştur: "Başka kap bulabilirseniz onların kaplarında yemeyin, bulamazsanız, yıkayın da öyleceyiyin."[27]

---

26 Buhari ve Tirmizi müstesna el-cemaa rivâyet etmiştir. Ayrıca bu konuda Ebû Hureyre'den rivâyet vardır.

27 Bu konu, kâfirlere ait kaplar bahsinde açıklanacak ve hadisin kaynağı orada verilecektir.

Cumhura göre ise, müşriklere ait kapların mutlak anlamda necis olmadığına, o kaplarda domuz eti pişirdikleri ve içki kullandıkları için murdar sayıldığına inanmıştır. Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel ve Ebu Dâvud'un Sa'lebe'den rivâyet ettikleri hadiste şu sözler yer almıştır: "Bizim (eyleştiğimiz) yer, Kitap ehlinin yeridir. Şüphesiz ki onlar domuz eti yiyorlar, şarap içiyorlar. Bu durumda biz onların kaplarını ve çömleklerini nasıl yapalım (kullanalım mı)?" Bundan da anlaşılıyor ki, müşrikler domuz eti yedikleri, ona bulaştıkları; şarap içtikleri ve ondan kaçınmadıkları için zahiren de murdar sayılmışlarsa da, böyle bir durumu olmayan müşriklerin zahiren murdar sayılması söz konusu değildir. Nitekim Buhari ve Müslim'in tesbitlerine göre, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), müşrike bir kadına ait deriden mamul su kabından abdest almıştır. Aynı zamanda müşrik olan Sümâme b. Esâl'ı Mescid'deki hurma sütunlarından birine bağlamıştır. Hayber'in fethinde müşrike kadının pişirip hazırladığı koyundan yemiştir. Hristiyan ülkelerden satılık için getirilen peynirden yemiştir.[28]

Her şeyden önce Kur'ân-ı Kerim'de en son inen Mâide sûresinde Kitap ehlinin yiyeceklerinin (helâl maddeden olduğu takdirde) müslümanlara helâl kılındığı açıklanarak her türlü şüphe giderilmiştir.

Müslümanın Dirisi de, Ölüsü de Temizdir

Müslümanın dirisinin temiz olduğunda icma' vardır. O bakımdan aksini iddia eden çıkmamıştır. Ölüsüne gelince, müctehit imamların çıkarım ve görüşleri farklıdır:

İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik'e göre, necistir. Yıkanmadıkça üzerine Kur'ân okunmaz.

İmam Şâfiî ile İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, temizdir. Yıkanmadan önce de yanında Kur'ân okunur.

Hz. Cabir (radıyallahu anh)'ın ve Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'ın cünüp bulundukları bir zamanda, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le

28 Geniş bilgi için Aniyetü'l-Küffar bahsine bakılması.

karşılaştıklarında dönüp sapmaları, O'na karşı olan üstün saygılarının bir ifadesi, aynı zamanda Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in böyle karşılaşmalarda selâm verdikten sonra el sıkışmasını ve karşısındaki insan için duâ etme âdetini bildikleri için öyle bir vaziyette, yani mânevi bir kirle huzurunda durmaktan hayâ etmelerinin açık belirtisidir. Nitekim Ebû Hureyre (radıyallahu anh) diyor ki: "Cünüp bulunduğum bir halde Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le karşılaştım. Elini (musafaha için) bana uzatınca ben elimi ondan çektim ve doğrusu ben cünüpüm, dedim. Bunun üzerine (sallallahu aleyhi ve sellem): "Sübhanallah! Müslüman necis olmaz." buyurdu.[29] Bu ve benzeri rivâyetleri Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvud'da nakletmişlerdir.

Abdest alınan su her ne kadar çoğu ilim adamlarınca temiz kabul edilmişse de onun bu temizliği sadece gerektiğinde necaseti gidermede kullanma imkânına dayanır. O halde mecbur kalınmadıkça onu hiçbir şeyde kullanmamak daha uygun olur. Zaten Ahmed b. Hanbel, Leys, Evzaî, Şafiî, Mâlik ve bir rivayette Ebû Hanife onu gayr-i mutahhir saymışlardır.[30]

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Cünüp olan müslüman necis değildir. Sadece ârızi olarak mânevi bir kir taşımaktadır. O vaziyette elini ve ağzını yıkayarak yemek yiyebilir, musafaha yapabilir, selâm verip alır.
2. Müslüman itikad yönünden de temizdir. Müşrik ise necistir.
3. Çoğu ilim adamlarına göre, müslümanın dirisi de, ölüsü de temizdir, İmam Ebû Hanife onun ölüsünü necis saymış, gusledildikten sonra temizlenir demiştir.
4. Müslümanın abdest aldığı su temizdir, dokunduğu yeri murdar yapmaz.
5. Kâfir bedeni itibariyle de necistir. Nitekim Kur'ân'da: "Muhakkak ki

29 Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/13.

30 Neylû'l-Evtar: 1/33.

müşrikler necistir." buyurulmuştur.

6. Müslüman murdar şeylerden korunup arınmayı âdet edindiğinden temizdir. Müşrik ise bazı murdar şeylerden korunmadığı, meselâ domuz eti yediği ve ona dokunduğu için necistir.

7. Müşriklerin çoğu bazı zahiri necasetten korunmadıkları, hatta bazı necis şeyleri temiz kabul ettikleri için murdar sayılmışlardır. Ayette müşriklerin necis olduğu belirtilirken hem zahirî, hem mânevi murdarlığa işaret edilmiştir. Bazısına göre, onların murdarlığı itikadi yöndendir.

8. Küfür mânevi bir murdarlıktır ki, kişinin kalbini ve ruhunu kirletir. İmân mânevi bir nur ve temizliktir ki, kişinin kalbini ve ruhunu arındırıp tertemiz yapar. Bu bakımdan cünüplük, küfür değildir, o halde kalbi ve ruhu kirletip karanlığa boğan bir murdarlık sayılamaz. Sadece mânevi bir kirdir ki, gusletmekle temizlenir.

SUYUN TEMİZLEYİCİ VASFININ ORTADAN KALKMASI

Suyun temiz ve temizleyici vasfının ortadan kalkması üç şeyden biriyle gerçekleşir:

- Renginin değişmesi,
- Tadının değişmesi,
- Kokusunun değişmesi,

Bundan, suyun iki durumunun mevcudiyeti anlaşılıyor: Birincisi, suyun üç halinden hiç birinin değişmemesi, mutlak şekilde kalmasıdır. İkincisi, üç vasfından birinin değişmesiyle mutlakiyetini kaybetmesidir.

Bu konuda ilim adamlarının dayanak olarak seçtikleri hadisi Ebu Hureyre (radıyallahu anh) şöyle nakletmiştir: "Sizden biri, cünüp olduğu halde durgun suda elbette gusletmesin."[31]

Ahmed b. Hanbel ile Ebû Dâvud buna yakın şu rivâyeti tesbitle naklet-mişlerdir: "Sizden biri elbette durgun suya idrar etmesin ve o suda cenabet-ten dolayı gusletmesin."

Bunun üzerine dediler ki: Ya Ebâ Hureyre! O zaman (cünüp kimse) ne yapar? Elini uzatıp (avuçlayarak veya bir kaba doldurarak) alır, diye cevap verdi.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Şafiî, Maliki ve Hanbeliler'e göre; Durgun suda gusletmek veya abdest almak suyu müsta'mel duruma getirir. Musta'mel su ise ikinci bir defa abdest ve gusül için kullanılamaz. Leys ve Evzai'nin görüşü de bu şekildedir. Yapılan bir rivâyette ise İmam-ı Azam da aynı görüştedir. Sözü edilen

31 Müslim - İbn Mâce - Ahmed b. Hanbel - Ebû Dâvud.

İmamlar belirttikleri hükmü bu hadise ve bir de, erkeğin, kadının abdest suyunun artanıyla abdest almasını, meâlindeki hadîse dayanarak delil göstermişlerdir.

Böyle bir durumda abdest veya gusül için mutlak su bulunamadığında teyemmüm edilir. Sözü edilen su ise, müctehit imamlardan Hasan-ı Basri, Zührî, Nehai, Mâlik, Şâfiî ve Ebû Hanife'ye göre müsta'meldir, fakat necis değildir. Ebu Sevr ile Zahirî imamları da aynı görüştedir.[32]

Durgun suda gusletmek menedilmiştir; çünkü müctehit imamlardan çoğuna göre o su, müsta'mel olur ve müsta'mel su ile ne gusledilir, ne de abdest alınır, ancak necis sayılmaz. Rengi, kokusu ya da tadı değişmedikçe temiz olma vasfını kaybetmez.

İmamların bir kısmı ise, durgun suya gusletmek üzere giren ve bedeninden bir kısmını o niyetle yıkayan kimse, suyu bir anda müsta'mel duruma sokar da guslünü tamamlayamaz. Bir kısmına göre ise, guslünü yerine getirdikten sonra su müsta'mel duruma girer. Çünkü gusül, bedenin tamamını yıkamaktır. Bir kısmını yıkamakla gusletmiş ve böylece suyu müsta'mel duruma sokmuş sayılmaz. Sahih olan da budur.

Durgun suya idrar etmek onu murdar yapar. Ancak unutmamak gerekir ki, durgun suyun azlığının ve çokluğunun bu hükmün değişmesinde tesiri vardır. Nitekim ileride bu husus açıklanacaktır.

Durgun suda abdest almak da aynı hükmü gerektirir, yani suyu müsta'mel duruma sokar, artık o sudan abdest alınmaz, gusledilmez.

Kadının abdest veya gusül suyunun fazlasıyla erkeğin abdest alması veya gusletmesi konusuna gelince, bununla ilgili hadislerin tamamını bir araya getirdikten sonra neticeye varmak mümkündür. Biz sıhhatlerinde şüphe olmayan iki hadîs-i şerifi nakletmekle yetiniyoruz.

Birincisi Müslim ve Ahmed'in İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan naklettik-

32 Neylü'l-Evtar: 1/34

leri rivayettir: "Şüphesiz ki, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), (ezvac-ı tahirattan) Meymune (radıyallahu anha)'nın (abdest veya gusül suyunun) fazlasıyla guslederdi."

Ayrıca Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce ikinci bir rivâyeti buna benzer bir anlatımla nakletmişlerdir.

İkincisi, Ahmed, Ebû Dâvud, Nesâi ve Tirmizî'nin sahih kabul edip naklettikleri rivayettir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in zevcelerinden bazısı büyükçe bir çanak veya teştte gusletti. Az sonra abdest almak veya gusletmek üzere Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) geldi. Eşi ona: Ya Rasulallah! Ben cünüp idim," deyince, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Şüphesiz ki su cünüp olmaz." buyurdu.

Gerek yukarıdaki birinci hadiste "suyun fazlası" tabiri, gerekse ikinci hadîste büyükçe çanak veya teşt[33] tabiri bize ipucu vermektedir. Şöyle ki, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in eşi evdeki mevcut kaptan su alıp guslettikten sonra o kapta su artakalmış, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'de geriye kalan o su ile gusletmiştir ki, mevcut su müta'mel olmamıştır. İkinci hadîs-i şerifleri bununla birleştirip aynı hükmü çıkarmamız mümkündür. Çünkü durgun olup az suya girip abdest almak veya gusletmek men'edilmiş ve suyun müsta'mel olacağı belirtilmiştir. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) hem bundan meneder, hem de kendisi böyle bir suya girip gusleder mi?

Nitekim Ebû Dâvud ile Nesâî'nin sahih isnadla kitaplarına aldıkları şu hadis-i şerif yukarıdaki yorumumuza ışık tutmakta ve isabetini kuvvetlendirmektedir.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e sahabilik etmiş bir adamdan rivâyet ediliyor. O zat şöyle demiştir: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kadının erkekten artan su ile erkeğin de kadından artan su ile gusletmesini men etti. Beraberce suyu avuçlayarak alıp yıkansınlar, (buyurdu).

33 Leğen.

Râvi burada "beraberce" diye çevrisini yaptığımız "cemi'ân" tabirini kullanmıştır. Bu; beraberce, birlikte, hep beraber, gibi sözlerle tercüme edilebilir. Hadîs-i şerifin asıl delâlet ettiği hüküm şudur: Büyükçe bir teşt veya çanakta yıkanan kadın veya erkek, o suyu müsta'mel etmiş olur. Ama kadın ve erkek birlikte o sudan gusledecek olurlarsa, her ikisi de suyu müsta'mel etmemeye özen gösterir ve daha önce yıkayıp temiz tuttukları avuçlarıyla onu dikkatle kullanırlar.[34]

Burada Ebu Hureyre'nin "yetanavelü tanavülen" tabiri hatıra gelir. Durgun suda gusletmeyin, diyerek Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mü'minleri bundan menettiğini söyleyince, kendisine "o takdirde ne yapılır?" diye sorulunca, tenavül tabirini kullanmış, yani elini uzatıp alır da öylece gusleder. Ezvac-ı tahirat da yanlarına koydukları büyükçe çanak veya teştten ellerini uzatıp su alarak gusletmişler ve kapta kalan fazla su müsta'mel duruma gelmemiş, böylece Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) o suyla gusletmiş veya abdest almıştır. Buna İbn Abbas (radıyallahu anh) "yağtesilü bi-fazli Meymunete." cümlesini ifade ederek kendine has bir tabir kullanmıştır.

Suyun Azlık ve Çokluk Meselesi

Bu durumlarda suyun azlık ve çokluk meselesi söz konusudur.

Kütüb-i Sitte'den beşinin Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh)'dan yaptıkları rivayete bakılırsa, durgun su iki kulle'yi bulursa pisliği taşımaz, hükmü ortaya çıkıyor. Hadîsin tam tercümesi şöyledir: "Su iki kulle olduğu zaman pisliği taşımaz."

İbn Huzeyme ile İbn Hibban bu hadîsin sahih olduğunu söylemişlerse de üç kulle ve bir kulle şeklinde rivayetler de mevcuttur. Ayrıca Rabi' El-Müezzin bunu İbn Ömer'e kadar götürmüş, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ref'etmemiştir.[35]

---

34 Fethü'l Allam'a Taharet bahsi.

35 Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/16

Diğer yandan Ebu Cafer El-Ezdî'nin de dediği gibi, iki kulle tabiri birkaç manaya delâlet eder: Kamet, boy manasına, büyükçe küp anlamına gelir. Ama mâruf olan (bilinen), Hicaz'ın topraktan mamul büyükçe küpleri demektir.

Yapılan inceleme ve araştırmaya göre, hadîs hem sened, hem metin yönünden muzdariptir. O bakımdan Hanefîler bu hadîsi kendilerine bu konuda dayanak seçmemişler ve amel etmemişlerdir. Nitekim İbn Abdilberr et-Temhîd'de diyor ki: "Şafiî'nin kendine delil olarak seçtiği iki kulle, hadîsi, nazar cihetiyle zayıf bir mezhep, eser cihetiyle gayr-ı sabittir."[36]

Bununla beraber Şafiîler bu hadîse dayanarak, su iki kulleyi bulduğu takdirde rengi, kokusu veya tadı değişmedikçe necis olmaz, demişlerdir.

Kulle'nin ne kadar olduğuna gelince, Şafiî fukahasının tesbitine göre, Bağdat rıtlıyla 500 rıtıldır. Her rıtıl 130 dirhem ağırlığındadır. Kamusun beyanına göre, her rıtıl 12 okkiyedir.[37]

Kulle konusunda rivâyet edilen bir diğer hadîs ise şöyledir: "Su kırk kulleye ulaştığı zaman artık pislik taşımaz."

Görüldüğü gibi, bir rivayette iki kulle, bir başka rivâyette üç kulle denildiği halde bu rivâyette kırk kulle denilmektedir. Yapılan araştırma neticesi Hz. Câbir'e isnad edilen bu hadîsin sahih olmadığı anlaşılmıştır. Nitekim Ebu Hasan el Kinani Eş-Şâfiî içindeki sözlerin çoğu şaz veya münkerdir, râvilerinden Kasım b. Abdullah el-Umerî ise hem zayıf hem de çok hata yapan bir kimse olarak bilinir, şeklinde ifade kullanarak sözü edilen hadîsin münker olduğunu belirtmiştir.[38]

Şafiî dışında diğer mezhep İmamları kulle ile ilgili hadislerin muzdarib ve münker olduklarını dikkate alarak hükme dayanak kabul etmemişlerdir. Sahih olan da budur. Çünkü iki kulle su pislik taşımaz, sözü vakıa ya ters

36 Fıkhü's-Sünne: 1/20

37 es-Siracü'l-Vahhac - Şeyh Muhammed Ez-Zehri el-Gamravi: 1/9 -10

38 Tenzihu'ş-Şeriâti'l-Merfu'â An Ehâdîsi'ş-Şenîâti'l Mevzu'a: 2/69

düşmektedir. Allah daha iyisini bilir.

Şafiîler ise, su müsta'mel bile olsa iki kulleye ulaştığı zaman müsta'mel olmaktan çıkar mutahhir vasfını alır. Ayrıca onlara göre, bu miktar suya düşen necaset onun üç vasfından birini değiştirmedikçe temiz ve temizleyici sayılır. Bu ictihat, su sıkıntısı çekilen yerlerde kolaylık sağlar.

Günümüzde gelişen laboratuvar çalışmaları, bakteriyolojik incelemeler de Şafiîler'in muzdarib hadîse dayalı bu ictihatlarının isabetli olmadığını ortaya koymuştur. Bununla beraber müctehit imamların ictihadlarına her zaman saygılıyızdır. Mikrobun henüz tespit edilmediği, mikroskobun icâd edilmediği ve parazitlerle basillerin insana nasıl zarar verdiği, ne yoldan geçtiği pekiyi anlaşılmadığı bir çağda, müctehid imamların örfe ve günün ilmine dayalı ictihadlarının çoğu yine de isabetlidir, diyebiliriz. Çünkü Kur'ân-ı Kerim ve Hadis-i şeriflerde ilme ışık tutan ana fikirleri mümkün olduğu ölçüde dikkate almış, ictihadlarına dayanak seçmişlerdir. Ruhları şâd olsun.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Durgun suda gusletmek menedilmiştir.
2. Durgun suda gusletmek suyu necis yapar; diğer bir tabirle müsta'mel hale sokar.
3. Durgun suya gusletmek üzere giren kimse bedeninden bir kısmını yıkamakla suyu müsta'mel, kullanılmaz hale getirir. Böylece guslünü tamamlayamaz.
4. Durgun suya idrar etmek, onu necis edeceğinden menedilmiştir.

ELİN AYASINDAKİ ISLAKLIKLA BAŞI MESHETMEK

Bilindiği gibi, abdest müsta'mel olmayan bir su ile alınır. O bakımdan bir uzuvda kullanılan suyu ikinci bir uzuvda kullanmak câiz görülmemiştir. Baş da abdest uzuvlarından biridir; yıkanmaz meshedilir. Çünkü bu hususta Kur'ân'da açık ve kesin beyân vardır.

Meselenin iç yüzü, ana hattı bu olmakla beraber, abdest alıp kolları yıkadıktan sonra elleri yeniden suya dokundurmadan mevcut ıslaklığıyla başı meshetmek farzı yerine getirmek için yeterli midir? Bunun cevabını, müctehid İmamların ictihat ve tesbitlerini belirtirken vermeye çalışacağız. Şimdi ise, konuyla ilgili hadis-i şerifi naklederek taşıdığı hükümleri belirtelim:

عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَقِيلٍ حَدَّثَتنى الرُّبَيِّعُ بِنْتُ مُعَوِّذَ بْنِ عَفْرَاءَ فَذَكَرَتْ حَدِيثَ وُضُوءِ النَّبِيِّ ﷺ وَ فِيهِ «وَ مَسَحَ ﷺ رَأْسَهُ بِمَا بَقِيَ مِنْ وَضُوئِهِ فِي يَدِهِ مَرَّتَيْنِ بَدَأَ بِمُؤَخَّرِهِ ثُمَّ رَدَّهُ إِلَى نَاصِيَتِهِ وَغَسَلَ رِجْلَيْهِ ثَلاَثًا ثَلاَثًا» رَوَاهُ أَحْمَدُ وَ أَبُو دَاوُدَ مُخْتَصَرًا وَ لَفْظُهُ «إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَسَحَ رَأْسَهُ مِنْ فَضْلِ مَاءٍ كَانَ بِيَدَيْهِ» قَالَ التِرْمِذِيُّ: عَبْدُ اللهِ بْنِ مُحَمَّدُ بْنِ عَقِيلٍ صَدُوقٌ وَلَكِنْ تَكَلَّمَ فِيهِ بَعْضُهُمْ مِنْ قِبَلِ حِفْظِهِ وَقَالَ البُخَارِيُّ: كَانَ أَحْمَدُ وَإِسْحَقُ والحُمَيْدِيُّ يَحْتَجُّونَ بِحَدِيثِهِ.

Süfyan Es-Sevrî'den, Abdullah b. Muhammed b. Akif'den rivâyet edilmiştir. Abdullah: Rübeyyi' binti Muâvviz b. Afra' bana haber verdi, diyor ve sonra (naklettiği hadîste) Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ab-

dest alışını anlatıyor. Ezcümle şunu bildiriyor: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) elinde abdest suyundan kalan ıslaklıkla iki defa başını meshetti, önce başının gerisinden başladı ve sonra alnına doğru çevirip getirdi. Ayaklarını da üçer defa yıkadı.

Bu hadîsi Ahmed ve Ebû Dâvud muhtasaran rivâyet etmişlerdir ki lâfzı şöyledir: "Şüphesiz ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ellerinde kalan suyun artanıyla başını meshetti."

Tirmizi, "Abdullah b. Muhammed b. Akil saduk (doğru) dur. Ancak bazıları onun hıfz yönünü dikkate alarak hakkında konuşmuşlardır (hafızasının biraz zayıf olduğunu belirtmişlerdir)," diyor. İmam Buhari ise: Ahmed, İshak ve el-Humeydi, Abdullah'ın naklettiği hadisi delil göstermişlerdir, demiştir.

Şimdi burada değinilmeyen meseleleri zikredeceğiz zira çıkarılan bu hükümlere karşın bazı noktalar boşlukta kalmaktadır. Misalen;

Müsta'mel suyun abdestte kullanılması câiz midir?

Başı bir defa mı, iki defa mı meshetmek farzdır?

Ayakları üçer defa yıkamak farz mıdır?

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefiler'e göre, İmam Ebû Hanîfe'ye ve bazı arkadaşlarına göre, abdest alırken başı meshetmek için elleri yeniden kullanılmadık su ile ıslatmaya gerek yoktur. Kolları yıkadıktan sonra ellerde kalan ıslaklık bunun için yeterlidir. Ancak bu sırada başka bir uzvundaki ıslaklığa dokunup onunla başını meshetmesi yeterli olmaz.[39]

Hanefiler, yukarıdaki hadîsin sıhhatini dikkate alarak buna cevaz vermişlerdir. Kullanılmadık yeni bir su ile eli ıslatmanın şart olmadığını belirterek bu farzın yerine gelebileceğini kabul etmişlerdir. Ancak eli kullanılmadık su ile ıslatarak öylece başı meshetmenin daha uygun olacağına da işarette

39 el-Fıkhü Alâ'l-Mezahibi'l-Erbaa; 1/56.

bulunmuşlardır.

Hanefi fukahasından el-Hâkimü'ş-Şehîd'e göre, kolları yıkadıktan sonra ellerde kalan ıslaklıkla başı meshetmek câiz değildir. Ayrıca İmam Kerhî de Câmi-i Kebîr'inde, Buhari ve Müslim'den yaptığı rivâyetlerin ışığında abdest alırken ellerinde kalan ıslaklıkla başı meshetmenin câiz olmadığına dikkatleri çekmiş, bu durumda yeterli olmayacağını, her halde kullanılmadık yeni bir suyla ıslatıp öylece meshetmenin gerektiğini belirtmiştir.[40]

Şafiîler'e göre, baştaki kıllardan birkaçının ıslanması bile mesh yerine geçer. Onlardan bazısına göre ise, ıslak bulunan elin dokunması da yeterlidir. Bununla beraber kullanılmadık bir su ile ıslatıp meshetmek daha uygundur.

Mâlikiler'e göre, eldeki mevcut ıslaklıkla başı meshetmek kerahetle câizdir.

Başı meshetmek, Kitap, Sünnet ve icma ile sabittir. Farz olduğunda şüphe yoktur. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) her abdest aldığında ya başının tamamını ya da bir kısmını mutlaka meshetmiştir.

Başı meshederken ellerdeki mevcut ıslaklıkla yetinmek doğru olur mu? Yukarıdaki hadis-i şerifin anlatımından bunun yeterli olduğu anlaşılıyorsa da bu konuda rivâyet edilen ve kullanılmadık bir su ile ıslatıp meshedilmesini öngören hadîs-i şerifler vardır. Bunlardan dört kadarını nakletmekle yetinmek istiyoruz:

"Şüphesiz ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) (abdest alırken) başını ellerindeki kalan sudan (ıslaklıktan) başkasıyla meshetmiştir."[41]

Abdullah b. Zeyd (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayete göre Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdest alıp başını ellerinde kalan suyla değil başkasıyla ıslatıp meshettiğini gördüğünü bildirmiştir.[42]

---

40 Hâşiyetü't-Tahtâvi Alâ Meraki'l-Felâh: 1/34.

41 Sahih-i Müslim.

42 Tirmizi: Abdullah b. Zeyd (radıyallahu anh)'dan.

"Doğrusu Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest aldı ve başını meshetmek için kullanılmadık yeni su aldı."[43]

"Şüphesiz ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest aldığında başını meshetmek için eline yeni su alıp (öylece meshetmeyi gerçekleştirdi)."[44]

Bu rivayetleri reddeden olmamıştır. O halde Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) çoğu zaman elini yeniden ıslatarak, bazen da mevcut ıslaklıkla yetinerek başını meshetmiştir. Çünkü eldeki mevcut ıslaklık bir bakıma müsta'mel sayılmaz, kullanılan sudan arta kalanıdır. O bakımdan müctehit imamların bir kısmı mevcut ıslaklıkla meshetmenin yeterli olacağına inanmışlardır.

Ayrıca yaptığımız nakilleri kuvvetlendiren bir başka hadîs, emir sîgasıyla rivâyet edilerek, mesele daha da açıklığa kavuşturulmuştur: "Başın için yeni bir su al!"[45]

Eğer bu hadis sahihse -ki sahih olduğunu sanıyorum- başı mesederken elleri, kullanılmadık yeni su ile ıslatmak, bir emr-i resûldür, ne var ki, müctehit imamların çoğu bu hadîsi sözü edilen meselede hüccet (delil) olarak almamıştır.

Hadîsi sened olarak alırsak, ilk naklettiğimiz hadîste Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in elindeki mevcut ıslaklıkla yetinerek başını meshetmesini O'na has bir fiil sayarız. Nitekim Şevkanî de aynı görüşü ortaya koyarak dikkatleri çekmek istemiştir. Çünkü O'nun bazı fiilleri, ümmetine has sözlerine karşı olabilir, yani o fiil O'na has olup ümmetini kapsamaz. Bununla beraber konunun başlangıcında belirttiğimiz gibi, ellerin mevcut ıslaklığı, müsta'mel sayılmayabilir. O takdirde mevcut hadisler arasında tezat kalkar, biri diğerini izah etmiş olur.

43 Tirmizî: Abdullah b. Zeyd (radıyallahu anh)'dan.

44 İbn Hibbân kendi Sahih'inde rivâyet etmiştir.

45 Tirmizi - Taberâni: İbn Câriye rivayetinden naklen.

Abdestte ayakları yıkamak da farzdır. İlgili âyetle ve Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kavli ve fiilî hadisleriyle sabit olmuştur. Üç defa yıkanması farz değildir, kemâl-i teharete yönelik bir fiildir. Âyette sadece "Ayaklarınızı da topuklara kadar yıkayın!" emri yer almıştır ki bu üç defaya delâlet etmez; bir defa iyice yıkamakla emir gerçekleşmiş olur. İkinci ve üçüncü defa yıkamak belirttiğimiz hikmete yönelik olarak sünnet kılınmıştır. Dört mezhep imamları bu hususta müttefiktir.

Başın iki defa meshedilmesine gelince:

İlgili hadisin açık beyânına bakılırsa, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest alırken başını iki defa meshetmiştir. Tirmizî'nin Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'ın sahih senedle rivâyet ettiği hadîste ise, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in başını bir defa meshettiği belirtilmiştir.[46]

Konuyu namazın farzları bölümünde açıklamaya bırakıyoruz. Çünkü içinde bulunduğumuz konu, müsta'mel suyun abdest ve gusülde kullanılıp kullanılmayacağıyla ilgilidir. Ayrıca Ebû Dâvud'un Enes (radıyallahu anh)'dan yaptığı sahih rivâyette de Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in elini ıslatıp sarığını çıkarmaksızın onun altına sokup alın kısmını meshettiği ve bunu bir defa yaptığı görülmektedir. Allah daha iyisini bilir.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Başı meshetmek farzdır.
2. Başı meshetmek için elleri yeni bir su ile ıslatmak gerekli değildir.
3. Ayakları yıkamak farzdır.

46 Tirmizi; Ebu Habbe'den rivâyet etmiş ve "hadisun sahihun" demiştir.

ERKEĞİN KADINDAN ARTAN SU İLE GUSLETMESİ

Gusletmeleri gereken karı kocanın evlerindeki banyoda aynı kaptan su alıp birlikte yıkanmaları konu edilirken, kullandıkları suyun müsta'mel olup olmayacağı üzerinde durulmuştur.

Bilindiği gibi Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında şimdiki gibi evlerde musluklardan su akmazdı. Büyükçe kaplara su doldurularak ihtiyaç giderilirdi. Aynı zamanda yıkandıkları yer de evin bir köşesinde daracık bir bölümden ibaretti. İçine iki kişi girince bir üçüncüsüne yer kalmazdı. Bazı evlerde ise bu bölümler de yoktu, uygun olan bir köşesinde banyo yapılırdı. O bakımdan yanı başlarındaki kaptan su alıp yıkanırken vücuda dokunan suyun tekrar kaba dökülmesi veya sıçraması her zaman mümkündü. Kadın yalnız başına yıkanırken belki bu hususa dikkat etmeyebilir, böylece kapta artan suyun müsta'mel duruma gelmesine neden olurdu. Fazla su bulmakta zorluk çeken o ailenin erkeği gusletmesi gerektiğinde kalan su ile yıkanmak durumunda kalabilirdi. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), hem kalan suyun müsta'mel olmaması, hem su sıkıntısı çekilmemesi, hem de gönül rahatlığı içinde vâcib olan guslün yerine getirilmesi için bazı uyarılarda bulunmuş ve fiili örneklerini vermiştir.

Tabi ki, bu husus az bir suyun mevcut olduğu zamanla ilgilidir. Göl, ırmak, büyükçe havuz gibi yerlerde suyun müsta'mel, yani kullanılmış bir hale geçmesi söz konusu olmayacağından karı-koca hem birlikte, hem ayrı ayrı suyu avuçlamadan veya ellerinde bir kap bulundurmadan yıkanabilirler. Aynı zamanda artık günümüzde tüm evlerin banyolarında musluk bulunuyor. Yıkanmak isteyen kadın veya erkek yalnız başına istediği gibi yıkanabilir, suyun müsta'mel olması endişesi akla bile gelmez.

Şimdi bu konuyla ilgili hükme dayanak kabul edilen hadis-i şerifi nakledelim, sonra da gereken fıkhi hükümleri belirleyelim:

عَنِ الحَكَمِ بْنِ عَمْرٍو الغِفَارِيُّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى أَنْ يَتَوَضَّأَ الرَّجُلُ بِفَضْلِ طَهُورِ الْمَرْأَةِ. رَوَاهُ الخَمْسَة إلا أن ابْن مَاجَه وَالنَّسَائِيِّ قالا: وَضُوءِ الْمَرْأَةِ. وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ.

El-Hakem b. Amr el-Gıffari (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayete göre: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) erkeğin, kadının abdest suyundan artakalanı ile abdest almasını menetmiştir."[47]

Bu konuda sahih kabul edilen ikinci bir hadîs ise şöyledir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kadının, erkekten artakalan su ile erkeğin de kadından artakalan su ile gusletmesini menetmiştir. "Beraberce suyu avuçlayıp (öylece yıkansınlar)" buyurmuştur.[48]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanbeliler'e göre; Ahmed b. Hanbel ve İshak, kadın yalnız başına yanındaki kaptan su alıp yıkanırsa, bilâhare erkeğin o sudan abdest almasının veya gusletmesinin câiz olmadığını söylemişlerdir.

İbn Ömer, Şa'bî ve Evzâî'ye göre, kadın ayhalinde bulunuyorsa, o takdirde erkeğin artakalan sudan abdest alması veya gusletmesi câiz değildir.

Cumhura göre; diğer müctehit imamlar, bununla ilgili hadîsi muzdarib gördükleri için hükme dayanak seçmemişler, bunun aksine Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvud, Nesâi ve Tirmizî'nin rivâyet ettikleri Cefne hadîsini sahih gördükleri için onu delil gösterip abdest alan veya gusleden kadından artakalan su ile erkeğin ve erkekten artakalan su ile kadının abdest alması veya gusletmesinin cevâzına inanırlar. İleride sözünü ettiğimiz hadîsi ilgili meseleyi işlerken nakledeceğiz.

47 Kütüb-i Sitte'den beşi rivâyet etmiştir. Ancak İbn Mâce ile Nesâi "Tahur" yerine "Vedu" lâfzını söylemişlerdir. Tirmizi bu hadisin hasen olduğunu belirtmiştir.

48 Ebû Dâvud - Nesâi / İsnad-i sahih ile bir sahabiden rivâyet etmişler.

el-Hakem'den rivâyet edilen hadîs hakkında Buhari: "Hakemin hadîsi sahih değildir" demiştir. İbn Hibban ise bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir. İmam Nevevî ise bu hususta tesbitini şöyle belirtmiştir: "Hadis lafızları bu hadîsin zayıf olduğunda ittifak etmişlerdir." İbn Hacer ise, Nevevi'nin bu sözünü garip karşılamıştır.[49]

Hadisin sıhhatinde şüphe ortaya çıkınca, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, ezvac-ı tahirattan bazısının teştteki sudan guslettikten sonra onunla abdest alması ve "Doğrusu su cünüp olmaz" buyurması bu konuda en sağlam hüccet olarak bulunmaktadır.

O halde dikkat edildiği takdirde abdest alan veya gusleden kadından artakalan su ile erkeğin; erkekten artakalan su ile kadının abdest alması veya gusletmesi caizdir. Ancak kadın ayhali olur ve yıkanırken suyun sıçrayıp serpilmesine dikkat etmez, böylece kalan suyu müsta'mel duruma sokarsa o takdirde ondan artakalan su ile gusledilmez veya abdest alınmaz.

Kadın ile kocasının beraber gusletmesi, bu vaziyette bir arada bulunması sakıncalı değildir. Bu, hem kavli, hem fiilî hadîslerle sabit olmuştur.

Büluğu'l-Meram sahibi aynı hadislere yer vermişse de yeterli bir açıklama ve doyurucu bir beyânda bulunamamıştır. Meselenin ihtilaflı olduğunu söylemekle yetinmiştir. Fethü'l-Allâm'da ise bazı açıklamalar yapılmıştır.[50]

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ezvac-i tahirat'tan artakalan su ile abdest aldığı vakidir.

Bu konuda muhaddisler dört hadis naklederek üzerinde durmuşlar ve müctehit imamlar da ona göre ictihat ve çıkarımda bulunmuşlardır.

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Meymune Validemiz'den artakalan su ile guslederdi."[51]

49 Fethü'l-Bari Taharet bahsi

50 Bülûğü'l-Meram: 1/18-19. / İstanbul Sönmez Neşriyat.

51 Ahmed b. Hanbel - Müslim: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

"Yine İbn Abbas'dan, o da Meymune validemiz (radıyallahu anha)'dan rivâyetle diyor ki: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onun (Meymune'nin) guslünden artakalan su ile abdest aldı."[52]

"Yine İbni Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette diyor ki: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in zevcelerinden bazısı bir cefne (büyükçe çanak, teşt, büyükçe tas) da guslettiler. Az sonra Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) o cefneden abdest almak veya gusletmek için geldiğinde o zevcesi ona dedi ki: Ya Rasulallah! Doğrusu ben cünüp idim. Bunun üzerine Efendimiz buyurdu ki: "Şüphesiz ki su cünüp olmaz."[53]

"Şüphesiz ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ve (zevcesi) Meymune validemiz (radıyallahu anha), ikisi bir kaptan yıkandılar."[54]

Birinci hadisi Müslim rivâyet etmişse de önemli bir cemaat bunun muallel olduğunu söylemiştir. Çünkü râvîlerinden Amr b. Dinar, "bildiğim kadarıyla, hatırlayabildiğim kadar Ebu Şa'sâ' bana haber verdi" şeklinde bir ifâde kullanmıştır. İkinci bir tarikle yapılan rivâyette ise böyle bir tereddüt göstermemiştir.

Yukarıda üç hadis ile daha evvel bu konuda El-Hakem'den rivâyet edilen hadis arasında bir çakışma söz konusudur, biri diğerine karşıt gibidir. Ne var ki, Buhari, El-Hakem'in rivâyet ettiği o hadisi sahih kabul etmemiştir. Bu bakımdan çakışma kendiliğinden kalkmış oluyor. Böyle olmasa bile El-Hakem'in hadîsini bunlara uygun yorumlama imkânı her zaman mevcuttur.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "Doğrusu su cünüp olmaz" buyurması, cünüp kimsenin o sudan alıp gusletmesiyle su müsta'mel, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tabiriyle cünüp olmaz. Ancak yıkanan kimse dikkat etmez, bedenine döktüğü su yanındaki kaba sıçrar veya suya pislik dokunursa, o takdirde müsta'mel veya necis olur.

52 Ahmed b. Hanbel - İbn Mâce: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

53 Ahmed b. Hanbel - Ebû Dâvud - Nesâi -Tirmizi: Hadisun hasenun sahihun,

54 Buhari - Müslim.

Nitekim yukarıda bu inceliğe dokunmuş, gereken yorum ve açıklamayı yapmış bulunuyoruz.

Kadınla erkeğin, yani karı-kocanın bir arada gusletmesinde bir sakınca olmadığını söylemiştik. Çünkü buna muhalefet eden olmamıştır. Nitekim Hz. Ümmü Seleme validemiz (radıyallahu anha) diyor ki: "Benle Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cünüplükten dolayı bir kaptan (su alıp) yıkanıyorduk."[55]

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'da diyor ki: "Benle Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cünüplükten dolayı bir tek kaptan (su alıp) gusledıyorduk ki ellerimiz birbirini takip ediyordu."[56]

İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayete göre, hicap (örtünme) âyeti inmeden önce, erkeklerle kadınlar bir arada abdest alırlardı, yani bunda bir sakınca görülmezdi. Hicap âyeti inince, ancak karı-koca aynı kaptan su alıp bir arada abdest alır ve gusledlerdi.

Şevkani de bu rivâyetleri naklettikten sonra şöyle bağlıyor: En uygun cevap odur ki: "Hicap âyeti inmeden önce kadınlarla erkeklerin bir araya gelmesine bir engel söz konusu değildi. Hicap âyeti inince, bu bir araya gelme sadece kadınlarla mahremlerine has kılındı."[57]

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Büyükçe bir kaptaki sudan abdest alan veya gusleden erkek ya da kadın, kullandıkları suyun o kaba sıçramasına, dökülmesine engel olup dikkatlice hareket ettikleri takdirde, birbirlerinden artakalan su ile abdest almaları veya gusletmeleri caizdir.
2. Karı-koca banyoda birlikte yıkanabilirler, bir arada durup guslede-

55 Buhâri -Müslim- Neylül-Evtar: 1/39.

56 Buhâri -Müslim- Neylü'l-Evtar : 1/39. Not: Hz. Aişe (radıyallahu anha) hadisin sonunda" tahtelifü eydina" cümlesini kullanmıştır ki, biz ona "ellerimiz birbirini takip ediyordu" şeklinde terceme etmeyi uygun bulduk.

57 Neylül'l-Evtar: 1/39.

bilirler. Bunda dinen bir sakınca yoktur.

3. Abdest alan veya gusleden kadından artakalan su ile erkeğin abdest alması veya gusletmesi câiz değildir. Bunun aksine bir durumda da yine öyle.

4. Birer birer yıkandıkları zaman dikkatsizlik yüzünden artakalan suya kullanılan suyun akması veya serpilmesi neticesi müsta'mel olabilir.

5. Kadın ayhali ise artakalan suya necaset karışmış olabilir.

6. Bunun gibi erkek yalnız yıkandığında artakalan suya yine dikkatsizlik sonucu tiksindirici bazı şeyler karışmış olabilir.

SUYA NECASET KARIŞMASI

Su hem en iyi temizleyicidir, hem de mikropların barınıp çoğalması için en iyi ortamdır. Aynı zamanda kimyasal olayların belli başlı maddelerinden biridir. Toprak altı suları dışında diğerlerinin kullanılmadan önce ince kum, kil, toprak, tuz, mikrop ve asalaklardan temizlenmesi gerekir. Aksi halde bazı zararlı mikrop ve asalakların sindirim sistemine yerleşmesine imkân verilmiş olur ki bu insan sağlığını bozar.

İslam dini, on dört asır önce temizliği imânın yarısı olarak ilân ederken sudan yeterince yararlanmayı emretmiş ve necasetten uzak temiz su ile temizliğin sağlanmasını ibâdet saymıştır.

Ancak temiz ve necis su hakkında birçok rivayetler vardır ki, bunların önemli bir kısmı hükme dayanak teşkil etmeyecek kadar zayıf ve muzdariptir. O halde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in temiz su, murdar su ve bir suyun ne zaman ne ile murdar olabileceği hakkında söylediklerini çok iyi bilmek ve bu hadîsler üzerinde ciddî bir araştırma yapmak gerekir. Aksi halde hem dini, hem O'nun peygamberliğini küçük düşürmüş oluruz ki, bunun günâh ve vebali taşınamayacak kadar ağırdır. Buna bir misal vermemizde yarar vardır:

Ashab-ı Kirâm'dan Ebû Saîd El-Hudrî (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyete göre, Büdâa kuyusundan abdest almak isteyen Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bir adam, "Ya Rasulallah! Budâa kuyusundan abdest mi alıyorsun? O öyle bir kuyudur ki içine ayhalinde kullanılan bez parçaları, köpek etleri ve kokmuş şeyler atılmaktadır." Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Su temizdir, hiçbir şey onu necis (murdar) yapmaz" buyurmuşlardır.

Bu hadîs-i şerif üzerinde durduğumuz zaman ilk olarak ünlü muhaddîslerden Ahmed b. Hanbel'in, Ebû Dâvud'un ve Tirmizî'nin naklettiğini gö-

rürüz. Böylece sahîh olduğu kanaati bizde doğar. Oysa gerçek hiç de öyle değildir. Çünkü muhaddis sahîh hadisleri toplarken zayıf hadisleri, hatta bazen uydurma hadisleri de toplamış olabiliyor. O günkü şartlar karşısında bazen ve nadiren de olsa kendi ölçülerine göre, zayıf bir hadîsi sahîh, mevzu' (uydurma) bir hadîsi zayıf tesbit edebilmişlerdir. O bakımdan pek kınanmazlar. Çünkü mevcut imkânları, şartları, rivâyetleri dikkate alarak kendi bilgi çerçevesine göre bir sonuca varabilmişlerdir. Yukarıda meâlini naklettiğimiz hadîs bunun örneklerinden sadece biridir.

Şöyle ki: Bir yandan yapılan sahih ve ciddi tesbitlere göre, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Sakın sizden biri durgun suya idrar yapıp sonra da o suda yıkanmasın!" Diğer bir sahîh hadiste ise: "Sakın sizden biri akmayan durgun suya idrar yapmasın, sonra o suda yıkanabilir." Üçüncü bir hadiste ise, "Sizden biriniz cünüp iken durgun suda yıkanmasın!"

Bu üç hadisi Buhari, Müslim ve Ebû Dâvud nakletmişlerdir. Cumhur, bunların sahîh olduğunda müttefiktir. Çünkü bu mânada bazı kelime değişikliğiyle birkaç rivâyet daha tespit edilmiştir ki onlar da şöyledir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) durgun suya idrar yapmayı, sonra da o sudan abdest almayı yasakladı." "Sizden biriniz durgun suya idrar yapmasın, sonra da o su ile gusletmesin." Cabir (radıyallahu anh) ile Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen bu iki hadisi sahih kaynaklar alıp nakletmiştir.[58]

Yukarıdaki Budaâ kuyusuyla ilgili rivâyeti bu hadislerle karşılaştırdığımız takdirde çözümü zor bir tezat ile yüz yüze geliriz. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) içine köpek etinden tutun da kadınların ayhallerinde kullandıkları bezlere kadar her türlü murdar şeylerin atıldığı durgun bir sudan abdest alır, kendisine bu hususta bilgi verilince de: "Su temizdir, hiçbir şey onu necis yapmaz." der ve sonra da "Sakın sizden biriniz durgun suya idrar yapıp sonra da o suda yıkanmasın veya abdest almasın!" der mi? Her sözü ve uyarısı ilme, medeniyete, ahlâk ve fazilete, temizlik ve nezahete ışık tutan ve Allah (celle celaluhu)'ndan alıp öylece konuşan biri böylesine bir tezada

58 Şerhu Meâni'l Asâr; 1/15. Sübülü's Selâm: 1/16 Taharet bölümü.

düşer mi? Elbette ki düşmez. Necm sûresinde belirtildiği gibi, "**Arkadaşınız (Muhammed) ne sapıttı, ne de azıttı. O kendi hevesine de uyarak söz söylemez. O, (nun söylediği) ancak kendisine vahyolunan bir vahiydir.**"

Gerçek bu olunca Budaâ kuyusuyla ilgili hadîsi inceleyen ve sıhhat derecesini tesbite çalışan ilim adamları bunun isnadında Ebû Süfyan Tarif b. Şihab'ın bulunduğu, bu zatın zayıf ve metruk olduğunu ortaya çıkarmışlardır. "Şüphesiz ki hiçbir şey suyu necis yapmaz." meâlindeki hadîsin râvilerinden Ebû Süfyan'ın hadis rivayetinde ne kadar zayıf, muallel ve metrûk olduğu ortaya çıkınca, metinde ne gibi değişiklikler yapıldığı, nasıl bir değişikliğe uğradığı kendiliğinden anlaşılır. Aynı hadîsi Ahmed b. Hanbel ise mevkufen rivâyet etmiştir ki, bu da hükme dayanak teşkil etmez. Darekutnî ise sözü edilen hadîsi şu değişik lafızlarla veya fazlalıkla nakletmiştir: "Su temiz ve temizleyicidir, hiçbir şey onu necis yapmaz, ancak (içine düşen şey) onun kokusuna gâlib gelir veya tadını değiştirirse, o takdirde murdar olur." Bu hadîsin isnadında hadîs ilmine göre metrûk bir râvi vardır, o da Reşdin b. Sa'd'dır.[59]

İmam Nevevî bu hadîs hakkında şöyle demiştir: "Muhaddîsler bu hadîsin zayıf olduğunda müttefiktirler."

İlim adamlarının ise, su az olsun çok olsun, içine düşen pislik onun rengini, tadını, kokusunu değiştirirse, o necis kabul edilir, diye icmâı vardır. Nitekim İbn Abbas, Ebû Hureyre, Hasan-ı Basri, İbn Müseyyeb, İkrime, Sevri' Davut Ez-Zahiri' Nehaî, Cabir b. Zeyd, İmam Mâlik ve İmam Gazali de bu görüştedirler.

Bunlara karşı, az bir suya necaset karıştığı takdirde sözü edilen üç vasıftan biri değişmese bile yine o su murdar olur, diyenlerin başında İbn Ömer, Mücahid, İmam Şâfiî, İmam Ebû Hanîfe, İmam Hanbel ve İshak gelmektedir. Sahîh ve isabetli olan da bu ikincilerin ictihat ve görüşüdür. Buna birkaç örnek verelim: Az bir suya, akmayan durgun bir suya koli basili[60] veya

59 Neylü'l-Evtar: 1/40 - Şerhu Maâni'l-Asâr: 1/16. Ebu Cafer El-Ezdi, Et-Tahavi, bunu "Resdîn b. Sa'd" şeklinde değil de "Râşid b. Sa'd" olarak belirlemiştir.

60 Bir çeşit bakteri

veba mikrobu ya da benzeri bulaşıcı bir hastalık doğuran mikrop girerse, o suyu kullanmak mutlak tehlike doğurur. Koli basili bilindiği gibi insan dışkısında bulunur ve ondan suya bir miktar karışmasıyla basiller en iyi hale erişir. Durgun suya damlayan birkaç damla idrar onun renk, koku ve tadını değiştirmez, ama necis olduğu için suyu murdar yapar. İkinciler yukarıda naklettiğimiz, "durgun suya idrar yapmasın" hadisine dayanmışlardır.

Su az değil de çok olursa, o takdirde müctehit imamların hemen hepsi sözünü ettiğimiz üç vasıftan birinin değişmesini dikkate alarak görüş ve ictihatlarını belirlemişlerdir. Bunun sebebi açıktır:

İslâm çağlara, ülkelere, milletlere, medeniyetlere seslenen ve bunların mutlak surette önünde yürüyen Allah (celle celaluhu)'nun son dini ve son mesajıdır. Bu dine girenler yalnız şehirlerde ve bayındır yerlerde oturanlar değil; arzın her bucağında, köyde, kentte, dağda, ovada ve çölde oturanlar da vardır ki özellikle çölde pek az su bulunur, o da rengi ve bazen kokusu değişmiş olur. Yeter ki bu değişme, harici bir pislikten dolayı olmasın. Orada yaşayanlar ister istemez onu kullanmak zorundadırlar. İslâm fıkhı çok miktarda suya düşen bir pisliğin onun üç vasfından birini değiştirmediği müddetçe -müctehit imamlardan bazısının farklı görüş ve ictihatları olsa bile- murdar sayılmayacağına cevâz verdiği gibi; suyun bu vasıflarından bir veya ikisinin necis olmayan bir sebeble değiştirilmesiyle murdar olmayacağını ve ibâdette (abdest, gusül gibi dini kurallara bağlı olan şeylerde) kullanılmasında bir sakınca olmadığını bildirmiştir. Çünkü o değişme suyun bulunduğu yataktan kaynaklanmakta, bir bakıma suyun tabiatını almaktadır. Yeter ki insan ve hayvan sağlığına zararlı olmasın.

Nitekim Müslümanlar Medine'ye hicret ettiklerinde sıtma hastalığına yakalandılar ve bu, salgın halini aldı. Araştırdılar ve sebep olarak Bathan su birikintisinden akıp gelen sudan kullanmalarını gördüler ve bu sebeple onun önüne bir set çekip kullanılmasını yasakladılar. Çok geçmeden sıtma ortadan kalktı. Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) o sudan söz ederken şöyle de-

miştir: "Gerçekten Bathan'dan rengi değişik bir su akıyordu."[61]

İslâmi hükümler def-i mefasidi (zararların önlenmesi), celb-i menafiye (yarar sağlamak), tercihe yönelik bir özellik taşımaktadır. İnsana zarar veren hemen her şeyi ya haram, ya da mekrûh; fayda sağlayan şeyi helâl ve mübah saymıştır. Suyun günlük hayatımızın kopmaz bir parçası olduğuna bakılırsa, dinimizin bu konuyla çok yakından ve de alabildiğine hassas ölçülerle ilgilenmesi tabiîdir. Ancak mevcut rivâyetler üzerinde bilimsel ölçüde durup daha sıhhatli olanı, zayıfından ve uydurmasından ayırt etmek şarttır.

Suya pislik karışmasıyla ilgili bu geniş açıklamadan sonra asıl hükme dayanak teşkil eden hadîsi naklediyoruz:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يَبُولَنَّ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ الَّذِي لَايَجْرِي ثُمَّ يَغْتَسِلُ فِيهِ» رَوَاهُ الجَمَاعَةُ وَهَذَا لَفْظُ الْبُخَارِيُّ وَلَفْظُ الْتِرْمِذِيُّ: ثُمَّ يَتَوَضَّأُ مِنْهُ. وَلَفْظُ الْبَاقِينَ: ثُمَّ يَغْتَسِلُ مِنْهُ.

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyete göre, diyor ki: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu : "Sizden biri akmayan durgun suya bevl (idrar) etmesin; sonra o suda (ihtiyaç duyar da) yıkanır."[62]

Tirmizî'nin tesbit ettiği lafız ise "Sonra o sudan abdest alır." Diğerinin tesbit ve nakli ise, "Sonra o suda (ihtiyaç duyar da) yıkanır." şeklindedir.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre, çok miktarda suya bu gibi necis şeyin karışması, onun üç vasfından birini değiştirmediği takdirde necis olmaz. Az suya gelince, karışan pislik az olsun çok olsun, onun vasıflarını değiştirsin değiştirmesin mutlaka necis olur.[63]

61 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibil Erbaa: 1/33

62 Buhari: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan

63 el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/41-42

Şafiîler'e göre, su iki kulleye ulaşınca içine düşen necaset; renk, koku ve tat gibi vasıflarından birini değiştirmediği takdirde onu murdar yapmaz. (Kulleyle ilgili hadislerin muzdarip olduğunu daha önce belirtmiştik).

Malikiler'e göre, temiz su necasetin karışmasıyla murdar olmaz, ancak ona karışan necaset üç vasfından birini değiştirirse, o takdirde murdar yapar.[64] Ona göre buradaki yasak tahrimi değil, keraheti ifade eder.

İmam Nevevî'ye göre, dinin bu yasağı, bazı sular hakkında tahrim, bazısı hakkında kerahet ifâde eder, su çok olup akar durumda ise, içine dökülen idrar onu haram yapmaz. Bununla beraber o sudan sakınmak evlâdır. Az olup akar vaziyette ise, Şâfiîler'den bir cemaat onu mekruh saymıştır; ama tercih edilen görüşe göre o da haramdır. Çünkü idrar onu kirletip murdar yapmıştır. Hem usûlcülere göre, yasak tahrîmi gerektirir.[65]

Zeydî mezhebine bağlı olan ilim adamları, yukarıdaki hadisin zahirine bakarak, durgun su, az olsun çok olsun içine idrar karıştığı takdirde gusletmek mekruhtur, demişler ve böylece konuyla ilgili yasağı kerahete hamletmişlerdir.[66]

Hadis-i şerifin zahirinden hareketle, su az olsun çok olsun, durgun olduğu takdirde içine idrar ve benzeri bir necis karışırsa murdar olur ve o su ile abdest alınmaz, gusledilmez. Oysa göl ve deniz de durgun su kapsamına girmektedir. Lakin bunlara bir miktar necasetin karışmasıyla murdar olacakları söylenemez. O halde hadîs-i şerifi zahirinden çıkarıp tahsis ve takyid etmek gerekir. Bunun için de sözü edilen konuyla ilgili başka bir hadis-i şerifin bulunup bulunmadığı araştırılır. Gerçi bununla ilgili iki hadîs rivâyet edilmiştir, ama biri muzdarip, diğeri de metruk belirlendiğinden onları tahsis ve takyide dayanak almak istemiyoruz. Hadis-i şerifte gelen" "el-Ma" kelimesi üzerinde durduğumuzda bazı ipuçları elde etmemiz kolaylaşıyor: Oradaki "elif – lam" istiğrak için değil, ya ahd-i zihnî, ya da ahd-i haricî içindir, yani umum

64 el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/41-42.

65 Neylü'l-Evtar: 1/45.

66 Neylü'l-Evtar: 1/45.

ifade etmiyor, ya zihinde tasarlanan az miktardaki durgun sular, ya da zihin haricinde bilinen ve belirlenen bazı durgun sularla ilgili bir anlam taşıyor.

Dinin bu yasağı tahrim mi, kerahet mi ifâde ediyor? Müctehit imamların ictihat ve görüşleri farklıdır. Günün gelişen ilmi karşısında, yani suya karışan bir pisliğin ne gibi mikroplar taşıdığı, insan sağlığını olumsuz yönde nasıl etkilediği gerçeği önünde, tahrîm ifade ettiği daha uygun gelmektedir. İdrarda fazla zararlı mikroplar yoksa da dışkı da bol miktarda koli basili vardır ve sağlığa mutlaka zararlıdır.

Bu durumda içine idrar, dışkı ve benzeri bir pislik karışan durgun su ile abdest almak veya gusletmek câiz değildir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. İçine idrar ve benzeri bir pislik karışan durgun su, rengi, tadı ve kokusu değişmeyecek kadar çok büyük olursa, (göl ve deniz gibi) murdar olmaz. Onunla hem abdest alınır, hem gusledilir.
2. İçine idrar ve benzeri bir pislik karışan durgun su az miktarda olursa, (Şâfiîler'in belirlediği gibi, iki kulleden az olursa) mutlaka murdar olur.
3. İçine idrar ve benzeri bir pislik karışan durgun su, az olsun çok olsun bu yüzden rengi veya kokusu veya tadı değişirse, o da murdar olur.
4. Murdar olan bir su haram mı, yoksa mekruh mu sayılır? Bu hususta müctehit imamların ve ilim adamlannm ictihat ve görüşleri farklıdır.
5. Su az olsun çok olsun ona idrar etmek (küçük abdesti onda bozmak) dinen yasaktır.
6. Dinin bu yasağı tahrim ifade eder.

HAYVANLARIN ARTIK SULARI

Gerek evcil, gerek yabanî hayvanlar evdeki ağzı açık su kaplarından ve dışarıdaki durgun ve akarsulardan su ihtiyaçlarını giderirler. Böylece onlardan artakalan suya Arapça "**sü'r,**" Türkçe "**artık su**" denir. İnsan sağlığına çok önem veren ve koruyucu hekimliğe ağırlık veren İslâm dini, gerek Allah (celle celaluhu)'na ibâdet hususunda, gerekse günlük su ihtiyacımızı gidermede hayvan artığı sulardan ne derece yararlanabileceğimizi, bunların haram ya da mekruh olup olmadığını özel bir konu haline getirerek Âyet-i Kerime ve Hadîs-i şeriflerin ışığında bir takım hükümler koymuştur.

Öteden beri evlerde kedi ve köpek beslenir. Özellikle, Avrupa kültürünün tesirinde kalan sosyete, köpek beslemeye hayli ilgi duymaktadır. Köylerde ise hem evi, bağ ve bahçeyi, hem de davarları hırsız ve yabani hayvanlardan korumak için köpek; fare ve haşaratı temizlemesi için kedi beslenir. Bu iki evcil hayvan da bir takım zararlı mikroplar taşıyabilir. Bilhassa kuduz mikrobu virüs cinsinden olup çok tehlikelidir. Köpekte ve memeli hayvanlarda görülen bu mikrop salya ile vücuttaki sıyrıktan kana geçer. O bakımdan İslâm dini, mecbur kalmadıkça ciddi bir ihtiyaç duyulmadıkça evlerde köpek beslenmemesini ısrarla tavsiye etmiş, hatta bu gibi evlere meleklerin girmeyeceğini haber vermiştir.

Her şeye rağmen kedi, köpek ve benzeri memeli hayvanları günlük hayatımızın tamamen dışında tutmamız mümkün değildir. Bazıları zevk için, bazıları da ihtiyaca binaen beslenir ve korunur.

Gerçek bu olunca, bu hayvanların su dolu kaplardan içmesi neticesi kalan artık mekruh veya haram olur mu? Bunun cevabı, ilgili hadisleri nakledip delâlet ettiği hükümleri açıkladıktan sonra kendiliğinden anlaşılmış olur.

Şimdi konuya ışık tutan ve hükme dayanak teşkil eden hadîs-i şerifi naklediyoruz:

عن أبي هُرَيْرَةَ قالَ: قالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا وَلَغَ الْكَلْبُ فِي إِنَاءِ اَحَدِكُم فَلْيُرِقْهُ ثُمَّ لِيَغْسِلَهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ والنَّسَائِيُّ.

"Birinizin kabına köpek ağzını sokup yaladığı zaman içindekini döksün, sonra da onu yedi defa yıkasın."[1]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefiler'e göre, köpeğin salyasıyla diğer necis nesneler arasında fark yoktur. Yedi defa yıkanması vücuba değil, nedbe (yapılması bağlayıcı olmayan fiil) hamledilir. Ayrıca İmam Ebû Hanife bu hususta Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'ın, "Köpeğin ağzını sokup salyasını dokundurmasından dolayı üç defa yıkanır." mealindeki rivayetini delil olarak sayıp görüş ve yorumlarının sıhhatine işaret etmiştir.

Şafiîler'e ve Hanbeliler'e göre, köpeğin ağzını sokup salyasını dokundurduğu kabı veya herhangi bir eşyayı yedi defa yıkamak vâcibdir. İbn Abbas, Ürve b. Zübeyir, Muhammed b. Şirin, Tavus, Amr b. Dinar, Evzâi, Ebu Sevr de aynı görüştedir.

İkinci rivâyet de sahih kabul edildiğine ve delil olarak sayılmaya dayanak teşkil ettiğine göre, yedi defa yıkasın, emri neshedilmiş, yani hüküm kaldırılmış sayılır. Hem Hanefiler bu konuda kıyasa da başvurup şöyle demişlerdir: "İnsan ve hayvan dışkısı, köpeğin salyasından daha fena ve ağır bir necasettir; oysa onların dokunduğu yerin yedi defa yıkanması değil, temizleninceye kadar yıkanması emredilmiştir. Bu bir defayla olabileceği gibi, üç defayla da olabilir."

Köpek salyasının dokunduğu suyu veya yiyeceği (sıvı halinde ise) dökmek gerekir. Çünkü salya necistir, aynı zamanda kuduz veya başka bir virüs de taşıyabilir, ağızda çürük diş, midede ülser gibi bir durum varsa kana karışması mümkündür. Yiyecek maddesi katı türden ise, ağzının dokunduğu yeri

1 Müslim - Nesâi: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan

iyice belirleyip atmak gerekir.

Malikiler'e göre, köpek necis değildir. Delilleri ise, Allah (celle celaluhu)'nun şu buyruğudur: "**Senden kendilerine nelerin helâl kılındığını soruyorlar; de ki: size temiz yararlı şeyler helâl kılınmıştır. Eğittiğiniz ve Allah'ın size öğrettiğini öğrettiğiniz avcı hayvanların sizden yana yakaladıklarını yeyiniz ve üzerine Allah'ın ismini anınız (Besmele çekiniz).**"[2]

Anlaşılacağı gibi, âyette talimli avcı hayvanların köpek dâhil, yakaladıkları avdan yememiz emredilirken, onların ağzının dokunduğu kısmı yıkamamız emredilmemiştir.

Buna karşı cevap verenler ise şöyle demişlerdir: Âyette her şey açıklanmıyor. Hadîs-i şerif umum ifade eder mahiyette bir hüküm getirmiş ve böylece avcı köpeğin ağzıyla yakalayıp getirdiği avı, dokunan salyadan temizlemenin vâcib olduğu anlaşılmıştır.

Çoğuna göre de, avcı köpeğin yakaladığı avı, dokunan salyadan yıkamamak bu hususta bir ruhsattır.[3] Bu görüş ağırlık kazanmıştır.

Köpeğin ağzını sokup salyasını dokundurduğu kabı veya başka bir eşyayı İmam Şafiî ile İmam Ahmed b. Hanbel'e göre yedi defa yıkama vâcibdir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre en çok üç defa kâfidir. İmam Mâlik'e göre, hadîsin hükmü kaldırılmıştır. Köpek necis değildir. Yani bu hususta İkrime ile İmam Mâlik aksine bir görüş ve ictihat ortaya koymuşlardır.

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler ve Tahliller

"Köpeğin ağzını sokup salyasını dokundurması sebebiyle kap üç veya beş veya yedi defa yıkanır."[4]

"Köpek kaba ağzını sokup yaladığı zaman, ondaki suyu veya yiyeceği

2 Mâide Sûresi: 4

3 Neylü'l-Evtar: 1/47

4 Darekutnî: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan

dökünüz, sonra da onu üç defa yıkayınız."[5]

"Köpek sizden birinin kabına ağzını sokup yalarsa, onu döksün ve kabı üç defa yıkasın!"[6]

"Köpek ağzını sokup yaladığı zaman o kap, ilki veya sonu toprakla olmak üzere yedi defa yıkanır."[7]

"Köpek ağzını sokup yaladığı zaman sizden birinizin kabınızın temizlenip paklanması, onu yedi defa yıkamasıdır."[8]

Görüldüğü gibi yukarıda naklettiğimiz beş hadîs arasında, köpek salyası dokunan kabın üç veya beş veya yedi defa yıkanması gibi farklı sayılar yer almaktadır. Ayrıca ilki veya sonu toprakla olmak üzere yedi defa yıkansın, gibi diğerlerinden çok farklı bir rivâyet bulunmaktadır. Aynı konu hakkında beş altı hadisin hükme dayanak olan lafızları arasında bunca farkın mevcudiyeti onun muzdarip olduğunu gösterir. Öyle olunca da en sahih olanını seçip diğerlerini bırakmak uygun olur.

En sahihi hangisidir? Hadis âlimlerinin yaptıkları araştırma neticesinin belirlenmesi bize en sağlıklı bilgiyi verir:

Darekutnî birinci hadîsi naklettikten sonra, bu hadîsi İbn İyaş'tan nakleden Abdulvahhab b. Dahhak yalnız kalmıştır, o metrûktur. Başkaları ise İbn İyâş'dan hadîsi şu isnadla rivâyet etmişlerdir: "**Onu yedi defa yıkayınız.**" Sahîh olan da budur.[9]

İkinci hadîse gelince, Şeyh Takıyüddîn, el-İmâm adlı eserde diyor ki: "Bu senedi sahîh olan bir rivayettir." Çünkü râvisi bulunan Abdülmelik b. Ebî Süleyman'ın sika (güvenilir) olduğunu Esbab-ı sünen kabul etmiştir.

---

5 Darekutnî; Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan

6 İbn Âdiy el-Kâmil'de: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan

7 Kütüb-i Sitte: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan

8 Müslim ve Ebu Davud

9 Nasbü'r-Raye Li-Ehadîsi'l-Hidâye 1/131

Üçüncü hadîsi El-Karabisî'den başkası ref'etmediği için İbn Cevzî onun bu rivayetini gayr-i sahih kabul etmiştir.

Dördüncü ve beşinci hadîsler ise, dördüncüsünü Kütüb-i Sitte, beşincisini Müslim ve Ebû Dâvud rivâyet etmiştir ki, ikisi de ilim adamlarınca sahîh kabul edilmiştir.[10]

Fethü'l-Allâm'da ise "yedincisi toprakla olmak üzere." olan rivâyetin muzdarib olduğu belirtilmiştir; çünkü bazısında ilki veya sonu, bazısında birincisi veya yedincisi, bazısında da sekizincisi. şeklinde değişik ifadeler kullanılmıştır.

İmam Ebû Hanife "üç defa yıkayınız" hadîsini kendi kıyasına daha uygun görüp bu rivâyeti dayanak seçmiştir.

İmam Şâfii ve arkadaşları, "bir defası toprakla olmak üzere yedi defa yıkar." rivâyetini dayanak seçip ona göre bu konuda hüküm çıkarmıştır.[11]

İmam Ahmed b. Hanbel de iki rivâyetten birinde sadece yedi defa yıkamasıdır, meâlindeki hükmü daha uygun görüp hüküm çıkarmıştır.

Şâfiîler domuzu ve köpekle domuzun birleşmesinden meydana gelen melezi bu konuda köpeğe kıyas etmişlerdir.[12]

İmam Mâlik ise el-Muvatta' da beşinci hadîsi "veleğe" yerine "şeribe" fiilini kullanarak nakletmiştir. O halde o da yedi defa yıkanır, hükmünü çıkarmıştır.

Sonuç olarak, topraksız yedi defa yıkanması ile yine topraksız üç defa yıkanması, ağırlık kazanmakta ve hükme en sağlam dayanak gösterilmektedir.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Köpeğin ağzını sokup salyasını dokundurduğu kaptaki suyu veya

10 Nasbü'r-râye: 1/132

11 Fethü'l-Vehhab Bi-şerhi Menheci't-Tullab: 1/20-21

12 Fethü'l-Vehhab Bi-şerhi Menheci't-Tullab: 1/20-21

sıvı maddeyi dökmek gerekir, çünkü necis olmuştur. Katı madde ise, salyanın dokunduğu kısım dikkatle çıkarılıp atılır.[13]

2. **İmam Ebû Hanife'ye göre**, o kap üç defa itinayla yıkanır. İmam Şâfii ve diğer iki imama göre yedi defa yıkanır. (İmam Şafii'ye göre, bir defası toprakla olmak üzere yedi defa yıkanır).

3. **Şâfiîler'e göre**, köpeğin aynı (cismi) necistir. İmam Mâlik'e göre necis değildir.

4. **Mâlikîler'e göre**, köpeğin ağzının dokunduğu, salyasının bulaştığı şeyi yedi defa yıkamak vâcib değil, menduptur. Çünkü köpeğin aynı necis değildir.

Kedi Artığı

Kedi evcil hayvanların en yaygın olanıdır. Tahılı ve evdeki eşyayı fare ve diğer haşerattan koruduğu için sevilir. Ağzını fare ve benzeri hayvanlara dokundurduğu için evdeki kap kaçağı yalaması veya içinde su bulunan bir kaptan su içmesi veya katı yiyecek maddesinden ısırması, şüpheyle karşılanır. Artığı mekruh mu olur, yoksa haram mı sayılır? Bunun cevabını, ilgili hadîs-i şerifleri nakledip müctehit imamların ictihat ve görüşlerini sıraladıktan sonra vereceğiz.

عَنْ كَبْشَةَ بِنْتِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، وكَانَتْ تَحْتَ ابْنِ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّ أبا قَتَادَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه دَخَلَ عَلَيْهَا فَسَكَبَتْ لَهُ وَضُوءاً، فَجَاءَتْ هِرَّةٌ تَشْرَبُ مِنْهُ، فَأَصْغَى لَهَا الإِنَاءَ حَتَّى شَرِبَتْ مِنْهُ. قالَتْ كَبْشَةُ: فَرَآنِي فقَالَ: أَتَعْجَبِينَ يَا ابْنَةَ أَخِي؟ قَالَتْ: فَقُلْتُ نَعَمْ، فقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قالَ: «إِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسٍ، إِنَّمَا هِيَ مِنَ الطَّوَّافِينَ عَلَيْكُمْ أَوِ الطَّوَّافَاتِ».

13 Fıkhu's-Sünne 11/29

"Kâ'b b. Mâlik (radıyallahu anh)'ın kızı Kebşe'den rivâyet edilmiştir. Kendisi Ebu Katade'nin oğlu ile evli bulunuyordu. Ebû Katade onun yanına geldi. Kadıncağız ona abdest suyu boşaltıp hazırladı, derken bir kedi gelip o sudan içmeye başladı. Ebû Katade su kabını ona meylettirip kolay içsin diye bıraktı. Kebşe diyor ki: Benim baktığımı görünce şöyle dedi: "Kardeşimin kızı! Buna hayret mi ettin?" Bende : "Evet." diye cevap verdiğim de şöyle dedi: "Şüphesiz ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Doğrusu kedi necis değildir. O gerçekten sizin etrafınızda çokça dönüp dolaşanlardandır."[14]

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayete göre, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), su içsin diye kabı iyice ona meylettirir, sonra da artakalanı ile abdest alırdı.[15]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefiler'e göre, onun artığı da diğer yırtıcı hayvanların artığı gibi necistir, ancak bunu biraz hafifleterek, mekrûh saymıştır.

Kedi fareyi yakalayıp yedikten hemen sonra ağzını suya dokundurursa, su necis olur. Bir süre bekledikten sonra dokundurursa mekrûh sayılır. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre de, fare yedikten sonra ağzını suya dokundurursa, o su necis olur.[16] Böyle bir durum yoksa Ebû Yusuf'a göre artığı mekrûh bile sayılmaz. Ondan hem içilir, hem de abdest alınabilir.[17]

Şafiîler'e göre, İmam Şafiî'ye göre, kedi su içtikten sonra artakalanı temizdir.

Malikiler'e göre, kedinin artığı temizdir, ancak ağzında bir necaset görülürse, o takdirde sakıncalıdır.[18]

---

14 Kütüb-i Sitte'den beşi rivâyet etmiştir. Tirmizî bunun hasen sahih olduğunu söylemiştir.

15 Darekutnî: Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan

16 Bedayiû's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/65

17 Haşiyetü't-Tahtâvî: 1/18

18 Tenviru'l-Hevâlık: 1/46

Hanbeliler'e göre, kedinin artığı temizdir, onunla abdest alınır.[19]

İmam Şafiî bu konuda Ebû Katade'den rivâyet edilen hadîsi sahîh görüp kendine dayanak seçmiştir. İmam Ebû Hanife ise, tek kanaldan gelen ve râvilerinden Kebşe'nin biraz meçhul olması sebebiyle bu hadîs-i şerifi hükme dayanak seçmeyip Hâkim'in Müstedrek'te nakledip sahîh kabul ettiği "Kedi de bir sebu' (yırtıcı bir canavar)dır" meâlindeki hadis ile delil göstermeyi tercih etmiştir. Diğer canavarların artığı necis olduğuna göre, kedinin de artığı necistir. Ancak İmam, günlük hayatımızda geniş yeri olan kedinin sık sık kapları yaladığını dikkate alarak bu hükmü hafifletip "mekruh" tur demiştir. Îmam Ebû Yusuf bu meselede ona muhalefet etmiştir.

Diğer iki müctehit imam ise, Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan rivâyet edilen hadis-i şerifi delil saymışlardır.

Konuyla İlgili Diger Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) diyor ki: "Benle Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), daha önce kedinin ağzını dokundurup su içtiği bir kaptan su alıp guslettik."[20]

Urve b. Zübeyr'in Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yaptığı rivâyete göre, şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanından kedi geçerken su kabını ona iyice meylettirir, kedi su içtikten sonra Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) artakalan ile abdest alırdı."[21]

Enes b. Malik (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Medine'de Bathan denilen yere çıktı ve "Ya Enes! Benim için abdest suyu doldur," buyurdu. Ben de suyu doldurup hazırladım. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tabiî ihtiyacını giderdikten sonra su kabına doğru gelirken bir kedi o kaptan su içmeye başlamıştı. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), o su

19 Mu'cemu'l-Fıkhu'I-Hanbel: 17944-Kuveyt: 1973

20 Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/19

21 Nasbu'r-râye: 1/133

içinceye kadar durup bekledi. Sonra ben bunun (hükmünü) sorduğumda buyurdu ki: "Ya Enes! Doğrusu kedi de ev eşyasından biridir, bir şeyi kirletmez ve murdar da yapmaz."[22]

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyete göre şöyle demiştir: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Şüphesiz ki kedi necis değildir, o da ev halkından bazısı gibidir." buyurdu.[23]

"Kedi de bir sebu' (yırtıcı bir canavar)dır."[24]

20 nolu hadîsin râvileri arasında Hârice b. Muhammed bulunuyor. Ahmed b. Hanbel, onun zayıf olduğunu söylerken İbn Mâin de ona katılmıştır. Nesâi onun metrûk olduğunu belirtmiş, Buhari ise, münkerü'l-hadîstir, bu yüzden hiç kimse ona itibar etmez, demiştir.

Böylece Darekutnî bu râvi için "lâ-be'se" demişse de çoğu muhaddîsler ona itibar etmediğinden, rivâyet ettiği bu hadisi delil sayanlar pek az olmuştur.

21 nolu hadisin râvileri arasında Yakub (Ebu Yusuf) ile Abdullah b. Saîd el-Makberî bulunuyordur. Zeylaî onun zayıf olduğunu söylemiştir.[25]

22 nolu hadîsin zayıf olduğunu belirtir mahiyette bir tesbîte rastlanmamıştır. Sahîh olduğu ise çoğu ilim adamları tarafından kabul edilmiştir. O bakımdan hükme dayanak olabilir.

23 nolu hadîsi Hakim, el-Müstedrek'te rivâyet ettikten sonra, iki şeyhin (Buhari ve Müslim'in) şartlarına göre, sahihtir, demiştir. Aynı hadisi çok ufak bir ibare farkıyla Darekutnî de kendi Sünen'inde rivâyet etmiştir.

24 nolu hadîsi ise yalnız Ebû Dâvud zayıf görmüş, diğerleri sahîh ka-

22 Taberânî / el-Mücemü's-Sağîr'de: Enes b. Mâlik'den. (radıyallahu anh) Zeylâi Nasbu'r- Râye'de aynı hadîsi nakletmiştir. 1/134

23 İbn Huzeyme kendi Sahih'inde rivâyet etmiştir. Nasbu'r-râye: 1/134

24 Hakim el-Müstedrek'te: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet etmiş ve hadîs sahih diye belirtmiştir.

25 Nasbu'r-râye: 1/133

bul etmişlerdir. Bir rivâyete göre, Ebû Hâtim de el-İlel'de bunun zayıf olduğuna işârette bulunmuştur.

Rivayetlerin tamamında kedinin necis olmadığı ağırlık kazanmaktadır.

Kedinin Ağzının Dokunduğu Kabı Yıkamak Gerekir Mi?

Bu hususta da hayli farklı görüşler, tesbitler ve rivâyetler vardır. Ebu Cafer el-Ezdî et-Tahavî bunları Şerhu Maâni'l-Asâr adlı kitabında toplayıp şöyle sıralamıştır: "Kedi ağzını sokup yaladığında kabın temizliği bir veya iki defa yıkanmasıyla gerçekleşir."[26]

"Kedinin artığı dökülür ve kap da bir veya iki defa yıkanır."

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Kedinin (ağzını sokup yalamasıyla) kap, köpeğin ağzını sokup yalamasından dolayı yıkandığı gibi yıkanır."

Nitekim İbn Ömer (radıyallahu anh) köpek ve kedinin artığıyla abdest almaz, bunlardan başkasıyla (abdest almakta) bir beis görmezdi.

Yine İbn Ebi Davud'un yaptığı rivâyete göre, İbn Ömer şöyle demiştir: "Merkebin, köpeğin ve kedinin artığıyla abdest almayın!"

İbrahim b. Merzuk'un Katade'den, onun da Saîd'den yaptığı rivâyete göre Said şöyle demiştir: "Kedi kaba başını sokup yaladığında onu iki ve üç defa yıka."[27]

Yine Katade diyor ki: Saîd b. Müseyyeb ve el-Hasan: "Kabı üç defa yıka" demişlerdir."[28]

Birinci hadîsi Kurre b. Hâlid, İbn Sirin'den rivâyet ederken biraz şüphelenmiştir.

---

26 Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/19

27 Sâid'den maksat, Tabi'inin ileri gelenlerinden Saîd b. Müseyyeb'dir.

28 Yukarıda sıraladığımız altı rivâyeti, Ebû Cafer et-Tahavi'nin Şerhu Meânil-Asar: 1/19 - 21'den terceme ederek aldık.

İkinci hadîs mevkufen rivâyet edilmiş, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ref'edilmemiştir. Bunun gibi, üçüncü hadîs de öyle, Ebû Hureyre'ye kadar senedi götürülmüş, Efendimiz (Sallallahu aleyhi ve sellem)'e kadar çıkartılmamış, O'na dayandırılmamıştır.

Dördüncü rivâyet ise İbn Ömer'in ictihadıdır.

Beşinci rivâyet Saîd b. Müseyyeb'in tesbit ve ictihadıdır. Altıncı rivâyet de Sâid ve El-Hasan'ın tesbit ve ictihatlarıdır.

Ebû Cafer Et Tahavî bu rivâyetleri sıraladıktan sonra kendi görüşünü şöyle açıklamıştır: "Doğrusu biz eti dört gurupta topluyoruz.

Temiz yenilen et: Deve, sığır, koyun ve keçi eti. Bunların eti temiz olduğu gibi artıkları da temizdir.

Temiz olup yenilmeyen et: Âdemoğlunun eti. Eti temiz olduğu için artığı da temizdir.

Haram et: Domuz ve köpek eti. Bunların artığı da haramdır; çünkü haram bir et ile temas sağlamıştır.

Yenilmesi yasaklanan et: Evcil merkep ile parçalayıcı dişi olan her yırtıcı hayvan, kedi de o yırtıcılardan biridir. Böylece onun da eti hadis ile yasaklanmıştır. Diğerlerine kıyasla, kedinin artığının hükmü etinin hükmüdür; çünkü artığı mekruh bir et ile temas sağlamıştır. Böylece temas sağladığı şeyin hükmünü almıştır.

İşte bundan kedi artığının mekruh olduğu sabit olmuştur ki bu İmam Ebû Hanife'nin görüşüdür.[29]

İmam Şafiî ise bu rivayetlere itibar etmediği gibi, böyle bir kıyasa da lüzum görmemiş, ilgili sahîh hadisi sened olarak seçerek hüküm koymuştur.

Diğer müctehit imamlardan Mâlik ve Ahmed 81, 82, 83 numaralı hadîslere dayanarak kedinin artığının temiz olduğunu kabul etmişlerdir. An-

29 Ebu Cafer et-Tahavî'nin Şerhu Meâni'l-Asâr'ından kısaltılarak alınmıştır: 1/21

cak İmam Mâlik'e göre kedinin ağzında necaset görülürse, o takdirde artığı temiz sayılmaz.[30]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Kedinin artığı, yani ağzını dokundurduğu şey necis değildir; gerektiğinde o artık su ile abdest alınır.
2. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, mekruhtur.
3. Yabanî kedi bu hususta evcil kediye kıyas edilmez, onun artığı diğer yırtıcı canavarların artığı gibidir.
4. İmam Mâlik'e göre, kedinin de, diğer yırtıcıların da artığı temizdir; yeter ki ağzında necâset görülmesin.
5. İmam Şâfii'ye göre, kedi dâhil diğer bütün yırtıcı hayvanların artığı temizdir, ancak domuz ve köpek bu genellemenin dışındadır.[31]
6. Fare ve benzeri murdar bir şey yedikten sonra ağzını kap-kacağa dokundurursa, o takdirde artığını kullanmamak ve o kabı yıkamak uygun olur. Nitekim bu hususta Ebû Hanife, Ebû Yusuf ve Muhammed aynı görüştedirler.[32]

30 Mu'cemu'l-Fıkhu'l-Hanbelî; 2/044 -Tenvirül-Hevâlik 1/48

31 Bedayiu's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerâyi': 1/64

32 Bedayiu's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerâyi':i 1/64

BULAŞ OLAN PİSLİĞİN HÜKMÜ

Konu, daha çok elbise veya bir ev eşyasına dokunan pisliğin nasıl, ne ile temizlenmesiyle ilgilidir. İslâm hükümleri günlük hayatımızın her bölümüyle yakından alâkadardır ve her safhasıyla iç içedir. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünneti hayatımızın rehberi ve değişmeyen ölçüsüdür.

Temizlik hususunda nasıl bir duyarlılık gösterildiğini tekrar etmemize gerek yoktur. Şimdi bu kısımda elbiseye dokunan ayhali kanı ve benzeri bir pisliğin nasıl ve ne ile giderileceği işlenecektir, önce çıkarım ve ictihat için dayanak olarak kabul edilen hadis-i şerifi naklediyoruz:

عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قالت: جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فقَالَتْ: إِحْدَانَا يُصِيبُ ثَوْبَهَا مِنْ دَمِ الحَيْضَةِ، كَيْفَ تَصْنَعُ ؟ فَقَالَ: «تَحُتُّهُ، ثُمَّ تَقْرُصُهُ بِالْمَاءِ، ثُمَّ تَنْضَحُهُ، ثُمَّ تُصَلِّي فِيهِ».

"Hz. Ebubekir Efendimiz (radıyallahu anh)'ın kızı Esma (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette diyor ki: Bir kadın Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek dedi ki: "Bizden birinin elbisesine ayhali kanından dokunuyor, ne yapmalıyız?" Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurdu: "Kazıyıp atarsın, sonra su ile çitilersin, sonra da üzerine (bol) su dökersin ve onunla namaz kılarsın."[33]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefiler'e göre, kan ve diğer necis şeyler temiz ve temizleyici su ile yıkanıp giderileceği gibi, gülsuyu ve sirke gibi temiz sıvılarla da yıkanıp temizlenebilir. Pisliği gidermede mutlaka su kullanmak şart değildir. Aynı

33 Buhari /Hayz: 19. Müslim / Hacc: 382, Ridâ: 67, 70 Esmâ bint Ebubekir (radıyallahu anha)

zamanda temizliğin sadece su ile yapılması hakkında bir delil de mevcut değildir. Hanefîler'e göre, diğer necis olan şeyler de kan gibidir.[34]

Cumhura göre, necaset temiz ve temizleyici bir su ile yıkanıp paklanır. Yalnız Hanefiler'de olduğu gibi Malikiler için de necis olan şeyler kan gibidir.

Hanbeliler'e göre necis olan şeylerin hepsi en az yedi defa su ile yıkanır.

Ayhali kanının necis olduğunda dört mezhep müttefiktir. Elbiseye dokunmadığı takdirde elbiseyi yıkamak şart değildir.

Hanefîler'e göre, gerek ayhali kanı, gerekse diğer pislikler bir elin ayasını aşacak ebatta olmazsa, namaza engel teşkil etmez. Bununla beraber yıkanması evlâdır.[35]

Diğer üç mezhebe göre, necasetin azı da, çoğu da namaza engeldir. Ancak gözle farkedilemeyecek kadar küçük zerreler halinde beden ve elbiseye sıçrayanlar afv kapsamına girer.

Hanefîler'e göre, necis olan şey, bir kapta yıkanıyorsa, üç defa yıkanır ve her defasında suyu dışarı atılır. Akarsuda yıkanıyorsa, necaset giderildiği takdirde bir defa kâfi gelir. Bununla beraber üç defa tekrarlamak âdete uyma bakımından uygun olur.

Şafiîler'e göre, elbiseye veya başka bir eşyaya dokunan pislik, gözle görülmeyen cinsten ise, bir defa yıkamakla temizlenir. Köpek ve domuz salyası müstesna, onun herhalde bir defası toprakla olmak üzere yedi defa yıkanmasıgerekir.[36]

İmam Ebû Hanife'ye göre, elbise veya benzeri bir eşyaya dokunan pislik iyice yıkandıktan sonra renk olarak izi kalırsa, bu afv kapsamına girer, çıkarılması gerekmez. Hadiste de bu husus açıklanmıştır.

34 Neylü'l-Evtar " 1/52. el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l- Erbaa: 1/23

35 Bedayi'ü's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerâyi': 1/80

36 el-Fıkhu Alel-Mezahibi'l-Erbaa: 1/24

İmam Şâfii'ye göre, eser giderilmedikçe temizlenmiş sayılmaz.[37]

İmam Mâlik'e göre, necis olan şey temiz su ile yıkanır da çıkan su temiz akmaya başlarsa, temizlenmiş sayılır. İsterse bu, bir defada gerçekleşmiş olsun fark etmez. Ancak necasetin tadını mutlaka gidermek gerekir. Aksi halde elbise necis kalır. Renk ve kokusu ise çıkmadığı ve meşakkat arzettiği takdirde zarar vermez. (Yani afv kapsamına girer).[38]

Hanbeliler'e göre, necis olan şeyin rengi, kokusu ve tadı giderilinceye kadar en az yedi defa yıkanır. Her defasında mümkün olduğu takdirde leğen dışına çıkarılıp sıkılır.[39]

İmam Ebû Hanife'ye göre kan ve benzeri pisliklerin su ile temizlenebileceği gibi temiz olan gül suyu ve sirke gibi sıvılarla da temizlenebilir. Burada sıvıları temizleyici olma cihetiyle suya kıyas etmiştir, böylece menatta (iki şey arasında ilgi ve bağ kurmak) birleşiyor, demektir. Diğer imamlar kıyasa başvurmayıp nassın zahirine bağlı kalmışlardır.

Necis olan elbise veya benzeri bir eşyanın üç defa yıkanmasını söyleyen Ebû Hanife, hem şu hadîse kıyas etmiş: "Sizden biri uykudan uyanınca elini su kabına sokmadan önce üç defa yıkasın, çünkü elinin nerede gecelediğini bilemez."[40] Hem de gâlib-i âdete uymuştur.

Diğer üç İmam ise, nassın zahirine bağlı kalıp hüküm ortaya koymuşlardır. Yukarıda onların ictihat ve görüşlerini nakletmiş bulunuyoruz.

Ayhali Kanını Temizlemeyle İlgili Diğer Rivayetler

Ebû Davud'un yaptığı rivâyette ise az değişik bir ifadeyle şöyle tesbit edilmiştir: "Bir kadın Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek dedi ki "Bizden birinin elbisesine ayhali kanından dokunuyor, ne yapmalıyız?" Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurdu "Onu kazıyıp

37 Kütüb-i Sitte

38 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/87

39 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibiş-Şerayi': 1/88

40 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/23

at, sonra (su ile) çitile, sonra da üzerine su dök."

Yine Ebû Davud'un tesbit ettiği bir başka rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurmuştur: "Elbisesinde kan görürse, onu su ile yıkayıp çitilesin. Görmediği kısmın ise üzerine su döksün ve o elbiseyle namaz kılsın."

İbn Ebî Şeybe'nin yaptığı rivâyette ise kadının sorusuna şu cevap verilmiştir: "(Su ile) çitile ve yıka, o elbiseyle namaz kıl."

Bütün bu rivâyetler elbiseye dokunan pisliğin temizlenmesinin gereğine delâlet etmektedir. İmam Beyhakî ise kendi Sünen'inde, Hanefiler'e karşı bu hadis-i şerifle çıkarım yaparak, pisliğin ancak su ile temizleneceğini savunmuştur.[41]

Hadîs-i şeriflerin sıhhat derecesi üzerinde durulmamıştır. Hepsi de aynı hükmü taşımaktadır. Bunların dışında farklı bir hükme delâleten şu hadîs rivâyet edilmiştir:

Ümmu Kays bint Muhsin (radıyallahu anha), Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den elbiseye dokunan ayhali kanından sormuş, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de ona şöyle buyurmuştur: "Taş ile kazıyıp çıkar ve sonra da su ve sidir ile yıka."

İbn Kattan bu hadisin isnadının son derece sıhhatli olduğunu ve herhangi bir illetin mevcudiyetini bilmediğini belirtmiştir.[42]

Hadîs iki ayrı şeye delâlet ediyor: Taş ile kazımak ve suya sidir (yaprağı kurutulup dövülerek yıkama suyuna karıştırılan bir ağaç) katıp öylece yıkayıp temizlemek.

Bütün bu az farklı rivayetler, temizliğin çeşitli yönlerini ve yöntemlerini ifade içindir. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu dar bir çer-

41 Nasbu'r-râye: 1/207

42 Ahmed b. Hanbel - Ebû Davud - Nesâi - İbn Mâce - İbn Huzeyme - İbn Hibban: Ümmü Kays bint Muhsin (radıyallahu anha)'dan. Ayrıca bu konuda bk: Şevkani'nin Neylü'l-Evtar: 1/52

çeve içine alıp dondurmamış, iyi bir temizliğin sağlanması için farklı telkinlerde bulunmuştur. Ama su ile temizlik başta gelmektedir.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Kan ve benzeri pislikler, üç mezhebe göre temiz ve temizleyici su ile yıkanıp paklanır. Hanefî mezhebine göre, diğer temiz sıvılarla da temizlik sağlanabilir.

2. Galiz ve hafif pislik diye ikiye ayrılır. İmam Ebû Hanife hafif pislik konusunda çok hafifletici hükümler getirmiştir. Galiz pislik hakkında ise yine diğerlerine nisbetle bir kolaylık ortaya vazederek dirhem miktarı ve miskal ağırlığı gibi iki ölçü takdir etmiştir. Onun buradaki dayanağı Hz. Ömer'in başparmağını göstererek, soru sorana verdiği şu cevaptır: "Şu tırnağım büyüklüğünde pislik namaza engel değildir."[43]

3. Diğer mezhepler böyle bir ayrım yapmamış, pisliğin azı ve çoğu diye kısımlara iltifat etmemişlerdir. Onlara göre, elbise ve bedene dokunan pislik ne miktar olursa olsun, mutlaka yıkanıp temizlenmesi gerekir. Ancak göz ile görülemeyecek kadar küçük zerrecikler halinde olanlar istisna teşkil eder.

4. Ayhali kanının bir dirhem miktarı, necise de olsa namaza engel değildir. Bu hüküm ikinci maddede belirttiğimiz gibi, Ebû Hanife'nin ictihadıdır. Diğer üç mezhebe göre, mutlaka necistir, azı ve çoğu söz konusu değildir. Bunda icma vardır.

5. Elbiseye veya namaz kılınan yere veya bedene dokunan necaset namaza engel teşkil eder. Ebu Hanîfe'nin yukarıdaki ictihadı müstesna, yani ona göre dirhem miktarını aşmadığı takdirde öyledir. Diğer üç mezhep ayhali kanını mutlaka namaza engel bir necis kabul etmişlerdir, azı ve çoğu fark etmez, demişlerdir.

43 Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/70

6. Ayhali kanını temizlemede toprağa sürtmekle temizlik hâsıl olmaz.

7. Ayhali kanını ve diğer pislikleri (köpek salyası müstesna) yıkayıp temizlemede belli bir sayı belirlenmemiştir. O bakımdan temizlenınceye kadar yıkanır.

NECASETİN GİDERİLMESİNDE SUYUN BELİRLENMESİ

Daha önce de belirttiğimiz gibi, su en iyi temizleyicidir. Beden ve elbiseye veya herhangi bir şeye dokunan pisliğin giderilip temizlenmesi daha çok su ile gerçekleştirilir. Diyebiliriz ki, bu hususta suyun yerini alan ve onun kadar temizleyici olan ikinci bir sıvı yok gibidir. Nitekim Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in temizlik konusuyla ve koruyucu hekimlikle ilgili hadislerinde suya geniş yer verildiğini görüyoruz. Allah (celle celaluhu)'da Kur'an'da, gökten (bulutlardan) temiz ve temizleyici bir su indirdiğini bildiriyor.

Konuyla alâkalı ve hükme dayanak teşkil eden iki hadîsi naklederek suyun temizlikte öne alınmasını, necaseti gidermede bilhassa belirlenmesini açıklıyoruz:

عَنْ عبد الله بن عمر أن أبا ثَعْلَبَة قال يا رسولَ الله أَفْتِنَا فِي آنِيَةِ الْمَجُوسِ إذا اِضْطُرِرْنَا إليها قال: «إِذَا اضْطُرِرْتُمْ إليها فَاغْسِلُوها بِالْمَاءِ واطبُخُوا فيها». وَعَنْ أَبِي ثَعْلَبَة الخُشَنِيِّ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا بِأَرْضِ قَوْمٍ أَهْلِ الْكِتَابِ فَنَطْبُخُ فِي قُدُورِهِمْ وَنَشْرَبُ فِي آنِيَتِهِمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «إِنْ لَمْ تَجِدُوا غَيْرَهَا فَارْحَضُوهَا بِالْمَاءِ».

Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette Ebû Sa'lebe (radıyallahu anh) Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e şöyle demiştir: "Ya Rasulallah! Mecûsî'lerin kapları hakkında, onları (kullanmaya) mecbur kaldığımızda (ne yapmamız gerektiğiyle ilgili) bize fetva ver." Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurmuştur: "Onların kaplarını (kullanmaya) mecbur kaldığınızda, onu su ile yıkayın ve (sonra da) içinde yemek

pişirin."[44]

Ebû Sa'lebe El-Huşnî (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyete göre, o, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e şöyle demiştir: "Ya Rasulallah! Doğrusu biz Kitap ehlinin topraklarında bulunuyor, onların çömleklerinde yemek pişiriyor ve kaplarında su içiyoruz." Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurmuştur: "Eğer başkasını bulamazsanız, onları su ile iyice yıkayınız."[45]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefiler'e göre, pisliği gidermede mutlaka su kullanmak şart değildir. Her ne kadar su en iyi temizleyiciyse da temiz olan gül suyu, sirke ve benzeri sıvılarla da pisliği gidermekte bir sakınca yoktur. Çünkü İslâm Şeriatı pisliği temizlemede yalnız suyu belirlemiş olsaydı, birçok konularda zorluk ve sıkıntı başlardı. Onun için toprak, ateş ve istihale (kimyevi değişme) de temizleyiciler arasında kabul edilmiştir. Amaç dokunan necaseti temiz bir şeyle gidermektir. Tabiatıyla su başta gelir.

Cumhura göre ise, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) nelerin neler ile temizleneceğini açıklamıştır. O, su ile temizleyin! buyurduğu şeylerde elbetteki onunla temizlik yapmak gerekir; çünkü orada suyun kullanılması belirlenmiştir. Toprak veya ateşle temizlenir, buyurduğu yerlerde de onlarla o gibi şeyleri temizlemeye ruhsat verilmiştir, şeklinde ictihatta bulunmuşlardır.

Kitap ehli ve müşriklerin kaplarının necis olduğunun sebebi, onların domuz eti pişirip yemeleri ve şarap içmeleri gösterilir. Necis sayılan bir şeyin bir kaba konulması veya onda pişirilmesi o kabı da necis yapar.

Bu gibi pislikleri gidermede suya öncelik verilir. Su bulunduğu takdirde gereken temizlik onunla sağlanır. Su bulunmadığı takdirde ateşte yakmakla da temizlik sağlanabilir.

---

44 Ahmed b. Hanbel: Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh)'dan

45 Tirmizi, Ebû Sa'lebe El-Huşni (radıyallahu anh)'dan / Hasen ve sahihtir.

"Yıkayınız!" emrine gelince, her emir vücubu gerektirmez. Ama konu haramı gidermek, pisliği temizlemek olduğuna ve başka bir kayıt da açıkça belirtilmediğine göre, vücubu gerektirdiği kesinlik kazanır.

Başka kap bulunmadığı takdirde, onların kaplarını kullanmaları belirtilmiştir ki bu, müslümanların daha çok birbirleriyle ticarî anlaşmalarda bulunmalarına, ekonomik işbirliği kurmalarına yönelik bir uyarı mahiyetindedir. Allah daha iyisini bilir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Gerek Kitap Ehli, gerekse müşriklerin kapları murdar sayılır.
2. Murdar sayılan kapları su ile temizlemek gerekir.
3. Buradaki "yıkayınız" emri vücüb ifade eder.
4. Başka temiz kap bulunduğu takdirde müşriklerin kapları kullanılmaz.

NECİS OLAN YERİ SU İLE TEMİZLEME

İslâm dini, yalnız elbiseyi, bedeni değil; oturduğumuz, bastığımız, üzerinde gezindiğimiz yerleri tertemiz tutmamızı emreder. Toprağa dokunan pisliğin nasıl, ne ile temizlenebileceğini bildirir. Bu konuda sahîh rivayetler mevcuttur. Müctehit imamların, diğer ilim adamlarının delil gösterme bakımından dayandıkları hadîs-i şeriflerden birkaçını nakledelim, sonra da gerekli açıklamaya geçelim:

عَن أَبِي هُرَيرَةَ قَالَ: قَامَ أَعْرَابِيٌّ فَبَالَ فِي الْمَسْجِدِ فَقَامَ إِلَيْهِ النَّاسُ لِيَقَعُوا بِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «دَعُوهُ وَأَهْرِيقُوا عَلَى بَوْلِهِ سَجْلاً مِنْ مَاءٍ أَوْ ذَنُوبًا مِنْ مَاءٍ فَإِنَّمَا بُعِثْتُمْ مُيَسِّرِينَ وَلَمْ تُبْعَثُوا مُعَسِّرِينَ» رَوَاهُ الجَمَاعَةُ إِلاَّ مُسْلِمًا.

"Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyete göre, diyor ki: Bir bedevi kalkıp mescide bevletti (idrarını boşalttı). Bunun üzerine (orada hazır bulunan) insanlar onunla kavga etmek üzere harekete geçtiler. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Onu (kendi haline) bırakın, idrarı üzerine büyükçe bir kova (veya ağzına kadar su dolu büyük bir kova) su dökün. Çünkü sizler ancak kolaylaştırıcılar olarak gönderildiniz, zorluk çıkarıcılar olarak gönderilmediniz."[46]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefiler'e göre; hadîs-i şerifin delâletine göre yere dokunan necasetin temizlenmesi su ile gerçekleşir. Ancak Ebû Hanife ile Ebû Yusuf'a göre,

46 el-Cemaa (Müslim dışında diğer beşi) rivâyet etmiştir. Buhari/Abdest: 55 Edeb: 80. Ebû Dâvud/Taharet: 136 Tirmizî/Taharet: 112. Ahmed: 3/239

güneşletme ve rüzgârın iyice esip kurutmasıyla da temizlenir.

Şafiîler'e, Malikiler'e ve Hanbeliler'e göre; İmam Şâfii ve İmam Mâlik'e göre, ancak su ile temizlenir. Bol su döküp renk, koku ve diğer vasfı giderilir. İmam Ahmed b. Hanbel de aynı görüştedir.[47]

İmam Ebû Hanife ve talebesi Ebû Yusuf bu mevzuda şu hadisle çıkarımda bulunmuşlardır: "Yerin temizliği kurumasıdır."[48]

Zeylâi, bu hadîsin garib olduğunu söyler.[49] Abdurrezzak de kendi Musannef'inde Ma'mer'den, O da Eyyub'dan, O da Ebû Kalabe'den, "Cüfûfu'l-arzı tuhûruha (veya tahuruha)" lâfzıyla rivâyet etmiştir ki, iki hadîs manâ yönünden birleşir. "Yerin kuruması, onun temizliğidir veya onu temizleyicidir."

Mescide bevl eden bedeviyle ilgili rivâyetlere gelince, sadece su ile temizlenmesi değil, kazıp atılması, kazıp atıldıktan sonra üzerine su dökülmesi gibi rivâyetler de vardır ki bunların ikisi müsned, ikisi de mürsel yoluyladır. Müsned yoluyla gelen rivâyetten birini Sem'ân b. Mâlik, Ebû Vâil'den, O da Abdullah'tan nakletmişdir: "Bir bedevi gelip Mescid'e bevl etti. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), emretti de o yer kazındı ve üzerine su döküldü."

İbn Ebû Hâtim kendi İlel'inde, Ebû Zer'â'nın, bu hadîsin münker olup kuvvetli olmadığını söylediğini belirtmiştir. Darekutnî de râvilerden Sem'ân'ın meçhul olduğunu söyler.

Müsned yoluyla gelen ikinci rivâyet ise Abdulcebbar b. Alâ'dan, o da İbn Uyeyne'den, O da Yahya'dan, O da Hz. Enes (radıyallahu anh)'dan nakletmiştir: "Doğrusu bir bedevi Mescid'e bevl etti. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "onun (dokunduğu) yeri kazın, sonra da üzerine büyük bir kova su dökün!" buyurdu.[50]

47 Neylü'l-Evtar: 1/56

48 İbn Ebi Şeybe Musannef: Ebu Cafer Muhammed b. Ali'den

49 Nasbur'r-raye; 1/211

50 Darekutnî / Taharet bahsinde yere dokunan bevl babından 60

Darekutnî bu hadîsle ilgili şunu söylemiştir: Abdülcebbar, İbn Uyeyne'ye karşı vehimde bulunmuştur. Çünkü İbn Uyeyne'nin ashabı ondan bu hadisi "yeri kazın" cümlesi yer almaksızın nakletmişlerdir. Amr b. Dinar'ın ise ondan naklettiği rivâyette bu cümleye yer verilmiştir.

Mürsel olan iki rivayete gelince, onlardan birinin az önce Darekutnî'nin işarette bulunduğu Abdurrezzak'ın kendi Musannef'inde rivâyet ettiği hadîstir. Diğeri ise Ebû Dâvud'un kendi Sünen'inde Abdullah b. Ma'kal'den, "Bir bedevi namaz kıldı." cümlesiyle başlayan ve son kısmında Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, "Onun bevl ettiği yerdeki toprağı alıp atın ve o yerin üzerine su dökün!" buyurduğu hadistir.

Ebû Dâvud bu rivâyeti naklettikten sonra şöyle der: "Bu, mürseldir. Çünkü İbn Ma'kal, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ulaşmamıştır.[51]

Görüldüğü gibi, mescidin bir tarafına bevl eden bedeviyle ilgili rivâyetler arasında lafız ve mâna farkları mevcuttur. Bunların dışında şu rivâyet de Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan yapılmıştır:

"Biz bir ara mescidde Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ile beraber bulunurken, ansızın bir bedevi geldi ve kalkıp mescidde bevl etmeye başladı. Bunun üzerine Rasulullah'ın ashabı ona "vazgeç, vazgeç, yapma!" diye seslendiler. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Onun bevlini (yarıda bırakıp) kesmeyin, bırakın (tamamlasın)!" buyurdu. Ashab da o bevlini yapıncaya kadar bıraktılar. Sonra da Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onu çağırıp şöyle dedi: "Şüphesiz ki bu mescidler şu bevl ve pislikten hiçbir şeye yakışmaz, buralar ancak Allah'ı anmak, namaz kılmak ve Kuran okumak içindir."

Sonra Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) oradaki topluluktan bir adama emretti, bir kova su getirip onun üzerine döktü.[52]

Hadîs muttafakun aleyhse de son kısmında "Şüphesiz ki bu mescid-

51 Ebû Dâvud / Taharet: 136

52 Buhari / Vuzû' : 57, 58. Edeb; 31-80. Müslim / Taharet: 98 - 100

ler." sözüyle başlayan cümleleri Buhari almamıştır.

Konumuza dayanak teşkil eden Ebû Hureyre hadîsiyle Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen bu hadis, toprağa dokunan pisliğin su ile giderilmesi hususunu kuvvetlendirmektedir. Diğer hadislerin ise sıhhat derecesi bunlar kadar kuvvetli değildir.

Bununla beraber müctehit imamlar hepsini dikkate alarak şu sonucu çıkarmışlardır.

Malikiler'e göre, necis olan yerin üzerine, pisliği ve vasıflarını giderecek miktarda bol su dökülerek temizlenir. Şafiîler'e göre, yer, şarap veya sidik gibi bir necasetle pislenmiş ve dokunduğu kısım o pisliği emip içine almışsa, üzerine bol miktarda su dökülerek temizliği sağlanır. Emmemişse, dokunduğu yer kazınıp üzerine su dökülür. Pislik kuru ise, toprağa bulaşma durumu olmamışsa, sadece oradan kaldırılıp atılmakla yetinilebilir. Bununla beraber üzerine su dökmek de iyi olur.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. İnsan sidiği mutlaka necistir, dokunduğu yeri pis yapar.
2. Toprağa veya benzeri bir şeye dokunduğu takdirde su ile temizlenir. Üzerine bol su dökülür. Toprağa nüfuz edip alta sızma durumu varsa, o kısım kazılır ve sonra da üzerine su dökülür.
3. İmam Ebû Hanife'ye göre, böyle durumlarda sidiğin dokunduğu yer bir süre güneşlenir veya rüzgâra terkedilirse, iyice kuruduktan sonra temizlenmiş sayılır.
4. Mescidler, Allah'ı anmak, namaz kılmak ve Kur'ân okumak içindir. Onların kutsallığını bu açıdan değerlendirmek gerekir.
5. Mescidlerin temiz tutulması vâcibdir.
6. Dinde mümkün olduğu ölçüde kolaylık göstermek sünnettir.
7. Dinî esasları bilmeyenlere bir şeyler öğretilirken şefkat ve mülâye-

met göstermek sünnettir.

8. Mescidleri pisletmek isteyenlere engel olmak sünnettir. Ancak bunu yumuşak bir tavırla gidermekte büyük yarar vardır.[53]

9. Toprağa dokunan pislik rüzgârın kurutmasıyla veya güneşin kurutup rengini değiştirmesiyle temizlenmez, su ile temizlenir.

53 Selâmet Yolları: 1/24-26. Fıkhü's-Sünne: 1/30 Nasbü'r-raye; 1/212

AYAKKABININ ALTINA DOKUNAN NECASETİN TEMİZLENMESİ

İslâm dini, sadece beden, elbise ve oturulan yerin değil, cadde ve sokakların da temiz tutulmasını emreder. Pisliğin bulunduğu yerde sadece mikrop ve hastalık vardır; melek ve rahmet yoktur.

Buna rağmen cadde ve sokaklarda yürürken ayakkabımıza pislik dokunabilir. Dinimiz bunun temizliği hususunda bir takım kolaylıklar koymuş ve yollar göstermiştir. Önce konuyla ilgili dayanak kabul edilen hadîs-i şerifi nakledelim, sonra da gerekli açıklamasını yapalım:

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا وَطِئَ أَحَدُكُمْ بِنَعْلِهِ الأَذَى، فَإِنَّ التُّرَابَ لَهُ طَهُورٌ» وَفِي لَفْظ: «إِذَا وَطِئَ الأَذَى بِخُفَّيْهِ فَطَهُورُهُمَا التُّرَابُ» رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ.

"Sizden biriniz ayakkabısıyla eziyet veren bir pisliğe basarsa, şüphesiz ki toprak onun için temizleyicidir."[54]

Diğer bir lafızla şöyle buyurulmuştur:

"Eziyet veren bir pisliğe ayakkabılarıyla basarsa, o ayakkabların temizleyicisi topraktır."[55]

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ المَسْجِدَ فَلْيَقْلِبْ

54 Ebû Dâvud / Taharet: 137

55 Ebû Dâvud / Taharet: 137

«نَعْلَيْهِ وَلْيَنْظُرْ فِيهِمَا، فَإِنْ رَأَى خَبَثًا فَلْيَمْسَحْهُ بِالْأَرْضِ ثُمَّ لِيُصَلِّ فِيهِمَا»

رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ.

Ebû Said (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz Mescid'e geldiğinde ayakkabıları çevirip baksın; bir pislik, murdarlık görürse, onu yere sürtsün, sonra da onlarla namaz kılsın."[56]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre, dokunan pisliğin gözle görülen cirmi (vücudu, hacmi) varsa, yaş olsun kuru olsun ayakkabı yere sürtülmekle temizlenir. Cirmi yoksa su ile yıkanması gerekir.[57]

Şafiîler'e göre; ayakkabıya dokunan pislik kuru ise, ayakkabı yere sürtülmekle temizlenir, yaş pislik temizlenmez, yıkanması gerekir.[58]

Malîkiler'e göre; temizlik genellikle su ile gerçekleştirilir, ancak hasır, mest ve ayakkabı gibi eşya hakkında varid olan temizlenme usûlü ne ise o uygulanır. Bununla beraber su ile onları yıkamak ihtiyata daha yakındır.[59]

Hanbeliler'e göre; pislik yaş olsun, kuru olsun ayakkabı toprağa sürtünmekle temizlenir. Evzaî, Ebu Sevr ve İshak da bu görüştedirler.[60]

Diğer Hadis-i Şerifler Ve Tahliller

Birinci hadisi aynı zamanda İbn Seken, Hâkim ve Beyhâkî rivâyet etmişlerdir. Ancak hadîs silsilesinde Evzaî üzerine ihtilâf vaki olmuştur. İbn Mace ise bu hadisi Ebû Hureyre'den başka bir tarzda merfuan rivâyet etmiştir ki tercümesi şöyledir: "Yolun bir kısmı bir kısmını temizler." Bunun isnadı

56 Ahmed b. Hanbel: 3/92. Darimî / Salat: 103
57 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/22-23
58 Neylü'l-Evtar; 1/58
59 el-Fıkhu Alâ'l-Mezahibi'l-Erbaa; 1/24
60 Neylü'l-Evtar; 1/58

zayıftır. Birinci hadîsin isnadı ise meçhuldür.[61] İkinci hadisin rivâyetinde ise Muhammed b. Aclan vardır ki Buhari ile Müslim onun rivâyetiyle delil göstermemişlersede birçok hadis âlimleri onu güvenilir kabul etmiştir.

Ebû Sâîd (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen hadise gelince, Hakim ve İbn Hibban da aynı hadîsi nakletmişlerdir. Ancak onun vasi ve irsalinde ihtilâf edilmiştir. Ebu Hâtim kendi İlel'inde onun sağlamlığını tercih etmiştir.[62]

Bu manâda Beyhaki Beni Abdileşel'den bir kadından rivâyet etmiş, Darekutnî İbn Abbas'dan rivâyetle ona yakın bir ifade nakletmiştir ki hepsi de zayıftır. Ancak bunların bir araya gelmesi ve aynı manayı kuvvetlendirmesi (delil göstermeye) dayanak teşkil etmiştir.

Ayakkabının dibine dokunan pisliğin yere sürtülmesiyle temizleneceği hakkında vârid olan hadîs-i şeriflerin kritiğini Zeylâî, Nasbü'r- Raye'de yeterince yapmıştır. Geniş bilgi edinmek isteyenlere onu tavsiye ederiz.[63]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Sokak ve caddeleri temiz tutmak sünnettir.
2. Ayakkabıya dokunan pislik, yere sürtülmek suretiyle temizlenir.
3. Toprak da temizleyici vasıtalardan biridir.
4. Camilere girilirken ayakkabıların altına dikkat etmek sünnettir. Murdar ve tiksindirici bir şey dokunmuşsa onları giderip öylece içeri girmek tavsiye mahiyetinde Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in emridir.
5. Ayakkabılar temiz olduğu takdirde çıkarılmadan namaz kılınabilir.

61 Neylü'l-Evtar; 1/58

62 Mevsul, senedini oluşturan râvileri noksansız olan hadistir. Mürsel ise, sened silsilesinde sahabi atlanmış olan hadistir.

63 Nasbu'r-raye 1 1/207-208 -Babü'l-Encas.

EMZİKLİ BEBEĞİN İDRARI NECİS MİDİR?

Henüz süt emen çocuğun çişinin hafif necis olduğu üzerinde durulmuş, dokunduğu yere biraz su serpilmesinin yeterli olacağı bildirilmiştir. Mama ve yemek yiyen çocukların çişi, büyüklerin sidiği gibidir, yani ikisi de necis kabul edilmiştir. Ama mama veya yemek yemiyen, anne sütüyle beslenen çocuğun özellikle erkek çocuğun çişi bu ölçüde necis sayılmamıştır. Bunun iki sebebi vardır: Birincisi, elbise ve oturulan yerleri çocukların çişinden korumak çok zordur, dinimiz o bakımdan bir kolaylık getirmiştir. İkincisi, sözü edilen durumdaki çocukların çişleri, necaset kapsamına girmeyecek kadar hafif ve zararsızdır.

Bu konuda delil saymaya dayanak teşkil eden yedi tane hadîs-i şerifi sıraladıktan sonra delâlet ettikleri hükümleri açıklamaya çalışacağız:

عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مُحْصَنٍ «أَتَتْهَا أَتَتْ بِابنٍ لَهَا صَغِيرٍ لَمْ يَأْكُلِ الطَّعَامَ إلى رسولِ اللَّهِ ﷺ فَبَالَ عَلى ثَوْبِهِ فَدَعَا بِمَاءٍ فَنَضَحَهُ وَلَمْ يَغْسِلْهُ».

"Ümmü Kays bint Mihsen (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayete göre, bu kadın henüz yemek yemeyen küçük oğlunu alıp Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldi. (Çocuğu kucağına alıp severken) Rasulullah'ın elbisesine çiş etti. Bunun üzerine su istedi, elbisesinin o kısmı üzerine serpti, yıkamadı."[64]

وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قال «بَوْلُ الْغُلَامِ يُنْضَحُ، وَبَوْلُ الْجَارِيَةِ يُغْسَلُ» قَالَ قَتَادَةُ: وَهَذَا مَا لَمْ يَطْعَمَا

64 Buhari/Vudu': 59. Müslim/Taharet: 104. Ebû Dâvud/Taharet: 135. Nesâi/Taharet: 188. Darimî/Vudu':63. Taberânî/Taharet: 110. Ahmed: 6/356-464

فَإِذَا طَعِمَا غُسِلَا جَمِيعًا. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ.

وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ «أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِصَبِيٍّ يُحَنِّكُهُ فَبَالَ عَلَيْهِ فَأَتْبَعَهُ الْمَاءَ». رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَكَذَالِكَ أَحْمَدُ وَابْنُ مَاجَه وَزَادَا «وَلَمْ يَغْسِلْهُ» وَلِمُسْلِمٍ: كَانَ يُؤْتَى بِالصِّبْيَانِ فَيُبَرِّكُ عَلَيْهِمْ وَيُحَنِّكُهُمْ فَأُتِيَ بِصَبِيٍّ فَبَالَ عَلَيْهِ فَدَعَا بِمَاءٍ فَأَتْبَعَهُ بَوْلَهُ وَلَمْ يَغْسِلْهُ.

وَعَنْ أَبِي السَّمْحِ حَادِمِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «يُغْسَلُ مِنْ بَوْلِ الْجَارِيَةِ. وَيُرَشُّ مِنْ بَوْلِ الْغُلَامِ».

وَعَنْ أُمِّ كُرْزٍ الْخُزَاعِيَّة قَالَتْ: «أُتِيَ النَّبِيُّ ﷺ بِغُلَامٍ فَبَالَ عَلَيْهِ فَأَمَرَ بِهِ فَنُضِحَ وَأُتِيَ بِجَارِيَةٍ فَبَالَتْ عَلَيْهِ فَأَمَرَ بِهِ فَغُسِلَ».

Ali b. Ebu Talip (radıyallahu anh)'dan Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Süt emen erkek çocuğun çişi üzerine su serpilir. Süt emen kız çocuğun çişinin dokunduğu yer yıkanır."

Katade diyor ki, bu, onlar yemek yemedikleri takdirde öyledir. Mama veya yemek yiyorlarsa o takdirde çişlerinin dokunduğu yer yıkanır.[65]

"Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyete göre, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bir çocuk getirildi, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onun ağzına çiğnediği hurmadan sürerken üzerine çiş etti; bunun üzerine hemen arkasından su döktü."[66]

Hadîsi Buhari rivâyet etmiştir. Ahmed b. Hanbel ile İbn Mace de aynı

65 Ebû Dâvud / Taharet: 135 -Tirmizî / Cuma: 77- İbn Mâce / Taharet: 77- Ahmed: 1/76-97-137

66 Müslim / Taharet: 101 -Ebû Dâvud/Edeb: 107- Ahmed; 6/213

rivâyeti nakletmişler, ancak şu fazlalığı ilâve etmişlerdir: "yıkamadı."

Müslim'in tespitine göre: Çocuklar Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e getirilir, o da onlar için feyiz ve bereketle duâ eder, sonra da ağzında çiğnediği hurmadan onların ağzına sürerdi. Bu arada ona bir çocuk getirildi, üzerine çiş etti. Su istedi, çişin dokunduğu yere akıttı, fakat yıkamadı.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e hizmet eden Ebu's-Semh, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Kız çocuğun çişinden dolayı (elbise) yıkanır, erkek çocuğun çişinin dokunduğu yere su serpilir."[67]

Ümmü Kürz El-Huzâîyye (radıyallahu anha) diyor ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bir erkek çocuğu getirildi, üzerine çiş etti. Bunun üzerine, o yere su serpilmesini emretti, böylece su serpildi. Kendisine bir kız çocuğu getirildi, derken üzerine çişetti, dokunduğu yerin yıkanmasını emretti, böylece o kısım yıkandı."[68]

Yine Ümmü Kürz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Erkek çocuğun çişine su serpilir, kız çocuğun çişrinin dokunduğu yer yıkanır."[69]

Ümmü'l-Fazl Lübabe bint El-Hâris'den (radıyallahu anha) yapılan rivâyette şöyle demiştir: "Ali (radıyallahu anh)'ın oğlu Hüseyin (radıyallahu anh), Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kucağına çiş etti. Bunun üzerine dedim ki: Ya Rasulallah! Elbiseni bana ver, başka bir elbise giyin de bunu yıkayayım. Buyurdu ki: "Erkek çocuğun çişinden (dolayı) sadece su serpilir, kız çocuğun çişinden dolayı yıkanır."[70]

Yeni doğan çocukların annelerinin göğsünü tutabilmeleri için önce

---

67 İbn Mace / Taharet: 77 . Müslim / Taharet: 103. Ebû Dâvud / Taharet; 135. Tirmizi / Taharet: 54. Nesâi / Taharet: 189. Darekutnî / Vudu': 105- Ahmed: 6/250

68 Ebû Dâvud / Taharet: 135. Buhari/ Vudu'; 59. Tirmizi Cuma: 78

69 İbn Mâce: 76-77-97-137. Ahmed: 6/229

70 Ahmed b. Hanbel - Ebû Dâvud - İbni Mâce/Taharet: 77

tatlı bir şey ağızlarına sürülür. Bu sünnettir. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ağzına hurma alıp iyice çiğnedikten sonra onun az kısmını parmağıyla çocuğun ağzına sürer feyiz ve bereketle, hayr ve rahmetle duâ ederdi. Bu hal ona mahsustur. Çünkü ağzında mutlak şifâ ve rahmet mevcuttu. Ümmeti ise, çocuğun ağzına sürecek tatlıyı kendi ağızlarına almadan sürmekle yetinir.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre, henüz süt emen çocuğun kız olsun erkek olsun çişinin dokunduğu elbise ve benzeri şey su ile yıkanır.[71]

Şâfiîler'e göre, erkek çocuk sadece süt emiyor, mama ve benzeri şeyler yedirilmiyorsa, yaşı da iki yılı aşmamışsa, çişinin dokunduğu yere su serpilir, yıkanmasına gerek yoktur. Kız çocuğun ve bir de hünsa (çift cinsiyetli) olanın -ana sütünden başka bir şey yedirilsin, yedirilmesin, çişlerinin dokunduğu elbise ve benzeri şeyler yıkanır. Şâfiîler Buhari ve Müslim'in Ümmü Kays'dan yaptıkları hadîsle çıkarımda bulunmuşlardır.[72]

Mâlikiler'e göre, henüz mama ve yemek yedirilmeyen sadece ana sütü emen erkek çocuğun çişinin dokunduğu elbise ve benzeri şey üzerine su serpilir; kız çocuğun çişinin dokunduğu şey ise yıkanır. İmam Mâlik de Ümmü Kays bint Mihsen (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyeti dayanak seçerek çıkarımda bulunmuştur.[73]

Hanbeliler'e göre de aynı hadîsi ve diğer rivâyetleri dikkate alıp çıkarımda bulunmuştur, yani ona göre de, erkek çocuğun -henüz yemek yedirilmiyorsa- çişinin dokunduğu yere su serpmekle yetinilir; kız çocuğun ki ise yıkanır.[74] Bu aynı zamanda Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'ın Atâ'nın, Zührî'nin, İshak'ın ve İbn Vehb'in görüşüdür.

---

71 Hâşiyetü't-Tahtâvi: 83 / Babü'l-Encas.

72 Fethülvahhab bi-Şerhi menhecu t-Tullab: 1/21

73 Tenviru'l-Hevâlik Şerhun alâ Muvatta'i Mâlik: 1/83

74 Neylü'l-Evtâr: 1/61

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Ümmü Kürz (radıyallahu anha)'dan rivâyet edilen iki hadîste (kesinti) vardır. Şöyle ki, her iki hadîs Amr b. Şuyb tarikiyle rivâyet edilmiştir ki Amr, ona yetişmemiştir.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hizmetçisi Ebu's-Semh (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen hadîsi Bezzar ve İbn Huzeyme de şu lâfızla nakletmişlerdir: "Ben Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e hizmet ediyordum; Hasan ile Hüseyin O'na getirildi. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in göğüs kısmına çiş etti. Bunun üzerine ben yıkamak üzere gelip (yaklaştığımda), Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Kız çocuğun çişinden dolayı yıkanır, erkek çocuğun çişinin dokunduğu yer üzerine su serpilir", buyurdu. El-Hâkim bu rivayetin sahîh olduğunu tesbit etmiştir. Ebu Zer'â ile Hâfız Bezzar, Ebû Semh'in bundan başka rivâyeti yoktur, o bakımdan pek tanınmaz, ismi anılmaz, demişlerdir.

Her ne kadar Ümmü Kürz (radıyallahu anha)'dan rivâyet edilen hadîslerde kopukluk varsa da diğer rivayetler onu teyid etmektedir. Hepsi bir araya getirilince taşıdığı hükümler kuvvet kazanmakta ve çıkarıma dayanak seçilmektedir. O bakımdan diğer üç mezhep imamları bu doğrultuda çıkarım yapıp görüşlerini belirtmişlerdir. İmam Ebû Hanîfe ise, rivâyetlerdeki bazı hususları dikkate alarak kıyas yolunu tercih etmiştir.[75] Yani erkek ve kız çocuğun çişi hükümde aynıdır.[76]

Süt emen çocuğun yemek yememiş olması hususuna gelince, bu tabir üzerinde farklı görüşler ortaya konmuştur:

Emdiği ana sütünden ve doğduktan sonra ağzına sürülen tatlıdan başka gıda maddeleri.[77]

75 Neylü'l-Evtâr: 1/60 - Fethü'l Vehhab: 1/21

76 Şerhu Meâni'l-Asâr; 1/93. İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed de İmam Azam'ın görüşünü tercih etmişlerdir.

77 Nevevî / Şerh-i Müslim'de.

a) Ana sütünden başka olan yiyecekler.

b) Çocuğun ana sütünden ve bir de ağzına sürülen tatlıdan başka bir şey yemesi.

c) Müstakilen sütten başka yediği yiyecek.

Hafız İbn Hacer, (c) maddesinin hadîsin delâletine daha uygun ve daha açık olduğunu belirtmiştir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Ana sütünden başka bir şey yedirilmeyen erkek çocuğun çişinin dokunduğu yerin üzerine su serpilir. (Şâfiiler'e göre, iki yaşını aşmamış olması, kaydı söz konusudur).
2. Sadece ana sütü emsin veya başka bir şey yesin, iki yaşını aşmış olsun olmasın kız çocuğunun çişinin dokunduğu yer yıkanır. (İmam Ebû Hanife'ye göre, her ikisinin de yıkanır.)
3. Süt emmekle beraber arada mama ve benzeri şeyler yedirilen erkek çocuğun çişinin dokunduğu yer yıkanır.
4. Yeni doğan çocuğun ağzına tatlı sürmek sünnettir. Ayrıca onun için feyiz ve bereketle, hayır ve rahmetle duâ edilir.

ETİ YENEN HAYVANLARIN SİDİĞİYLE İLGİLİ RUHSAT

Eti helâl olan hayvanların teri ve salyası necis sayılmadığı gibi, sidikleri de necis sayılmamıştır. "İslâm, faydalı olanı helâl ve mübah kılar; zararlı olanı haram ya da mekrûh sayar", kaidesinden hareketle eti yenen hayvanların sütünde besleyici maddeler ve şifâ bulunduğunda şüphe yoktur. Bazı hastalıklar için sidiklerinde de şifâ vardır.

Önce ilim adamlarına dayanak kabul edilen ilgili hadîsi nakledelim, sonra da gereken açıklamayı yapalım:

وَعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه أَنَّ رَهْطً مِنْ عُكْلٍ اَوْ قَالَ عُرَيْنَةَ قَدِمُوا فَاجْتَوُوا الْمَدِينَةَ فَأَمَرَ لهم رَسُولُ اللهِ ﷺ بِلِقَاحٍ وأمرهم أن يخرجوا فيشْرَبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَبْوَالِهَا مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

اِجْتَوَوْاهَا أَىْ اسْتَوْخَمُوهَا وَقَدْ ثَبتَ عَنْهُ اَنَّهُ قَالَ: «صَلُّوا فِي مَرَابِضِ الغَنَمِ».

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyete göre, diyor ki: "Ukül veya Ureyne kabilesinden az bir gurup insan Medine'ye geldiler, ama Medine'de kalmaktan hoşlanmadılar. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onların yakalandıkları karın ağrısını ve sindirim bozukluklarını dikkate alarak onlar için sütü olan dişi develeri emretti ve Medine'den dışarı çıkmalarını, o develerin sidiklerinden ve sütlerinden içmelerini tavsiye buyurdu."[78]

Ayrıca Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in onlara: "Koyun ağılında namaz kılınız." buyurduğu rivayeti de vardır.[79]

78 Buhari / Vudu: 66. Zekât: 8,9,68. Meğazi: 36. Diyet: 33. Hudud: 15. Tıb: 6-29. Ebu Dâvud/ Hudud: 3 Tirmizi / Et'ime: 38. Nesâi / Tahrim-i dem: 7 İbn Mâce / Tıb: 30

79 Müslim/Hayz: 97. Ebu Dâvud / Taharet: 71. Salât: 143. İbn Mâce / Mesacid: 12. Dârimi/ Salat: 113. Ahmed b. Hanbel: 3/451-491

Bunu kuvvetlendiren diğer iki hadîs-i şerif ise şöyledir: "Müslümanlar develerin sütleri ve sidikleriyle kendilerini tedavi ederlerdi."[80]

"Şüphesiz ki develerin sidiklerinde ve sütlerinde şifâ vardır!"[81]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheblerin İctihad Ve Görüşleri

Hanefîler'e göre, eti yenen hayvanların sidiği "necaset-i hafife" kısmına girer. Atın sidiği de öyle. Bunların dokunduğu elbise veya bedene bakılır, elbisenin veya bedenin dörtte birinden az kısma dokunmuşsa, namaza engel değildir; dörtte birine veya fazlasına dokunmuşsa, yıkanması gerekir.[82]

Çünkü Îmam Ebû Hanife'ye göre, galiz necaset hakkında nass vârid olan pisliktir. Hafif necaset ise, taharet ve necaseti hakkında iki nassın taaruz ettiği şeydir. Eti yenen hayvanların sidiği hakkında iki ayrı nass bulunduğunu dikkate alan imam, bunu hafif necaset bölümüne sokmuştur. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, galiz necaset, üzerinde ittifak edilenidir. Hafif necaset, üzerinde ilim adamlarının ittifak etmediğidir.[83]

Cumhura göre; Mâlikîler'e, Hanbelîler'e ve Şafiîler'den İbn Huzeyme, İbn Münzir ve İbn Hibban'a göre, eti yenen hayvanların sidiği temizdir. Nitekim İmam Nehaî ve İmam Evzaî de aynı görüştedirler.

Bu konuda nass sadece deve sidiği hakkında varid olmuşsa da diğer eti yenen hayvanlar buna kıyas edilerek hükme bağlamıştır.[84]

İbn Teymiye, "Ashab-ı Kirâm'dan hiçbiri deve disiğinin necis olduğunu söylememiştir" diyerek diğer üç müctehit imamla birleşmiştir.[85]

İbn Münzir, "Deve sidiği sadece Ureyne kabilesine mensup bir grup

80 Buhari/Tıb: 57. İbn Mâce/Tıb: 30
81 Ahmed b. Hanbel: 1/293
82 Hâşiyetü't Tahtavî Ale Meraki'l-Felâh: 84
83 Bedayi'u's-Sanayi Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/80
84 Neylü'l-Evtâr: 1/63
85 Fıkhu's-Sünne: 1/28

insana has bir hükümdür" diye iddia eden olursa, isabet etmiş olur; çünkü hasâis ancak delil ile sabit olur, diyerek görüşünü belirtmiştir.

Şevkani de eti yenen her hayvanın sidiğinin temiz olduğunu söyleyerek üç mezhebin görüşüne katılmıştır.[86]

Haramda şifâ yoktur

Haramda şifâ bulunmadığı, genel kaidelerden biridir. Çünkü Allah ve rasulü içinde cidden şifa bulunan bir nesneyi haram kılıp yasaklamaz. Bazı haram maddelerde şifa arayanlar veya iddia edenler hep aldanmışlardır. Ancak unutmamak gerekir ki, haramda hiç şifâ yoktur, demiyoruz, belki şifa olacak bir yanı bulunabilir, ama zararlı yanı çok daha büyük ve tehlikelidir. Az hayr için çok şerre gidilmez. Az şerden dolayı çok hayr terkedilmez.

Eğer deve sütü ve sidiğinde şifadan ziyâde zarar ve şer bulunsaydı, herhalde Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), sindirim sistemleri iyice bozulup hastalanan adamlara tavsiye etmezdi.

Nitekim Süveyd el-Hadremi'den yapılan rivâyete göre, demiştir ki: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, "Ya Rasulallah! Gerçekten bizim bulunduğumuz bölgede çeşitli üzümler var ki, biz onları sıkıp (içki yaparak) içiyoruz" (devam edelim mi?) "Hayır!.." diye buyurdu. Ben tekrar müracaat ettim, O yine "Hayır!" buyurdu. Ben, "Ya Rasulallah! Doğrusu biz o sıkılan (içkiyle) hastamıza şifa arıyoruz" dedim. Buyurdu ki : "O hastalıktır, şifâ değildir."[87]

Nitekim Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Allah murdar şeyde veya haram kıldığı nesnede şifa meydana getirecek değildir."

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'da şöyle duâ etmiştir: "Allah'ım! Şarapta (alkollü maddelerde) şifa arayana sen şifa verme!"[88]

86 Fıkhu's-Sünne; 1/28

87 Ebu Cafer el-Ezdi et Tahavi: İbn Ebu Dâvud'dan/Şerhu Meârifi'l-Asâr: 1/108

88 Ebu Cafer el-Ezdi el-Tahavî Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/108

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyete göre, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bu konuda şöyle buyurmuşlardır: "Şüphesiz ki develerin sütlerinde ve sidiklerinde ciğer ve karın hastalığına karşı şifâ vardır."[89]

Deve Sidiği Hakkında Vârid Olan Diğer Hadîsler

Bu konuda Müslim'in Câbir b. Semure'den, Ebû Dâvud'un El- Berâ'dan rivâyet ettikleri hadîs hakkında Ahmed b. Hanbel, İshak ve İbrahim şöyle demişlerdir: "Bu bâbda sahîh olanı, Bera' b. Âzıb'in ve Câbir b. Semure'nin hadisleridir." Nitekim deve sidiğinin temiz olduğunu kabul edenler, bu iki hadîs ile çıkarımda bulunmuşlardır.

Darekutni'ye göre, sözü edilen iki hadîsle birlikte, "Eti yenen hayvanın sidiğinde bir sakınca yoktur." meâlindeki hadîsle çıkarım yapılmıştır. Ancak bu son hadîsin râvileri arasında Amr b. El-Hüseyn bulunuyor ki, bu zât oldukça zayıftır. Ezdî de onun zayıf olduğunu kabul eder.

İlim adamları, deve sidiği hakkında hayli farklı görüşler, kıyaslar ve yorumlar ortaya koymuşlardır. Kimine göre, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) her türlü habis (haram ve murdar) ilâcı yasaklamıştır. O halde bir şeyin ilâç olarak kullanılmasının yasaklanması onun necis olduğunu gerektirir; mübah sayılması ise helâl olduğunun lüzumunu belirtir. Deve sidiğinin tedavide kullanılmasının mübah kılınması onun temiz olduğunun delilidir. Sonuç olarak, eti yenen hayvanların sidiği deve sidiğine kıyasla temizdir.

Kimine göre ise, böyle bir mantıksal kıyas ihtiyari hallerle ilgilidir; zarurî hallerde ise, mahzurlu şeyler mübah sayılır. Deve sidiğiyle tedavi cihetine gidilmesi, zarurî hallerle ilgilidir; çünkü o gün için o grup hasta insanı başka bir şeyle tedavi etme imkânı mevcut değildi. O halde eti yenen hayvanların sidiği deve sidiğine kıyas edilerek temiz sayılır.

Birinci görüş ve yorum ağırlık kazanmıştır. Müctehit imamların çoğu hadîs-i şeriflerin sıhhatini dikkate alarak çıkarımda bulunarak deve sidiğinin

89 Ebu Cafer el-Ezdi el-Tahavi Şerhu Meâni'l-Asar: 1/108 -109 - 110

temiz olduğunu kabul etmişlerdir. Nitekim yukarıda onların görüş ve çıkarımlarını açıklamış bulunuyoruz.

Bugün için üzerinde durulacak tek şey, deve sidiğinin kimyevî tahlilinin yapılması, sindirim sistemi üzerindeki olumlu tesirlerinin ortaya çıkarılmasıdır.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Deve sidiği tedavide kullanılabilir.
2. Eti yenen diğer hayvanların sidiği ise tedavide kullanılmasa bile necis sayılmaz.
3. Deve sütünün mide hastalıklarına iyi geleceği, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tavsiyesi cümlesindendir.
4. İmam Ebû Hanife ve bazı arkadaşlarına göre, deve sidiği dahil olmak üzere eti yenen hayvanların sidiği hafif necaset kapsamına girer. Dokunduğu kısmın dörtte birinden az bir yeri kaplıyorsa, namaza engel sayılmaz, dörtte bir miktarını buluyor ve aşıyorsa, engel sayılacağından yıkanması gerekir.

MEZİNİN HÜKMÜ

Bilindiği gibi, ön ve arkadan çıkan şeyler iki kısma ayrılır: Biri mu'tad (adet üzere, alışılmış), diğeri gayr-ı mutad olan şeylerdir. Mutad şekilde çıkan şeylerden dolayı bazen gusül gerekir, bazen da sadece abdest gerekir. Abdest gerektiren şeyler daha çok şu üç sıvıdır: İdrar, mezi ve vedi. İdrar herkesçe bilinen bir sıvıdır. Mezi, ince sarı bir sudur ki, şehevî lezzet duyulduğunda akar. Vedi ise, beyazca kalın bir sıvıdır ki, çoğu zaman idrardan sonra akar.

Mezi veya vedi akınca gusül mü gerekir, abdest almak mı icab eder? Bunun cevabını vermeden önce ilgili hadisleri nakledelim:

وَعَنْ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ قال: كُنْتُ أَلْقَى مِنَ الْمَذْيِ شِدَّةً وَعَنَاءً، وَكُنْتُ أُكْثِرُ مِنْهُ الاِغْتِسَالَ، فَذَكَرْتُ ذلك لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: «إِنَّمَا يُجْزِيكَ مِنْ ذلِكَ الْوُضُوءُ»، فَقُلْت يَا رسُولَ اللَّهِ: فَكَيْفَ بِمَا يُصِيبُ الثَّوْبَ مِنْهُ؟ فقَالَ: «يَكْفِيكَ بِأَنْ تَأْخُذَ كَفّاً مِنْ مَاءٍ فَتَنْضَحَ بِهَا مِنْ ثَوْبِكَ حَيْثُ تَرَى أَنَّهُ قَدْ أَصَابَهُ مِنْهُ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدُ وَابْنُ مَاجه وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. وَرَوَاهُ الاَثْرَمُ وَلَفْظُهُ: قَالَ كُنْتُ أَلْقَى مِنَ الْمَذْيِ عناءً فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ: «يُجْزِيكَ أَنْ تَأْخُذَ حَفْنَةً مِنْ مَاءٍ فَتَرُشَّ عَلَيْهِ».

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قال: قالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْه: كُنْتُ رَجُلاً مَذَّاءً فاسْتَحْيَيْتُ أَنْ أَسْأَلَ رسُولَ اللهِ ﷺ فَأَمَرْتُ الْمِقْدَادَ بنَ الاسْوَدَ

رَضِيَ اللهُ عَنْه فَسَأَلَهُ فقَالَ: «فِيهِ الوُضُوءُ» أَخْرَجَاهُ. وَلِمُسْلِمٍ: «يَغْسِلُ ذَكَرَهُ وَيَتَوضّأُ». وَلِأَحْمَدَ وَأَبِي دَاوُدَ: «يَغْسِلُ ذَكَرَهُ وأُنْثَيَيْهِ وَيَتَوَضَّأُ».

وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعْدٍ قال سألت رسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمَاءِ يَكُونُ بَعْدَ الْمَاءِ فَقَالَ: «ذَلِكَ مِنَ الْمَذْيِ وَكُلُّ فَحْلٍ يُمْذِي فَتَغْسِلُ مِنْ ذَلِكَ فَرْجَكَ وَأُنْثَيَيْكَ وَتَوَضَّأُ وُضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ». رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

Sehl b. Huneyf'ten rivayetle, Sehl demiştir ki: Meziden dolayı sıkıntı ve meşakkatle karşılaşır ve bu yüzden çokça yıkanırdım. Bu halimi Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e anlattım, buyurdu ki: "Ondan dolayı sadece abdest alman yeter."

Bunun üzerine dedim ki: "Ya Rasulallah! Ondan elbiseme dokunan nasıl olur?" Buyurdu ki: "Bir avuç su alıp ondan elbisene dokunduğu yere, gördüğün kadarıyla serp."[90]

Aynı hadîsi El-Esrem şöyle rivâyet etmiştir: Ben meziden dolayı hayli sıkıntıyla karşılaşıyordum. O sebeple Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldim ve O'na (durumumu) anlattım. Buyurdu ki : "İki avuç dolusu su alıp onun üzerine serpmen sana yeter."[91]

Hz. Ali b. Ebî Tâlib Efendimiz (radıyallahu anh) demiştir ki: Ben çok mezi akan bir adam idim, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den (bu hususu) sormayı utanıyordum; o sebeble Mikdad b. Esved'e Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sormasını söyledim, o da sormuş ve Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Onda abdest vardır" (yani sadece

90 Ebu Dâvud / Taharet: 82. Tirmizi / Taharet: 84. İbn Mace / Taharet; 70. Darimî / Vudu': 49. Ahmed: 3/484

91 Ebû Dâvud / Taharet: 51, 90, 99, 128, 130. Nesâî / Taharet: 101. Taberânî / Cihâd: 50. Ahmed b. Hanbel: 1/7, 129. 3/73, 215, 279. 5/2, 241, 242, 247

abdest bozulur ve namaz için abdest almak gerekir)".[92]

Müslim'in yaptığı rivâyette ise şu cümle yer almaktadır: "Tenasül aletini yıkar ve öylece abdest alır."

Ahmed b. Hanbel ile Ebû Dâvud'un yaptıkları rivâyet ve tesbitte ise, şu cümlelere yer verilmiştir: "Tenasül aletini ve erkeklik bezini yıkar, öylece abdest alır."

Abdullah b. Sa'd (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den idrardan sonra gelen sudan sordum. Buyurdu ki "O meziden bir kısımdır ve her erkekten mezi gelir. O bakımdan tercini (tenasül aletini) ve erkeklik bezini yıkar ve namaz için alınan abdest gibi bir abdest alırsın."[93]

Hadis-i Şeriflerle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Meni dışında akan mezi ve vediden dolayı gusül gerekmez. Abdest bozulur. Mezhepler bu hususta müttefiktir, aynı zamanda icma gerçekleşmiştir.[94]

Mezi necistir. O bakımdan dokunduğu yer üzerine su serpilir. Mezhep imamları bu hususta da görüş birliği içindedir. Sadece Îmamiyye buna muhalefet ederek, eğer mezi necis olsaydı, herhalde dokunduğu yerin yıkanması gerekirdi, oysa Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), üzerine su serpiniz, buyurmuştur.

İmamiyye'nin bu yolda ki kıyası isabetli değildir. Çünkü dinde öyle konular var ki, biri diğerine kıyas edilemez, şârinin beyanına uyularak amel edilir. Meselâ, ayakkabının altına dokunan necasetin su ile değil, yere sürtmekle temizleneceğini Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) beyân buyurmuştur. Necaset olduğu için onu diğer eşyaya dokunan pislikle kıyas

92 Buhari/İlim: 51, Vudu: 34, Gusül: 13, Hayz 5 /17, Taharet 82 Nesâi/Taharet: 111-119, Gusül: 28. Ahmed: 1/80, 82, 87, 107, 125, 129, 145- 6/5 Müslim

93 Ebû Dâvud/Taharet: 82. Ahmed: 1/145. 4/342

94 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/79 Nasbu'r Râye: 1/67

edip herhalde yıkanması gerekir diye bir sonuç çıkaramayız.

Mezinin çıktığı yer ile o bölge üzerine su serpilir. Elbiseye dokunduğu takdirde, üzerine su serpmekle temizlenir mi? Bu hususta farklı ictihatlar vardır:

Şâfiîler'e göre, o elbisenin mezi dokunan kısmının yıkanması gerekir. Nitekim Müslim ve Ahmed b. Hanbel'in rivâyetlerinde, "tenasül aletiyle erkeklik bezini yıkar." cümlesi yer almaktadır. Oysa cumhur buradaki "yıkar" sözünü, su serper manâsına hamletmiştir. Çünkü diğer sahîh hadîslerden birincisinde[95] (90 nolu hadîs) "Bir avuç su alıp ondan elbisene dokunan kısma görebildiğin kadarıyla serp." buyurulmuştur.

Mâlikîler'le Hanbelîler'den bir kısmı ve İmam Evzâî, meziden dolayı tenâsül aletiyle erkeklik bezlerinin tamamını yıkamak veya üzerine su serpmek gerekir.[96] Cumhura göre ise, sadece bu bölgede mezinin dokunduğu yer yıkanır, yani üzerine su serpilir. İbn Hazm da aynı görüştedir.

Bu konuda rivâyet edilen hadîsler ve aralarındaki nüans farkları, diğer yandan Hanbelîler'in ictihat ve görüşünü yansıtan Mu'cemü'l-Fıkhil-Hanbeli'de el-Muğni'den özetlenerek şöyle deniliyor:

"İnsanın ön ve arkasındaki tabiî yollardan çıkan idrar, dışkı, mezi veya vedi veya kan bunların hepsi necistir. Mezi (yi temizlemede) su serpmek kâfidir. Bazısına göre, onu da yıkamak vâcibdir."

Mezi konusunda ağırlığı, Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyetler oluşturuyor. Ebu Cafer el-Ezdî et-Tahâvî sekiz kadar rivâyeti şu farklarla tesbit edip nakletmiştir:

Râfî' b. Hudayc'dan yapılan rivâyete göre, Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh), Ammar vasıtasıyla Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den mezi hakkında sormasını istemiş, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Tena-

95 Mu'cemu'l-Fıkhu'l-Hanbeli: 1/944. el-Muğni: 2/86, 87

96 İmam Mâlik, bu hususta Abdullah b. Ömer'den yapılan rivâyeti seçmiştir. Tenviru'l-Hevâlik Şerhun Alâ Muvatta'i Mâlik; 1/63

sül aletini yıkar ve abdest alır" diye cevap vermiştir.

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyete göre, Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh) bir adam vasıtasıyla mezi hakkında Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sordurmuş, Efendimiz de (sallallahu aleyhi ve sellem) "Onda abdest vardır" buyurmuştur.

Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh) aynı şeyi Mikdad b. el-Esved (radıyallahu anh) vasıtasıyla Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sordurmuş, Efendimiz de (sallallahu aleyhi ve sellem), "Her erkekden mezi gelir. Meni olursa, onda gusül vardır. Mezi olursa, onda abdest vardır" buyurmuştur.

Ebu Abdurrahman'dan yapılan rivâyette, Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Ben çok mezisi olan bir adamdım. Yanımda Rasulullah Efendimiz'in kızı bulunuyordu, (o bakımdan kendim sormaya utandım) Rasulullah Efendimiz'e haber gönderip (sordurdum). Buyurdu ki: "Abdest al ve orasını yıka."

İbn Ebî Leylâ'dan yapılan rivâyette Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh) diyor ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den mezi hakkında soruldu; buyurdu ki: "Onda abdest, meni'de gusül vardır."

Hâni' b. Hani'den yapılan rivâyete göre, Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh) demiştir ki: "Ben çok mezisi olan bir adamdım. Mezim geldikçe gusledirdim. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e sordurdum. Buyurdu ki: "Onda abdest vardır."

Husayn b. Kubeyse'den yapılan rivâyete göre, Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh) demiştir ki: "Ben çok mezisi olan bir adamdım. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e sordum, buyurdu ki: "Mezi gördüğün zaman abdest al ve tenasül aletini yıka. Meni gördüğünde guslet."[97]

Görüldüğü gibi, rivayetlerin hemen hepsi, meziden dolayı sadece abdest gerektiğini, guslü icap ettirmediğini ifade etmektedir. İkinci olarak te-

97 Ebu Cafer El-Ezdî Et-Tahavî - Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/45-46

nasül aletinin yıkanması emredilmiştir. Bu, mezinin necis olduğuna delâlet eder.

Diğer bir husus ise, Hz. Ali'den bu konuyu işitenlerin nüans farkıyla ifadelerindeki farklar söz konusudur. Ancak asıl temada bir değişiklik yoktur.

Sadece konunun başlangıcında Sehl b. Hüneyf'den yapılan rivâyet zincirinde Muhammed b. İshak yer almaktadır ki, bu zat zayıf kabul edilir. Çünkü isnadda tedlis yaptığı bilinmektedir.[98]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Şehevî duygudan dolayı akan ince sarı bir suya "mezi" denir. Bundan dolayı gusül gerekmez, sadece abdest gerekir.
2. Mezi, cumhura göre necistir. Ancak temizlenme hususunda kıyasa değil, şarinin beyanına göre amel edilir. O bakımdan tenasül aletini yıkamak veya o nahiyeye su serpmek kâfidir. Elbiseye dokunan kısmı yıkamak gerekir.
3. Gençlerde sık sık görülen böyle bir duruma dinimiz kolaylık getirmiş, hem gusül gerektirmediğini, hem de o bölgeye biraz su serpmekle pisliğin kalkacağını hükme bağlamıştır.
4. Ön kısma su serpilmesinin bir başka yararı, abdestten sonra yeni bir ıslaklığın meydana gelme şüphesini kaldırmaktır.
5. Kayınpedere karşı saygılı olmak, cinsel konuları onun yanında konuşmamak müstehaptır, ahlâkî adaptandır.

98 Müdelles hadîs, biri isnadda, diğeri şuyûhta tedlis olmak üzere ikiye ayrılır. Birincisi, râvinin muasırı olup görüştüğü halde ondan hadîs almadığı veya muasırı olduğu halde görüşmediği kimseden hadîs işittiğini yansıtır ve sanır şekilde rivâyet ettiği hadîstir. İkincisi, râvinin kendi şeyhini künyesinden başka bir künyeyle anması veya onu taşımadığı yüksek vasıflarla belirtmesidir. Muhammed b. İshak'ın bu tarz bir tutumu olmuştur. (Fıkhü's Sünne: 1/26-27)

MENÎ HAKKINDA VÂRİD OLAN RİVAYETLER

İslâm dini, temizlik, sağlık ve ibâdeti birleştirip ahlâk, adâlet ve fazilet rayına oturtmuştur. Bunlar birbirini tamamlayan unsurlardır. Hepsi bir araya gelince bütünlük arz eder ve asıl amacına ulaştırılmış olur.

Yukarıda kısmen belirttiğimiz gibi, mutad (alışılagelmiş, adet olunan) yoldan akan dört ayrı sudan dolayı ya abdest almak, ya da gusletmek gerekir. Mezi, abdest almayı gerektirenlerden biridir. Medî de onun gibi... Menîye gelince o, guslü gerektiren sıvıdır. Dördüncüsü ise idrardır ki, onunla ilgili hükümleri nakletmiş bulunuyoruz.

Meni daha çok şehvetle fışkırıp dışarı çıkan kalın sarı bir sıvıdır. Gerek temizlik, gerek sağlık, gerekse ibâdet yönünden önemli bir olaydır. O bakımdan dinimizde onunla ilgili ayrı bir bölüm meydana getirilmiştir.

Konuya dayanak teşkil eden ve ilim adamlarının delillendirme ve çıkarımlarına kaynak seçilen hadîs-i şerifler şunlardır:

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette demiştir ki:

عن عائشة قالت: كُنْتُ أَفْرُكُ الْمَنِيَّ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ثُمَّ يَذْهَبُ فَيُصَلِّي فِيهِ. رَوَاهُ الجَمَاعَةُ اِلاَّ الْبُخَارِي وَلِأَحْمَدَ: كان رَسُولُ اللهِ ﷺ يَسْلُتُ الْمَنِيَّ مِنْ ثَوْبِهِ بِعَرْقِ الْإِذْخِرِ ثُمَّ يُصَلِّي فِيهِ وَيَحُتُّهُ مِنْ ثَوْبِهِ يَابِسًا ثُمَّ يُصَلِّي فِيهِ. وَفِي لَفْظٍ مُتَّفَقٍ عَلَيْهِ: كُنْتُ أَغْسِلُهُ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ثُمَّ يَخْرُجُ اِلَى الصَّلَاةِ وَأَثَرُ الْغَسْلِ فِي ثَوْبِهِ بُقَعُ الْمَاءِ وَلِلدَّارُقُطْنِي عَنْهَا: كُنْتُ أَفْرُكُ الْمَنِيَّ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللهِ ﷺ: إِذَا كَانَ يَابِسًا وَأَغْسِلُهُ إِذَا كَانَ رَطْبًا.

"Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in elbisesindeki meniyi ovup çitilerdim, sonra da kalkıp gider ve o elbiseyle namaz kılardı."[99]

Ahmed b. Hanbel'in naklettiği rivâyette ise şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) elbisesindeki meniyi İzhir otunun köküyle alıp giderir, sonra da o elbiseyle namaz kılardı; ayrıca meni kuruyunca onu elbisesinden atıp giderdikten sonra o elbiseyle namaz kılardı."

Buhari ve Müslim'in ittifakla aldıkları rivâyette Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) şu lafızla demiştir ki: "Ben, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in elbisesindeki meniyi yıkardım, o da hemen sonra namaza çıkar da elbisedeki yıkamanın eseri (ıslak kısım olarak) kalırdı."[100]

Darekutni'nin Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yaptığı rivayette ise, şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in elbisesindeki meniyi kuruduğu zaman ovup çitilerdim. Yaş olduğu zaman yıkardım."

Ayrıca bu konuda İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den elbiseye dokunan meniden soruldu. Buyurdu ki: "O ancak sümük ve balgam mesabesindedir. Onu bir bez parçasıyla silmen ve İzhir otuyla gidermen sana yeter."[101]

Bu duruma göre, meni necis midir, değil midir? Müctehit imamların bu hususta ictihatları farklıdır. Necistir diyenler olduğu gibi, temizdir diyenler de var.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihad Ve Yorumları

İmam Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik'e göre meni necistir.

İmam Şâfiî ve İmam Ahmed'e göre, temizdir.

İmam Ebû Hanife'ye göre, elbiseye dokunan meni kurumuşsa, -hadîs-

---

99 Ebu Davud/Taharet: 134. Ahmed: 6/125-133-213-239-263. Nesâî/Taharet: 187. Müslim/Taharet 105-100

100 Buhari/Vudu' 64-65. Nesâî/Taharet 186 Ahmed: 6/142, 235

101 Darekutnî İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

lerde belirtildiği gibi- üç şeyden biriyle temizlemek gerekir. Temizlenmeyip dirhem veya aya miktarını aşarsa namaza engel teşkil eder. Yaş ise, su ile yıkanması gerekir.[102]

İmam Mâlik'e göre, yaş olsun, kuru olsun elbiseye dokunan meniyi yıkamak gerekir, ovmak ve çitilemek, ya da bir bezle gidermek yeterli değildir.

İmam Şafiî ve İmam Ahmed'e göre meni temiz olmakla beraber üç şeyden biriyle giderilmesi sünnet veya müstehabdır.

Elbiseye dokunan meninin herhalde yıkanmasını öngören ilim adamlarının dayanak olarak seçtikleri şu hadîsin râvileri arasında Sabit b. Hammad bulunuyor ki, bu zât cidden zayıftır. Böylece aşağıdaki hadisin zayıf olduğu kabul edilmiştir.

Sâid b. Müseyyeb'in Hz. Ammar (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyette, diyor ki: "Bineğime ibrikteki sudan içirdiğim bir sırada Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yanımdan geçiyordu, derken öksürdüm ve ağzımdan çıkan sıvı elbiseme dokundu. Ben de yıkamaya yöneldim. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Ya Ammar! Senin tükürüğün de balgamın da, gözyaşın da, ibriğindeki su mesabesindedir. Elbise ancak şu beş şeyden dolayı yıkanır: "İdrar, dışkı, meni, kan ve kusmuk."[103]

Ayrıca Zeylâi bu hadîsle ilgili yaptığı araştırma neticesini şöyle belirtiyor: Ben bu hadisi, Hafız Bezzar'ın sahih kabul edilen müsnedinin iki ayrı nüshasında buldum ki, Sabit b. Hammad'dan rivâyet ediliyor ve içinde meniden bahsedilmiyor, sadece dört şey zikrediliyor: "Dışkı, idrar, kusmuk ve kan."[104]

Diğer yandan Beyhaki Sünen-i Kübrâ'sında, diğer sıvılar dışında su ile temizlik babında şöyle diyor: Hz. Ammar b. Yâsir (radıyallahu anh)'ın Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ona: "Ya Ammar! Senin tükürüğün de, balgamın da, gözyaşın da ibriğindeki su mesabesindedir." meâlindeki söyle-

102 el-Fıkhu Ale'I-Mezahibi'I-Erbaa: 1/23

103 Zeylaî/Nasbu'r-râye 1/210, 211

104 Zeylai/Nasbu'r-râye 1/211

diği hadis batıldır, hiçbir aslı yoktur. Çünkü Sâbit b. Hammad bunu Ali b. Zeyd'den rivâyet etmiştir ki, Ali b. Zeyd'in rivayetiyle çıkarım yapılamaz. Sabit b. Hammad ise uydurma hadisle itham edilenlerdendir.

Netice olarak sümük veya tükürük, ibrikteki su mesabesindedir, sözü, bunların necis olmadığını beyân içindir.[105]

Sonuç olarak, meninin ovulup çitilenmesi veya su ile yıkanması arasında bir karşılıklı bir münaferet olmadığını Hafız el-Feth'de şöyle açıklıyor: "Bu konuda yıkama hadisiyle ovup çitilemek hadisi birbirine karşı değildir; ikisi arasını cemetmek çok açıktır. Meniyi temiz kabul edenlere göre, dokunduğu elbiseyi yıkamak vâcib değil, müstehabdır. Buradaki emir ve tavsiye nezafeti sağlamaya yöneliktir. Nitekim İmam Şafiî ve İmam Ahmed bu yolu seçmişlerdir. Menîyi necis kabul edenlere göre ise, yıkama emri veya tavsiyesi, yaş bulunduğu durumla ilgilidir, ovma veya izhir ile giderme emri kuru bulunduğu durumla alâkalıdır.[106]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Meni temizdir, dokunduğu yeri necis yapmaz, sadece nezafet bakımından o yeri yıkamak, kurumuşsa ovmak müstehabdır. (Bu, İmam Şâfiî ile İmam Ahmed b. Hanbel'in ictihadıdır).

2. Meni necistir, dokunduğu yeri murdar yapar, o bakımdan ıslaksa yıkanması, kurumuşsa ovulup çitilenmesi gerekir. (Bu İmam Ebû Haniîfe'nin ictihadıdır).

3. İmam Mâlik bu konuda "Îâdetu Cünübi Es-Salâte" bahsinde Hz. Ömer'in ihtilâm olduğunu elbisesinde gördüğü ıslaklıktan anlayınca, kıldığı namazı iâde etmiş, aynı zamanda elbisesinin o kısmını yıkamıştır, rivayetine dayanarak, meninin dokunduğu yeri -ıslak olsun, kuru olsun- yıkanır, hükmünü getirmiştir.[107]

105 Neylü'l-Evtâr: 1/69

106 Neylü'l-Evtâr: 1/70

107 Tenvîrü'l-Hevâlik Şerhün Ale'l Muvatta'i Mâlik; 1/69, 70

4. Elbiseye dokunan meni şu üç şeyden biriyle giderilip temizlenir: a) Su ile yıkamak, b) Kurumuşsa ovup çitilemek, c) Bir bez veya benzeri şeyle alıp gidermek.

5. Üzerindeki meni ovulmuş veya bir bezle giderilmiş elbiseyle namaz kılınır.

AKICI KANI OLMAYAN CANLI, İÇİNE DÜŞÜP ÖLDÜĞÜ SIVIYI MURDAR YAPMAZ

Sinek ve benzeri haşere sürâtle çoğalma istidadı taşırlar. Evleri ve çevreyi onlardan tamamıyla korumak çok zor bazen da imkânsızdır. İnsan sağlığını tehdit eden zararlı şeylerle mücâdele sünnettir. Bununla beraber yiyecek ve içeceklerimize konan, hatta içine düşüp ölen sinek ve benzeri akıcı kanı olmayan haşere ile karşı karşıya bulunmaktayız. Dinimiz her konuda olduğu gibi bu hususta da kolaylık getirmiş ve ilmin ancak çözebildiği fikirler vermiş, araştırıcılara ışık tutmuştur. Çünkü Allah (celle celaluhu)'nun insanlığa son mesajı olan İslâmiyet; medeniyetlerin, ilimlerin ve çağları önünde gitmektedir.

Başta sinek olmak üzere birçok haşere mikrop taşımaktadır. Pislikten pisliğe uçuşup konan sineklerin ayaklarıyla, hortum ve kanatlarıyla nasıl zararlı bakteriler, mikroplar taşıdığını anlatmaya gerek yoktur. Gerçi insanların çoğu bu tür mikroplara karşı muafiyet kesbetmiştir (ayrıcalık kazanmıştır). Ona rağmen tehlikesizdir denilemez. Cenâb-ı Hak, her derdin dermanını, her hastalığın şifâsını ve her mikrobun çaresini yaratmıştır. Araştırmasını, incelemesini, tahlilini ise insanoğluna bırakmıştır.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, sinekle ilgili yaptığı uyarı, bunun açık örneklerinden biridir. Önce hadîs-i şerifi nakledelim, sonra da onun ışığında beliren görüş ve ictihat ve yorumları açıklayalım:

Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي شَرَابِ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ كُلَّهُ ثُمَّ لِيَطْرَحْهُ فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ شِفَاءً وَفِي الْآخِرِ دَاءً».

"Sinek sizden birinizin içeceğine düşecek olursa, onun tamamını o içeceğe daldırdıktan sonra çıkarıp atsın; çünkü gerçekten onun kanatlarından birinde şifâ, diğerinde hastalık vardır."[108]

Aynı hadîsi muhaddisler az farklı lâfızlarla şöyle rivâyet etmişlerdir: "Ebû Sâid (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette: "Sineğin kanatlarından birinde zehir, diğerinde şifâ vardır. Yemeğe düştüğünde, onu o yemeğe daldırın. Çünkü sinek önce zehiri, sonra şifâyı kullanır" şeklindedir. Aynı lâfızlarla Nesâi, İbn Hibban, Beyhakî de rivâyette bulunmuşlardır. İsnadı sahihtir.

Ebu Davud, İbn Huzeyme ve İbn Hibban ise şu değişik lâfızlarla rivâyet etmişlerdir: "Çünkü gerçekten sinek, şifâ bulunan kanadını korur, o bakımdan tamamını daldırdıktan sonra çıkarıp atsın."

Dârimî ile İbn Mâce de buna çok yakın lâfızlarla rivâyet etmişlerdir. İbn Seken ise şu lâfızlarla tesbit ve rivâyette bulunmuştur: "Sinek sizden birinizin kabına düşecek olursa, onu iyice daldırsın içine; çünkü gerçekten onun kanatlarından birinde hastalık, diğerinde şifâ vardır."

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Az su, akıcı kanı olmayan bir canlının ölmesiyle necis olmaz.
2. Sinek ve benzeri haşere yenilmez, haramdır. O bakımdan düştüğü kaptan veya sıvıdan çıkarılıp atılır.
3. Sinek ve benzeri bir haşere, yani akıcı kanı olmayan bir canlı, bir sıvıya düştüğü zaman o sıvıyı herhalde kullanmamız gerekiyorsa, sineği iyice ona daldırdıktan sonra çıkarıp atarız ve sonra o sıvıyı kullanabiliriz. Pek lüzumlu değilse ve döküldüğü takdirde israf sayılmıyorsa, o takdirde kullanmayız. Dinimiz bu hususta serbest bırakmıştır.
4. Akıcı kanı bulunan bir canlının düştüğü sıvı necis olur.

---

108 Buhari / Bed'ü'l-halk: 17. Taberânî 58. Ebû Dâvud / Et'ime: 48. Nesâî/Feri' 11. İbn Mâce/Tıb: 31. Dârimî / Et'ime: 12. Ahmed: 2/229-248-263 340-355-388-390-443-3/34

5. Sineğin bir kanadında zehir, diğerinde panzehir (toksin – antitoksin) vardır. Cihan Peygamberi (sallallahu aleyhi ve sellem) on dört asır önce bunu belirtmiştir. Son yıllarda Japonya'da yapılan ciddi araştırmalar neticesinde, sineğin bir kanadında toksin, diğerinde antitoksin olduğu görülmüştür.

6. Hadîs-i şerifte sadece sinek üzerinde durulmuş, diğer akıcı kanı olmayan haşereden söz edilmemiştir. Fukaha bu bâbda kıyas yolunu seçmiştir. Sineğin düştüğü sıvıyı necis etmemesinin sebep ve illeti, akıcı kanının olmamasıdır. O halde akıcı kanı olmayan bir canlıyı sineğe kıyas edebiliriz; çünkü illette birleşmekteler.

7. Haşerenin yenilmesinin haram olduğunda müctehit imamlar müttefiktir,[109] ancak Ahmed b. Hanbel "o bütün eczası ve fazalatı ile temizdir" demiştir.[110]

109 Fethü'l-vahhab / Kitabu'l-Et'ime: 2/192

110 Mu'cemul-Fıkhı'l-Hanbeli: 2/945

MÜSLÜMANIN ÖLÜSÜ NECİS DEĞİLDİR

İnsan mükerrem yaratılmıştır. Çamuru Allah (celle celaluhu)'nun kudret eliyle yoğrulup şekillendirilmiş ve meleklerin ona secde etmesi emredilmiştir.

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلاً

"Onlara, karada ve denizde ulaşım imkanları sağladık, kendilerine temiz rızıklar verdik. Zira onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık."[111]

Mealindeki âyet-i kerime insanın diğer canlılardan ne kadar üstün kılındığını, Allah katında şerefli bir yerinin bulunduğunu göstermektedir. Aynı zamanda insan, Allah (celle celaluhu)'nun yeryüzündeki halifesidir.

Gerçek bu olunca, küfür, nifak ve isyan onun ruhunu karartıp saygınlığını zedeler, kalbini karartıp mânevi saydamlığını giderir. İmân, ahlâk ve ibâdet onun saygınlığını, Allah katındaki şeref ve itibarını artırır, hatta onu meleklerden üstün kılar.

Kendini Allah (celle celaluhu)'na kul olma düzeyine getirip, İslâmiyet çatısı altına giren bir mü'minin, ölüsü de dirisi gibi temizdir. İlim adamlarının çoğu bu görüştedir. Onlar için dayanak kabul edilen hadisler ise şöyledir:

قَدْ أَسْلَفْنَا قَوْلَهُ ﷺ: «اَلْمُسْلِمُ لاَيَنْجُسُ» وَهُوَ عَامٌّ فِي الحَيِّ وَالْمَيِّتِ.

قَالَ البُخَارِي وَقَالَ اِبْنُ عَبَّاس: اَلْمُسْلِمُ لاَيَنْجُسُ حَيًّا وَلاَمَيِّتًا. وَعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ اللهِ ﷺ لَمَّا رَمَى الْجَمْرَةَ وَنَحَرَ نُسُكَهُ وَحَلَقَ

111 İsrâ Sûresi: 70

نـاوَلَ الحَلَّاقَ شِقَّهُ الْأَيْمَنَ فَحَلَقَهُ ثُمَّ دَعـاَ أَبَا طَلْحَةَ اَلْاَنْصَارِيَّ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ نَاوَلَهُ الشِّقَّ الاَيْسَرَ فَقَالَ: اَحْلِقْهُ فَحَلَقَهُ فَأَعْطَاهُ أَبَا طَلْحَةَ وَقَالَ: «اَقْسِمْهُ بَيْنَ النَّاسِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: لَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أن يَحْلِقَ الحَجَّامُ رَأْسَهُ أَخَذَ أَبُو طَلْحَةَ بِشَعْرِ أَحَدِ شِقَّي رَأْسِهِ بِيَدِهِ فَأَخَذَ شَعْرَهُ فَجَاءَ بِهِ إِلَى أُمِّ سُلَيْمٍ قَالَ: وَكَانَتْ أُمِّ سُلَيْمٍ تَدُوفُهُ فِي طِيبِهَا. رَوَاهُ أَحْمَدَ.

وَعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ أُمِّ سُلَيْمٍ كَانَتْ تَبْسُطُ لِلنَّبِيِّ ﷺ نِطْعًا فَيَقِيلُ عِنْدَهَا عَلَى ذَلِكَ النِّطْعِ فَإِذَا قَامَ أَخَذَتْ مِنْ عَرَقِهِ وَشَعْرِهِ فَجَمَعَتْهُ فِي قَارُورَةٍ ثُمَّ جَعَلَتْهُ فِي سُكٍّ قَالَ: فَلَمَّا حَضَرَتَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ الوَفَاةُ أَوْصَى أَنْ يُجْعَلَ فِي حَنُوطِهِ. أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ.

وَفِي حَدِيثِ صُلْحِ الحُدَيْبِيَةِ مِنْ رِوَايَةِ مِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ وَمَرْوَانَ بْنِ الحَكَمِ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ مَسْعُودٍ قَامَ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَقَدْ رَأَى مَا يَصْنَعُ بِهِ أَصْحَابُهُ وَلَايَبْسُقُ بُسَاقًا إِلاَّ ابْتَدَرُوهُ وَلاَ يَسْقُطُ مِنْ شَعْرِهِ شَيْئٌ إِلاَّ أَخَذُوهُ. رَوَاهُ أَحْمَدُ.

وَعَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ الله بْنِ مَوْهَبٍ قَالَ أَرْسَلَنِي أَهْلِ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ فَجَاءَتْ بِجُلْجلٍ مِنْ فِضَّةٍ فِيهِ شَعْرٌ مِنْ شَعْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَكَانَ إِذَا أَصَابَ الإِنْسَانَ عَيْنٌ أَوْ شَيْءٌ بَعَثَ إِلَيْهَا بِإِنَاءٍ فَخَضْخَضَتْ لَهُ

فَشَرِبَ مِنْهُ فَاطَّلَعْتُ الجُلْجُلَ فَرَأَيْتُ شَعَرَاتٍ حُمْرًا.

وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ وَهُوَ صَاحِبُ الْأَذَانِ أَنَّهُ شَهِدَ النَّبِيَّ ﷺ عِنْدَ الْمَنْحَرِ وَرَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ وَهُوَ يَقْسِمُ أَضَاحِيَ فَلَمْ يُصِبْهُ شَيْءٌ وَلَاصَاحِبَهُ فَحَلَقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رَأْسَهُ فِي ثَوْبِهِ فَأَعْطَاهُ مِنْهُ وَقَسَمَ مِنْهُ عَلَى رِجَالٍ وَقَلَّمَ أَظْفَارَهُ فَأَعْطَى صَاحِبَهُ قَالَ وَإِنَّ شَعْرَهُ عِنْدَنَا لمَخْضُوبٌ بالحِنَّاءِ والكَتَم. رَوَاهُ أَحْمَدُ.

Yukarıda Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu sözünü nakletmiştik: "Müslüman necis olmaz."

İmam Buhari ve İbni Abbas (radıyallahu anh) "Müslüman diri iken de ölü iken de necis olmaz" demişlerdir.

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette diyor ki: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Cemre[112]'ye taş atıp kurbanını kestikten sonra traş oldu. Önce sağ tarafını berbere uzattı, berber onu traş etti. Sonra Ebû Talha'yı çağırdı kesilen kılları ona verdi. Sonra da sol tarafını uzattı ve "Traş et!" diye buyurdu. Berber onu da traş etti ve Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kesilen kılları Ebû Talha'ya vererek şöyle buyurdu: "Bunu insanlar arasında taksim et."[113]

Yine Enes (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: Haccam (hacamatla kan alan kimse), Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in başını traş etmek istediğinde Ebû Talha (radıyallahu anh), Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in başının iki tarafından kendi eliyle saç aldı ve onu Ümmu Süleym'e getirip verdi.

---

112 Hacıların kurban bayramı günlerinde Mina'da attıkları küçük taşların her birini ve bu taşların atıldığı üç ayrı yerin ismi.

113 Buhari/Maraz: 16. Müslim/Hac: 86, 323 Ahmed: 1/204 3/123, 127

Enes veya Ebû Talha diyor ki: Ümmü Süleym, Rasulullah Efendimiz'in başından alınan kılları kendine ait güzel kokuya karıştırırdı.[114]

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Ümmü-Süleym (radıyallahu anha) sahtiyan döşeğini serip hazırlar, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) gün ortası o döşek üzerinde uyurdu. Kalkınca, Ümmu Süleym onun terinden, kılından alıp bir şişede toplar, sonra onları miskle karışık güzel kokusuna yerleştirirdi."[115]

Râvi devamla diyor ki: "Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'a vefat hazır olunca (ölmek üzere iken) Ümmü Süleym validemiz (radıyallahu anha)'nın o macun haline getirdiği ve içinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in teri ve kılı bulunan güzel kokuyu, kefen ve bedenine sürülmek üzere hazırlanan diğer güzel kokuya katılmasını vasiyet etti."

Hudeybiye sulhuyle ilgili hadiste Misver b. Mahreme ve Mervan b. Hakem'den yapılan rivâyette (deniliyor ki): "Ürve b. Mes'ûd, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanından kalkınca ashabının ona neler (nasıl ilgi ve saygı) gösterdiğini gördü ki, ağzından bir ıslaklık çıkmaya görsün mutlaka ona yarışırcasına acele koşuyorlardı, kıllarından bir kıl düşmeye görsün, mutlaka onu alıyorlardı."[116]

Osman b. Abdillâh b. Mevheb (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Ev halkımız beni içinde su bulunan bir bardakla Ümmü Seleme (radıyallahu anha)'ya gönderdiler. Gümüşten mamûl çıngırağa benzer bir şey getirdi ki, içinde Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kılından bulunuyordu. Öyle ki, insana göz değdiği veya bir şey dokunduğu zaman, Ümmü Seleme (radıyallahu anha)'ya bir kap gönderilirdi, o da o gümüş kabı onun içine sokup hareket ettirir ve sonra o kimse ondan içerdi. Gümüş kaba dikkatle baktığımda içinde kızıl renkte kıllar gördüm."[117]

114 Müsned-i Ahmed 3/146-229-287

115 Buhari / İsti'zan: 41. Fazâil: 85. Ahmet; 3/287

116 Ahmed b. Hanbel: 4/342

117 Buhari/Libas: 66. **Not:** Rasulullah'ın saçlarından bir kaç kılın kızıl renkte görülmesi kına ve ketem ile boyandığındandır.

Abdullah b. Zeyd (radıyallahu anh)'dan -ki o ezan sahibidir- yapılan rivâyette (deniliyor ki): Kurban kesilen yerde Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında hazır bulunmuştu. Kureyş'ten bir adam da oradaymış. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kesilen kurbanları taksim ediyor, ona da, arkadaşına da bir şey isabet etmiyor (o kurbandan). Sonra Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) başını kendine ait bir elbise içine traş ediyor, ondan Abdullah'a veriyor ve bir kısmını da bazı adamlara dağıtıyor. Tırnaklarını kesip ondan Abdullah'ın arkadaşına veriyor.

Abdullah b. Zeyd diyor ki: "Şüphesiz ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in saçının telleri yanımızda kına ve ketem (mersin yaprağına benzer boyalı bir bitki) ile boyanmıştır."[118]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihad Ve Yorumları

Hanefiler'e göre; insan ölüsü hakkında ikiye ayrılmışlar, bir kısmına göre, "necaset-i hubs", bir kısmına göre "necaset-i hades"dir.[119]

İkincilerin görüşü ağırlık kazanmıştır. Çünkü Rasûlullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Ashab-ı Kirâm'dan vefat eden Osman b. Maz'un'un (radıyallahu anh) yüzünü, alnını öpmüştür. Eğer ölü necis olsaydı, o mübarek, dudaklarını ona dokundurur muydu?

Buna rağmen bu mezhebin ileri gelenlerine göre, cenaze yıkanmadan yanında, başucunda Kur'ân okumak mekruhtur. Çünkü yıkanmadan önce üzerinde herhangi bir necaset bulunabilir.[120]

Yine bu konuda ikinciler şu hadîs-i şerifi delil olarak saymışlardır: "Ölülerinizi necis saymayın, çünkü mü'min ne diri, ne de ölü iken necis olur."[121]

---

118 Ahmed b. Hanbel-Müsned: 4/42

119 Necaset-i hubs, murdar bir necaset necaset-i hades, abdestsizlik ve gusülsüzlük murdarlığı demektir.

120 Haşiyetü't-Tahtâvî: 1/307-308

121 el-Hâkim / Müstedrek'te İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan. Haşiyetü't-Tahtâvî: 1/309

Aynî, Buhari şerhinde, Nevevî Müslim şerhinde diyorlar ki: "Müslümanın ölüsünün de, dirisinin de temiz olduğu hakkında bu hadîs büyük bir temel dayanaktır. Müslümanın dirisinin temiz olduğu icma ile sâbit olmuştur. O kadar ki anasından düşük olarak çıkan ıslak cenin bile temizdir. Ölüsüne gelince, bu necaset-i hadesle yorumlanır. Çünkü insanın kerâmetine binaen ölüsü necis sayılmaz.[122] Nitekim yıkanınca hadesle ilgili pislik üzerinden kalkıyor ve temiz kabul ediliyor.

Ayrıca bu konuda Hanefî imamlarının farklı görüşlerini ve dayandıkları delilleri görmek isteyenlere Kasâni'nin Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi'yi tavsiye ederiz.

Şafiîler'e göre; de henüz yıkanmayan ölü üzerine Kur'ân okunmaz. Çünkü bu durumda necis sayılır. Şeyhülislâm Ebu Yahya Zekeriya el-Ensarî, Fethü'l-Vehhab şerhinde diyor ki: "Ebû Dâvud ve İbn Hibbân'ın rivâyet edip sahih kabul ettikleri, (Ölüleriniz Üzerine Yâsîn Okuyunuz!) meâlindeki hadîsten maksat, henüz ölmeyen ama ölmek üzere bulunanlardır. Çünkü ölü üzerine (yıkanmadan) Kur'ân okunmaz."[123]

Maliki ve Hanbeliler'e göre; İmamlarına göre de, ölü yıkanmadan üzerine Kur'ân okunmaz.

Böylece dört mezhebin bu hususta görüş birliği vardır.[124]

İnsan kılına gelince:

Cumhur-u ulemâya göre, müslüman ölmekle kılları necis olmaz.

Şâfiîler'e göre, necis olur.

İnsan terinin temiz olduğu da ittifakla kabul edilmiştir. Bu hususta icma vardır.[125]

---

122 el-Aynî ve En-Nevevi şerhleri cenaze bahsi.

123 Fethü'l Vahhab Şerhi: 1/89

124 el-Fıkhu Alâ'-Mezâhibi'l-Erbaa: 1/501. Fıkhu's-Sünne: 1/502

125 Neylü'l-Evtar: 1/73

Hadîs-i şeriflere dayalı edille-i hükümleri işleyen Büluğu'l-Merâm'da ise bu konuya hemen hemen hiç yer verilmemiş, sadece Beyhakî'nin rivâyet ettiği ve Ahmed b. Hanbel'in İbn Abbas hadîsiyle nesholunduğunu bildirdiği şu hadîs-i şerifi nakletmiştir: "Size ölünüzü yıkadığınız zaman, onu yıkamaktan dolayı gusül yoktur. Çünkü sizin ölünüz temiz ölür. Pis değildir. O halde ellerinizi yıkayıvermek size yeter."[126]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. İnsan kılı temizdir. Ölüsünün de kılı aynı hükme girer. (Şâfiîler'e göre ölen kimsenin kılı necistir).
2. İnsan teri temizdir, içine düştüğü sıvıyı necis yapmaz.
3. İnsan ölüsü yıkanmadıkça necaset-i hades sayılır. O bakımdan üzerine Kur'ân okunmaz.
4. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kılında, terinde ve ağız ıslaklığında feyiz ve bereket, rahmet ve ilâhi inâyetin tecellisi vardı, o bakımdan onunla teberrük edilirdi. Diğer insanların bu tür şeyleriyle teberrük edilmez; başkalarını Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bu konuda kıyas etmemiz doğru olmaz.
5. Traş olurken sağ taraftan başlamak müstehabdır.
6. Arkadaşlara hediye dağıtırken eşitliği gözetmek müstehabdır.
7. İnsan ölünce kılları necis olmaz. Bu cumhura göredir. Şâfiîler'e göre necis olur.
8. Yeme içme dışında süs için veya kıymetli bir şeyi muhafaza için gümüş kap kullanmak caizdir.

126 Bülûğu'l-Merâm tercemesi ve şerhi: 105/İstanbul.

ETİ YENMEYEN HAYVANIN DERİSİNDEN YARARLANMA

İslâm'ın insana faydalı ve zararlı olan şeyler hakkında koyduğu genel kaide birçok hususlarda ilim adamlarına ışık tutmakta ve helâl ile haram; yasak ile mübah konularıyla ilgili hadisleri maksat ve hikmetine uygun anlamaya yardımcı olmaktadır.

Hayvanlar genellikle iki kısma ayrılır: Eti yenen ve eti yenmeyenler. Birinci kısma girenlerin hemen her şeyinden yararlanmaya cevâz verilmiştir. İkinci kısma girenlerin ise sadece deri ve kıllarından, boynuz ve tırnaklarından istifade etmemiz ölçülü ve sınırlı şekilde tavsiye edilmiştir.

Bilindiği gibi, eti yenen ve yenmeyen hayvanların derileri tabaklama ile temizlenir ve kullanır duruma getirilir. Hatta ölü bir hayvanın derisi bile tabaklama ile temizlenebilir. Ancak bazı eti yenmeyen vahşi hayvanlar var ki, derileri lüks kapsamına girer ve onu kullananlara bir böbürlenme, kendini üstün görme duygusu aşılar. Örneğin kaplan ve çitanın derileri oldukça süslü ve çekicidir. İslâm dini sosyal adâleti sağlamak, kardeşlik bağlarını pekiştirmek, sınıf farkını kaldırmak için lüks ve konforu yasaklamış, buna yol açan sebepler üzerinde durup dengeli, düzenli en âdil bir hayat sistemi oluşturmuştur.

Derisi lüks sayılan vahşi hayvanlarla ilgili hadisleri açıklarken ve yorumda bulunurken bu yüce hikmet ve amacı gözden uzak bulundurmamak gerekir. Şimdi ilgili hadisleri nakledecek, sonra da ilim adamlarının görüş ve yorumlarına yer vereceğiz:

وَعَنْ أَبِي الْمَلِيحِ بْنِ أُسَامَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ جُلُودِ السِّبَاعِ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ والنَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وزاد أَنْ تفْتَرَشَ.

Tirmizi bu hadîsi şu fazlalıkla rivâyet etmiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yırtıcı hayvanların derilerini döşek ve yaygı yapmayı yasaklamıştır."[127]

Muâviye b. Ebî Süfyan (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette o, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabından birkaç zata diyor ki: "Siz, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kaplan derisi üzerine binmeyi (at eyeri, döşek ve yaygı yapmayı) yasakladığını biliyor musunuz?" Onlar da: "Evet, diye cevap verdiler."[128]

Ahmed b. Hanbel'in başka bir rivâyetinde ise şu lâfız değişikliğiyle tesbit edilmiştir: "Allah adına sizden soruyorum, gerçekten Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kaplan derisinden kaplanmış (eyer, semer ve benzeri) şeye binmeyi yasakladı mı? Onlar da: "Evet." diye cevap verdiler."[129] Bunun üzerine Muâviye, "Ben de şehâdet ederim ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onu yasakladı, dedi.

Mikdam b. Ma'di Kerîbe (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Muaviye (radıyallahu anh)'a şöyle demiştir: "Allah için senden soruyorum, gerçekten Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yırtıcı yabanî hayvanların derilerini giyinmeyi ve o deriler (eyer, semer, döşek yapıp) üzerine binmeyi yasakladığını biliyor musun?" Muâviye (radıyallahu anh) da ona: "Evet." diye cevap veriyor.[130]

Yine Mikdam b. Ma'di Keribe (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ipek, altın ve kaplan derisinden yapılan eyer yastığını (kullanmayı) yasaklamıştır."[131]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz

127 Ahmed: 5/74-75-45. Dârimi / Udhiye: 19. Nesâî / Feri' 7. Tirmizi/Libas / 31

128 Ahmed: 4/95, 99. Ebû Dâvud

129 Ahmed: 4/96

130 Ahmed: 4/101. 5/74, 75. Ebû Dâvud/Libas i 40, Menâsik: 23. Nesâl/Feri' ; 7 Tirmizî/Libas 31. Dârimî/Udhiye 19

131 Ahmed: 4/132. Nesâî/Feri 7

(sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Melekler içlerinde kaplan derisi bulunan yol arkadaşlarına arkadaşlık etmezler."[132]

Yırtıcı yabanî hayvanlardan özellikle kaplandan söz edilmesi, bir kıstas mıdır? Çünkü kaplan derisi gayet süslü, çekici ve de kıymetlidir. Nadir temin edilebilir. Çıta, puma ve benzeri güzel derili hayvanlan buna kıyas edebilir miyiz? Siba, kelimesi çoğul olarak bütün yırtıcı hayvanları kapsamına aldığına göre, kaplandan açıkça söz edilmesi, genellemeden sonra bir tahsis midir, yoksa (elif-lâm) ile zikredilen es-siba'dan maksadın kaplan ve benzeri derisi süslü kıymetli hayvanlar mıdır?

Bütün bu soruları sağlıklı biçimde cevaplayabilmek için müctehit imamların ve söz sahibi ilim adamlarının ictihat, çıkarım, görüş ve yorumlarını bilmemiz gerekmektedir:

Hanefiler'e göre: İnsan ve domuz derisi dışında bütün hayvanların, ölü olsun, şer'î boğazlamayla kesilsin derileri tabaklama ile temizlenir. Kerhî de aynı görüşü belirtmiştir.[133]

Tabaklanan bir deri necis olmaktan çıkıp temizlenince onu namazda ve başka şeylerde kullanmak sahîh olur. Ancak yenilmesi yasaktır. Derinin üzerindeki kıllar da temizdir.[134]

Şafiîler'e göre: Domuz, köpek ve bu ikisinin birleşmesinden meydana gelen hayvan dışında bütün hayvanların derileri tabaklanmakla temizlenir, hem içi, hem dışı tahir kabul edilir. Ancak tabaklama yapıldıktan sonra deriyi yıkamak gerekir, çünkü tabaklanmış deri necis bir elbise hükmündedir, yıkamakla temizlenir.[135]

Mâlikîler'e göre: Deriyi tabaklamak temizleyici vasıtalardan sayılmaz. Hadîsteki "taharet" tabiri nezafet mânasına hamledilir.

---

132 Ebû Dâvud/Libas: 40

133 Bedayi'ü's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerâyi', 1/85

134 el-Fıklıu Ale'l -Mezâhibi'l-Erbaa", 1/20

135 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't- Tullab: 1/20. el-Fıkhu Ale'l - Mezahibi'l- Erbaa: 1/27

Böylece tabaklanmış deriyi kuru temiz şeyleri koymak ve muhafaza etmek için kullanmakta bir sakınca yoktur, buna ruhsat verilmiştir. Domuz derisi hakkında ruhsat verilmez. Mâliki mezhebinin tahkik ehli ise, tabaklamayı temizleyici kabul etmişler ve böylece tabaklanan derilerin temiz olacağını belirtmişlerdir.[136]

Hanbeliler'e göre: Ölü hayvanların derilerinin tabaklanmakla temizlenmeyeceğini belirtmişler, böylece sözü edilen derilen için tabaklama temizleyici bir vasıta olmadığını söylemişlerdir. Bununla beraber ölü hayvan derisi tabaklandıktan sonra kuru maddeler için kullanılabilir, demişlerse de bunda bir sakınca görmemişlerdir. Deri üzerindeki kıl ve yün temizdir.[137]

Müctehit imamlar haber-i vâhid ile rivâyet edilen hadislerdeki nehyi, kerahet mânasına yorumlamışlar; kaplan ve benzeri yırtıcı hayvanların derilerinin giyim kuşamda, eyer ve semerde, döşek ve yaygı olarak kullanılmasını mekruh saymışlardır. Çünkü derinin tabaklanması onun temizlenmesini sağlamakta ve kullanılmasına imkân vermektedir. Kerahet veya tahrîmin amacı, derileri kıymetli olup lüks sayılan kaplan ve benzeri hayvanları, insanoğlunun kendi süsü ve konforu uğruna imhasına imkân vermemek, eti yenilmeyen bu hayvanları sırf derilerini kullanmak için öldürmemektir. Çünkü İslâm her zaman lüks ve konforun karşısındadır. Ayrıca nesli tükenen her hayvan hayat dengesi düzeyinde bir boşluk meydana getirmektedir. Hiçbir şey boşuna, lüzumsuz ve amaçsız yaratılmadığına göre, Allah (celle celaluhu)'nun kurduğu ve insandan yana hazırladığı dengeyi bozmaya hakkımız yoktur.

Nitekim Mikdam b. Ma'di Kereb'den rivâyet edilen ikinci hadis-i şerifte kaplan derisinden yapılan döşek, eyer ve benzeri şeyler altın ve ipek gibi lüks eşyayla birlikte zikredilmiştir ki bu, nehyin amacını daha iyi açıklamaktadır.

Bununla beraber ilim adamlarının bir kısmı nehyi zahirî mânasıyla alıp hükme bağlamıştır. Zeydî mezhebine bağlı olanlar da aynı görüştedir.

136 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/27

137 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/27

Tabaklama bölümünde konuya ağırlık vereceğimizden fazla teferruata girmek istemedik.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Eti yenen ve yenmeyen, ölü veya şer'î boğazlamayla kesilen hayvanların derisi tabaklanma ile temizlenir.[138]
2. Temizlenen bu deriler daha çok kuru maddeler için kullanılır.
3. Domuz, köpek ve bu ikisinden meydana gelen hayvanın derisi tabaklanmayla da temizlenmez. (Mezhep imamlarının görüş farkları her zaman söz konusudur).
4. Kaplan ve benzeri derisi süslü kıymetli hayvanların tabaklanan derilerini döşek ve eyer, elbise ve yaygı olarak kullanmak mekrûhtur.
5. Bu yolla yırtıcı vahşi hayvanların neslini tüketmek doğru değildir.
6. Diğer yırtıcı hayvanların derilerini de kaplana kıyasla sözü edilen yerlerde kullanmak bazılarına göre mekruhtur.
7. Kaplan ve benzeri hayvan derileri ipek ve altın gibi lükse girdiğinden kullanılması yasaklanmıştır.
8. Ayrıca sözü edilen hayvanların derilerinden giyim eşyasının imal edilmesi de yasak kapsamına girmektedir.

138 İmam Mâlik ile İmam Ahmed'e göre temizlenmez, ancak kuru maddeleri içine koymakta bir sakınca yoktur.

DERİYİ TABAKLAMA İLE TEMİZLEME

Pislik bulaşan veya murdar sayılan eşyayı temizleme yöntemlerinden biri de tabaklamadır. Bu hususta da İslâmiyet hem insan sağlığını korumayı, hem eşyayı arındırmayı hedef seçerek bazı rahatlatıcı ve olumlu hükümler koymuştur. Taharet bahsinin geniş tutulması, koruyucu hekimliğe ne kadar önem verildiğini gösterir.

Bir hastalık veya başka bir sebeple ölen hayvanın eti haramdır, yenilmez. Ancak o hayvanın derisinden, yününden ve kılından yararlanılır. Çünkü deriyi tabaklamakla, kılları, tırnak ve boynuzları yıkamak suretiyle temizlemek mümkündür.

وَعَنْ اِبْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: تُصُدِّقَ عَلَى مَوْلاَةٍ لِمَيْمُونَةَ بِشَاةٍ فَمَاتَتْ فَمَرَّ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ: «هَلاَّ أَخَذْتُمْ إِهَابَهَا فَدَبَغْتُمُوهُ فَانْتَفَعْتُمْ بِهِ؟» فَقَالُوا: إِنَّهَا مَيْتَةٌ فَقَالَ: «إِنَّمَا حَرُمَ أَكْلُهَا». رَوَاهُ الجماعة.

وعَنْ اِبْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ دَاجِنَةً لِمَيْمُونَةَ مَاتَتْ فَقَالَ رَسُولَ اللهِ ﷺ: «أَلا انْتَفَعْتُمْ بِإِهَابِهَا ألا دَبَغْتُمُوهُ فإِنَّهُ ذَكَاتُهُ». وَهَذَا تَنْبِيهٌ عَلَى أَنَّ الدِبَاغَ إِنَّمَا يَعْمَل فِيمَا تَعْمَلُ فِيهِ الذَّكَاةَ. وَفِي رِوَايَةٍ لأَحْمَدَ وَالدَّارَقُطْنِي: «يُطَهِّرُهَا الْمَاءُ وَالقَرَظُ» رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِي مَعَ غَيْرِهِ وَقَالَ: هَذِهِ أسانِيدُ صِحَاحٌ.

فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللهِ أو تُهْرِيقُهَا وَتَغْسِلُهَا فَقَالَ: «اَوْ ذَالِكَ» وَفِي لَفْظٍ: فَقَالَ: اِغْسِلُوا

وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ أَصَبْنَا مِن لَحْمِ الحُمُرِ يَعْنِي يَوْمَ خَيْبَرَ فَنَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللهِ ﷺ: إِنَّ اللهَ وَرَسُولَهُ يَنْهَيَانِكُمْ عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ فَإِنَّهَا رِجْسٌ أَوْ نَجَسٌ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِمَا

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyete göre, ezvac-ı tahirattan Meymune validemiz (radıyallahu anha)'nın cariyesine (veya kölesine) bir koyun tasadduk edilmişti. Çok geçmeden o koyun ölüverdi. Bu arada Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) o koyunun yanından geçti ve "Derisini alsaydınız ya, onu tabaklayıp yararlanırdınız." buyurdu. Onlar da: "Doğrusu o koyun ölüdür." dediler Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Onun ancak (etinin) yenmesi haramdır."[139]

Ahmed b. Hanbel'in rivâyet ettiğinde ise şu lâfızlara yer verilmiştir: "Hz. Meymune validemiz (radıyallahu anha)'ya ait, eve kendiliğinden gelen bir koyun ölüverdi. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Onun derisinden istifade etseniz ya, onu tabaklasaydınız ya! Çünkü gerçekten tabaklamak onun temizliğidir." buyurdu.[140]

Bu anlatımda tabaklama, o deride, şer'î boğazlamanın yaptığını yapar hususuna tenbîh vardır.

Ahmed ve Dârekutnî'nin yaptıkları bir rivâyette ise şöyle denilmiştir: "O deriyi su ve karez (sahtiyan dibağat edilen keskin bir bitki yaprağı) temizler."

Darekutnî bunu başkasıyla birlikte rivâyet ederek şöyle demiştir: "Bunlar sahih isnâdlardır."

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefiler'e göre: Domuz dışında diğer bütün hayvanların derisi ta-

139 Müslim/Hayz: 100, 102, 104. Ebû Dâvud/Libas: 38. Nesâi / Feri': 5. Ahmed, 4/329, 334, 330.

140 Müslim/Hayz 103. Ahmed: 1/227, 366.

baklamayla temizlenir. O, bu hususta ki sahîh hadîslerle çıkarımda bulunmuştur ki, konunun başında onları nakletmiş bulunuyoruz.

Mâlikiler'e göre: Aslında tabaklama temizleyici değildir. Bununla beraber derinin dış kısmını temiz yapar, iç kısmını değil. Böyle deriler ancak kuru maddeler için kullanılır.[141]

Şafiîler'e göre: Domuz, köpek ve bu ikisinin birleşmesinden meydana gelen hayvan dışında diğer bütün hayvanların -eti yenilsin, yenilmesin- derileri tabaklanmakla temizlenir. Domuz hakkında Kur'ân'da "rics" tabiri kullanılmıştır, onun hiçbir şeyi temizlenemez. Köpek de ona kıyas edilir.

Nitekim Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh) ile İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'dan da bu anlamda sahîh rivâyetler yapılmıştır.

İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, hiçbir deriyi tabaklama temizlemez, ancak tabaklanan bir deri kuru maddeler için kullanılabilir.[142]

Bu aynı zamanda Ömer b. Hattab Efendimiz (radıyallahu anh)'ın, oğlu Abdullah (radıyallahu anh)'ın ve Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'nın görüşüdür. İmam Mâlik'den bu anlamda bir rivâyet yapılmıştır. Ahmed b. Hanbel bu hususta altı muhaddisin rivâyet ettiği şu hadîsle çıkarımda bulunmuştur: "Ölen hayvanın ne derisinden, ne de sinirlerinden yararlanın!"[143]

Aynı zamanda bu hadîsin Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in vefatından bir ay önce söylendiği tespit edilmiştir.[144]

Bu tesbiti inceleyip çıkarıma dayanak olmayacağını iddia edenler ise şu cevabı vermişlerdir: "Sözü edilen hadîs ızdırab ve irsâl ile muâlleldir, o bakımdan sahîh hadisleri nasha yeterli değildir."[145]

141 el-Fıkhu Ale'l -Mezahibi'l-Erbaa: 1/27 - Neylü'l-Evtar: 1/78

142 Mu'cemu'l-Fıkhu'l-Hanbeli: 2/950

143 Buhari/Büyü, 15, Zebayih: 30. Tirmizi/Libas: 7. Ebu Dâvud / Libas; 38,39. Nesâi / Feri': 4,5. İbn Mâce/Libas: 25, 26 Dârimi/Udhiye: 20 Ahmed 4/310, 311

144 Neylü'l-Evtar: 1/77

145 İrsalen malûl olması, senedinde bir sahabenin düşmesidir. Iztıraben ma'lûl olması, bir-

Sözü edilen bu görüşün ötesinde, tabaklamanın deriyi temizleyici olduğuna dair birçok sahih hadîsler rivâyet edilmiş, bunların on beşe ulaştığı ve İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan iki hadîs rivâyet edildiği tesbit edilmiştir.

İmam Evzâi'ye göre, tabaklama ile sadece eti yenen hayvanların derisi temizlenir, başkası değil. İbn Mübarek, Ebû Sevr ve İshak b. Râhûye de aynı ictihattadırlar. Onların bu hususta delili, tabaklamanın şer'î kesme gibi temizleyici olduğu hakkındaki rivâyettir. Şer'î boğazlama dışında kesilen veya ölen bir hayvanı yemek nasıl haramsa, eti yenmiyen bir hayvanın derisi de öylece haramdır, temizlenmez.

İlim adamlarına göre, bu görüş bir açıklamadır ama dayanak olarak sıhhatli bir delile dayanmış, değildir.

Başta Dâvud olmak üzere Zahirî imamlarına göre, domuz ve köpek dahil olmak üzere bütün hayvanların derisi hem üstü hem içi itibariyle tabaklanmak suretiyle temizlenir. Çünkü onlara göre, bu konuda rivâyet edilen sahîh hadîslerde böyle bir ayrım yapılmamıştır. Oysa domuz Kur'ân-ı Kerim'in açık beyânıyla "rics" kabul edilmiştir. Hiçbir hadîs mensûh olmayan bu âyetin hükmünü aşamaz.

İmam Zührî'ye göre, her deriden, tabaklama yapılmasa bile yararlanmak câizdir. Bu derileri hem sıvı şeylerde, hem kuru nesnelerde kullanmakta bir sakınca yoktur.

Anlaşılan İmam Zührî tabaklama ile ilgili sahîh hadîslerden habersizdir. Aynı zamanda onun bu görüşü icmaya da ters düşmektedir.[146]

çok râviler tarafından nüans farkıyla fakat birbirine eşit ölçüde yaptıkları rivâyettir ki, aralarında bir tercih yapma imkânı hemen hemen yoktur. Nitekim sözü edilen hadis bazen Hz. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mektubundan, bazen da Cuheyneli meşayihten rivâyet edilmiştir. Ayrıca peygamberimizin vefatından bir ay, iki ay kırk gün, üç ay, üç gün gibi farklı sayılar yer almaktadır.

146 İmam Zührî her şeye rağmen ihatalı bir ilim adamıdır. Hadiste kaynak kabul edilir. Şam ile Hicaz arasında Eyle'de yaşamıştır. Hicri 123 veya 125'de vefat ettiği söylenir ki, o zaman hadislerin tamamı henüz toplanmamıştı.

Konuyla İlgili Diğer Hadis-i Şerifler ve Tahliller

Birkaç adam (ölü) merkebi yerden sürükler gibi (ölü) bir koyunu sürükleyip götürüyorlarken Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanından geçtiler. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara: "Derisini alsaydınız ya!" buyurdu. Onlar da: "Doğrusu bu ölüdür" dediler. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Onu su ile karez (dibağatte kullanılan bir bitki) temizler" buyurdu.[147]

Katade'nin Seleme'den yaptığı rivâyette ise, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır: "Derinin tabaklanması onun (şer'î) kesilmesidir."[148]

Ahmed b. Hanbel'in İbn Huzeyme, Hâkim ve Beyhâki'nin çıkardıkları rivâyette deniliyor ki: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), bir tulumdan abdest almak istedi. Onun ölmüş bir hayvanın derisi olduğu söylendi. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "Tabaklanması onun murdarlığını veya pisliğini giderir." buyurdu. Hâkim ile Beyhâkî bu hadisin sahih olduğunu söylemişlerdir.

Nesâi, İbn Hibbân, Taberânî' Darekutnî ve Beyhaki'nin rivâyetettikleri hadîste, "Ölü hayvanın derisinin tabaklanması onu temizler."

Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde ise, aynı hadîs şu lâfızla nakledilmiştir: "Şüphesiz ki, derinin tabaklanması onun temizleyicisidir."[149]

Hicri üçüncü asırda yetişen ünlü muhaddis ve fakih Ebu Cafer El-Ezdî et-Tahavi, konuyla ilgili yirminin üstünde hadis toplayıp nakletmiştir. Bunlardan altı tanesi ölü hayvanın hiçbir şeyinden yararlanılamayacağına, on beş tanesi, ölü hayvanın derisinin tabaklama ile temizleneceğine dairdir.

147 Ebû Dâvud - İbn Hibban - Darekutnî; Meymune (radıyallahu anha)'dan Hâkim bunun sahih olduğunu belirtmiştir.

148 Ebû Dâvud - Nesâi - Beyhaki. Sahih olduğunu iddia edenler bulunduğu gibi muâllel olduğunu söyleyenler de var. Neylü'l-Evtar: 1/76.

149 Ahmed: 1/372, 3/476, 5/6

Adı geçen, tabaklamanın temizleyici olduğunu savunurken diyor ki: "Şayet biri, tabaklamanın temizleyici olması, ölü hayvanın haram kılınmasıyla ilgili inen hükümden öncedir, derse ona hüccet (delil) olarak şu cevabı veririz: Sözü edilen hadîsler, ölü hayvanın eti haram kılındıktan sonraya rastlar. Nitekim Hz. Sevde bint Zam'â (radıyallahu anha)'nın ölen koyunu hakkında Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "Onun derisini alsaydınız ya!" buyurması ve Hz. Sevde'nin, "ölen bir koyunun derisini mi alalım?" diyerek hayretini göstermesi üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ona Allah ancak şöyle buyurmuştur:

قُلْ لَّآ اَجِدُ فِى مَآ اُوحِىَ اِلَىَّ مُحَرَّمًا عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهٗٓ اِلَّآ اَنْ يَكُونَ مَيْتَةً اَوْ دَمًا مَسْفُوحًا اَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَاِنَّهٗ رِجْسٌ اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ

"**De ki, bana vahyolunanda ölü, akıtılmış kan, domuz eti -ki o murdardır- İlâhî sınırı aşıp günah işleyerek Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan gayrisinin yiyecek olarak bir kimseye haram kılındığıyla ilgili (bir emir, bir belge) bulamıyorum.**"[150] deyip âyeti okuduktan sonra şunu ilâve etmesi: "Artık gerçekten onu tabaklayıp istifade etmenizde hiçbir sakınca yoktur."[151]

Bu uyarı üzerine Hz. Sevde (radıyallahu anha) diyor ki: "O koyuna bir kimse gönderip derisini yüzdürdüm ve tabaklama yaptırdım, sonra da ondan bir su kırbası edindim ve delininceye kadar kullandım."[152] Böylece sözü edilen olay, ölü hayvan derisinin tabaklama ile temizleneceği hakkında vârid olan hadislerin ilgili tahrim âyetinden sonra söylendiğini açıkça göstermektedir.[153]

150 En'âm sûresi: 145

151 Şerhu Meâni'l-Asâr: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan : 1/471

152 Şerhu Meani'l-Asâr: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan : 1/471

153 Geniş bilgi için aynı eserin 1/468-473 sahifelerine bakınız.

Eti yenen ve yenmeyen, ölü veya şer'i şekilde kesilen hayvanların derilerinin tabaklama ile temizleneceğine dair ve temizlenmeyeceğiyle ilgili rivayetlerin geniş tahlilini Zeylâi, Nasbu'r-râye adlı eserinde yapmıştır. Geniş bilgi edinmek isteyenlere adı geçen eserin 1/116-122. sahifelerine bakmalarını tavsiye ederiz.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. İmam Ebû Hanife'ye göre, domuz dışında diğer bütün hayvanların derisi tabaklama ile temizlenir.

2. İmam Şafii'ye göre, domuz, köpek ve ikisinin birleşmesinden meydana gelen melez dışında diğer bütün hayvanların derisi tabaklama ile temizlenir.

3. İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, hiçbir deri tabaklama ile temizlenmez; ancak tabaklanan deri kuru maddeler için kullanılabilir.

4. İmam Mâlik'e göre, tabaklama temizleyici değildir. Bununla beraber derinin dış kısmını temizler, iç kısmını değil. O bakımdan tabaklanan deri ancak kuru maddeler için kullanılabilir.[154]

5. Sonuç olarak, bütün mezheplerin ictihat ve çıkarımları dikkate alındığında, domuz dışında diğer hayvanların, -ölü olsun, eti yensin, yenmesin, şer'î şekilde boğazlansın, boğazlanmasın- hepsinin derisi tabaklama ile temizlenir.

6. Sözü edilen hayvanların kılı, yünü, boynuzu ve tırnağı, iyice yıkandığı takdirde temiz kabul edilir ve istifade edilmesinde bir sakınca yoktur.

154 İmam Mâlik, bu konuyla ilgili Meymune (radıyallahu anha) hadisini, Zeyd b. Eslem hadisini ve Hz. Aişe (radıyallahu anha) hadisini Muvatta'a olarak derinin bir bakıma dibağatla temizleneceğini belirtmiştir. (Tenvirü'l-Havâlik s 2/44)

TABAKLAMA NE İLE YAPILIR ?

Günümüzün gelişen teknik imkânları ve kimyanın gelişmesi karşısında tabaklama en modern ve mükemmel şekilde yapılmakta, deriye yapışık bulunan et, yağ ve benzeri şeyler en uygun biçimde temizlenmektedir.

Müctehit imamlar zamanındaki imkânlar bu ölçüde değildi. Şap, karaz denilen bitki yaprağından, mazı kozalağından yararlanarak yapılırdı. Amaç derideki yağ ve benzeri fazlalıkları giderip rutubetini almak ve kokmasını önlemektir.

Hanefiler'e göre, tabaklama iki türlü yapılır ki, derinin temizlenmesi her ikisiyle de mümkündür: Birincisi hakikî tabaklama ki şap veya karaz yaprağıyla; İkincisi hükmî ki, toprakla veya güneş ve hava ile kurutmakla gerçekleşir.

Şâfiîler'e göre, tabaklamanın herhalde keskin yakıcı maddelerle yapılması, derideki rutubetin ve fazlalıkların iyice giderilmesi gerekir.[155]

155 El-Fıkhu Ale'l -Mezahibi'l- Erbaa: 1/26, 27

ETİ YENMEYEN HAYVAN KESİLİNCE NECİS OLMAKTAN ÇIKMAZ

Şer'î kesme, ancak eti yenen hayvanların etinin yenmesini sağlar. Eti yenmeyen hayvanların etini helâl kılmaz. Tabiî bu hususta et ile deri, boynuz, tırnak ve kılı ayırt etmek gerekir. Eti yenmeyen hayvanların derisinden boynuz ve tırnağından, bir de kılından istifade etmek mübahtır; yeter ki, bunlar iyice yıkanıp temizlenmiş olsun.

Seleme b. el-Ekva (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: Şer'î kesme, ancak eti yenen hayvanların etinin yenmesini sağlar. Eti yenmeyen hayvanların etini helâl kılmaz. Tabiî bu hususta et ile deri, boynuz, tırnak ve kılı ayırt etmek gerekir. Eti yenmeyen hayvanların derisinden boynuz ve tırnağından, bir de kılından istifade etmek mübahtır; yeter ki, bunlar iyice yıkanıp temizlenmiş olsun.

عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الأَكْوَعِ قَالَ: لَمَّا أَمْسَى الْيَوْمَ الَّذِي فُتِحَتْ عَلَيْهِمْ فِيهِ خَيْبَرُ أَوْقَدُوا نيرَانا كَثِيرَةً فَقَالَ رَسُولَ اللهِ ﷺ «مَا هَذِهِ النَّارُ عَلَى أَيِّ شَيْءٍ تُوقِدُونَ؟» قَالُوا: عَلى لَحْمٍ, قَالَ: «عَلَى أَيِّ لَحْمٍ؟» قَالُوا: عَلَى لَحْمِ الْحُمُرِ الإِنْسِيَّةِ, فَقَالَ: «أَهْرِيقُوهَا وَاكْسِرُوهَا».

Seleme b. el-Ekva (radıyallahu anh)'dan yapılan diğer bir rivâyette demiştir ki: "Hayberin fethedildiği günün akşamı (ashab-ı kiram) birçok ateşler yaktılar. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) sordu: "Bu ateş nedir, ne için yakıyorsunuz?" Onlar da: "Et pişirmek için." diye cevap verdiler. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "hangi et için?" diye sorunca, "evcil eşeklerin eti için." dediler. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara şöyle emretti: "Onu dökünüz ve (kabını) kırınız!"

Bu emir üzerine bir adam dedi ki: "Ya Rasulallah! onu döküp kabı yıkasak ya!" Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "O da (olur) ya." buyurdu. Diğer bir rivâyette, "yıkayın" dedi.[156]

Enes (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette şöyle demiştir: "Hayber'in fethedildiği gün evcil eşek etinden bize de (bir miktar) isabet etti. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in çağrıcısı şöyle seslendi: "Şüphesiz ki Allah ve Rasulü sizi eşek etinden menediyor, (onu size yasaklıyor); çünkü gerçekten o murdardır veya necistir."[157]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Ebû Cafer et-Tahavî'ye göre bu konuda kıyasın yeri yoktur, şöyle ki: Ehli olan bir hayvanın eti haramsa, aynı hayvanın yabanî olanının da eti haramdır. Böylece evcil eşeğin etinin de helâl olması gerekirdi. Nitekim yabanî domuzun eti haram olduğu gibi, evcil domuzun da eti haramdır. Ama Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den açık bir şekilde ve sahih olarak gelen bir haber bu tür bir kıyasa yer vermez, o, uyulmaya evlâdır.[158]

Hanefiler'e göre, Ebû Hanife ile iki talebesi İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre de evcil eşeğin eti ve sütü haramdır.[159]

Şâfiîler'e göre, evcil eşeğin eti helâl değildir. Çünkü Buhari ve Müslim'in rivâyet ettikleri hadîsle yasaklanmıştır.[160] İmam Şâfiî, Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan rivayet edilen hadisle çıkarım yapıp yabani eşeğin

156 Buhâri/Cihad: 130. Meğazî: 35. Nikâh 31. Zebayih: 27,28 Müslim/Sayd: 23, 30, 36. Nikâh 29,32. Ebû Dâvud: Et'ime, 25,32. Tirmizî/Nikâh; 29. Sayd; 9. Et'ime: 6. Nesâî/Taharet: 54. Sayd: 20,31. Udhiye 43. Nikâh; 71. İbn Mâce/Zebayih 13. Nikâh: 44. Taberânî/Nikâh: 41. Ahmed: 1/79, 103, 142, 147. 2/21, 102, 143

157 Buhari/Cihad: 48,130. Humus; 20. Menakıb 28. Mağazî 31. Zebayih: 27. İ'tisam: 24. Müslim/Sayd: 26

158 Şerhu Meâni'l-Asâr, 4/210

159 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi'/Zebayih: 5/18

160 Minhacü't-tâlibin ve Ümdetü'l-müftîn/Et'ime: 131. Fethü'l-vehhab bi-şerhi Menheci't-tullâb/Et'ime: 2/192

etinin helâl olduğunu söylemiştir.[161]

Hanbeliler'e göre, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetiyle haram kılınan hayvanlardan biri de evcil eşektir.[162] Bunun gibi (evcil) eşeklerin sütü de haramdır.[163]

Mâlikiler'e göre, at, katır ve (evcil) eşek eti yenilmez. Çünkü Allah, Kur'ân-ı Kerim'de: "**Binesiniz diye at, katır ve merkebi birer süs olarak yaratmıştır.**"[164]

اَللّٰهُ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ

"O Allah ki, bir kısmına binmeniz, bir kısmının etinden yemeniz için davarları sizin için yarattı."[165] buyurmuştur. Böylece O (celle celaluhu), at, katır ve eşeği binek ve zînet olmak üzere, davarları da binek ve yemek için yarattığını belirtmiştir. (O halde bu üç evcil hayvanın eti yenilmez).[166]

Konuyla İlgili Diğer Hadis-i Şerifler Ve Tahliller

Cabir b. Abdillah (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette deniliyor ki: "Ashab-ı kirâm Hayber gününde eşek, katır ve at kesmişlerdi. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onları eşek ve katır eti yemekden menetti, at etinden menetmedi."[167]

Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Şüphesiz ki, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Hayber (in fethedildiği) günü kadınlarla muta şekilde (muvakkat nikâhla) evlenmeyi ve bir de

161 el-Ümm: 2/251
162 Mu'cemü'l-fikhî'l-Hanbelî / 7792-C 2/645
163 Mu'cemü'l-fikhi'l-Hanbeli / 7784-C 2/645
164 Nahl Suresi: 8
165 Mü'min Suresi: 79
166 Tenvirü'l-Hevâlik Şerhun Ala Muvatta'i Mâlik/Et'ime: 2/43
167 Hâkim el-Müstedrek'te Câbir (radıyallahu anh)'dan rivâyet etmiş ve Müslim'in şartına göre sahihtir demiştir.

evcil eşek etini yemeği yasakladı."[168]

Ancak Buhari'de "Hayber yılında" "Hayber zamanında" gibi lâfızlar geçmektedir.

Bu sahîh hadîs-i şeriflerin karşısında tam aksine bir hüküm ifade eden şu hadîs rivâyet edilmiştir:

Gâlib b. Ebcer'den yapılan rivâyette, demiştir ki: "Kıtlık bize dokundu (bulunduğumuz yerde kıtlık baş gösterdi.) Malımdan çoluk çocuğuma yedireceğim hiçbir şey yoktu, sadece eşekler bulunuyordu. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ise, evcil eşeklerin etini haram kılmış idi. Bunun üzerine kalkıp geldim ve dedim ki: "Ya Rasulallah! Bize kıtlık dokundu; yanımda çoluk çocuğuma semiz eşekten başka yedireceğim bir şey yoktur. Siz ise evcil eşek etini haram kılmış bulunuyorsunuz." Buyurdu ki: "Çoluk çocuğuna eşeklerinden semiz olanı yedir; ben onları ancak köy kenarındaki pisliklerden dolayı haram kıldım."

Bu hadîs-i şerifin isnadında hayli farklı tesbitler ve farklı lafızlar bulunuyordur: Kimi "Ubeyd Ebû'l-Hasen'den rivâyetle", kimi "Ubeyd b. Hasan'dan" demekle, kimi "Abdullah b. Ma'kal'den", kimi Abdurrahman b. Ma'kal'den", kimi "İbn Ma'kal Galib b. Ebcer'den", kimi "Galib b. Zerîh'den" kimi, "Galib b. Zeyh'den" diyerek, kimi, "Müzeyne'den bazı adamlardan" ifadesini kullanarak rivâyet etmiştir. Kimi, Müzeyne'den bir adam, kimi de iki adam Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldi, demiştir.

Bütün bu farklı tesbit ve rivâyetler Taberânî'nin el-Mu'cem'in de ve İbn Ebî Şeybe'nin el-Musannef'inde zikredilmiştir.

Aynı farklı durum hadîsin lâfızında da görülmektedir: Kimi, "Malın semizinden ye ve ehline yedir." diye, kimi "Malın semizini ye" diye, kimi "Çoluk çocuğuna malın semizinden yedir" diye rivâyet etmiştir.

Bundan dolayı Beyhakî el-Ma'rife'de, Gâlib b. Ebcer'in isnadı sahih de

168 Buhari / Hayber gazası, Müslim / Zebâyih'te ve her İkisi ayrıca Nikâh bahislerinde zikretmişlerdir.

olsa muzdaribdir; ona ancak zaruret halinde ruhsat verilmiştir. Çünkü zaruri hallerde ölü hayvan eti bile mübah, demiştir.

Sonuç olarak Câbir (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen hadîs, Halid (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilene muarızdır. Tercih, evcil eşeğin etinin haram olmasıdır. Çünkü Câbir'in hadisi sahîh, Hâlid'in hadîsi gerek isnad, gerekse metin yönünden üzerinde konuşulan, tenkide kapı açan bir muhtevadadır.[169]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Evcil eşeğin eti haramdır.
2. Evcil eşeğin sütü, onun etine kıyasla haramdır.
3. Haram bir etin pişirildiği kap murdar olur, temizlenmesi için iyice yıkanması gerekir.
4. Zarurî hallerde, ölüm tehlikesi baş gösterdiğinde ölmeyecek kadar haram gıdadan yenilmesi mübahtır.
5. Bundan anlaşılan ve ilgili hadîslerden elde edilen sonuca göre, yabanî eşeğin eti helâldir.

169 Nasbur'r Râye: 4/198

ALTIN ve GÜMÜŞ KAPLAR

Daha önce de belirttiğimiz gibi, İslâm dini, kitabıyla, sünnetiyle, icmaıyla lüks ve konforun karşısındadır. Meskende, mâbedde sadeliğe önem veren, insanın bir süs eşyası olarak yaratılmadığını bildiren bir hayat nizamıdır. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Mekke döneminin o fırtınalı günlerinde, ekonomik abluka altında neler giyip, neler yediyse, Medine'ye hicret edip İslâm Devleti'nin temelini atıp ilk yazılı anayasayı ortaya koyduğunda ve fütuhata girişip Arap Yarımadası'nı dize getirdikten sonra da aynı şeyleri, aynı sadelik içinde giydi ve yedi. Evi sade, mescidi sade, giyim ve kuşamı da sade idi. Lükse aslâ iltifat etmedi, kısa ömür içinde insanoğlunun yapacağı, başaracağı çok daha önemli şeylerin bulunduğunu söyleyerek altmış üç yıllık hayatını yüce dâvaların, kutsal değerlerin gerçekleşmesine, insanları kardeş yapıp dünyaya sulh ve sükûn getirmeye yöneltti. Allah (celle celaluhu)'na imândan büyük devlet, kulluktan daha şerefli makam ve servet, insanlığa Allah rızası için hizmetten daha iyi niyet olmayacağını ilân etti.

O bakımdan insanı lüzumsuz oyalayan, hayatı amacından saptıran, kadını bir süs veya cinsel tema aracı haline getiren her türlü lüks ve aşırılığı yasakladı; insan olmanın ciddiyet, kudsiyet ve vakarına yakışanı emretti.

Bu cümleden olmak üzere altın ve gümüş kapların kullanılmasını haram kılıp komşular, toplumlar ve aileler arasında bu tür yarışmayı günâh saydı. Evde bir hatıra veya dolapta, büfede bir süs eşyası olarak konulmasını bile kınadı.

O'nun bu konudaki hadisleri şöyledir.

عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «لاَ تَلْبَسُوا الحَرِيرَ وَلاَالدِّيبَاجَ وَلاَ تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلاَ تَأْكُلُوا فِي صِحَافِهَا فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي

الدُّنْيَا وَلَنَا فِي الآخِرَةِ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ اَلنَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الَّذِي يَشْرَبُ فِي آنِيَةِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ وَلِمُسْلِمٍ: «إِنَّ الَّذِي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرِبُ فِي إِنَاءِ الذَّهَبِ وَالفِضَّةِ».

عَنْ عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنِ اَلنَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «فِي الَّذِي يَشْرَبُ فِي إِنَاءِ فِضَّةٍ كَأَنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَاراً».

Huzeyfe (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den işittim, buyurdular ki: "İpek ve dîbac (dallı çiçekli kalınca ipek kumaş giymeyin; altın ve gümüş kaplarda içmeyin; altın ve gümüş çanaklarda yemek yemeyin. Çünkü gerçekten bunlar Dünya'da (o inkarcı) olanlar içindir, Âhiret'te de sizin içindir."[170]

Ümmü Seleme (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır: "Doğrusu o kimse ki gümüş kapta (su veya başka bir meşrubat) içer, o ancak karnında Cehennem ateşini lıkırdatır."[171]

Müslim'in rivâyetinde ise şöyledir: "O kimse ki altın ve gümüş kapta yer ve içer."

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır: "O kimse ki gümüş kapta içer, sanki karnında ateş lıkırdatır."

170 Buhari/Libas: 25. İbn Mâce/Libas:16

171 Buhari/Eşribe: 26. Müslim/Libas 1. İbn Mâce/Eşribe: 17. Dârimi/Eşribe: 25 Taberânî/Selâtü'n-Nebiy: 11. Ahmed; 6/98, 301, 302, 304

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Bilindiği gibi, eşyada aslolan temizliktir. Sağlığa, aile düzenine, sosyal yapıya, birlik ve beraberlik prensiplerine zararlı görülen şeyler şâri' tarafından haram veya mekrûh sayılmıştır. Altın, gümüş, ipek ve dibâc da öyle.

Hanefîler'e göre: Altın ve gümüşten mamûl kapları kullanmak hem erkeklere, hem kadınlara haramdır. Bunun sebebi açıktır. Önce altın ve gümüş aynı zamanda İslâm'da nakit para olarak da kullanılırdı. Fakir, zengin, köylü, kentli hemen herkes bu iki madeni yakından tanır ve bilirdi. Ayrıca kötü niyet sahiplerinin dikkatini çeker, hırsızlık ve soysuzluğa yol açar. Fakirle zengin arasındaki mesafeyi genişletir. Çünkü onlar zarurî ihtiyaçlarını güçlükler içinde karşılarken ve toprak, bakır kaplar kullanırken, zenginlerin altın ve gümüş kaplar kullanması doğru olmaz. Aynı zamanda bu iki madeni sözü edilen yerlerde kullanmakta aşırı bir israf söz konusudur.

Bu ve benzeri nedenlerle İslâm dini, altından ve gümüşten mamul kap, çatal, kaşık, bardak ve benzeri eşyanın günlük işlerde kullanılmasını haram kılmıştır.

Günlük işlerde kullanmamak şartıyla evde süs eşyası -aşırı olmamak şartıyla- bulundurmak mübahtır. Ama bunlarla kendi seviyelerinden dünyalıkça aşağı olanlara karşı bir üstünlük taslanıyor, gurura, böbürlenmeye vesile oluyorsa o takdirde mekrûhtur.[172]

Mushaf'ın cilt kapağını altın ve gümüşle süslemek mübahtır. Ama iç yapraklarını altınla süslemek veya onunla yazmak, bazı imamlarca mekrûh görülmüştür.

Düşen veya çürüyen dişin yerine altın veya gümüşten diş yaptırıp takmak caizdir. Bunun gibi burnu kopan kimsenin de bu iki madenden biriyle burun yaptırıp takmasında bir sakınca görülmemiştir. Ayrıca iki dirhem (6.4 gr.) ağırlıkta gümüş yüzük kullanmak sünnettir. Bundan fazla ağır olursa,

172 Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 4/109-110

tenzîhen mekrûhtur.[173]

Şafiîler'e göre: Altın ve gümüş dışında diğer temiz kapları kullanmak helâldir. Altın ve gümüşten mamul kap kullanmak ise haramdır. Bunun gibi altın ve gümüşten mâmul kap, (kaşık, çatal, bardak ve benzeri eşya) edinmek de en sahih görüşe göre haramdır.

Altın ve gümüş ile yaldızlanan kapları (ve benzeri eşyayı) kullanmak helâldir. Yakut gibi kıymetli maden ve taşlardan yapılan kapları kullanmak mübahtır. (Lükse ve böbürlenmeye vasıta kılınmadıkça böyledir).

Süslenmek için altın ve gümüşle büyük çapta yamanan kapları kullanmak da haram kabul edilmiştir. Küçük çapta olup ihtiyaca binaen yamamışsa, onu kullanmak helaldir, sahih görüş de budur.

Kaplarda kullanılan kısmın yaması, yine en sahih görüşe göre, diğer yerleri gibidir. Şerefüddin Yayha Nevevî'ye göre ise, altın yama az olsun çok olsun mutlaka haramdır. Allah daha iyisini bilir.[174]

Mâlikîler'e göre: Ümmü Seleme (radıyallahu anha)'dan yapılan şu rivayetle çıkarım yaparak gümüş kaptan (bir şeyler) içilmesini haram saymışlardır.

"Gümüş kaptan içen kimse karnında ancak Cehennem ateşini lıkırdatır."[175]

Hadîs âlimlerinden Yahya diyor ki: Mâlik'den işittim, şöyle diyordu: "Doğrusu ben oğlan çocuklarının altından bir şey giyinmelerini (takınmalarını) mekrûh görüyorum. Çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in altın yüzük takınmayı menettiği haberi bana ulaşmış bulunuyordur. O bakımdan ben altını büyük - küçük olsun her erkeğe mekruh sayıyorum."[176]

Bu mezhebe göre, kılıç, kama ve benzeri silâhı altın veya gümüşle işle-

---

173 Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 4/110-118

174 es-Siracü'l vehhac Alâ Metni'l-Minhac: 10,ll./Mısır: 1933. Fethülvahhab bi-Şerhi Menheci't-tullâb: 1/6, 7. Mısır: 1948

175 Tenvîru'l-Hevâlik Şerhun Alâ Muvatta'î Mâlik: 3/110

176 Tenvîrü'l-Hevâlik Şerhun Alâ Muvatta'î Mâlik; 3/102

mek mekruh değildir. Bunun gibi, diğer silâhlar hakkında kıyas yoluyla aynı hüküm geçerlidir.[177]

Hanbeliler'e göre: Altın ve gümüş kap edinmek hem erkeklere, hem kadınlara haramdır. Kap altın ve gümüşten değil de bunlardan biriyle yamanmış ve ekseriyetini altın ve gümüş oluşturmuşsa, öylesini de yeme ve içme hususunda kullanmak haramdır.

Yamanan kabın gümüşü az olursa, ihtiyaç için kullanılması mübahtır. Bazısına göre, ihtiyaç olmasa bile mübahtır. Yamanan kabın azı altın olursa ancak zarurî hallerde kullanılması mübahtır.

Altın ve gümüş kaplarda yemek yemek, bir şeyler içmek ve diğer (günlük) işlerde kullanmak haramdır.[178]

Ayrıca Hanbeliler'e göre, gümüş yüzük erkeklerce kullanılabilir. Altın yüzük onlara kesinlikle haramdır. Yüzüğün taşının altın olmasına cevaz verenler olmuştur.[179]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Müslim'in rivâyetinde: "Kim altın veya gümüş kapta içerse" meâlindedir ki, burada sadece su veya başka bir meşrubat içmek söz konusudur. Müslim'in ikinci rivâyetinde ise, "O kimse ki, altın ve gümüş kapta yer ve içerse." meâlinde olup yeme ve içme konu edilmiştir. Buhari ise yemeği ve altını zikretmeyip sadece gümüş kapta şeklinde rivâyet etmiştir.

Böylece belirtilen sahîh hadîsler, Buhari Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî İbn Mâce ve Nesâî'nin Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh)'dan rivâyet ettikleri ve konumuzun başında naklettiğimiz hadîsle bütünleşmekte, her türlü şüphe ve tereddüdü kaldırmaktadır.

Bununla beraber Zahiri İmamı Dâvud, sadece bu kaplardan su içme-

177 Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 4/110 -1718 / Celâl YILDIRIM. el-Ümm: 1/10

178 Mu'cemü'l-Fıklhu'l-Hanbeli: 1/358

179 Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 4/111 Celâl YILDIRIM

nin haram olduğunu, yemek yemenin haram olmadığını söylemiştir. Oysa sahih hadîsler onun bu ictihat ve görüşünü reddetmektedir. Kuvvetli bir ihtimalle sözü edilen hadîsler ona kadar ulaşmamıştır. Nitekim İmam Nevevî diyor ki: Altın veya gümüş kapta yemenin, içmenin ve bu kapları kullanmamn tahrimi bi'l-icmâ' sâbit olmuştur. Ancak Dâvud'dan yapılan bir rivâyet bunun dışındadır, o sadece bu kaplarda (bir şeyler) içmeyi harâm kabul etmiştir ki herhalde yemek yemenin tahrîmiyle ilgili hadîs ona ulaşmamıştır.

İmam Şâfiî de "kavl-i kadîm"inde yalnız bu kaplarda bir şeyler içmenin haramlığını kabul etmiş, sonra bu ictihadından dönüp sahîh hadislerin doğrultusunda bunlardan yemek yemenin de haram olduğunu, diğer günlük şeylerde kullanmanın da aynı hüküm kapsamına girdiğini "kavl-i cedid""inde belirtmiştir. İmam Şâfiî, Altın ve gümüş kapta abdest almak, bir şey yiyip içmek (tahrimen) mekruhtur derken o suyun veya yiyeceğin haram olmadığını, ancak o fiilin haram olduğunu belirtmiştir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Altın ve gümüş kap, kaşık, çatal, bardak ve benzeri şeyler kullanmak haramdır. Bu hükümde erkek ve kadın eşittir.

2. Altın ve gümüş dışında diğer madenlerden imal edilen kapları kullanmakta -sağlığı bozucu bir yanı yoksa- sakınca görülmemiştir.

3. Altın ve gümüşten imal edilen kap ve benzeri eşyayı günlük işlerde, yeme ve içme dışında da kullanmak haramdır.

4. Aşırı olmamak kaydıyla evlerde süs eşyası olarak bulundurmakta bir beis görülmemiştir. Nitekim Hz. Enes (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in üsküresi kırılınca kırık yerine gümüş zincir (veya tel) den bir parça konulup tamir edildi.[180]

5. Âsım el-Ahvel'den yapılan rivâyette diyor ki: "Rasulullah Efendi-

180 Buhari/Humus: 5.

miz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in üsküresini Enes'in yanında gördüm, üzerinde gümüşten bir yama bulunuyordu."[181] (Bu, İmam Ebû Hanife'nin görüşüdür.)

6. Süs eşyası olarak altın erkeklere haram, kadınlara helâl kılınmıştır.

7. İpek ve dibac erkeklere haram, kadınlara helâl kılınmıştır.

8. İpek ve dîbac gibi nadide kumaşlardan elbise giyinmek; altın ve gümüş kaplarda yemek yemek, su içmek ve bunlardan günlük yaşamlarında erkeklerin süs eşyası olarak üzerlerinde kullanması, daha çok Âhiret'te nasibi olmayan, dünya hayatını tek amaç olarak seçen inkârcılara yakışır. Ahiret hayatı kabul etmeyip sadece dünya hayatının bütün nimetlerinden fütursuzca yararlanmak isteyenler için bu gibi lüks eşya ne güzel şey! Ahiret'e inanıp dünya hayatının ona bir hazırlık dönemi olduğuna inanan mü'minler için ne fena şey!

9. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bakırdan mamul bir leğendeki su ile abdest aldığını Abdullah b. Zeyd (radıyallahu anh) şöyle rivâyet etmiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bize geldi. Ona ağzı büyükçe bakır bir kap çıkardık, abdest aldı."[182]

10. Hz. Zeyneb (radıyallahu anha) da diyor ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bakır leğende abdest alırdı."[183]

11. Müctehit imamlar bu hadislerin ışığında, altın ve gümüş dışındaki diğer madenlerden, topraktan imal edilen kaplarda yemek yemeyi, su içmeyi, abdest almayı ve günlük işlerde kullanmayı mübah kabul etmişlerdir. Çünkü aksine bir delil sâbit olmadıkça eşyada aslolan temizliktir. Kaldı ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) altın ve gümüş dışındaki kapları kullanmış ve kullananlara engel olmamıştır.

181 Ahmed b.Hanbel: 3/139, 155, 259.

182 Buhari/Vudû': 45. Ebû Dâvud/Taharet: 47. İbn Mâce/Taharet: 61.

183 Ahmed b. Hanbel.

KAPLARIN AĞZINI ÖRTMEK MÜSTEHABDIR

İslâm dini, insanın ruhuyla, kalbiyle meşgul olduğu kadar onun bedeniyle de ilgilenir; sağlığını tehdîd eden şeyleri yasaklar; ona sıhhat ve zindelik kazandıran şeyleri mübah kılar. Böylece koruyucu hekimliğe fazlasıyla önem verir.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Allah (celle celaluhu)'nun insanlığa son rahmet hediyesi ve en son mesajının hem ulaştırıcısı hem de uygulayıcısıdır. Allah (celle celaluhu)'dan alır öyle konuşur. Kendiliğinden bir hüküm koymaz, kendi keyfine göre bir şeyi helâl veya mübah saymaz. O, on beş asır önce bulaşıcı hastalığa neden olan mikrop ve virüsleri, koli ve benzeri basilleri dikkate alarak koruyucu hekimlikle ilgili yetmişin üstünde emir ve tavsiyede bulunmuştur. Onlardan biri de, özellikle içinde yiyecek ve içecek bulunan kapların ağzını kapalı tutmamızı emretmesidir.

عن جابر بن عبد الله في حديث له أن اَلنَّبِيَّ ﷺ قال: «أَوْكِ سِقَاءَكَ وَاذْكُرِ اسْمَ اللهِ وَخَمِّرْ إِنَاءَكَ وَاذْكُرِ اسْمَ اللهِ وَلَوْ أَنْ تَعْرُضَ عَلَيْهِ عُودًا». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

وَ لِمُسْلِمٍ أَنَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ قال: «غَطُّوا الإِنَاءَ وَأَوْكُوا السِّقَاءِ. فَإِنَّ فِي السَّنَةِ لَيْلَةً يَنْزِلُ فِيهَا وَبَاءٌ لاَيَمُرُّ بِإِنَاءٍ لَيْسَ عَلَيْهِ غِطَاءٌ، أَوْ سِقَاءٍ لَيْسَ عَلَيْهِ وِكَاءٌ إِلاَّ نَزَلَ فِيهِ مِنْ ذلِكَ الْوَبَاءِ».

"Ashab-ı Kirâm'dan Câbir b. Abdillah (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Gönden[184] mamul su kabının ağzını iple sıkıca bağla ve Allah'ın ismini an; kabın üzerine örtü ört, Allah'ın ismini an, isterse bu örtmen onun

184 Gönden: İşlenmiş deri.

üzerine bir çubuk koymanla olsun (ihmal etme)!"[185]

Müslim'in yaptığı rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kabı iyice örtün, su kabının ağzını iyice bağlayın. Çünkü yılda öyle bir gece var ki onda veba (bulaşıcı hastalık yapan mikrop) iner de üzerinde örtü (kapak) olmayan bir kaba, ağzı sıkıca bağlı olmayan bir su kabına uğramaya görsün mutlaka onun içine o vebadan iner (girer)."[186]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Müctehit imamların hepsi içinde yiyecek ve içecek bulunan kapların örtülü tutulmasını, özellikle geceleri açık tutulmamasını sünnet kabul etmişler; ancak onlardan az bir kısmı bunu müstehab olarak vasıflandırmışlardır.

İlim adamlarımızın hemen hepsi Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in uyarıcı ve öğütleyici hadîs-i şeriflerinin ışığı altında koruyucu hekimliğin bazen sünnet, bazı hallerde vâcib, bazı hallerde farz, bazı hallerde de müstehab olduğunu söylemişlerdir.

Salgın hastalık tehlikesi doğuran veya ölüme sebep olan tehlikelere karşı korunmak farzdır. Bunun dışında insan sağlığını kısmen tehdîd edip ihmal edildiği takdirde tehlikeli sonuçlar doğurabilen konularda tedbir almak vâcibdir. Gusletmek, abdest almak farzdır. Haftada hiç olmasa bir defa banyo yapmak, yemekten önce ve sonra elleri iyice yıkamak sünnettir. Abdest alıp yatağa uzanmak müstehabdır.

Bu misalleri çoğaltınak mümkündür, ne var ki kitabımızın hacmi müsait değildir. O bakımdan genel kaide niteliğinde bazı misaller vermekle yetinmeyi uygun gördük.

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

"Kapını kilitle ve Allah (celle celaluhu)'nun ismini an. Çünkü gerçekten şeytan kilitli bir kapıyı açamaz. (Yatarken) çıranı söndür ve Allah (celle celalu-

185 Buhari/Bed'ü'l-halk: 11. Ebû Dâvud/Eşribe: 22

186 Müslim/Eşribe; 96, 99. İbn Mâce/Eşribe: 16. Ahmed: 3-355

hu)'nun ismini an. Kabının üzerini ört, isterse üzerine koyacağın bir çubukla olsun (ihmal etme) ve Allah (celle celaluhu)'nun ismini an. Su kabının ağzını iyice bağla ve Allah'ın ismini an."[187]

"Şüphesiz ki şeytan hiçbir kilitli yeri açamaz, ağzı bağlı hiçbir su kabına giremez ve örtülü hiçbir kabı açamaz. Ve gerçekten fasıkcık (fare, haşere ve mikrop) insanların üzerine evlerini yakıp yakıp tutuştururlar!"[188]

Câbir (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le beraber bulunuyorduk, içmek için su istedi. Oradakilerden bir adam, "Size hurma şırası içireyim mi?" diye sordu. O da : "Evet" deyince adam bütün gücüyle çıktı ve çok geçmeden içinde hurma şırası bulunan bir bardakla geldi. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: "Üzerine koyacağın bir çubukla bile olsa onu örtseydin ya" buyurdu.[189]

Naklettiğimiz bu hadîs-i şeriflerin sıhhati üzerinde tartışan olmamıştır. O bakımdan farklı görüş ortaya koyan da pek yoktur.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), koruyucu hekimlikte ümmetini aydınlatırken, konumuzu teşkil eden hadislerde özellikle üç şey üzerinde durmuştur:

- İçinde yiyecek veya su bulunan kapların ağzını örtülü bulundurmak.
- Bir yere gidildiğinde veya uykuya yatıldığında kapıları kilitlemek.
- Lâmba, çıra ve benzeri şeyleri söndürüp öylece uyumak veya evden ayrılmak.

Bu tedbirlerin yanı sıra bir de mânevi koruyucu vasıfta olan ikinci bir tedbiri telkin etmiştir: Belirtilen hususlarda tedbir alırken Allah (celle celalu-

187 Buhari/Bed'ül-halk: 15, Eşribe: 22. Ebû Dâvud: Eşribe 22. Ahmed: 3/301.319.

188 Ebû Dâvud/Eşribe: 22. Tirmizî/Et'ime: 15. Taberânî/Sıfatu'n-Nebiy, 21 Ahmed: 3/380, 395.

189 Müslim/Eşribe: 94. Ebû Dâvud/Eşribe: 22. Ahmed: 3/314.

hu)'nun ismini anmak (Bismillâh) demek. Allah (celle celaluhu)'nun ismini anmak, koruyucu meleklerin gelmesini sağlar. Bu da gösteriyor ki, biz Allah'ı (celle celaluhu) hatırlayıp ondan yardım istediğimiz takdirde, tedbir alıp kendisine yönelen kullarını rahmet melekleriyle korur. Ne yazık ki, insanların çoğu Allah (celle celaluhu)'nun bu yüksek inâyet ve rahmetinin tezahüründen haberi yoktur.

Hadîs-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Su ve gıda konan kapların ağzını örtmek sünnettir. Açık bırakmak mekrûhtur.

2. Kapların gerek ağzını örterken, gerek açarken Allah (celle celaluhu)'nun ismini anmak, Bismillâh demek sünnettir.

3. Bulaşıcı hastalık yapan veya insan sağlığını tehdît eden şeylerden korunmaya çalışmak, tedbir almak ve sonra da Allah (celle celaluhu)'na güvenip dayanmak sünnettir.

4. Veba kelimesi, bulaşıcı hastalıkların genel adıdır. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "yılda bir gece var ki, o gecede veba iner..." buyurması, çok anlamlıdır. Kadir gecesi ramazan ayında gizlendiği gibi, salgın hastalık yapan mikropların hangi gece ineceği, kaplara gireceği belli değildir. O halde her gece inebilir endişesiyle kapları iyice örtmek gerekir. Böylece Kadir gecesi ne kadar feyizli ve bereketli ise, salgın hastalık yapan mikroplar da o nisbette kırıcı, öldürücü ve yıkıcıdır.

5. İslâm dini on dört, on beş asır önce salgın hastalık yapan, insan sağlığını tehdît edip tehlikeye düşüren mikroplara, virüslere "veba" tabiriyle dikkatleri çekmiştir.

HELÂYA GİRME- ÇIKMA ADABI ve HÜKÜMLERİ

İslâm, günlük hayatımızın hemen her bölüm ve safhasıyla yakından ilgilidir. Sabahleyin yataktan kalkıp akşamüzeri evimize dönünceye ve tekrar yatağımıza uzanıncaya kadar bütün söz ve davranışlarımıza ışık tutar, yön verir ve bizi en iyiye, en güzele, en doğruya çevirip yönlendirir.

Tabiî ihtiyacımızı gidermek için helâya girip çıkmamızla ilgili adâb ve kurallar koymuş, hemen her yerde ve her konuda Allah (celle celaluhu)'yu hatırlamamızı, O'na güvenip sığınmamızı, O'nun yardımını dilememizi emretmiştir. Çünkü varlık âleminde her şey insan için yaratılmıştır. O, Allah (celle celaluhu)'nun yeryüzünde halifesi kılınmış, ne yaparsa O'nun rızası doğrultusunda yapması emredilmiştir.

Helâya girip-çıkma adâb ve hükümleri bizi birçok mikroplardan, basillerden ve pisliklerden korumaya yöneliktir. Koruyucu hekimlikle iç içedir.

Bütün bunlar şunu gösteriyor: İslâm dini, on dört asır önce medeniyetin, insanca yaşamanın, sağlığı koruyup sıhhatli bir ömür sürmenin; ilmin ve ahlâkın temelini atmış, dünya milletlerine öncülük ederek cehâleti boğmuştur.

Şimdi konumuza dayanak teşkil eden ve ilim adamlarının çıkarımının kaynağını oluşturan hadis-i şerifleri naklediyoruz:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِذَا دَخَلَ الْخَلَاءَ قَالَ: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ». رواه الجماعة. وَلِسَعِيدِ بْنِ مَنْصُورٍ فِي سُنَنِهِ كَانَ يَقُولُ: «بِسْمِ اللهِ اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ».

Ashab-ı Kirâm'dan Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) helâya girdiği zaman şöyle derdi. "Allah'ım! Doğrusu ben hubs (pislikten) ve habâis (pis olan şeyler)'den sana sığınıyorum."[190]

Saîd b. Mensur ise kendi Sünen'inde şunu rivâyet etmiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) (Helâya girdiği zaman) şöyle derdi: "Bismillah, Allah'ım! Şüphesiz ki ben hubs ve habaisden sana sığınıyorum."[191]

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette demiştir ki şöyle buyurmuşlardır: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) heladan çıkınca "Gufrâneke (Senin mağfiretini dilerim)", derdi.[192]

Bu istek, helâda bulunduğu sürece Allah (celle celaluhu)'yu anamadığının, zikirde bulunamadığının mahviyet ve ince duygusunun tezahürü sayılır.

İbn Huzeyme ve İbn Hibban bu hadîs-i şerifin sahih olduğunu belirtmişlerdir.[193]

Yine Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) heladan çıktığı zaman şöyle derdi: "Benden eziyeti gideren ve bana afiyet veren Allah'a hamdolsun"[194]

Bu hadîsin râvilerinden Harun b. İshak'ın güvenilir olduğunu Nesâi belirtmiştir. Abdurrahman el-Muharibî'nin güvenilir olduğunu hem Nesâi, hem de İbn Maîn tesbit etmişlerdir.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), tabiî ihtiyacını giderdikten sonra, aldığı gıdalardan vücuda yararlı olanının vücuda yayılmasını, yarar-

190 Buhari/Vudû, 9, 10. Müslim/Hayz: 122. Ebû Davud/Taharet: 3. Tirmizî/ Taharet; 4. Nesâî/Taharet 17.

191 Hubs ve habâis: Her çeşit pislik, murdarlık, hastalık, mikrop, zararlı cin ve şeytan demektir.

192 Müslim/Hayz: 118,121. Ebû Dâvud/Taharet: 190. Et'ime:11. Tirmizî/Taharet: 5.10,170. Dârimî/Vudu: 3/5, 17. Ahmed, 1/282, 327, 349, 359, 3/443, 4/224, 237. 6/189.

193 Neylü'l-Evtar: 1/89-90

194 İbn Mâce/Taharet: 10.40

lı olmayanının dışarı atılmasını sağlayan Allah (celle celaluhu)'ya hamdederek her olayda, her şeyde O'nun yüksek kudretini, eşsiz sanatını görmekteydi. Böylece gerçek mü'minin hemen her şeyde Allah (celle celaluhu)'nun kudret ve azâmet, sanat ve latafet damgasını gören kimse olduğu ortaya çıkıyor. Çok mükemmel bir plân ve programa göre vücut mekanizmasının çalıştığını idrak ederek Allah (celle celaluhu)'ya hamdetmek kadar tabiî ne olabilir?

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre, helâya girerken sol ayağını atıp girer, çıkarken sağ ayağını atıp çıkar. Helâya girmeden önce kovulmuş şeytandan Allah (celle celaluhu)'na sığınır. Şöyle ki: İçeri girmeden, avret yerini henüz açmadan ve taavvuzdan önce Allah (celle celaluhu)'nun ismini anar (Bismillâh der). Sonra da hubs ve habâis 'den (her türlü murdarlıktan, cin ve şeytandan, mikrop ve hastalıktan) Allah'a sığınırım, der.[195]

Yine Hanefi mezhebine göre, Fetavâyı Hindiyye'de şöyle deniliyor: "Helâya sol ayak atılarak girilirken şöyle duâ etmek müstehabdır: "Allahım! Hubs ve habaisden sana sığınırım." Helâdan çıkarken şöyle duâ eder: Hamd olsun o Allah'a ki, benden bana eziyet vereni giderdi ve bana afiyet verip yararlı olanı bıraktı.[196]

Şafiîler'e göre, helaya giren kimse sol ayağını atıp girer; çıkarken sağ ayağını atıp çıkar. Beraberinde zikrullah (âyet, esmâ-i hüsnâ, Allah ve ismi) dan bir şey taşımaz. Helâda konuşmaz. Aksine hareket etmek mekrûhtur, haram değildir. Bununla beraber yanında zikrullah bulunduğu halde girerse (girmek zorunda kalır), elini onun üzerine kapatır veya sarığının içine yerleştirir. (Cebinde ve cüzdanında bulundurur).

Zaruret olmadıkça, Kur'ân-ı Kerim'e üstün saygı ve tekrim bakımından mushafla birlikte helâya girmek haramdır.[197]

195 Hâşiyetü't-Tahtâvî: 28, 29

196 Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı / Celâl Yıldırım, 1/146. Fetavâyı Hindiyye: 1/50

197 es-Siracü'I-vehhac Alâ Metni'l-Minhac: 1/13.

Tabiî ihtiyacını gideren kimsenin helâya sol ayağını atarak girmesi ve sağ ayağını atarak çıkması; üzerine ta'zime değer (âyet, Allah ve ismi gibi kutsal) şeyleri bulundurmaması sünnettir. Bunları taşıması (helâya girerken üzerinde bulundurması) mekrûhtur.[198]

Hanbeliler'e göre, helâya girerken sol ayağı, çıkarken sağ ayağı atmak; girerken "Hubs ve habâisten, kovulmuş şeytanın murdarlık ve pisliğinden Allah'a sığınırım"; dışarı çıkarken "Senin mağfiretini dilerim! Benden eziyeti giderip afiyet veren Allah'a hamd olsun" demek müstehabdır.[199]

Mâlikîler de aynı görüştedirler.

Konuyla İlgili Diğer Hadis-i Şerifler Ve Tahliller

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) helâya girdiğinde yüzüğünü çıkarırdı."[200]

Tirmizî bu hadisin sahîh olduğunu söylemiştir. Çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yüzüğünün üzerinde "**Muhammed Rasulullah**" ibâresinin yazılı olduğu sahîh rivâyetlerle sâbit olmuştur. Üzerinde Allah (celle celaluhu) ve Rasûl isimleri bulunan bir yüzükle helâya girmemiş, bununla hem üstün saygısını ifâde etmiş, hem de ümmetine yol gösterip ışık tutmuştur.

Aynı hadîs-i şerifi İbn Hibbân ve Hâkim de tahric etmişlerdir. Nesâi, bunun gayr-i mahfuz bir hadîs olduğuna kabul etmiştir. Ebû Dâvud ise bunu münker saymıştır.[201]

Dârekutnî bundaki ihtilâfı zikredip şaz olduğuna işâret etmiştir. Bilindiği gibi, güvenilir bir râvinin aynı konuda güvenilir olan diğer râvilere muha-

198 Hâşiyetü't-Tahtâvî: 28,29.

199 Mu'cemul-Fıkhu'l-Hanbelî: 1/65 el-Muğnî / İbn Kudâme: 1 - 162, 167, 168.

200 Tirmizî/Libas t 10,17. Ebû Dâvud/Taharet 10. Nesâi/Zinet 53. İbn Mâce/Taharet 9, 11, 71. Dârimî/Vudu: 10, Ahmed; 2/311, 454 3/09, 101,282. 4/373, 383.

201 Münker hadis Zayıf bir râvinin güvenilir bir râviye muhalif olarak rivayet ettiği hadîstir. (Hadis ilimler ve Hadis İstilahları: 102)

lif olarak rivâyet ettiği hadîse "şaz" denir. Gayr-i sahîh denilmez.

İmam Münziri ise, bu hadîsin râvîlerinin hemen hepsinin sika yani güvenilir olduğunu söyleyerek sahîh kabul etmiştir. Ebül-Feth El-Kuşeyrî de bu görüş ve tesbitte ona uymuştur. Nitekim İmam Beyhakî buna bir şâhid çıkararak zayıflığına ve fakat ricalinin güvenilir olduğuna işârette bulunmuştur. Hâkim de bu mânaya yakın şu rivâyeti yapmıştır: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir yüzük takınmıştı ki, üzerindeki nakış "**Muhammed Rasulullah**" idi. Helâya gireceği zaman onu parmağından çıkarıp bir kenara koyardı."

Hâkim'in bu rivâyeti üzerinde durulmuş, El-Cevzekanî zayıf olduğunu söylemiştir. Ricali güvenilir kişilerse de aralarında metrûk kabul edilen Muhammed b. İbrâhim Er-Râzı bulunuyordur.

Bütün bu tahlillerle beraber, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yüzüğünün üzerinde böyle bir ibarenin bulunduğu kesinlik kazanmıştır.[202]

O bakımdan müctehit imamlar bu rivayetlere dayanarak, üzerinde Allah ve Rasul ismi ve bir âyet yazılı bulunan yüzük ve benzeri eşyayı kaybolma tehlikesi yoksa, ortam müsaitse çıkarıp öylece helâya girmenin müstehab olduğunu kabul etmişlerdir. Nitekim Ahmed b. Hanbel, bu kabil şeyleri koruyabileceğini, yere düşürmeyeceğini kestirse bile, bir zaruret yokken beraberinde helaya taşıması mekruhtur; çıkarıp dışarı koyması müstehabdır. Ancak üzerinde bu kabil ibare bulunan dirhemle birlikte helaya girmekte bir sakınca yoktur, demiştir.[203]

Helâda ihtiyaç giderirken konuşulur mu ?

Helada zaruret olmadıkça konuşmak mekrûhtur. Çünkü orası sohbet yeri değildir. Verilen selâm bile cevaplandırılmaz. Ancak çıkıp abdest aldıktan sonra selâm veren orada bulunuyorsa cevabı verilir.

202 Neylü'l-Evtar: 1/90, 91.

203 Mu'cemü'l-Fıkhu'l-Hanbeli: 1/65.

Bu konuda dayanak olarak şu rivâyetlere itibar edilmiştir:

İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) idrar yaparken (küçük abdestini bozarken) bir adam oradan geçiyordu, selâm verdi, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onun selâmını cevaplamadı."[204]

Ebu Dâvud, İbn Ömer (radıyallahu anh) tarikiyle fazla olarak şunu da nakletmiştir: "Şüphesiz ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) teyemmüm ettikten sonra o adamın selâmını alıp cevapladı." Yine Ebû Dâvud Muhacirin tarikiyle yaptığı rivâyette şu lâfızları nakletmiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) idrarını yaparken onlardan biri kendisine gelip selâm vermiş, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de abdest aldıktan sonra onun selâmını alıp cevaplamış, sonra da şöyle demiştir. Aziz ve Celil olan Allah (celle celaluhu)'yu gayr-i tahir (temiz olmayan) vaziyette anmak istemedim."

Aynı rivâyeti Nesâi ile İbn Mâce de tahrîc etmişlerdir.

Böylece tabiî ihtiyacı giderirken Allah (celle celaluhu)'nun ismini anmanın mekruh olduğu hükmü ortaya çıkıyor, isterse o ismi anmak vâcib olsun, selâmı alıp cevaplamak gibi, farketmez.

Diğer ilim adamları bu konuda hadîslere dayanarak şöyle çıkarımda bulunmuşlardır: Tabiî ihtiyacı giderirken, ister zikir, ister bunun dışında bir söz olsun konuşmaktan mutlaka sakınmalıdır. O kadar ki, verilen selâmı cevaplamaz, müezzini takip etmez. Ancak önemli ve zarurî haller bu genellemenin dışındadır. Meselâ, iki gözden yoksun bir adamın tehlikeli bir yere yaklaşıp yuvarlanmak üzere olduğunu gördüğünde onu uyarır. Kendisi aksırdığında içinden Allah (celle celaluhu)'ya hamdeder, dilini hareket ettirmez.[205] Nitekim Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Ebû Said (radıyallahu anh)'ın yaptığı rivâyete göre, şöyle buyurmuştur: "İki adam büyük abdest bozmak üzere avret (utanç) yerleri açık olup konuştukları bir halde (helâya)

204 Ebû Dâvud/Taharet: 8. Tirmizî/Taharet: 67. İsti'zan: 27. Nesâi/Taharet; 32,33. İbn Mâce/Taharet: 27. Dârimi/İstizan :13. Ahmed; 5/225.

205 Fıkhü's-Sünnet: 1/32.

gitmesinler (tabiî ihtiyâçlarını giderirken konuşmasınlar). Çünkü gerçekten Allah böyle bir davranışa gazab eder."[206]

Müslim kendi Sahih'inde bu hadisin râvilerinden İkrime b. Ammar'a yer vermiştir ve onun rivâyetiyle delil göstermiştir. Bazı hadis hafızları ise onu zayıf saymışlardır.

Hadîsin delâletinden, tabiî ihtiyacı giderirken avret yerlerini örtmenin ve o esnada konuşmayı bırakmanın vücubu anlaşılıyor. Çünkü Allah (celle celaluhu)'nun gazabına sebep olan bir fiil genel kaide uyarınca haram sayılır. Ancak müctehidlerin çoğu bunu mekrûh saymıştır. Ahmed b. Hanbel konuşmamayı müstehab kabul etmiş, aksine bir tutumun mekrûh olacağını belirtmiştir. Diğer müctehit imamlar da sünnet ve müstehab tabirlerini kullanmışlardır. Hanefiler zaruri bir hal olmadıkça o vaziyette konuşmaz, şeklinde bir ifade kullanmışlar ki bu sünnetin terkini gerektiren bir davranıştan kişiyi menetmeye yöneliktir.[207]

206 Ebu Dâvud/Taharet: 7. Ahmed: 3/36.

207 Mu'cemü'l Fıkhı'l-Hanbeli: 1/65. Haşiyetü't Tahtâvi ala Merakı'l-felâh: 29.

AÇIK HAVA DA DEF'İ HACETİN HÜKMÜ

İslâm; yollara, ağaçların altına, su kenarlarına, akar ve durgun sulara büyük ve küçük abdest bozmayı yasaklamış ve buna uymayanları lânetlemiştir. "İki lânetçiden (lanete lâyık olan iki kimsenin fiilinden) İnsanların gelip geçtiği yola veya gölgelerine def'i hacet edenden sakının."[208]

"Üç lanet yerinden sakının: Sizden herhangi biri gölgelendiği bir gölgeliğe veya yola veya su birikintisine def-i hacet için oturmaktan sakınsın."[209]

Nitekim Câbir b. Abdillah (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le beraber bir sefere çıkmıştık. Tabiî ihtiyacını gidermek için gözlerden kayboluncaya kadar uzaklaşır, görünmez olurdu."[210]

Bu hadîsin ricali, İbn Mâce'ye göre sika ve sahîh kimselerdir. Sadece İsmâil b. Abdülmelik el-Kûfî müstesnâ. Bununla beraber Buhârî, onun hadîsi yazılır, Ebû Hâtim ise "O kavi değildir" demiştir. Et-Takrib'de ise, "O çok doğru bir adamdır, ancak çok vehimlidir" denilmiştir. Nesâi, Ebû Dâvud ve Tirmizî de ondan hadis tahric etmişlerdir.

Ebû Dâvud'un yaptığı bir başka rivâyette, bu hadîsi teyid eder mahiyette şöyle denilmiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) def'i hacete çıktığında hiçbir kimse tarafından görülmeyecek kadar gidip uzaklaşırdı."

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bu hareketi, edep ve terbiyeyi, temizlik ve nezafeti, insanlara karşı saygıyı yansıtır.

İbn Mâce'nin tespit ettiği bir rivâyette ise şöyle deniliyor: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tabiî ihtiyacını gidermek için çıktığında

208 Müslim/Taharet: 68. Ebû Dâvut/Taharet: 15. Ahmed: 3/382.

209 Ebû Dâvud/Taharet: 14. İbn Mâce/Taharet: 21.

210 İbn Mâce

hayli uzaklaşırdı."[211]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Helâya sol ayak atılarak girilir, sağ ayak atılarak çıkılır. Bu çoğuna göre sünnettir. Müstehab diyenler de var.

2. Helâya girilirken, kutsal anlam taşıyan âyet, hâdis, Allah (celle celaluhu) ve rasul ismi yazılı şeyler mümkünse dışarı konulur. Bir tehlike söz konusu olduğu yerlerde onu cebinde, cüzdanında ve benzeri yerlerde örtüp korur. Bu da sünnettir. Terkinde kerâhet vardır.

3. Helâya girilirken bazı müctehidlere göre, besmele çekilir, sonra da sözü edilen şekilde hubs ve habâis'den Allah (celle celaluhu)'ya sığınılır. Helâdan çıkınca, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet edildiği şekilde Allah (celle celaluhu)'ya hamd edilir. Bütün bunları yerine getirmek sünnettir.

4. Tabiî ihtiyaç giderilirken konuşmak mekruhtur. Bazı ilim adamlarına göre haramdır. Konuşmamak sünnettir. Selâm verilmez, verilen selâm o vaziyette cevaplanmaz. Ancak çok önemli bir olay ortaya çıkarsa konuşmasında bir sakınca yoktur.

5. Çölde, kır ve bayırda, tenha yerlerde tabiî ihtiyacı gidermek için uzaklaşmak, müsâit yer arayıp bulmak sünnettir.

6. İnsanların gelip geçtiği yollara, gölgelendikleri yerlere, ağaç altlarına, durgun ve akarsulara, görülebilen semtlere küçük ve büyük abdest bozmak mekrûhtur, aksine hareket edenler lanetlenmiştir.

7. Açık yerde bulunuyorsa, örtünmek, başkasının görmesine imkân vermemek sünnettir.

211 İbn Mâce/Taharet: 72

DEF'İ HACET ESNASINDA KIBLEYE YÖNELİNİR Mİ ?

Kâbe, Allah (celle celaluhu)'ya ibâdet için yeryüzüne konulan ilk mâbeddir. Allah (celle celaluhu) tarafından tevhîd inancının fışkırdığı yer olarak kutsal kılınmıştır. O bakımdan kıyâmete kadar kutsal kalacaktır.

Başta İbrahim (aleyhisselam) olmak üzere birçok peygamberlerin ayak bastığı, ibâdet edip gözyaşı akıttığı bir makam-ı muâlladır. Rahmet meleklerinin en çok indiği, feyiz ve rahmet saçtığı bir evdir. Beytullah ünvanıyla şereflendirilmiş, makam-ı İbrahim'le belgelendirilmiştir.

Namazda saf olup o ulvî mabede yönelmemiz, İslâm adına cihan kardeşliğinin, sulh ve selâmetin birlik ve dirliğin ifâdesidir. O halde bunca yüce amaçlar için var kılınan, kutsal sayılan Kâbe'ye hürmet etmek, imanımızın gereğidir. O tarafa müteveccih iken tükürmemek, sümkürmemek; tabiî ihtiyacı giderirken ön ve arkayı o cihete çevirmemek bir emr-i rasûldür, uymamızda mânevi feyiz ve rahmet vardır.

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا جَلَسَ أَحَدُكُمْ لِحَاجَتِهِ فَلَا يَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَلاَ يَسْتَدْبِرْهَا». رواه أَحمَدُ وَمُسلِمٌ فِي رواية الخمسة إلاَّ الترمِذِىُّ. قَالَ: «إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ بِمَنْزِلَةِ الْوَالِدِ أُعَلِّمُكُمْ فَإِذَا أَتَى أَحَدُكُمُ الغَائِطَ فَلاَ يَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَلاَ يَسْتَدْبِرْهَا وَلاَ يَسْتَطِبَّ بِيَمِينِهِ».

وَكَانَ يَأْمُرُ بِثَلاَثَةِ أَحْجَارٍ وَيَنْهَى عَنِ الرَّوْثَةِ وَالرِّمَّةِ.

Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden biriniz haceti için (tabiî ihtiyacını gidermek için) oturduğu zaman önünü ve arkasını kıbleye

çevirmesin."[212]

"Ben ancak sizin babanız mesabesindeyim. Sizden biri dışkısını yapmaya gittiğinde önünü ve arkasını kıbleye döndürmesin ve sağ eliyle temizlenmeyi arzu etmesin."[213]

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), (def-i hacetten sonra) üçtaş ile temizlenmeyi emreder ve tezek, kemik ile temizlenmeyi yasaklardı."[214]

Ebu Eyyub El-Ensari (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Def-i hacet için (helâya) gittiğinizde, ön ve arkanızı kıbleye çevirmeyin, fakat doğu veya batıya döndürün."

Ebû Eyyub (radıyallahu anh) diyor ki: "Şam'a gittiğimizde hela ve gasilhanelerin Kâbe cihetine yönelik yapıldığını gördük, o sebeple Kâbe cihetinden başka tarafa kendimizi döndürdük ve Allah'a istiğfar edip avf ve mağfiretini diledik."[215]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre, açık ve kapalı yerde def'-i hacet esnasında ön ve arkayı kıbleye çevirmek tahrîmen mekruhtur. İstinca (ilgili temizlik) yaparken de kıbleye dönülmez. Çünkü bu hususta ki hadis umum ifade etmektedir.[216]

Tahtâvi bu hususta İmam Ebû Hanîfe'den farklı rivayetlerin bulunduğuna temasla diyor ki: "Mutlaka yasaktır ve bu rivayetin zahir olanıdır. Mutlaka sakınca yoktur, sadece mekruhtur. Yalnız arkayı döndürmek mekrûhtur."[217]

---

212 Müslim/Taharet: 60. Ahmed: 5/416, 421.

213 Buhari/Vudu': 11. Nesâi/Taharet: 20. Ahmed: 5/416, 421

214 Nesâî/Taharet 34. Buhari/Vudu: 21.Müslim/Taharet: 58. Ebû Dâvud Taharet: 4. Tirmizi/Taharet: 14. İbn Mâce/Taharet: 16. Dârimî/Vudu: 12. Ahmed: 2/247, 250. 5/438.

215 Buhari/Vudu: 11, 60. Salat: 29. Müslim/Taharet: 59. Ebû Dâvud/Taharet 4. Tirmizî/Taharet: 6. Nesâi/Taharet: 19, 60. İbn Mâce/Taharet: 17.

216 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/96

217 Tahtâvi Alâ Meraki'l-felâh; 29

Nitekim yapılan tespitlere göre, İmam Ebû Yusuf'a göre kapalı yerlerde arkayı kıbleye döndürmek caizdir.[218]

Şâfiî ve Mâlikiler'e göre: Çöl ve benzeri yerlerde haramdır, binalarda, kapalı yerlerde haram değildir. Ahmed b. Hanbel'den de bu anlamda bir rivâyet yapılmıştır.

Fıkıh kitaplarında ise iki mezheple ilgili tesbitler şöyledir: Şâfiîler'e göre, küçük ve büyük abdest bozarken ön ve arkayı kıbleye döndürmek yasaklanmışsa da bundan dolayı gereken temizlik yapılırken döndürmek yasaklanmamıştır.[219]

Çevresinde kendini örten bir örtü bulunursa, ön ve arkasını kıbleye döndürmesi sadece mekrûhtur. Açık yerde ise haramdır.[220]

Mâlikiler'e göre; def-i hacet esnasında ön ve arkayı Güneş ve Ay'a döndürmek mekrûh değildir, ancak kişiye uygun olan ve yakışan böyle yapmamasıdır.[221] Nitekim İbn Ömer'den yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Beytülmakdis'e yönelik bir halde def'-i hacet ettiği görülmüştür.[222] Kapalı yerde ise ön ve arkayı kıbleye döndürmek haram değildir.

Hanbeliler'e göre; çölde, kırda, bayırda ve benzeri açık yerlerde ön ve arkayı kıbleye çevirmek câiz değildir, kapalı yerlerde bir beis yoktur. Bu aynı zamanda bir rivâyete göre ashabdan Ebû Eyyub El-Ensari ile tabiînden Mücahid'in görüşüdür. Ebu Sevr, Nehai ve İbrahim de bu görüştedirler. Ayrıca İmam Ahmed'den başka bir rivâyet daha yapılmıştır. Nevevî de aynı hususu Müslim şerhinde belirtmiştir.

İbn Hazm ise el-Muhallâ'da Ebû Hureyre, İbn Mesud, Sürâka b. Mâlik Atâ ve Evzai'den bu anlamda rivâyetler tesbit edip nakletmiştir.

218 Neylü'l-Evtar; 1/95

219 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/96.

220 Fethü'l Vehhab: 1/9. es-Siracü'l-vehhac Alâ Metni Minhac: 1/13.

221 el-Fıkhu Ale'l-Mezâhibi'l Erbaa: 1/96

222 Muvatta': 1/200.

Dâvud Ez-Zâhirî'ye göre, gerek açık yerlerde, gerekse kapalı yerlerde ön ve arkayı kıbleye çevirmekte sakınca yoktur. Nitekim Urve ile Mâlik'in şeyhi Rebî'a'nın da mezhebi bu hükmü benimsemiştir.

Nitekim yapılan tesbitlere göre, İmam Ebû Yusuf'a göre kapalı yerlerde arkayı kıbleye döndürmek caizdir.[223]

İbn Sirîn'e göre, Beytülmakdis de dahil Kabe'ye ön ve arkayı çevirmek mutlaka haramdır.

Buradaki tahrim sadece Medine halkına ve o semtte yaşayanlara mahsustur. Ebu Âvâne bu görüştedir.[224]

İmam Ahmed ve onun görüşünde olanlar, Ebû Hureyre'den ve Ebû Eyyub El-Ensari'den rivâyet edilen hadisleri delil göstermişlerdir. Hadislerdeki yasak onlara göre hürmeti ifâde eder.

Dâvud Ez-Zahirî, İbn Ömer. Cabir ve Hz Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan rivâyet edilen hadisi delil göstermiştir. Ona göre, Ebû Hureyre ile Ebû Eyyub (radıyallahu anhuma)'dan rivâyet edilen hadîsler bunlarla nesholunmuştur.[225]

İmam Ebû Hanife ve arkadaşlarından bazısı, Sahîh-i Müslim'de Selmân'dan yapılan rivâyetle çıkarımda bulunmuşlardır. Ancak imamın bu hadîs-i şerifle çıkarımda bulunduktan sonra vazgeçtiği de söz konusudur. İmam Ebû Yusuf ise bu hadîs-i şerifle çıkarımda bulunup az yukarıda belirttiğimiz gibi, kapalı yerlerde arkayı döndürmek câizdir, demiştir. Çünkü zikrettiğimiz bu hadiste sadece ön tarafı çevirmek menedilmiştir.

İbn Sirin ise, Ebû Dâvud'un rivâyet ettiği şu hadîs-i şerifi delil göster-

223 Neylü'l-Evtar; 1/95

224 Neylü'l-Evtar: 1/95

225 İbn Ömer (radıyallahu anh), "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) def-i hacet ederken önünü Şam'a arkasını Kâbe cihetine çevirmiş bir halde gördüm" demiştir. Bunu, kütüb-i sitte almıştır. Câbir'den yapılan rivâyette ise, demiştir ki: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) küçük abdest bozarken kıbleye yönelmemizi menetti. Vefatından bir yıl önce "kendisini kıbleye yönelik bir halde bevl ederken gördüm." Kütüb-i sitteden beşi rivâyet etmiştir.

miştir: "Küçük ve büyük abdest bozarken iki kıbleye Kabe ve Beytülmakdis) önümüzü çevirmeyi Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yasaklamıştır."[226]

Ebû Âvâne ise, Ebû Eyyub (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette "şarrikû ev ğarrıbû" emirleriyle çıkarımda bulunmuştur.

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Bir gün (kız kardeşim) Hafsa'nın evinin üstüne (damına) çıktım, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i önünü Şam, arkasını Kabe cihetine çevirmiş bir halde (def-i hacet ederken) gördüm."[227]

İlim adamları bu hadîsin delâlet ettiği hükmü dikkate alıp farklı bir çıkarımda bulunmuşlardır: Kimi ön ve arkayı Kâbe'ye çevirmek câizdir ve bu hadisin nâsih olduğunu kabul ederler. O bakımdan ön ve arkayı kıbleye çevirmenin mübah olduğuna inanır. Kimi de açık yerlerde bunun caiz olmadığını, kapalı yerlerde sadece ön kısmı çevirmenin yasak olduğuna kabul ederler.

Câbir b. Abdillah (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bevl ederken kıbleye yönelmemizi men'etti. Sonra ben onu vefatından bir yıl önce kıbleye yönelik bir halde (bevl) ettiğini gördüm."[228]

Aynı hadisi Bezzar, İbn Carûd, İbn Huzeyme, İbn Hibban, Hâkim ve Darekutnî tahric etmişlerdir. Tirmizi hasen olduğunu belirtmiştir. Bezzar da sahih olduğunu kabul eder. Nevevi ise tevakkuf etmiştir.[229] Çünkü râviler arasında Anâne b. İshak bulunuyordur. İbn Abdilberr, Ebban b. Sâlih'den

---

226 Ebû Dâvud - İbn Mâce/Taharet: 17. Ahmed: a4/210.

227 el-Cemaat rivâyet etmiştir.

228 Kütüb-i sitte rivâyet etmiştir. Nesâi hariç.

229 Hadis terminolojisinde, hadisler arasındaki ihtilâfı gidermek için başvurulan yollar cem' ve te'lîf, tercih, nesih ve tevakkuftur. Buna göre tevakkuf, ilk üç yolla teâruzları (çelişkileri) giderilemeyen iki hadisle de amel etmeyip bir tercih sebebi bulana kadar beklemektir.

dolayı hadîs-i şerifin zayıf olduğunu söylemiştir. Diğer ilim adamları Ebban b. Salih'in ittifakla sika (güvenilir) olduğunu belirtmişlerdir. İbn Hazm ise bu kişinin meçhul olduğunu iddia etmiştir. Oysa yanılmıştır, çünkü tanınan râvîlerden biridir.

Zahirîler bu hadîs-i şerifle çıkarımda bulunup açık ve kapalı yerlerde def'-i hacet esnasında ön ve arkayı kıbleye çevirmenin caiz olduğunu ve bunun diğer hadîs-i şeriflerden sonra söylendiğini dikkate alarak nâsih durumunda bulunduğunu söylemişlerdir.

Önce İbn Ömer (radıyallahu anh)'ın rivâyetinde, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in küçük veya büyük abdestten hangisini bozduğu açıklanmamıştır. En kuvvetli ihtimale göre, bevl ederken İbn Ömer (radıyallahu anh) onu o vaziyette görmüştür. Bu, kapalı yerlerde kıbleye yönelmiş olarak bevl etmenin sakıncalı olmadığını gösterir.

Câbir (radıyallahu anh)'ın rivâyetinde ise, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in açık veya kapalı yerden hangisinde kıbleye yönelik bir halde bevl ettiği açıklanmamıştır. Bunun da kapalı yer olması ihtimali fazladır. Çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) açık yerde kimselerin göremeyeceği kadar uzaklaşır ve uygun bir siper veya çukur seçerdi.

Nitekim Mervan el-Asfar'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "İbn Ömer'i gördüm, devesini kıbleye doğru çökertti ve ona doğru önünü çevirip idrarını yaptı. Bunun üzerine ben ona: Ya Ebâ Abdirrahmân! Bundan men'olunmamış mıydı? Evet, dedi, bu ancak çölde (açık yerlerde) yasaklandı, ama seninle kıble arasında seni setredecek bir şey bulunursa bir sakınca yoktur." [230]

İbn Ömer'in bu açıklaması, yukarıdaki hadisleri açıklığa kavuşturuyor ve kapalı yerde idrar ederken kıbleye yönelmekte bir sakınca bulunmadığı hükmünü kuvvetlendiriyor.

Hadîsi rivâyet eden Ebû Dâvud, susup bir şey söylememiştir. Çünkü delil göstermeye elverişli olan rivâyetlerde susmak onun âdetidir, öyle ol-

230 Ebu Dâvud - Taberâni/Taharet: 1/2.

masaydı mutlaka görüş ve tesbitini açıklardı. Aynı zamanda İmam El-Münzirî'de kendi Sünen'inde bunu naklederken susup bir şey söylememiştir. Hafız İbn Hacer de Et-Telhîs'de aynı şeyi yapmış, yani hadîs üzerinde bir yorum yapmamıştır.

Ayrıca Nâfi'nin İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyette, İbn Ömer şöyle demiştir: "Hafsa'nın evine girdiğimde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kenîfini (hela) kıble cihetine yönelmiş olarak gördüm."

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan: "Sizden biriniz def'i hacete gittiğinde (o esnada) önünü ve arkasını kıbleye çevirmesin!" meâlindeki rivâyet doğru ve sahihtir, ancak bu çöle (açık yerlere) has bir hüküm taşımaktadır.

Diğer yandan Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bazı insanların fercleriyle (utanç yerleriyle) kıbleye yönelmeyi hoş karşılamadıkları anlatıldı. Bunun üzerine sordu: "Sahi öyle yaptılar mı? Benim oturağımı (idrar yapılan oturak) kıble cihetine döndürünüz!"[231]

İbn Hazm el-Muhallâ'da bu hadîsin sakıt olduğunu; râvilerinden Halid El-Haza' sika (güvenilirdir, onun rivâyet ettiği) Halid Ebu Salt ise meçhuldür, kim olduğunu bilmiyoruz, demiştir.

Abdurrezzak ise Hâlid El-Haza'dan ve o da Kesir b. Salt'dan rivayetle bir silsile ortaya koymuştur ki, bu daha da bâtıldır. Çünkü Halid El-Haza' Kesir b. Salt'a ulaşmamıştır.

Bir an düşünelim ki, hadîs sahihtir, ama yine de delil sayılamaz. Çünkü o takdirde bu, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) henüz kıbleye ön ve arkayı döndürmeyi menetmeden önce cereyan etmiş bir olay sayılır ki, mensûhtur. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in her zaman kavli fiiline, fiili de kavline uymuştur. Mümkün müdür ki, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) def-i hacet esnasında ümmetini ön ve arkalarını kıbleye çevirmekten menetsin de kendisi bunun tam tersini yapsın? Bunu ne bir

231 İbn Mâce - Ahmed: 6/219, 227, 239.

müslüman, ne de akıl sahibi bir kişi kabul eder veya öyle düşünebilir.

Yine bir an bunun sahih olduğunu kabul edelim, o takdirde sadece ön kısmını kıbleye çevirmek mübah sayılmış olur, arka kısmı değil.

Zehebi, on bir bin râvinin kritiğini yaptığı Mizânü'l-İ'tidal'ında Halid b. Ebi salt tercemesinde bu hadîs-i şerifin münker olduğunu belirtmiştir.[232]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Çölde kır ve bayırda def'-i hacet esnasında ön ve arkayı kıbleye döndürmek câiz değildir. Kapalı yerlerde bir sakınca yoktur.
2. Bu, İmam Ahmed'in, Ebû Sevr ve İmam Nehaî'nin ictihat ve çıkarımıdır.
3. Çöl ve benzeri açık yerlerde haramdır. Binalarda, kapalı yerlerde haram değildir. Bu, İmam Şâfii'nin ictihatıdır. Ayrıca Şâfiîler'e göre, def'-i hacetten sonra gereken temizliği yaparken ön ve arkayı kıbleye çevirmek yasaklanmıştır.
4. İmam Ebû Hanife'den farklı rivâyetler yapılmışsa da, zahir olanı, tahrîmen mekrûh rivâyetidir. İmam Ebû Yusuf'a göre, kapalı yerde sadece arkayı kıbleye çevirmekte bir sakınca yoktur.
5. Mâlikîler'e göre, kapalı yerde ön ve arkayı kıbleye döndürmek haram değildir, bunda tenzihi bir kerahat söz konusudur. Güneş ve Ay'a döndürmekte ise hiçbir sakınca yoktur.
6. Sağ el ile taharette bulunmak mekruhtur.
7. Tezek ve kemikle temizlenmekte kerahet vardır.

232 Münker hadis, zayıf bir râvinin aynı hadîsi sika (güvenilir) râviye muhalif olarak rivâyet ettiği hadistir.
Mîzanü'l-İ'tidal - 1/232 - 2432 nolu Halid...
Neylü'l-Evtar: 1/100, 101.

AYAKTA BEVL ETMEK

Bu konuda farklı rivâyetler vardır. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in çoğu defa otururak bazen de ayakta bevl ettiği tesbit edilmiştir. Her iki şeklin de caiz olduğunu gösterir. Ancak hüküm çoğunluğa göredir, yani otururak bevl etmek daha uygundur. Unutmamak gerekir ki, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in günlük hayatı ve içinde geçen safhaları tertemiz yaşamanın en güzel ölçüsünü yansıtır. Çoğu insan sağlığıyla iç içedir.

Konuyu aydınlatan ve çıkarımda bulunmaya kaynak sayılan hadîsler:

عَنْ عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَت: «مَنْ حَدَّثَكُمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَالَ قَائِماً فَلا تُصَدِّقُوهُ مَا كَانَ يَبُولُ إِلاَّ جَالِسًا». رَوَاهُ الخَمسَة اِلاَّ أَبَا دَاوُدَ. وقَالَ التِرْمِذِيُّ: هُوَ اَحْسَنُ شَيْءٍ فِي هَذَا الْبَابِ وَأَصَحُّ.

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan virâyette demiştir ki: "Kim size Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ayakta bevl etmiştir, derse sakın onu tasdik etmeyin. O ancak otururak bevl ederdi."[233]

Tirmizî bu bâbda en güzel ve en sahîh rivâyet budur demiştir.

Hz. Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette şöyle demiştir: "Ayakta bevl ederken Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) gördü ve şöyle buyurdu: "Ya Ömer! Ayakta bevl etme. Ben de ondan sonra bir daha ayakta bevl etmedim."[234]

Tirmizî bu hadisin sıhhati hakkında diyor ki: Bunu Abdülkerim b. Ebi-Maharik ref'etmiştir ki, o hadîs ehline göre zayıftır. Eyyub Es-Sahtiyani de

233 Nesâi/Taharet: 24. Tirmizî/Taharet: 8. İbn Mâce/Taharet; 14. Ahmed; 6/192.213.

234 Tirmizi/Taharet: 8. İbn Mâce/Taharet: 14.

onu zayıf saymış ve üzerinde konuşmuştur.

Ayrıca Ma'mer diyor ki: Eyyub onun hakkında bana şöyle söyledi: "Abdulkerîm'den (rivâyet) taşıma. Çünkü o (hadîs ricali arasında) bir şey değildir."

Zehebî onun bu halini Mizanü'l-i'tidâl'de belirtmiştir.

O halde mâna yönünden sahihse de metin ve rical yönünden zayıftır, delil göstermeye dayanak seçilmez.

Abdullah'ın Nâfi'den, onun da İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyete göre, İbn Ömer (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "İslâm'a girdiğimden bu yana ayakta bevl etmedim!"[235]

Bu, Abdükerîm'in rivâyet ettiği hadîsten daha sahihtir. Ricalinde zayıf kimse tesbit edilememiştir.

Büreyde'nin rivâyet ettiği şu hadis ise gayr-i mahfuzdur: "Üç şey cefadandır: Adamın ayakta bevl etmesi veya namazını bitirmeden alnını meshetmesi (eliyle alnını silmesi) veya secdesinde (yerdeki çer çöpü) üflemesi."[236]

Abdullah b. Mes'ud (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette ise şöyle demiştir: "Adamın ayakta bevl etmesi cefâdan bir bölümdür."

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefiler'e göre, bir özür yokken ayakta bevl etmek mekrûhtur. Mirkat şerhinde ise bu hususta yasağın tenzih, bazısına göre tahrim için olduğu belirtilmiştir. Tahtâvi'ye göre, ayakta bevl etmekte bir sakınca yoktur.[237]

Bu konuda Şâfiiler'in net bir görüşünü tespit edemedim. Ancak bu mezhepte elbise veya bedene dokunan az idrar bile namaza engel olduğuna göre, necasetten sakınmak için çömelip bevl etmek sünnettir, diyebiliriz.

Mâliki'lere göre, İbn Ömer (radıyallahu anh)'ın ayakta bevl ettiğiyle ilgili

235 Tirmizi/Taharet: 8. İbn Mâce/Taharet: 14.

236 Hafız Bezzar; Büreyde (radıyallahu anh)'dan rivayet etmiştir.

237 Hâşiyetü't-Tahtâvi Alâ Merâki'l-Felah: 30

Abdullah b. Diner'in rivâyeti, çıkarımda bulunmaya uygun görülerek bunun mekruh olmadığını kabul etmişlerdir.[238]

Hanbeliler'e göre, üzerine sıçramaması için adamın oturarak bevl etmesi müstehabdır. İbn Mes'ud (radıyallahu anh): "Ayakta durup bevl etmek cefâdan bir bölümdür" demiştir. Saîd b. îbrâhim, ayakta bevl edenin şehadetine cevaz vermemişlerdir.[239]

Konuyla İlgili Diğer Hadis-i Şerifler ve Tahliller

Câbir (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) adamın ayakta durup bevl etmesini yasaklamıştır."[240]

Bu hadîsin râvileri arasında Adiy b. Fazl vardır ki, bu zat metrûktur. O bakımdan, Hafız İbn Hacer, bu hadîsle çıkarımda bulunulmaz, demiştir. İbn Maîn ve Ebu Hâtim onun hakkında "Metrukü'l-hadis" derken; Yahya, "Onun hadîsi yazılmaz" diyerek uyarıda bulunmuştur.[241]

Abdurrahman b. Hasan'ın rivâyetinde Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) oturarak bevl ederken ashabdan bir kısmı onu o vaziyette görüyordu ve "Bakın kadınlar bevl eder gibi bevl ediyor" demişlerdi.[242]

Nesâi, İbn Mâce ve başkasının tahric ettiği bu rivâyetten, Arapların âdetlerinden biri de ayakta bevl etmek olduğu anlaşılıyor. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara bu hususta da örnek olup kavli ve fiilî hadîsler beyân etmiştir.

Abdurrahman'ın rivâyet ettiği bu hadis sahihtir. Nitekim Darekutnî ve başka muhaddîsler bunun sıhhatini kabul etmişlerdir. Bunu kuvvetlendirir mâna ve muhtevâda Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan şu rivâ-

238 Tenvirü'l-Hevâlik: 1/84.

239 El-Muğni ve Eş-Şerhü'l Kebir: 1/156. Mücemül-Fıkhu'l-Hanbeli: 1/64

240 İbn Mâce: Cabir (radıyallahu anh)'dan.

241 Mizanü'l-İ'tidal: 3/62-5593 nolu Adiy.

242 Ebû Dâvud/Taharet: 11. Nesâi/Taharet: 25. İbn Mâce/Taharet: 14.26. Ahmed: 4/106.

yettir: "Rasûlulah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), kendisine Kur'ân indiği günden beri ayakta durup bevl etmemiştir." Aynı rivâyeti Hakim, kendi Müstedrek'inde naklederek sahih olduğunu belirtmiştir.

Bununla beraber Ashab'dan Ebû Hureyre, Tabiîn'den eş-Şa'bî ve İbn Sirîn ayakta bevl etmenin mekrûh olmadığını kabul ederler.

Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir kavmin çöplüğüne kadar gitti ve ayakta durup bevl etti. O sebeple ben biraz uzak durmaya çalıştım, "yaklaş" diye buyurdu. Yaklaştım o kadar ki gelip ökçesinin hemen yanında durdum. Abdest aldı ve ayaklarındaki mestleri meshetti."[243]

Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh)'ın naklettiği bu rivayetin zayıf olduğunu iddia eden yoktur, sahîh olduğu ise, cumhur tarafından kabul edilmiştir. Yukarıdaki naklettiğimiz diğer sahîh rivâyet ve hadislerde oturarak bevl edilmesi emredilirken ona muhalif olarak Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ayakta durup bevl etmesi düşünülemez. Ancak bu onun hayatında bir iki defa görülmüştür. Umumi kaideyi bozmaz. Nâsih de sayılmaz, yani diğer hadislerin hükmünü kaldırdığı da söylenemez. Çünkü kronolojik sıra bu imkânı vermemektedir.

O halde çöplükte ayakta bevl etmesinin birtakım sebeb ve illetleri vardır, ilim adamları onları şöyle belirtmeye çalışmışlardır:

Zaman zaman şartlar elvermediğinde ayakta durup bevl etmekte bir sakınca yoktur. Kuvvetli bir ihtimalle çöplükte rahat çömelip idrar yapma imkânı pek mevcut değilmiş.

Yanındaki adamlardan daha fazla uzağa gidip idrar etme imkânı olmadığından onlara yakın yerde bulunan çöplükte bevl ederken ayakta durmayı tercih etmiş, otururken sesli yellenme imkânını dikkate almıştır.

---

243 Buhari/Vudû': 60, Mezalim: 27. Müslim/Taharet: 73.74. Ebû Dâvud/Taharet: 12. Tirmizi/Taharet: 9. Nesâi/Taharet: 16,23. İbn Mâce/ Taharet 13. Dârimi/Vudû': 9. Ahmed: 4/246. 5/283, 394, 402.

Çöplükte idrarın sıçramamasına uygun çukurların bulunuşu, ayakta durup bevletmeyi daha da kolaylaştırmış olabilir. Çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) idrarın elbiseye sıçramamasına çok dikkat eder ve bu hususta sık sık ashabını uyarırdı. Nitekim İbn Abbas'ın yaptığı rivâyette diyor ki:

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) iki kabrin yanından geçerken şöyle buyurdular: "Şüphesiz ki bu ikisine azâb edilmekteler, büyük bir günahtan dolayı azâb edilmiyorlar; onlardan biri bevlden sakınmak için bir sütre edinmezdi. Diğeri ise, koğuculuk yapıp söz götürüp getirirdi."[244]

Ebu Dâvud'un rivâyetinde "lâ-yestetirü" yerine "lâ yestenzihü" lafzı yer almaktadır ki mânası, "Kendini uzak tutup korunmazdı" demektir. Birincisi ise, "Kendisiyle idrarı arasında bir sütre, bir engel bulundurmazdı", demektir.

Bilindiği gibi ayakta idrar edildiği takdirde etrafa sıçrayan bevl zerreciklerinden korunmak mümkün değildir. O bakımdan Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) çöplükte ayakta durması hem bir istisna teşkil eder, hem de o vaziyette durmayı zorlayan bazı sebebler söz konusudur.

Kabirdeki kişilerin isminden bahsetmemesi, onların o gizli halini ifşa etmekle yakından ilgilidir. Ancak o iki kabirde yatan kişilerin müslüman oldukları rivayetlerin tümünden anlaşılmaktadır. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Ebû Ümâme (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyette, "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) daha yeni gömülmüş iki kabrin yanından geçerken." lâfzı yer almaktadır ki, yine aynı rivâyetin bir benzerinde "Baki' kabristanından geçerken." denilmektedir. Bilindiği gibi Medine'de o dönemde müslümanların kabristanına gayri müslimler gömülmezdi. Özellikle Baki kabristanı tamamıyla müslümanlara aittir.[245]

244 Buhari/Vudû': 55.56. Cenâiz: 81,88. Edeb; 46,49. Müslim/Taharet: 111. Ebû Dâvud/Taharet: 11. Tirmizi/Taharet: 53. Nesâi/Taharet: 26, cenâiz; 116. İbn Mâce/Taharet: 26. Dârimi/Vudû, 61. Ahmed; 1/225. 5/266.

245 İbn Mâce - Ahmed b. Hanbel: Ebû Ümâme (radıyallahu anh)'dan

Ayrıca Enes (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Bevlden sakınıp uzak durun. Çünkü kabir azabının umumu (geneli) ondandır."[246]

İbn Mâce, Ahmed ve Hâkim'in rivâyetlerinde ise, "Kabir azabının çoğu" lafzı yer almaktadır. Darekutnî hadîsin "sahîhu'l-irsal" olduğunu belirtmiştir. Ebu Hâtim de aynı görüştedir.

Ubâde b. Sâmit (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette ise, şöyle denilmiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bevlden sorduk. Buyurdu ki: "Ondan size bir şey dokunup yapışırsa, yıkayınız. Çünkü ben kabir azabının ondan olduğunu sanıyorum (veya kesin biliyorum)"[247]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Çömelip bevl etmek sünnettir veya müstehabdır.
2. Zorlayıcı bir sebep yokken ayakta durup bevl etmek mekrûhtur.
3. Müctehit imamların ve diğer ilgili ilim adamlarının bu hususta ittifakı yoktur. Kimine göre mekrûh, kimine göre, mekrûh değildir.
4. Ayakta durup bevl etmenin tahrîmini kabul eden yoktur. Ağırlık mekrûhtur, diyenlerin tespit ve görüşündedir.

246 Dârekutni: Enes (radıyallahu anh)'dan

247 Müsned-i Bezzar: Ubâde b. Sâmit (radıyallahu anh)'dan

DEF'-İ HACETTEN SONRA NECASETİ GİDERİP TEMİZLENMEK

İslâm, sular üzerinde durduğu kadar, def'-i hacetten sonra necaseti giderip temizlenme üzerinde durmuş, bunun için bir takım adâb düzeyinde kurallar koymuştur. Unutmamak gerekir ki, gelişigüzel bir temizlik istenilen sonucu vermeyebilir. Ayrıca nelerin kullanılması mübah, nelerin mekruhtur, bilinmesinde büyük yarar vardır. Çünkü bazı şeyler israfa, bazısı da sağlığı bozmaya yol açabilir. Özellikle köylerde ve geri kalmış bölgelerde sokaklara, yol kenarlarına ve çöplüklere bol miktarda kemik ve tezek atılır. Evlerinde normal helâ teşkilâtı olmayan o yerlerde insanlar def'-i hacet ettikleri yerde ellerine geçen herhangi bir maddeyle temizlenmeye çalışır. İslâm yalnız şehirliye, okumuşa, kültürlüye değil, her sınıf insana gönderilmiş ve her sınıf insana seslenen cihanşümul bir dindir. O bakımdan müslümanları eğitip bilgili, kültürlü kılmak, onları medenî seviyeye getirmek için günlük hayatlarının her bölüm ve safhasıyla yakından ilgilenir, bir takım esaslar, prensipler, kurallar, adâb ve erkân vaz'eder.

Kemik ve tezekle temizlenmek yasaklanmıştır

Sadece kurutulmuş sığır tersi olan tezek değil, diğer hayvanların kurutulmuş dışkısı da aynı yasağın kapsamına girer. Biz kolay anlaşılsın diye tezek tabirini kullandık, hem de ortalıkta daha çok yaygın olan odur.

Bilindiği gibi gerek tezek veya hayvan dışkısı, gerekse kemik bir takım tehlikeli mikroplar taşırlar. Örneğin tetanoz ateşli ve oldukça tehlikeli bir hastalıktır. Bunun mikrobu daha çok toprağın insan ve hayvan dışkısıyla bulaştığı yerlerde ve geviş getiren hayvanların ve bir de insanların dışkısında, bağırsaklarında bulunur. Çeşitli yaralarla, sıyrıklarla vücuda girer. Tezek ve benzeri kurumuş hayvan dışkısı taharette (mak'âdi temizlemede) kullanıldığı takdirde o kısımda tahriş yapabilir ve bunun neticesi tetanoz mikrobunun oradan vücuda kolayca girmesine yardımcı olur. Bunun dışında tehlikeli

bazı mikroplar da taşıyabilir.

Kemik ise, az yağlı bulunduğu için birçok haşerenin ilgisini çeker. Ayrıca kedi, köpek, gibi hayvanların en çok ilgi duyduğu bir maddedir. Memeli hayvanlar özellikle köpek zaman zaman kuduz mikrobu taşırlar. Salyaları vasıtasıyla kemiğe bulaşabilir. Onunla makat temizlenmeye kalkışılınca, yine bir sıyrık ve tahriş olayı meydana gelebilir. Bunun dışında bazı hastalık yapan mikroplar da bulaşmış olabilir. O nedenle İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) bu iki maddeyle taharet yapılmasını yasaklamıştır.

عن جابر بن عبد الله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: «نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُتَمَسَّحَ بِعَظْمٍ أَوْ بَعْرَةٍ». رواه أحمد و مسلم و أبُو دَاوُد.

عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى أَن يُسْتَنْجَى بِرَوْثٍ أو بِعَظْمٍ و قال: «إنهما لايطهران». رواه دارقطني وقال: إسناده صحيح.

Câbir b. Abdillâh (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) (def'-i hacetten sonra makâtın) kemikle veya ba're (deve, koyun, keçi dışkısı ve diğer hayvanların dışkısı) ile silinip temizlenmeyi yasaklamıştır."[248]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in (dışkı yapıldıktan sonra makâtın) tezek veya kemikle temizlenmesini men'ettiv ebu ikisi temizlemez, buyurdu."[249]

Bu ikinci hadisi aynı lâfızla İbn Huzeyme de tahrîc etmiştir. Buharî, Nesâi, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, İbn Mâce, Dârimi ve Ahmed b. Hanbel aynı anlamda, fakat değişik lâfızla şu hadisi rivâyet etmişlerdir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) sizden birinizin kemik veya tezek ile te-

248 Müslim/Taharet: 158. Ebû Dâvud/Taharet: 20. Ahmed b. Hanbel.

249 Dârekutni Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan. İsnad-i ceyyid ile.

mizlenip arınmasını menetmiştir."[250]

Buhari meb'âs babında "Şüphesiz ki, bu ikisi cinlerin yiyeceğidir." cümlesini fazla olarak rivâyet etmiştir. Müslim İbn Mes'ud'dan rivâyet etmiştir. Ebû Dâvud, Darekutnî ve Hakim de ondan tahric ile nakletmişlerdir. Taberânî sened-i zayıf ile Zübeyr'den rivâyet etmiştir. Ebû Dâvud ile Nesâi Rufayi'den rivâyet etmişlerdir.

Rivâyetlerin tamamı, hadîsin sıhhatini kuvvetlendirir manâ ve muhtevadadır.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre, temiz madde ile taharet sünnettir. Taş, ağaç, toprak, eskimiş bez parçaları bu cümledendir. Hayvan dışkısı ve kemikle temizlenmek mekrûhtur. Bununla beraber bu ikisinden biriyle temizlenecek olursa, itibar edilir. Bir cihetle (temizlenme hususunda) sünneti yerine getirmiş, bir cihetle de (sünnet ile yasaklanan bir maddeyle temizlendiği için) kerahet işlemiş olur. İpek ve benzeri kıymetli kumaşlarla, buğday, arpa gibi insan yiyeceği gibi maddelerle; yaş ve kuru ot gibi hayvan yemleriyle taharet (mak'âdı temizlemek) mekruhtur. Çünkü bu gibi şeyleri zarûret olmadığı halde kullanmak, temiz şeyleri murdar etmeye sebep olur.[251]

Ayrıca bu mezhebe göre, makatı necasetten temizlerken sayı söz konusu değildir. Amaç pisliği gidermektir. Bu bir, iki yıkamak veya silmekle gerçekleşeceği gibi, beş ve yedi defa yıkamakla da olabilir.[252]

Şâfiîler'e göre, hayvan dışkısının kendisi necistir, onunla başka bir necaset nasıl giderilip temizlik yapılabilir? Nitekim Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), def-i hacetten sonra İbn Mes'ud'dan üçer taş istemiş, o da arayıp iki taş ve bir parça sığır veya deve tersi bulup getirmişti. Ra-

250 Buhari/Vudû' 21. Nesâî/Taharet 34. Müslim/Taharet: 58. Ebû Dâvud/Taharet:4. Tirmizi/Taharet 14. İbn Mâce/Taharet 16. Dârimi/Vudû: 12. Ahmed. 2/247, 250. 5/438.

251 Bedayiü's-Sanayi Fi-Tertibi'ş-Şerâyi': 1/18. el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l Erbaa: 1/98

252 Bedayiü's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerâyi': 1/18

sulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) taşları almış, tezeği kullanmayıp atmış ve "Şüphesiz ki, o murdardır" buyurmuştu.[253] O halde tezek ve deve fışkısıyla temizlenen kimse bunu müteakip taşla (veya su ile) de temizlenmezse, o vaziyette namazı caiz olmaz.

Temizlenmede sayıya riâyet şarttır. İki taş kullanmak suretiyle temizlik olsa bile üçü tamamlamak gerekir. Çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) hem üç taşla temizlenmeyi, hem de böyle bir temizlikte tek sayıya riâyeti emretmiştir. Nitekim Ebû Hureyre (radıyallahu anh) diyor ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bizden birimiz def'-i hacete gittiğinde üç taş ile (temizlensin diye) bize emrederdi."[254] Ayrıca, "Kim (makadını) temizlemeyi istiyorsa, tek sayıya riâyet etsin!" buyurmuştur.[255]

Yine Şâfiîler'e göre, bu hususta temizlenme su veya temiz katı olup muhterem sayılmayan madde ile yapılması vâcibdir. Sol el ile temizlenmeyi ve mümkün olduğu takdirde taş ile suyu birleştirmeyi gerçekleştirmek sünnettir. Sağ el ile taharette bulunmak mekrûhtur.[256]

Kendisiyle temizlik yapılacak maddelerin evsafı hakkında, El-Fıkhu Alâ'l-Mezahibil-Erbaa adlı eserin birinci cilt, doksan dokuzuncu sayfada geniş bilgi verilmiştir. Biz özetleyerek naklediyoruz:

Temizlenmede kullanılacak şeyin katı temiz bir madde olması şarttır. Aynı zamanda necaseti yerinden kaldırıp giderici bir özellik taşıması, ıslak olmaması gerekir. Şer'an muhterem sayılan herhangi bir madde olmaması da şarttır. Meselâ ekmek, kemik, üzerine fıkıh ve ona vesile teşkil eden sarf, nahiv, hesap, tıb ve benzeri ilimlerden bir şeyler yazılı kâğıt bu cümledendir.

Malikiler'e göre, tezek ve kemik temiz olursa onlarla istinca yapmanın (makadın necasetini temizlemenin) mübah olduğunu İbn Kudame el-Muğni'de belirtmişse de, Abdurrahman el-Cezerî'nin dört mezheple ilgili

253 Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/122
254 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/10
255 Şerhu Meânil-Asar: 1/121
256 Fethü'l-vehhab: 1/10-11. el-Fıkhu Ale'l Mezahibi'l-Erbaa: 1/99

fıkıh kitabında Malikiler'in bu konuyla ilgili istinbat, çıkarım ve görüşleri şöyle açıklanmıştır: Şu beş özelliği taşıyan maddelerle istinca câiz olur: Taş, pamuk ve yün gibi kuru madde olacak. Çamur gibi yaş maddeyle temizlenmek câiz değildir. Çünkü bu gibi maddeler necaseti büsbütün etrafa yayar. O bakımdan yaş bir maddeyle istincadan sonra herhalde makadı su ile yıkamak gerekir, istinca yapılacak şeyin temiz olması şarttır. Ölmüş hayvan kemiği ve eti haram olan hayvanın dışkısı bu cümledendir. Bunlar kuru olduğu halde istinca için kullanılır, makâttaki pislik de giderilmiş olursa kâfi gelir, ama kişi günahkâr olur. Bir diğer özelliği ise, şer'ân muhterem bir madde olmaması gerekir, insan yiyeceği, yazılı kâğıt bu cümledendir.[257]

Hanbeliler'e göre, ön ve arkadan çıkan yel ve meni dışındaki şeylerden dolayı temizlenmek vâcibdir. Çıkan şey ister idrar ve dışkı gibi mutad şeyler olsun, isterse çakıl taşı, kurt, kıl gibi nadir bir madde olsun fark etmez, hepsinden dolayı mak'adı temizlemek gerekir. Sözünü ettiğimiz maddelerin yaş ve kuru olması bu hükmü değiştirmez.

İlim adamlarının çoğuna göre, makâdı temizlemede insan su ile taştan birini veya her ikisini kullanmakta serbesttir. Ancak biriyle yetinmek istediğinde suyu tercih etmesi efdaldir.[258]

İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, Hanefîler'de olduğu gibi, temizlenmede sayı şart değil, temizliğin sağlanması gereklidir. Bu üç defa ile olabileceği gibi, yedi defa ile de olabilir.[259]

Makâdı temizlemede necaseti gidericilikte ağaç, bez ve benzeri şeyler taş gibidir, hepsiyle de yapılabilir.[260] Hürmete şayan olan fıkıh, hadîs ve benzeri ilimlerin yazılı bulunduğu kâğıtlarla taharet caiz değildir.[261]

Dâvud Ez-Zahirî'ye göre, def-i hacetten sonra temizlenmek için an-

257 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'I Erbaa: 1/99,100
258 Mu'cemü'l-Fıkhi'I-Hanbeli: 1/65
259 Mu'cemü'l-Fıkhi'l-Hanbeli: 1/66
260 el-Muğni ve'ş-Şerhü'I-Kebîr: 1/147
261 el-Muğni ve'ş-Şerhü'I-Kebîr: 1/140

cak taş yeterlidir. Çünkü bu hususta emir vücubu gerektirir, tıpkı toprakla teyemmüm etme emri gibi.[262]

Konuyla İlgili Diğer Hadis-i Şerifler ve Tahliller

İmam Ebû Hanife, tezeğin ve dolayısıyla eti yenen hayvanların dışkısının necis olduğunu bildiren İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'ın şu hadîsiyle çıkarımda bulunmuştur: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ile beraber oturuyordum. Defi-i hacet için gitti ve bana üç taş getir, buyurdu. Ben de aradım ancak iki taş ve bir de tezek parçası bulabildim. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) taşları aldı ve tezeği attıktan sonra "bu murdardır", dedi."[263]

Daha çok tezeğin, cinlerin yiyeceği olduğunu bildiren hadîs-i şerifleri dikkate alarak onunla taharet yapmanın sadece mekrûh olduğunu, necaseti giderdiği takdirde temizliğin sağlanmış sayılacağını söylemiştir.

Hanefiler'den Tahavî ise yukarıdaki hadîs-i şerifle çıkarımda bulunup istincada taş sayısı şart değildir. Nitekim İbn Mes'ûd (radıyallahu anh)'ın getirdiği iki taş ile temizliğin sağlandığı anlaşılıyor, demiştir. Hanefî fukahasının çoğu da bu görüşü benimsemiştir.

İmam Şâfî, tezeğin necis olduğu hakkında İbn Mes'ûd (radıyallahu anh) hadisiyle çıkarımda bulunarak, necasetin necasetle giderilemeyeceğini beyân etmiştir. Üç taş ile temizlenmenin şart olduğu hususunda ise Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen şu hadisle çıkarım yapmıştır: "Sizden biriniz def-i hacet için çıktığında beraberinde üçtaş götürsün de onlarla paklansın, çünkü o üç taş ona kâfi gelecektir."[264]

Ahmed b. Hanbel'e göre, üç taş ile temizlenmeyle ilgili emir, vücubî değil istihsanîdir. Üç sayısı, ortalama bir takdirdir. Bu daha çok ve daha az da olabilir. Çünkü maksat, temizliktir.

---

262 el-Muğni, eş-Şerhü'I-Kebîr: 1/147

263 Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/122. Buhari/Vudu': 21. Tirmizi/Taharet: 13. Nesâî/Taharet: 37. Ahmed, 1/383, 418, 427, 450, 465.

264 Ebû Dâvud/Taharet 21, Nesâî/Taharet: 30. Dârimi/Vudu, 11. Ahmed 1/133

Mâlikiler'e göre eti yenen hayvanların dışkısı -bilhassa kuru olursa- necis değildir. Kuru oldukları takdirde istinca yapılabilir, ancak hadîs-i şerifle menedildiği için mekrûhtur. Böylece Mâlikiler de İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'ın rivâyet ettiği hadîsle değil, kemik ve tezeğin cinlere ait olduğuyla ilgili hadîs-i şerifle çıkarımda bulunmuşlardır.

Her Zaman Taş ile İstinca Şart mıdır?

İslâm her sınıf insana, her bölgede yaşayana hitap ettiğinden ona göre kolaylaştırıcı hükümler koymuştur. Taşla temizlenme, kırda, bayırda, çölde ve benzeri yerlerde yeterince su bulunmadığı dikkate alınarak sünnet kılınmıştır. Böylece insanların sözü edilen daha çok susuz yerlerde rastgele şeylerle makatlarını temizlemeyi zararlı görmüş, koruyucu hekimlik doğrultusunda taşla temizlenmeyi en uygun yol olarak belirlemiştir.

Bu konuda taş, temiz cisimlerden yana bir ölçüdür. Şer'ân muhterem olmayan temiz katı maddelerle istinca yapmakta bir sakınca yoktur. Su bulunduğu yerlerde ise hem taş, hem su ile temizlenme tavsiye edilmiş, fakat mutlaka böyle olması gereklidir diye bir hüküm vaz'edilmemiştir. O halde yalnız taşla temizlenme yapılabileceği gibi, yalnız su ile de temizlenme yapılabilir. İkisinden birini tercih etmek gerektiğinde su ile temizlenmenin daha faziletli olduğunu cumhur kabul etmiştir.

Nitekim Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) helâya girer, ben ve benim gibi gibi biri su matarası ve bir de mızrak kadar bir değnek taşırdık. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) su ile temizlenirdi."[265]

Ancak hadisin sonundaki (mızrak kadar değnek) kelimesi, Enes (radıyallahu anh)'dan değil de, râvilerden Ebu'l-Velîd'in sözü olduğu söylenir. Çünkü Amr b. Merzuk tarikiyle sâbit olan aynı hadîste "âneze" kelimesi yoktur. Ayrıca Müslim'in de Hâlid el-Hazza' tarikiyle yaptığı rivâyette de bu kelimeye yer verilmemiştir. Böylece sahîh olduğu kabul edilen bu hadîs, su ile istincanın

265 Buhari/Menakıb: 25. Vudu': 15,16. Salat: 93. Müslim/Zühd: 75. Dârimî- Vudu':15. Ebû Dâvud/Taharet: 60

sübutuna açık şekilde delâlet etmektedir. İmam Mâlik ise Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in su ile istinca etmediğini iddiâ etmişse de sahîh isnadlarla Huzeyfe b. Yemân (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, kendisinden su ile istinca hakkında sorulunca şu cevabı verdiği sâbit olmuştur: "O takdirde (yani su ile temizlenmediğimde) elimdeki koku giderilmiş olmaz."[266]

Mâliki fukahasından bir kısmı, su bulunmadığı yerlerde taş ile istinca yapılması sünnettir, diyerek suya öncelik vermişlerdir.[267]

Şâfiiler ise, mâkattan çıkan pislik dübür kısmını aşarsa, o takdirde su ile temizlenmek gereklidir, demişlerdir. Hanefiler'den çoğu da bu görüştedir. Oysa su ile temizlenmenin daha faziletli olduğu yerlerde onunla temizlenmenin daha uygun olacağı çeşitli sahîh rivayetlerle sâbit olmuştur. O bakımdan müctehit imamlardan bir kısmı bu rivayetlerle çıkarım yapmışlardır. Ahmed b. Hanbel ve Tirmizî'nin tahric ettiği, Nesâî'nin sahih kabul ettiği rivâyette Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) kadınlara şöyle tavsiyede bulunmuştur: "Kocalarınıza su ile istinca yapmalarını (def'-i hacetten sonra su ile makâtlarını yıkayıp temizlemelerini söyleyin, çünkü ben onlardan utanıyorum (da söyleyemiyorum). Şüphesiz ki Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) öyle yapardı." (Neylül-Evtar)

Ayrıca bu çıkarım ve görüşü teyîd eden Kûba hadisi söz konusudur. Şöyle ki: "Kûba halkı def'-i hacetten sonra su ile temizlenirlerdi. Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: Şu âyet Kûba ehli hakkında inmiştir: **"Orada temizlenmeyi sevenler vardır. Âllah da çokça temizlenenleri sever."**

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) devamla şöyle buyurdu: "Onlar (Kûba halkı) su ile istinca eder (def'-i hacetten sonra su ile temizlenir)lerdi. O bakımdan bu âyet onlar hakkında inmiştir."[268]

Tirmizî hadîsin garip olduğunu söylemiş, Bezzar ise değişik bir anla-

266 Neylü'l-Evtar: 1/120

267 Neylü'l-Evtâr: 1/120

268 Tevbe Sûresi 108. / Ebû Dâvud/Taharet: 23. İbn Mâce/Taharet: 28, Tirmizi.

tımla İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan rivâyet etmiştir. Kuba halkının, "Biz taşla temizlendikten sonra su ile temizleniriz" şeklinde bir ifade kullandıkları rivâyeti ise zayıftır. Sahîh rivâyetle tesbit edilende sadece yukarıda naklettiğimiz gibi, "def'-i hacetten sonra su ile temizlenirlerdi" cümlesi yer almaktadır. O bakımdan Nevevî İbn Rıfaî, Kuba halkının temizlenmede taş ile su arasını cem'ettikleri kaydı yoktur. Hadis kitaplarında buna rastlanmaz, demişlerdir.[269]

Zeylaî, bu hadîs hakkında İmam Nevevî'nin dalgınlıkla bir hata yaptığını belirttikten sonra senedi hasen olan rivâyeti şöyle nakleder: İbn Mâce'nin kendi Sünen'inde tahric ettiği hadîsi Utbe b. Ebî Hakem'den, o da Talha b. Nâfi'den rivâyetle Ebû Eyyub'un ona şöyle haber verdiğini belirterek Cabir b. Abdillah ve Enes b. Mâlik (radıyallahu anhuma)'nın şöyle dediklerini tahdîs etmiştir: **"Orada temizlenmeyi sevenler vardır."** meâlindeki âyet inince Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Ensar'a şöyle buyurdu: "Ey Ensar topluluğu! Şüphesiz ki Allah temizlik hakkında sizi övdü. Temizliğiniz nelerdir?" Onlar da şu cevabı verdiler: "Namaz için abdest alırız, cenâbetten dolayı yıkanırız, su ile istinca eder (makâtımızı yıkarız)" Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "İşte (övüldüğünüz şey) budur! Artık ona gerekli olunuz." buyurdu.

Gerçi râvilerden Utbe b. Ebi Hakem hakkında bazı sözler söylenmiştir: Ebû Hatim, "Onun hadîsi sahihtir" derken, İbn Adiy, "Onun rivâyetinde hiçbir beis yoktur." demiştir. Nesâi ise onu zayıf saymıştır. Hâkim ise onun rivâyetini El-Müstedrek'te tahric edip sahîh olduğunu belirtmiştir.[270]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Hayvan dışkısıyla ve kemikle makadı temizlemek mekrûhtur.
2. Bu gibi şeylerin bulunduğu yerlerde def'-i hacet etmek de mekrûhtur. Çünkü çevreyi kirletir, hastalık doğurur.
3. Hayvan dışkısı da necistir.

269 Neylü'I-Evtar: 1/121

270 Nasbu'r-râye 1/218, 219.

KEMİK CİNLERİN YİYECEĞİ, TEZEK DE HAYVANLARININ YİYECEĞİDİR

Cinlerin neler yediği hakkında fazla bir bilgimiz yoktur. Yalın ateşten, yani ışından yaratıldıklarına bakılırsa, hilkattaki özelliklerine göre onlar için besleyici bazı gıdalar da yaratılmıştır. İstinca konusuyla ilgili hadislerde kemik ve tezekle temizlenme menedilmiş, illet olarak iki ayrı husus belirtilmiştir: Birincisi, "tezek necistir" denilmiş; İkincisi, "kemik ve tezek cinlerin yiyeceğidir", diye cevap verilmiştir.

Kemik üzerinde cinlerin gıdalanacağı bir yiyecekten söz ediliyor ki, onların atılan kemiklere uğradıkları zaman Allah (celle celaluhu) tarafından o kemikler üzerinde birtakım yiyecek mahiyetinde şeyler vücud buluyor. Tezek ise onların hayvanlarının yemidir.

Rivayetlerin tamamından bu mâna çıkmaktadır. Biz şimdi ilgili hadisleri naklediyoruz:

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, deniliyor ki: Ebû Hureyre, (radıyallahu anh) Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le beraber (çıkarak) abdest alması ve hacetini gidermesi için yanında su matarası taşırdı. (Bir defasında) o, matarasıyla Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i arkadan takip ediyordu. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "O kimdir?" diye sordu. O da: "Ben Ebû Hureyre." diye cevap verdi. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) O'na: "Benim için birkaç taş ara ki onlarla (necaseti) silkip gidereyim. Sakın bana kemik ve tezek getirme!" buyurmuştur.

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) devamla demiştir ki: "Elbisemin bir ucuna onun için birkaç taş koyup taşıdım ve getirip iki yanına koyduktan sonra ayrıldım. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) işini bitirince, (kendisine doğru) yürüdüm ve "kemikle tezeğin nesi vardır?" dedim. Buyurdu ki: "O ikisi cinlerin yiyeceğidir. Hem gerçekten Nusaybin cinlerinden temsilci olarak bir grup

cin bana geldi ki onlar ne güzel cinlerdi! Benden yol azığını istediler. Ben de onlar için Allah'a duâ ettim ki bir kemiğe veya bir tezeğe uğramaya görsünler, mutlaka üzerinde yiyecek bulurlar."[271]

Müslim'in Alkame hadîsinden yaptığı rivâyette nebiz (şıra) ile abdest almayla ilgili İbn Mes'ud (radıyallahu anh) rivâyetinde bu konuya temas edildikten sonra cinler, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den yol azığı istemişler. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara şöyle buyurmuştur: "Her kemik size ve her (eti yenen hayvanın) fışkı ve dışkısı sizin hayvanınıza yemdir." Sonra da devamla şöyle buyurmuştur: "Kemik ve fışkıyla istinca etmeyiniz, çünkü o ikisi (cin) kardeşlerinizin yiyeceğidir."

Tirmizî'nin rivâyetinde şu fazlalık vardır: "Tezek ve kemikle istinca etmeyin. Çünkü o ikisi cinlerden (din) kardeşlerinizin azığıdır."[272]

Böylece kemikle tezek hakkında muhtelif rivayetlerden şu sonuç çıkmaktadır: Bir hadiste bu ikisiyle temizlik sağlanamayacağı, bir hadis-i şerifte tezeğin necis olduğu açıklanmıştır. Üç hadiste ise, kemiğin cinlerin azığı veya yiyeceği, tezeğin de onların hayvanlarının yemi olduğu farklı ifadelerle belirtilmiştir.

Ağırlık son üç hadîs-i şeriftedir. O bakımdan bu iki maddeyle istincanın iki ayrı illeti bulunuyordur. Birincisi: temiz olmadıkları veya onlarla temizliğin sağlanamayacağı, ikincisi; onların cinlere ait bulunduğudur. Günümüzde gelişen bilimsel araştırmalar, mikrop, virüs, bakteri üzerinde elde edilen müspet sonuçlar karşısında her iki illetin de geçerli olduğu, çıkarımda bulunmaya elverişli bulunduğu muhakkaktır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, hayvan dışkısında tetanoz mikrobu; kemiklerde ise köpeklerin salyasıyla kuduz mikrobunun bulaşmış olabileceği söz konusudur.

271 Buhari/Menakıbu'l-Ensar; 32.

272 Müslim/Taharet: 14. Dârimi/Vudû': 12. Ahmed 3/487.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Def'-i hacetten sonra makatı tezek, fışkı ve kemikle temizlemek mekrûhtur.
2. Çoğu ilim adamlarına göre tezek ve fışkı necistir. Necaset necasetle giderilmez.
3. Taşla istinca etmek müstehabdır. Su bulunan yerlerde taşla istincaya gerek yoktur. Su daha temizleyicidir. Müctehit imamlardan bir kısmı suyun tercih edilmesini hükme bağlamıştır.
4. İsrafa yol açan, şer'ân muhterem sayılan maddelerle istinca yapmak, bazen tahrimen, bazen da tenzihen mekruhtur. Bu, maddenin özelliğine göredir.
5. Taşla istinca yaparken, müctehit imamların çoğuna göre, sayı şart değil, temizlenme şarttır. Sayı artıp, eksilebilir.
6. Müctehit imamların çoğuna göre, yazılı olmayan kâğıtla istinca yapmakta bir sakınca yoktur. Sahîh olan da budur.

MİSVAK KULLANMAK ve FITRATLA İLGİLİ SÜNNETLER

Sivak tabiri, dişleri temizlemede kullanılan erak veya benzeri bir çubuk anlamına geldiği gibi, tek başına dişleri temizlemeye de denilir. Diğer bir anlatımla, "dişleri misvaklama" anlamında da kullanılır. O halde sivak denilince yalnız Erak ağacının çubuğu hatıra gelmemeli, sert ve diş kirlerini, sarılığını giderici özellikte olan her cismi kapsamına alır. O bakımdan günümüzde kullanılan fırça da bu sünneti yerine getirebilir.

İslâm; ilim, irfan ve medeniyet dinidir. Bin dört yüz yıl önce temizliğe, koruyucu hekimliğe verdiği öneme ve koyduğu kurallara dikkat ettiğimizde onun bütünüyle İlâhî olduğunu anlamakta gecikmeyiz.

Diş temizliği de ilgilenilmesi gereken önemli konulardan biridir. Sindirim sisteminin normal çalışabilmesi ve korunabilmesi için dişlerin sağlam ve sağlıklı olması gerekir. O bakımdan cihân Peygamberi Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) günlük sık sık sivak veya misvak kullanır ve ümmetine bunu tavsiye ederdi. Sabahleyin uykudan kalkınca, abdest alınca, namaza başlarken, Kur'ân-ı Kerim okumaya hazırlanırken, yemek yedikten sonra, ağzının tadı ve kokusu değiştiği zaman mutlaka misvak kullanırdı.

عَنْ عائشة رَضِيَ الله عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ: «اَلسِّوَاكُ مَطْهَرَةٌ لِلْفَمِ مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ». رواهُ أَحْمَد والنِّسَائِيُّ وهو البُخَارِيُّ تَعْلِيقٌ.

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Misvak, ağız temizliği ve Rabbın rızasıdır."[273]

273 Buhâri/Savm: 27. Nesâî / Taharet 4. İbn Mâce/Taharet:7. Dârimi/Vudu' 19. Ahmed, 1/3.10. 6/47, 62, 124, 140, 238.

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Eğer ümmetime meşakkat verecek olmasaydı, her namazda onlara misvak kullanmalarını emrederdim."[274]

Ahmed b. Hanbel'in rivâyetinde ise, "her abdestle beraber onlara misvak kullanmalarını emrederdim." buyurulmuştur.

Zeyd b. Halid (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Ümmetime meşakkat verecek olmasaydı, yatsı namazını gecenin üçte birine geciktirirdim ve her namazda misvak kullanmalarını kendilerine emrederdim."[275]

Şüreyh'den yapılan rivâyette diyor ki: Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) evine girince ilk ne gibi şeye başlardı, diye sorduğumda şu cevabı verdi: "Misvak ile başlardı."[276]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdestin sünnetlerinden biri de misvak kullanmaktır. Kişi dilediği zaman, dilediği misvakla dişlerini temizler. Misvak kuru olsun, ıslak olsun; kullanan oruçlu bulunsun ve oruçsuz olsun; onu zevaldan önce veya sonra kullansın fark etmez. Çünkü bu hususta nasslar mutlaktır.

Şâfiîler'e göre: Abdestin sünnetlerinden biri de dişlere enine sürülecek şekilde sivak kullanmaktır. Bu; temizleyici, sarılığı giderici ve ağız kokusunu değiştirici özellikte herhangi bir alet olabilir. En sahih görüş de budur.

Misvak; namaz öncesinde, ağzın tadını ve kokusunu değiştirmek için sünnettir. Oruçlu için misvak kullanmak ancak zevaldan sonra mekrûhtur.[277]

274 Buhârî / Cuma 8. Savm: 27. Müslim / Taharet: 42 Dârimî / Taharet: 25. Tirmizi / Taharet: 18. Nesâî / Taharet: Menakıb; 20. İbn Mâce/Taharet: 7. Dârimi/Salat, 108. Taberanî / Taharet: 114, 115. Ahmed 1/80, 120. 2/245, 250, 259, 287, 399, 400, 429, 433, 509, 517, 531 4/114, 110. 5/193, 410. 6/325, 429.

275 Tirmizî - Ebû Dâvud / Taharet: 25. Nesâi/Mevakit. İbn Mâce / Salat: 8. Ahmed: 2/245.

276 Buhari ve Tirmizî müstesnâ Kütüb-i Sitte sahipleri rivâyet etmişlerdir.

277 es-Siracü'l-vehhac Alâ Metni'l-Minhac: 17. el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l Erbaa: 1/72.

Misvak'ın Erak ağacından olması daha iyidir. Misvakı şu yerlerde kullanmak müekked sünnettir.

- Kur'ân-ı Kerîm okumaya başlarken.
- Eve girerken.
- Uykudan kalkarken.
- Uyumak üzere döşeğe uzanırken.[278]

Mâlikîler'e göre: Abdestten önce Erak ağacı veya benzeri bir cisimle dişleri ovmak faziletlidir. Böyle bir cisim bulunmadığı takdirde parmakla ovmak yeterlidir. Sağ el ile tutup dişlere enine sürülmesi müstehabdır. Namaz kılmaya, Kur'ân-ı Kerim okumaya başlarken, uykudan kalkınca, ağzın tadı ve kokusu değişince misvak kullanmak müstehabdır.[279]

Hanbeliler'e göre: Misvak kullanmak müekked sünnettir. Onun kullanılmasındaki durum, namaza başlarken, uykudan kalkarken, ağız kokusu değişirken daha da kuvvetlenir.[280]

İlim adamlarından çoğu misvak kullanmayı sünnet kabul etmiştir. Ancak İshak ve Zahirîler'den Dâvud vâcib olduğunu kabul ederler. Onların delili şudur: Biz misvak kullanmakla emrolunduk. Emir ise vücubu gerektirir.

Oruçlu ise öğle namazından güneş batıncaya kadar kullanmaz.[281]

Gece namazına kalkan, cuma namazına giden kimsenin misvak kullanması müstehabdır. Ayrıca misvakın yumuşak bir ağaçtan olması, dişlerin kirini ve sarılığını giderici bulunması da müstehab sayılmıştır.[282]

Böylece mezheplerin bu konuyla ilgili ictihat ve çıkarımları özetlemiş olduk. Geniş bilgi için fıkıh kitaplarına bakmaları tavsiye olunur.

---

278 Fethülvehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/13
279 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/74,75
280 Mu'cemü'l-Fıkhu'l Hanbeli: 1/477, 478
281 el-Muğnî ve eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/78, 79
282 Mu'cemü'l-Fıkhul-Hanbelî: 1/478

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

"Misvak kullanın; çünkü misvak ağzın temizliği, Rabbın da rızasıdır."[283]

Yukarıdaki hadisi İbn Mâce tahric etmiştir, onda bir zaaf söz konusudur. Ancak misvak kullanmayı emreden rivayetlerin birçok şahitleri vardır ki, reddi mümkün değildir. el-Bedrü'-l Münir'de misvakla ilgili yüzün üstünde hadîs-i şerif rivâyet edildiği belirtilmiştir.[284]

Şürayh'in Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yaptığı rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) geceleyin (ibâdet için) kalkınca ağzına misvak sürerdi."[285] Bu hadisin sıhhatinde ittifak vardır.

Yine Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) gece veya gündüz her uykudan kalktığında abdest almadan önce mutlaka misvak kullanırdı."[286]

İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) uyumaya görsün; mutlaka misvak yanında bulunurdu. Uyanınca da misvak kullanmaya başlardı.[287]

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hemen her halükârda misvak kullandığı, geceleyin başucundan ayırmadığı; dışarı çıkarken, eve girerken, namaza başlarken, abdest alırken mutlaka kullandığı görülmüştür. Bu hususta birçok sahîh hadisler rivâyet edilmiştir. Hepsini buraya naklet-meye gerek görmedik. Fazla bilgi edinmek isteyenler, Zeylaî'nin Nasbu'r-râ-ye'sinin birinci cilt 7 ve 8. sahifelerine; Şevkani'nin Neylü'l-Evtar'ının birinci cilt 122-127. sahifelerine; ayrıca İbn Kudame'nin el-Muğnî'sinin birinci cilt "Mîsvak" bahsine bakabilirler.

283 İbn Mâce

284 Fethül'-allâm, 1/22.

285 Buhari / Vudu' 73, Taharet: 46,47. Teheccüd: 9. Ebû Dâvud / Taharet: 30. Nesâî / Taharet: 1, Kıyamü'l-Leyl: 10, 11. İbn Mâce / Taharet, 7. Ahmed 5 / 382, 390, 402, 407.

286 Ebû Dâvud kendi Sünen'inde: Ali b. Zeyd'den.

287 Ebû Dâvud kendi Sünen'inde: Ahmed: 2/117 - Müsned-i Ebû Ya'lâ el-Musilî.

İmam Nevevî bu hadislerin ışığında, hemen her zaman misvak kullanmanın sünnet olduğunu, ama şu beş yerde müekked sünnet sayıldığını belirtmiştir:

- Namaza başlarken.
- Abdest alırken.
- Kur'ân-ı Kerim okumaya başlarken.
- Uykudan uyanıp kalkınca.
- Ağzın kokusu ve tadı değiştiğinde.

Nitekim Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Şüphesiz ki ağızlarınız Kur'ân (okumanın) yollarıdır. O halde onu misvakla güzelleştirin" buyurmuştur.[288]

Diğer bir hadîs-i şerifte ise: "Dört şey peygamberlerin sünnetlerindendir: Hayâ (utanmak), güzel koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek."[289]

Âmir b. Rabi'â (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in oruçlu iken sayamayacağım kadar misvak kullanır halde gördüm."[290]

Yine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in misvakla ilgili hadîs-i şeriflerinden birini Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) şöyle rivâyet ediyor: "Oruçlunun hayırlı hasletlerinden biri de misvak kullanmasıdır."[291]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Dişleri temizlemek, ağzın kokusunu gidermek için Erak ağacı şart değildir. Bu iki özelliği olan her ağaç veya maddeyle -yeter ki necis olmasın- bu sünneti yerine getirmekte bir sakınca yoktur. Nitekim

288 İbn Mâce / Taharet: 7
289 Tirmizî / Nikâh: 1. Ahmed: 5/421
290 Tirmizi/Savm:2. Ahmed: 3/445
291 Ebû Dâvud / Savm: 26, Tirmizî / Savm: 29. İbn Mâce / Siyam: 17

İmam Şafiî ile İmam Mâlik'in çıkarım ve ictihatları bu anlamdadır.

2. Fırça misvak yerine geçer, ilim adamlarının çoğunun görüş birliği vardır.

3. Misvak kullanmak sünnettir. Aynı zamanda abdestin sünnetlerinden biridir. Dört mezhep imamları bu hususta müttefiktir.

4. Yukarıda belirttiğimiz gibi, beş yerde kullanılması müekked sünnettir.

5. Diş temizliğini sağlamak ve dişlerin sağlığını korumak müekked sünnetlerden biridir.

6. Oruçlu kimsenin misvak kullanmasında bir sakınca olmamakla beraber aynı zamanda müstehab veya sünnettir. Ancak Şafiî ve Hanbeli mezheplerine göre, zevaldan güneş batıncaya kadar kullanılması tenzihen mekrûhtur. Diğer iki mezhebe göre mekrûh değildir.

7. Allah, ağzını, dişlerini temizleyen kullarını sever.

8. Din kolaylığı emreder, meşakkat vermekten kaçınır. O bakımdan çok lüzumlu olmakla beraber misvak sünnet kılınmıştır.

9. Erak ağacı, daha çok Arabistan'da yetişir. Gövdesi uzun, çok dikenli ve yapraklıdır; yumuşak esnek dallarından misvak yapılır. Kendine has nefis bir kokusu ve antiseptik bir özelliği vardır. O bakımdan misvak bulunduğu zaman bile bu ağaçtan elde edilen misvağı kullanmakta yarar vardır.

FITRATLA İLGİLİ SÜNNETLER

Fıtrat, birkaç mânaya gelmekle beraber hadis-i şeriflerde daha çok "tevhid dini" kasdedilmiştir. Çünkü Allah (celle celaluhu)'nun varlığına ve birliğine inanmak ezelde insanın ruhuna enjekte edilmiştir, hilkatte bu duygu insanda mevcuttur. Sonra ana - baba, çevre ve eğitim bu duyguyu ya geliştirir, ya da köreltir.

O bakımdan her gönderilen, mutlaka Tevhîd dinî üzere gelmiş ve insanları bu inanca davet etmiştir.

Peygamberlerden, tevhid inancı doğrultusunda devam edegelen birtakım güzel sünnetler var ki, Hz. Âdem (Aleyhisselam)'dan, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kadar tazeliğiyle sürüp gelmiş, hep onları uygulamış ve tavsiye etmiştir.

عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: قال رَسُولُ الله ﷺ «خَمْسٌ مِنَ الْفِطْرَةِ: الإِسْتِحْدَادِ وَالْخِتَانُ وَقَصُّ الشَّارِبِ وَنَتْفُ الإِبْطِ وَتَقْلِيمُ الأَظْفَارِ». رواه الجماعة

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Beş şey fıtrat'tandır: Kasığı traş etmek, sünnet olmak, bıyığı (dudak kırmızılığı görülecek şekilde) kesmek, koltuk altı kıllarını gidermek ve tırnakları kesmek."[292]

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bıyık kırkmak, tırnakları kesmek, kol-

292 Buhari / Libas: 51, 63, 64. Müslim / Taharet: 49.50. Ebû Dâvud Tereccül: 10 Tirmizî / Edeb: 14. Nesâî / Taharet: 8,10. Zînet 1,55. İbn Mâce / Taharet: 8. Taberânî / Sıfatün-Nebiy: 3. Ahmed: 2/229, 230, 283, 410, 489

tuk altı kıllarını gidermek, kasık traşı yapmak için bize vakit belirledi: Kırk geceden daha çok (bunları kendi haline) terk etmememizi emretti."[293]

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "On şey fıtrattandır: Bıyığı kırpmak, sakalı kendi haline bırakıp çoğaltmak, misvak kullanmak, burna su çekmek, tırnakları kesmek, parmaklardaki boğumları yıkamak, koltuk altı kıllarını gidermek, kasığı traş etmek, intikasımâ, (yani az su ile de olsa mak'âdı temizlemek veya apış arasına su serpmek.)"

Râvi Zekeriyya diyor ki, râvi Mus'âb dedi ki: "Onuncuyu unuttum, meğerki ağzı su ile çalkalamak ola."[294]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Tırnakları, koltuk altı ve kasık kılları uzadığında kesmek; tırnakların etle bitişen kısımlarında biriken kirleri temizlemek sünnettir. Ancak savaş halinde bulunanların bir süre kesmeyip tırnaklarını o vaziyette korumasına cevaz verilmiştir. O da savaş esnasında göğüs göğüse çarpışma anlarında ve bir yerlere tırmanma durumlarında işe yarayacağı düşüncesiyle ruhsat verilmiş; hatta bu durumlarda kesilmemesinin mendup olduğu söylenmiştir.

Tırnakları ve sözü edilen yerlerdeki kılları giderme hususunda en uygun olanı, haftada bir genel temizlik yapmaktır. Bu mümkün olmadığında on beş günde bir yerine getirilmesi sünnettir. Kırk günü geçiren kimsenin ise özrü makbul değildir. Çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) her perşembe tırnaklarını keser, uzayan kıllar varsa giderirdi. Tırnakları uzamış tırnakla et arasında kir birikmiş bir halde huzuruna gelenleri mutlaka uyarmıştır.

O halde haftada bu tür bir temizlik yapmak daha faziletlidir. 15 günde

293 Müslim / Taharet: 51. İbn Mâce / Taharet: 8.

294 Müslim / Taharet: 56. Ebû Dâvud / Taharet: 29. Tirmizî / Edeb:14. Nesâî/ Zînet:1, İbn Mâce / Taharet: 8. Ahmed: 6/137.

bir yapmak fazilettir, kırk günde bir yapmak ise sünnet sınırını aşmaktır.

Koltuk ve kasık kıllarını gidermede arsenik kullanılmasına cevaz verilmiştir. Bununla beraber kesici bir aletle giderilmesinde bir sakınca yoktur.[295]

Şâfiîler'e göre: de sözü edilen hususları haftada veya on beş günde bir yerine getirmek sünnettir. Kırk gün bunun azamî süresidir.

Malikiler'e göre: Fıtrattan olan beş şey: Tırnakları kesmek, bıyığı kırkmak, koltuk altı kıllarını gidermek, kasığı tıraş etmek ve sünnet olmak sünnettir.

İmam Mâlik'in Saîd b. Müseyyeb'den yaptığı rivâyette şöyle demiştir: "İlk misafir edinen, ilk sünnet olan, ilk bıyığını (dudaklar gözükecek) şekilde kesen ve ilk beyaz kılları görüp "Ya Rab! Bu nedir?" diye soran İbrahim peygamberdir. Allah ona: "Bu beyazlık vakardır, ya İbrahim!" buyurmuş, o da "Ya Rab! Vakarımı artır" demiştir.

Muhaddis Yahya b. Maîn diyor ki: Malik'den işittim, diyordu ki: Bıyığından dudak kırmızılığı gözükecek kadar kırk (veya kes).[296]

Hanbeliler'e göre: Kasığı traş etmek müstehabdır. Çünkü fıtratın ilgili sünnetlerinden biridir. Terki doğru değildir. Uzayan kıllar ne ile giderilirse giderilsin farketmez. Çünkü amaç kılları giderip temizlemektir.

Koltuk altı kıllarını gidermek sünnettir. O da fıtrattandır. Herhangi bir şekilde giderilebilir. Yolmak suretiyle de gidermek daha faziletlidir.

Tırnakları kesmek müstehabdır. O da fıtrattandır. Nitekim Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), tırnaklarını kesmeyip etle tırnakları arasında kir biriken bir adamı yüzüne karşı kınamıştır. Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh) diyor ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) perşembe günü tırnaklarını keser sonra da bana şöyle buyururdu: "Ya Ali! Tırnağı kesmek, koltuk altı kıllarını gidermek, kasığı traş etmek perşembe gününde; gusledip, güzel

295 Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı: 4/205, 206. Günlük ve haftalık temizlik.

296 Tenvîru'l-Hevâlik Şerhun Alâ Muvatta'ı Mâlik: 3/107, 108.

koku sürünmek ve (yeni) elbise giyinmek cuma gününde (yapılır)."[297]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Ebû Cafer Et-Tahavî'nin yaptığı rivâyete göre, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) uzun bıyıklı bir adam gördü. Bunun üzerine bir misvak, bir de keskin bıçak istedi. Adamın bıyığını o misvağa göre kesip kısalttı.[298]

Yukarıda konunun baş kısmında Enes b. Mâlik'den rivâyet edilen hadiste kırk gün gibi uzun bir süreden söz ediliyor ve dolayısıyla tırnakların da kırk günde bir kesilmesi tavsiyesi yer alıyor. Oysa Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) her perşembe tırnaklarını kesmiştir. Ayrıca yukarıda bıyıklarını uzatan adamın bıyıklarına müdahale edip ona çeki düzen vermiştir. Araştırmalarla sözü edilen Enes hadîsinin râvileri arasında Sadaka b. Musa Ebu'l-Muğire bulunuyordur ki, buna Ebû Muhammed El-Basrî Ed-Dakiki de denir, bu zât zayıf kabul edilmiştir. Yahya b. Maîn, "O kayda değer bir şey değildir" derken Nesâî, "O zayıftır" Tirmizî "O hafız değildir" demiştir Ebu Hâtim er-Razî ise "o yumuşak hadislidir, hadîsi yazılabilir, ancak onunla delil gösterilmez, çünkü kuvvetli değildir, demişlerdir.

İmam Nevevî ise sözü edilen hadîsi yorumlarken şöyle demiştir: "O, kırk günde bir sözü edilen temizlikler yapılsın demek değil, ihmali kırk günü geçmemelidir, demektir. Tercih edilen odur ki: Kıllar ve tırnaklar uzadıkça kesmektir.

Şevkani'ye göre, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in zapt ettiği kırk gün, vakitlendirme süresidir. Kırk günü aşmak câiz değildir. Kırk güne kadar belirtilen yerleri traş etmeyen, tırnaklarını kesmeyen kimse sünnete muhalefet etmiş sayılmaz.

Bize göre, Nevevî'nin yorumu, diğer rivayetlerle uyumlu olup İslâm'ın temizliğe, koruyucu hekimliğe verdiği önemi yansıtmaktadır.[299]

297 el-Muğnî ve eş-Şerhü'l-Kebir: 1/70. 72.

298 Şerhu Meani'l-Asâr: 4/22 - Kitabü'l-Kerahet.

299 Neylü'l-Evtar: 1/132

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Tırnakları haftada bir kesmek, sünnete daha uygundur. Nitekim Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) haftada bir özellikle perşembe günleri tırnakları keser, gereken temizliği yapardı.

2. Kasık kıllarını uzadığı zaman, kırk günü geçmemek kaydıyla traş etmek sünnettir. Bu süre geçinceye kadar terkedilirse, kerahet işlemiş olur.

3. Bıyığı, dudakların kırmızılığını örtecek kadar uzadığında fazla kısımlarını kırkmak sünnettir. Bilindiği gibi, rüzgârla birlikte gelen toz ve mikroplar daha çok vücudumuzda kulak boşluğuna ve kıvrımlarına, göz pınarlarına, burun deliklerine ve bıyık ve sakala yerleşir. Bıyıklar ağzımızı örtüyorsa, aldığımız gıdalara oraya yerleşen toz ve mikroplar karışabilir. O bakımdan da bıyıkları belirtilen sınırı aşar şekilde uzatmak doğru değildir.

4. Koltuk altını kıllarını gidermek sünnettir. Bu da en çok kırk günü aşmamalıdır. Aksi halde kerahet işlenmiş olur.

5. Vakti gelince erkek çocuğunu sünnet etmek de müekked bir sünnettir. Bu konu ayrıca mezheplerin çıkarım ve ictihatları doğrultusunda işlenecektir.

6. Sakalı kesmeyip kendi halinde bırakmak da sünnettir. Bu konuda ayrı bir bölümde işlenecektir.

7. Diş sağlığı ve temizliği bakımından misvak veya fırça kullanmak, özellikle abdest alırken ve namaza durulurken; uykudan kalkıldığında ve yatağa girileceği zaman müekked sünnettir. O bakımdan fukaha misvak kullanmayı abdestin sünnetleri arasında saymıştır.

8. Burna su çekip temizlik yapmak, özellikle abdest alırken bu ameli yerine getirmek sünnettir.

9. Ellerdeki oynak, eklem yerleri ve biraz şişmanlıktan ileri gelen bu

yerlerdeki boğumları iyice yıkamak da sünnettir. Çünkü bu kısımlar bilhassa kirin ve mikrobun yerleşmesine uygun bir vasat sayılır.

10. Ağzı çalkamak da öyle. Bir de küçük ve büyük abdest bozduktan sonra iyice temizlenmek veya küçük abdest bozduktan sanra idrardan iyice korunup şüpheyi gidermek için apış arasına biraz su serpmek müstehabdır.

11. Bütün bunlar insan sağlığıyla iç içedir. İslâm dini, ibâdetle temizliği, ibâdetle insan sağlığını korumayı ve dolayısıyla koruyucu hekimliği birleştirmiştir.[300]

300 el-Muğni/Faslün Fi'l-Fıtrat: 1/70-73

ERKEK ÇOCUKLARI SÜNNET ETMEK

Bilindiği gibi sünnet, erkeklerde cinsiyet organının ucundaki derinin kesilmesi anlamında kullanılır. Başta Müslümanlık olmak üzere, Musevîlik te de dinî bir töredir. Her ne kadar Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleri'nde sünnetten söz edilmese de Barnabas İncil'inde İsâ'nın yedi günlükken sünnet edildiği yazılır.[301]

Yapılan tarihî araştırmalardan sünnet'in çok eski bir âdet olduğu ve Afrika halkı tarafından da uygulandığı anlaşılmaktadır. Peygamberlerden ilk sünnet olan İbrahim peygamberdir, denilmektedir. Oysa Kütüb-i Sitte'nin ittifakla rivâyet ettikleri fıtrat hadîsinde sünnetin de gelip geçen peygamberlerden, tevhid dini gereği kalan sünnetlerden biri olduğu açıklanır. Hadîs-i şerifin açık delâletinden bu sünnetin ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem (aleyhisselam)'la başladığı anlaşılıyor.

عن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «اختَتَنَ إِبْرَاهِيمُ خَلِيلُ الرَّحْمَنَ بَعْدَ مَا أَتَتْ عَلَيْهِ ثَمَانُونَ سَنَةً وَخْتَتَنَ بالقَدُوم». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ إِلاَّ أَنَّ مُسْلِمًا لَمْ يَذْكُرِ السِّنِينَ.

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki; "İbrahim Halîlü'r-Rahmân üzerine seksen yıl geldikten (seksen yaşına girdikten) sonra sünnet oldu. Keser ile (kendini) sünnet etmişti."[302] Sahih-i Müslim'de ise "seksen yıl" tabiri zikredilmemiştir.

Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Beş şey fıtrattandır: Kasığı traş

301 Barnaba İncili: 5/1-4

302 Buhari / Enbiya; 8, İsti'zan; 51. Müslim / Fezâil, 151. Ahmed; 2/322, 418

etmek, sünnet olmak, bıyığı (dudak kırmızılığı gözükecek şekilde) kesmek, koltuk altı kıllarını gidermek ve tırnakları kesmek."[303]

İbn Cüreyc'den yapılan rivayette, Usaym ona haber vermiş, ona da babası, ona da dedesi haber vermiştir ki dedesi, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek: "Gerçekten ben müslüman oldum! Demişti. Efendimiz de ona: "Kendinden küfür kıllarını at," buyurdu. Bununla ona "Traş ol!" diyordu.[304]

Onunla beraber bulunan bir başkasına ise Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle emretti: "Kendinden küfür kıllarını at ve sünnet ol"[305]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefi ve Malikiler'e göre, hem oğlan, hem kız çocuklarını sünnet etmek, sünnettir.

Şafiîler'e göre, bu mes'ele hakkında iki ayrı rivâyet vardır: Birincisi, erkek çocuklar için vâcib, kız çocukları için sünnettir. İkincisi, her ikisine de sünnettir. Birinci görüşü daha sahîh kabul edilmiştir.[306]

Hanbeliler'e göre, erkek çocuklara vâcib, kız çocukları için şeref ve vakardır. Bu, birçok ilim adamlarının görüşüdür. İmam Ahmed demiştir ki: Sünnet olmak erkek çocuklar için çok daha lüzumlu ve önemlidir. Çünkü erkek çocuk sünnet olmadığı zaman haşefeyi[307] kapatır ve altında biriken pislik temizlenmez. Kadının durumu ise böyle değildir, onun sünnet olmasa da temizliği kolaydır. Ebû Abdillâh diyor ki: İbni Abbas (radıyallahu anh) sünnet hususunda çok hassas ve katı davranır, kişi sünnet olmadığı takdirde onun ne namazı, ne de haccı makbuldür, derdi. El-Hasan ise bu hususta daha hoşgörülü davranıp kişi İslâm'a girdikten sonra artık onun sünnet olup olmadığına pek aldırış edilmez.

303 Taberâni / Sıfatü'n-Nebiy: 4

304 Kaynak olarak 339 nolu nota bakılması.

305 Ebû Dâvud / Taharet 129. Ahmed: 3/415

306 Feyzü'l-kadîr Şerhi. Câmi'ü's-Sağir s 3/503 - Beyrut; 1972

307 Erkek üreme organının baş kısmı

Sonuç olarak, erkeklere sünnet olmak vâcibdir, çünkü müslümanların şiarından sayılır.[308]

Kız çocuklarının sünnet edilmesiyle ilgili rivayetleri nakletmeye lüzum görmüyorum. Çünkü gerek selef-i sâlihîn, gerekse müctehit imamlar da üzerinde fazla durmamışlar ve onunla ilgili hadîs-i şerifler üzerinde farklı tesbit ve tenkitlerde bulunmuşlardır. Tahlil bölümünde kısmen açıklamada bulunacağız.

Ancak bu konuda fazla bilgi edinmek isteyenlere, İbn Kudame'nin El-Muğnî adlı eserinin birinci cilt, 71. sâhifesini ve Seyyid Sabık'ın Fıkhu s-Sünnet adlı üç ciltlik kitabının 1/37. sayfasını tavsiye ederiz.

Çocukları Kaç Yaşında Sünnet Etmek Uygun Olur?

Cumhura göre, sünnet müddeti belli bir vakte tahsis edilmemiştir.

Hanefîler'in çoğuna göre, çocukları sünnet etmenin ilk vakti, yedi yaşında başlar, on iki yaşına kadar devam eder. Tercih edilen görüş budur.[309] Ancak bu yaş kesin bir sınır değildir. Herhangi bir yaşta çocuk sünnet edilebilir; belirtilen yaştan önce de sonra da sünnet yerine getirilebilir.

Fukahanın çoğu ise bu hususta müstehab olan ciheti dikkate alarak doğumundan yedi gün sonra sünnet edilmesini tavsiye etmişlerdir.[310]

Şafiîler'e göre, çocuğun doğumunun yedinci günü sünnet olması müstehab vakittir.[311] Aynı zamanda çocuk henüz bulûğa ermeden velîsinin onu sünnet ettirmesi vâcibdir.[312]

Nitekim sahîh tesbitlere göre, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) torunları Hasan ile Hüseyin'in doğumlarının yedinci gününde sünnet

308 el-Muğnî, 1/70,71

309 Fetâvâyı Hindiyye: 5/357

310 Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı / Celâl YILDIRIM, 4/70

311 Fıkhü's-Sünnet: 1/37 Sünenü'l-Fıtrat bölümü.

312 Neylü'l-Evtar: 1/134.

ettirmiştir. Ayrıca bu hususu Hakim ve Beyhaki Hz. Aişe (radıyallahu anha) hadîsinden tahrîcle nakletmişlerdir; Beyhakî aynı rivâyeti Cabir (radıyallahu anh)'dan yapmıştır.

Konuyla İlgili Diğer Hadis-i Şerifler ve Tahliller

Sünnet olmayı vâcib kabul edenlerin delili, "Kendinden küfür kıllarını at ve sünnet ol!" meâlindeki hadis ile Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen, "Kim İslâm'a girerse, sünnet olsun!" meâlindeki hadîs-i şeriftir.

Bu iki hadîsin zayıf olduğu birçok ilim adamları tarafından tesbit edilmiştir. Bilindiği gibi, zayıf hadîs hükme delil alınmıyor.[313]

Çocukların sünnet edilmesinin sünnet olduğunu kabul edenlerin delili ise şu hadîstir: "Sünnet olmak erkekler için sünnettir, kadınlar için şeref ve vakardır."[314]

Ahmed bin Hanbel ve Beyhaki bu hadîsi Haccac bin Ertat'dan rivâyet etmişlerdir ki, bu adam müdellistir, yani tedlîste bulunmuştur. Görüştüğü fakat hadîs işitmediği halde "İşittim" demesi veya görüşmediği halde hadîs işittim diye iddia etmesi, kişiyi müdellis düzeyine getirir ve rivâyeti delil kabul edilmez. Katâde ise bu rivâyette ızdırabda bulunmuş, bir rivâyetinde Şeddad b. Evs'den söz etmediği halde, diğer bir rivâyetinde bu zatın ismini anıp bir fazlalık yapmıştır. İbn Ebî Hâtim Er-Râzî el ilerde bunu tahric etmiştir.

Beyhakî ise bu hadîsin zayıf ve munkatı' olduğunu belirtmiştir, öyle ki: senedinden bir râvi düşmüştür veya bilinmeyen bir kişi zikredilmiştir.

Böylece sünnettir, diyenlerin görüşüne ağırlık kazandıran en sahîh hadîs, fıtrat hadîsidir ki, orada işlenmesi kesinlikle sünnet kabul edilen tırnak kesmek, bıyığı kısaltınak, etek ve koltuk traşı yapmakla birlikte anılmıştır.

Zührî'den rivâyet edilen şu hadis-i şerifi de delil gösteren de olmamıştır: "İslâm'a giren kimse, yaşı büyük de olsa sünnet olsun!" Nitekim Tabiî-

313 Neylü'l-Evtar 1/135.

314 Ahmed: 5/75. Ebû Dâvud/Edeb: 167

nin ileri gelenlerinden Hasan El-Basrî Hazretleri bu konuda İlmî yetkisine dayanarak şöyle demiştir: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e uyarak birçok kimseler İslâm'a girdi: Siyahı, beyazı, Romalısı, İranlısı, Habeşlisi. Ama bunlardan hiçbirinin sünnet olup olmadığı araştırılmadı, üzerinde de durulmadı. Eğer sünnet olmak vâcib olsaydı, sözü edilenler sünnet olmadan İslâm'a kabul edilmezler (veya kabul edildikten sonra hemen sünnet edilmeleri emredilirdi. Oysa böyle bir emir ve hüküm mevcut değildir.)"[315]

Ayrıca ilim adamlarının delil göstermeleri ve çıkarımlarının geniş çapta açıklanmasını Şevkanî Neylül-Evtar'da yapmıştır. Arzu edenler oraya "Hitan" bölümüne müracaat etsinler.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Erkek çocukları ergen olmadan önce sünnet etmek müekked bir sünnettir. Kız çocuklarını sünnet etmek müstehabdır.
2. İmam Şâfii'ye göre, erkek çocukları sünnet etmek vâcibdir.
3. İslâm'a giren kimse sünnet olmakla zorlanmaz. Kendi iradesine bırakılır. Cumhur bu görüştedir.
4. Sünnet olmak fıtrattandır, peygamberlerden bize kadar gelen Tevhid diniyle ilgili olan bir sünnettir.
5. Peygamberlerden ilk sünnet olanın İbrahim peygamber olduğu söylenir. Hadîsin açık anlatımı bir bakıma bunu ifâde etmektedir. Ancak fıtrat hadîsinden bunun ilkle başlayıp günümüze kadar sürüp gelen bir sünnet olduğu anlaşılıyor.

315 İslâm'da Aile Eğitimi / Prof. Abdullah ULVAN 1/120.

BIYIĞI KISALTMAK, SAKALI UZATMAK

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında Arap Yarımadası'nda yaşayan kabilelerin çoğu sakal bırakırdı. Yüzde tüy bitmeye başladığı günden itibaren sakal kendi haline terkedilir, kişilerin, aile ve aşiretlerin kendi âdet ve gelenekleri doğrultusunda uzayan sakala çeki düzen verilirdi. Bir kısmı da hiç dokunmayıp salıverirdi. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kıyafet inkılâbı yapmadığı gibi, bıyık ve sakal inkılâbı da yapmamıştır. O, ipek, atlas, dibâc gibi lüks sayılan ve değeri yüksek olan kumaştan yapılan elbiseleri giymemiş, aynı zamanda ümmetinin erkeklerine haram kılmıştır. Ayrıca erkek ve kadın için tesettürü getirmiş, bunun her birine göre ölçülerini belirlemiştir. Yoksa putperest Araplar'ın kıyafetine karşı çıkmamış, Şam ve Yemen taraflarında dokunan kumaşlar, hazırlanan entariler ve üstlükler Mekke ve Medine pazarlarında satılmış; bunu putperestler dokumuş veya dikmiş, şunu Hıristiyanlar hazırlamış diye bir ayrım yapılmamıştır. Onun gibi bıyık ve sakal konusu da sadece ıslâh edilmiş, dudakların kırmızılığı gözükecek şekilde bıyıkların kırpılması, boyun ve yanakların az da olsa gözükmesi şeklinde sakalların düzeltilmesine gidilerek temizliğe, koruyucu hekimliğe önem verilmiştir.

Kirli paslı, üst başları yağlı ve boyalı Araplar'a medenîce giyinmeleri, elbise ve vücutlarını tertemiz tutmaları öğretilmiştir. İslâm dini, şekilci değildir, o şekle ve surete değil, imân ve amele değer verir. Ancak pejmürdelikten kurtarıp temiz ve düzenli giyilmesini emreder. Nitekim Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), İslâm'ın şekilcilikten uzak, tüm dünyayı kaplayan bir din olduğunu, kalp ve kafaları aydınlatır mahiyette Allah (celle celaluhu)'nun insanlara son mesajı bulunduğunu şöyle belirtmiştir: "Şüphesiz ki Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, ama O, kalblerinize ve amellerinize bakar."[316]

316 Müslim/Birr: 33. Ahmed b. Hanbel: 2/285, 539.

İlk bakışta Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) sakal bıraktığı ve onu düzene sokup çekicilik kazandırdığı için sakal güzel sünnetlerden biri sayılır. Sonra da o devirde İran Mecûsîleri ile Hıristiyan Romalılar'dan kimi bıyık ve sakal hiç bırakmaz, kimi de bıyıkları ağzını örtecek şekilde bırakırdı. Hatta Bizans'tan gelen iki kişiyi bıyıksız ve sakalsız gören Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bu hali çok yadırgadığı ve "Sizi bu hale kimler soktu?" diyerek hayretini belirttiği bazı siyer kitaplarında geçer. Gerçekten erkeğe yakışan ve fıtratında mevcut olan bıyık ve sakal, onu kadınlara benzemekten korumakta ve şahsiyet kazandırmaktadır.

Konuyu bu açıdan değerlendirirken özetleyecek olursak: Araplar'da geçerli bir âdet halinde süregelen sakal, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından da benimsenmiş ve ona çeki düzen, temizlik ve güzel bir görünüm verilerek ıslâh edilmiştir. Böylece Müslümanlara, peygamberlerine uyma bakımından güzel sünnetlerden biri olarak miras kalmıştır.

Diyebiliriz ki, sakal ve bıyık hakkında birçok ictihatlar ve görüşler vardır. İlim adamları, dinî konuların her bölüm ve dalında olduğu gibi, bu kabil sünnetler üzerinde de yeterince durmuş ve tesbitler yapmışlardır. Hepsini nakletmeye ne vaktimiz, ne de kitabımızın hacmi müsaittir. Biz sadece sahîh rivâyetleri nakletmek, zayıf görüşleri belirlemek ve müctehit imamların farklı görüş ve ictihatlarını ortaya koymakla yetineceğiz.

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولَ اللهِ ﷺ: «مَنْ لَمْ يَأْخُذْ مِنْ شَارِبِهِ فَلَيْسَ مِنَّا».

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «جُزُّوا الشَّوَارِبَ وَأَرْخُوا اللِّحَى خَالِفُوا الْمَجُوسَ». رَوَاهُ أَحْمَدُ وَمُسْلِمٌ.

وَعَنْ اِبْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ وَفِّرُوا اللِّحَى وَاحْفُوا

الشَّوَارِبَ». مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ زَادَ الْبُخَارِيُّ: وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا حَجَّ أَوِ اعْتَمَرَ قَبَضَ عَلَى لِحْيَتِهِ فَمَا فَضَلَ أَخَذَهُ.

Zeyd b. Erkam (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Bıyığından (fazlasını kesip) almayan bizden değildir."[317] Tirmizî bu hadîs için "hadîsün hasenün" demiştir.

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Bıyıkları (dudak kırmızılığı gözükecek şekilde) kesin, sakalı salıverin de Mecûsi'ye muhalefet edin."[318]

İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Müşriklere muhalefet edin, sakalı çoğaltın, bıyıkları (dudak kırmızılığı gözükecek şekilde) iyice kırpın."[319]

Buhari bu hadîs-i şerifin sonuna şunu ilâve etmiştir: "İbn Ömer (radıyallahu anh) haccettiği veya umre yaptığı zaman eliyle sakalını tutar da bir tutamdan fazlasını kesip alırdı."

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Selef-i sâlihînden birçoğu hadîsteki "ahfû" emrinin zahirine bakıp bıyığın çok az kalacak şekilde kökünden kesilmesini kabul etmişlerdir.[320]

Selef bu hususta "isti'sal" tabirini kullanmış ki, kökünden kesmek, kesmekte mübalâğa etmek, iyice sonuna varmak gibi mânalara delâlet eder.

İmam Ebû Hanife, İmam Züfer, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, gerek baştaki saçların, gerekse bıyığın kökünden kesilme-

317 Tirmizî/Edeb: 16. Nesâî/Taharet: 12, Zînet: 2. Ahmed: 4/366, 368, 410

318 Müsned-i Ahmed: 2/365, 366. Müslim / Taharet: 55

319 Buhârî/Libas: 64. Müslim Taharet: 54

320 Neylü'l-Evtar: 1/137

si efdaldir. Bununla beraber kırkıp az bırakmakta da bir sakınca yoktur.[321]

İmam Mâlik, hadîste geçen "ahfû" emrini mutlak mânaya hamletmemiş, diğer fiilî ve takriri hadîslerle birleştirip dudak kırmızılığı gözükecek şekilde kesip kısaltınız, şeklinde mânalandırarak kayıtlamıştır. Hatta bıyığını kökünden kesenin cezalandırılması gerektiğini belirterek sünnete muhalefetin doğru olmayacağını söylemiştir.

İmam Nevevi, bıyığın kökünden kesilmeyip dudak kırmızılığı gözükecek şekilde kesilmesiyle ilgili sözün tercih edildiğini söylemiştir. "Ahfû'ş-şâribe" cümlesindeki emrin mânası, dudaklara doğru sarkıp aşan kısmın kesilmesiyle ilgili olduğunu ayrıca belirtmiştir.

Nitekim İmam Mâlik de El-Muvatta'da, dudakların etrafı gözükecek şekilde bıyık kesilip kısaltılır, demiştir.

Mâlikîler'den bazısı Şafiî mezhebinin bıyık konusundaki görüşü, Hanefiler'inkinin aynıdır, demişlerdir. Et-Tahavî diyor ki: "Bu hususta İmam Şafii'den kesin bir şey bulamadım, ancak onun yakın arkadaşları el-Müzenî ve er-Rabi'nin bıyıklarını kökünden kestiklerini gördüm. Bu da onların kendi imamlarına uyduğuna delâlet eder."

Ebû Cafer et-Tahâvi yine bu konuyla ilgili hadîs-i şerifleri ve ashab-ı kirâmdan bıyıklarını kökünden kesenleri misal vererek şöyle diyor: "Bıyığı kırkıp kısaltmak iyidir, ama onu tamamen kesmek daha iyi ve efdaldir."[322] "Ve bu, Ebû Hanife'nin, Ebû Yusuf'un ve Muhammed'in mezhebidir." diye ilâve ediyor.[323]

El-Esrem'in İmam Ahmed b. Hanbel'den yaptığı rivâyete göre, İmam Ahmed bıyıklarını iyice kökünden keserdi. Bununla beraber biraz kırkıp biraz bırakmakta da bir beis yok derdi.

O bakımdan Ebû Muhammed İbn Kudame el-Muğni'de bu konuya te-

321 Neylü'l-Evtar: 1/137

322 Şerhu Meâni'l-Asâr: 4/231

323 Şerhu Meâni'l-Asâr: 4/231

mas ederek şöyle diyor: "Kişi bıyığını kökünden kesmekle az bırakmak arasında muhayyerdir."[324]

Sakalla İlgili Çıkarım ve Görüşler

Hadîs-i Şeriflerde daha çok şu dört emir kipi kullanılmıştır:

1- A'fû 2- Evfû 3- Erhû 4- Veffiru

Eş anlamlı fiiller olup, kendi haline terk etmek anlamına gelirler.

Sakal ve bıyık hakkındaki emrin illeti bir yerde Mecûsiler'e, bir yerde müşriklere, bir yerde de Yahudîler'e benzemeyip muhalif kalma gösterilmiştir. Nitekim Şevkani'nin de belirttiği gibi, o devirde Fars (İran mecûsilerinin) yaygın olan âdetlerinden biri de sakalı iyice kırkıp az şey bırakmaktı. O bakımdan şâri' onlara bu hususta da uymamak veya benzememek için sakalı iyice uzatmayı emretmiştir.

Hanefîler'e göre, sakal bırakmak sünnettir. Müstehab diyenler de olmuştur. Bir tutamdan fazlasını kesmekte bir sakınca yoktur. Bununla beraber bir tutamı aşar şekilde bırakılması da caizdir. İmam Muhammed'e göre, bir tutamdan fazlasını kesmek sünnettir. İmam Ebû Hanîfe'den de bu anlamda bir rivâyet söz konusudur.[325]

Şâfiîler'den çoğuna göre, sakalın, bıyığın kenarlarını traş etmek veya kırkmak, çeneyle dudak arasındaki kılları traş etmek veya bunları yolmak mekrûhtur.

İmam Mâlik çok uzatmayı mekrûh görmüştür. Nitekim Tenvîru'l Havalik müellifi İmam Süyûtî diyor ki: "Sakal cidden fazla uzadığı takdirde ne yapılır? Diye Mâlik'e sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir: "Fazlasının kesilip alınmasını, uygun görüyorum."[326]

Selef-i sâlihin ise sakal hakkında farklı görüş ortaya koymuştur: "Ki-

324 el-Muğnî: 1/73-74

325 Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı; 4/207

326 Tenvirü'l-Hevâlik Şerhün Alâ Muvatta'i Mâlik: 3/123

mine göre uzatılır ama göbek seviyesine kadar değil, fazla kısımları kesilir. Kimi de bir tutamdan fazlası kesilir, demiştir."

Kadı İyaz diyor ki: "Sakalı traş etmek, kırkıp kısaltmak, yakmak mekrûhtur. Ama boyundan ve eninden biraz alıp düzeltmek iyidir."

Konuyla İlgili Diğer Hadis-i Şerifler ve Tahliller

Amr b. Şuayb'ın babasından, dedesinden yaptığı rivâyette, dedesi demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) sakalının eninden ve boyundan fazla kılları alır, (ona çeki düzen verir) di."[327]

Tirmizi bu hadisin garip olduğunu kaydetmiştir. Et-Takrib'de bunun metruk olduğu belirtilmişse de taraftar bulmamıştır. Ancak bu gibi kayıtlar şüphe uyandırdığından yukarıdaki hadîsle delil gösterilmemiştir.

Bıyık ve sakalla ilgili hadîs-i şeriflerin çoğunu toplayan Ebû Cafer et-Tahâvî, Muğîre İbn Şube'den yapılan rivâyete yer verip şu olayı naklediyor: "Uzun bıyıklı bir adam Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) geldi. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir misvak, bir de keskin bıçak istedi, getirilince, adamın bıyığını o misvağa göre kırkıp düzeltti."[328]

Sonra da şu açıklamayı yapıyor: Medine halkından bir cemaat bu rivâyete dayanarak bıyıklarını tamamıyla kesmek değil, onu kısaltıp çeki düzen vermek suretiyle bırakmak daha uygundur, demişlerdir. Diğer bir cemaat onlara muhalefet ederek, bıyıkları kökünden kesmenin müstehab olduğunu söylemişlerdir.

İkinciler şu rivayetleri delil saymışlardır:

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bıyıklarını keserdi. İbrahim de (aleyhis selam) bıyıklarını kesmiştir."[329]

327 Tirmizi.

328 Şerhu Meâni'I-Asâr: 4/229

329 Şerhu Meâni'l-Asâr: 4/230

İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Bıyıkları kesin, sakalı salıverin!"[330]

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette ise şu fazlalık vardır: "Yahudiler'e benzemeyin, onlara benzemeye özenmeyin!"

Tahavî bu meâlde dört hadîs-i şerif daha rivâyet ettikten sonra kendi görüşünü şöyle açıklıyor: "Naklettiğimiz hadîs-i şeriflerin hemen hepsini bir araya getirdiğimizde şu sonuç çıkar: "Bıyıkları kökünden kesmek, onu kırkıp düzeltmekten efdaldir." Hanefî imamlarından üçünün de mezhebi budur.

Sonra da Ashab-ı Kirâm'dan bıyıklarını kökünden kesenleri misal vererek bu görüşünü kuvvetlendiriyor.[331]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Bıyığı kökünden kesmek câizdir, bazı müctehidlere göre, daha uygundur.
2. Bıyığı dudakların kırmızılığı gözükecek şekilde kesip kısaltmak müstehabdır.
3. Çeneyle alt dudak arasındaki kısmın kıllarını traş etmek mekrûhtur.
4. Sakalı bir tutamdan fazla, göbeği aşmayacak şekilde bırakmakta bir sakınca yoktur. Bir tutamdan fazlasını kesmekte de bir sakınca yoktur, hatta bazı müctehidlere göre, sünnet veya müstehabdır.
5. Sakal ve bıyık hususunda Yahudiler'e, Putperestler'e, Mecusîler'e muhalefet etmek sünnettir.
6. Sakalın boy ve eninden kırkmak câizdir.

330 Şerhu Meâni'l-Asâr: 4/230
331 Şerhu Meâni'l-Asâr: 4/229-232

BEYAZ KILLARI YOLMAK MEKRUHTUR

Baş ve sakalda beliren beyaz kıllar yaşlılığın başlıca belirtilerinden biridir. Bazen soyçekimi doğrultusunda kıllar erken ağarmaya başlar. Saç genellikle Allah (celle celaluhu)'nun insanlara lütfettiği güzel nimetlerden biridir. Gerek estetik, gerek başın güneşten korunması için lüzumlu bir vücut örtüsüdür denilebilir. Ayrıca düzenli saç ve sakal insana vakar ve ihtişam verir.

Saçların beyazlaşması, diğer bir tabirle saçlara ak düşmesinin birçok yararları söz konusudur: Önce insana artık yaşlandığını hatırlatır ve böylece daha temkinli, daha dikkatli olmayı ilhâm eder, ölümü hatırlatarak ahiret için hazırlıklı olmayı fısıldar. Toplum içinde daha saygılı davranmaya, havâi şeylerden uzak kalmaya, gençlik çağının çok gerilerde kaldığına, çılgınca yaşamanın bir anlam taşımadığına çağrıda bulunur.

Aklaşan saçların bir diğer yararı, ilahi sanatın yüceliğini simgelerken imân düzeyinde iyi yolda bir ömür geçirdikten sonra her beyaz kıl imân meşâlesinin birer kandili, ilahî nurun birer belirtisi sayılmasıdır. O bakımdan Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) beyaz kılları yolmayı yasaklamıştır.

عَنْ عَمْرِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «لاَ تَنْتِفُوا الشَّيْبَ فَإِنَّهُ نُورُ الْمُسْلِمُ مَا مِنْ مُسْلِمُ يَشِيبُ شَيْبَةً فِي الإِسْلاَمِ إِلاَّ كَتَبَ اللهُ لَهُ بِهَا حَسَنَةً وَرَفَعَهُ بِهَا دَرَجَةً وَحَطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةً».

Amr b. Şuayb (radıyallahu anh)'dan o da babasından, o da dedesinden yaptığı rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Beyaz kılları yolmayın, çünkü gerçekten o, müslümanın nurudur. Bir müslüman İslâm'da yaşlanıp saçı ağarmaya görsün, mutlaka Allah onun için o beyaz kıllardan her birine karşılık bir iyilik yazar, bir derecesini onunla

yükseltir ve o sebeple bir günahı silip atar."[332]

Hacamatçı, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bıyığından uzanan kısımları kesip alırken mübarek sakalında beyaz bir kıla gözü ilişti ve onu almak için eğilince Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onun elinden tutarak şöyle buyurdu: "Kim İslâmiyet'te yaşlanıp bir kılı ağarırsa, o, onun için Kıyamet gününde bir nûr olur."[333]

Diğer bir hadislerinde ise şöyle buyurmuştur: "Kim İslâmiyet'te yaşlanıp (saçı sakalı) ağarırsa, bu onun için Kıyamet gününde nûr olur."[334] Bunun üzerine bir adam Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e dedi ki: "Doğrusu bazı erkekler beyaz kılları yoluyorlar." Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Artık isteyen kendi nûrunu yolsun." buyurdular.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Saç ve sakaldaki beyaz kılları yolmak mekruhtur.

Şâfiîler'e göre: Sakalı kökünden kazımak, yolmak haram olduğu gibi, beyaz kılları çekip yolmak da haram sayılmıştır.[335]

Mâlikîler'e göre: de mekrûhtur.

Hanbelîler'e göre: Beyaz kılları çekip yolmak mekrûhtur. Nitekim Amr b. Şuayb'dan yapılan sahih rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) beyaz kılları yolmayı yasaklamıştır. Hacamatçı'nın elinden tutup sakalında beliren beyaz kılı koparmasına engel olması da öyle.[336]

Diğer ilim adamlarına göre, beyaz kılları ister sakalda, ister başta olsun kendi haline bırakmak sünnettir. Kadın ve erkek bu hususta eşittir. Nitekim Amr b. Şuayb'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve

332 Ahmed: 2/179, 207, 210. Ebû Dâvud/Tereccül 17. Tirmizî/Fazâil-i cihâd 9

333 el-Hilâl kendi Cami'inde Tarık b. Habîb'den rivâyet etmiştir. Neylü'l evtar: 1/139

334 Bezzar-Taberânî: Fazale b. Ubeyd'den.

335 Buğyetü'l-müsterşidîn/Hisalü'l-fıtrat: 19,20

336 el-Muğni: 1/75

sellem) saç ve sakalın ağarmasını nûr ile yorumlamış ve İslâmiyet'te saç ve sakalını ağartanlara müjdeler vermiştir. Hz. Enes (radıyallahu anh) diyor ki: "Biz adamın kendi başındaki ve sakalındaki beyaz kılı yolmasını mekrûh karşılardık."[337]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Hanefî, Mâliki ve Hanbelîler'e göre, saç ve sakaldaki beyaz kılları yolmak, koparmak mekrûhtur. Kadınlar da aynı hükmün kapsamına girer.
2. Bıyık ve kaşlarda, zülüf ve şakakda beliren beyaz kılları gidermek de aynı hükmün kapsamına sokularak mekrûh sayılmıştır. Çünkü hadis-i şerif umum ifade etmektedir.
3. İmam Şafiî, sakalı kökünden kesmeyi, yolmayı haram saydığı gibi, saç ve sakaldaki beyaz kılları da koparmayı, yolmayı haram saymıştır.
4. Bu hususta kadın erkek farkı yoktur, her iki cins için de beyaz kılları yolmak yasaklanmıştır. Çünkü hadîs umum ifâde etmektedir.

337 Fıkhu's-Sünnet: 1/39

SAÇ VE SAKAL BOYATILABİLİR Mİ ?

Saç ve sakalı kına ve kütüm (veya ketem)[338] ile boyayıp rengini değiştirmek, daha çok savaşlarda uygun karşılanmış, savaş dışında da Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in takririyle müstehab sayılmıştır. Bu hususta kavli sünnetlerinin de rivâyet edildiği bilinmektedir. Rastgele boyalarla saç ve sakalı boyamayı yasaklayan Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) saçların kökünü kuvvetlendiren ve deriyi koruyan kına ve kütümü uygun görmüştür.

Câbir b. Abdillâh (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette buyurmuştur ki: "Mekke fethedildiği gün Ebû Kuhafe, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e getirildiğinde başı (öylesine aklaşmıştı ki) seğame gibiydi.[339] Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Onu hanımlarından birine götürün de başındaki saçları (nın rengini) bir şey ile değiştirsin ve onu siyah (boyadan) uzak bulundurun."[340]

Bu rivâyeti biraz daha geniş şekilde Muhammed b. Sirin, Enes b. Mâlik'den Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in saç ve sakalını boyayıp boyamadığı hakkında sorulan soruya verdiği cevâbı şöyle rivâyet etmiştir: "Şüphesiz ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) pek az yaşlanmış ve çok az aklaşmıştı. Ama Hz. Ebûbekir ile Hz. Ömer Efendilerimiz (radıyallahu anhuma) ondan sonra (saç ve sakallarını) kına ve kütüm ile boyarlardı."[341]

Ahmed b. Hanbel aynı konu hakkındaki rivâyeti şu fazlalıkla naklet-miştir: "Hz. Ebûbekir Sıddık Efendimiz (radıyallahu anh), (babası) Ebû Kuhafe'yi, Mekke fethedildiği gün sırtına alıp Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e

338 Kütüm: Mersin yaprağına benzer yaprağı olup nefis kokusu ve boyası olan bir bitkidir ki, Araplar onu kınayla karıştırıp kullanırlardı.

339 Seğâme: Çiçeği ve yemişi beyaz olan bir bitkidir ki, daha çok Arabistan'da yetişir.

340 İbn Mâce / Libas 33. Ebu Davud- Nesâî.

341 Ahmed: 3/180. Buhari, Müslim.

getirerek önüne koydu. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Hz. Ebûbekir Efendimiz (radıyallahu anh)'a şöyle buyurdu: "Bu çok yaşlı zatı evinde oturtsaydın da biz ona giderdik." (Bunu sırf Hz. Ebûbekir Efendimiz (radıyallahu anh)'a olan sevgi ve saygısından dolayı ifade buyurdu). Ebû Kuhafe müslüman oldu. Başı ve sakalı seğame gibi bembeyazdı. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Saç ve sakalının (rengini kına ve kütüm ile) değiştirin, siyah boyadan uzak bulundurun."

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Aklaşan saç ve sakalı siyaha boyamak mekrûhtur. Kına ve kütüm sürmekte bir sakınca yoktur.

Şâfiîler'e göre: Beyaz kılları siyaha boyamak haramdır. Kadınlara gelince, kocalarının müsaadesiyle boyayabilirler.[342]

Mâlikîler'e göre: Saç ve sakalı siyahtan başkasıyla boyamak müstehabdır. İmam Mâlik saçı boyama hakkında şöyle demiştir: "Bu hususta mâlum bir şey işitmedim. Ancak siyahtan başkasıyla boyamak bana daha sevimlidir. Boyamayı bütünüyle terketmekte genişlik vardır; inşaallah insanlara bir sıkıntı ve zorluk yoktur."

Ayrıca İmam Malik diyor ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) saç ve sakalını boyamamıştır. Eğer boyamış olsaydı, Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) onu Abdurrahman b. Esved'e gönderirdi."[343]

Hanbeliler'e göre: beyaz kılları siyahtan başka bir şeyle boyamak müstehabdır. Bu konuda İmam Ahmed şöyle demiştir: "Doğrusu saç ve sakalı (kına ve benzeri bir şeyle) boyanmış bir yaşlı gördüğümde ferahlık duyuyorum."

Yine İmam Ahmed, bir adamla müzakerede bulunurken ona:

"Neden saç ve sakalını boyamıyorsun? Diye sormuş, o da:

342 Üsmüdü'l-ayneyn İbn Hacer el-Heytemi: 78. / Mısır: 1930

343 Tenvîrü'l-Havâlik Şerhün Alâ Muvatta'i Mâlik: 3/125

"Utanıyorum, diye cevap vermiştir. Bunun üzerine imam ona: Sübhanallah! Bu Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetidir, diye hatırlatmada bulunmuştur.[344]

(Saç ve sakalı) kına ve kütüm (veya ketem) ile boyamak müstehabdır. Nitekim El-Hilâl ve İbn Mâce'nin Temim b. Abdullah'tan yaptıkları rivâyette demiştir ki: Ümmu Seleme (radıyallahu anhüma)'nın yanına girdiğimde bize, kına ve kütüm ile boyanmış Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ait birkaç kıl çıkarıp gösterdi.

Hz. Ebûbekir Efendimiz (radıyallahu anh) da kına ve kütüm ile boyamıştır. Vers ve za'feran[345] ile boyamakta da bir sakınca yoktur. Çünkü Ebû Mâlik el-Eşca'î demiştir ki: "Bizim Efendimiz ile (sallallahu aleyhi ve sellem) beraber boyanmamız, vers ve za'feran ile olurdu."[346]

Erkeklerin ve çift cinsiyetli olanların ellerini ve ayaklarını -ciddî bir ihtiyaç ortada yokken- boyamaları haramdır. Ancak Şâfiiler'den Maverdî, Sahibülbeyan ve Râfiî buna cevâz vermişlerdir.[347]

Ebûbekir (radıyallahu anh) da kına ve kütüm ile boyamıştır. Vers ve za'feran[348] ile boyamakta da bir sakınca yoktur. Çünkü Ebû Mâlik el-Eşca'î demiştir ki: "Bizim Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le beraber boyanmamız, vers ve za'feran ile olurdu."[349]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler ve Tahliller

Beyaz kılları boyamanın meşru' olduğu kesinlik kazanıyor. Aynı zaman-

344 el-Muğni ve eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/75

345 Vers: Güzel kokulu, sarı renkli bir bitkidir. İyisi kızılımtırak ve yumuşak olur. Daha çok Yemen bölgesinde yetişir. ZaFeran: Çok güzel kokulu olup sarı kırmızı karışımı bir rengi vardır, daha çok boyacılıkta kullanılır.

346 el-Muğni ve eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/76

347 Gayetü Telhisi'l - Murad / İbn Ziyad: 78 / Mısır: 1936

348 Vers: Güzel kokulu, sarı renkli bir bitkidir. İyisi kızılımtırak ve yumuşak olur. Daha çok Yemen bölgesinde yetişir. Zaferan: Çok güzel kokulu olup sarı kırmızı karışımı bir rengi vardır, daha çok boyacılıkta kullanılır.

349 el-Muğni ve eş-Şerhü'l-Kebîr:1/76

da bu yalnız sakala has bir cevaz değil, baştaki saçları da içine almaktadır. Ancak siyahla boyamanın mekrûh olduğunu unutmamak gerekir. İmam Nevevi bu hususta diyor ki: "Doğru olanı, siyaha boyamanın haram sayılmasıdır."

Nitekim İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Son zamanda bazı kavimler (milletler saç ve sakallarını) siyah ile boyayacaklar, tıpkı güvercin göğüslerindeki siyahlık gibi. Onlar Cennet'in kokusunu alamayacaklardır."[350]

Bu hadîs-i şerifin isnadında Abdülkerim'in bulunduğu ve onun da zayıf olduğu üzerinde durulmuştur. O bakımdan çıkarımda bulunmaya pek uygun görülmemiş ve siyah boya ile saç sakalı boyamanın haram değil, mekrûh olduğu belirtilmiştir.

Saç ve sakalın beyazlığını değiştirmenin illetlerinden birinin, Yahudi ve Hıristiyanlar'a muhalefet olarak gösterilmiştir: "Doğrusu Yahudi ve Nasârâ (saç ve sakallarını) boyamazlar o bakımdan onlara muhalefet ediniz!"[351]

Bu hususta onlara muhalefet tek illet değildir, başka sebepleri de söz konusudur. O bakımdan bugün Yahudi veya Hıristiyanlar saç ve sakallarını boyuyorlarsa, bizim boyamamamız icab eder. Müctehit imamlar ise, böyle bir durum söz konusu olduğunda kına ve kütüm (veya ketem) ile boyamayı terk etmemiz hakkında bir hüküm koymamışlardır. Yukarıda belirttiğimiz gibi, onlara muhalefet sadece illetlerden biridir.

Tirmizî'nin yaptığı rivâyette ise şu lâfızlarla nakledilmiştir: "Aklığı (saç ve sakaldaki beyaz kılları) değiştirin, Yahudiler'e benzemeye özenmeyin!"[352] Tirmizî bu hadîsin hasen olduğunu kaydetmiştir.

Ayrıca yine Tirmizî'nin hasen kaydettiği, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâcenin rivâyet ettikleri hadis-i şerifte Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve

350 Ebû Dâvud/Tereccül; 20, Nesâî/Zînet: 15. Ahmed: 1-273

351 Buhari/Enbiya: 50, Libas: 67. Müslim/Libas: 80. Ebû Dâvud-Tereccül: 18. Nesâî/Zînet: 14. İbn Mâce/Libas: 32. Ahmed: 2-240

352 Tirmizî/Libas: 20. Nesâî/Zînet: 34. Ahmed: 1-165, 2-261, 356, 499

sellem) şöyle buyurmuştur: "Şu aklığı değiştirmede (kullanılacak) en güzel şey, kına ve kütüm (veya ketem) dir."[353]

Nitekim bu hadîs-i şerifin sıhhatini güçlendiren İbn Ömer rivâyeti, müctehidlerce çıkarımda bulunmaya kaynak seçilmiştir: "İbn Ömer sakalını sarımtırak renge boyar ve şöyle derdi: Efendimiz (Sallallahu aleyhi ve sellem)'i bununla sakalını boyadığım gördüm, bu renk onun için oldukça sevimliydi. Elbisesini de onunla boyardı."[354]

Bunun aksini ifade eden bir başka rivâyet ise Hz. Enes (radıyallahu anh)'dan şöyle yapılmıştır: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) (saç ve sakalını) boyamadı ve zaten ondaki aklık çok az bir (sayıya) ulaşmıştı. Eğer isteseydim onun başındaki siyaha karışık beyaz kılları sayabilirdim."[355]

İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'dan da bu manâyı kuvvetlendirir mahiyette bir rivâyet yapılmıştır. Böylece birbirine muarız olan hadislerin sıhhatinde ise şüphe yoktur. O bakımdan ilim adamları saç sakal boyama hususunda farklı görüş ve çıkarımda bulunmuşlardır.

Kadı İyaz'ın yaptığı tesbite göre, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Ebûbekir Efendilerimiz (radıyallahu anhum)'dan yapılan rivâyete göre, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) saç ve sakalı boyamayı yasaklamış ve kendileri de aklaşan saçlarının rengini (boya ve benzeri şeyle) değiştirmemişlerdir. O bakımdan aklaşan saç ve sakalı boyamamak daha faziletlidir.

Ashab-ı Kirâm'dan ve Tabiîn'den bir cemaat ise, aklaşan saç ve sakalı kına, kütüm ve benzeri şeylerle boyamak daha faziletlidir, demişlerdir. Çünkü sözü edilen konuyla ilgili hayli sahih rivâyetler mevcuttur.

Saç ve sakalı boyamanın efdal olduğunu kabul ettiğimizde, hangi renge boyamanın daha uygun olacağı hakkında bizi aydınlatır mahiyette sahih

353 Ebû Dâvud/Tereccül: 18, Tirmizi / Libas:20. Nesâî/ Zinet; 16. İbn Mâce/Libas: 32. Ahmed: 5/147, 150, 154, 156, 169

354 Ahmed; 2/97, 126. Nesâî /Zinet: 30

355 Buhari/Menakıb: 23. Libas: 60. Müslim/Fezail: 101,102. Nesâi/Zînet: 17. İbn Mâce/Libas:

rivâyetler vardır. Yapılan ciddi araştırma ve tesbitlere göre, başta İbn Ömer ve Ebû Hureyre (radıyallahu anhuma) olmak üzere birçok sahabe sarı renge boyamışlardır. O bakımdan çoğu, saçları koyu sarı renge çeviren kına ve kütüm kullanmışlardır. Bir kısmı ise yine saçları sarıya çeviren za'feran ile boyamıştır.

Böylece İbn Cerîr Taberî saç sakalı boyamayla ilgili birbirine çelişik gibi görünen hadîs-i şerifleri te'lîf ederek şu açıklamayı yapmıştır: "Doğrusu o ki, aklaşan saç ve sakalı (bir boya ile) değiştirme tavsiyesi ve yine bundan menedilmeyle ilgili sözler bütünüyle sahihtir, aralarında herhangi bir zıtlık yoktur. Saç ve sakalı bir boya ile değiştirme emri, Hz. Ebûbekir Efendimiz (radıyallahu anh)'ın babası gibi saçı sakalı iyice ağaran kimselere; boyamaktan menedilme ise saç ve sakalına henüz tek tek ak düşmüş kişilere yöneliktir. Selefin bu hususta ki farklı söz ve fiili, yaşlarının ihtilâfıyla ilgilidir: Çok yaşlı olup saç sakalı iyice ağaranlar onu kına ve kütüm gibi şeylerle boyamışlar ve bazısı da sarı boya ya da za'feran kullanarak rengini değiştirmiştir. Henüz yeni ağaranlar ise kına, za'feran ve benzeri bir boya kullanmaktan sakınmışlardır. Çünkü konuyla ilgili emir ve nehiy vücub için değildir, bunda icma' vardır.[356]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Saç ve sakalda beliren beyaz kılları yolmak veya koparmak mekrûhtur.
2. Saç ve sakalı siyah boyaya boyamak, kimine göre mekruh, kimine göre haramdır.
3. Saç ve sakalı iyice ağaran kimse onu kına, kütüm, kahveye çalan sarı ve za'feranla boyayabilir, bunda bir sakınca yoktur.
4. Siyah boya dışında sarı, kahverengi ve bu ikisine yakın renkleri kullanmaya cevaz verilmiştir.
5. Saç ve sakalı daha çok kına ve kütüm (veya ketem) ile boyamak müstehabdır.

356 Neylü'l-Evtar: 1/141

SAÇLARI UZATMAK

Kadınların saçlarını kesmeyip uzatması kavlî ve takrirî sünnetle emredilmiştir. Erkeklerin ise kulak yumuşaklarına ve bazen de orayı aşar şekilde uzatması sünnettir. Temiz tutulup bakımı iyice yapılan saç hem erkeğin, hem kadının süsüdür. Başı güneşten korur, görünümü güzelleştirir. Kişiye şahsiyet kazandırır.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كَانَ شَعْرُ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَوْقَ الوَفْرَةِ وَدُونَ الجُمَّةَ».

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayette buyurmuştur ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in saçı kulaklarını veya kulak yumuşaklarını aşar, (fakat) omuzlarına ulaşmaz uzunlukta idi."[357]

Ebû Vemse (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette buyurmuştur ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in saçı omuzlarına ulaşırdı."[358]

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, buyurmuştur ki: "Şüphesiz Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in saçı omuzlarına dokunur şekilde uzun idi."

Diğer bir lâfızla şöyle denilmiştir: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in saçı hafif dalgalı idi, ne tam kıvırcık, ne de tam düz idi. İki kulağı ve omuzu arasındaki kısma kadar uzun idi."[359]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Şâfiîler'e göre: Saçı traş etmek mekruhtur, ancak hac menâsikini ye-

357 Buhari, Müslim, Tirmizî. Ebû Davud, İbn Mâce: Aişe (radıyallahu anha)'dan

358 Ahmed b. Hanbel: Ebu Vemse'den.

359 Ahmed: 5/123. Nesâî/Zînet: 21. Tirmizî-Libas: 21

rine getirirken ve bir de çocuğun doğumunun yedinci gününde traş etmek sünnettir.[360]

Hanbeliler'e göre: Enseyi traş etmek mekrûhtur. Ama başının tamamını traş eden kimsenin veya bir hastalık, kan aldırma gibi bir sebepten dolayı o kısmı traş ettirmek zorunda kalan kimsenin ensesini traş etmesinde bir sakınca yoktur.

Mervezî diyor ki: Ebû Abdillah'a ense traşı hakkında sordum, bana şu cevabı verdi: "O, Mecusî'nin yaptığı bir şeydir. Kim bir kavme benzemeye özenirse o da onlardandır." Yüzdeki kılları bir takım yapışkan maddelerle veya benzeri şeylerle almak hakkında sordum, dedi ki: "Kadınlar için bir sakınca yoktur. Ama erkeklere mekrûhtur, diyorum."[361]

Malikiler'e göre: Bu konuda İmam Mâlik, Ensar'dan Ebû Katade'nin (radıyallahu anh), "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e dedim ki: Doğrusu benim kulak yumuşağına kadar uzanan bir saçım var, onu tarayıp düzenli tutayım mı? Efendimiz: "Evet, onu tara ve düzenli tut, (onun bakımını yaparak) ikramda bulun!" buyurdu, meâlindeki hadis-i şerife dayanarak saçları tertemiz, bakımlı tutup uzatmanın müstehab olduğunu söylemiştir.[362]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler ve Tahliller

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in saçı genellikle kulaklarını aşar şekilde uzun ve dalgalı idi. Bakımına son derece dikkat eder, özen gösterirdi. Nitekim Berâ' b. Âzib (radıyallahu anh)'dan yapılan sahih rivâyette adı geçen ravi diyor ki: "Kırmızıca hülle içinde saçı kulaklarını aşan kimse olarak Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den daha güzelini görmedim."[363]

Aynı rivâyet silsilesinde Muhammed b. Süleyman fazla olarak şunu ri-

---

360 Buğyetü'l-müsterşidin/Hisalü'l-fıtrat: 19. Not: Hacda saçları traş etmek İmam Şafiî'ye göre, sünnettir, vâcib değildir.

361 el-Muğnî ve eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/75

362 Tenvîrü'l-Havalik: 3/124

363 Müslim/Fezail: 92. Ebû Dâvud/Tereccül: 9. Tirmizi/Libas: 4. Menakıb; 8

vâyet etmiştir: "O'nun bir saçı vardı ki, omuzlarına dokunurdu."

Şu'be ise şöyle demiştir: "O'nun saçı kulak yumuşağına kadar ulaşırdı."[364]

Hz. Enes (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in saçı kulaklarının yarısına kadar ulaşırdı"[365]

Yine Bera' (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bir saçı vardı ki, kulaklarının yumuşaklarına kadar ulaşırdı."[366]

Bütün bu rivâyetlerin sıhhati dikkate alınınca, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bazen omuzlarına kadar, bazen kulaklarını aşar şekilde, bazen da kulak yumuşaklarına kadar saçını uzatmıştır. En çok kısalttığı zaman ise, kulaklarının yarısına kadar olanıdır.

Saç Bakımı

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in saçları çok bakımlı idi. Sık sık tarar ve yıkardı. Ümmetinin de aynı dikkat ve itinayı göstermesi için şöyle tavsiyede bulunduğu rivâyet edilmiştir: "Kimin saçı varsa, ona ikramda bulunsun!"[367]

Bu hadis-i şerifin isnadı hasen kabul edilmiş ve bir takım şahidleri de söz konusudur. Nitekim Ebû Dâvud bu hadîs-i şerif üzerinde konuşmayıp susmayı tercih etmiştir. Çünkü ona göre, çıkarımda bulunmaya elverişli olan bir rivâyet hakkında susmak daha uygundur. Diğer yandan yapılan araştırmada hadisin ricâlinin sika (güvenilir kişiler) olduğu anlaşılmıştır.

Böylece saçları tarayıp düzenli tutmak, yıkayıp temizliğini korumak müstehab sayılmıştır.

Saça ikramda bulunmanın bir diğer manâsı, fazla uzayınca kesip dü-

364 Neylü'l-evtâr 1/146

365 Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî: Enes (radıyallahu anh)'dan

366 Buhari/Menakıb, 23 Libas; 68. Ebû Dâvud/Libas: 17. tereccül; 9. Ahmead: 3/249. Müslim.

367 Ebû Davud/Tereccül 3

zene sokmaktır. Nitekim Ashab-ı Kirâm'dan Vâil b. Hacer diyor ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldiğimizde uzunca bir saçım bulunuyordu. Beni o vaziyette görünce "Zübâb, Zübâb" (uğursuzluk ve şer, uğursuzluk ve şer) buyurdu. Bunun üzerine geri dönüp saçımı kestim ve sonra da ertesi gün Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldim. Bana: "Ben (böyle yapmanı) kasdetmedim, ama bu daha güzel." buyurdu.[368]

Hadîs-i şerifin isnadında Âsım b. Kelîbe (veya Küleybe) bulunuyordur ki, bu zat hakkında farklı görüş ve tesbit yapılmıştır: Müslim kendi Sahih'inde onun rivâyetini delil göstermiştir. İmam Ahmed, "Onun rivâyetinde bir sakınca yoktur" demiştir. Ebû Hâtim Er-Râzî: "Onun hadîsi sahihtir" demiştir. Ali b. El-Medenî ise, "O yalnız başına rivâyet ettiğinde, hadisi delil gösterilmez" demiştir.

O bakımdan saçların tamamen kesilmesi müstehab sayılmamış ve farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Ancak Mâlik'in Ata' b. Yesar'dan yaptığı rivâyette adı geçen demiştir ki: "Saç sakalı birbirine karışmış bir halde bir adam Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldiğinde, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona işarette bulundu, sanki ona, saç ve sakalını ıslah etmesini emrediyordu. Adam da gidip saç ve sakalını düzelttikten sonra dönüp geldi. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: "Bu halin, sizden birinizin saçı dağınık ve karışık şekilde şeytana benzer gibi (bir görünümde) gelmesinden hayırlı değil midir?" buyurdu.

Abdullah b. el-Muğaffel'den yapılan rivâyette demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), haftada bir defa (veya gün aşırı) dışında saçı tarayıp düzeltmeyi menetmiştir."[369]

Bu hadîs-i şerif, diğer rivâyetlere bazı yönden karşıttır. Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hemen her gün saç ve sakalını tarayıp düzelttiği, güzel koku süründüğü kesinlik kazanmıştır. İbn Muğaffel (radıyallahu anh)'ın

368 Ebû Davud/Tereccül: 11 Nesâı/Zinet s 8. İbn Mâce-Libas; 37

369 Ebu Dâvud/Tereccül: 1 Tirmizî/Libas: 22. Nesâî-Zînet t 7. Ahmed: 4-86. Gibb: Haftada bir, günaşırı, aralığı gibi mânalara delâlet eder.

yukarıdaki rivâyeti ise buna ancak haftada bir defa cevâz vermeye delâlet etmektedir. O bakımdan ilim adamlarının bu rivâyet üzerindeki tesbit ve görüşleri farklıdır, aynı zamanda diğer hadîs-i şeriflerle çelişik halde olduğundan, değişik ifadelerle bazı sahîh rivâyetlerin de mevcut bulunduğuna göre, muzdariptir.

İbn Hibbân sahîh kabul etmiştir. Nesâî mürsel olarak çıkarmıştır. Ebu'l-Velîd el-Bâcî, "Bunun râvileri her ne kadar sika (güvenilir)se de hadîsin kendisi pek sübut bulmamıştır, aynı zamanda El-Hasen'in Abdullah b. Muğaffel'den yaptığı rivâyetler ve naklettiği hadîsler üzerinde (şüpheyle) durmak gerekir" demiştir. Nitekim Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Mâîn ve Ebû Hâtim er-Râzî ise şöyle demişlerdir: "Şüphesiz ki el-Hasen, Abdullah b. Muğaffel'den işitmiştir, ancak hadîsin isnadında ızdırab vardır. O bakımdan delil sayılmaya uygun değildir."

Bu konuda delil olarak gösterilmeye uygun olan hadîs-i şeriflerden biri de Ebû Katade'den yapılan şu rivâyettir: "Ebû Katade'nin omuzuna kadar uzanan gür bir saçı vardı. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den (onu ne yapacağını) sorduğunda, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona güzel davranmasını (yani bakımını iyi yapmasını) ve her gün tarayıp düzeltmesini emretmiştir."[370]

Nesâi'nin rivayet ettiği bu hadîs-i şerifin isnad ve ricali sahihtir. Aynı rivâyeti İmam Mâlik, El-Muvatta' da nakletmiştir.

Başın bir kısmını traş edip bir kısmını etmemek

Bu hususta birkaç rivâyet nakledilmiştir. Nâfi'in İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyette, İbn Ömer (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kaza'i yasaklamıştır." Bunun üzerine kendisine denildi ki: "Kaza nedir" Cevap verdi: "Başın bir kısmının traş edilip bir kısmının kendi haline bırakılmasıdır."[371]

370 Nesâî: Ebu Katade'den.

371 Buhari/Libas: 72. Müslim/Libas: 72,113. Ebu Dâvud/Tereccül: 14. Nesâî/Zînet: 5,58. İbn Mâce/Libas 38. Ahmed; 2-29, 55, 67, 82, 83, 101, 118, 137, 143,154.

Yine İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) başının bir kısmı traş edilmiş, bir kısmı kendi haline bırakılmış bir erkek çocuk gördü ve onları bundan menetti de şöyle buyurdu: "Ya hepsini traş edin ya da hepsini kendi haline terkedin."[372]

Önce kaza sözü üzerinde durup asıl delâlet ettiği mânayı belirtmemizde yarar vardır. Sonra da ilim adamlarının ve müctehit imamların görüş ve çıkarımlarını nakletmeye çalışalım. Çünkü kelimenin o dönemde hangi manâda kullanıldığı bilinmedikçe delâlet ettiği hüküm anlaşılmaz.

Ebû Dâvud kendi Sünen'inde bu kelimeyi şöyle tefsir etmiştir : "Çocuğun başının traş edilip sadece züâbesinin terkedilmesidir." Züâbe, bilindiği gibi şakaklardan sarkan zülüfe denilir. Bundan anlaşılan odur ki, başın orta kısımlarını traş edip şakaklara doğru olan kısmını kendi haline bırakmak yasaklanmıştır. Cidden bu tarzda bir tıraş insanın hem görünümünü bozar, hem de sünnete aykırı düşer. Nitekim bu şekilde traş olanların halâ bulunduğu bir vakıadır.

Enes b. Mâlik'in uzanan zülüflerini, zaman zaman Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mübarek eliyle tutup okşadığını dikkate alan annesinin onları kesmeyip kendi haline bıraktığını yine Ebû Dâvud rivâyet etmektedir. Bu iki rivâyet arasında bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yasakladığı bu değil, başın orta kısımlarını traş edip sadece zülüflerini bırakmaktır.

Kamus'ta ise bu kelime şöyle açıklanmıştır:" Başı traş edip bazı kısımlarını dağınık biçimde bırakmaktır ki, bu daha çok saçaklanıp birbirinden ayrılan buluta benzetilmiştir.

Nevevî Müslim şerhinde başın bir kısmını traş etmek demektir, ister orta kısmı traş edilip zülüfler bırakılsın, ister başka bir kısmı traş edilip başka bir kısmı kendi haline bırakılsın hepsi de bu tabirin kapsamına girer, şeklinde yorumda bulunmuştur.

372 Ahmed b. Hanbel, Ebû Davud, Nesâî: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan

Buhari'de ise kaza' kelimesinin tefsirini yaparken denmiştir ki: Ubeydullah başının ön kısmına ve iki yanına işaret ederek şöyle dedi: "Çocuğun başı traş edildiğinde şurada biraz saç, burada biraz saç bırakılması demektir."

Nesâî'nin sahih senedle rivâyet ettiği hadîs-i şerifte Ziyad b. Hasîn babasından naklen diyor ki: "Ben küçük yaşta iken babam beni alıp Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e götürmüş, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) elini benim zülüflerim üzerine koyarak okşamış, ad verip duâ etmiştir."

Böylece İmam Nevevî belirtilen şekilde başın bir kısmını traş edip bir kısmını bırakmayı tenzîhen mekrûh saymıştır. İmam Mâlik ise, böyle bir traşın hem erkek, hem kız çocuklar hakkında mekrûh olduğunu belirtmiştir. Mâlikiler'den bazısı erkek çocuklar hakkında mekrûh olmadığını kabul etmişlerdir.

Kerahetin illet ve sebebi üzerinde de farklı yorumlar yapılmıştır: Kimine göre, Yahudîler'e, kimine göre müşriklere benzememek için Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kaza' traşını menetmiştir. Kimine göre, insanın çehresini değiştirdiği, görünümünü bozduğu için yasaklanmıştır. Allah daha iyisini bilir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Saçları kulak yumuşaklarına kadar veya kulak yumuşağını aşar şekilde uzatmak müstehabdır.
2. Saçların her gün bakımını yapmak, tarayıp temiz tutmak sünnettir.
3. Başın tamamını traş etmekte bir sakınca yoktur.
4. Başın orta kısmını traş edip şakaklardan yana olan kısmını bırakmak mekrûhtur.
5. Saçları kesmeyip uzatmak sünnettir
6. Saçları kişinin görünümünü güzelleştiriyorsa omuz başlarına kadar uzatmakta bir sakınca yoktur.

SÜRME ÇEKMEK, BİTKİLERİN YAĞINI SÜRÜNMEK GÜZEL KOKU KULLANMAK

İslâm dini, medeniyetlerin önünde yürür. İnsanca yaşamanın bütün esas ve prensiplerini beraberinde taşır, öylece imânı ibâdetle; bu ikisini hak ve hukuka riâyetle, temizlik, düzenlilik ve güzel bir görünümle birleştirip bütünleştirmiştir. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hayatı bu ölçüler içinde geçmiş, medenice yaşamanın en ince misallerini sergileyerek ömrünü noktalamıştır.

İslâm peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) temizlik ve sağlıkla ilgili konularda çok duyarlı davranmış, ümmetinden çoğunun veya bir kısmının düzenli şekilde yerine getiremeyeceğini dikkate alarak bazı şeyleri vâcib kılmayıp sünnet derecesinde bırakmıştır. Böylece O, öğretmek istediği hususların önemini belirterek insan için ne kadar lüzumlu olduğuna işarette bulunmuştur.

Gözleri güneşin tesîrinden korumak ve yüze güzellik, çekicilik kazandırmak için sürme çekmeyi; aile ve toplum içinde şahsiyetli, vakarlı ve nezaketli bir adam hüviyetini korumak için beden ve elbiseyi tertemiz tutmayı, güzel koku sürünmeyi sünnet kılmıştır.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «مَنْ اكْتَحَلَ فَلْيُوتِرْ مَنْ فَعَلَ فَقَدْ أَحْسَنَ وَمَنْ لاَ فَلاَ حَرَجَ».

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Kim sürme çekerse onu tek sayıda tutsun. Kim böyle yaparsa güzel yapmış olur; kim de yapmazsa (bunda) bir sakınca yoktur."[373]

373 Ebû Dâvud Taharet: 19. İbn Mâce Taharet 2 23. Taberâni; 26. Dârimi/Vudu; Ahmed: 2/37

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bir sürmedanlığı vardı, hemen her gece onunla üç defa şuna, üç defa da buna (sağ ve sol gözüne) sürme çekerdi."[374]

Ahmed b. Hanbel'in bu hususta ki rivâyeti ise şu lâfızlarladır: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) her gece uyumadan önce gözlerine sürme çekerdi; her gözüne üç defa mil sürerdi."

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kime güzel koku arzulanırsa onu geri çevirmesin; çünkü o taşınması hafif, kokusu çok güzeldir."[375]

Misk hakkında ise Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "O sizin güzel kokularınızın en iyisidir."[376]

Muhammed b. Ali de diyor ki: Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'ya sordum, dedim ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) güzel koku sürünür müydü?" Cevap verdi: Evet, o, misk ve anberin erkeğe yakışanını sürünürdü."[377]

Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Şüphesiz ki erkeklerin güzel kokusu, kokusu zahir olup rengi gizli kalanıdır. Kadınların güzel kokusu ise, rengi zahir olup kokusu gizli kalanıdır."[378]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Dört mezhebe göre, göze sürme çekmek, beden ve elbiseye mübah olan güzel kokulardan sürünmek müstehabdır. Müctehidlerden bir kısmı bunu sünnet saymıştır. Nitekim İmam Ebû Hanife ve İmam Ahmed b. Hanbel bu görüştedir.

374 Tirmizî/Tıb: 9, Libas: 23. İbn Mâce/Tıb: 26. Ahmed: 1-354
375 Ebû Dâvud / Tereccül: 6. Nesâî / Zinet: 76. Ahmed: 2-32
376 Nesâî/Zînet: 74
377 Nesâî/Zînet: 31
378 Ebû Dâvud/Nikâh; 49, Libas 8. Tirmizi/Edeb; 36, Zînet 5 32. Ahmed;2/541, 4/442

Hanbelî imamları konuyu şöyle belirtmişlerdir: Tek sayıda tutarak sürme çekmek, günaşırı güzel koku sürünmek, aynaya bakmak sünnettir. Tek sayı üçtür. Her göze üç defa art arda sürme mili çekilir. Bazısına göre, sağ göze üç, sol göze iki defa çekilerek tek sayı sağlanır.[379]

Mâliki İmamları ise şöyle demişlerdir: Fıtratla ilgili sünnetlerden biri de, misk ve benzeri; insana neşe veren, göğsü açan, rûhu uyaran, bedene neşat ve kuvvet veren misk ve benzeri koku sürünmektir. Çünkü Hz. Enes (radıyallahu anh)'ın rivâyet ettiği hadiste Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Dünyadan bana kadın, güzel koku sevdirilmiş ve namaz da gözümün aydınlığı kılınmıştır."[380] Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette de şöyle buyurmuştur: "Kime güzel koku arz olunursa onu reddetmesin! Çünkü güzel kokunun taşınması hafif, rayihası güzeldir."[381]

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) misk hakkında ise şöyle buyurmuştur: "O güzel kokuların en iyisidir."[382]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler ve Tahliller

373 nolu hadîs-i şerifin isnadında Ebû Saîd El-Hibrâni El-Hımsî er-Râzî bulunuyor ki, onun meçhul olup olmadığı tartışma mevzuu olmuştur. Ebû Zer'â, "Onu tanımıyorum" demiştir. Bazısına göre sahabîdir. İbn Hibban onu sıkat arasında zikretmiştir. Darekutnî ise el-İlel'de onun hakkında farklı görüş ve tespitlerin bulunduğunu belirtmiştir.

374 nolu hadîs-i şerifin rical ve senedi sahih kabul edilmiştir. O bakımdan ilim adamları her gece uyumak üzere hazırlanırken sürme çekmeyi, üç sayıda tutmayı ve ismid (antimon) maddesinden kullanmayı müstehab saymışlardır.

---

379 el-Muğni ve Eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/76 Mucemü'I-Fıkhu'I-Hanbelî: 2/830

380 Nesâî - Ahmed: 6/72

381 Ebû Dâvud / Tereccül: 6. Nesâî / Zînet: 73. Ahmed: 2-32

382 Fıkhü's-Sünne: 1/40'dan özetlenerek nakledilmiştir.

380 nolu hadîsin râvileri arasında Seyyar b. Hatim ve Selâm b. Miskin bulunuyor ki, bunlar zayıf kabul edilmişlerdir. Darekutnî el-İlel'inde ikisinin zuâfadan olduğuna işâret etmiştir. El-Hâfız İbn Hacer ise et-Telhis'te, hadîs-i şerifin isnadının hasen olduğunu kaydetmiştir. Diğer ilim adamlarından önemli bir kısmı hadîste geçen "selâse" kelimesinin mânayı ifsad ettiğini söylemişlerdir.[383]

375 nolu hadîs ise çoğu muhâddîslere göre mürseldir, yani senedinden bir sahabi düşürülmüştür. Böylece senedi muttasıl olmadığından onu zayıf kabul edenler olmuştur. Çünkü râvî Hannan bunu Ebû Osman en-Nehdî'den rivâyet etmiştir ki, Ebû Osman her ne kadar zamanına ulaşmışsa da onu görmemiştir, o halde doğrudan naklettiği kabul edilemez; ancak ashabdan birinden işittiği mümkündür, o ashabın isminden bahsedilmediği için de hadîs mürsel olarak kalmıştır.

Ancak Hz. Enes (radıyallahu anh)'ın kendisine ikram edilen güzel kokuyu reddetmediği ve "Şüphesiz ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) (kendisine sunulan) güzel kokuyu reddetmezdi." dediği sahîh rivâyetle sâbit olmuştur. Nitekim Tirmizî onun bu rivâyetinin hasen olduğunu kaydederek sıhhatinde şüphe bulunmadığını belirtmiştir. O bakımdan **375** nolu hadîs her ne kadar mürsel de olsa, manâ yönünden sahîh olduğunda şüphe yoktur. Ayrıca İmam Buhari güzel kokuyu reddetmeme konusunu özel bir babda zikrederek rivâyetlerin sıhhatine dikkatleri çekmiştir.

378 nolu hadîs üzerinde de çok durulmuş, muhtelif tarikden geldiğini Tirmizî belirterek İmran b. Husayn (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyeti şöyle nakletmiştir: "Şüphesiz ki erkeklerin en hayırlı kokusu, kokusu zahir olup, rengi gizli kalanıdır. Kadınların güzel kokusunun en hayırlısı, rengi zahir olup, kokusu gizli kalanıdır." Tirmizî bu hadîs için "hasenün garibün" demiştir. Böylece muhtelif tariklerden rivâyet edilen bu manâdaki hadîs-i şeriflerin sahîh olduğu ağırlık kazanmıştır.

383 Sözü edilen hadis hakkında geniş bilgi edinmek isteyenlere Neylü›l-Evtar birinci cilt 152. sahifeye bakmalarını tavsiye ederiz.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Gözlere tek sayıya dikkat ederek sürme çekmek sünnettir.
2. Özellikle yatağa uyumak üzere uzanırken sürme çekmek müstehab sayılmıştır.
3. Güzel koku sürünmek sünnettir.
4. Erkeklerin daha çok kokusu belirgin olup rengi pek çıplak gözle görülmeyen kokulan sürünmeleri, kadınların ise bunun aksine koku kullanmaları müstehabdır.
5. Misk ve anber gibi kokuları tercihte yarar vardır.
6. Kadınların güzel koku sürünüp sokağa çıkmaları mekruhtur, bu kerahetin tahrîmî olduğu ise ağırlık kazanmıştır.

II. KONU

ABDEST

ABDEST

Abdest, namazın şartlarından biridir. O bakımdan farzdır. Arapça buna vudû' denir Abdest suyuna ise (vav) harfinin üstünüyle vedû' tesniye olunur.

Abdestin hem kendisi bir ibâdettir, hem de önemli bir ibâdet olan namaz kılmaya, Kâbe'yi tavaf etmeye, mushafa el sürmeye geçiş sağlayan bir vasıtadır. O bakımdan beden ve ruh sağlığı üzerinde ciddi tesirleri kalbi kuvvetlendirmede nazım rolü, sinir sistemini yatıştırıp normale çevirmede tartışmasız etkisi söz konusudur. Mü'minden cin ve şeytanları, mikrop ve zararlı bakterileri uzaklaştırır. Meleklerin daha çok yaklaşmasını kolaylaştırır. Kısacası mânevi bir silâh olarak kişiyi birçok maddî ve mânevi düşmanlardan, tehlikelerden korur.

Abdestin meşruiyeti şu üç delille sâbit olmuştur:

Kitab-ı Kerîm. (Kur'ân)

Sünnet-i Nebevi. (Hadis)

İcma-i ümmet.

Birinci delil:

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ ط

"Ey imân edenler! Namaza kalkmayı dilediğinizde yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın. Başlarınıza meshedip, topuklara

kadar ayaklarınızı yıkayın."[1]

İkinci delil:

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Allah sizden birinizin namazını, abdesti bozulduğunda abdest almadıkça kabul etmez."[2]

Üçüncü delil:

Müctehid âlimler ve fakihler, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den günümüze kadar abdestin meşruiyeti üzerinde icma etmiştir.

1 Mâide Sûresi: 6

2 Buhari / Hiyel: 2, Taharet: 56. Müslim. / Taharet: 1. Ahmed: 2-318. Nesâî / Taharet: 103. İbn Mâce / Taharet: 2

ABDESTTE NİYETİN GEREKLİLİĞİ

Ameller niyetlere göre değer kazanır. Niyet bir bakıma ibâdetle âdeti birbirinden ayırır. Abdest de bir ibâdet olduğuna göre, niyete ihtiyaç vardır. Bu hususta müctehit imamların çıkarımda bulunduğu hadîs şudur:

عَنْ عُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ وَ إِنَّمَا لِامْرِئٍ مَا نَوَى فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ اِمْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ».

Ömer b. Hattab Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu işittiğini söylemiştir: "Ameller ancak niyete göredir ve ancak her kişiye niyet ettiği vardır. O halde kimin hicreti Allah'a ve Rasulüne ise, onun hicreti Allah'a ve Rasûlünedir. Kimin de hicreti elde edeceği bir dünyalık veya evleneceği bir kadına ise, onun da hicreti hicret ettiği şeyedir."[3]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdest için niyet sünnettir. Niyet asla racî'dir; kurbiyet ve ibâdet asılla ilgilidir; abdestte gerekli değildir. Nitekim âyet-i kerimede abdestin farzları açıklanırken su ile yıkamak ve meshetmek mutlak anlamda emredilmiş, niyet şart koşulmamıştır.[4]

---

3 Buhari / İmân; 41, Itık: 6, Menâkıb-ı ashab. 45. Nikâh; 5 Eyman; 41. Müslim / İmaret: 153. Ebû Dâvud / Talâk, 11. Tirmizî - Fezâil-i Cihad: 16. Nesâî / Taharet. 59, Talâk: 24, Eyman 19. İbn Mâce / Zühd 26. Ahmed: 1/23, 43.

4 Bedayi'u's-Sanayi Fi Tertibi'ş-Şerayi' 1 / 19.

Şafiîler'e göre: Abdest alırken "ref'-i hades (abdestsizliği kaldırmaya) niyet getirmek farzdır. Veya "tuhre (temizliğe) muhtaç olan şeyi mübah kılmaya niyet" edilir ki, bu abdestin farzlarından biridir.

Niyetin vakti yüzü yıkamaya başlarkendir. Bazısına göre, yüzden önce bir sünnet yerine getirilirken, örneğin ağzı çalkalarken veya burna su çekerken de niyet getirmek kâfidir.[5]

Hanbeliler'e göre: Niyet, kast ve azim manâsına gelir. "Sefere niyet ettim" demek, ona kast ve azmettim, demektir. Niyetin bütün hadeslerden temizlenirken getirilmesi şarttır. O bakımdan niyetsiz abdest, gusül ve teyemmüm sahih değildir.

Malikiler'e göre: İmam Mâlik, Rabi'a, Şâfiî' Leys, İshak, Ebû Ubeyd ve İbn Münzir de aynı görüştedirler. Sevri ve rey taraftarlarına göre, su ile taharette niyet şart değildir; teyemmümde ise şarttır. Çünkü Cenâb-ı Hak (celle celaluhu) "Namaza kalkınca yüzlerinizi yıkayın." buyurarak abdestin şartlarını zikretmiş, bu arada niyeti anmamıştır.[6]

İlgili Hadîs Hakkındaki Diğer Görüşler

Buhari'de hadis, nefy-u isbatı ifade eden (innemâ) edatı zikredilmemiştir. Diğer hadîs kitaplarının bir kısmında "niyet" kelimesi çoğul olarak nakledilmiştir.

Hafız Ebû Saîd Muhammed b. Ali el-Haşşab diyor ki: "Bu hadîsi, Yahya b. Saîd'den 250'ye yakın insan rivâyet etmiştir."

Ebû İsmâil el-Herevî Abdullah b. Muhammed el-Ensarî diyor ki: "Ben bu hadisi, Yahya b. Saîd'e yakın 700 râviden dinleyip yazdım."

İbn Mende kendi Müstahrec'inde bu hadîsi 20'den fazla sahabinin Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in rivâyet ettiğini yazar.

Hadis ilim adamlarına göre, İslâm fıkhının üçte birini teşkil etmektedir.

5 es-Siracü'l-vehhac: 15 Fethü'l-vehhab bi şerhi Menheci't-Tullâb: 1/11

6 Muğnî ve eş-Şerhül-Kebîr: 1/91

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Ameller niyete göre sıhhat ve kemal kazanır. Niyetsiz bir amel üç mezhep imamına göre, sahîh değildir. Ebû Hanife'ye göre, kâmil değildir, ama sahihtir.

2. Fiiller niyete göre karşılık görür. Nitekim yapılan bir akitte kasdedilen mâna başka, lâfız da başka olursa, itibar mânayadır, kaidesi bu hadîs-i şerife dayanır. Ayrıca "Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir" kaidesi de aynı hadîs-i şerifin kapsamına girenlerden biridir. Meselâ bir şey hem helâllik, hem haramlık vasfını taşıyorsa bunlardan hangisi kasdedilerek işlenmişse ona göre hüküm alır. Yerde bulunan bir eşyayı, sahibini bulup vermek için almak helâldir. Kendine mâl etmek için almak ise haramdır.[7]

3. Hadîs-i şerifteki hazf-ı muzaf "sıhhat" takdir edilince, abdestte niyet farz olur; "kemal" takdir edilince sünnet olur. O bakımdan üç mezhebe göre, abdestte niyet farzdır. Hanefî mezhebine göre, sünnettir.

4. Fenalıkları terk etmek bir hicrettir. Kim ilâhî rızayı tahsili kastederek kötülüklerden kaçınırsa, onun hicreti Allah ve rasulünedir. Kim de dünyalık elde etmek veya bir kadınla evlenmek niyetiyle yola çıkarsa, onun hicreti dünyalığa ve kadınadır.

5. Niyet kalben bir şeyi kastetmektir. O halde niyetin yeri kalbdir. İster maksatlarda, ister de vesilelerde kalben niyet getirmek yeterlidir; dil ile getirmeye gerek yoktur. Diğer bir tabirle niyet, kalben bir şeye azmetmektir. Şeriatta ise, niyet Allah (celle celaluhu)'nun rızasını arzulayarak ve hükmünü yerine getirerek irâdenin fiile yönelmesi demektir. Ama hadîs-i şerifte niyet, sözlük mânasına hamledilir.

6. Amel niyetle sıhhat veya kemal bulacağı gibi, ihlâs da gereklidir. İhlâssız bir amel, ilâhi rızaya uygun olmadığı gibi, gaye ve hikmetinden de çok uzaktır.

7 Kaynaklarıyla İslam Fıkhı - Celâl YILDIRIM 4/419

ABDEST ALIRKEN BESMELE ÇEKMEK

Besmele, "Bismillâhi'r-Rahmani'r-Rahîm"in veya "Bismillâhî"nin kısaltılmışıdır. Allah (celle celaluhu)'nun mülkünde O'nun verdiği nimetlerden yararlanırken, bir işe başlarken O'nun adını anmak kadar tabiî ne olabilir? O bakımdan Besmele; işe başarı, rızka feyiz, ömre berekettir. Onsuz başlanan her iş kısır ve feyizsizdir.

Özellikle ibâdete başlarken Allah (celle celaluhu)'nun ismini anmak, ibâdetin maksat ve amacını yansıtır.

Abdest almaya başlarken besmele çekmek sünnet midir, vâcib midir, yoksa müstehab mıdır? İlgili hadîs-i şerifleri nakledip müctehit imamların görüş ve yorumlarını açıkladıktan sonra bu sorunun cevabı anlaşılır.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا وُضُوءَ لَهُ وَلَا وُضُوءَ لِمَنْ لَا يَذْكُرُ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ».

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Abdesti olmayanın namazı yoktur; üzerine Besmele çekmeyenin abdesti yoktur."[8]

Aynı mealde bir diğer hadis-i şerifi Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâce Saîd b. Zeyd (radıyallahu anh)'dan rivâyet etmişlerdir. Ayrıca Ebû Saîd (radıyallahu anh)'dan da bu meâlde bir hadîs rivâyet edilmiştir.

İmam Buhari ise bu konuda en güzel şey, Rebah b. Abdurrahmân'ın hadîsidir ki, bundan Saîd b. Zeyd'in rivâyet ettiği hadîsi kastedmiştir."[9]

8 Ebû Dâvud / Taharet 48. Tirmizî / Taharet 20. İbn Mâce - Taharet-, 41. Dârimi/ Vudu': 25. Ahmed, 2/ 418, 3, 41, 00, 5,382, 6,382

9 Neylü'l-Evtar 1/159

İshak b. Rahuye'den, Tesmiye hakkında en sahîh hadîs hangisidir? Diye sorulduğunda o, Ebû Said'in rivâyet ettiği hadîsi zikretmiştir.

Hadîsin zahirinden bu hüküm anlaşılmaktaysa da konuyla ilgili diğer hadîsler dikkate alındığında başka hükümler ortaya çıkmaktadır.

Hadîs-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Besmele abdestin sünnetlerindendir. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdeste başlarken Besmele çekmiş ve buna devam etmiştir. Bu da abdestte besmele çekmenin sünnet olduğuna delildir.[10]

Şâfiîler'e göre: Abdestin başlangıcında Besmele çekmek sünnettir. Başlangıçta bunu terkederse abdest esnasında çeker.[11]

İmam Şâfiî diyor ki: "Adamın abdestinin başında Aziz ve Celîl olan Allah (celle celaluhu) adını anmasını müstehab (sünnet)[12] görüyorum. Yanılır da anmazsa, eğer abdestini henüz bitirmemişse hatırladığı yerde anar. Besmele'yi unutarak veya kasden terkederse -inşâallah- abdesti bozulmaz."[13]

Mâlikiler'e göre: Abdest üzerine besmele çekmek farz (vâcib) dir. Ancak kişi abdest alırken unutursa, o takdirde zorluğu savmak için kalb ile tesmiye, lisan ile tesmiye yerine geçer. Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Besmele çekmeyenin abdesti yoktur." buyurmuştur.[14]

Hanbelîler'e göre: Her türlü hadesten, taharette besmele çekmek sünnettir. El-Hilâl diyor ki: "İmamdan yapılan müstekar rivayette, besmelenin terkinde bir sakınca olmadığı yolundadır."

İmamdan yapılan diğer bir rivâyette ise abdestte besmele çekmenin vâcib olduğu belirtilmiştir. Ebûbekir bu rivâyeti seçmiştir. El-Hasen ve İs-

10 Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/20

11 Es-Siracü'l Vehhac Alâ Metni Minhac: 1/17

12 İmam Şafii'ye göre, sünnet, müstehab, mendup tabirleri eş anlamlı kelimelerdir, biri diğerinin yerinde kullanılabilir. Bk: el-Fıkhu, ale'l Mezahibi'l-Erbaa: 1/70.

13 el-Ümm: 1/31

14 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/20

hak'ın da mezheplerinin görüşü bu doğrultudadır. İmam Ahmed b. Hanbel, "Bu babda Ebû Saîd'in hadisi en güzelidir!" demiştir.[15]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Ebû Cafer et-Tahavî 436 no'lu hadîsi iki ayrı tarikten rivâyet etmiştir: Birincisi, Rebah tarikiyle Abdurrahman b. Ebi Süfyan'dan, o da babaannesinden rivâyetle Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'ın Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den işittiği şeklindedir. İkincisi, Abdurrahman b. Ebî Süfyan'ın babaannesinin doğrudan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den işittiği şeklindedir. Bir üçüncüsü ise, yine Rebah tarikiyle İbn Sevbân'dan, o da Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyetidir.

Bir cemaat bu üç rivâyete dayanarak, namaz için alınan abdest üzerine besmele çekmeyen kimsenin abdesti yeterli değildir, diyerek delil göstermiştir. Diğer bir cemaat ise onlara muhalefet ederek abdesti üzerine besmele çekmeyen kimse sadece isabet etmiş sayılır, demişlerdir.[16]

İkinciler bu konuda şu rivâyeti delil saymışlardır: "Muhacir b. Kunfuz (radıyallahu anh) demiştir ki: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest alırken kendisine selâm verdim, selâmımı cevaplamadı. Abdestini bitirince buyurdu ki: "Selâmını cevaplamam hususunda beni engelleyen bir şey yoktu, ancak abdestsiz bir halde Allah'ı anmayı hoş görmedim de ondan selâmını cevaplamadım."

Bu rivâyet Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdest alırken besmele çekmediğine, çünkü abdest almadan Allah (celle celaluhu)'nun ismini anmayı hoş görmediğine delâlet etmekteyse de sıhhat derecesi üzerinde durulmuş ve cumhur bu hadisi, delil olarak göstermeye dayanak olamayacağını belirtmiştir."[17]

Yine **8**. hadis anlamında Darekutnî ve Beyhakî şu hadisi nakletmiş-

15 el-Mugni ve eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/84.

16 Şerhu Meâni'I-asâr: 1/27.

17 Fazla bilgi için aynı eserin ayni sahifesine bakılması.

lerdir: "Üzerine Allah'ın ismini anmayan kimse abdest almamıştır. Abdest almayan kimse de namaz kılmamıştır."

Bunun isnadında Mahmud b. Muhammed ez-Zaferî vardır ki bu zat kavi değildir. Darekutnî de aynı görüştedir. Zehebi onun bu halini Mîzanü'l-İ'tidal'de belirtmiştir.

Taberânî'nin El-Evsat'ta Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyette Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurmuştur: "Ya Ebâ Hureyre! Abdest aldığın zaman Bismillah ve Elhamdulillâh söyle. Çünkü senin amelini yazan Hafaza melekleri, abdestin bozuluncaya kadar aldığın o abdestten dolayı senin için devamlı iyilik yazarlar."

Bu hadîs-i şerifin rivâyetinde Amr b. Ebi Seleme, İbrahim b. Muhammed'den rivâyet etmiştir ki, bu zâtın yani Amr'ın isnadı vahidir, (boş ve esassız)[18] İbn Maîn, onun zayıf olduğunu söylerken İbn Hibban onu sıkat arasında anmıştır. Ebû Hatim ise, "O'nun rivayetiyle delil gösterilmez" demiştir.[19]

Besmele Çekme Hakkında İlim Adamlarının Tespitleri

Hafız Bezzar diyor ki: Bu babda yapılan bütün rivâyetler kavi değildir.

El-Akiyli diyor ki: Bu, babdaki isnadlarda bir yumuşaklık vardır, yani pek sağlam değildir.

Ahmed b. Hanbel diyor ki: Bu bâbda en güzel şey, Ebû Said'in hadîsidir. Bununla beraber abdestte Besmele çekmek hakkında sahih bir hadîs bilmiyorum. Bu hususta en kuvvetlisi Kesir b. Zeyd'in hadîsidir.

İshale diyor ki: Ebû Sâîd'in hadîsi, bu bâbda en sahîh olanıdır. İsnadında ise iki meçhûl söz konusudur.

Buhari diyor k: Bu bâbda en güzel şey, Rebah b. Abdurrahman'ın hadîsidir.[20]

---

18 Neylü'l-evtar: 1/159

19 Mizanü'l-i'tidal: 3/201-6127 nolu Amr maddesine.

20 Nasbü'r-râye: 1/4

Bu meâlde Kesir b. Zeyd'den rivâyet edilen hadis hakkında Hakim kendi Müstedrek'inde sahîh olarak belirlemiştir.

Tirmizî el-İlelü'l-Kebîr'inde Muhammed b. İsmail'den şunu nakletmiştir: "Rebah b. Abdurrahman münkerü'l-hadîstir."

Görüldüğü gibi, abdest alırken besmele çekmekle ilgili hadîsler üzerinde hayli görüş ve tespitler mevcuttur; kimi sahîh olmadığını, kimi kavi olmadığını belirtmiştir. Kimi de sıhhatini kabul etmiştir. Bunların hepsini bir araya getirdiğimizde karşımıza reddi mümkün olmayan bir sonuç çıkar, o da, abdest alırken Besmele çekmenin sünnet olduğudur.[21] Çünkü bir konu hakkında sözü edilen doğrultuda birden fazla rivâyetlerin mânaları birbirini kuvvetlendirdiği takdirde, zayıf kavi kabul edilir ve hükme medar sayılır.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Abdestte Besmele çekmek sünnettir.
2. Besmelesiz abdest almak kâmil anlamda bir abdest sayılmaz.

21 Zeylâi/Nasbü'r-râye: 1/3, 4, 5. Neylû'l-evtar. 1/159, 160, 161

AĞZI ÇALKALAMADAN ÖNCE ELLERİ YIKAMANIN MÜSTEHABLIĞI

Ellerimiz eşya ile en çok temas halinde olan organımızdır. O bakımdan sık sık yıkanması ve temiz tutulması gerekir. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yemekten önce ve sonra ellerini yıkamayı ihmal etmediği gibi, abdestten önce de onları üç kere iyice yıkamayı ihmal etmemiştir. Çünkü kir ve mikroplardan arınmış bir elle ağza su almak, burna su çekmek ve diğer organları yıkamak çok daha sıhhîdir.

عَنْ أَوْسِ بْنِ أَوْسٍ الثَّقَفِيِّ قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ فَاسْتَوْكَفَ ثَلاَثًا». أَيْ غَسَلَ كَفَّيْهِ. رواه أحمد والنسائي.

Evs b. Evs Es-Sakafî (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i abdest alırken gördüm, (önce) avucuna su alıp iki elini üç defa yıkadı."[22]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Sizden biriniz uykusundan uyandığında elini üç defa yıkamadıkça (içinde abdest suyu bulunan kaba) daldırmasın; çünkü o elinin nerede gecelediğini bilmez."[23]

Buhari de aynı hadîs-i şerifi rivâyet etmiş ancak "üç defa" sözünü zikretmemiştir. Tirmizî ve İbn Mâce'nin rivâyetinde ise, hadîs-i şerifin baş kısmı şu lâfızla yazılmıştır: "Sizden biriniz gece (uykusun)dan uyandığında."

İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette ise buna yakın bir ifâde

22 Nesâî – Ahmed: 4/9

23 Buhari/Vudû, 26, Bedü'l-halk: 11. Müslim/Taharet 87,88. Ebû Dâvud Taharet: 50. Tirmizi Taharet: 19. Nesâî Taharet 1 72. İbn Mâce/Taharet: 40,112. Darimî/Vudû: 78. Taberani/Taharet: 9. Ahmed: 2/241, 253, 265, 271, 284, 316, 382, 395, 403, 455, 465, 471, 500, 507

kullanılarak Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu belirtmiştir: "Sizden biriniz uykusundan uyandığında, elini üç defa yıkamadıkça kaba sokmasın; çünkü o elinin nerede gecelediğini veya nerede dolaştığını bilmez."[24]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdestin sünnetlerinden biri de, uykudan uyanan kimsenin ellerini su kabına sokmadan önce bileklere kadar yıkamasıdır. Farzdır diyenler de var. Onlardan kimine göre gece ve gündüz uykusundan uyanan kimse için, kimine göre sadece gece uykusundan uyanan kimse için farzdır. Çünkü hadîs-i şerifte yıkamadan ellerin kaba sokulması yasaklanmıştır, bu da onun farz olduğuna delâlet eder.

Biz Hanefîler'e göre, eğer elleri kaba sokmadan yıkamak vâcib olsaydı, bu ya hadesten, ya da necisten dolayı olurdu. Birincisine yol yoktur. Zira hadesten dolayı yıkamak ancak bir defa vâcibdir. Uykudan uyanan için ellerini yıkamasını vâcib kılacak olursak, o takdirde hadesten dolayı iki defa yıkama vâcib olur ki, bu ikinci defaya yol yoktur. Necis ise belli değildir, sadece mevhumdur. Nitekim hadîs-i şerifte de "Elinin nerede gecelediğini bilmez." cümlesiyle buna işaret edilmiştir. Hem asıl olan taharettir. Necaset şüpheyle sâbit olmaz. O bakımdan hadîsteki yasak tenzihidir, tahrimi değildir.[25]

Şâfiîler'e göre: Abdestten önce iki eli bileklere kadar yıkamak sünnettir. Eğer ellerinin temiz olduğuna kesin bilgisi yoksa o takdirde üç defa yıkamadan içinde az su bulunan kaba daldırması mekrûhtur.[26]

Mâlikiler'e göre: Mükellefin işlediği zaman sevaba ereceği, terkettiği takdirde azaba uğramayacağı müekked sünnetlerden biri, abdestten önce iki eli bileklere kadar yıkamasıdır. Bu sünnet ancak eller kaba sokulmadan önce gerçekleşir.[27]

24 A.g.e.

25 Bedayiü's-Sanayi Fi-Tertibiş-Şerayi:1/20

26 es-Siracü'l-Vehhac Ala Metni'I-Minhac: 17 –Fethü'l-Vehhab bi- Şerhi Menheci't-Tullâb 1/13

27 el-Fıkhu Ale'I-Mezhabi'i-Erbaa: 1/68, 69

Hanbeliler'e göre: Abdestin evvelinde -uykudan kalkılmış olsun olmasın- iki eli yıkamak sünnettir. Çünkü kaba daldırılan ve abdest uzuvlarına su taşıyan ellerdir. O bakımdan ellerin yıkanması abdestin bütünüyle ilgilidir. Nitekim Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) öyle yapardı. Hz. Osman Efendimiz (radıyallahu anh), Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdestini vasfedip anlatırken demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest için su ister, önce iki eline üç defa döküp yıkadıktan sonra onları kaba sokardı."

Uykudan kalkıldığının dışında, Buhari ve Müslim'in ittifakla aldıkları rivâyette, elleri yıkamak vâcib değildir. Uykudan kalkıldığında ise vücubu hakkındaki rivâyetler farklıdır: İmam Ahmed'in bunun gerekli olmasını kabul ettiği rivâyet edilmiştir ki, mezhebin zahir olanı da budur. Hz. Ebûbekir (radıyallahu anh)'da bu sözü seçmiştir. Aynı zamanda İbn Ömer, Ebû Hureyre ve Hasan El-Basrî'nin de mezhebi bu doğrultudadır. El-Hasan'a göre, bu hususta gece uykusuyla gündüz uykusu arasında fark yoktur.[28]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Buhari'nin Mâlik tanıkıyla Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayette, yukarıda geçen hadis-i şerifleri kuvvetlendirir mahiyette şöyle buyurulmuştur: "Sizden biri abdest aldığı zaman burnuna su çektikten sonra sümkürsün. Kim de abdest bozduktan sonra temizlendiğinde onu tek sayıda tutsun. Sizden biri uykusundan uyandığında, ellerini (su) kabına sokmadan yıkasın. Çünkü sizden biri elinin nerede gecelediğini bilmez."

Müslim'in Ebû Salih tarikıyla Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyette ise şöyle buyurulmuştur: "Sizden biri (uykusundan) kalktığı zaman, ellerini üç defa yıkamadıkça (su) kabına daldırmasın! Çünkü o elinin nerede gecelediğini bilmez."

İbn Mâce'nin Ebû Zübeyr hadîsinden naklen Hz. Câbir (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyette buyurulmuştur ki: "Sizden biri uykudan kalktığı zaman abdest almak istiyorsa, elini yıkamadan (su) kabına sokmasın. Çünkü

28 el-Muğnî ve eş-Şerhül-Kebir: 1/80, 81

o, elinin nerede veya neyin üzerinde gecelediğini bilmez."

"Elini daldırmasın" cümlesi, sadece Bezzar'ın Müsned'inde te'kîd nunuyla rivâyet edilmiştir. Hafız Bezzar Hişam b. Hasan hadîsini Ebû Hureyre'den merfuân rivâyetle şöyle nakletmiştir: "Sizden biri uykusundan uyandığı zaman elini, elbette, üzerine su döküp yıkamadıkça abdest suyuna daldırmasın!"

Hadîs-i şeriflerin hepsi de sahihtir. Ancak abdestten önce elleri üç defa yıkamak uykudan kalkıldığı zamana mı hastır, yoksa her abdest alındığı zamanları da kapsar mı? İlim adamlarının farklı görüşleri vardır. Gerek İbn Hacer, gerekse şârih Ebul Hayr Nurü'l-Hasan, Hz. Osman Efendimiz (radıyallahu anh)'ın Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdestini vasfederken su istediğini ve önce iki elini üç defa yıkadığını delil göstererek, abdestten önce iki üç defa yıkamanın sünnet olduğunu ve ilim adamlarının bu hususta ittifak ettiklerini belirtmişlerdir.[29]

Ahmed b. Hanbel ise, gece uykusundan kalkıldığında elleri yıkamadan su kabına sokmanın tahrîmen mekrûh, gündüz uykusundan kalkıldığında ise tenzîhen mekruh olduğunu söylemiştir. Çünkü hadîs-i şerifte gece uykusu açıkça belirtilmiştir.

Şevkani'ye göre, abdestten önce elleri üç defa yıkamak gece veya gündüz uykusundan kalkıldığı zamana has olmayıp ellerde necaset şüphesi olduğu her zamanla ilgilidir, o bakımdan ne zaman elinde necaset şüphesi doğarsa, onu yıkamadan kaba sokması mekruhtur.[30]

Cumhura göre, abdestten önce elleri üç defa yıkamak mendubdur. Ahmed b. Hanbel ise, hadîs-i şerifteki emri vücuba yormuştur.

Yapılan sahih tespitlere göre, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdestten önce, uykudan kalkmış olsun olmasın, ellerini üç defa yıkadığı anlaşılmıştır. Böylece hadîsteki emir, uykudan kalkıldığı zaman için tekîd

29 Fethü'l-Allâm li-Şerhi Bülûğu'l-Meram: 1/22

30 Neylü'l-evtar: 1/163.

ifade eder, sair zamanlarda tekîd söz konusu değildir.

Çünkü "yıkasın" emri, necis olduğu kesin bilinmeyen elleri yıkamakla ilgilidir, o halde yapılması kesin olmayan bir hüküm ifade eder. Bu manâyla "daldırmasın, sokmasın" emri de kerahet ifade eder. Necis olduğu kesin bilindiği takdirde, yıkanması mutlaka vâcib olur. Hadîs-i şerifte ise, "ellerinin nerede gecelediğini veya neyin üzerinde gecelediğini bilmez" cümlesi emrin ve nehyin illetini beyân içindir ki, ellerin murdar bir yere dokunmuş olabileceği şüphesini yansıtır. O bakımdan cumhurun görüşü daha sıhhatlidir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Gece uykusundan uyanıldığında abdest almak isteyen kimsenin iki elini -abdest alacağı su kabına daldırmadan önce- üç defa yıkaması müekked sünnettir.

2. Gündüz uykusundan kalkıldığı zaman, buna kıyas edilerek aynı hükmü taşır.

3. Diğer zamanlarda abdestten önce elleri üç defa yıkamak mendubdur. Sünnet diyenler de var. Nitekim İmam Şâfii'ye göre, sünnet ve mendub eş anlamlı kelimelerdir.

4. Abdest dışındaki zamanlarda da ağzı çalkalamak, burna su çekmek isteyen kimsenin önce ellerini üç defa yıkaması sağlık yönünden müstehabdır.[31]

5. Buradaki illet ellere necasetin bulaşma şüphesidir. O halde ellere murdar bir şey dokunduğunda üç defa yıkamak gerekir.

31 Fethü'l-Allâm li-Şerhi Bülûğu'l-Meram: 1/21, 22, 23. Neylü'l-Evtâr: 1/162, 163, 164.

ABDESTTE AĞZI ÇALKALAMAK, BURNA SU VERMEK

Ağız ve burun mikropların en çok girdiği kanallardır. Havayı devamlı içindeki tozuyla, mikrobuyla teneffüs etme yollarıdır. O bakımdan sık sık su ile yıkanıp temizlenmeleri emredilmiştir. Özellikle günde birkaç defa abdest aldığımızda bu iki organı temiz su ile üçer defa yıkayıp temizlememiz son derece önemlidir. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bu temizliği hiçbir abdestinde ihmal etmemiştir. Ancak ağza su alıp çalkalamak, burna su verip sümkürmek sünnet midir, yoksa vâcib midir? Sorusu hatıra gelebilir. Konuyla ilgili müctehit imamların ictihat ve çıkarımlarını naklettiğimizde bu sorunun cevabı verilmiş olacaktır. Şimdi ilgili sahih hadisleri naklediyoruz:

عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْه: أَنَّهُ دَعَا بِإِنَاءٍ فَأَفْرَغَ عَلى كَفَّيْهِ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ فَغَسَلَهُمَا، ثُمَّ ادْخَلَ يَمِينَهُ في الإِنَاءِ فَمَضْمَضَ واسْتَنْثَرَ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثلاثاً وَيَدَيْهِ إلى المِرْفَقَيْنِ ثَلاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ مَسَحَ بِرَأسِهِ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ ثَلاثَ مَرَّاتٍ إلى الكَعْبَيْنِ، ثُمَّ قالَ: رَأَيْتُ رسولَ اللهِ تَوَضَّأَ نَحْوَ وُضُوئِي هذَا، ثُمَّ قَالَ: «مَنْ تَوَضَّأَ نَحْوَ وُضُوئِي هذَا، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ لاَ يُحَدِّثُ فِيهِمَا نَفْسَهُ غَفَرَ اللهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ». أخرجه الخمسة إ الترمذي، وهذا لفظ الشيخين.

Osman b. Affan Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, o bir (su kabı) istedi ve önce üç defa iki eline döküp yıkadıktan sonra sağ elini kaba sokup (su aldı ve) ağzını çalkaladı, burnuna su verdi. Sonra yüzünü üç defa yıkadı; iki elini dirseklere kadar üç defa yıkadı, sonra başını meshetti, sonra

da iki ayağını topuklara kadar üç defa yıkadı ve sonra şöyle dedi: Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i benim bu abdestim gibi abdest aldığını gördüm ve abdestten sonra buyurdu ki: "Kim benim bu abdestim gibi abdest alır, sonra iki rek'ât namaz kılar da kendi nefsinden söz etmez (nefsini dünya işleriyle meşgul etmez)se, Allah onun geçmiş günâhlarını bağışlar."[32]

Hz. Ali (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, o abdest suyu istedi ve ağzını çalkaladı, burnuna su verip sol eliyle sümkürdü ve bunu üç defa tekrarladıktan sonra şöyle dedi: "Bu, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdestidir."[33]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdestin sünnetlerinden biri de, ağıza su alıp çalkalamak, burna su çekip sümkürmektir. Müctehitlere göre, bunlar hem abdestte, hem gusülde farzdır. Ahmed b. Hanbel de onlardan biridir. İmam Şâfiî bu ikincisinin hem abdestte, hem gusülde sünnet olduğuna kaildir. Müctehitler, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdestte ağıza su verip çalkalamaya, buruna su çekip sümkürmeye devam ettiğini delil göstermişlerdir. İmam Şâfiî ise, cenâbetten dolayı gusletme emri bedenin zahiriyle ilgilidir, bâtınıyla değil, diyerek ağız ve burunun iç kısmının bedenin batınından olduğunu dikkate almıştır. O bakımdan abdest ve gusülde ağız ve burnun iç kısmını yıkamanın vâcib olmadığı görüşünü ortaya koymuştur.

Biz Hanefîler'e göre ise, abdest konusunda vâcib (bu tabirden maksad farzdır) olan, üç uzvu yıkamak ve başı meshetmektir, ağız ve burnun içi bu uzuvlara dahil değildir. Gusülde ise durum böyle değildir.[34]

Şâfiîler'e göre: Abdestte ağzı çalkalamak, burna su verip sümkürmek sünnettir.

Buhari ve Müslim'in naklettikleri rivâyet bunların sünnet olduğuna

32 Buhari / Vudû':24, 28. Savm:28. Rikak; 8. Müslim/Taharet: 3,8. Ebû Dâvud / Taharet: 51. Nesâî / Taharet: 67-68. İbn Mâce / Taharet: 6. Ahmed: 1/59, 64, 66, 68, 71

33 Ahmed b. Hanbel - Nesâî: Hz. Ali (radıyallahu anh)'dan

34 Bedayi'ü's-Sanayi' Fi-Tertîbi'ş-Şerayi/21

delâlet etmektedir. "Ağzınıza su alıp çalkalayın, burnunuza su çekip sümkürün!" meâlindeki rivâyet ise zayıftır. Abdestte ağız ve burnu art arda üçer avuç su ile veya birer avuç su ile üçer defa yıkamak daha faziletlidir.[35]

Bu konuda Şafiîler'den El-Ğamravî ise şöyle demiştir: "Abdestin sünnetlerinden biri de ağıza su alıp çalkalamak, buruna su çekip sümkürmektir. Mezhebin daha zahir görüşüne göre, ikisi arasını az bir fasılayla ayırmak, yani önce ağızı yıkayıp bitirmek, sonra burnu yıkamak daha faziletlidir. Ayrıca bu hususta en sahih tespite göre, bir avuç su ile ağzı üç defa çalkalamak ve yine bir avuç su ile burnu belirtilen şekilde yıkamak kâfi gelir.[36]

Mâlikîler'e göre: Ağza su verip çalkalayarak dökmek, burna su çekip sümkürmek sünnettir. Sadece ağıza su alıp çalkalamak, burna su verip nefesle çekmemek yeterli değildir.[37] Hanefîler'e göre, yeterliyse de daha faziletli olanı terkedilmiş sayılır.

Hanbeliler'e göre: Ağız ile burun yüzden sayılır. O halde ağza su alıp çalkalamak burna su çekip sümkürmek abdestte ve gusülde vâcibdir. Çünkü her iki taharette de yüzü yıkamak vâcibdir. Ağız ve burun yüzden bir kısımdır. Mezhebin meşhur görüşü budur.[38]

Ağzı çalkalamada, burna su çekmede mübalâğa ise müstehabdır; öyle ki ağza bol su alınıp iyice çalkalanır. Buruna bol su çekilerek her defasında sol el ile sümkürülür.[39]

İbn Ebı Leylâ, Hammad b. Süleyman ve İshak'a göre, ağız ve burnu abdest alırken yıkamak vâcibdir. Şevkanî de aynı görüştedir.

Ebû Sevr, Ebû Übeyd. Dâvud ez-Zahiri ve Ebûbekir b. Münzir'e göre, burna su çekip sümkürmek hem abdestte, hem gusülde vâcibdir. Ağzı

35 Fethü'l Vehhab bi-Şerh Menheci't-Tullab 1/14
36 es-Siracül'-vehhac Alâ. Metni'l-Minhac: 17
37 el-Fıkhu Ale'I-Mezahibi'l-Erbaa: 1/69
38 el-Muğnî ve eş-Şerhül-Kebîr: 1/102
39 el-Muğnî ve eş-Şerhül-Kebîr: 1/86

yıkamak ise bu ikisinde de sünnettir.[40]

Bunlar Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen şu sahîh hadîs ile çıkarımda bulunmuşlarıdır: "Sizden biri abdest aldığında burnuna su çektikten sonra sümkürsün!" Abdest aldığın zaman burnuna su çekip sümkür."[41]

Sünnettir diyenler ise, daha çok "On şey fıtrattandır" hadîs-i şerifiyle çıkarımda bulunmuştur. Hafız ise Et-Telhîs'te bu rivâyeti reddederek, hadis-i şerifin başında "On şey" lâfzı yoktur, demiştir. Sadece "Fıtrattandır" lâfzıyla rivâyet tespit edilmiştir. Ayrıca İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen şu hadîs-i şerifle de çıkarımda bulunmuştur: "Ağzı çalkalamak, burna su çekmek sünnettir."[42]

Hafız İbn Hacer bu hadîsin zayıf olduğunu söylemiştir. Ancak Kur'ân-ı Kerim'de ağza su alıp çalkalamak, burna su vermek zikredilmemiştir. Sadece Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetiyle sübût bulmuştur.

Vâcibdir diyenlerin çıkarımda bulundukları hadîslerden biri de Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan rivâyet edilmiştir ki, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Ağza su alıp çalkalamak, burna su verip sümkürmek mutlaka gerekli olan abdesttendir."[43] Bunun da zayıf olduğu söylenir.

Abdest uzuvlarını üç defa yıkamak vâcib midir? İlim adamları, abdest uzuvlarını bir defa yıkamanın vâcib olduğunda icma etmiştir. İkinci ve üçüncü defa yıkamanın sünnet olduğunda ittifakları vardır. Çünkü yapılan sahîh tespitlere göre, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bazen abdest uzuvlarını birer defa yıkamakla yetinmiştir. İkişer defa yıkadığı da vakidir. Eğer vâcib olsaydı mutlaka üçer defa yıkardı. Hem âyetteki emir tekrarı gerektirmiyor.

40 Neylü'l-Evtar: 1/165

41 Birinci hadisi Buhari ile Müslim, ikinci hadîsi Tirmizi ile Nesâi rivâyet etmişlerdir.

42 Darekutnî: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

43 Beyhaki: Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan

Konuyla ilgili iki sahîh hadîs daha rivâyet edilmiştir: "Sizden biriniz abdest aldığı zaman burnuna su alıp sümkürsün."[44]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette buyurmuştur ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdestte ağzı su ile çalkalamayı, burna su çekip sümkürmeyi emretti."[45]

Bu hususta emir, te'kîd anlamındadır, yani abdestte ağız ve burnu yıkamamızı te'kiden sünnet kılmıştır, demektir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Abdestte ağza su alıp çalkalamak kimine göre vâcib, kimine göre sünnettir.
2. Abdestte ağız ve burnu üçer defa yıkamak sünnettir.
3. Ağzın ve burnun içi, kimine göre bedenin zahirinden, kimine göre batınındandır. Birincilere göre, abdest ve gusülde bu iki uzuvları yıkamak vâcibdir. İkincilere göre, sünnettir.
4. Abdest uzuvlarını birer defa yıkamak farzdır; ikinci ve üçüncü defa yıkamak sünnettir.
5. Başı bir defa meshetmek farzdır. İkinci ve üçüncü defa meshetmek meşru kılınmamıştır.
6. Abdestten önce elleri üç defa yıkamak sünnettir.

44 Buhari / Vudu: 26. Müslim / Taharet: 20, Ebû Dâvud / Taharet: 53. Nesâî / Taharet: 69. Taberânî / Taharet: 4

45 Darekutnî; Hammad b. Seleme'den o da Ammar b. Ebî Ammar'dan, o da Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet etmiştir.

BURNA SU ÇEKMEDE MÜBALÂĞA

Burun havayı teneffüs etme ve koku alma organımızdır. O bakımdan havada gözle görülemeyecek kadar küçük olan bazı mikropları, havayla birlikte ciğerlerimize aktarmaktayız. Burundaki kıllar ve sümüksü doku toz ve mikropların hemen ciğere inmesine engel teşkil eder, öyle ki, hava burundan geçerken ısınır, ıslanır, tozları temizlenir. Bununla beraber burnumuzu birkaç defa iyice yıkayıp temizlememiz, sağlığımızı koruma bakımından çok önemlidir. İslâm dini, abdest ile bu imkânı sağlamıştır. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) her abdest aldığında hem ağzını çalkalar, hem de burnuna su çekip temizlerdi. Bu O'nun sünnetlerinden ve koruyucu hekimlikle ilgili tavsiyelerinden biridir.

Lakıyt b. Sabrete (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette şöyle nakletmiştir: Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, Ya Rasulallah! Abdestten bana haber ver, dedim buyurdu ki: "Tastamam abdest al, parmaklar arasını hilâlle ve burna su çekip temizlemede mübalağa yap, meğerki oruçlu bulunasın (o takdirde burnuna fazla ve mübalağa ile su çekme)."[46]

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette ise, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "(Abdest alırken) burna iki veya üç defa mübalağayla su çekip sümkürün."[47]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

46 no'lu hadîsi aynı zamanda İmam Şâfiî, İbn Cârud, İbn Huzeyme, İbn Hibban, Hâkim ve Beyhakî İsmail b. Kesir El-Mekkî tarikiyle Âsım b. La-

46 Buhari / Eyman 15, İsti'zan: 18, Vudû: 29. Müslim/Taharet 5/ 25, 26, 29. Salat; 46. Ebû Dâvud / Taharet: 46, 56, Salat 144. Tirmizî / Savm: 68. Nesâî/ Taharet: 55, 70, 168, 91, 105. İbn Mâce / Taharet: 44. Taberânî / Taharet: 5. Darimî / Vudu: 34, 35. Ahmed: 1/78, 4/23, 211, 6/40, 81, 84, 99, 112, 258

47 Ebû Dâvud / Taharet: 56. İbn Mâce / Taharet: 44. Ahmed: 1/228

kıyt'ten rivâyet etmişlerdir. Râvî Âsım'dan sadece İsmâil rivâyet etmiştir; o bakımdan pek tanınmamış sayılır. Hafız İbn Hacer ise başkasının da ondan rivâyet ettiğini tespit etmiştir. Tirmizî ise, Âsım'dan yapılan rivâyetin sahîh olduğunu söylemiş, İbn Kattan da ona katılmıştır.

Bu konuda Ed-Devlâbî'nin Es-Sevrî hadîsini rivâyetle şu lâfızları nakletmiştir: "Ağzı çalkalamakta ve burna su çekmekte mübalağa eyle, meğerki oruçlu bulunasın."

Ebu Dâvud'un Ebû Âsım tarikiyle İbn Cüreyc'den, onun da İsmail b. Kesîr'den yaptığı rivâyette ise şöyle denilmiştir: "Abdest adığın zaman ağzına su alıp çalkala."

İbn Hacer bu rivayetin isnadının sahîh olduğunu tespit etmiştir. İmam Nevevî de **46** no'lu Lakıyt b. Sabrete'nin hadisinin isnadlarının sahîh olduğuna dikkatleri çekmiştir. İbn Sa'd de râvilerinin sika (güvenilir) olduğunu söylemiş, Ebû Hatim de aynı kanaati belirtmiştir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Her organı üç defa yıkamak müekked sünnettir. Bir defa yıkamak ise farzdır.
2. El ve ayak parmakları arasını hilâllemek de sünnettir. Bu, parmaklar arasındaki kirleri iyice gidermeye yönelik bir emirdir.
3. Buruna bol miktarda su çekip temizlemek sünnettir. Buna vâcib diyenler de olmuştur. Ahmed b. Hanbel de onlardan biridir.
4. Abdest uzuvlarını üç defa yıkamak vâcib değildir. Çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "Buruna iki veya üç defa mübalağayla su çekip sümkürün." buyurmuştur ki, bu farzın bir defayla gerçekleştiğine, ikinci ve üçüncü defa yıkamanın farzı tamamlamak için sünnet olduğuna delâlet eder. Nitekim diğer sahih rivâyetlerde de Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bazen abdest uzuvlarını bir defa yıkadığı görülmüştür.

ABDESTTE SAKALIN YIKANMASI

Saç ve sakal da ince tozların, mikropların yerleştiği yerlerden biridir. O bakımdan saç ve sakalı günde birkaç defa yıkayıp temizlemek, tarayıp güzel koku sürmek sünnettir. Özellikle abdestte bu gibi yerlerin temizlenmesine atıflar yapılmış, tavsiyelerde bulunulmuştur.

Amr b. Anbese (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette şöyle nakletmiştir: "Ya Rasulallah! Abdest hakkında bana bir şeyler anlat. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Sizden herhangi bir adam abdestini (Hakk'ın rızasını umup) kurbiyet sağlamak için alır, ağzına su alıp çalkalar, burnuna su çekip sümkürürse mutlaka ağzındaki ve burun deliklerindeki hatâları su ile beraber düşüp gider. Sonra Allah (celle celaluhu)'nun emrettiği şekilde yüzünü yıkarsa, mutlaka yüzündeki hatâları sakalının kenarlarından su ile birlikte dökülüp gider. Sonra iki elini dirseklere kadar yıkarsa, mutlaka ellerindeki hatalar parmak uçlarından su ile birlikte düşüp gider. Sonra başını meshederse, mutlaka başındaki hatâlar kıllarının kenârlarından su ile birlikte düşüp gider. Sonra da ayaklarını topuklarına kadar yıkarsa, mutlaka ayaklarındaki hatâlar parmak uçlarından su ile birlikte düşüp gider."[48]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdestte tertip sünnettir. Çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buna devam etmiştir. Âyet-i kerimedeki sıralamada "vav-ı atıf" kullanılmıştır ki, bu mutlak cem'e delâlet eder. O bakımdan tertip vâcib değildir.

Parmak aralarını hilâllemek sünnettir. Böylece tahlil, farzı ikmale yönelik bir sünnet olarak belirleniyor. Sakalı hilâllemek da sünnettir. Hatta İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammed'e göre, âdabtandır. (Çünkü yıkama

48 Ahmed 4/114, 235, 348

kapsamına girmemekte ve bir tavsiye mahiyetinde emredilmektedir).[49]

Başın tamamını meshetmek sünnettir. İmam Mâlik'e göre, farzdır.[50]

Şâfiîler'e göre: Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e uymak için başın tamamını meshetmek sünnettir. Sık olan sakalı da Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e uymak için hilâllemek sünnettir. Parmaklar arasını hilâllemek de öyle. Çünkü Lakıyt b. Sabrete'den rivâyet edilen hadîs-i şerifte, "Abdesti tastamam al, parmak aralarını hilâlle." buyurulmuştur.[51]

İmam Şâfiî başın da üç defa meshedilmesini müstehab saymıştır.[52]

Hanbeliler'e göre: Sakal seyrek olup deri az çok gözüküyorsa altını yıkamak vâcibdir. Sık ve gür ise altını yıkamak vâcib değil, sünnettir. Sakalı hilâllemek müstehabdır. Nitekim İbn Ömer, İbn Abbas, El-Hasen, Enes, İbn Ebı Leylâ, Atâ' b. Sâib abdest aldıkları zaman sakallarını hilâllerlerdi. Ebû Dâvud'un rivâyetine göre, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest aldığı zaman bir avuç su alıp çenesinin altına sokarak sakalını hilâller ve şöyle buyururdu; "Aziz ve Celil olan Allah bana böyle emretti."[53]

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Abdestte parmak aralarını ve sakalı hilâllemek sünnettir.
2. Ağza su alıp çalkalamak, burna su çekip sümkürmek de sünnettir.
3. Kolları dirseklere kadar (dirsekler dahil) yıkamak farzdır.
4. Yüzü de belirlenen sınırlarına kadar yıkamak farzdır.
5. Başın tamamını meshetmek sünnet veya müstehabdır. Mâlikiler'e göre farzdır.

---

49 Kitabü Bedayi'ü-s-Sanayi', Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/22, 23
50 Kitabü Bedayi'ü-s-Sanayi', Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/22
51 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Mehneci't Tullab 1/14
52 el-Ümm: 1/32
53 el-Muğnî ve eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/80

6. Ayakları topuklar dahil yıkamak farzdır. Ayaklar meshedilmez, ancak mest giyildiği takdirde mestler üzerine meshedilir.

7. Belirtilen abdest uzuvlarını birer defa yıkamak farz, ikinci ve üçüncü defa yıkamak sünnettir. Başın dörtte birini bir defa meshetmek farzdır. Sünnet olarak baş ikinci ve üçüncü defa meshedilmez. İmam Şâfii'ye göre, edilir.

8. Birinci defa yüzünü yıkadığı, farz ve sünneti içine alan bir yıkamadır, genel bir anlam taşımaktadır. İkinci defa yüzünü yıkadığı ise, asıl farz olanı beyân içindir.

9. Hatâlardan maksat, küçük günâhlardır. Toz ve mikropları da buna ekleyebiliriz. Çünkü diğer rivâyetlerde: "büyük günâhlardan kaçındığı sürece" diye bir tahsis yapılmıştır.

10. Ayakları yıkamak farzdır. Abdestte ayakları meshetmenin vâcib olduğunu söyleyenlerin görüş ve çıkarımda bulunmasını reddetmektedir.

11. Ağzın ve burnun iç kısmı yüzden değildir.

12. Abdestte tertibe riâyet vâcib veya sünnettir.

13. Bu konuda bizi daha iyi aydınlatan bir diğer rivâyet İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılmıştır. Öyleki: İbn Abbas (radıyallahu anh) abdest almış, önce yüzünü yıkamış, bir avuç su alıp onunla ağzını çalkalamış burnuna çekip sümkürmüş; sonra bir avuç su alıp sağ eline aktararak onunla yüzünü yıkamış; sonra bir avuç su alıp onunla sağ elini yıkamış, sonra bir avuç su alıp onunla sol elini yıkamış, sonra da başını meshetmiş; sonra bir avuç su alıp onu sağ ayağı üzerine döküp yıkamış, sonra bir avuç daha su alıp onunla sol ayağını yıkamıştır. ve sonra da şöyle demiştir: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in böyle abdest aldığını gördüm."[54]

54 Buhari / Vudu': 7, 41, 46

ELLERİ DİRSEKLERE KADAR YIKAMAK

Abdest suyu bedene sağlık, kalbe kuvvet ve ruha cilâdır. Dokunduğu yerler ahirette pırıl pırıl bembeyaz olacaktır. O bakımdan abdest alırken ilgili organları iyice yıkamak gerekir.

Hz. Osman Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Yaklaşın da size Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdesti (gibi) abdest alayım. Önce yüzünü ve ellerini yıkadı, kollarını yıkarken dirseklerin etrafına elini sürüp (iyice ıslanmasını sağladı). Sonra başını meshetti, sonra da ellerini iki kulağı ile sakalı üzerinden iyice geçirdi, sonra da iki ayağını yıkadı."[55]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, adı geçen, abdest aldı, yüzünü yıkadı ve abdestini tastamam yerine getirdi. Sonra sağ elini, dirseğe suyu ulaştırıp ıslatıncaya kadar yıkadı. Sonra sol elini yine dirseğe suyu ulaştırıp ıslatıncaya kadar yıkadı. Sonra başını meshetti. Sonra sağ ayağını suyu topuğuna ulaştırıp ıslatıncaya kadar yıkadı. Sonra sol ayağını, suyu yine topuğa ulaştırıp ıslatıncaya kadar yıkadı. Sonra da şöyle dedi: "İşte Efendimiz (Sallallahu aleyhi ve sellem)'i böye abdest alırken gördüm ve şöyle buyurdu: "Sizler Kıyamet gününde abdesti taslamam yerine getirmenizden dolayı yüzünüz, kollarınız ve ayaklarınız pırıl pınl, bembeyaz olanlarsınız. Artık sizden kim güç getirebilirse gurre ve tahcîlini uzatsın. (Yani alnını, kollar ve ayaklarının pırıl pırıl beyazlığını çoğaltsın)."[56]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdestte kulakların içini ve dışını, başın meshinden elde kalan ıslaklıkla meshetmek sünnettir. Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette buyuruluyor ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aley-

55 Darekutnî: Hz. Osman (radıyallahu anh)'dan

56 Buhari Vudû': 3. Müslim/Taharet: 34. Ahmed: 2/334, 362, 400, 523

hi ve sellem) başını meshettiği ıslakıkla kulaklarını meshetti.[57]

Kolları dirseklerle birlikte yıkamak farzdır. İmam Züfer'e göre, dirsek kola dahil değildir. Oysa Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in fiili, Kur'ân'ın bu hususta mücmelini tefsir etmektedir.[58]

Hanefî imamları abdestte dirsekten üst taraf hakkındaki görüşlerini pek belirtmemişlerdir veya biz tespit edemedik.

Şâfiîler'e göre: Hem başı, hem kulakları meshetmek için elleri yeni bir su ile ıslatmak sünnettir.[59] İki eli kollarla dirseğin tamamını içine alacak şekilde yıkamak farzdır. Çünkü "Gaye mugayyaye dahildir" kaidesi uyarınca dirsekler kolların kapsamına girer. Dirsekten yukarı kısmı yıkamak ise, tahcîli muhafaza için sünnettir.[60] Bunun gibi iki ayağı topukları içine alacak şekilde yıkamak farzdır.[61]

Hanbeliler'e göre: Kulakları mesh için yeni su alıp kullanmak müstehabdır. İmam Ahmed de "Abdest alan kimsenin kulakları için yeni bir su alıp kullanmasını müstehab görüyorum" demiştir.[62]

Malikiler'e göre: Kulaklar için yeni su kullanmak müstehabdır. Kolları dirseklerle birlikte yıkamak farzdır.[63]Ayakları topuklarla birlikte yıkamak farzdır, çünkü topuklar bu hususta ayaklara dahildir.[64]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

56 no'lu hadîsin isnadında İbn İshak bulunuyordur ki, tahdîs ve istima' sözleri belirtilmeden rivâyet edilmiştir; o bakımdan mu'ân'an sayılmıştır.

57 Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi 1/4
58 Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi 1/23
59 Bedayi'u's-Sanayi, Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/23
60 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab 1/12
61 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab 1/12
62 el-Muğnî: 1/107
63 el-Muğnî: 1/87
64 eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/142

Bununla beraber çıkarımda bulunmaya ve delil olarak sayılmaya elverişlidir.

Kulakların yeni su ile meshedilmesiyle ilgili rivâyetlere gelince, Abdullah b. Zeyd'den yapılan rivâyette adı geçen şöyle demiştir: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i gördüm abdest alıyordu; kulakları için başını meshettiği sudan başkasıyla meshetti (elini yeniden ıslatıp kulaklarını meshetti)."[65]

Hâkim bu hadîs-i şerifin Müslim'in şartına göre sahîh olduğunu beyân etmiştir. Beyhâkî'de kendi Sünen'inde bunu senediyle, metniyle rivâyet ettikten sonra "isnadı sahihtir" demiştir.

İmam Mâlik ise Muvatta'da Yahya b. Bekir'den, o da Nâfi'den, o da İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan rivâyetle şöyle demiştir: "İbn Ömer (radıyallahu anh) abdest aldığı zaman kulaklarını meshetmek için parmaklarıyla su alırdı. Parmaklarını suya sokup ıslatır, öylece kulaklarını meshederdi."[66]

Beyhaki aynı anlamdaki hadîs-i şerifi Malik tarikiyle şu lâfızla rivâyet etmiştir: "İbn Ömer abdestte parmaklarını yeniden suya çevirip ıslatır da öylece kulaklarını meshederdi."

Bu rivâyetler sahîh kabul edilmişse de, kulakları meshetmek için eli yeniden ıslatmaya gerek olmadığına dair rivâyetler hayli çoktur. O bakımdan müctehit imamların çoğu bu ikinci şıkkı çıkarımda bulunmaya daha elverişli bulmuşlardır. Elin yeniden ıslatılması bir bakıma bunun cevâzını ifade etmek içindir.[67]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Abdest alırken kolları dirseklerle beraber yıkamak farzdır.
2. Dirseklerden yukarı kısmı yıkamak fazilettir, tahcîli artırmaktır.
3. Başı yeni su ile bir defa meshetmek farzdır. Tamamını meshetmek kimine göre vâcib, kimine göre sünnet veya müstehabdır. İmam

65 el-Hâkim/Müstedrek'te

66 el-Muvatta: 1/11

67 Nasbu'r-râye li-Ehadîsi'l-Hidaye 1/22

Şâfii'ye göre, başın meshini üç defa tekrarlamak müstehabdır.

4. Kulakları başın meshinden arta kalan ıslaklıkla meshetmek sünnettir. Kimine göre, kulakları mesh için elleri yeniden ıslatmak sünnettir.

5. Ayakları topuklarla beraber yıkamak vâcibdir. (Bu tabirden maksat farzdır.)

6. Sakalı hilallemek müstehabdır.

ABDESTTE UZUVLARI OVMAK PARMAKTAKİ YÜZÜĞÜ OYNATMAK

Abdestten maksat bir bakıma beden temizliği ve sağlığıdır. O bakımdan abdest uzuvlarını yıkarken ovmak tavsiye edilmiştir. Sadece suyun dokunması farzın yerine gelmesini sağlasa bile, istenilen temizliği sağlamış olmaz. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdest uzuvlarını ovduğu rivâyet yoluyla bilinmektedir. Parmaktaki yüzüğün, kulaktaki küpenin, koldaki bileziğin hareket ettirilmesi de bu gayeye yöneliktir. Aynı zamanda abdest uzuvlarının her yeri ıslanacak şekilde yıkanması farzdır. Kuru bir yerin kalması, abdestin noksan kalmasına delâlet eder ki, o yer yıkanmadıkça namaz kılmak sahih olmaz.

Ebû Râfi (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest aldığı zaman yüzüğünü oynatırdı.[68]

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Abdest aldığın zaman el ve ayak parmaklarını hilâlle."[69]

Müstevrid b. Şeddad (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i abdest aldığı zaman ayak parmaklarını serçe parmağıyla hilâllediğini gördüm."[70]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Parmaklar arasını, su iyice ulaştıktan sonra hilâllemek sünnettir. Çünkü böyle yapmak farzı tamamlamak ile ilgilidir. O ba-

68 İbn Mace/Taharet: 54. İkamet: 25. Ahmed: 1/10, 242, 358

69 İbn Mace/Taharet: 54. Tirmizi/Taharet: 30. Ahmed: 4/229

70 Ebu Dâvud/Taharet: 59. Tirmizi/Taharet 30 İbn Mâce/Taharet: 54 Darekutni/Mukaddeme: 35

kımdan sünnet sayılmıştır.

Parmaktaki yüzük genişse oynatmaya gerek yoktur; dar ise, suyun onun altına iyice girmesini sağlamak için oynatılması gerekir.[71]

Şâfiîler'e göre: Parmak aralarını hilâllemek sünnettir. Çünkü bu hususta Tirmizî ve diğer muhaddislerin rivâyet ettiği ve sahîh olduğunu tespit ettikleri hadîs vardır.

Ayak parmaklarının alt kısmından giriş yapılarak sol elin serçe parmağıyla sağ ayağın serçe parmağından başlanıp sol ayağın serçe parmağına kadar hilâllenir.[72]

Mâlikîler'e göre: Erkeğin iki dirhem ağırlığını geçmeyen gümüş yüzüğü bir tane ise, -dar olsun, geniş olsun, su altına girsin veya girmesin- oynatılması vâcib değildir. Bu gusülde de böyledir.

Yüzük, haram olur (meselâ altından imal edilen yüzük) veya gümüşten olur da iki dirhemi aşarsa veya iki dirhem ağırlığında bulunur fakat birden fazla kullanılırsa, geniş ise oynatılması kâfidir, kapsadığı yeri ovmak gerekmez. Dar ise yerinden oynatıp kapsadığı kısmı ovmak farzdır.[73]

Hanbeliler'e göre: Abdestte el ve ayak parmaklarını hilâllemek sünnettir. Ayak parmakları daha müekkeddir, yani hilallenmesi te'kiden sünnettir. Çünkü bu hususta Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Lakit b. Sabrete (radıyallahu anh)'ya: "Abdesti tastamam al ve parmakları hilâlle." diye emirleri olmuştur. Aynı zamanda Müstevrid (radıyallahu anh)'da, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de abdest alırken serçe parmağıyla ayak parmaklarını hilâlleyip ovduğunu rivâyet etmiştir.

İmam Ahmed'e, "Abdest alan kimse yüzüğünü oynatır mı?" diye soruldu. O da şu cevabı verdi: "Dar ise oynatılması gerekir. Genişse ve su altına

71 Bedayi'üs-Sanayi' Fİ- Tertibi'ş-Şerayi 1/22

72 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-TulIab 1/14

73 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa 1/69

giriyorsa, o taktirde oynatılmasına gerek yoktur."[74]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

69 no'lu İbn Abbas (radıyallahu anh) hadîsini el-Hâkim de nakletmiştir. Râvileri arasında Salih Mevle't-Teveme bulunuyor ki bu zat zayıftır. Ne var ki, Buhari bu rivâyeti hasen saymıştır.

70 no'lu Müstevrid hadîsini ise Beyhakî' Ebul-Beşer Ed-Devlâbî ve Darekutnî, Mâlik'in garaibi arasında saymışlardır. İbn Katan bunun sahîh olduğunu söylemiştir.

Bu konuda Abdullah b. Zeyd'den yapılan rivâyette ise şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest alırken, "işte böyle ovulur" buyurarak (abdest uzuvlarını ovuyordu).

Ahmed b. Hanbel'in kendi Müsned'inde naklettiği bu hadîs, Abdullah b. Zeyd b. Âsım (radıyallahu anh)'ın meşhur hadîs-i şeriflerinden biridir.

Rivâyet edilen diğer hadîs-i şerifler üzerinde yapılan inceleme ve araştırmada çoğunun zayıf olduğu tespit edilmiştir. Ne var ki, başta sahîh hadîs-i şeriflerden Lakıyt rivâyeti olmak üzere hepsi bir araya gelince kuvvet kazanmakta ve reddi mümkün olmayan bir dereceye varmaktadır.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Abdest alındığı zaman parmaktaki dar yüzüğü oynatmak sünnettir. Geniş yüzüğü oynatmakta yarar vardır.
2. Gümüş yüzük takmakta bir sakınca yoktur. Erkekler için altın yüzük haramdır.
3. El ve ayak parmaklarını hilallemek sünnettir.[75]
4. Abdest uzuvlarını yıkarken ovmak müstehabdır.

---

74 el-Muğnî ve eş-Şerhu'l-Kebîr: 1/89

75 Nasbu'r-raye li-Ehadîsi-Hidâye, 1/27, 28. Neylü'l-Evtar: 1/182

BAŞIN TAMAMINI VEYA BİR KISMINI MESHETMEK

Abdestte üç uzvun yıkanması emredilirken başın meshedilmesi emredilmiştir. Bu, sıcak ve soğuk mevsimlerle ilgili ve koruyucu hekimliğe yönelik bir emirdir. Başın her abdest alırken diğer organlar gibi yıkanması emredilseydi, özellikle soğuk mevsimlerde, rakımı çok yüksek yerlerde hayli zorluk, sıkıntı ve rahatsızlığa sebep olabilirdi. İnsan sağlığına çok önem veren dinimiz böylece başın meshedilmesiyle yetinmemizi, hatta bunun abdestte tekrar edilmemesini buyurmuştur.

Yukarıda bazı konuları işlerken bu arada başın meshedilmesine de değinilmiş, bazı açıklamalar yapılmıştı. Ne var ki, konu üzerinde hayli inceleme, araştırma ve görüşler bulunmaktadır. O bakımdan onu ayrı bir başlık altında izah etmemiz gerekmektedir.

Abdullah b. Zeyd (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) başını eliyle meshetti, önce öne doğru, sonra arkaya doğru götürdü; başının ön cephesinden başladı, sonra iki elini kafasına (başının arka kısmına) doğru götürdü, sonra da ilk başladığı yere doğru çevirip getirdi."[76]

Rübeyyi bint Muâvviz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette şöyle deniliyor: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onun yanında abdest alıp başını meshetmiş: Başının tamamını saçların üstünden her tarafını sonuna kadar meshedip bu arada (üst üste taranmış bulunan) saçların duruşunu oynatmamıştır."[77]

---

76 Buhari/Vudû': 41. Ebû Dâvud/Taharet: 51. Tirmizi/Taharet: 26

77 Buhari/Vudu' 7, 28, 35, 30, 42, 45, 46. Müslim/Taharet: 3, 4, 18, 19. 34, 75, 78, 79. Ebu Dâvud/Taharet: 51, 53, 60. Tirmizi/Taharet: 24, 29, 36, 37. Nesâî/Taharet: 67, 68, 74, 76, 78, 81, 92, 93, 95, 96. İbn Mâce/Taharet 6, 39, 46, 51, 53, 57. Darimî/Vudû': 27, 36, 37, 41. Taberânî/Taharet: 1, 30, 39, 41, 43, 44, 78. Ahmed: 1/59.61.66.68.73 74, 83, 110, 122, 123, 127, 135, 139, 142, 154, 156, 160, 214, 268, 369, 379, 2/348, 3/435, 436, 443, 481, 4/19, 25, 38, 42, 94, 112, 114, 122, 159, 201, 223, 237, 245, 247, 248,

Hz. Enes (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette şöyle demiştir: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i abdest alırken gördüm, üzerinde Kıtriyye sarığı bulunuyordu. Elini sarığın altına sokup başının ön kısmını meshetti, sarığı çözüp açmadı."[78]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Başı bir defa meshetmek farzdır. Kur'ân-ı kerim'de bu hususta İlâhî emir ve beyân vardır. Mutlak emir ise tekrarı gerektirmez. Meshte farz olan miktar üzerinde farklı görüşler ortaya konmuştur: El-Asıl'da bunun elin üç parmağının kapsayacağı miktar olarak belirtilmiştir. El-Hasen'in Ebû Hanife'den yaptığı rivâyete göre, İmam bunu başın dörtte biri olarak takdir etmiştir. Züfer'in de görüşü bu doğrultudadır. Kerhî ile Tahavî, Hanefî imamlarından naklen alın miktarı olduğunu söylemişlerdir.

İmam Mâlik başın tamamı, hiç değilse çoğu meshedilmediği takdirde farz yerine gelmez ve yapılan mesh caiz olmaz, demiştir. İmam Şafii ise, mesh denilecek kadar el dokundurulursa, farz yerine gelmiş olur; isterse baştaki saçtan üç kıla dokunulmuş olsun, ictihatındadır.[79]

Başın tamamını kaplarcasına meshetmek sünnettir. Nitekim Abdullah b. Zeyd (radıyallahu anh), Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in başının tamamını meshettiğini, iki elini ıslatıp başının üzerinde götürüp getirdiğini rivâyet etmiştir.

Başın meshinde ön kısımdan başlamak da sünnettir Nitekim Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in de öyle yaptığı tespit edilmiştir. Çünkü abdest uzuvlarını yıkamada ve gusülde hep sağdan ve uzuvların başından başlamak sünnettir; o halde mesihde de başın ön kısmından başlamak aynı hükme dahildir.[80]

251, 255, 288, 348, 349, 5/31, 34, 49, 68, 77, 263, 268, 306, 341, 342 6/358, 359.

78 Ebu Dâvud/Taharet: 58. İbn Mâce/Taharet: 89. Kıtriy veya Kataru: İçinde kırmızı hat bulunan bir çeşit sarık veya Bahreyn civarında Katardan getirilen bir çeşit kumaştan yapılan sarık.

79 Bedayi'us-Sanayi, Fİ-Tertibi'ş-Şerayi' 1/4

80 Bedayi'us-Sanayi, Fi-Terlibi'ş-Şerayi' 1/22

Aynı zamanda başın bir defa meshedilmesi, tekrar edilmemesi sünnettir. Üç defa meshedilmesi mekrûhtur.[81]

Şafiîler'e göre: Başın tamamını meshetmek sünnettir. Bu hususta Buhari ve Müslim'in rivâyet ettikleri Sünnet-i İttiba' söz konusudur. İki eli başın ön kısmı üzerine koyup arka kısmına doğru götürerek tekrar başladığı yere döndürmekle bu sünnet gerçekleşir.

Sarığı çıkarmakta zorluk varsa, eli sarığın altına sokup nasiyeyi (başın ön cephesi) meshettikten sonra sarığın üzerine sürmekle sünnet yerine getirilebilir.

En faziletli olanı ise, başın meshinde nasiyeden daha az bir kısımla yetinmemektir. Böylece aykırılıktan çıkılmış olur.[82]

Mâlikiler'e göre: Başın tamamını meshetmek abdestin dördüncü farzıdır. Sınırı ise, ön cepheden mutad saç bitiminden başlar ensedeki saç bitimine kadar sürer. Göz ile kulak arasında zülüf ve zülüfle kulak arasındaki beyazlık, aynı zamanda üs kesimden kulak ile baş arasındaki beyazlık bu sınıra dahildir. Uzun saç, az olsun çok olsun meshedilir, bu vâcibdir.[83]

Hanbeliler'e göre: Abdestte başın meshedilmesi hususunda hiçbir aykırılık söz konusu değildir, yani buna muhalefet eden olmamıştır. Çünkü Cenâb-ı Hak "Başınızı meshedin!" buyurarak kesin beyânda bulunmuştur. Ancak ne miktar meshedileceği hakkında farklı görüş ve ictihatlar vardır. İmam Ahmed'den yapılan bir rivâyete göre, herkes hakkında başın tamamını meshetmek vâcibdir. Bu aynı zamanda El-Harakî'nin de sözünün zahiridir. İmam Mâlik'in de mezhebidir. İmam Ahmed'den yapılan bir diğer rivâyette ise, başın bir kısmını meshetmek yeterlidir, şeklinde tespit edilmiştir. Yine İmam Ahmed'in bu hususta ictihadı şöyledir: Erkeklerin başlarının tamamını, kadınların ise ön kısmını meshetmeleri vâcibdir.[84]

---

81 Bedayi'us-Sanay, Fi-Tertibi'ş-Şerayi' 1/22

82 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab; 1/14

83 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/58

84 el-Muğni" 1/111den özetlenerek çevrilmiştir.

El-Müzeni ve İbn Atiyye de tamamının meshedilmesinin vâcib olduğunu söyleyenler arasında bulunuyor.

Sevri ve Evzai'ye göre, başın bir kısmını meshetmek yeterlidir, özellikle ön cepheyi meshetmekle farz yerine gelmiş olur. Leys de aynı görüştedir.[85]

Vâcibdir diyenler, hem âyetin delâletine, hem de fiil-i Rasulullah'a dayanmışlardır. Çünkü "Başınızı meshediniz!" cümlesin de geçen "baş" tabiri, hakikî mânada başın tamamı hakkında konulmuştur. Bir kısmını kasdetmek mecaz anlamdadır.

Sünnettir diyenler, "bi-rüûsiküm"deki (بِ) harfini tab'iz mânasına alıp bununla başın bir kısmını meshetmekle farzın yerine geleceğini kabul etmişlerdir. İmam Sibveyh'i ise, (بِ) harfinin burada tab'iz mânasına geldiğini red ve inkâr etmiştir.

Bununla beraber âyet-i kerimenin delâletinde bir mücmellik söz konusu ise, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in fiili bunu beyân etmektedir. "Vâcib olan mücmeli beyân da vâcibdir" kaidesi hatıra gelir. Ancak âyetin mücmel olduğu kabul edilmemiş, birçoğu tarafından reddedilmiştir. Çünkü cümle olarak başın tamamına da, bir kısmına da delâlet etmektedir. Bu durumda vâcib olan, mutlak meshtir, bu başın tamamı da olabilir, bir kısmı da olabilir. Hangisi yerine getirilirse, emre uyulmuş sayılır.

Nitekim Ebû Dâvud'un Enes (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyette, adı geçen şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) elini sarığının altına sokup başının ön kısmını meshetti, sarığını çözmedi."[86]

Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin naklettikleri Muğîre hadîsinde ise şöyle denilmektedir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest aldı, nasiyesi üzerine ve sarığı üzerine meshetti."[87]

---

85 Neylü'l-Evtar 1/183

86 Ebu Dâvud/Taharet: 58. İbn Mâce/Taharet: 89

87 Ebû Dâvud/Taharet: 59. İbn Mâce/Taharet: 89. Darimî/Vudû': 38. Taberâni/ Vudû: s 38. Nesâî/Taharet: 85. Müslim, Tirmizî.

Sahih kabul edilen bu iki rivâyet, başın tamamının meshedilebileceği gibi, bir kısmının da meshedilmesinde bir sakınca olmadığını göstermektedir. Nitekim **76** no'lu hadîs-i şerifin, başın tamamının meshedilmesinin cevazına delâlet etmektedir.

Başın meshinde tekrar olmadığını söyleyenler çoğunluktadır. Sadece İmam Şâfiî ve bazı arkadaşları diğer abdest uzuvlarında olduğu gibi, üç defa tekrarlanır, demiştir. Tekrarı mekrûhtur diyenler bu hususta birçok deliller serdederek Ebû Habbe'nin rivâyetini delil saymışlardır. Adı geçen şöyle demiştir: "Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı abdest alırken gördüm, iki elini iyice temizleyinceye kadar yıkadı, sonra ağzına üç defa su alıp çalkadı, üç defa burnuna su çekip sümkürdü. Yüzünü üç defa yıkadı, kollarını da üç defa yıkadı. Başını bir defa meshetti. Sonra da ayaklarını topuklarına kadar yıkadıktan sonra şöyle dedi: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdestinin nasıl olduğunu size göstermek istedim."[88]

Ayrıca Taberânî el-Evsat'da Enes (radıyallahu anh)'dan, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "başını bir defa meshetti" meâlindeki rivâyeti nakletmiştir. Hafız İbn Hacer, bu hadîs-i şerifin isnadının sahih olduğunu belirterek çıkarımda bulunmaya elverişli bulunduğunu söylemiştir.

Diğer yandan Ebû Dâvud, İbn Ebî Leylâ tarikiyle şu rivâyeti yapmıştır: "Ali (radıyallahu anh)'ı abdest alırken gördüm. Başını bir defa meshettikten sonra şöyle dedi: İşte Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) böyle abdest almıştır."

Nesâî ise Hüseyin b. Ali (radıyallahu anh)'dan rivâyetle Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı abdest alırken başını bir defa meshettiğini nakletmiştir.

İmam Şâfiî ise, bu hususta diğer bir rivâyetle çıkarım yapmıştır. O da, Hz. Osman ile Hz. Ali Efendilerimiz (radıyallahu anha)'nın abdest alırken başlarını üçer defa meshettiği şeklindedir. Bu rivâyetin üzerinde hayli durulmuş ve sıhhatli olup olmadığı söz götürür, denilmiştir. Ancak Ebû Dâvud, Bezzar

88 Tirmizî: Ebu Habbe'den rivâyet etmiş ve sahîh olduğunu kaydetmiştir.

ve Darekutni'nin yaptıklan rivayette, Hz. Osman Efendimiz (radıyallahu anh)'ın abdest alırken "başını üç defa meshetti" denilmektedir ki, bu rivâyetin sahîh olduğu kabul edilmiştir. İsnadında Abdurrahman b. Verdan bulunuyorsa da, Ebû Hâtim onun rivâyetinde beis yoktur. İbn Mâin ise, onun rivâyet ve isnadı sahihtir, demiştir. İbn Hibban onu sıkat (güvenilir râviler) arasında zikretmiştir. Darekutnî onun kavi olmadığını söylemiştir.[89]

Aynı rivâyetin Ebû Alkame'den nakledildiği de söz konusudur ki, Abdulkerim tarikiyle Hamran'dan rivâyet edilmiş ve isnadının zayıf olduğu belirlenmiştir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Başı mutlak anlamda meshetmek farzdır.
2. Başın tamamını meshetmek sünnettir.
3. Meshi tekrarlamak mekruhtur. Abdest uzuvları üçer defa yıkanırsa da mesh ancak bir defa yapılır. (İmam Şâfii'ye göre, tekrarlanması müstehabdır.)
4. Meshden maksat, kullanılmadık suya batırılan ıslak elle başa dokunmaktır.
5. İmam Ebû Hanîfe'ye göre, başın dörtte birini meshetmekle farz yerine gelmiş olur. İmam Şâfii'ye göre, bir parmakla olsun meshetmekle farz gerçekleşmiş olur. İmam Mâlik'e göre ve bir rivâyette İmam Ahmed'e göre, başın tamamını meshetmek farzdır.

89 Mîzanü'l-İ'tidal: 2/596 - 4997 nolu Abdurrahman.

KULAKLARI MESHETMEK

Kulak işitme organımızdır. Yaratılışı itibariyle kepçe ve kıvrımlı olan kulak hava dalgasıyla gelip çarpan sesleri toplayıp kulak deliğine iletir ve içindeki zara ulaşmasını sağlar. O bakımdan kulak havayla birlikte gelen ince tozları ve bazı mikropları da deliğinde ve kıvrımlarında muhafaza eder. İslâm, temizliğe ve insan sağlığına, dolayısı ile koruyucu hekimliğe çok önem verdiğinden hemen her gün beş vakit namaz için abdest aldığımızda ve gerektiğinde gusletmemizde mutlaka kulakların temizlenmesini emretmiştir. Islak parmaklarla iyice kulağın içini ve dışını ovup meshetmemiz, temizlenmesini sağlamaya yarar. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) her abdest aldıkça mutlaka kulaklarını belirttiğimiz şekilde ovup meshetmiştir.

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) başını ve kulağının hem içini, hem dışını meshetti."[90]

"Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) başını ve kulaklarının içini şehadet parmağıyla, dışını başparmağıyla meshetti."[91]

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "İki kulak baştandır (başa dahildir)."[92]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Başın meshinden arta kalan ıslaklıkla kulakların hem içini, hem dışını meshedip ovmak sünnettir. Delilleri ise, Hz. Ali (radıyallahu anh)'dan yapılan şu rivayettir: "Şüphesiz ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu

90 Buhari/Vudu': 7, 24, 28, 35, 38. 42, 45, 46. Müslim/Taharet: 3, 4, 18, 19, 34, 78, 79. Ebû Dâvud / Taharet: 51, 53, 60. Tirmizî / Taharet: 24, 29, 36, 37. Nesâi / Taharet: 67, 68, 74, 76, 81, 84, 92, 93, 95, 96.

91 Nesâi / Taharet: 67, 68, 74, 76, 81, 84, 92, 93, 95, 96

92 Ebû Dâvud/Taharet: 51. Tirmizi/Taharet: 20. İbn Mace/Taharet: 53

aleyhi ve sellem) kulaklarını, başını meshettiği su ile meshetti."[93]

Şafiîler'e göre: Başın tamamını meshetmek abdestin sünnetlerindendir. Başın meshinden sonra yeni bir su ile kulakların içini ve dışını belirlendiği şekilde meshetmek sünnettir. Sarığı çıkarmak güç olduğu takdirde, elini sarığın altına sokup başının ön kısmını meshettikten sonra ıslak elini sarığının üzerine dokundurup meshederek başın tamamının meshini sağlar.[94]

Baştan artakalan ıslaklıkla kulaklarını meshetmez. Çünkü bu hususta Beyhakî ve Hâkim'in rivâyet ettikleri sahîh hadîste, kulakların kullanılmadık su ile meshedilmesi belirtilmiştir. Ona uymak sünnettir.[95]

İmam Şâfiî, mevcut rivâyetlerle çıkarımda bulunarak kulakların müstakil organlar olduğunu, baştan bir kısım olmadığını söylemiştir. Başın bir kısmını meshetmek, başın tamamını meshetmek anlamındadır. Oysa sadece kulakları meshetmek başın meshi yerine geçmemektedir.[96]

Malikîler'e göre: Kulakların dışını ve içini kullanılmadık yeni su ile meshetmek sünnettir. Başın meshinden artakalan ıslaklıkla kulakları meshetmek yeterli değildir. Ayrıca kulakları meshederken içini dışını kapsar şekilde meshetmek sünnette daha uygundur.[97]

Hanbeliler'e göre: İki kulak baştan bir kısımdır, onun hükmüne dahildir. Mezhebin kıyası, başın meshiyle birlikte iki kulağı meshetmek vâcibdir. Hanbelî İmamlarından el-Hilâl diyor ki: "Mezhep imamlarının hemen hepsi Ebu Abdillah'dan (İmam Ahmed) naklederek şunu söylemişlerdir: "Kulaklarının meshedilmesini kasden veya unutarak terkeden kimseye sadece başını meshetmek kâfi gelir. Çünkü kulak başa tabidir."

Ancak evlâ olanı, kulakları başı meshederken meshetmektir. Çünkü

93 Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi'; 1/23. Mülteka: 7

94 es-Siracü'l-vehhac Alâ Metni'l-Minhac: 1/18

95 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/14

96 Fethü'l-vehhab'ın ilgili sahifesine ve Bedayi'in 1/23. sahifesine.

97 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/69'dan özetlenerek alınmıştır.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kulaklarını, başını meshederken meshetmiştir. Nitekim Er-Rebî' (radıyallahu anh), Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in başını önden arkaya, arkadan öne götürüp getirmek suretiyle başını meshettiğini, zülüf ve kulaklarını da başıyla birlikte bir defa meshettiğini gördüğünü nakletmiştir. İbn Abbas'dan da bu mealde bir rivâyet yapılmıştır ki, Tirmizî ikisini de sahih kabul etmiştir.[98]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Abdullah b. Zeyd (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, adı geçen demiştir ki: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i abdest alırken gördüm, kulaklarını, başını meshetmek için yeni bir su alıp meshetti "

Hâkim bu hadisi rivâyet ettikten sonra, "Müslim'in şartı üzere sahihtir" diyerek hadîs-i şerifin sıhhatini belirtmiştir. Beyhakî de aynı metni rivâyetle isnadı sahihtir, demiştir.

Ayrıca Abdullah kendi Ahkam'ında diyor ki: "Kulaklar için suyu tazeleme hakkında Nemran b. Cariye hadîsiyle emir varid olmuştur. Oysa bunun isnadı zayıftır. Nitekim İbn Kattan el-Vehm Ve'l-İhâm adlı eserinde diyor ki: "Bu hadisin ne aslı vardır, ne de senedi."

Kuvvetli bir ihtimalle Abdülhak, Nemran b. Cariye ile Cariye b. Züfer'i birbirine karıştırmışa benziyor. Cariye b. Züfer'den yapılan rivâyette, "Baş için yeni bir su alıp kullanın!" denilmektedir ki, bunun sahîh olmadığı, aslını bile tespiti zor olduğu bilinmektedir. Nemran b. Cariye'nin hadisini ise Taberânî kendi Mucem'in de nakletmiştir.

İmam Mâlik ise el-Muvatta'da Yahya b. Bekir'den yaptığı rivâyette İbn Ömer (radıyallahu anh)'ın abdest aldığı zaman kulakları için parmaklarıyla yeni su alıp meshettiği belirtilmektedir. Malik tarikiyle de aynı hadîs-i şerifi Beyhakî şu lafızla rivâyet ediyor: "İbn Ömer, parmaklarını, yeniden suya döndürür ve onlarla kulaklarını meshederdi."[99]

---

98 el-Muğni: 1/119'dan özetlenerek nakledilmiştir.

99 Nasbu'r-raye: 1/22. Neylü'l-evtûr: 1/10, 191. el-Muğni: 1/119. el-Bedayi': 1/23 Şerhu Meâ-

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Kulakları mesthetmek sünnettir. Parmakların ıslaklığıyla hem içi, hem dışı meshedilir.
2. Kulakları yeni bir su ile meshetmek sünnettir. Bazı imamlara göre, baştan artakalan ıslaklıkla meshedilir.
3. Kulakları meshetmek için başın meshinden sonra ellerde kalan ıslaklık kâfi gelir, çünkü kulaklar baştan bir bölümdür.

ni'l-asâr: 1/32, 33

ABDEST ALIRKEN BOYNU MESHETMEK

Abdest uzuvlarının bir kısmının yıkanması, bir kısmının meshedilmesi, sağlık yönünden aydınlatıcı bilgiler vermekte, sinir sistemini düzeltmeye yönelik, vücuda zindelik kazandırmaya yönelik hikmetler taşımaktadır.

Boyun, beyne giden sinirlerin toplandığı önemli bir organdır. Abdest alırken ıslak ellerle onu meshetmenin birçok faydaları vardır. Konumuz sağlıkla ilgili olmadığından bunu erbabına bırakıp ilgili hadisleri nakledelim:

عَنْ لَيْثٍ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ «أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللهِ ﷺ يَمْسَحُ رَأْسَهُ حَتَّى بَلَغَ القَذَالَ وَمَا يَلِيهِ مِنْ مُقَدَّمِ العُنُقِ». رَوَاهُ أَحْمَد.

Leys'den, o da Talha b. Musarrıf'dan, o da dedesinden rivâyetle, dedesinin şöyle dediğini nakletmiştir: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in başını gerisine varıncaya kadar ve ondan öte boynun mukaddemine kadar meshettiğini görmüştür."

Ebû Nuaym'ın Tarih-i Esbahan'da tahric ettiğine göre, İbn Ömer (radıyallahu anh) şu hadîsi rivâyet etmiştir: "Kim abdest alır da boynunu meshederse, Kıyâmet günü zincirlerle zincirlenmez."

Hafız İbn Hacer diyor ki: Bir cüzde okuduğuma göre, Ebû Hüseyn b. Fâris, Füleyh b. Süleyman'dan rivâyetle Nâfı'dan, o da İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan rivâyet ederek Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Kim abdest alır da elleriyle boynunu meshederse, Kıyâmet günündeki zincirden korunmuş olur." İnşâallah bu hadis sahihtir.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: İslâmî ilimlerde söz sâhibi olan meşayih bu konuda ihtilâf etmiştir: Ebûbekir el-A'meş "Boynu meshetmek sünnettir" derken, Ebûbekir El-İskâf "O, abdestin adabındandır" demiştir.[100]

Şâfiîler'e göre: İmam Şâfiî, el-Ümm adlı kitabında baş ve kulakların meshinden geniş çapta bahsetmişse de boynu meshetmeyi anmamıştır.

Bundan da anlaşılıyor ki, ilgili hadîs-i şeriflerin sıhhatinde şüphe ettiğinden çıkarımda bulunmaya uygun görmemiştir.

Mâlikîler'e göre: İmam Mâlik, el-Muvatta'da baş ve kulakları meshetmekle ilgili sahîh hadîs-i şerifleri nakletmişse de boynu meshetmekle ilgili hiçbir rivâyete yer vermemiştir.

Hanbeliler'e göre: Abdestte boynu meshetmek müstehab mıdır? Bu hususta iki ayrı rivâyet vardır: Birincisi, müstehab olduğuna dairdir. Delilleri ise Leys'den o da Talha b. Musarrıff'tan yapılan şu rivâyettir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) başını gerisine varıncaya kadar ve ondan öte boynun mukaddemine kadar meshetmiştir. "Bunu Ahmed b. Hanbel kendi Müsned'inde Leys b. Ebî Selîm'den rivâyet etmiştir ki, bu hadîs-i şerif üzerinde söz söylenmiştir. Diğer bir rivâyette ise Rasullullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Boyunlarınızı, (Ahirette ki) zincir endişesiyle meshediniz."[101] buyurmuştur.

İkinci rivayet, müstehab olmadığı hakkındadır. Çünkü Cenâb-ı Hakk, abdestin farzlarını beyân ederken boynu meshetmeyi anmamıştır. Aynı zamanda Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdest alma keyfiyetini nakleden Hz. Osman, Hz. Ali, Abdullah b. Zeyd ve İbn Abbas (radıyallahu anhum), boynunu meshettiğinden söz etmemişlerdir ve bu konuda (sahîh) bir hadîs-i şerif de sâbit olmamıştır.[102]

100 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'-ş-Şerâyi': 1/23

101 İbn Akil kendi Füsûs'undan nakletmiştir.

102 eş-Şerhü'l-Kebir: 1/140

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Leys'den, onun da Talha b. Musarrıf'tan rivâyet ettiği hadîsin isnad silsilesinde Leys b. Ebî Selim bulunuyor ki, bu zât zayıf kabul edilmiştir.

Nitekim İmam Nevevî Tehzîbü'l-Esma'da diyor ki: "İlim adamları bu zatın zayıf olduğunda ittifak etmişlerdir."[103]

Aynı hadîsi tahric eden Ebû Dâvud, onun için başka bir illet zikrederek Ahmed b. Hanbel'den şunu naklediyor: "İbn Uyeyne râviyi inkâr ederek kim bu Talha b. Musarrıf" demiştir.

Râvî Talha'nın dedesinin Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sohbetinde bulunduğuda çok şüphelidir. Çoğuna göre, o sohbete nail olamamıştır.

İbn Salah da boyunla ilgili rivâyetin Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den maruf olmadığını, seleften bazı kişilere ait bulunduğunu söylemiştir. İmam Nevevî Şerh-i Muhezzeb'de bu hadîsin mevzu olduğunu belirtmiştir. O bakımdan Nevevî'ye göre, abdestte boynu meshetmek sünnet değil, bid'attır.

Hafız İbn Hacer'e göre hadîs mevkufsa da refi' hükmündedir ve bu ölçüye göre mürseldir.[104] Az yukarıda da naklettiğimiz gibi, Hafız İbn Hacer, Nafi' tarikiyle İbn Ömer'den rivâyet edilen hadis için "İnşâallah bu sahihtir" demiştir.

Et-Tecrîd'de ise Hz. Ali (radıyallahu anh)'dan Muhammed b. Hanîfe tarikiyle şöyle rivâyet edilmiştir: "Hz. Ali (radıyallahu anh) başını meshettiğinde boynunu da meshetti ve Muhammed b. Hanîfe'ye şöyle dedi: Benim şu yaptığım gibi yap."

Boynu meshetme hakkında bu birkaç rivâyeti bir araya getirirsek azçok bir kuvvet kazanır. O bakımdan İmam Nevevi'nin bid'at demesi biraz

---

103 Ahmed b. Hanbel, "o, muzdarib hadistir" demiştir. Yahya ve Nesâi, onun zayıf olduğunu belirtmişlerdir. Mizanul-i'tidal: 3/420- 6907 nolu Leys.

104 Refi/merfu' anlamına gelir ki, doğrudan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e izafe edilen hadîstir. Mürsel ise senedinden bir sahabinin zikredilmeyip düşürüldüğü hadistir.

ölçüsüz kalır. Aynı zamanda İmam Şafii ve bazı değerli ilim adamları boynu meshetmenin bid'at olduğunu söylememişlerdir. Ancak Hidaye gibi ciddi fıkıh kitabında sözü edilen hadîsler nakledilmediği için Zeylâî herhangi bir tahlilde bulunmamıştır.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Başı ve kulakları meshettikten sonra eldeki ıslaklıkla boynu meshetmek müstehabdır.
2. Terkinde kerahet yoktur.

SARIK ÜZERİNE MESHETMENİN CEVAZI

İslâm hemen her konuda kolaylığı emreder. İbâdetten maksat sıkıntıya düşmek, meşakkat çekmek ve hayatı bir tarafa itmek değildir. O bütünüyle ruhî tehzibe, bedeni sağlığa, kalbi takviyeye, imânı artırmaya, ahlâkı korumaya, adâleti ve kardeşliği sağlamaya; aile ve toplumu huzurlu, güvenli bir düzeyde tutmaya yöneliktir.

Abdest alırken başa giyilen sarık ve benzeri şeyleri hemen çıkarmak bir meşakkat arzediyorsa, ıslak eli sarığın veya benzeri şeyin altına sokup başın ön kısmını meshetmek kâfidir. Bu arada sünneti tamamen icra etmek istiyorsa, aynı ıslak elini sarığının üzerine meshedebilir. Bu bir kolaylıktır.

عَنْ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ الضَّمْرِي قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَمْسَحُ عَلَى عِمَامَتِهِ وَخُفَّيْهِ».

Amr b. Ümeyye Ed-Damirî (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) sarığı ve ayağına giydiği mestler üzerine meshederdi."[105]

Ahmed b. Hanbel'in kendi Müsned'inde yaptığı rivâyette, Hz. Bilâl (radıyallahu anh), Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "(Ayaklarınıza giydiğiniz) mestler ve (başınıza örttüğünüz) örtü üzerine meshediniz."[106]

Bilâl (radıyallahu anh)'dan yapılan bir diğer rivâyette: "Rasulullah Efendimiz

105 Buhari/Vudû: 48. Ahmed: 4/244, 248, 250, 251. 6/13, 14

106 Buhari/Vudû': 35, 48. Salat: 7. Meğâzi: 81. Müslim/Taharet: 72, 73, 75, 80, 82, 84, 86. Ebû Dâvud/Taharet: 12, 60, 61, 63, 66. Tirmizi/Taharet: 70, 73,75. Nesâî/Taharet: 15, 16, 23, 62, 65, 85, 87, 96. İbn Mâce/Taharet: 39, 48, 87, 89.Darimî/ Vudu: 3, 38, 41, 42, 43, 45. Ahmed: 1/14, 15, 20, 29, 32, 35, 44, 49, 54, 100, 113, 186, 323, 366. 4/139, 179, 240, 244

(sallallahu aleyhi ve sellem) mestler ve başörtüsü üzerine meshetmiştir."[107]

Muğîre b. Şu'be (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) mestleri ve başörtüsü üzerine meshetti."[108]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Sarık, külah ve benzeri giysi üzerine meshetmek câiz değildir. Çünkü bu gibi eşya suyun saça ulaşmasına engeldir. Onun gibi, kadınların da başlarındaki örtü üzerine meshetmeleri câiz değildir. Nitekim yapılan rivâyete göre, Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) abdest alırken elini ıslatıp örtüsünün altından başını meshetti ve şöyle dedi: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) böyle yapmamı bana emretti."

Ancak başörtüsü ince olur da suyun veya ıslaklığın saça geçmesine engel olmazsa, o takdirde üzerine mesh caiz olur.[109]

Şâfiîler'e göre: Abdestte başın bir kısmını meshetmek farzdır. Saç varsa saçın, yoksa derinin ıslanması gereklidir. Başın tamamını meshetmek sünnettir. Bununla beraber baştaki sarık ve benzeri şeyi çıkarmakta zorluk varsa, ıslak elini sarığın altına sokup başın bir kısmını meshettikten sonra sünneti yerine getirmek için ıslak elle sarık veya örtü üzerine meshederek başın tamamını meshetmiş sayılır. Sadece sarık veya örtü üzerine meshetmek câiz değildir.[110]

Ancak İmam Şâfiî'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Eğer sarık üzerine meshetme hakkında Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sahîh bir rivâ-

107 Müslim/Taharet: 84. Tirmizi/Taharet: 73. Nesâi/Taharet: 89. Ahmed: 4/135 5/281, 288, 439, 440. 6/12, 13, 14, 15

108 Buhari/Vudu': 35, 48. Salat: 7, 25. Cihad: 90. Meğazî: 81. Libas: 105. Ebu Davud/Taharet: 12, 57, 60, 61, 63, 66. Tirmizi/Taharet: 71, 73, 75. Nesâi/Taharet: 15, 16, 23, 62, 65, 85, 87, 05, 98. Kıble: 23. İbn Mace/Taharet: 39, 84, 86, 87, 89. Dârimî/Mukaddeme: 32, Vudû': 3. Taberani/Taharet: 39, 42, 45. Ahmed: 1/14, 15, 20, 29, 39, 42

109 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/5

110 Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/13, 14

yet varsa, ben onunla hükmedip amelde bulunurum."[111]

Mâlikiler'e göre: Başla birlikte sarık veya başörtüsü üzerine meshetmek câizdir. Nitekim İmam Ebû Hanife ile İmam Şâfiî de aynı anlamda ictihat ve çıkarımda bulunmuşlardır. Zira bu üç İmama göre, Allah (celle celaluhu) Kur'ân-ı Kerim'de başı meshetmeyi emretmiştir. Sarık ve örtü, baş yerine kaim olmaz. Ayrıca yakınlık alakasıyla mecazî anlamda baş denilebilir.

Hanbeliler'e göre: Hanbeli mezhebinde en itimad edilen eserlerden el-Muğnî, eş-Şerhü'l-Kebîr ve Mu'cemu'l-Fıkhi'l-Hanbelî adlı kitaplarda başın meshine geniş yer verildiği halde sarık veya başörtüsü üzerine meshetme konusu işlenmemiş, sadece eş-Şerhü'-Kebir'de (1/138) Muğîre b. Şube'den rivâyet edilen hadîs-i şerifle, Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'nın elini ıslatıp örtüsünün altına sokarak başını meshettiği hakkındaki rivâyet nakledilmiş, herhangi bir yorum yapılmamıştır.

Şevkâni'nin tespitine göre, Ahmed b. Hanbel'e, İshak ve Ebû Sevr'e, Dâvud b. Ali'ye göre, sarık ve örtü üzerine meshetmenin câiz olduğu anlaşılıyor. Aynı zamanda bunun ashab-ı kirâm'dan Hz.Ebûbekir, Hz. Ömer ve Hz. Enes (radıyallahu anhum)'un görüşüdür. İbn Reslân aynı hususu Ebû Ümâme'den, Sa'd b. Mâlik'den ve Ebû Derdâ, Ömer b. Abdülaziz, El-Hasen, Katade ve Mekhul'den rivâyet etmiştir. Hanbelî İmamlarından El-Hilâl ise, Hz. Ömer Efendimiz (radıyallahu anh)'dan şu rivâyeti nakletmiştir: "Sarık üzerine mesh kimi tahir yapmıyorsa, artık Allah onu tahir yapmasın!" Aynı husus el-Feth'de Taberî'den, İbn Huzeyme ve İbn Münzir'den rivâyet edilmiştir.[112]

Ancak sarık ya da başörtüsü üzerine meshetmenin taharet üzere olup olmaması hakkında görüş ayrılığı söz konusu olmuştur: Ebû Sevr'e göre, mestlere kıyasla ancak abdest aldıktan sonra sarık başa konulmuşsa, o takdirde o abdest bozulduğu takdirde ikinci abdest için sarığı çıkarmaya veya çözmeye gerek yoktur, üzerine meshedilir. Diğerleri ise böyle bir şart ileri sürmemişlerdir. Sarık üzerine meshin süresi hakkında da sözünü ettiğimiz

111 Neylü'l-Evtar: 1/195

112 Neylü'l-Evtâr: 1/195-196

ilim adamları farklı görüşler ortaya koymuşlardır: Yine Ebû Sevr'e göre, mest süresi sarık üzerine mesh için de bir ölçüdür, ona kıyasla süre belirlenir. Aynı husus Hz. Ömer Efendimiz (radıyallahu anh)'dan de rivâyet edilmiştir. Diğerleri ise böyle bir sürenin gerekli olmadığını belirtmişlerdir.

Sarık üzerine mesh müddetiyle ilgili Taberânî'nin rivâyet ettiği şu hadîs: "Şüphesiz ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) mestleri ve sarığı üzerine seferde üç günde bir, mukim iken bir gün bir gecede bir meshederdi."

Yapılan inceleme ve araştırmada bu hadîs-i şerifin râvileri arasında Mervan Ebu-Seleme bulunuyordur ki, İbn Ebî Hâtim'e göre, kavi değildir. Buhari ise, onun "münkerü'l-hadîs" olduğunu söylemiştir. El-Ezdî, onun kayda değer bir râvi olmadığını belirtmiştir. Sözü edilen hadîs Ahmed b. Hanbel'den sorulduğunda şu cevabı vermiştir: "Sahîh değildir."

İbn Hazm ise, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mest ve sarık üzerine meshettiğini, ancak bunlar için bir müddet belirlemediğini yazar.

Cumhura göre: Sarık veya başörtüsü üzerinde meshetmekle yetinmek caiz değildir. Ama başın ön kısmından bir miktar meshedildiği takdirde, ıslak elle sarık veya başörtüsü üzerine meshedilebilir. İmam Tirmizî de diyor ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabından birçoğu, başla birlikte ancak sarık üzerine meshetmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Süfyan-ı Sevri'nin ictihadı da bu doğrultudadır.

Konuyla İlgili Diğer Hadis-i Şerifler Ve Tahliller

Selman (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, adı geçen, bir adamın abdestinin bozulduğunu, onun için abdest almaya hazırlandığını ve bu yüzden ayağındaki mestleri çıkarmaya eğildiğini görüyor, ona hem mestleri, hem sarığı üzerine meshetmesini emrediyor ve sonra da şöyle diyor: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i hem mestleri, hem sarığı üzerine meshederken gördüm."[113]

113 Ahmed b. Hanbel: 4/135

Sevbân (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Efendimiz(sallallahu aleyhi ve sellem)'i abdest alırken mestleri ve başındaki örtü üzerine meshederken gördüm."[114]

Yine Sevbân (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir bölük askeri bir tarafa göndermişti. Onlar soğuğa tutulmuşlardı. Dönüp geldiklerinde durumu Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e arz ettiler. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara, ayakkabıları ve sarıkları üzerine meshetmelerini emretti."[115]

113 Selmân hadîsini İmam Tirmizî el-İlel'de zikretmiştir, isnadında Ebû Şürayh vardır ki, bu zat zayıf kabul edilir. Tirmizî diyor ki, bu zat hakkında Muhammed b. İsmâil (Buhari)'den sorduğumda, şu cevabı verdi. "Bilmiyorum ve ismini tanımıyorum." Ayrıca sözü edilen hadis-i şerifin isnadında Ebû Müslim Mevlâ Zeyd b. Savhan bulunuyor ki, bu zat meçhuldür. Tirmizî, "Ben bu zatın ne ismini bilirim, ne de bundan başka bir hadis rivâyetini." demiştir.

114 no'lu Sevbân hadisini aynı zamanda Hâkim ve Taberânî rivâyet etmişlerdir. İkinci hadîsi (**106** no'lu) ise, isnadında Râşid b. Sa'd vardır ki, bu zatın Hz. Sevban'a ulaştığı şüphelidir. Nitekim İmam Ahmed el-İlel'de, Sevban'ın çok önce vefat ettiğini, Râşid'in ona ulaşmadığını belirtmiştir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Sarık üzerine meshetmek câizdir. Bu, Evzaî, Ahmed b. Hanbel, îshak, Ebû Sevr ve Dâvud b. Ali'nin görüş ve ictihadıdır.

2. Başın bir kısmını meshettikten sonra ıslak elle sünneti tamamlamak için sarık veya başörtüsü üzerine meshetmek câizdir. Bu, aynı zamanda İmam Ebû Hanife, İmam Şâfiî ve İmam Mâlik'in ictihat ve görüşüdür. Nitekim Buhari ve Müslim'in ittifakla naklettikeri Muğıre b. Şube (radıyallahu anh) hadîsiyle çıkarımda bulunmuşlardır

114 Müsned-i Ahmed: 4/135, 244, 248, 250. 6/13, 14

115 Ebû Dâvud - Ahmed: 1/14, 15, 20, 29, 32,33, 49, 100, 113, 186, 322, 360. 4/129, 170, 240, 251

ki, meâlen şöyledir: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in nasiyesi (başının ön cephesi)ni meshettikten sonra sarığı ve mestleri üzerine de meshetti."

3. Ayaktaki mest ve benzeri ayakkabı üzerine meshetmek câizdir.
4. Sarığa, örtüye yapılan mesh, başa yapılacak meshin yerine geçer.
5. Bu hem erkekler, hem kadınlar için meşru bir kolaylıktır.
6. Şartlarına uygun giyilen mest ve benzeri ayakkabı üzerine meshetmek, çıplak ayağı yıkamak yerine geçer. Bu da hem erkekler, hem kadınlar için meşru bir sünnettir.

ABDESTTE İKİ AYAĞI YIKAMAK FARZDIR

Ayaklar dış organlarımızın en önemlilerinden biridir. Vücudumuzun bütün yükünü onlar taşır. Ayaklarımızı da en azından ellerimiz kadar temiz tutmamız ve bakımına itina göstermemiz gerekir. Rahat yürüyebilmemiz, rahat uyuyabilmemiz ve sağlıklı iş görebilmemiz için ayaklarımızın sağlıklı olmasını kim inkâr edebilir?

O bakımdan İslâm dini, günde beş vakit namaz için abdest alındığında ayakları yıkamamızı emretmiş, ayrıca Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bu yıkamayı kendi sünnetiyle üçe çıkarmış ve parmaklar arasını hillâl-lememizi tavsiye etmiştir. On dört asır önce insan sağlığına ne kadar önem verildiğine başka delil aramaya gerek var mıdır? Daha yirminci asrın ancak son yarısında Batı ilim adamları sabah ve akşam ayakları yıkamanın gerek uyku, gerekse sağlık bakımından çok lüzumlu olduğunu keşfedebildiler.

Abdestte ayakları topuklarla beraber yıkamanın farz olduğu âyet, hadis ve icma ile sâbit olmuştur. Ancak İmamiyye mezhebine bağlı olanlar, âyette "Ve ercüliküm" sözünü mecrur okuyarak, "bi-rüûsiküm" üzerine atfederek ayakların meshedilmesini kabul etmişlerdir. İleride bu husus açıklanacaktır.

عَنْ عَبْدُ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: تَخَلَّفَ عَنَّا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي سَفْرَةٍ فَأَدْرَكَنَا وَقَدْ أَرْهَقَنَا العَصْرُ فَجَعَلْنَا نَتَوَضَّأُ وَنَمْسَحُ عَلَى أَرْجُلِنَا: قَالَ فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ «وَيْلٌ لِلأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ» مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا.

Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Bir sefer Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bizden biraz geride kalmış-tı. Kendisine (dönüp) vardığımızda ikindi vaktini geciktirmiş bulunuyorduk (ikindi vakti iyice yaklaşmıştı.) Abdest almaya başladık ve ayaklarımız üzeri-

ne meshediyorduk derken Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yüksekçe bir sesle iki veya üç defa "Veyl (yazık) topuklara ateşten." diye seslendi.[116]

Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, diyor ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) topuğunu yıkamamış bir adam gördü, ona şöyle buyurdu: "Veyl yazık topuklara ateşten."[117]

Cabir b. Abdillah (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, demiştir ki: Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), abdest alıp topuklarına su dokundurmayan bir topluluk gördü ve onlara şöyle seslendi: "Veyl (yazık) topuklara ateşten."[118]

Abdullah b. Hâris (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle dediğini işittim, demiştir: "Veyl (yazık) topuklara ve ayak tabanlarına ateşten."[119]

Cerir b. Hâzim'den, o da Katade'den o da Enes b. Mâlik'den rivâyetle, Hz. Enes (radıyallahu anh) demiştir ki: Bir adam, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldi, abdest almıştı da ayağının üstünde bir tırnak kadar kuru yer bırakmıştı. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurdu: "Dön de abdestini güzelce al."[120]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdestin dördüncü farzı, iki ayağı birer defa yıkamaktır. Çünkü Cenâb-ı Hakk, "Ayaklarınızı topuklara kadar yıkayın" buyurmuştur. Böylece atıf vavı'yla "ercül" kelimesi "vucüheküm" kelimesine atfedilmiştir. Mutlak emir ise tekrarı gerektirmez. İmamiyye mezhebine bağlı olanlar, ayakları meshetmek farzdır, demişler. Hasan El-Basri, kişi ayağını

116 Buhari / İlim: 3, 30. Vudu. 27, 29. Müslim / Tahareti 25, 28, 30. Ebû Dâvud / Taharet: 46. Tirmizi / Taharet: 31. Nesâî / Taharet: 88. İbn Mace / Taharet: 55. Darimî / Vudu: 35: Taberânî / Taharet: 5. Ahmed 1 2/193, 201, 205, 211, 226, 228, 284, 389, 406, 407, 409, 430, 468, 498. 3/316, 390, 426. 4/191, 5/425. 6/81, 84, 99 112, 192, 258.

117 Müslim/Taharet: 25, 28, 30

118 Ahmed: 2/193, 201, 211, 226, 284, 389, 406, 407, 409, 430, 468, 498. 3/316, 390, 426. 4/191. 5/425. 6/81, 84, 99, 112, 192, 258

119 A.g,e. Darekutnî.

120 A.g.e. Darekutnî.

abdestte yıkamakla meshetmek arasında serbesttir, demiştir. Müteahhirinden bir kısmı ikisini birlikte yapmanın uygun olacağını savunmuşlardır.[121]

Böylece Hanefîler'e göre, abdestte ayakları yıkamak farzdır, meshetmek ise caiz değildir.

Şâfiîler'e göre: Abdest alan kimseye ancak ayaklarının üzerini, altını, ökçe ve topuklarını birlikte yıkaması kâfi gelir. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), iki ayağının üzerine meshettiği rivâyeti de yapılmıştır.[122]

Böylece Şâfiî mezhebinde, ayağında mest bulunmayan kimsenin abdest alırken iki ayağını topuklarıyla birlikte yıkaması, abdestin beşinci farzıdır. O bakımdan ayak çatlaklarındaki kirleri, tırnak altlarında biriken yabancı maddeleri gidermek vâcibdir. Aksi halde abdest geçerli olmaz.[123]

Mâlikîler'e göre: Abdestin beşinci farzı, iki ayağı topuklara kadar yıkamaktır.[124] Bu konuda İmam Mâlik, Süheyl b. Ebî Salih'ten, o da babasından, o da Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan şu hadîsi rivâyet ederek ayakları yıkamanın farz olduğunu belirtmiştir: "Mü'min kul abdest aldığı zaman, yüzünü yıkayınca, iki gözüyle baktığı yüzündeki bütün günâhlar su ile veya en son damla ile çıkar. İki ayağını yıkayınca, ikisiyle kazandığı bütün günâhlar su ile veya en son damla ile çıkar da böylece günâhlardan arınmış olur."[125]

Hanbeliler'e göre: Abdestte iki ayağı yıkamak, ilim ehlinden çoğuna göre vâcibdir. Abdurrahman b. Ebî Leylâ diyor ki: "Rasulullah'ın ashabı iki ayağı yıkama hususunda icma etmiştir." Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan rivâyet edildiğine göre, o, abdestte iki ayakkabısı ve iki ayağı üzerinde meshediyor, sonra mescide girince ayakkabılarını çıkarıp namaz kılıyor."

121 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi'; 1/5, 6. Not: Âyet meâlinde "kâ'beyn" kelimesini -iki topuk" diye terceme ediyoruz. Kâ'b'dan maksat, ayakla bilek bitişiğindeki iki yuvarlak kemiktir. Topuktan da bunu kasdetmiş bulunuyoruz.

122 el-Ümm: 1/28

123 es-Siracü'l-vehhac Alâ Metni'l-Minhac: 17

124 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/58

125 Tenvîrü'l-Havalik Şerhun Alâ Muvatta'-i Malik, 1/53

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan nakledildiğine göre, şöyle demiştir: "Ben, Allah'ın kitabında iki yıkama ve iki de meshden başka bir (hüküm) bulamıyorum." Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'dan rivâyet edildiğine göre, ona Haccac'ın, "iki ayağınızın zahirini de bâtınını da yıkayın, parmaklar arasını hilâlleyin. Çünkü gerçekten âdemoğlunun murdarlığa en yakın olan organı ayaklarıdır", sözü anlatılınca, şöyle demiştir: "Allah doğru söylemiştir, Haccac ise yalan söylemiştir" Sonra da abdest âyetini okudu. Şa'bî'den nakledildiğine göre, şöyle demiştir: "Abdest iki yıkama ve iki meshten ibarettir. İki mesh teyemmümde sakıt olur."

İbn Kudame, bunları naklettikten sonra diyor ki: "Şu bahsettiklerimizin dışında Müslüman fakihlerinden iki ayağı meshetmenin cevazını kabul eden başka bir kimse bilinmiyor. Ancak İbn Cerîr'den nakledildiğine göre, o şöyle demiştir: "Abdest alan kimse meshle yıkama arasında serbesttir." İbn Cerîr, âyetin zahirini delil saymıştır.

"Hz. Osman (radıyallahu anh) hadîsinde, "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) sonra iki ayağını üç defa yıkadı." cümlesi yer almaktadır ki, bunu Buhari ve Müslim ittifakla nakletmişlerdir.[126]

Böylece Hanbelî imamlarına göre, abdestte iki ayağı yıkamak farzdır. Meshetmek câiz değildir.

Şevkani diyor ki: Hemen bütün asırlarda ve beldelerde fetva ehli bütün fakihler, iki ayağı topuklarla birlikte yıkamanın vâcib olduğunu kabul ettiler. Abdestte iki ayağı meshetmek yeterli değildir. Aynı zamanda hem yıkamak, hem meshetmek de câiz değildir. Bunun aksine icmâda ilmine itibar edilen bir görüş bir kimseden sübût bulmamıştır. Hz. Ali Efendimiz, İbn Abbas ve Enes (radıyallahu anhum)'dan yapılan rivâyete gelince, bu görüşlerinden vazgeçtikleri (yapılan ciddi araştırmayla) sâbit olmuştur. Nitekim Abdurrahman b. Ebî Leylâ, "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabı abdestte iki ayağı yıkama hususunda icma etmişlerdir" demiştir.[127]

126 el-Muğnî ve eş-Şerhü'-I-Kebîr: 1/120,121

127 Neylü'l-evtar: 1/98

Ebû Cafer Et-Tahavi Merzuk tarikiyle Nezal b. Sabre'nin, "Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı gördüm, öğle namazını kıldıktan sonra genişçe bir yere oturup etrafındaki insanlara (göstermek için) kendisine su getirildi. Önce onunla yüzünü ve iki kolunu meshetti; başını ve iki ayağını meshetti ve artakalanı ayakta içtikten sonra şöyle dedi: "İnsanlardan bir kısmı bunun mekruh olduğunu iddia ediyor. Şüphesiz ki, ben Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den gördüm, benim yaptığım gibi yapıyordu."[128]

Meâlindeki rivayetini naklettikten sonra diyor ki: Bize göre, bu ayakları meshetmenin farz olduğuna dair delil sayılmaz. Çünkü rivâyetin seyrinde, "su getirildi, onunla yüzünü ve kollarını meshetti." deniliyor. Burada meshten maksat su ile yıkamaktır. O bakımdan rivâyetin son kısmında ayaklarını meshettiden de maksat su ile yıkamaktır. Bu ihtimali göz önünde bulundurmalıyız, yani ayağını meshetmesi, yüzünü meshetmesi anlamında olabilir.[129]

Sonra da Ebû Cafer El-Tahavi konuyla ilgili elli beş kadar rivâyetleri ve hadis-i şerifleri sıraladıktan sonra, ayakların mesh değil, yıkanmasının vâcib olduğunu belirterek geniş çapta bilgi veriyor.

İbn Hazm, meshle ilgili rivayetleri dikkate aldıktan sonra, bunun hükmü kaldırılmıştır, diyor.

İmamiyye mezhebine bağlı olanlar, ayakları meshetmenin vücubunu kabul ederler. Âyet-i kerimedeki atıfla ve Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'ın fiiliyle çıkarım yapmaktalar.

İbn Cerîr Taberî, Cübâî ve Hasen el-Basri'ye göre, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, abdest alan kimse ayakları yıkamakla meshetme arasında serbesttir. Zahiriler'den bir kısmı ise, hem yıkamayı, hem meshetmeyi vâcib saymışlardır.

128 Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/34

129 Şerhu Meâni›l-Asâr: 1/34

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Abdestte ayakları yıkamak farzdır.
2. Ayakların topuklarla beraber yıkanması gereklidir.
3. Belirtilen sınır içinde kuru bir yer kalırsa, onunla kılınan namaz iade edilir.
4. Cumhura göre, abdestte çıplak ayakları meshetmek câiz değildir.
5. Laubali şekilde, dikkatsizce abdest almak Âhiret'te insanın kınanmasına sebep olabilir.

ABDESTE SAĞDAN BAŞLAMAK

Bilindiği gibi, sağdan başlama, sağ el ile verip alma, sağ ayağı atıp yürüme bereketin, feyiz ve inâyetin, başarı ve mazhariyetin sembolüdür. Kur'ân-ı kerim'de birkaç yerde "ashab-ı yemin" diye söz edilmesi, bu mazhariyete erenleri belirtmeye yöneliktir.

Hayırlı, feyizli ve faydalı işlere sağ el ile başlamak sünnettir. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatı boyunca bu sünnetini devam ettirmiştir. O bakımdan abdest gibi ibâdete kapı açan bir işe başlarken aynı mazhariyeti düşünmemek mümkün mü? Fukaha, sünnetin bu bölümünü bir konu halinde takdim etmişlerdir.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُحِبُّ التَّيَامُنَ فِي تَنَعُّلِهِ وَتَرَجُّلِهِ وَطَهُورِهِ وَفِي شَأْنِهِ كُلِّهِ».

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ayakkabı giyinmesinde, taranmasında, temizlenmesinde ve her işinde sağdan başlamak çok hoşuna giderdi."[130]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Elbise giyindiğinizde, abdest aldığınızda sağ tarafınızdan başlayın."[131]

Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Abdest aldığınız zaman sağ tarafınızdan başlayın."[132]

130 Buhari, Müslim / Taharet: 66. Tirmizî / Cuma: 75. İbn Mâce / Taharet 42. Ahmed: 6/210

131 Ebû Dâvud / Libas: 41. Ahmed: 2/384

132 Dört muhaddis tahric etmiş, İbn Huzeyme sahîh olduğunu belirtmiştir.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdestin sünnetlerinden biri de, elleri ve ayakları yıkarken sağdan başlamaktır. Zira Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buna hep devam etmiştir. O bakımdan sağdan başlamak hem abdestte, hem diğer (tekrim ifade eden) amellerde sünnettir. Nitekim Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) her işte, hatta ayakkabı giymesinde ve taranmasında sağdan başlamayı çok severdi. Bu, sahîh rivayetlerle sâbit olmuştur.[133]

Şâfiîler'e göre: Abdestte mutlaka, yani bütün azada sağdan başlamak; özellikle elleri ve ayakları yıkarken buna riâyet etmek sünnettir. Nitekim Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) imkân nisbetinde hemen her işinde -bazı özel durumlar dışında- sağdan başlamaktan çok hoşlanırdı, o kadar ki, temizlenmede, ayakkabı giymede, taranmada sağdan başlardı. Onun bu sünnetini Buhari ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.

Mâlikîler'e göre: Abdestin faziletlerinden biri de önce sağdan başlamaktır. Sağ elin ve sağ ayağın yıkanması sol el ve sol ayak üzerine takdim edilir.[134]

Anlaşıldığı gibi, Mâlikîler sağdan başlamayı, sünnetler arasında değil de, faziletler arasında saymışlardır. Böylece bu konuda diğer üç mezheple aralarında nüans farkı vardır.

Hanbeliler'e göre: Sağdan başlamanın müstehab olduğu hakkında ilim ehli arasında farklı görüşte olan yoktur. Bildiğimiz kadarıyla bunda ittifak vardır. Gerek Medine'li, gerek Irak'lı ve gerekse Şam'lı ilim adamlarıyla rey taraftarı olan ilim adamları, abdestte soldan başlandığı takdirde iade gerekmeyeceği hakkında icma etmişlerdir. Bu konuda istihbabın aslı, hemen her işinde sağdan başlamayı çok sevip hoşlanması, rivayetidir.

Hz. Ali ile Hz. Osman (radıyallahu anhuma)'dan nakledildiğine göre, Ra-

133 Bedayi'u's-Sanayi Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1722 / 5591 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/14

134 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/74

sulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) nasıl abdest aldığını aktarırlarken önce sağdan başladığını ifâde etmişlerdir.[135]

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) misvakta, temizlenmede, ayakkabı giymede ve mescide girmede hep sağdan başlardı. Nitekim Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan ve Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan sahîh rivâyetlerden Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ayakkabı giymesinde, taranmasında, temizlenmesinde ve hemen her işinde sağdan başlamayı çok sevip hoşlandığı belirtilmiştir.[136]

Konuyla İlgili Diğer Hadis-i Şerifler Ve Tahliller

Ahmed b. Hanbel'in rivâyet ettiği hadîs-i şerifte, "Elbiseni giydiğinde sağdan başla." buyurulmuştur.[137]

Yine Ahmed b. Hanbel'in rivâyetinde, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Ayakkabını giydiğinde sağdan başla." buyurmuştur.[138]

Yine Ahmed b. Hanbel'in tespit ettiği bir diğer rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "Elbise giydiğinde sağdan başla." buyurmuştur.[139]

Nesâî'nin tespit ve rivâyetinde, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında şöyle denilmiştir: "O sağ eliyle alır ve sağ eliyle verirdi."[140]

Müslim'in rivâyetinde ise, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) guslettiğinde sağ tarafından başlardı, denilmektedir.[141]

Nesâî ile Tirmizî'nin Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yaptıkları rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir elbise giydiğin-

135 el-Muğnî ve Eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/90
136 eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/110
137 Müsned-i Ahmed: 2/98
138 Müsned-i Ahmed: 2/430
139 Müsned-i Ahmed: 2/409
140 Nesâî / Zînet: 8
141 Müslim / Hayz: 43

de sağdan başlardı."

Bütün bu rivâyetlere dayanarak emrin vücub ifade ettiğini söyleyenler olmuşsa da, Hz. Aişe validemiz ve Ebû Hureyre (radıyallahu anhuma)'dan rivâyet edilen sahîh hadîslerden bunun sünnet olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Yapılan rivâyete göre, Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Ben abdesti dosdoğru yerine getirip tamamladıktan sonra sağımdan mı, solumdan mı başladığıma pek aldırış etmem."[142]

Beyhaki bu rivâyeti naklettikten sonra "munkatı" olduğunu söylemiştir. Senedinden bir kişinin düştüğü tespit edilmiştir. O bakımdan zayıf sayılır.

Ebû Ubeyde'nin abdest bahsinde naklettiği bir diğer husus da şöyle: Ebû Hureyre (radıyallahu anh) (gerek abdestte, gerek tekrîme lâyık işlerde) sağdan başlardı. Onun böyle yaptığı Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'a ulaşınca, (abdestte el ve ayaklarını yıkarken) soldan başladı."

Aynı rivâyeti Ahmed b. Hanbel Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapmıştır. Hafız İbn Hacer yaptığı incelemede bunun "munkatı" olduğunu tespit etmiştir. O bakımdan rivâyet zayıftır, çıkarım yapmaya uygun değildir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Abdest alırken önce sağ kolu ve sağ ayağı yıkamak sünnettir, yani bu organları yıkarken sağdan başlanır.
2. Giyim kuşamda, temizlikte, mâbede ve eve girildiğinde sağ ayak atılarak girilir, bu da sünnettir.
3. Gusledilirken sağ taraftan başlamak sünnettir.
4. Bunları terketmek ve aksini yapmak mekrûhtur.

142 Darekutnî - Neylü'I-Evtar - Beyhakî - Fethü'l-allâm: 1/30

ABDEST UZUVLARINI BİR, İKİ VE ÜÇ DEFA YIKAMAK

Kur'ân-ı Kerim'de abdest emredilirken dört uzuvdan söz edilir, üçünün yıkanması, birinin meshedilmesi emredilmiştir. Bilindiği gibi, aksine delil olmadıkça emir tekrar gerektirmez. O bakımdan abdest uzuvlarını birer defa yıkamak farzdır. İkinci ve üçüncü defalar ise sünnettir. Amaç iyi bir temizliktir. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Allah (celle celaluhu)'nun kendi kullarına sağladığı kolaylığı hep dikkate alarak ümmetine kolaylık getirmiştir. Abdest konusunda da ikinci ve üçüncü defa yıkamayı sünnet kılmıştır. Çok soğuk yerlerde veya mevsimlerde abdest uzuvlarını üçer defa soğuk su ile yıkamaya herkes tahammül edemez. O bakımdan o gibi yerlerde veya o mevsimlerde birer defa yıkamakla yetinilir. Farz yerine gelince abdest tamamlanmış sayılır.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdest aldığına birçok defalar şâhit olan Ashab-ı Kirâm'dan bize kadar ulaşan sahîh rivâyetlerden bir kısmını nakledelim:

عَنْ اِبْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: «تَوَضَّأُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَرَّةً مَرَّةً»

رواه الجَامَعَة إلاَّ مُسْلِمٌ.

وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَوَضَّأَ مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ». رَوَاهُ أَحْمَد والبُخَارِي فِى البَابِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَة وَجابِر.

وَعَنْ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَوَضَّأَ ثَلاَثًا ثَلاَثًا». رواه أحمد وَمُسْلِمٌ.

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) (abdest uzuvlarını) birer defa yıkamak suretiyle abdest aldı."[143]

Abdullah b. Zeyd (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) (abdest uzuvlarını) ikişer defa yıkamak suretiyle abdest aldı."[144]

Hz. Osman Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) (abdest uzuvlarını) üçer defa yıkamak suretiyle abdest aldı."[145]

Amr b. Şuayb'dan, o da babasından ve dedesinden rivâyetle demiştir ki: Bir bedevi Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek abdestten sordu. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona abdesti (uzuvları üçer defa yıkamak suretiyle gösterdi ve şöyle buyurdu: "İşte bu abdesttir. Artık kim bundan fazlasını yaparsa kötülük işler, sınırı aşar, haksızlık eder."[146]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdest uzuvlarını üçer defa yıkamak sünnettir. Nitekim rivâyet edildiğine göre, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest uzuvlarını birer defa yıkamak suretiyle abdest aldıktan sonra şöyle buyurmuştur: "Bu bir abdesttir ki, Allah namazı ancak bununla kabul eder." Sonra abdest uzuvlarını ikişer defa yıkamış ve şöyle buyurmuştur: "Bu bir abdesttir ki, Allah böyle abdest alanın ecrini iki kat artırır." Sonra yine abdest alıp uzuvlarını üçer defa yıkamış ve şöyle buyurmuştur: "Bu, benim ve benden öncekilerin abdestidir. Artık kim (bu nisbeti sünnet görmeyip de) daha fazlasını yapar veya noksan kılarsa, o cidden (sünnet sınırını) aşıp haksızlık etmiş olur."[147]

---

143 Buhari, Ebû Dâvud, Nesâi İbn Mace, Ahmed b. Hanbel.

144 Buhari, Ahmed b. Hanbel.

145 Müslim, Ahmed b. Hanbel.

146 Ahmed, Nesâî, İbn Mâce.

147 Ebû Dâvud / Taharet: 52

Alâuddin El-Kâsânî bu hadisi açıklarken, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "Artık kim daha fazlasını yapar veya noksan kılarsa, o cidden sınırı aşıp haksızlık etmiş olur," cümlesini i'tikadî anlamda yorumlamış, "Kim bu nisbeti sünnet görmeyip daha fazla yapar ve noksanlaştırırsa haksızlık etmiş olur" demiştir. Çünkü abdest üzerine abdest almada üçten fazla yapılmış oluyor ve Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu nûr üstüne nûr diye vasfediyor. Aynı zamanda ikişer defa yıkamayı, sevâbın iki kat artmasına vesile olacağını beyân buyurmuştur. O halde üçten daha çok veya azla ilgili vaid, i'tikadî anlamdadır.[148]

Bu açıklamadan anlaşılıyor ki, Hanefî imamları abdest uzuvlarını birer defa yıkamakta bir sakınca görmedikleri gibi, ikişer defa yıkanmasında da bir sakınca görmemişlerdir. Üç defa yıkanması ise, sünnettir ve sevâbı o nisbette fazladır.

Şâfiîler'e göre: Abdestte gerek üç uzvu yıkarken, gerek başı mesh-ederken, gerekse sakal ve parmak aralarını hilalleyip ovmak sünnettir. Çünkü Sahîh-i Müslim'in rivâyet ettiği hadîs-i şerifte "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) üçer üçer abdest aldı" buyurulmuştur ki, bu yalnız yıkamakla ilgili değil, mesh ve tahlili de içine alır, mutlak anlamda söylenmiştir.

Buhari'nin rivâyet ettiği hadis-i şerifte ise "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) birer defa (yıkamak suretiyle) abdest aldı ve ikişer defa (yıkamak suretiyle) abdest aldı." denilmektedir. Ayrıca Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yüzünü üç defa, kollarını iki defa yıkadığı ve başını meshettiği rivâyeti de söz konusudur.

O halde abdest uzuvlarının üçer defa yıkanması bazen terkedilebilir, yani bir veya iki defayla yetinilebilir; namaz vakti daraldığında veya su az olduğunda bunda bir sakınca yoktur.[149]

Hanbeliler'e göre: Abdest uzuvlarını birer defa yıkamak yeterlidir;

148 Bedayi'u's-Sanayi' Fi tertibi'ş-Şerayi':1/22

149 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/14

üçer defa yıkamak daha faziletlidir. Bu, ilim ehlinden çoğunun görüşüdür. Ancak İmam Mâlik, bir, iki ve üç defa yıkamak için vakit ta'yin etmemiş, yani vakit daraldığında bir defa, müsait zamanlarda üçer defa yıkanır, diye bir ayrım yapmamıştır.

Evzaî ve Said b. Abdulaziz, abdest uzuvları üçer defa yıkanır, ancak ayak müstesnâ, çünkü onun her halde iyice temizlenmesi, kirden arınması gerekir, demişlerdir.[150]

İbn Kudame, konunun başında naklettiğimiz İbn Abbas ve Ebû Hureyre hadislerini naklettikten ve Hz. Osman Efendimiz (radıyallahu anh)'ın abdest uzuvlarını üçer defa yıkayıp "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i benim abdest aldığım gibi abdest alırken gördüm" dediğini delil olarak gösteriyor.

Müellif İbn Kudame devamla diyor ki: "Abdest uzuvlarından bir kısmını bir defa, bir kısmını daha fazla yıkamak câizdir. Çünkü bir defa veya üç defa yıkamak bütün uzuvlar hakkında câiz olunca, bazısı hakkında da câiz olması tabiîdir. Nitekim Abdullah b. Zeyd'in hadîsinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdest alırken yüzünü üç defa ellerini ikişer defa yıkadığı, başını bir defa meshettiği belirtilmiştir.

İmam Ahmed diyor ki: Abdest uzuvlarını üçten fazla, ancak (şüphe ve vesvese) rahatsızlığı içinde bulunan bir kimse yıkar. İbn Mübarek de şöyle demiştir: "Üçten fazla yıkayan kimse günahkâr olmaktan emin olmasın."[151]

Eş-Şerhü'l-Kebîr'de de İbn Kudame'nin naklettiği rivayetlere aynen yer verilmiş ve Hanbeliler'in görüşü o istikamette belirtilmiştir.[152]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Zeylâi **147** no'lu hadîsin son cümlesi üzerinde durarak, bu yönüyle hadîs gariptir; çünkü hadîs-i şerifin yukarı kısmını Ashabdan bir cemaat rivâyet etmiştir ki, çoğunda "femen zâde alâ hazâ ev nakasa." Lafzı yer almamış-

150 el-Muğnî: 1/129,130
151 el-Muğnî: 1/130
152 eş-Şerhü'l-Kebîr, 1/ 144

tır. Abdullah b. Ömer, Ubey b. Kâ'b, Zeyd b. Sâbit ve Ebû Hureyre (radıyallahu anhum)'dan rivâyet edilen metinde bu lafızlar mevcut değildir, diyor.

Bu konuda İbn Ömer'den rivâyet edilen hadîs râvileri arasında Museyyeb b. Vazıh herkesten ayrılmıştır ki, zayıftır. El-Ka'rife adlı kitapta ise, bu zatın rivâyet delil sayılmaz, denilmiştir. İbn Ebî Hatim ise El-Müseyyeb'in saduk (son derece doğru sözlü) fakat çok hata yapan bir kimse olduğuna dikkatleri çekmiştir.[153]

Sözü edilen konuda birkaç tarikten rivâyet edilen hadislerin çoğu zayıftır, ancak Amr b. Şuayb'ın babasından ve dedesinden yaptığı rivâyeti Şeyh Takıyüddin el-İmam adlı eserinde naklederek, "Amr b. Şuayb'ın hadîsini doğrulayanlara göre sahihtir, çünkü isnadı sıhhatli görülmüştür, diyor.[154]

Amr b. Şuayb'ın rivâyet ettiği hadis mealen şöyledir: Bir adam, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek, Abdest nasıl alınır? Diye sordu. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir kapta su istedi, ellerini üç defa yıkadı, sonra yüzünü üç defa yıkadı, sonra kollarını üçer defa yıkadı, sonra başını meshetti, şehadet parmaklarıyla kulaklarını; başparmaklarıyla kulaklarının dışını, şehadet parmaklarıyla içini yıkadı. Sonra da iki ayağını üçer defa yıkadıktan sonra şöyle buyurdu: İşte abdest böyledir. Artık kim bundan fazlasını yapar veya noksan bırakırsa, o cidden kötülük işler, haksızlık yapmış olur.

Konuyla ilgili birçok rivâyetleri Zeylaî Nasburraye'de, Şevkanî Neylü'l-Evtar'da nakletmiş bulunuyorlar. Hepsini buraya almamız mümkün değildir. Ancak konuyu açıklığa kavuşturacak kadar nakil ve açıklamaya yer vermiş bulunuyoruz. Fazla bilgi için adı geçen eserlere müracaat edilmesini tavsiye ederiz.

153 Zehebi Mizanü'I-İ'tidal'de, yedi tane Müseyyeb'den söz etmiş, hemen hepsinin de zayıf veya meçhul veya münker olduğrunu belirtmiştir.

154 Nasbur'raye: 1-28, 29

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Abdest uzuvlarını birer defa yıkamak farzdır.
2. Vakit daraldığında veya su az olduğunda birer defa yıkamakla yetinilebilir, bunda bir sakınca yoktur.
3. Bazı hallerde iki defa yıkamakta da bir sakınca görülmemiştir. Çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, önce birer defa, sonra ikişer defa, sonra da üçer defa yıkaması ümmetine kolaylık göstermek ve her üç şeklinde cevazını bildirmek içindir.
4. Üç uzvu da üçer defa yıkamak sünnettir. Baş ise bir defa meshedilir. İmam Şâfiî'ye göre, üç defa meshedilmesinde bir sakınca yoktur. Üçer defa yıkamanın sünnet olduğunda icma vaki olmuştur.
5. Üç defadan fazla yıkamak mekrûhtur.

ABDEST UZUVLARINI ART ARDA YIKAMAK

Abdest farzlarıyla birlikte yakınlığa vesile olan bir ibâdettir. Tamamı üst üste yapıldığı takdirde amacına ulaşmış olur. O bakımdan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), abdest alırken başka bir şeyle meşgul olmaz, onu tamamlayıncaya kadar ara vermeyip devam ederdi.

Halid b. Ma'dan (radıyallahu anh) o da Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bazı zevcelerinden rivâyetle şöyle nakletmiştir: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), namaz kılmakta olan bir adamın ayağının üzerinde bir dirhem miktarı yıkanmadık kuru yer gördü, ona abdestini iade etmesini emretti."[155]

Bir rivayette, "namazını da iâde etmesini emretmiştir." El-Esrem diyor ki, bu hadîs hakkında İmam Ahmed'e sordum, dedim ki, "İsnadı ceyyid[156] midir?" "Evet, ceyyiddir" dedi.

Ömer b. Hattab Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Bir adam abdest aldı, derken ayağının üzerinde bir tırnak büyüklüğünde yıkanmadık kuru yer bıraktı. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onu görünce şöyle buyurdu: "Dön de abdestini güzelce al." Bu uyarı üzerine adam dönüp abdest aldıktan sonra namaz kıldı."[157]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdestin sünnetlerinden biri de, muvalattır, yani abdest uzuvlarını art arda yıkayıp ara yerde başka şeyle meşgul olmamaktır. Çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) böyle yapmıştır.

Bazısı da "muvalatı" şöyle tefsir etmiştir: Yıkanan bir uzuv kuruyuncaya kadar oturup beklememek, o kurumadan diğer uzvu yıkamaya başla-

155 Ebû Dâvud / Taharet; 66. Ahmed: 3/424. İbn Mâce / Taharet: 138

156 Hadis literatüründe sıhhat derecesi hasen ile sahih arasında olan hadis-i şerifleri belirtir.

157 Müslim / Taharet: 31. Ebû Dâvud / Taharet: 60. Ahmed 17/21, 23. 3/146

maktır. Aksi halde bu sünnet terkedilmiş olur.[158]

Şâfiîler'e göre: Hava ve mizaç mutedil olduğu takdirde yıkanan bir uzuv kurumadan diğerine başlamak sünnettir. İmam Şafiî'nin "Kavl-i kadim" inde ise muvalat vâcib kabul edilmiştir.[159]

Mâlikiler'e göre: Muvalat, yani abdest uzuvlarını art arda biri kurumadan diğerini hemen yıkamak farzdır. Ancak bu, yer, mevsim ve mizacın mutedil olması halinde böyledir. Çok sıcak bölgelerde veya mevsimde, fırın, demirci ocağı ve benzeri ısı derecesi yüksek olan bir vasatta art arda yıkansa bile, biri kurumadan diğerini yıkamak pek mümkün olmayabilir. O takdirde farz yerine gelmemiş denilmez. Çünkü amaç, abdest uzuvlarını vakit kaybetmeden, başka bir şeyle meşgul olmadan peşpeşe yıkamaktır. Şartlar el verdiği ölçüde bu gerçekleşir.[160]

Ayrıca abdest alan kimse, bir hastalıktan dolayı abdest uzuvlarını art arda biri kurumadan diğerini yıkama kudretine sahip değilse, mazur sayılacağından farzı yerine getirmiş sayılır. Bunun gibi, abdest suyunu kullanırken yüzünü yıkayınca su biter, yeniden su bulup getirmek için biraz oyalandığında yüzünün ıslaklığı kurursa, bu da farzı ihlâl etmez. Çünkü elde olmayan bir sebep söz konusudur.[161]

Hanbeliler'e göre: Vâcib olan muvalat, mutedil zamanda, bir uzuv kuruyuncaya kadar diğer uzvu yıkamayı terketmemektir. Sıcak mevsimde yıkanan uzuv çarçabuk kuruyabilir. Bazı zamanlarda ise bir süre kurumaz. İbn Akil'e göre, abdesti hükümsüz kılan tefrik (iki uzuv arasını ayırıp birini yıkadıktan sonra diğerini bir süre yıkamayıp kendi haline bırakmak), âdet cihetiyle fahiş olanıdır.

Taharette bir vâcible veya sünnetle meşgul olurken yıkanan uzuv ku-

158 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibiş-Şerayi': 1/22. - Haşiyetü't-Tahtâvi: 40

159 es-Siracü'l-vehhac Alâ Metni'l-Minhac: 18. – Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/15

160 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/58

161 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/59

rursa, abdest iade edilmez; tıpkı namaz kılarken onun rükünlerinden birini uzatan kimseye namazı iâde etmek gerekmediği gibi. İmam Ahmed ise şöyle demiştir: Bir önceki uzvun kurumasının sebebi abdestin kendisi ise bir sakınca yoktur: Bir vesveseden dolayı ise yine öyledir Çünkü o da abdeste titizlik göstermek sebebine dayanır. Ama sünnet üzerine zaid bir şeyden veya abdest dışı bir meşguliyetten dolayı ise, tefrik sayılır. (Yani abdesti iâde etmesi gerekir).[162]

Hanbelî ve Mâliki imamları, konunun başında naklettiğimiz hadislerle çıkarımda bulunmuşlardır. Abdest aldıktan sonra ayağının üzerinde bir dirhem miktarı kuru yer kalan adama Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yeniden abdest almasını emretmesi, bir bakıma muvalatın, yani abdest uzuvlarını biri kurumadan diğerinin yıkanması gereğini ortaya koymuştur.

İmam Ebû Hanife ile İmam Şâfiî ise, ikinci hadis, yani Ömer b. Hattab Efendimiz (radıyallahu anh)'ın naklettiği hadis-i şerifle çıkarımda bulunmuştur, abdest alıp ayağında bir tırnak miktarı kuru yer kalan adam Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in: "Dön de abdestini güzel al." buyurması, yeniden abdest almayı gerektirmiyor. Kişi bu durumda dilerse yeniden abdest alır, dilerse sadece kuru yeri yıkamakla yetinir.

Ayrıca, Ahmed b. Hanbel ile İmam Mâlik, İbn Ömer (radıyallahu anh) ile Ubey b. Kâ'b (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen hadis-i şerife dayanarak ictihatta bulunmuşlardır. Bu rivâyete göre, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), abdest uzuvlarını art arda yıkayıp abdest aldıktan sonra şöyle buyurdu: "Bu bir abdesttir ki, Allah namazı ancak onunla kabul eder."

Diğer bir rivâyette ise, "Bu, Allah'ın size farz kıldığı abdesttir." denilmektedir. Ne var ki, İbn Ebî Hatim diyor ki: Bu rivayetin sıhhat derecesini Ebu Zer'a'dan sorduğumda şu cevabı verdi: "Münker ve zayıftır." Diğer bazı hadîs araştırıcılarına göre, hiçbir aslı yoktur.[163]

162 el-Muğnî: 1/128

163 Neylü'l-Evtar:1/206

157 no'lu hadis için Darekutnî şöyle demiştir: "Bunun rivayetinde Katade'den nakleden Cerîr yalnız kalmakla beraber o sikadır, yani güvenilir bir râvîdir."

Aynı hadîs-i şerifin son kısmı şu ifadeyle nakledilmiştir: "Dön de abdestini tamamla." Ne var ki bu, El-Vazı' b. Nâfî' rivayetiyle nakledilmiştir ki Nesâî onun zayıf olduğunu söyler. Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn, Ebû Hatim ve Darekutnî de aynı görüştedirler. Taberâni bu rivâyeti Mu'cem'inde tahris etmiştir.[164]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Abdest uzuvlarını art arda yıkamak kimine göre vâcib, kimine göre sünnettir.
2. Abdest alırken abdest dışı başka şeylerle meşgul olmak mekruhtur. Bu, yıkanan uzuvların kurumasına kadar devam ederse, Maliki ve Hanbeli imamlarına göre, farz terkedildiğinden abdesti iade etmek gerekir.
3. Abdest aldıktan sonra abdest uzuvlarından birinde yıkanmadık kuru bir yer kaldığı görülürse, o takdirde İmam Ebû Hanife ile İmam Şâfii'ye göre, sadece o kuru yeri yıkamakla yetinilir. Diğer iki imama göre, abdesti iade etmek gerekir.

164 Nasbürraye: 1/30

ABDESTTE BAŞKASININ YARDIMI CAİZ MİDİR?

İslâm, hayatı baştan sonuna hareket kabul eder; hareketi bilgiye ve ilme bağlar; bilgi ve ilmi Allah (celle celaluhu)'ya imânla birleştirip bütünleştirir. Abdest hem ibâdete bir ön hazırlık anlamındadır, hem de bedene hareket ve zindelik sağlamaya yönelik bir faaliyettir. O bakımdan başkasının yardımına pek lüzum yoktur. Kişi hastalık ve benzeri sebepten dolayı bu hususta başkasından yardım görebilir. Normal hallerde de bir başkasının veya sevdiği yakının abdest suyu dökmesinde bir sakınca yoktur.

Nitekim Ashab-ı Kirâm'dan Muğîre b. Şube (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette deniliyor ki: Muğîre, bir yolculukta Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le beraber bulunuyordu. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ihtiyacını gidermeye gitti. Sonra da Muğire su döktü, o da abdest almaya başladı, yüzünü ve ellerini yıkadı, başını meshetti ve ayaklarındaki mestler üzerine meshetti."[165]

Safvan b. Assal (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette şöyle demiştir: "Gerek seferde, gerekse mukim halde Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest aldığında ben su dökerdim."[166]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdestin adabından biri de, abdest alan kimsenin bu hususta hiç kimseden yardım istememesidir. Çünkü yapılan rivâyete göre Ebû'l-Cenub (radıyallahu anh) demiştir ki: "Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın abdest için su istediğini gördüğümden koşup ona su bulmak istedim, bana: Ya Ebâ'l- Cenûb, bırak, getirme. Çünkü ben de Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın abdest için su istediğini gördüğüm zaman kalkıp ona su bulmak istediğimde bana: Bırak Ya Eba'l-Hasan! Çünkü ben de Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i

165 Buhari /Vudû': 34,35. Gusül: 24,27. Müslim / Salat: 162, Ebû Dâvud/ Taharet: 48, 56, 88. Tirmizî / Taharet: 48. Nesâî / İftitah: 56

166 İbn Mâce / Taharet: 39

abdest için su istediğini gördüğümde koşup ona abdest suyu temin etmek istedimse de bana: "Bırak Ya Ömer! Doğrusu ben namazımı eda etmek istediğimde hiç kimsenin bana yardım etmesini istemiyorum", buyurdu."[167]

Hanefiler bu hadîs-i şeriften çıkarım yaparak başkasının yardım etmesini adaba muhalif saymışlardır.

Şâfiîler'e göre: Abdest için su kullanırken başkasından yardım almamak sünnettir. Çünkü birinin su dökmesi, abdest alan kimse için bir refah sayılır ki, ibâdet etmek isteyene yakışmaz. Ancak eli kesik olanla benzeri kimseler hakkında mekrûh değildir. Ücretle de olsa yine hüküm böyledir.[168]

Hanbelîler'e göre: Abdest almak için başkasının yardımcı olmasında da bir sakınca yoktur. Nitekim Ashab-ı Kirâm'dan Muğîre b. Şu'be (radıyallahu anh), hem seferde, hem mukim iken Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e abdest alması için su getirip dökmüştür. Aynı şekilde Safvan b. Assal da yapmıştır. Diğer yandan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kerîmesi Rukiyye'nin cariyesi Ümmü İyaş (radıyallahu anh) diyor ki: "Ben ayakta, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de oturduğu halde su dökerdim, o da abdest alırdı."[169]

Ahmed b. Hanbel'den yapılan rivâyete göre, o şöyle demiştir: "Abdest alırken başkasının bana yardımcı olmasından hoşlanmam. Nitekim Hz. Ömer (radıyallahu anh) da böyle söylemiştir."[170]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Mezhep imamlarının çoğunun çıkarım yaptığı Ömer b. Hattab (radıyallahu anh)'ın hadîsi üzerinde hayli durulmuş, İmam Nevevî el-Mühezzeb şerhinde, bu hadîs-i şerifin bâtıl olup aslı bulunmadığını söylemiştir. Aynı hadîsi Bezzar ve Ebû Ya'lâ kendi Müsnedler'inde Nadir b. Mansûr tarikiyle tahric etmişlerdir. Oysa Nadir, zayıf ve meçhuldür, onun rivâyeti delil sayılmaz.

167 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerâyi': 1/23
168 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't Tullab: 1/15
169 İbn Mâce/Taharet: 39,40
170 el-Muğnî: 1131

Osman Ed-Dâremî de diyor ki, bu hadisin râvisi Nadir b. Mensur hakkında ünlü hadîs âlimi İbn Maîn'den sorduğumda şöyle dedi: "Bunlar odun taşıyanlardır."

Ayrıca sözünü ettiğimiz mezhep İmamları İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın şu rivâyetiyle de çıkarımda bulunmuşlardır: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest hususunda hiç kimseye yük olmazdı."[171]

Bu hadis-i şerifin râvileri arasında Mutahhar b. Haysem bulunuyor ki, bu zat zayıftır.[172] Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdest alırken Zeyd oğlu Üsâme'den yardımcı olmasını, yani abdest için su dökmesini istediği sahîh rivâyetle sâbit olmuştur. Nitekim Sahihayn'da bu rivâyete yer verilmiştir. Ayrıca Muevvız kızı Rebi'in de Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in eline abdest için su döktüğünü Darimî, İbn Mâce ve Ebû Müslim rivâyet etmişlerdir.

Ümmu İyaş (radıyallahu anh) hadisine gelince, Hafız İbn Hacer isnadının zayıf oduğunu tespit etmiştir. Aynı şekilde Safvan b. Assal hadîsinin de zayıf olduğunu belirtmiştir. O da isnadında Huzeyfe b. Ebû Huzeyfe bulunduğu içindir. Çünkü bu zât zayıf kabul edilmiştir.[173]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Abdest alırken -zaruri bir hal olmadıkça- başkasından yardım beklememek sünnettir.
2. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdest alırken başkasının su döktüğü, yardım ettiği rivâyeti zayıftır. O bakımdan Hanbelî imamları dışında diğer mezhep imamlarına göre, başkasının su döküp yardımcı olması tenzihen mekrûhtur. Hanbelîler'e göre bir sakınca yoktur.
3. Abdest alırken başkasının -kendi rızasıyla- yardım etmesinde bir sakınca yoktur.

171 İbn Mâce-Darekutnî

172 Ebu Said, onun "Metrükü'l-hadis" olduğunu söylemiştir. Mizanü'l-İ'tidal 4/129

173 Neylü'l-evtar: 1/207, 208

ABDEST ve GUSÜLDEN SONRA HAVLUYLA KURULANMAK

Abdest ve gusülden sonra organları ve vücudu bir havluyla kurulamanın bir takım faydaları vardır:

- Vücudun kirini iyice alır.
- Soğuk mevsimde üşümeyi önler.
- Elbisenin ıslanmasına meydan vermez.
- İç çamaşırının temiz kalmasını sağlar.

عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: «زَارَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي مَنْزِلِنَا فَأَمَرَ لَهُ سَعْدٌ بِغُسْلٍ فَوُضِعَ لَهُ فَاغْتَسَلَ ثُمَّ نَاوَلَهُ مِلْحَفَةً مَصْبُوغَةً بِزَعْفَرَانٍ أَوْ وَرْسٍ فَاشْتَمَلَ بِهَا». رَوَاهُ أَحْمَد وَابْنَ مَاجَه وَأَبُو دَاوُدُ.

Kays b. Sa'd (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) evimizde bizi ziyaret etti. Sa'd, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) için yıkanma suyu istedi, getirilip konuldu, da Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yıkandıktan sonra Sa'd ona çarşaf misali za'feran veya revs ile boyalı bir örtü takdim etti. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onu bedenine sarıp kurulandı."[174]

Enes (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), abdest aldıktan sonra yüzünü mendil ile meshedip

174 Ebu Dâvud/Edeb: 128. Ahmed: 3/421

kurulamazdı. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. İbn Mes'ud (radıyallahu anhum) da yüzlerini mendille kurulamazlardı."[175]

Hz. Aişe vâlidemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette şöyle demiştir: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bir bez parçası vardı, abdestten sonra onunla kurulanırdı."[176]

Muâz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Efendimiz (Sallallahu aleyhi ve sellem)'i, abdest aldığı zaman yüzünü elbisesinin bir ucuyla kuruladığını gördüm."[177]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdestten sonra kurulanmayı terketmek tenzîhen mekruhtur. İmam Muhammed'in eserlerinde Ebû Hanîfe'den, onun da Hammad'dan, onun da İbrahim'den yaptığı rivayette, abdest aldıktan sonra yüzünü bir bezle kurulayan adam hakkında sorulmuş, o da "bir sakınca yoktur" demiştir. İmam Muhammed, "biz bu kavli (sened) seçip tutuyoruz ve abdestten sonra kurulanmakta bir sakınca görmüyoruz," demiştir. İmam Ebû Hanife'nin de görüşü bu anlamdadır.

El-Haniye kitabında deniliyor ki: "Abdest alan ve gusleden kimsenin mendil ile kurulanmasında hiçbir sakınca yoktur. Nitekim Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in böyle yaptığı rivâyet edilmiştir ki, sahîh olan da budur. Ancak ne var ki, bu hususta fazla mübalağa etmeyip abdestin eseri uzuv üzerinde kalacak şekilde kurulanması daha uygun olur."[178]

Abdurrahman El-Cezeri ise bu konuda Hanefiler'in görüşünü şöyle tespit etmiştir: "Abdest uzuvlarındaki ıslaklığı mendil veya benzeri bir şeyle, fazla mübalağa yapmaksızın ve elindeki abdest suyunu silmeksizin

175 İbn Şahin / en-Nasih ve'l-Mensuh. Tirmizi/Taharet: 40

176 Tirmizi/Taharet 40

177 Tirmizî: Muâz (radıyallahu anh)'dan

178 Haşiyetü't-Tahtâvî Alâ Meraki'l-felak, 44.

kurulamak menduptur."[179]

Şâfiîler'e göre: Abdest aldıktan sonra ellerde kalan ıslaklığı silkmek suretiyle gidermek mekruhtur. Çünkü böyle yapmak bir bakıma ibâdetten teberri anlamına gelir. O da hilâf-i evlâ[180] sayılır. Et-Tahkîk'de buna kesinlik kazandırılmıştır. Müslim ve El-Vesit şerhinde ve görüşün daha meşhur olduğu kaydedilirken El-Ravza'da böyle yapmakla yapmamak arasında bir fark yoktur, yani yapılmasında bir sakınca söz konusu değildir, denilmiştir.

Bir özür yoksa abdest uzuvlarındaki ıslaklığı kurulamamak sünnettir. Çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) guslettikten sonra Hz. Meymune validemiz (radıyallahu anha)'nın getirdiği bir havluyu kullanmayarak iâde etmiştir.[181]

Hanbeliler'e göre: Abdest uzuvlarının ıslaklığını bir mendil veya benzeri bir şeyle kurulamakta bir sakınca yoktur. Gusülden sonra da kurulanmakta bir beis görülmemiştir. Hanbelî imamlarından El-Hilâl, Ahmed b. Hanbel'den şunu nakletmiştir: "Abdestten sonra kurulanmakta bir sakınca yoktur." Yine yapılan rivâyete göre, abdestten sonra kurulanmak için mendil kullanan sahabi şunlardır: Hz. Osman, Hz. Hasan b. Ali, Hz. Enes (radıyallahu anhum). Bu paralelde birçok ilim adamı da mendil kullanmıştır.

Ashabdan ve onlardan sonra gelen ilim adamlarından şunlar kurulanmayı menetmişlerdir: Câbir b. Abdullah (radıyallahu anh), Abdurrahman b. Mehdi ve önemli bir cemaat. Bunların çıkarım yaptığı rivâyet ise, Hz. Meymune validemiz (radıyallahu anha)'nın hadîsidir. Bilindiği gibi bu hadîsi Buhari ve Müslim ittifakla nakletmişlerdir.

179 el-Fıkhu Alel-Mezahibi'I-Erbaa: 1/75

180 Yapılması sevâb fakat yapmamakla günâha girilmeyen hareket.

181 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/15. es-Siracü'l-vehhac: 18

Birincilerin görüş ve tespiti daha sahihtir. Çünkü asıl olan ibahadır. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in (bir kere) kurulanmayı terketmesi kerahete delâlet etmez; çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bazen mübah olan şeyi terketmiştir.

Nitekim Ebûbekir, eş-Şâfi adlı eserde, Hz. Urve'ye isnâd ettirdiği rivâyette Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'nın şöyle dediğini nakletmiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir hırkası (büyükçe bez parçası) vardı ki onunla abdestten sonra kurulanırdı."

Ahmed b. Hanbel'den bu hadîs hakkında "ne dersin?" diye sorulunca "münker"dir, diye cevap vermiştir.[182]

Kays İbn Sa'd'dan yapılan rivâyette demiştir ki : "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) guslettikten sonra vers adındaki bitkiyle boyanmış bir çarşaf getirdik ona sarılıp (kurulandı)."

Ne var ki İmam Tirmizî, bu babda hiçbir rivâyetin sahîh olmadığını söylemiştir.

Bununla beraber bedendeki ıslaklığı elle silkip gidermekte bir sakınca yoktur. Çünkü bu hususta Meymune validemiz (radıyallahu anha) hadisinde Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) öyle yaptığını belirtmiştir.[183]

Eş-Şehü'l-Kebîr'de ise buna yakın bir ifade kullanılarak deniliyorki: "Abdest uzuvlarını kurulamak mübahtır, müstehab değildir."[184]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

174 no'lu hadîsi İmam Nevevî el-Hulasa adlı kitapta "Zayıf hadîsler" bölümünde zikretmiştir. Hafız İbn Hacer ise Ebû Davud'un rivâyetinde

182 Münker hadîs: Zayıf bir râvinin güvenilir bir râviye muhalif olarak rivâyet ettiği hadistir.

183 el-Muğnî: 1/131.132

184 eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/146

ricalin sahîh olduğunu belirtmiştir.

175 no'lu hadisin ise isnadının zayıf olduğunu Hafız İbn Hacer belirterek çıkarımda bulunmaya uygun olmadığına dikkatleri çekmiştir.

Bu hadîs'e karşıt olan Hz. Aişe (radıyallahu anha) hadîsi ise, râvileri arasında Ebû Muâz bulunduğu için zayıf kabul edilmiştir. Nitekim Tirmizî de daha önce belirttiğimiz gibi, bu hususta sahîh bir şeyin bulunmadığını söylemiştir.

177 no'lu hadîse gelince, yine Hafız İbn Hacer onun da isnadının zayıf olduğunu kaydetmiştir.

Konuyla ilgili rivâyet edilen şu hadîs de üzerinde dikkatle durulanlardan biridir: "Abdest aldığınız zaman ellerinizdeki (ıslaklığı) silkmeyin. Çünkü o ıslaklık şeytanı uzaklaştırıcıdır."

İbn Ebî Hâtim bunu El-İlel'de zikretmiş ve baş kısmında şu fazlalığı nakletmiştir: "Abdest aldığınızda gözlerinize (abdest) suyundan içiriniz."

İbn Hibban bu hadisi "zayıf hadîsler" arasında zikretmiştir. Çünkü râvî Bahterî'nin zayıf olduğu ilim adamlarınca kabul edilmiştir. O bakımdan onun hadîsinin delil sayılması helâl olmaz. Ancak İbn Salah ve Nevevî, sözü edilen râvinin özgeçmişi hakkında ciddi bir incelemenin yapılmadığını, daha doğrusu bu hususta bir itina gösterilmediğini söylemişlerdir.[185]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Hadîs ve rivâyetlerin tamamı dikkate alınınca, zayıf da olsalar, abdest ve gusülden sonra bir bez veya havlu ile kurulanmanın mekrûh olmadığı ağırlık kazanır. Nitekim Hanefiler'le Hanbelî-

185 Hidâye bu konuya yer vermediği için, ilgili hadisleri de almamıştır. O bakımdan Zeylâi gibi, ciddi inceleme yapıp kritikte bulunan bir ilim adamı abdest ve gusülden sonra kurulanma hakkında bir araştırmaya lüzum görmemiştir. Aynı şekilde Ebû Cafer et-Tahavî de bu hususta hiçbir hadis nakletmemiştir.

ler'in çıkarım ve delil göstermeleri bu anlamdadır.

2. Abdest aldıktan veya guslettikten sonra bir havluyla kurulanmak sünnettir.

3. Havlu bulunmadığı zaman, bunu mendille yerine getirmekte bir sakınca yoktur.

4. Mendil de bulunmadığı zaman elbisenin bir ucuyla kurulanmak müstehabdır.

III. KONU

MESTLERİ MESHETMEK

MESTLERİ MESHETMEK

İslâm abdest konusunda insan sağlığından yana birçok kolaylıklar koymuş, en azından günde dört beş defa abdest azalarının yıkanmasını emrederek temizliği iki yönde gerçekleştirmiştir: Ruh ve beden temizliği.

Aşırı derecede yaşlılara, yolculuk halinde olanlara, hastalara, sakatlara gereken kolaylığın sağlanması için çok uygun hükümler vazetmiştir. Onlardan biri ayaklara giyilen mest, potin, çizme ve benzeri ayakkabılar üzerine meshedip belirtilen durumlarda ayakları bir süre yıkama külfetinden kurtulmaya imkân vermesidir. Soğuk mevsimlerde buna ihtiyaç vardır.

Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Hz. Sa'd ona, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mestleri üzerine meshettiğini haber vermiştir. İbn Ömer onun bu haberini (kendi babası) Ömer (radıyallahu anh)'dan sormuş o da "evet", Sa'd sana Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den bir şey haber verirse, artık onu başkasından sorma," demiştir.[1]

وَعَنْ جَرِيرٍ أَنَّهُ تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى خُفَّيْهِ فَقِيلَ لَهُ: تَفْعَلُ هكَذَا؟ قالَ: «نَعَمْ. رَأَيْتُ رسُولَ اللهِ ﷺ بَالَ ثُمَّ تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلى خُفَّيْهِ». قَالَ إِبْرَاهِيمَ: فَكَانَ يُعْجِبُهُمْ هَذَا الْحَدِيثُ لِأَنَّ إِسْلاَمَ جَرِيرٍ كَانَ بَعْدَ نُزُولِ الْمَائِدَةِ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

Cerir (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, deniliyor ki: Cerir idrarını yaptıktan sonra abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti. Bunun üzerine ona "Sen böyle mi yapıyorsun?" denilince, o da "Evet, Efendimiz (Sallallahu aleyhi ve sellem)'i

1 Buhari / Vudû': 35, 48. Salat: 7,25. Cihâd: 90. Meğazî s 81. Libas: 10,11 Ahmed: 2/358. 4/139, 179, 239. 6/12, 13, 15, 27

gördüm, idrarını yaptıktan sonra abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti."[2]

عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قال: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ فَقَضَى حَاجَتَهُ ثم تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلى خُفَّيْهِ قُلْتُ: يَا رَسُولَ الله أَنَسِيتَ؟ قَال: «بَلْ أَنْتَ نَسِيتَ, بِهَذَا أَمَرَنِي رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ».

Muğîre b. Şu'be (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, şöyle demiştir: "Bir yolculukta Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le beraber bulunuyordum. Bir ara tabiî ihtiyacını giderdikten sonra abdest alıp mestleri üzerine meshetti. Ben, "Unuttun mu ya Rasulallah" diye sorduğumda buyurdu ki: "Bilâkis sen unuttun. Aziz ve Celil olan Rabbim böyle yapmamı emretti."[3]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Mestler üzerine meshetmek bütün fakihler ve Ashab-ı Kirâm'a göre câizdir; ancak az kimseler buna muhalefet etmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, mestler üzerine meshetmenin caiz olmadığı belirtilmişse de bunun Rafizîlere ait bir söz olduğu anlaşılmıştır.[4]

Hanefîler bu konuda yukarıdaki hadîslerle birlikte daha çok şu rivâyetle çıkarımda bulunmuştur: "Eyleşik olan kimse mestleri üzerine bir gün bir gece meshetsin. Yolculuk halinde olan kimse üç gün üç gece meshetsin." Bu meşhur bir rivâyettir ki, Ashab-ı Kirâm'dan, Ömer, Ali, Huzeyme b. Sâbit, Ebû Saîd el-Hudri, Safvan b. Âssal, Avf b. Mâlik, Ebu Ammare, İbn Abbas ve Aişe (radıyallahu anhum) gibi önemli bir cemaatten nakledilmiştir. Bu konuda Tabiîn'den Hasan el-Basrî diyor ki: Bedir savaşına katılmış yetmiş kadar ashaba

2 Buhari / Vudu': 35, 48. Salat: 7, 25. Libas: 10, 11. Müslim Taharet: 12, 57, 60, 63, 66. Tirmizî / Taharet: 70, 71, 73. Nesâî / Taharet: 15. 16, 23, 65, 85, 87, 93, 98. İbn Mâce / Taharet: 39, 84, 86, 87, 89. Dârimi / Mukaddime: 32 Vudu': 3. Ahmed 1/14,15,20,29,32,33,44,49,54,96,100,113,118,120,133 ,146,149,169,170.

3 Ebû Dâvud / Taharet: 63 Ahmed: 4/247, 254

4 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'-ş-Şerayi': 1/7

ulaştım ki, hepsi de mestler üzerine meshin caiz olduğunu söylüyordu.[5]

O halde mestleri meshetmek kavlen ve fiilen sünnet ile sâbit olmuştur ve bu ümmetin özelliklerindendir.[6]

Şâfiîler'e göre: İmam Şâfii diyor ki: Bu konuda Hz. Bilâl (radıyallahu anh)'ın hadîsi, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in eyleşik halde mestleri üzerine meshettiğine açık delildir. Çünkü Cemel Kuyusu, kaim halindedir. O bakımdan hem yolcu, hem eyleşik mestlerini meshedebilirler.[7]

Bu mezhebe göre de bir ayağın değil, her iki ayağın mestleri üzerine meshetmek câizdir. Ölye ki, bir ayağı yıkamak, diğer ayağı meshetmek caiz değildir.

Fukahanın "câizdir" tabiri, mestler üzerine meshetmenin vâcib veya sünnet, ya da haram veya mekrûh olmadığına işarettir. Ancak ne var ki, mestler üzerine meshetmektense ayakları yıkamak daha faziletlidir.[8]

Şafiî fukahasının "caizdir" tabiriyle nelere işaret edildiğine bakılınca, mestler üzerine meshetmenin sadece bir kolaylık olduğu ortaya çıkar. Vâcib olsaydı, o takdirde âyetle çatışırdı, çünkü Kur'ân-ı Kerim'de "ayaklarınızı yıkayın!" Diye emir vardır. Sünnet olsaydı, ona uymak daha faziletli olurdu. Oysa mestleri mesh hususunda kişi tamamen serbest bırakılmıştır, dilerse mesh eder, dilerse mestleri çıkarıp ayaklarını yıkar.

Mestler üzerine meshetmek hicretin dokuzuncu yılında meşru kılınmıştır ve bu Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kavli ve fiilî sünnetiyle sâbit olmuştur.[9]

Mâlikiler'e göre: Mestler üzerine meshetmek ancak yolculuk halinde

5 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'-ş-Şerayi': 1/7
6 Hâşiyetü't-Tahtâvî Alel Meraki›l-Felâh: 68,69
7 el-Ümm: 1/33
8 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab 1/15
9 Buğyetü'l-Müsterşidin: 24

olanlar için caizdir, eyleşik kimseler için meşru değildir.[10]

Ayrıca mestlerin alt ve üstünün deriden olması şarttır. Aksi halde mesh caiz değildir. Diğer bir husus da, mestlere necaset dokunduğu takdirde mesh hükümsüz olur.[11]

Yapılan rivâyete göre, İmam Mâlik'den, bir adam namaz abdesti gibi abdest alır, sonra mestlerini giyindikten sonra idrarını yapar, sonra mestlerini çıkarır ve tekrar giyinirse abdestini yenilemesi gerekir mi? Diye soruldu. O da şu cevabı verdi: "Mestlerini çıkarsın, ayaklarını yıkasın. Çünkü iki mest üzerine ancak ayaklarını abdest alıp öylece mestlerine sokan kimse meshedebilir. Ayaklarını abdest alıp yıkamadan mestlere sokan kimse, mestleri üzerine mesh edemez."

Yine İmam Mâlik'den, ayaklarında mestleri olduğu halde abdest alan ve fakat mestleri üzerine meshetmeyi unutup öylece namaz kılan ve bu arada abdest uzuvlarındaki ıslaklığı kuruyan kimseye ne lâzım gelir? O şu cevabı verdi: "Mestleri üzerine meshetsin ve kıldığı namazı yeniden kılsın. Bu durumda artık abdestini iâde etmesine gerek yoktur."[12]

Hanbelîler'e göre: Mestler üzerine meshetmek, ilim ehlinin hemen hepsine göre caizdir. İbn Mübarek diyor ki: "Mestleri meshetmek hakkında hiçbir ihtilâf yoktur, caiz olduğunda ittifak vardır. Hasan El-Basri de diyor ki: "Ashab-ı Kirâm'dan yetmiş tanesi bana, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mestleri üzerine meshettiğini haber verdi."

Ahmed b. Hanbel'den yapılan rivâyette, demiştir ki: "Meshetmek, ayakları yıkamaktan daha faziletlidir. Çünkü gerek (sallallahu aleyhi ve sellem), gerekse ashabı daima faziletli ve üstün olanı taleb etmişlerdir. Bu, aynı zamanda Şa'bî'nin el-Hakem'in ve İshak'ın da mezhebidir. Çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki Allah verdiği ruhsatın tutulmasını (yerine getirilmesi) sever." Hem bu ruhsata uymakla

10 Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/7. el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/137, 138, 139

11 Tenvîrü'l-Havâlik Şerhun Alâ Muvatta'i Mâlik: 1/59, 60

12 Tenvîrü'I-Havâlik Şerhun Alâ Muvtta'i Mâlik: 1/60

bid'at ehline muhalefet söz konusudur.[13]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

İmam Tirmizî, Cerir hadîsinin bir bakıma Mâide suresindeki abdest âyetini tefsir ettiğini söylüyor. Çünkü bazıları, abdest âyetinin mestleri meshe cevâz verildikten sonra indiğini ileri sürerek meshle ilgili hükümlerin kaldırıldığını iddia etmişlerdir. Nitekim Tirmizî, Şehr b. Havşeb'den râvi Cerir, Mâide suresinden önce mi, yoksa sonra mı İslâmiyet'i kabul etmiştir? Hususunu sorunca, ondan şöyle duyduğunu söylemiştir: "Ben ancak Mâide'den sonra İslâmiyet'e girdim."

İbn Sirîn'in tesbitine göre ise, Cerir, Haccetü'l-vedâ'dan sonra müslüman olmuştur.

İbn Abdilberr diyor ki: "Selef-i salihînin fukahasından hiçbirinin mest üzerine meshi inkâr ettiğini bilmiyorum, sadece İmam Mâlik'in muhalefet ettiği söylenirse de sahîh rivâyetler onun da meshin cevazını kabul ettiğini göstermektedir."

İmam Şâfiî El-Ümm'de İmam Mâlik'in bunun cevazını inkâr ettiğine işâret etmişse de mâruf ve müstakarr olan şudur ki: Mâlikiler'in bu hususta iki kavli vardır: Birinci görüşe göre, mutlaka câizdir. İkinci görüşe göre, sadece yolculuk halinde câizdir.[14]

Ayakları Yıkamak mı, Yoksa Mestler Üzerine Meshetmek mi Daha Faziletlidir ?

Bu hususta farklı görüşler vardır. İbn Münzir'e göre, meshetmek daha faziletlidir. Çünkü bid'at ehlinden bir kısmının bunun cevazını kabul etmediklerini dikkate alarak onları reddetmek için böyle diyorum, diye ilâve etmiştir.

İmam Şafiî'nin el-Ümm kitabında İmam Mâlik'in mestler üzerine

13 eş-Şerhü'I-Kebir' 1/148. el-Muğni: 1/283

14 Neylü'l-Evtar: 1/210

meshin cevazını inkâr ettiğini belirtir anlamda bir kayde rastlayamadım. (Müellif)

İmam Nevevî Müslim şerhinde mestleri mesh bölümünde diyor ki: "Mestler üzerine meshetmeyi sahabeden o kadar çok kimse rivâyet etmiştir ki, onları sayamayız."

Hafız İbn Hacer, el-Feth'de diyor ki: "Hadîs hafızlarından öyle bir cemaat mestler üzerine meshin cevazını tasrîh etmiştir ki, bu tevatür derecesine ulaşmıştır."

İmam Ahmed b. Hanbel bu konuyla ilgili, Ashab-ı Kirâm'dan kırk merfu' hadîs rivâyet edildiğini söylemiştir.

Ebu Kasım İbn Mende, kendi Tezkire'sinde seksen sahabinin ismini saymıştır. Tirmizî ve Beyhakî ise kendi Sünenler'inde ashabdan önemli bir cemaatin ismini nakletmişlerdir.

Mestler üzerine meshi inkâr eder mahiyette İbn Abbas, Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyetler hakkında İbn Abdilberr, "hiçbiri, sâbit değildir" demiştir. Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan meshi inkâr anlamında rivâyet edilen hadîs-i şerif hakkında Ahmed b. Hanbel, "sahih değil, bâtıldır" diyor.

Ahmed b. Hanbel'in İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yaptığı bir rivayette, şu olay nakledilmiştir: İbn Ömer (radıyallahu anh) diyor ki, Irak'ta bulunduğum bir sırada Sa'd b. Ebî Vakkas (radıyallahu anh)'ı gördüm, abdest alınca mestlerinin üzerine meshetti. Bunun doğru olmadığını kendisine söylediğimde, babamdan sormamı söyledi. Bir gün ikimiz babam Ömer (radıyallahu anh)'ın yanında bir araya geldiğimizde, o mes'eleyi hemen hatırladı ve bana dönerek, "şimdi mestler üzerine meshin câiz olup olmadığını babandan sor." dedi. Hz. Ömer Efendimiz (radıyallahu anh) şu cevabı verdi: "Biz hepimiz Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le beraber mestlerimizin üzerine meshederdik ve bunda bir sakınca görmezdik."[15]

15 Müslim Şerhi Nevevî'ye, mestleri mesh babına, el- Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa kitabının

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Abdestli bir vaziyette giyilen mestler üzerine meshetmek caizdir.
2. Kimine göre, ayakları yıkamaktansa mestler üzerine meshetmek daha faziletlidir.
3. Mestler üzerine hem seferde, hem mukim iken meshetmek câizdir. İmam Mâlik'e göre, yalnız seferi halde câizdir.
4. Mestler üzerine meshetmeyi terkedip her abdestte ayakları yıkamakta bir sakınca yoktur. Bunun gibi, abdestli giyildikten sonra hazarda (eyleşik halde) bir gün bir gece, yolculuk halinde üç gün üç gece mestleri meshetmeye ruhsat verilmiştir.

birinci cilt ilgili bölümüne ve Neylü'l-evtar'ın birinci cilt 209, 210, 211, 212, 213.

NOT: İbn Ömer'den yapılan bu rivâyeti başka bir tarikle konunun baş kısmında nakletmiştik, arada kelime ve cümle farkı var, mana farkı yoktur.

ÇORAP, AYAKKABI ve MEST ÜZERİNE GİYİLEN, KONÇSUZ LÂSTİK ÜZERİNE MESHETMEK

Ayaklarımızı sıcak ve soğuktan, mikrop ve necasetten, zedeleyici şeylerden korumak için potin, çizme, ayakkabı, mest, çorap ve benzeri şeyleri giyeriz. Ayağa giyilen bu gibi şeyler üzerine abdest alırken meshetmeye cevâz verildiğine göre, bu cevaz, ayağa giyilen her şey için geçerli midir? Bunlar arasında yürümeye elverişli olanı, su geçirmeyeni bulunduğu gibi, yürümeye elverişli olmayıp su geçiren çorap ve benzeri şeyler de bulunmaktadır. O halde mesele hayli geniş ve detaylıdır.

عَنْ بِلاَلٍ قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَمْسَحُ عَلى الْمُوقَيْنِ وَالْخِمَارِ».
رَوَاهُ أَحْمَد وَلأَبِي دَاوُدُ: كَانَ يَخْرُجُ يَقْضِي حَاجَتَهُ فآتِيهِ بِالْمَاءِ فَيَتَوَضَّأُ
وَيَمْسَحُ عَلَى عِمامَتِهِ وَمُوقَيْهِ. وَلِسَعِيدِ بْنِ مَنْصُورٍ فِي سُنَنِهِ عَنْ بِلاَلٍ
قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «امْسَحُوا عَلَى النَّصِيفِ وَالْمُوقِ».

وَعَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى الْجَوْرَبَيْنِ
والنَعْلَيْنِ.

Hz. Bilâl (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Efendimiz (Sallallahu aleyhi ve sellem)'i ayağındaki mûk ve başındaki himâr üzerine meshederken gördüm."[16]

Ebû Davud'un bu konuda yaptığı rivâyette ise Bilâl (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Efendimiz (Sallallahu aleyhi ve sellem)'i çıkıp tabiî ihtiyacını giderdik-

16 Ahmed: 4/131 -5/281, 288, 439, 440 8/12, 13, 14, 15

ten (sonra gelir), ben de ona su getirirdim. Abdest alır, sarığı ve ayağındaki mûkler üzerine meshederdi."[17]

Saîd b. Mensur'un kendi Sünen'inde Hz. Bilâl (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyette, adı geçen demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den işittim, buyuruyordu ki: "Nasif ve mûk üzerine meshediniz."[18]

Muğire b. Şu'be (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest aldı, ayaklarındaki cevreb ve na'l üzerine meshetti."[19]

MÜK: Kalınca konçsuz bir ayakkabıdır ki, mest üzerine giyilir. Günümüzde bazı bölgelerde ince mest üzerine giyilen konçsuz lâstik bu cümledendir.

CEVREB: Her çeşidiyle çorap.

NA'L: Her çeşidiyle üzerinde yürüme imkânı olan ayakkabı.

HİMÂR: Her çeşidiyle başörtüsü.

İMÂME: Her çeşidiyle sarık.

NASÎF: Başa giyilen sarık, külâh, takke, örtü ve benzeri şeyler.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Çorap üzerine meshetmeye gelince: Deriyle kaplıysa veya alt kısmına yürümeye elverişli olacak şekilde deri yapıştırılarak ayakkabı durumuna getirilmişse üzerine meshetmek câizdir. Hanefi imamları arasında bu hususta muhalif bir görüş yoktur.

Çorap ne deriyle kaplıysa, ne de altına ayakkabı gibi deri vurulmuşsa, o takdirde ince olup suyu emecek, deriye geçirecek durumda ise, üzerine meshetmek bi'l-icma' câiz değildir. Çoraplar kalınca ise, İmam Ebû Hanî-

17 Ebu Dâvud - Ahmed: 4/244, 248, 250, 251 6/13, 14

18 Sünen-i Sa'd b. Mansur.

19 Ebû Dâvud/Taharet: 61. Tirmizi/Taharet: 74,75. İbn Mâce/Taharet: 88. Ahmed: 4/252

fe'ye göre, yine de deriyle kaplı olmadığı ve altına deri yapıştırılmadığı için câiz değildir. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, câizdir. Ancak yapılan rivâyete göre, İmam Ebû Hanife ömrünün son yıllarında bu hususta İmameyn'in kavline dönmüştür.

İmameyn belirttikleri cevâz hükmünü Hz. Muğîre b. Şu'be (radıyallahu anh)'ın hadisinden çıkarım yapmışlardır. (**19** no'lu hadise müracaat edin).

Hem bu hususta ki ruhsat ve cevaz, sıkıntı ve zorluğu gidermeye yöneliktir. Mest, potin ve benzeri şeyi çıkarmakta meşakkat vardır. Çorap da bu illet kapsamına girebilir.

İmam Ebû Hanife ise, meshin cevazı nasla sâbit olmuştur, kıyasa gerek yoktur, diyor. O halde mest ayarında yürümeye elverişli, yolculuk halinde giyilebilen her şey mest manâsına delâlet eder. Deri ile kaplanmayan veya altına deri monte edilmeyen çorap bu mânanın dışında kalır.[20]

Mest üzerine giyilen cürmûk (konçsuz lâstik, ayakkabı ve benzeri şey) üzerine meshetmek câizdir. Şafiî'ye göre câiz değildir. Mest giymeden sadece cürmûk giyilirse, onun üzerine meshetmek câiz olur mu? Konçları varsa câiz olur. Bunda icmâ vardır. Nitekim Hz. Ömer (radıyallahu anh) diyor ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i cürmukları üzerine meshederken gördüm."[21]

Hanefiler cürmük üzerine meshe şu şartla cevâz vermişlerdir: Abdestli iken giyilen mestler çıkarılmadan ve abdest de bozulmadan önce giyilirse, üzerine meshedilir. Abdest bozulduktan sonra mest üzerine giyilen cürmûk üzerine meshetmek câiz olmaz.

Şâfiîler'e göre: Ayağa giyilen mestler üzerine meshetmenin bir takım şartları var:

- Abdest alındıktan sonra giyilmiş olması,
- Ayakların yıkanması farz olan kısmı kaplayacak ölçüde olması,

20 Bedayi'u's-Sanayi Fi Tertibi'ş-Şerayi' 1/10

21 Bedayi'u's-Sanayi': 1/10, 11

- Temiz bulunması,
- Bağcık delikleri dışında su geçirmeyecek kadar kalın ve sık dokunmuş olması,
- İhtiyaç anında yolculuğa çıkılacak dayanıklıkta bulunması,

O bakımdan deriden olması şart değildir, belirtilen vasıfları taşıyan her mest üzerine meshedilmesi câizdir.

Mest üzerine giyilen cürmûk üzerine meshetmek yeterli değildir.[22]

Mâlikler'e göre: Farz yerini örtecek ve deriden imal edilmiş bulunacak vasıfta olan mest üzerine mesh câizdir. Burada deriden olması söz konusu edilirken alt ve üst kısmı kasdediliyor. Yanları ketenle dikili olabilir ve sık yünden dokunmuş bulunabilir. Önemli olan alt ve üstünün hayvan derisinden imal edilmesidir.[23]

Hanbelîler'e göre: Mestleri üzerine mesh câiz olduğu gibi, cürmûk (mest üzerine giyilen kalınca lastik ve benzeri bir ayakkabı) üzerine de câizdir. O da mest ayarında sayılır, daha çok soğuk bölgelerde, mest üzerine giyilir. Mest üzerine meshe kıyasla onun üzerine meshetmek câiz sayılmıştır. Hasan b. Sâlih ve rey taraftarları da bu görüştedirler. İmam Şâfii ise, Kavl-i Cedid'inde cürmûk üzerine meshetmenin câiz olmadığını belirtmiştir.

Çorap üzerine meshe gelince, İbn Münzir diyor ki: Çorap üzerine meshetmenin cevazını kabul eden Ashab-ı Kirâmın sayısı dokuzdur: Ali, Ammar, İbn Mes'ud, Enes, İbn Ömer, Berâ', Bilâl, İbn Ebî Evfâ ve Sehl b. Sa'd. (radıyallahu anhum). Ashabdan sonra onların bu görüşünü benimseyen ilim adamları da şunlardır: Atâ', El-Hasan, Said b. Müseyyeb, İmam Sevrî, İbn Mübarek, İshak, Yakup ve Muhammed.

Ebu Hanife, İmam Mâlik, İmam Evzâi, İmam Şâfiî ve başkaları, çorapların altına deri ve benzeri kalınca bir şey yapıştırılmadığı ve kendisi de kalın

22 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/16, 17'den özetlenerek.

23 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/136'dan iktibas edilmiştir.

olmadığı takdirde üzerine meshetmenin câiz olmadığını söylemişlerdir.

Hanbeliler'in çıkarım yaptığı hadîs **19** nolu Muğire b. Şu'be hadisidir. Bu hadîsi, İmam Ahmed, Ebû Dâvud ve Tirmizî rivâyet etmişlerdir. Tirmizî: "Hasenün sahihün" demiştir.[24]

Sarık üzerine meshe gelince: Abdestte başı mesh yerine sarık üzerine meshetmenin caiz olduğunu Ebûbekir Sıddik Efendimiz kabul etmiştir. Aynı görüşe Ömer b. Hattab, Enes ve Ebû Ümâme (radıyallahu anhum) katılmıştır.

Ayrıca Sa'd b. Mâlik ve Ebu Derdâ (radıyallahu anhum)'dan aynı anlamda rivâyet yapılmıştır. Ömer b. Abdülaziz, El-Hasan, Katade ve İbn Münzir'in görüşü de bu doğrultudadır.

Urve, en-Nehâî, Şa'bî, Kasım, Mâlik, Şâfiî ve rey taraftarları sarık üzerine meshin câiz olmadığına inanırlar.

Hanbeliler'in bu mesele hakkındaki delilleri, yine Hz. Muğire b. Şu'be hadîsidir.[25]

İbn Kudame el-Muğnî'de diyor ki: Ancak mest veya onun yerine geçecek ve topukları aşacak ayakkabılar üzerine meshetmek caizdir, öyle ki farz mahallini örtecek, topuklar görünmeyecek ve yürüme imkânı olacak, kendi bizatihi ayakta duracak ölçüde olması şarttır. Topuklardan aşağı olursa, üzerine meshetmek câiz olmaz. İmam Mâlik'in yanında sahih olan tespit budur.[26]

Yine aynı eserde deniliyor ki: Farz yerini örten, yürüme imkânı sağlayan her mest üzerine, ister deriden ister keçeden, isterse benzeri şeylerden olsun meshetmek câizdir. Ağaç veya madenî bir cisimden olması da böyle.

Çorap üzerine meshin cevazı için iki şart gereklidir: Sık ve kalın olup

24 eş-Şerhul-Kebir; 1/149
25 eş-Şerhul-Kebîr; 1/150,151
26 el-Muğni: 1/297

teni göstermeyecek vasıfta olması, ayağa giyildiği zaman kendiliğinden duracak, yürümeye elverişli olacak dayanıklıkta bulunması.[27]

Bu konuda birkaç rivâyet daha vardır. Onlardan biri, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdest bozulduktan sonra değil de tetavvu, anlamında abdest alırken ayakkabıları üzerine meshettiğidir. Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'ın bu anlamda ayakkabısı üzerine meshettiği rivâyet edilir: Abd Hayr'in Hz. Ali (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyette demiştir ki: Hz. Ali, içinde su bulunan bir çömlek istedi. Hafif bir abdest aldı ve ayakkabıları üzerine meshetti ve şöyle dedi: "İşte abdesti bozulmayan kimse için, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in abdesti böyle idi.

Ne var ki, müctehit imamlar bu rivâyetlerden çıkarımda bulunmuşlardır ve tek kanaldan gelen bu rivâyetleri şüpheyle karşılamışlardır.[28] Çünkü burada "nah" tabiri kullanılmıştır ki, topukları, yani farz yerini örtmeyecek kadar konçları kısa olan ayakkabı demektir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Mestler üzerine meshetmek câizdir.
2. Mestlerin ayaklarda farz yerine örtecek vasıfta olması gerekir.
3. Mestlerin deriden mamul olması şart değildir, su geçirmeyecek, yürümeye elverişli olacak, teni göstermiyecek özellikte olması şarttır. İmam Mâlik alt ve üstünün deri olmasını şart koşmuştur. Çünkü bilinen ve meşhur olan budur.
4. O halde mestler belirtilen özellikte ise herhangi bir maddeden olması farketmez.
5. Mest üzerine giyilen cürmûk (lastik ve benzeri şeyler) üzerine meshetmek câizdir. Bunlar mestin yerine geçer ve aynı hükmü taşır.
6. Su geçirmeyecek kadar kalın ve ayakta duracak kadar mukave-

27 el-Muğnî: 1/298'den özetleyerek.

28 Nasburraye: 1/188, 189.

metli, yürümeye elverişli çorap üzerine meshetmek câizdir. Yeter ki, çorap teni gösterecek saydam bir maddeden olmasın.

7. Abdest esnasında başa giyilen sarık ve benzeri şeyler üzerine meshetmek câizdir.

8. Ayağa giyilen ve yürümeye elverişli olan ayakkabı üzerine meshetmek câizdir.

MESTLERİ GİYMEDEN ÖNCE ABDEST ALMAK

Mest giymek isteyen kimse, onun sağlayacağı kolaylıktan yararlanması için giymeden önce abdest alıp ayaklarını yıkaması, abdesti henüz bozulmadan giymesi gerekir.

Muğire b. Şu'be (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Bir gece yolculuğunda Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le beraber bulunuyordum. Mevcut mataradan su döktüm, o da yüzünü ve iki kolunu yıkadı; başını meshettikten sonra eğildim, mestlerini çıkarmak istedim. Bana, "Bırak, ben ikisini de (abdest alıp yıkayarak) temiz bir halde mestlere soktum" buyurdu ve üzerlerine meshetti."[29]

Ebû Davud'un rivâyetinde ise son kısım şöyle ifade edilmiştir: "Mestleri bırak, çünkü gerçekten ben iki ayağımı temiz oldukları halde mestlere soktum."[30]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest aldı, mestleri üzerine meshetti. Bunun üzerine, "Ya Rasulallah! Ayaklarınızı yıkamadınız?" dediğimde buyurdu ki: "Onları (abdest ile) temiz bir halde mestlere soktum."[31]

Safvan b. Assal (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ayaklarımızı abdestli bir vaziyette soktuğumuz takdirde mestler üzerine meshetmemizi emretti: Sefere çıktığımızda üç (gün ve gece), ikamet ettiğimizde bir gün bir gece (meshe devam etmemizi), büyük ve küçük abdest bozmaktan ve uyumaktan dolayı ayağı-

29 Buhari/Vudû': 33, 34, 49; Salat: 25, Hac; 23, Libas: 11. Müslim/Taharet:79, Cenâiz: 13. Ebû Dâvud/Taharet: 60, 63, Menasik 31.

30 Müsned-i Hümeydi; Muğire b. Şube (radıyallahu anh)'dan

31 Ahmed; 4/247, 254. Ebû Dâvud/Taharet: 63

mızdan çıkarmamamızı, ancak cenabetten dolayı çıkarmamızı emretti.[32]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdestte mestler üzerine meshetmek câizdir. Cünüplükten dolayı mestler üzerine meshetmek câiz değildir. Çünkü bu hususta nass mevcuttur. Ruhsat sıkıntı ve zorluğu gidermeye yöneliktir. Abdest günde birkaç defa alınmakla, tekrarlanmaktadır; gusül böyle değildir.[33]

Mestleri taharet-i kâmile üzere giymiş olması gerekir. Şöyle ki: Abdestsiz kimse önce iki ayağını yıkar da mestleri giydikten sonra abdestini tamamlarsa, yine de onları taharet üzere giymiş sayılır. Bundan sonra abdesti bozulduğunda artık o giydiği mestler üzerine meshetmesi câiz olur. İmam Şâfiî bu görüşe muhalefet ederek, tastamam abdest alındıktan sonra mestler giyilir ve ancak böyle bir taharetten sonra giyilen mestler üzerine meshetmek câiz olur demiştir. Çünkü abdest uzuvlarını yıkamada ayette belirtilen tertip İmam Şafii'ye göre şarttır.[34]

Şâfiîler'e göre: Mest üzerine meshin cevazının şartı, mestleri tuhr üzere giymiş olmasıdır. Buradaki tuhr'den maksat, cünüp olmaması, tastamam abdest alıp ayaklarını yıkamış bulunmasıdır. O halde ayaklarını yıkamadan mestleri giyer ve sonra ayaklarını mestlerin içinde yıkarsa, mestler üzerine meshetmek câiz olmaz, ancak ayaklarını çıkarıp yıkar ve öylece giyinirse, o takdirde mesh câiz olur. Ayaklarından birini yıkadıktan sonra meste sokar, sonra diğer ayağını yıkayıp sokarsa, mesh yine de câiz olmaz. Ancak ikinci ayağını yıkarken birinci ayağını mestten çıkarır tekrar yıkarsa o takdirde mesh câiz olur. Aynı zamanda mestlerin necasetten arınmış temiz bulunması şarttır. Aksi halde onlar ayakta iken namaz kılmak câiz olmaz.[35]

Mâlikîler'e göre: Mest üzerine meshetmenin cevâzının şartlarından biri de, mestlerin kâmil bir tahâretten (tastamam abdest alındıktan) sonra

32 Ahmed: 1/33, 118, 213- 6/110

33 Hâşiyetü't-Tahtâvî Alâ Meraki'l-Felâh: 68

34 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi: 1/9

35 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/16. es-Siracü'l Vehhac: 18

giyilmiş olmasıdır. Aynı zamanda mestlerin de her türlü necasetten arınmış bulunması gerekir. Şayet mestlere necaset dokunursa, üzerine yapılan mesh hükümsüz kalır.[36]

Es-Sevrî, El-Kûfiyyûn, el-Müzanî, Ebu Sevr ve Dâvud Ez-Zâhirî'ye göre, mestleri abdesti tamamlamadan giymek câizdir, giydikten sonra abdest tamamlamr. Ebu Hanife de aynı görüştedir.[37]

Onların bu görüşünü şöyle açıklayabiliriz: Abdestte tertip şart olmadığına göre, bir kimse önce sağ ayağını yıkadıktan sonra meste sokar veya iki ayağını yıkadıktan sonra meste sokar ve sonra abdestini tamamlarsa, bu mest üzerine meshe mani değildir.

Hanbeliler'e göre: Mest üzerine meshin şartlarından biri de, kâmil anlamda taharetten sonra giyilmiş olmasıdır.

Hanbelî imamları bu hususta Hz. Muğire b. Şu'be (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen iki hadîsle çıkarımda bulunmuşlardır.[38]

Mesh hususunda mestler giyilmeden önce kâmil anlamda taharetin gerçekleşmiş bulunmasında muhalif görüş ortaya koyan bir kimse bilmiyoruz. Muğire hadisleri taharetin gereğini çok açık şekilde belirtmiştir. Aynı zamanda cenabetten dolayı yapılan gusülde mest üzerine meshin câiz olmadığı hakkında da muhalif bir görüş ortaya koyan olmamıştır. Çünkü mest üzerine mesh ancak abdest konusuna bir kolaylık getirmek, sık sık tekrarlanan ve ayakların yıkanması hususunda sıkıntıyı gidermek için meşru kılınmıştır. Ruhsatın illeti budur.[39]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

29 nolu Hz. Muğire hadîsi Tebük savaşı esnasında cerayan etmiştir. O bakımdan Mâide sûresinden sonra olduğunda ittifak vardır. Böyece mestler

36 el-Fıhu ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/139

37 Neylü'l-Evtar: 1/215'den özetlenerek.

38 eş-Şerhul-Kebir: 1/152

39 el-Muğni: 1/284,285'den özetlenerek nakledilmiştir. Muvatta: 1/58

üzerine meshin hükmü kaldırılmamıştır. Tirmizî bu hadîsin hasen olduğunu belirtmiştir.

30 nolu hadîsi ayrıca Nesâî, Tirmizî ve İbn Huzeyme tahrîc etmişlerdir. Tirmizî ile İbn Huzeyme hadîsi sahîhlemişler, çıkarımda bulunmaya kaynak olabileceğine işâret etmişlerdir. Ayrıca İmam Şâfiî, İbn Mâce, İbn Hibbân, Darekutnî ve Beyhakî rivâyet ederek hadîsin sıhhatine kuvvet kazandırmışlardır. Tirmizî, Buhari'den rivâyetle onun bu hadîs için "hasen" tabirini kullandığını kaydetmiştir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Mestler üzerine meshin câiz olmasının şartlarından biri, kâmil anlamda temizlik sağlandıktan sonra giyilmiş olmasıdır.
2. Abdesti tamamlamadan mestleri giyen kimsenin, bilahare abdestini tamamlaması, imamlardan bazısına göre meshin cevazına engel sayılmaz. İmam Şâfiî'ye göre, engel sayılır.
3. Yolculuk halinde mestin müddeti üç gün üç gece, mukim halde bir gün bir gecedir.
4. İmam Mâlik'e göre, meste necaset bulaşması, meshi hükümsüz kılar.

MEST ÜZERİNE MESH MÜDDETİNİN BELİRLENMESİ

Abdest hususunda mest üzerine meshetmeye ruhsat verilmesi, ümmet için bir kolaylıktır. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bu kolaylığın sınırlarını da çizip belirlemiş ve mesh konusunu bu yönüyle de kişilerin arzusuna bırakmamıştır.

Şürayh b. Hâni' (radıyallahu anh) diyor ki: "Mestler üzerine meshetme hususunu Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan sordum. Bana, "Onu Ali'den sor, çünkü o, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le seferlere çıktığı için bunu benden daha iyi bilir," dedi. Bunun üzerine Hz. Ali (radıyallahu anh)'dan sordum, o bana şöyle dedi? "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "yolcu için üç gün üç gece, mukim (evinde eyleşik) için bir gün, bir gecedir", buyurdu.[40]

Huzeyme b. Sâid (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette: Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den mestler üzerine meshden sorulduğunda şu cevabı vermiştir: "Misafir (yolculuk halinde olan kimse) için üç gün, üç gece; mukim (evinde eyleşik olan kimse) için bir gün, bir gecedir."[41]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Mest üzerine meshin süresi takdir edilmiştir: Yolcu için üç gün, üç gece; eyleşik için bir gün, bir gecedir. Abdestli bir vaziyette giyilen mestler üzerine mesh süresinin başlangıcı, o abdestin bozulmasıyla başlar. Bazısına göre, yeni abdest alınıp üzerine meshedilince süre başlar. Oysa bu meşhur rivayete muhalif düşmektedir.[42] Hanefi imamlarınca mest-

40 Müslim/Taharet: 85. Ebû Dâvud/Taharet: 61. Tirmizi/Taharet: 71. Nesâî/ Taharet: 96, 97, 98, 112, 113. İbn Mâce/Taharet: 86. Dârimi/Vudû' : 42. Ahmed 1/96, 100, 113, 118, 120, 133. 146, 149 - 2/27 - 4/240 - 5/213, 214

41 Ahmed: 1/96, 100, 113, 118, 120, 133, 134, 146, 149, 2-27, 4-240 5-213 Ebû Dâvud / Taharet: 85 Tirmizî / Taharet:71

42 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş Şerayi': 1/8 Hâşiyetü't-Tahtâvî Alâ Meraki'l-Felah:70

lerin meshedilebilmesi için yedi şartın gerçekleşmesi gerekir:

1. Abdest alıp ayakları yıkadıktan sonra giyilmesi,
2. Ayak topuklarını örtecek kadar konçlarının bulunması,
3. Giyilen mestlerle yürüme imkânının mevcut olması,
4. Mestlerin her birine ayak parmaklarından üç küçük parmak kadar bir yırtık ve delik bulunmaması.
5. İp, bağcık ve benzeri bir şeyle bağlanmaksızın ayakta taşınacak ölçü ve mukavemette olması,
6. Suyu tene geçirmeyecek bir yapıya sahip bulunması,
7. Ayaklardan her birinin ön kısmından el parmaklarının en küçüklerinden üç parmak miktarı bir bölümün mevcut olması.

Bu, bir kazaya uğrayıp ayağı tarak kısmından kesilen kimse hakkında aranan bir şarttır. Geriye kalan ön kısım üç parmak miktarı kadarsa, mest giyebilir ve giydiği mestlerin üzerine meshetmesi câiz olur. Bu kadar bir miktar kalmamışsa, giydiği mest üzerine meshetmek caiz olmaz.[43]

Şâfiîler'e göre: Mestleri meshetmenin süresi, mukim olanlar için bir gün, bir gece; yolcular için üç gün, üç gecedir. Sürenin başlangıcı, abdest alıp ayaklarını yıkadıktan sonra giyindiği mestler ayağında bulunduğu halde abdest bozulunca, bu bozulmanın son vaktinden itibaren başlar ve belirtilen sürenin sonuna kadar devam eder. Öyle ki gerek yolcu, gerek eyleşik için belirlenen süre içinde mestler ayaktan çıkarılmadıkça her abdestte üzerlerine meshetmekle yetinilir, ayaklar yıkanmaz.

Şâfiîlerce mestlerin meshedilebilmesinin dört şartı vardır. Şöyle ki:

1. Abdest alındıktan sonra giyilmesi,
2. Ayakları farz mahalli itibariyle örtecek vasıfta olması,

43 Hamiyeti't-Tahtâvi: 69,70

3. Mestlerin necasetten arınmış bulunması,

4. Bağcık delikleri dışında su geçirmeyecek bir özellikte olması,

Yolculuk halinde olan kimsenin ayağındaki mestlerle bazı ihtiyâçlarını gidermek için rahatlıkla yürüyebilmesi ve mestlerin yürüyüşe dayanacak vasıfta bulunması şarttır.[44]

Mâlikiler'e göre: Mestler üzerine meshin belli bir süresi yoktur. Mendup olanı, Cuma'dan Cuma'ya ayakları yıkayıp tam taharet üzere giymektir. O da mukim için değil, yolculuk halinde olanlar için bir ruhsattır. Mukimler hakkında ise, İmam Mâlik'ten iki rivâyet vardır: Birincisi, bir süre belirlemeden onun da meshetmesinin câiz olduğudur. İkincisi, mukim olanın mestleri meshetmesinin câiz olmadığıdır.

İmam Mâlik Übey b. Ammare (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen şu hadis-i şerifle çıkarımda bulunmuştur; Übey b. Ammare (radıyallahu anh) diyor ki:" Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e "Mestler üzerine meshediyor musun?" diye sordum. "Evet." dedi. "Bir gün mü?" diye sordum. "İki gün." buyurdu. Ben, "üç gün?" diye sordum, "dilediğin kadar." buyurdu.[45]

Hanbeliler'e göre: Mestler kâmil bir taharetten (tastamam abdesten) sonra giyildikten sonra onlar ayakta bulunduğu halde abdest bozulduğunda, alınacak abdestle artık ayaklar yıkanmaz, onların yerine mestler meshedilir.

Mest üzerine meshin süresi, mukim için bir gün, bir gece; yolcu için üç gün, üç gecedir.[46]

Ancak Hanbelî ve Şâfiî mezhebine göre, yolculukta üç gün üç gece mestler üzerine meshedebilmek için bir takım şartlar vardır:

1. Kasr-ı salât yapılacak bir mesafe olması (seferi olma şartı),

---

44 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/16, 17'den özetlenerek iktibas edilmiştir.

45 Ebû Dâvud – el Muğnî: 1/289

46 el-Muğnî: 289

2. Mübah bir yolculuğa niyet edilip çıkılması,

3. Yolculuğun bir maksada yönelik bulunması, (İmam Şâfiî'ye göredir).

O halde bu iki mezhebe göre, kasr-i salat yapılmayacak kadar mesafede olmazsa veya günâhı gerektiren bir yolculuk olursa, o takdirde ancak mestler üzerine bir gün, bir gece meshetmek câiz olur.[47]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Mestler üzerine mesh süresi, yani bunun için belli bir vakit tayin edilmesi hususunda Ashab-ı Kirâm'ın görüş ve ictihatı farklıdır: Ömer b. Hattab, Ali b. Ebi Tâlib, İbn Mes'ud, İbn Abbas, İbn Ömer, Sa'd b. Ebî Vakkas, Câbir b. Semüre, Ebu Musa el-Âş'ârî ve Muğire b. Şube (radıyallahu anhum) mukim için bir gün, bir gece; yolcu için üç gün, üç gece diye belirlenmiş bir sürenin olduğunu kabul etmişlerdir.

Ebu Derdâ, Zeyd b. Sâbit ve Saîd (radıyallahu anhum), bunun belli bir süresi olmadığını kabul etmişlerdir. İmam Mâlik'in de naklettiği gibi, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bazen bu süreyi yedi gün uzattığı görülmüştür. Bunların dayandığı bir diğer delil de şudur: Şam'dan gelen Akabe b. Âmir'e (radıyallahu anh), Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a sormuş: "Ne zamandan beri mestlerin üzerine meshetmeye başladın?" O da "Yedi gün önce." diye cevap vermiş. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona: "Sünnete uygun hareket etmişsin" demiştir.

Bu rivâyet üzerinde hayli durulmuş ve farklı tesbitler ortaya konulmuştur. Ancak mukim için bir gün, bir gece; yolcu için üç gün, üç gece, rivâyeti çok daha meşhurdur. O bakımdan ilim adamlarımızın ve müctehit imamların çoğu meşhur rivâyetle çıkarımda bulunmuşlardır. Akabe b. Âmir hadîsini ise garip kabul etmişlertir. Garip bir hadîs-i şerif'e dayanıp meşhur hadîs terkedilmez. Hem yolcu için ekseri müddeti üç gün, üç gece olduğunda bir bakıma ittifak vardır.

47 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa 1/144

Câbir el-Cu'fi'nin Hz. Ömer Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yaptığı, bir gün bir gece ve üç gün üç gece rivayeti, meşhur olan rivâyete muvafık gelmekte ve böylece ona kuvvet kazandırmaktadır.[48]

Ne var ki, İmam Mâlik, haber-i vahid konusunda Medine halkının amelini esas saymış ve ona göre, çıkarım yapmayı uygun görmüştür.

Ebû Cafer et-Tahavî ise Ubey b. Ammare'den yapılan rivâyeti şu farklı lâfızla nakletmiştir:

- Ya Rasulallah! Mestler üzerine meshedeyim mi?

- Evet.

- Bir gün mü, ya Rasulallah!?

- Evet ve iki gün.

- İki gün mü ya Rasulallah!?

- Evet ve üç gün.

- Üç gün mü ya Rasulallah!?

Evet, buyurdu ve bu yedi defa, denilinceye kadar sürdü. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona "Arzu ettiğin kadar meshet" buyurdu.[49]

Ebu Cafer et-Tahavî aynı rivâyeti iki ayrı tarikten naklen zikrederek hadisin kuvvet derecesini belirtmek istemiştir. Sonra bir topluluğun bu rivâyetle çıkarımda bulunduğunu, böylece onlara göre mestler üzerine mukimken ve seferde meshetmenin belli bir süresi olmadığını söylemiştir.

Ayrıca Akabe b. Amr (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyeti de yine farklı bir tesbitle şöyle naklediyor: "Şam'dan hareket edip Ömer b. Hattab (radıyallahu anh)'a geldim. Şam'dan cuma günü çıkmıştım, Medine'ye de Cuma günü ayak basmış oldum. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın huzuruna girdim, ayağım-

48 Bedayi'u's-Sanayi: 1/8. - eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/156, 157

49 Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/79

da Mecrimakaniy (cinsinden) mest bulunuyordu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) bana sordu:

- Mestini ne zaman ayağından çıkarmıştın ya Akabe?

- Cuma günü giyinmiştim ve bugün de Cuma, dedim.

- Sünnete uygun hareket ettin, buyurdu.[50]

Ebû Cafer aynı rivâyeti iki ayrı tarikden daha naklederek, birinde, sadece "uygun hareket ettin." sözü yer alıyor, "sünnete uygun." denilmiyor.

Bu rivâyetle çıkarımda bulunanlar, mest üzerine mesh için bir sürenin belirlenmediğini, çünkü Hz. Ömer Efendimiz (radıyallahu anh)'ın bu konuda sünnete dikkatleri çektiği söyleniyor.

Bunun aksine, diğer ilim adamları, sözü edilen "sünnete uygun." tabirinden, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünneti değil de, sahabenin sünneti olduğunu söylemişlerdir. Çünkü sünnet bazen Rasûlllah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den, bazen da halîfelerinden nakledilir. Nitekim Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Size gereken, benim sünnetime ve doğru yolda yürüyen, hidâyete eren halîfelerin sünnetine uymaktır" buyurmuştur.[51]

Ebû Cafer Et-Tahavî, mestler üzerine meshetmenin belli bir süresi bulunduğuna, yani bunun için belli bir süre tayin edildiğine dair yirmiye yakın hadîs rivâyet etmiştir. Böylece mesh müddetinin eyleşik için bir gün, bir gece, yolcu için üç gün, üç gece olduğu hakkındaki rivâyet ve görüşlerin ağırlık kazandığına ve şöhret derecesine ulaştığına dikkatleri çektikten sonra, şunu ilâve ediyor: "İşte bu rivâyetler ve bizim belirttiklerimiz, İmam Ebû Hanife ve iki arkadaşının görüşüdür."

Şevkanî ise, Übey b. Ammare'nin hadîsi üzerinde durarak. Ebû Dâvud'un şöyle dediğini naklediyor: "Bunun isnadında farklı tesbit ve görüşler vardır, kavi olmadığı belirlenmiştir." Buhari de buna yakın bir ifade kullan-

50 Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/80

51 Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/81

mıştır. İmam Ahmed b. Hanbel, bu rivâyetin ricali mâruf değildir, demiştir. Darekutnî de aynı rivâyeti tahric ettikten sonra şöyle demiştir: "Bunun isnadı sübut bulmamıştır. İsnadında şu üç meçhul kimse vardır: Abdurrahman, Muhammed b. Yezîd ve Eyyub b. Katan. Rivâyet ve isnad bu ölçüde olunca artık onunla çıkarım yapmak ve delil gösterme söz konusu değildir.[52]

Ayrıca bu konuda şu sahih hadîs çıkarımda bulunmaya ve delil sayılmaya uygun görülmüştür: "Şüphesiz ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yolcu için geceleriyle birlikte üç gün, mukim için bir gün bir gece, abdest alıp abdestli bir şekilde mestleri giydiği takdirde meshetmeye ruhsat vermiştir."

Bu hadis-i şerifi Abdurrahman b. Ebî Bekre kendi babasından, o da Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etmiş, el-Esrem kendi Sünen'ine almış, İbn Kuzeyme ve Darekutnî tahric etmiştir. El-Hattabî ise, "Bunun isnadı sahihtir" demiştir. İmam Şâfiî sahihlemiş. Ayrıca İbn Huzeyme de "sahihtir" demiştir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Mestler üzerine meshin cevazı için, tastamam abdest alındıktan sonra giyilmesi şarttır.
2. Mesh müddeti, eyleşik için bir gün, bir gecedir. Yolcu için üç gün, üç gecedir.
3. Mestlerin süresinin başlangıcı, giyildikten sonra abdestin bozulmasıyla başlar.
4. İmam Mâlik'e göre, mesh için belli bir süre yoktur. Yolcu istediği süre meshedebilir. Mukim olan için ruhsat yoktur.

52 Neylü'l-evtar: 1/216'dan özetlenerek.

MESTLERİN ÜSTÜ MESHEDİLİR

Mestlerin altı yere dokunduğu halde üstü meshedilir. Bunda kolaylık vardır. Hz. Ali (radıyallahu anh)'dan dini hükümlerin, kişilerin mantığına göre olup olmayacağıyla ilgili bir takım şeyler sorulmuştu. O, şu cevabı vermiştir: "Eğer din, kişilerin mantığına göre olsaydı, buna ruhsat verilseydi, ben, mestlerin üstüne değil altını meshederdim. Ama Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) giydiği mestlerin üzerini meshetmiştir, biz kişisel mantığımıza değil, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e uyarız ve O'na uymakla emrolunmuşuzdur."

عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَمْسَحُ عَلَى ظُهُورِ الْخُفَّيْنِ». رَوَاهُ أَحْمَد وَأَبُو دَاوُدُ والتِّرْمِذِيُّ وَلَفْظُهُ: عَلى الْخُفَّيْنِ عَلَى ظَاهِرِهِمَا. وَقَالَ حَدِيثٌ حَسَنٌ.

Muğire b. Şu'be (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Efendimiz (Sallallahu aleyhi ve sellem)'i mestlerin üzerine meshederken gördüm."[53]

Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette şöyle demiştir: "Eğer din kişinin rey'i (görüş ve mantığı) ile olsaydı, mestin altını meshetmek üstünü meshetmekten daha uygun olurdu. Ama ben, Efendimiz (Sallallahu aleyhi ve sellem)'i gördüm, mestlerinin üzerine meshediyordu."[54]

Sevr b. Yezid'den, o da Recâ, b. Hayve'den, o da Muğire b. Şu'be'nin kâtibi Verrâd'dan, o da Muğire b. Şu'be (radıyallahu anhuma)'dan rivâyet etmiştir. Muğire (radıyallahu anh) demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sel-

53 Ebû Dâvud / Taharet: 63. Tirmizî / Taharet: Ahmed: 4/247, 254

54 Ebû Dâvud / Taharet 63. Nesâî / Taharet: 58. İbn Mâce / Taharet: 52. Ahmed: 1/95, 114

lem) mestin hem üstünü, hem altını meshetti."[55]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: El parmaklarıyla üç parmak enine ve uzunluğuna eşit gelecek şekilde mestlerin üst kısmını meshetmek farzdır. Şu şartla ki, meshedilen kısım ayak ile işgal edilmiş bulunsun.

Şâfiîler'e göre: Mestlerin üstünden hangi bölüme denk gelirse gelsin bir miktar meshetmek farzdır. İsterse bir tek ıslak parmağı götürüp getirmeden dokundurmuş yani mest üzerine koymuş olsun kâfi gelir.[56]

Şafiiler bunu başı meshetmeye kıyas ederek ictihatta bulunmuşlardır. Onlara göre, nasıl başın az bir kısmına ıslak el veya parmağı koymakla farz yerine gelirse, mestleri meshetmekte de bu miktar farzın yerine gelmesi için kâfidir. O bakımdan konç kısma, ökçe kısma, yanlar ve alt kısma ıslak eli dokundurmakla farz yerine gelmez, yani bu bölümlere meshetmek câiz değildir. Topuklar hizasına gelen kısma meshetmek câizdir. Mestler üzerinde kıl bulunur da ıslaklığın deriye geçmesine engel teşkil ederse, yapılan mesh sahîh olmaz.

Mâlikiler'e göre: Mestlerin üstünü olduğu gibi meshetmek farzdır. Alt kısmını meshetmek ise müstehabdır. Mâlikiler'den bazısına göre, alt kısmını meshetmek vâcibdir. Abdest aldıktan sonra mestler üzerine meshetmeyi terkederse, o vaziyette kıldığı namazı vakit çıkmamışsa iâde eder.[57]

Hanbeliler'e göre: Mestlerin üstünün çoğu kısmını meshetmek farzdır. Alt kısmını meshetmek ise müstehabdır. Abdest aldıktan sonra mestleri meshetmeyi unutur da sonra hatırlarsa, sadece meshetmekle yetinir, abdesti yeniden almasına gerek yoktur. Ama süre uzarsa, o takdirde abdesti iâde etmesi menduptur. Bunun gibi, mestleri meshetmeyi unutup o vazi-

55 Nesâî dışında beşler bunu rivâyet etmiştir. Tirmizî / Taharet 72'de rivâyeti nakledip hadîsin ma'lûl olduğunu söylemiştir.

56 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa, 1/142

57 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa, 1/142

yette namaz kılmışsa, hatırlayınca vakit geçmişse, mest üzerine meshedip namazı iâde etmesi gerekir.

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ıslak parmaklarıyla mestlerinin üzerine hat hat meshettiğini görmüştür." İmam Nevevî, bu rivâyetin zayıf olduğunu belirtmiştir. Câbir (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette ise, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den kendilerine meshetmeyi öğrettiği kişilere, elleriyle mestlerin ön kısmından başlayarak bilekle topuğun birleştiği kısma kadar meshedilmesini gösterdiği, belirtilmiştir ki, parmakların arasını açarak bir defa sürdüğü ifade edilmektedir.

Hafız İbn Hacer, bu hadîsin isnadının zayıf olduğuna dikkatleri çekmiş ve şöyle demiştir: "Anladım ki, mestlerin keyfiyet ve kemmiyeti hakkında itimad edilen bir hadîs vârid olmamıştır."[58]

Muğire b. Şu'be (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen 53 no'lu hadis hakkında Bülûğül-Merâm şârihi Sıddîk Hasan Han diyor ki: İmam Tirmizî bu rivâyeti yaptıktan sonra şöyle demiştir: "Bu hadis ma'lûldür.[59] Nitekim Ebû Zer'â'dan ve Muhammed'den bu hadis hakkında sorduğumda şöyle dediler: "Sahîh değildir. Çünkü Muğîre'nin kâtibinden rivâyet edilmiş, hadîs metninde Muğîre'nin Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den işittiği belirtilmemiştir.[60]

El-Esrem'in Ahmed b. Hanbel'den yaptığı rivâyette ise, Ahmed b. Hanbel de bu hadisin zayıf olduğunu belirtmiştir.

Abdurrahman b. Mehdi ise bu hadisi İbn Mübarek'den, o da Sevr'den rivâyet etmiştir. Sevr ise şöyle demiştir: "Ben Recâ'dan duydum, o da Muğîre'nin kâtibinden rivâyet etmiş, fakat kâtibin de Muğire'den rivâyet ettiğini

58 Fethü'I-Allâm 1/36

59 Zahiri itibariyle kusursuz gibi görünse de sıhhatini zedeleyen bir veya birkaç kusuru olan hadis'e, "muallel hadîs" denir.

60 Fethü'I-Allâm: 1/37

belirtmemiştir. O yüzden hadîs "mürsel" oluyor.

Böylece mestlerin hem altını, hem üstünü meshetmek hakkındaki rivâyet zayıf olduğu ortaya çıkmış bulunuyor. O bakımdan çıkarımda bulunmaya pek uygun görülmemiştir. Sahih hadîsler ise, meşru' olan meshin mestin üstüne yapılanıdır, altına değil. Nitekim Es-Sevri, Ebu Hanife, El-Evzâî ve Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler. İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve bu ikisinin arkadaşları, Ayrıca Zührî ve İbn Mübarek yukarıdakilerin hilâfına hem üstüne, hem altına meshedilir demişlerdir. Ashab-ı Kirâm'dan Sa'd b. Ebî Vakkas ve Tabiîn'den Ömer b. Abdülaziz'in de ictihadı bu doğrultudadır. Ancak gerek İmam Mâlik, gerek İmam Şâfiî böyle ictihat etmekle beraber mestlerin sadece üstüne meshetmeyi kâfi görmüşler, alt kısmına meshedilmediği takdirde bir şey lâzım gelmeyeceğini söylemişlerdir. Hatta İmam Mâlik, "Kim mestlerinin yalnız altına mesheder de üstünü terkederse, kâfi gelmez, vakit içinde veya dışında kıldığı namazı iâde etmesi gerekir. İmam Şâfiî'den de meşhur olan rivâyet, bu anlamdadır; yani sadece üstüne meshetmekle yetinmek kâfidir, farz yerine gelmiş olur.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Mestlerin üstüne meshetmek farzdır ve farzın yerine gelmesi hususunda kâfidir.
2. Mesh, ıslak elin içiyle ayakların uç kısmından yukarıya doğru sürtülerek çekilir.
3. Mestlerin üstüne meshedilirken altına meshetmekte bir sakınca yoktur. (Bu İmam Şâfiî ile İmam Mâlik'in ictihadıdır.)
4. Sadece ıslak eli mestlerin üstüne koymakla da mesh yapılmış olur.

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

Abdest iç ve dış temizliğini bir arada gerçekleştiren ilâhi emirlerden biridir. Mü'minin mi'racı sayılan namaza böylesine bir temizlikle başlamak kadar tabiî ne olabilir? Çünkü Cenâb-ı Hak, her türlü ta'zime, ihtirama, sevgiye ve saygıya lâyıktır. O iyice temizlenen kullarını çok sevdiğini açıklayarak imân ehlinin tertemiz bir hayat sürmelerini dilemiştir. Bizi ve melekleri tiksindiren küçük ve büyük abdest bozma, sözü edilen temizliği zedelemektedir; o bakımdan Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ön ve arkadan çıkan herhangi bir şey abdesti bozar, buyurarak genel bir ölçü vermiştir. Bu ölçü doğrultusunda abdest bozulduğu takdirde, namaz kılabilmek, Kur'ân-ı Kerim'e el sürmek, Kâbe'yi tavaf etmek için yeniden abdest almak gerekir. Çünkü bu amellerin hepsi muhteremdir ve ilâhi beyândan alınmadır.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لاَ يَقْبَلُ اللهُ صَلاَةَ أَحَدِكُمْ إِذَا أَحْدَثَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ» فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ حَضْرَمَوْتَ: مَا الحَدَثُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ؟ قَالَ فُسَاءٌ أَوْ ضُرَاطٌ. مُتَّفَقٌ عَلَيْه. وَفِي حَدِيثِ صَفْوَانَ فِي الْمَسْحِ: لَكِنْ مِنْ غَائِطٍ وَبَوْلٍ وَنَوْمٍ.

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Sizden biri, abdesti bozulduğu zaman abdest almadıkça Allah onun namazını kabul buyurmaz."

Bu rivâyet üzerine Hadramevt halkından bir adam, "Hades (abdestsizlik) nedir, ya Ebâ Hureyre?" diye sordu. O da şöyle cevap verdi: "Sessiz veya sesli yellenmektir."[61]

61 Buhari/Hiyel: 2, Vudu: 2. Müslim/Taharet: 2. Ebû Dâvud/ Taharet: 31. Tirmizi/Taharet: 56.

Mesh hakkında Safvan'dan rivâyet edilen hadîste ise "lâkin dışkıdan, idrardan ve uykudan (dolayı abdest bozulur," denilmiştir. İleride bunu belirteceğiz.

Ma'dan b. Ebî Talha'dan, o da Ebû Derdâ'nın yaptığı rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kustu ve hemen arkasından abdest aldı."

Râvî Ma'dan devamla diyor ki; Dimeşk Camii'nde Hz. Sevbân'la karşılaştım ve bu hadîsi ona söylediğimde şöyle karşılık verdi: "Ebû Derdâ doğru söylemiştir. (O gün) ben, Rasulullah Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest suyunu döküyordum."[62] Tirmizî, bu babda en sahîh rivâyet de budur, demiştir.

İsmail b. lyâş'dan, o da İbn Cüreyc'den, o da İbn Ebî Müleyke'den, o da Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan rivâyetle Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Kime namazda kusmak veya burun kanaması veya boğazından (ağız dolusu kusmuk ve benzeri bir) şey gelir veya mezi isabet ederse, namazı bırakıp hemen gidip abdest alsın; sonra da o vaziyette konuşmayarak namazını kalan yerden bina edip tamamlasın."[63]

Enes (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kan aldırdı, abdest almadan namaz kıldı ve kan aldırdığı yerden başkasını yıkamadı."[64]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdesti "hades" bozar. Hades iki kısma ayrılır, hakiki ve hükmî. Hakikî hades hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. İmam Ebû Hanife, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, diri kimseden necisin çıkmasıdır. Bu ister ön ve arka gibi tabiî yollardan; isterse yara, bere-

Ahmed 2/308, 318

62 Ahmed b. Hanbel - Tirmizi/Taharet:64

63 İbn Mâce/İkamet, 137. Dârekutnî

64 Dârekutnî: Enes (radıyallahu anh)'dan

den, ağız ve burundan kan, kusmuk ve benzeri şey çıksın farketmez.

Ön ve arkadaki tabiî yollardan çıkan şeyler ister idrar, dışkı, mezi, vedi, ayhali kanı ve lohusa kanı gibi mutad şeyler olsun; isterse bir damar çatlaması neticesi çıkan kan olsun farketmez. Çünkü hadis-i şerifler bu hususta genel ve özel ölçüde bilgi vermektedir. Ebû Ümâme el-Bahilî (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanına girdim ve kendisine (mevcut yiyecekten) avuçlayıp bir avuç takdim ettim. Onu yedikten sonra müezzin geldi. Ben de "abdest. Ya Rasulallah!" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bize abdest ancak çıkan şeyden dolayı gerekir, giren şeyden dolayı değil."[65]

Bu ifadeyle Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bedenden çıkan şeyleri genel mânada kullanmıştır. Diğer bazı hadîs-i şeriflerde ise abdesti bozan şeyler ayrı olarak beyân edilmiştir.

Böylece Hanefîler'e göre, idrar ve dışkıdan çıkan şey isterse az bir şey olsun mutlaka abdesti bozar. Çünkü içten dışa bir çıkış ve mahrecin çıkış noktasında beliriş söz konusudur. Mahreçlerin başı bedenin zahirinden sayılır. Çıkan şey ister etrafa yayılsın ister yayılmasın, akıntı halinde olsun, olmasın farketmez. Bunun gibi mezi, vedi, meni, ayhali kanı ve lohusalık kanı ile bir damar çatlamasından dolayı akan kan da necis sayılır, bunların az miktarda da olsa, dışarı çıkması abdesti bozar. Ayhali ile lohusa kanından maksat, kadın abdestli iken yeni akmaya başlayanıdır, yani ayhalinin başlaması anında gelen kandır. Ayhali başladıktan sonra zaten kadın hep abdestsiz sayılır ve o vaziyette namaz kılması haramdır. Aynı zamanda tabiî yoldan çıkan ve aslında necis olmayan taş ve benzeri şeyler de necasetin bulunduğu mahreçten geldiği için necis sayılır ve abdest bozulur.

Arkadan çıkan yel, haddi zatında temizse de necis bulunan bir yoldan geldiği için o da abdesti bozar.

Tenasül aletinden ve kadının fercinden çıkan yel, zahir rivâyete göre

65 Kâsânî'nin naklettiği bu hadîs üzerinde hayli durulmuştur. Bedayi: 1/24 Bedayi'u's-Sanayi: 1/25

abdesti bozmaz. İmam Muhammed'e göre bozar. İmam Kerhi'ye göre de bozmaz.

Kusuntuya gelince, ağız dolusu olduğu takdirde abdesti bozar, daha az olursa bozmaz. İmam Züfer'e göre, kusuntu az olsun, çok olsun abdesti bozar.

Bunlar gibi, uyku da abdesti bozan sebeplerden biridir. Yukarıdaki hadîs-i şerifte buna işaret edilmiştir. İster namazda, isterse namaz dışında uzanık bir halde uyuyan kimsenin abdesti bozulmuş kabul edilir. Bu hususta delillerden biri de İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayettir ki, İbn Abbas şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) namazda iken (gece namazı olduğu kuvvetle muhtemeldir) uyudu, o kadar ki derin nefes ve horultusu işitildi. Sonra (namazı kılıp) şöyle buyurdu: "Ayakta, rükuda, secdede, oturmuş halde uyuyan kimseye abdest gerekmez, abdest ancak uzanık halde uyuyana gerekir."[66]

Şâfiîler'e göre: Hadesin sebepleri, yani abdesti bozan sebepler dört grupta toplanmıştır:

Ön ve arkadan meni dışında çıkan bir şey: Bu ister gözle görülen bir madde olsun, ister görülmeyen bir şey olsun farketmez. O halde yellenmek de abdesti bozan sebeplerden biridir. Ön ve arkadan çıkan şey, ister necis olsun, ister olmasın farketmez, her iki durumda da abdest bozulur.

Makâtın yerle bitişip iyice yerleşmesi halinde uyumak dışında herhangi bir sebeple aklın zail olması.

Aklın zail olmasının bazı sebepleri vardır: Belirttiğimiz durum dışında uyumak, cinnet getirmek, iyice sarhoş olmak ve bayılmak bu cümledendir. O halde mak'âtın iyice yere dayayıp yerleştirmeden uyumak, cinnet getirmek, sarhoş olmak ve bayılmak abdesti bozar.

Erkekle kadının tenlerinin birbirine dokunması, kişinin mahremi, yani

66 Ahmed: 1/256. Taberâni/Taharet: 10

nikâhı kendisine haram olan yakını bu genellemenin dışındadır. İki cinsin tenlerinin birbirine dokunmasıyla ikisinin de abdesti bozulur. En zahir görüş de budur. Bir de henüz iştiha çağına girmemiş kızın tenine dokunması abdesti bozmaz. Ayrıca saça, dişe ve tırnağa dokunmak da abdesti bozmaz. Çünkü bunlar deri kapsamına girmez.

El ayasıyla, ister erkek, ister kadın, ister kendi nefsinin, ister başkasının cinsel organına dokunması, da abdesti bozar, parmak aralarının, elin üst kısmının dokunması abdesti bozmaz.[67]

Malikiler'e göre: Hafif bir uyku, uyuklama dışında uyku ne vaziyette olursa olsun abdesti bozar. Ancak makâtının altına mahreci kapatacak şekilde bir minder veya bez parçası yerleştirir de öylece oturarak uyursa abdest bozulmaz, ama bu vaziyetteki uyuma uzun sürerse bozulur.[68]

Cinnet getirmek, bayılmak, sarhoş olmak ve uyumak aklın gitmesine neden olduğundan abdesti bozar. Bunda icma vardır. Riddet (dinden çıkıp mürted olmak) da bu mezhebe göre abdesti bozar. Kahkahayla gülmek abdesti bozan sebeplerden biri değildir.

Elin cinsel organa dokunması hakkında İmam Ahmed'den iki rivâyet vardır: Birincisine göre, abdesti bozar; ikincisine göre, bozmaz.

Aşırı kusmak, aşırı derecede kan akması ve yaradan fazla miktarda kurt-parazit çıkması hakkında şu genel kaideyle amel edilir: Ön ve arkanın dışında kalan herhangi bir yerden kan çıkar, mevcut yarada parazitler oluşup düşmeye başlar, fazla miktarda kusmak gibi şeylere dikkat edilir, necis olanları abdesti bozar, olmayanları bozmaz. İmam Ahmed'den yapılan bir rivâyete göre bunlardan fahiş miktarda olanlar bozar.[69]

Hanbeliler'e göre: Ön ve arkadan dışarı çıkan her şey abdesti bozar,

---

67 es- Siracü'l-vehhac Şerhun Alâ Metni'l-Minhac: 11,12. Fethu'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab'dan özeltlenerek.

68 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'I-Erbaa: 1/80,81

69 el-Muğnî: 172,173,174'den özetlenerek.

iki tabiî yoldan çıkan şeyler, adet olduğu üzere ve gayr-i mutad olmak üzere iki kısımdır. Mutad olanları, idrar, dışkı, meni, mezi, vedî ve yellenmektir. Bunların dışarı çıkmasıyla abdestin bozulacağında icma vardır. İbn Münzir de aynı hususu belirtmiştir. Gayr-i mutad olanları ise, kan, kurt, küçük taş, kıl ve benzeri şeylerdir. Bunlardan birinin dışarı çıkmasıyla abdest yine bozulur.

Sevri, Şafii, İshak ve rey taraftarları da aynı görüştedirler. İmam Mâlik ise, bunların nadirattan olduğunu dikkate alarak abdesti bozmayacağını söylemiştir.

Cinsel organlardan çıkan hava da Hanbelîler'e göre abdesti bozar.[70]

Yine bu mezhep imamlarına göre, kişi ne vaziyette bulunursa bulunsun uyuduğu takdirde abdesti bozulur, ancak çok az bir uyku bozmaz ki bundan uyuklama kasdediliyordur. Onlardan bazısı ise bu az uyuklamayı ayakta veya otururak bir vaziyette takyid etmiştir.

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

61 no'lu hadisin sıhhati üzerinde yorum yapan olmamıştır. O bakımdan çıkarıma ve delil olarak göstermeye şayan görülmüştür.

62 no'lu hadîs'i ayrıca İbn Carud, İbn Hibban, Dârekutnî, Beyhakî' Taberânî, Hâkim ve İbn Mende az bir değişiklikle rivâyet etmişlerdir, şöyle ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kustuktan sonra (orucunu bozup) iftar etti." Râvî Ma'dan diyor ki: "Dımeşk mescidinde Sevbân (radıyallahu anh) ile karşılaştığımda ona dedim ki, Ebû Derdâ (radıyallahu anh) bana şöyle haber verdi." Bunun üzerine Hz. Sevbân (radıyallahu anh) "Ebû Derdâ doğru söylemiştir. O sırada ben, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) abdest suyunu döküyordum."

İbn Mende bu hadis-i şerifin isnadının sahîh ve muttasıl olduğunu kaydetmiştir. Buhari ve Müslim bunun isnadında ihtilâf vaki olduğu için

70 el-Muğnî: 1/100,101'den özeltlenerek.

kendi kitaplarına almamışlardır. Tirmizî bu konuda diyor ki: "Hadîsi, Hüseyin el-Muallim tecvid etmiştir" Ne var ki, hadîs üzerinde hayli ihtilâf söz konusudur. O bakımdan Beyhakî, bunun isnadında ihtilâf vardır, demiştir. Diğer bir yerde ise, isnadında ızdırab bulunduğunu söylemiştir. O bakımdan delil saymaya uygun değildir, diye ilâve etmiştir.

O bakımdan müctehit imamların kusuntu hakkındaki görüşleri farklıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, İmam Ebû Hanife ve arkadaşları ağızdan çıkan kusuntunun mideden gelmesini, bir defada ağız dolusu olmasını abdesti bozan sebeplerden biri olarak belirtmişlerdir. İmam Şâfiî ve arkadaşları, kusuntunun abdesti bozan sebeplerden biri olmadığına hükmetmişlerdir.

63 no'lu hadîsin muallel olduğunu söyleyenler çoğunluktadır. Çünkü İsmail b. Iyâş, Hicazlı olan İbn Cüreyc'den rivâyet etmiştir ki, onun, sözü edilenlerden rivâyeti genellikle zayıf kabul edilmiştir. Ebû Hâtim ise, "İsmâil'in rivâyeti hatalıdır" derken, İbn Mâîn, onu zayıflar arasında zikretmiştir. Beyhaki bu hadîs-i şerif için, en uygun olanı, mürsel sayılmasıdır. Böylece senedinden bir sahabinin düştüğü sanılmaktadır. Süleyman İbn Erkam ise bunu merfu'an rivâyet etmişse de bu zât metrûktur.

Bu konudaki rivâyeti Dârekutnî, İbn Âdiy ve Taberânî şu lâfızla nakletmişlerdir: "Sizden biriniz namazda iken burnu kanarsa, namazdan ayrılıp akan kanı yıkasın, sonra da abdestini iâde etsin ve namazına yönelsin!"

Hafız İbn Hacer, râvîlerin arasında Süleyman b. Erkam bulunuyor ki, bu zât metruktur, diyor.[71]

Böylece hadîs-i şerif üzerinde hayli farklı görüşler ortaya çıktığından müctehit imamlar ve diğer ilim adamlarının görüşleri de farklı olmuştur. Yukarıda kısmen açıkladığımız gibi, İmam Ebû Hanife, İmam Ebû Yusuf, İmam Muhammed, Ahmed b. Hanbel ve İshak akan kanın abdesti bozan sebeplerden biridir, demişlerdir. Ancak burundan veya vücudun herhangi bir yerinden çıkan kanın akıntı yapacak kadar olması şarttır. İbn Abbas, İmam

71 Mizanü'l- İ'tidal: 2/190-3427 nolu Süleyman.

Mâlik, İmam Şafii, İbn Ebî Evfâ, Ebu Hureyre, Cabir b. Zeyd, İbn Müseyyeb, Mekhul ve Rabi'a (radıyallahu anhum) kanın abdesti bozmayacağını ifade etmişlerdir.

64 nolu hadisi aynı zamanda Beyhaki de rivâyet etmiştir. Hafız İbn Hacer bu hadîsin isnadında Sâlih bin Mukatil bulunuyor ki: Bu zat zayıftır, demiştir. Nevevî onu zayıflar faslında zikretmiştir.

Hadis-i şerifin delâletinden, vücuttan çıkan kanın abdesti bozmayacağı anlaşılıyorsa da, kuvvetli bir ihtimalle bundan maksat az bir kanın çıkması söz konusudur. Nitekim Ahmed b. Hanbel bu anlamda ictihatta bulunmuştur. Maksadın az kan olduğunu kuvvetlendiren bir başka rivâyeti, Darekutni'nin Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan merfuan rivâyet ettiği şu hadistir: "Kanın bir damla, iki damlasından dolayı abdest gerekmez, meğerki akıntı yapan bir kan olsun."

Ancak bu hadîsin râvilerinden biri Muhammed b. Fazıl b. Atıy'ye bulunuyor ki, bu zat mekrûktur. Hafız İbn Hacer de onun zayıf olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel, "onun nakli, yalancı gurubun hadisidir" demiştir.[72]

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen, "Kan aldırmanın izini kan aldırılan yerden yıkayıp gidermen senin için yeterlidir" meâlindeki hadîs-i şerifle daha çok İmam Şâfiî çıkarımda bulunmuş ve delil göstermiştir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Ön ve arkadan çıkan her şey abdesti bozar. Ancak İmam Mâlik'e göre adet olmayan şeylerin çıkması abdesti bozmaz. Ahmed b. Hanbel'e göre, mutad, gayr-i mutad çıkan her şey abdesti bozar.
2. Vücuttan çıkıp akan kan abdesti bozar. İmam Şâfiî'ye göre, kan, irin ve benzeri şeylerden dolayı abdest bozulmaz.
3. Uyumak da abdesti bozar. İmam Mâlik'e göre, makâdını iyice oturtulmuş bir minder veya bir beze dayanıp mütemekkin bir vaziyette

72 Mîzanü'l-İ'tidal: 4/6 - 8050 Nolu Muhammed.

uyumak dışında diğer bütün uyku halleri abdesti bozar.

4. Kusmak ağız dolusu olup bir defada çıkarsa abdesti bozar. İmam Şâfiî'ye göre bozmaz.

5. Kan aldırmak abdesti bozmaz.

6. Namaz ancak abdestli halde kılınır. Abdesti bozulan kimse yeniden abdest almadıkça, Allah onun namazını kabul etmez. Kıldığı namaz câiz olmaz.

7. İster sessiz, ister sesli olsun yellenmek abdesti bozar.

8. Dışkı ve idrardan dolayı abdest bozulur, bunlar ister az çıksın, ister çok çıksın farketmez.

9. Uyku da abdesti bozan sebeplerden biridir.

10. Kusmak da abdesti bozar.

11. Namazda kusmak, burun kanaması veya benzeri bir sebepten abdesti bozulan kimse namazı kaldığı yerde bırakıp konuşmadan, oyalanmadan abdest alırsa, gelip yarıda kalan namazı kaldığı yerden kılıp tamamlar.

NAMAZDA UYUMAK VEYA UYUKLAMAK ABDESTİ BOZAR MI ?

Namaz, kulun Allah (celle celaluhu)'ya karşı ubudiyet makamında üstün saygısını, ta'zimini ifade eder. O bakımdan son derece uyanık ve edeb üzere bulunmayı icap ettiren bir ibâdettir. Namazdan önce abdestin emredilmesinin sayısız yararlarından biri de, uyuşukluğu atmak, kan dolaşımını ayarlamak, sinir sistemini düzene sokup uyanık ve zinde bir halde ilâhî huzurda durmayı sağlamaktır. Bununla beraber bazen yorgunluk, uykusuzluk ve benzeri şeylerden veya fazla yemek yemekten dolayı namazda insana uyuklama gelir. Bazen da kısa bir süre uyumuş olunabilir. O takdirde ne lâzım gelir?

Hadîsler ve müctehit imamların görüşleri bu soruyu cevaplamaktadır:

وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «اَلْعَيْنُ وِكَاءُ السَّه فَمَنْ نَامَ فَلْيَتَوَضَّأْ». رَوَاهُ أَحْمَد وَأَبُو دَاوُدُ وَابْنُ مَاجَه.

Hz. Ali (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Göz kıçın bağıdır. Artık kim uyursa abdest alsın."[73]

Muâviye (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyete göre, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Göz kıçın bağıdır. Gözler uyuduğu zaman bağ çözülür."[74]

Safvan b. Âssal (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, şöyle demiştir: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), biz seferde bulunduğumuz zaman ayaklarımızdaki mestleri geceleriyle birlikte üç gün çıkarmamamızı, ancak cena-

73 Ebu Dâvud/Taharet: 79. İbn Mâce/Taharet: 62. Dâremi/Vudu': 48. Ahmed: 4/98

74 Ahmed: 1/111. Darekutnî

betten dolayı çıkarmamızı bize emrederdi. Dışkı, idrar (gibi tabiî ihtiyaçları gidermeden) ve uyumaktan dolayı çıkarmamamızı söylerdi."[75]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Gerek namaz içinde, gerekse namaz dışında uzanık bir halde uyumak abdesti bozar. Bu hususta icma vardır.[76]

Şâfiîler'e göre: Makatını iyice yere oturtup uyumanın dışında diğer vaziyetlerde meydana gelen uyku abdesti bozar.

Mâlikiler'e göre: Ağır ve uzun uyku abdesti bozar, uyuyan hangi vaziyette bulunursa bulunsun farketmez. Ama hafif bir uyku abdesti bozmaz. Ancak ağır uyku halinde makâtının altına bir minder veya bez yerleştirip öyle oturup uyumuşsa, o takdirde abdesti bozulmaz.[77]

Hanbeliler'e göre: Kişi hangi vaziyette bulunursa bulunsun, çok az hafif bir uyku dışında uyuması mutlaka abdesti bozar.[78]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

73 no'lu Hz. Ali (radıyallahu anh) hadîsiyle, **74** no'lu Muâviye (radıyallahu anh) hadîsi hakkında İmam Ahmed b. Hanbel'den sorulduğunda şöyle demiştir: "Hz. Ali'nin hadîsi daha çok sübut bulmuş ve daha çok kavidir."

74 no'lu hadîsi aynı zamanda Darekutnî ile Beyhakî'de rivâyet etmişlerdir. Ancak isnadında Bakıyye, Ebûbekir b. Ebî Meryem'den rivâyet etmiştir ki, bu zat zayıftır.

Ebû Hâtim, her iki hadîsin de zayıf olduğunu belirtmiştir, El-Münziri ise, İbn Salah ve Nevevî'nin görüşü doğrultusunda Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'ın hadîsinin hasen olduğunu söylemiştir.

---

75 Tirmizî/Taharet: 71. Nesâî/Taharet: 97. İbn Mâce/Taharet: 62. Ahmed b. Hanbel.

76 Bedayi'u's-Sanayi fi Tertibi'ş-Şerayi':1/30, 31

77 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/80, 81

78 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/80, 81

İmam Şevkanî bu hadîs-i şeriflerin ve diğer rivâyetlerin ışığında ilim adamlarının sekiz sınıfa ayrıldığını söyleyerek, her birilerinin görüşünü şöyle açıklamıştır:

Birinci Mezhep: Kişi hangi durumda bulunursa bulunsun uyku abdesti bozmaz. Bu, ashab-ı kiramdan Ebû Musa El-Eş'âri'den Tabiînden Saîd b. Müseyyeb'den Ebû Miclez, Humeyd El-A'rac ve Şia'dan nakledilmiştir. Şiâdan maksat İmamiyye mezhebi'dir.

Bunlar Hz. Enes'ten (radıyallahu anh) rivâyet edilen şu hadis-i şerifle çıkarımda bulunmuşlardır: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabı son işâyı beklerken (uyuklayıp) başları sallanırdı, sonra da kalkıp abdest almadan namaz kılarlardı."[79]

İkinci Mezhep: Uyku az olsun çok olsun, hemen her durumda abdesti bozar. İmam Nevevi diyor ki: Bu Hasan El-Basrî'nin, Müzeni, Ebû Ubeyd b. Kasım Selâm, İshab b. Rahûye'nin mezhebidir. Bu manâda İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan ve Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet yapılmıştır.

Bunlar Hz. Ali, Muâviye ve Safvan b. Âssal (radıyallahu anhum)'un hadisleriyle çıkarımda bulunmuşlardır. Nitekim Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan bir rivâyette şöyle demiştir: "Kim uyursa abdest alsın."

Üçüncü mezhep: Çok uyku her halde ve durumda abdesti bozar. Azı ise bozmaz. İmam Nevevî diyor ki: "Bu, Zührî'nin, Rabia'nın, Evzâi'nin, İmam Mâlik'in ve iki rivayetten birine göre, İmam Ahmed'in mezhebidir. Bunlar da **79** no'lu Enes hadîsiyle çıkarımda bulunmuşlardır. Ayrıca, "Kim uykuyu hakk ederse kendisine abdest gerekir," meâlindeki hadîs-i şerifi kendilerine dayanak olarak seçmişlerdir.

Dördüncü mezhep: Rüku, secde, kıyam, kaide durumlarından bir durum üzere uyumak, ister kişi namazda olsun, ister namaz dışında olsun abdesti bozulmaz. Ama yanüstü ve sırtüstü uyursa abdesti bozulur.

---

79 Ebu Davud / Taharet: 79. Ahmed: 3/239

İmam Nevevi diyor ki: "Bu, İmam Ebû Hanife'nin, Dâvud'un ve bir rivâyette Şâfiî'nin mezhebidir. Ancak Şafii'nin mezhebidir denilmesi garip karşılanmıştır."

Bunlar daha çok şu hadis-i şerifi delil saymışlardır: "Kul secdede iken uyursa, Allah onunla meleklerine karşı iftihar eder." Yani kulunun bu güzel halini meleklerine över.[80]

Hadisi Beyhakî rivâyet etmiş ve zayıf olduğunu belirtmiştir. Ancak imamların bundan başka dayandıkları bazı rivâyetler daha vardır.

Beşinci mezhep: Abdesti, ancak rüku ve secdede olanın uyuması bozar. İmam Nevevî diyor ki: "Bunun bir benzeri Ahmed b. Hanbel'den rivâyet edilmiştir. Ayrıca bu mezhebin görüşünü el-Bedrü't-Tamam sahibiyle Sübülus-Selâm sahibi şu lâfızla açıklamışlardır: "Uyku abdesti bozar, ancak rükû ve secdede uyuyanın uykusu bozmaz" cümlesinin başındaki olumsuzluk ifade eden (Lâ) harfini zikretmemişlerdir. Müslim şerhinde ise (Lâ) edatıyla nakledilmiştir.

Altıncı mezhep: Abdesti ancak secdede olanın uykusu bozar, diğer uykular bozmaz. İmam Nevevî diyor ki: "Bu da İmam Ahmed'den rivâyet edilmiştir. Çünkü secde hali yellenmeye çok daha müsaittir."

Yedinci mezhep: Namazda hangi hal üzere bulunursa bulunsun uyuması abdesti bozmaz. Ama namaz dışında uyumak abdesti bozar. El-Bahr kitabında bu görüş Zeyd b. Ali'ye ve Ebû Hanîfe'ye nisbet edilmiştir. Bunlar da "Kul secdede iken uyursa, Allah onunla meleklerine karşı iftihar eder." meâlindeki hadîs-i şerifle çıkarım yapmışlardır.

Sekizinci mezhep: Makatı iyice yere oturtulmuş bir halde otururak uyursa, ister az olsun, ister çok olsun uyuması abdesti bozmaz. Aynı zamanda bu durumda ister namaz içinde bulunsun, ister dışında olsun farketmez.

İmam Nevevî diyor ki: "Bu, İmam Şâfiî'nin mezhebidir. Çünkü ona

80 Beyhaki.

göre uyku bizatihi abdest bozucu değildir, sadece o yellenmenin bir delilidir. Bunların delili, Hz. Ali, İbn Abbas ve Muâviye (radıyallahu anhum)'un rivâyet ettikleri hadîslerdir.[81]

79 nolu hadîste ashab-ı kirâm'ın yatsı namazı vaktini beklerken uyuklayıp başlarının ileri geri gidip geldiği rivâyetine gelince, bu, onların makatları üzerine yerleşmiş oldukları halde oturduklarına ve bu vaziyette abdestin bozulmasının söz konusu olamayacağına delâlet etmektedir.

Böylece rivâyetlerin tamamından şu sonuç çıkmaktadır: "Uyku bizatihi abdest bozucu değildir, yellenmeye sebep olduğu için onu bu vasıfla anmışlar. Nitekim İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) uyudu, o kadar ki, hafif horlamasını işittim. Sonra kalkıp abdest almadan namaz kıldı."

Bu hadîs-i şerif sahîh kabul edilmiştir, ancak bilindiği gibi, peygamberlerin gözleri uyur ama kalpleri uyumazdı. O bakımdan Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) hem yerleşmiş bir şekilde oturur, hem de kendinden haberli bulunurdu. Diğer bir yorumla, bu gibi haller O'nun özelliklerindendir, ümmeti kapsamaz.

Sahîh kabul edilen bu hadîs-i şerif de, uykunun bizatihi abdest bozucu olmadığına delâlet etmektedir.

Uyku gibi, cinnet, sarhoşluk, baygınlık da abdesti bozan sebepler arasında zikredilmiştir. Çünkü o vaziyette bulunan kişi hem kendini, hem abdestini kontrol etmekten çok uzaktır.

Yezîd b. Abdurrahman'dan yapılan rivâyette ise, yine bu manâ ve hükmü kuvvetlendirir anlamda beyân mevcuttur. Adı geçen, Katade'den, o da Ebû Âliye'den, o da İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan naklen Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir. "Secde halinde uyuyan kimseye yanüstü uzanmadıkça abdest gerekmez. Çünkü uzandığı zaman

81 Neylü'I-Evtâr: 1/225, 226

mafsalları gevşeyiverir."[82]

Râvî Yezid, Ed-Dâlâni olarak bilinir. İmam Ahmed onun rivâyeti hakkında "lâbe'se (beis yoktur)" demiştir. İlim adamlarından bazısı, irsal yaptığı için onun hadislerini zayıf saymışlardır.

Aynı hadisi az farkla Ebû Dâvud, Tirmizî ve Dârekutnî şöyle rivâyet etmişlerdir: "Oturmuş bir halde uyuyan kimseye abdest gerekmez; abdest ancak uzanarak uyuyana gerekir. Çünkü uzanarak uyuyan kimsenin mafsalları gevşeyiverir." Beyhakî ise şu lafızla tahricde bulunmuştur: "Yanını yere uzatmadığı takdirde oturarak veya ayakta veya secdede uyuyan kimseye abdest vâcib olmaz."

Hem Tirmizî, hem Ebû Dâvud bu hadîsin zayıf olduğuna dikkatleri çekmişlerdir. Tirmizî el-İlel'de bunu zikretmiştir.

Zeylâî bu hadîs üzerindeki görüşleri bir bir naklettikten sonra hadîsin bu şekliyle sahîh olmadığını, Muhammed b. İsmail'den sorulunca, "lâ şey'e" dediğini, Ahmed b. Hanbel'in Nesâi ve İbn Main' in "lâ be'se" dediklerini belirtiyor ve netice mâna yönünden sahîh olduğuna işârette bulunuyor.[83]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Namaz içinde ve dışında ayakta, secdede ve yerleşmiş vaziyette otururken uyumak abdesti bozmaz.
2. Uzanık bir halde uyumak abdesti bozar.
3. Yolculuk halinde üç gün, üç gece mestler üzerine meshedilir. Ancak cenâbetten dolayı mestlerin çıkarılması gerekir. Diğer tabiî ihtiyaçların giderilmesi veya uyku uyunması sebebiyle abdest bozulunca mestleri çıkarmaya gerek yoktur, belirlenen süre içinde diğer uzuv yıkanırken onlar üzerine meshedilir.

82 Müsned-i Ahmed.

83 Nasburraye 1/44, 45

KADINA DOKUNMAKTAN DOLAYI ABDEST GEREKİR Mİ ?

Canlı varlıklarda erkekle dişi arasında bir takım bağlar vardır ki bu doğuştan onda mevcut olan cinsel duygudan kaynaklanır. Ergen olmuş erkeklerle kadın arasındaki cinsel cazibeyi anlatmaya gerek görmüyoruz. Tenlerinin birbirine dokunmasıyla cinsel bir elektriklenmenin meydana gelmemesi pek düşünülemez. Bu da bir takım kötü niyetlerin doğmasına, doğan kötü niyetlerin açığa çıkmasına neden olabilir. İslâm dini, herkesin namus ve şerefinin, haysiyet ve itibarının kutsal olduğunu, hiç kimsenin buna saldırmasına cevaz vermediğini çeşitli vesilelerle açıklamıştır.

O bakımdan nikâhı kendine düşen bir kadınla, kadın ise bir erkekle el sıkışması yasaklanmıştır. Aynı zamanda abdestli bulunan kadın ve erkeğin tenlerinin birbirine dokunmasıyla abdestlerinin bozulacağına dikkatleri çekerek, özellikle kadınları her türlü saldırı ve kötü niyetten koruyup uzak tutmuştur.

Bu konuyla ilgili Kur'ân-ı Kerim'deki şu âyet de müctehit imamların delil olarak saymalarına ve çıkarımda bulunmalarına dayanak gösterilir:

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِرِى سَبِيلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُوا ؕ وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَآءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَآئِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَآءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا

"Ey imân edenler! Sarhoş iken -ne dediğinizi bilinceye kadar- cünüp iken -yoldan geçmeniz müstesna- gusledinceye kadar namaza (ve mescide) yaklaşmayın. Eğer hasta veya yolculukta iseniz, sizden biriniz tabiî ihtiyacını gidermekten gelmişse veya kadınlara dokunmuşsanız, bu durumda su da bulamamışsanız, temiz bir toprağa teyemmüm edip yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz ki Allah çok affedici ve çok bağışlayıcıdır."[84]

"Kadınlara dokunmuşsanız" cümlesiyle tercüme ettiğimiz "Lâ-mestüm" fiilini, "Lemestüm" şeklinde de okuyanlar olmuştur. Lem sözlükte "el dokundurmak, eli bir yere sürmektir." Araplar arasında kinaye olarak cinsel temas anlamında da kullanıldığı vâkidir. İmam Şâfiî bunu hakikî mânasına yorup erkeğin elinin veya teninin kadının tenine veya eline dokunması abdesti bozar, demiştir. İmam Ahmed ile İmam Mâlik ise şehvetle dokunmanın abdesti bozacağına hükmetmişlerdir. İmam Ebû Hanife ise, âyetteki şems sözünden cinsel temas kinaye ediliyor, diyerek tenin tene dokunmasıyla abdestin bozulmayacağını söylemiştir.

وَعَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُقَبِّلُ بَعْضَ أَزْوَاجِهِ ثُمَّ يُصَلِّي وَلاَ يَتَوَضَّأُ.

İbrahim et-Teymî'den, o da Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan rivâyet ediyor. Hz. Aişe (radıyallahu anha) demiştir ki: "Şüphesiz ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) eşlerinden bazısını öptükten sonra abdest almadan namaz kılardı."[85]

Muâz b. Cebel (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Bir adam, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek dedi ki: Tanıdığı kadınla karşılaşıp adamın kendi karısına -cinsel temas dışında- yaklaştığı her şeyle (ilgi kurup) yaklaşan kimse hakkında ne buyurursunuz?

84 Nisa suresi: 43

85 Ebu Dâvud - Nesâî/Taharet: 120. Ahmed: 6/62

Râvi diyor ki, o sebeple Allah şu âyeti indirdi: **"Gündüzün iki ucunda ve gecenin ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir." Bu, iyi düşünenlere bir öğüt, bir hatırlatmadır."**

Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) o adama şöyle buyurdu: "Abdest al, sonra namaz kıl."[86]

Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) namaz kılarken (geceleyin) ben onun yanıbaşında cenaze gibi serpilmiş bir halde bulunurdum, tâ ki vitir namazını kılmayı dilediğinde ayağıyla bana dokunurdu. (Kendimi toparlayıp secde etmesine rahat imkân vermem için böyle yapardı)."[87]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihad Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Aşırı şehevi bir duygu olmaksızın erkeğin teninin kadının tenine dokunması abdesti bozmaz. Ancak şehevî duyguyu harekete geçiren bir dokunma istihsanen abdesti bozmuş sayılır. Kıyasa bakılırsa, bu hal abdesti bozan sebeplerden biri değildir. Şehevî duyguyu harekete geçirse bile, ara yerde elbise ve benzeri bir madde bulunursa, abdesti bozmaz. Ancak cinsel organda bir ıslaklık belirdiği takdirde abdest bozulur. Bu, İmam Ebû Hanife ile İmam Ebu Yusuf'a göredir.

Sahih rivâyetle nakledilen Ebû Yüsr olayını ise İmam Ebû Hanife bu anlamda yorumlamıştır. Rivâyete göre, bal satıcısı Ebû Yüsr (radıyallahu anh), Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek dedi ki: "Ya Rasulallah! Cinsel temas dışında kalan, hemen her hususta eşime dokundum." Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurdu: "Abdest al ve iki rekât namaz kıl." İmam Ebû Hanife böyle bir mübaşeretin (cinsel amaçlı öpmenin ve sarılmanın) sulanmaya yol açacağını, cinsel organda ıslaklık belireceğini, ancak o kesimdeki hararetten dolayı ıslaklığın çarçabuk kuruyacağını dikkate alarak abdestin istihsanen bozulacağını söylemiş ve hadîsin

86 Ahmed b. Hanbel - Dârekutnî Muâz b. Cebel (radıyallahu anh)'dan

87 Nesâî/Taharet: 110, Kıble: 10. Ayrıca bu hadisi az değişik lafızla/Buhari/Salat: 22,103, Vitir: 3. Müslim/ Salat: 267 Ebû Dâvud/Salat: 111. İbn Mace/İkame: 40. Ahmed: 6/37, 102, 109, 200, 231

taşıdığı hükmün aşırı mübaşeretten dolayı ıslaklıkla ilgili bulunduğunu bir yorum olarak ortaya koymuştur.

Hanefîler bundan ziyade **87** nolu Hz. Aişe (radıyallahu anha) hadîsiyle çıkarım yapmışlardır.[88]

Şâfiîler'e göre: İmam Şâfiî, ilgili âyeti yorumladıktan sonra, İmam Mâlik'den, onun da İbn Şihab'dan, onun da Sâlim b. Abdillah'dan, onun da babası Abdullah'tan rivâyetle diyor ki: "Kim karısını öper veya eliyle dokunup tenine yapışırsa, kendisine abdest gerekir."

İbn Ömer (radıyallahu anh)'ın bu sözüne yakın manâda İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'dan da bize kadar ulaşan rivâyet vardır. Şöyle ki: Adam eliyle karısına dokunup okşar veya teninin bir kısmını onun tenine -arada bir hail (engel) olmaksızın- şehvetle veya şehvetsiz dokundurursa, kendisine abdest vâcib olur. Aynı zamanda kadına da abdest almak vâcib olur.[89]

Erkekle dişinin derilerinin birbirine dokunması iki tarafın da abdestini bozar. İsterse erkek idiş veya iktidarsız olsun veya biri ölü olsun yine de abdest bozulur. Ancak ölünün abdesti bozulmaz. Derilerin birbirine dokunması isterse bilerek kasden olsun, isterse hatâen olsun yine hüküm aynıdır.[90]

Mâlikiler'e göre: Abdestli kimse elini veya bedeninden herhangi bir kısmını (nikâhı kendisine düşen) bir kadına şehvetle dokundurur veya şehvetle dokundurmadığı halde dokununca şehevî lezzet duyarsa abdesti bozulur. Ancak dokunanda ve dokunulanda bir takım şartlar aranır. Dokunan erkeğin ergen olması, lezzet almayı arzulaması veya dokunduktan sonra lezzet duyması gerekir. Dokunulan kadının dokunulduğu yerin açık olması veya çok ince hafif bir şeyle örtülü bulunması gerekir. Örtü kalın olursa abdesti bozmaz.[91]

---

88 Bedayi'u's-Sanayi' Fi Tertibi'ş-Şerayi': 1/30'dan özetlenerek.

89 el-Ümm: 1/15,16

90 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/7, 8

91 el-Fıkhu Ale'I-Mezahibi'l-Erbaa, 1/83'den özetlenerek.

Hanbeliler'e göre: İmam Ahmed'in mezhebinde meşhur olan görüşe göre, kadına şehvetle el veya bedenin herhangi bir kısmını dokundurmak abdesti bozar. Şehvetsiz dokunma abdesti bozmaz. Bu aynı zamanda Alkame, Ebû Ubeyde, Nahâî, Hakem, Hammad, Sevrî, İshak ve Şa'bi'nin görüşüdür. Çünkü bu saydıklarımız şöyle demişlerdir: "Kadını şehvetle öpene abdest almak vâcib olur, rahmetle öpene vâcib olmaz. Öpmekten dolayı abdestin vücubunu gerekli görenler arasında İbn Mes'ud, İbn Ömer, Zührî, Zeyd b. Eslem, Mekhûl, Yahya el-Ensarî, Rabi'â, Evzâı, Sa'd b. Abdülaziz ve İmam Şâfiî de bulunuyordur.

İmam Ahmed diyor ki: "Gerek Medineliler, gerekse Kûfeliler son yıllara kadar öpmenin lems (dokunarak hissetmek) olduğunu ve bundan dolayı abdestin bozulacağını söylerler ve bunu böyle kabul ederlerdi. İmam Ebû Hanife ortaya çıkınca, bu defa öpmek ve lems abdesti bozmaz, dediler ve bu hususta Urve'nin hadîsiyle çıkarım yaptılar. Biz onların bu görüşünü galat (yanlış) görüyoruz.[92]

Eş-Şerhul-Kebîr'de de buna yakın bir ifade kullanılmıştır. Baş kısmında şöyle deniliyor: "Abdesti bozan beşinci sebeb, erkeğin derisinin şehvetli kadının derisine dokunmasıdır. İmam Ahmed'den ise bu konuda farklı rivâyetler yapılmıştır: Bir rivâyete göre, derinin deriye dokunması her halde abdesti bozar, ister şehvetle olsun, ister şehvetsiz olsun farketmez. Bu aynı zamanda İmam Şafiî'nin mezhebidir. Diğer bir rivâyete göre, derinin deriye dokunması her halükârda abdesti bozmaz. Bu, İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilmiştir. Aynı zamanda Tavus, El-Hasan, Mesruk ve arkadaşlarının görüşüdür. Ebû Hanîfe'nin de görüşü böyledir.[93]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

85 nolu hadis için Ebû. Dâvud "Mürsel" demiştir. Senedinden bir sahabinin düştüğüne işârettir. Çünkü İbrahim Et-Teymî, Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan işitmemiştir, ondan işiten bir sahabiden işittiği sanılmak-

92 el-Muğnî: 1/186.187

93 eş-Şerhü'l-Kebîr: 1/186

tadır. Bununla beraber Nesâî diyor ki: "Bu babda, mürsel de olsa bu rivâyetten daha güzeli yoktur."

İmam Tirmizî diyor ki: "Muhammed b. İsmâil'den işittim, bu hadîsin zayıf olduğunu söylüyordu."

Aynı hadîsi Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce, Urve b. Zübeyir tarikiyle Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan rivâyet etmişlerdir.

İbn Hazm bu konuda diyor ki: "Bu babda hiçbir şey sahih olmasa gerek. Eğer sahîh bir şey varsa, o da lems'ten dolayı abdest almayı bildiren ilgili âyet inmeden önceki zamana aittir."

Ayrıca bu konuda İmam Şâfiî, Mi'bed b. Nübate tarikiyle Muhammed b. Ömer'den, o da İbn Atâ'dan, o da Hz. Aişe validemizden şu hadisi rivâyet etmiştir: "Şüphesiz ki, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) eşlerinden bir kısmını öper ve bundan dolayı abdest almazdı."

İbn Abdilberr bu hadisi sahihlerken Hafız İbn Hacer zayıf kabul etmiştir. Bununla beraber müctehidlerin bir kısmı çıkarımda bulunmayı elverişli görmüşlerdir.

86 no'lu hadisi Tirmizî, Hâkim ve Beyhaki tahric etmiştir. Onlar bunu Abdülmelik b. Ömer'den, o da Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan, o da Muâz'dan rivâyet etmiştir. Ancak hadiste inkıta' vardır, çünkü Abdurrahman, Muâz'dan işitmemiştir. Ayrıca aynı hadisi Şu'be Abdurrahman'dan rivâyet ederek mürsel bir ölçüde zikretmiştir, Nesâî'nin rivâyeti gibi.

Kıssanın aslı Buhari ve Müslim'de, abdest ve namaz emri olmaksızın geçer.

İmam Ebû Hanife ve İmam Ebû Yusuf, ilgili hadîslerde zaaf gördükleri için çıkarım yapmamışlardır, çıkarım yapanlar ise, bu konuda birçok rivâyetin bulunması bu açığı kapatmakta ve konuya kuvvet kazandırmaktadır, diye cevap vermişlerdir. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, tanıdığı kadına cinsel temastan başka her türlü temasla yaklaşan adama abdest almasını emretmesi, işlediği günahtan dolayı olsa gerek. Çünkü abdestin bir takım

günâhları temizleyeceği hakkında sahih rivâyetler mevcuttur.

İbn Abbas (radıyallahu anh) ise "Tercüman-ı Kur'ân" kabul edilmiştir. O ilgili âyette geçen "lems" tabirinden cima' mânasını almış ve böyle tefsirde bulunmuştur. Hem Arapların çoğu "falanın karısı hiçbir lâmisin elini geri çevirmez" derlerken, bundan kinaye olarak zinayı kasdetmişlerdir. Yukarıdaki yorumlar, "tenlerin birbirine dokunması abdesti bozar." diyenlerin delilleridir.[94]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Kendisine nikâhı haram olmayan yabancı bir kadının eline veya bedeninden herhangi bir yerine elle ve bedenin herhangi bir yeriyle dokunmak abdesti bozar. Bu ister şehvetle olsun, ister olmasın farketmez. (Bu, İmam Şafii'nin ictihat ve görüşüdür.)
2. Kadına şehvet kasdıyla dokunmak veya böyle bir kasıt olmaksızın dokununca lezzet almak abdesti bozar. (Bu, İmam Mâlik'in ictihadıdır.)
3. Kadına şehvetle dokunmak abdesti bozar. Şehvetsiz dokunmak bozmaz. (Bu, İmam Ahmed'in ictihadıdır; ondan yapılan iki rivayetten biridir.)
4. Kadına şehvetle dokunup aşırı mübaşerette bulunmak istihsanen abdesti bozar. Çünkü bu durumda cinsel organın ıslanması söz konusudur. Bunun dışında normal şekilde dokunmak abdesti bozmaz. (Bu, İmam A'zam Ebû Hanife'nin ve arkadaşlarının ictihadıdır.)
5. Kadına şehvetle dokunduktan sonra, İmam A'zam'ın ictihatına göre, o kadın yabancı bir kadınsa irtikâb edilen günâhın bağışlanmasına vesile olur umuduyla abdest almakta fayda vardır.
6. Beş vakit namaz birçok günâhların bağışlanmasına vesiledir.

94 Neylü'l-Evtar: 1/230, 231, 232, 233 Nasburraye: 1/60-70

CİNSEL ORGANA ELİN DOKUNMASI ABDESTİ BOZAR MI ?

İslâm, edep ve terbiye dinidir. Hemen her konuda yüksek ahlâki; edep ve terbiyeyi; fert ve ailenin iffet, namus, şeref ve itibarının korunmasını ön plâna alır. En önemli dış organlarımızdan biri olan ellerimizi tertemiz tutmamızı, rastgele şeylere sürmekten kaçınmamızı emreder. Elin günlük hayatımızda yeri başka bir organla kapatılamayacak kadar geniştir. Devamlı açıkta olan bu değerli ve yararlı organımızı Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünneti doğrultusunda kullanmamız kendi menfaatimizin gereğidir.

Abdesti bozan sebepler arasında bazı mezhep imamlarına göre, elin cinsel organa dokunması da zikredilmektedir. O bakımdan konuyla ilgili hadisleri ve müctehit imamların görüş ve tesbitlerini bilmemizde fayda vardır.

عَنْ بُسْرَةَ بِنْتِ صَفْوَانَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ مَسَّ ذَكَرَهُ فَلاَ يُصَلِّي حَتَّى يَتَوَضَّأَ». رَوَاهُ الخَمْسَة التِّرْمِذِيُّ.

Büsre bint Safvân (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kim tenasül aletine elini sürerse, abdest almadan namaz kılmasın."[95]

Ahmed ve Nesâî'nin tesbit ve rivâyetinde ise az kelime farkıyla şöyle tesbit edilmiştir: "Tenasül aletine elini süren kimse abdest alır."

Ümmü Habibe (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu işittiğini söylemiştir: "Cinsel organına elini süren kimse abdest alsın!"[96]

---

95 Buhari/İlim 53, Salat: 9, Hac: 21. Müslim. Ebû Dâvud/Taharet: 69. Tirmizî/Taharet: 61. Nesâi/Taharet: 117. İbn Mâce/Taharet: 63. Ahmed: 2/223, 5/194. 6/406, 407.

96 Nesâî Gusül; 30. İbn Mâce/Taharet t 63. Dârimi/Vudu, 50. Ahmed: 5/194 6/406

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Kim elini, arada bir perde bulunmaksızın tenasül organına dokundurursa, abdest ona vâcib olur."[97]

Amr b. Şuayb'dan o da babasından yaptığı rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Hangi bir adam cinsel organına el sürerse abdest alsın."[98]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Tenasül aletine, cinsel organa ve dübüre el dokundurmak abdesti bozmaz. İmam Şafii'ye göre, cinsel organa el sürmek, abdesti bozan üç sebebten biridir. Ancak bu sürmenin elin içiyle olması şarttır. İmam Şafii ve arkadaşları, **95** no'lu Büsre bint Safvân hadîsiyle çıkarım yapmışlardır. Bu hadîsin isnadları sahihtir. Ancak biz Hanefîler, İbn Mâce hâriç beşlerin Mülâzim b. Amr'dan, onun da Abdullah b. Bedir'den, onun da Kays b. Tâlk'dan, onun da babasından, onun da Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den yaptığı rivâyetle çıkarım yapmıştır: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) namazda elini tenâsül organına süren adam hakkında sorulduğunda şöyle buyurmuştur: "O (tenasül aleti) ancak senden bir parçadır."[99]

Şâfiîler'e göre: Abdesti bozan dördüncü şey, elin içiyle -diri olsun, ölü olsun; küçük olsun, büyük olsun; bilerek sürsün veya yanılarak dokunsun- insanın cinsel organına dokunmasıdır. Dokunulan cinsel organ ister dokunan kimsenin olsun, ister başkasının olsun fark etmez. Bunun ön ve arka olması da aynıdır, yani elinin içini ister cinsel organına, ister dübürüne dokundursun, her iki surette de abdest bozulur. Dokunan el isterse felçli olsun hükmü değiştirmez.[100]

97 Nesâi/Gusül: 30

98 Ahmed: 2/223, 333. 4/220. 6-407. 5/194. 6-406

99 İbn Hibbân kendi Sahih'inde, Tirmizî kendi Süneninde rivâyet etmiş ve "bu babda bu hadis rivâyet edilenlerin en güzel ve en sahihidir," demiştir. Ebu Cafer Tahavi bu hadîs için: İsnadı doğru bir hadistir, muztarib değildir. Büsre'nin hadisiyle çatışırsa da tercihe daha uygundur. Çünkü erkeklerin rivâyeti daha kuvvetli kabul edilir. el-Bahrü'r-râik Şerhu Kenzi'd-dakaik: 1/45, 46.

100 Fethü'l-vehhab bi-Şerhıı Menheci't-Tullab: 1/8

Şâfiiler bu konuda Tirmizî'nin sahih kabul ettiği Büsre hadîsiyle, İbn Hibbân'ın sahîh kabul ettiği Ebû Hureyre hadîsiyle çıkarımda bulunmuş ve hadisi delil olarak saymışlardır.

Şâfiiler elin üstüyle parmak aralarını bu kaideden istisnâ ederek illetini şöyle açıklamışlardır: "İnsan ancak elinin içini o gibi yerlere dokundurmak veya sürmekle zevk alır. Parmak araları, elin üst kısmı o zevki vermez."[101]

Mâlikiler'e göre: İmam Mâlik'den meşhur olan rivâyete göre, elin tenasül organına dokunması abdesti bozan sebeplerden biri olarak gösterilmiştir. Ancak bunun bir takım şartları vardır:

1- Kendi cinsel organına dokunması,

2- Ergenlik çağına girmiş bulunması,

3- Arada bir örtünün olmaması,

4- Elin içiyle dokunması veya parmak uçlarıyla veya parmak araları ve yan kısımlarıyla dokunmanın gerçekleşmesi şarttır. Bu durumda ister zevk duysun, ister duymasın, ister kasden dokundursun, ister unutarak fark etmez. Bütün bu hükümler erkekle ilgilidir. Kadın elini kendi fercine dokundurursa abdest bozulmaz. Aynı zamanda kadın ve erkek kendi ellerini kendi dübürlerine dokundursalar yine abdestleri bozulmaz. Başkasının cinsel organına el dokundurmak ise, nikâhı kendisine helâl olan kadının tenine tenle dokundurma hükmüne girer.[102]

Ayrıca bu konuda Muvatta' Şerhi Tenvîrü'l-Hevâlık'ta beş kadar hadîs-i şerif delil olarak rivâyet edilip erkeğin elini kendi cinsel organına sürmesi halinde abdestin bozulacağı çıkarımı yapılmıştır.[103]

Hanbelîler'e göre: Ferce el sürmek abdesti bozan sebeplerden biridir. Ferc, hadesin çıktığı yere verilen bir isimdir ki, hem erkeğin, hem kadının cinsel organını ve dübürünü kendi kapsamına alır. Ancak bütün bunlar hak-

101 Fethülvehhab: 1/8. es-Siracü'l-vehhac: 12

102 el-Fıkhu Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa: 1/85'den özetlenerek.

103 Tenvirü'l-Havâlik: 1/64, 65

kında mezhebin farklı görüş ve tespitleri söz konusudur.

Ahmed b. Hanbel'den iki rivâyet vardır: Birincisi, belirtilen organlara el sürmek abdesti bozar şeklindedir. Bu aynı zamanda İbn Ömer, Saîd b. Müseyyeb, Ata', Ebban b. Osman, Urve, Süleyman b. Yaşar, Zührî, Evzâî ve Şafiî'nin de mezhebidir. İmam Mâlik'den meşhur olan rivâyet de bu anlamdadır. Ayrıca Ömer b. Hattab'dan, Ebû Hureyre ve İbn Sirîn'den de bu hususta rivâyetler yapılmıştır.

İkincisi, belirtilen dokunma ve sürtünmeden dolayı abdest gerekmez şeklindedir. Bu, Hz. Ali, Ammâr, İbn Mes'ûd, Huzeyfe, İmrân b. Husayn ve Ebû Derdâ (radıyallahu anhum)'dan rivâyet edilmiştir. Rabi'a, Sevrî, İbn Münzir ve rey tarafdarları da aynı görüştedirler. Bunlar daha çok Talk hadîsiyle çıkarım yapmışlardır.

Birinci rivâyette ise, Büsre ve Ebû Hureyre (radıyallahu anhuma) hadisleriyle çıkarım yapılmıştır. Nitekim İmam Buhari, "Bu babda en sahîh şey, Büsre'nin hadisidir" demiştir. Ebû Zer'a ise, Ümmu Habîbe'nin de hadisi sahihtir, diyerek konuya bu açıdan ağırlık kazandırmıştır.[104]

İmam Ahmed, ancak kasten bilerek elini dokunduranın abdesti bozulur, yanılarak dokunursa bir şey gerekmez, demiştir.

Hanbelî mezhebinde de, ister kendininkine, ister başkasınınkine dokunsun fark etmez. Her iki durumda da abdest bozulur. Aynı zamanda dokunulan cinsel organ ister küçük yaştaki, ister büyük yaştaki insana ait olsun hükmü değiştirmez. Evzâî'ye göre, şehvet ve arzu çağına gelmemiş çocukların cinsel organına el sürmek abdesti bozmaz. Oysa hadîs-i şeriflerde takyid yapılmamış, hepsini kapsayacak anlamda bir ifade kullanılmıştır.[105]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

95 no'lu hadîsi İmam Mâlik, İmam Şâfiî başta olmak üzere İbn Hu-

104 el-Muğni 1/178,179

105 el-Muğni: 1/180

zeyme, İbn Hibban, Hâkim ve İbn Cârud da rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvud diyor ki: İmam Ahmed'e "Büsre'nin hadîsi sahih değildir" dediğimde, "hayır sahihtir" dedi. Aynı zamanda Darekutnî ile Yahya b. Maîn de onun hadisini sahihlemişlerdir. Nitekim Hz. Urve'den yapılan rivâyete göre, şöyle demiştir: "Bu hadîsi Büsre'den işitmek için kalkıp kendisine gittim, sordum, evet onu ben rivâyet ettim, diye cevap verdi."

Cinsel organa elin dokunmasıyla abdestin bozulmayacağına inananlar ise Talk b. Ali'nin hadisini delil göstermişlerdir. Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Ahmed ve Darekutnî onu şu lâfızla rivâyet etmişlerdir:

"Adam eliyle tenasül organına dokunuyor, kendisine abdest gerekir mi?" Bu soru üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "O ancak senden bir parçadır (vücudun diğer parçalarına elini dokundurman ne ise, oraya dokundurman da odur.)"

Amr b. Ali bunu doğrulamıştır. Ona göre, bu, Büsre'nin hadisinden daha çok sübut derecesinde bulunuyordur. Nitekim Ali El-Medenî de bu hadîsin Büsre hadisinden daha hasen olduğuna dikkatleri çekmiştir. Ebû Cafer et-Tahavî, "Mülazim hadîsinin isnadı doğrudur, muzdarip de değildir" diyerek buna ağırlık vermiştir.[106] Kays b. Talk b. Ali'nin rivâyet ettiği aynı hadîsi Mülâzim b. Amr de rivâyet ettiği için Ebû Cafer et-Tahavî, "Mülâzim hadisi" diye bahsetmiştir.

İmam Şâfiî, Ebû Hatim, Ebû Zer'â Darekutnî, Beyhaki ve İbn Cevzî, Kays b. Talk ve Mülâzim hadisinin zayıf olduğunu söylemişlerdir. İbn Hibbân, Taberânî, İbn Arabi ve diğer bazı ilim adamları sözü edilen hadîsin hükmünün kaldırıldığına inanırlar. O bakımdan Beyhaki, "Büsre'nin hadîsini Talk hadîsine tercihte bu görüş yeterli gelir" demiştir. Hem Buhari ve Müslim de Talk'ın hiçbir rivâyetiyle delil saymamışlardır. Oysa Büsre'nin hadîsinin bütün râvileriyle delil olarak gösterilmesini uygun görmüşlerdir.

Ayrıca İmam Şâfiî diyor ki: "Biz, Kays b. Talk isminden sorduk, onu

106 Şerhu Meâni'I-Asâr: 1/76

bilip tanıyana rastlayamadık."[107]

Ebû Hâtim, Ebû Zer'â ve arkadaşlarına göre, Kays b. Talk'ın hadisini delil olarak saymaz. Nitekim cinsel organa elini sürüp de abdest almayanlar veyl ile tehdîd edilmişlerdir. Ebû Hureyre ve Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anhuma)'dan rivâyet edilen hadîste şöyle buyurulmuştur: "Ellerini cinsel organlarına sürüp de abdest almayanlara veyl (yazıklar) olsun!"[108] Bilindiği gibi, veyl ile vaîd, vücubu gerektiren bir tabirdir.

Câbir (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette ise, kasten elini sürerse abdesti bozulur, yanılarak dokundurursa, bozulmaz, şeklinde bir ifade kullanmıştır.

Sıddîk Hasan Han, Kays b. Talk'ın değil, Talk b. Ali'nin hadisini şerhederken şöyle diyor: "Beşler bu hadîsi tahrîc etmiştir; İbn Hibban da onu doğrulamıştır." Hafız Zehebî ise, Talk'ın rivâyet ettiği hadîsi şu sözüyle över: "Talk'ın hadîsi Büsre'nin hadîsinden daha hasendir". İbn Medînî'yi şöyle tarif ediyor: "O, asrının hafızıdır, hadis ilminde imamdır; hicri 161 yılında doğmuştur. Buhari, Ebû Dâvud onun talebesidir." Nesâî de diyor ki : "İbn Medînî sırf hadis ilmi için yaratılmıştır." Nevevî de şöyle diyor : "Onun yüze yakın te'lîfâtı vardır."[109]

Talk hadîsini Taberânî de doğrulamıştır.

Anlaşıldığı gibi birbirine zıt iki rivâyet hakkında ilim adamlarının görüş ve tesbitleri hayli farklıdır. Ancak iki rivayetten birini reddetmek de mümkün değildir. Birinin diğerini neshettiği iddiası da ispatlanmamıştır. O bakımdan müctehit imamların bir kısmı Talk hadîsiyle, bir kısmı da Büsre hadîsini delil olarak saymışlardır.

96 no'lu Ümmü Habibe hadîsine gelince, "fere" tabiri kullanılmıştır ki, hem erkek, hem kadın cinsel organını kapsar. Aynı zamanda dübürü de

107 Neylü'l-evtâr: 1/234, 235

108 Darekutnî.

109 Fethu'l-allâm: 1/42'den özetlenerek.

kendi kapsamına alır. Çünkü Araplar ona da zaman zaman "fere" demişlerdir. Böylece abdesti bozma hususunda sadece adamın kendi cinsel organına dokunmasını söyleyerek sınırlandıranların görüşünün sıhhatli olmadığı ortaya çıkıyor. Bu anlamda Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan şu hadîs rivâyet edilmiştir ki, Ümmü Habibe'nin hadîsini kuvvetlendirmektedir: "Sizden biriniz eliyle fercine dokunduğu zaman abdest alsın."[110]

Ancak bu hadîsin râvileri arasında Abdurrahman b. Abdullah El-Ömerî bulunuyor ki, zayıf kabul edilmiştir. Zehebi de Yahya b. Maîn'den naklen bu zatın zayıf olduğunu belirtmiş. İmam Ahmed'in onun hakkında şöyle dediğini nakletmiştir: "Onun hadisi hiçbir şeye eşit değildir (sahîh hadis ölçülerinden hiçbirine uygunluk göstermemektedir). Hadisleri hemen hemen münker sayılmıştır. Yalancı olduğu için de elime geçen hadislerini yırtıp imha ettim."

Buhari onun hakkında şöyle diyor: "O ve kardeşi Kasım hakkında hayli söz söylenir." Nesâî ise onun metrukul-hadîs olduğunu belirtmiştir.[111]

97 no'lu Ebû Hureyre hadîsini İbn Hibbân kendi Sahih'inde rivâyet edip "Senedi sahîh, nakilleri âdil bir hadistir" demiştir. İbn Hâkim ve İbn Abdilberr onu sahihlemişler; Beyhaki ile Taberânî tahric etmişlerdir. İbn Seken diyor ki, "Bu babda rivâyet edilenlerin en güzeli." İmam Şâfiî, Hafız Bezzar ve Darekutnî de Yezîd b. Abdülmelik tarikiyle rivâyet etmişlerdir.[112]

Nesâî ise, onun metruk olduğunu söylerken, başkaları da zayıf kabul etmiştir. Bununla beraber başta İmam Şâfiî olmak üzere bazı değerli müctehit ve ilim adamları bu hadîs-i şerifi delil saymışlardır.

98 no'lu Amr b. Şuayb hadîsini İmam Tirmizî sahîh kabul etmiştir. Râvileri arasında Bakıyye b. Velîd bulunuyor ki, bu zat hakkında iyi tespit yapmayan bazı ilim adamları "zayıf" derken, Zehebî onun ünlü bir hadîs âlimi olduğunu belirtiyor ve birçok muhaddîslerin onun rivayetine itibar ettiğine

110 Darekutnî tahrıc etmiştir.

111 Mîzanü'I-İ'tidal: 2/571 - 4900 nolu Abdurrahman.

112 Neylü'l-Evtar: 1/236'dan özetlenerek.

dikkatleri çektikten sonra İbn Mübarek'in şu sözünü naklediyor: "Bakıyye sadûktur. Ancak bazı döneklerden işittiğini de yazıyor." Ahmed b. Hanbel onun hakkında diyor ki: "Bakıyye benim yanında İsmail b. İyâş'dan daha sevimlidir."[113]

Tahavî bu konuda kırkın üstünde rivâyet tesbit etmiştir. Hepsini ayrı ayrı buraya nakletmemize hacmimiz müsâit değildir. Birbirine zıt gibi görünen hadisleri nakledip birtakım tahliller yaptıktan sonra cinsel organa el dokundurmaktan dolayı abdestin gerekmeyeceği kanaatini izah ediyor ve bu, Ebû Hanife, Ebû Yusuf, Muhammed b. Hasan'ın görüşüdür, diyerek konuyu bağlıyor.[114]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Cinsel organa el sürmek veya dokundurmak abdesti bozmaz. Çünkü o da vücuttan diğer parçalar gibi bir parçadır. (Bu, İmam Ebû Hanife ve arkadaşlarının görüşüdür).

2. Kadın, erkek; yaşlı, küçük, ölü ve diri her insanın cinsel organına el sürmek veya dokundurmak abdesti bozduğu gibi, dübürüne de el sürmek abdesti bozar. (Bu, İmam Şâfiî ve arkadaşlarının görüşüdür).

3. Bilerek, yani kasten elini cinsel organına süren kimsenin abdesti bozulur. Yanılarak, unutarak sürenin bozulmaz. (Bu daha çok İmam Ahmed'in görüşlerinden biridir).

4. Kişinin kendi cinsel organına dokunması bazı şartlarla abdesti bozar: Ergen olması, ara yerde perde bulunmaması, elin içi veya parmak uçları ya da yanlarıyla dokunması gibi. (Bu, İmam Mâlik'in görüşüdür.)

113 Mizanü'l-İ'tidâl: 1/331 - 1250 nolu Bakıyye.

114 Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/79

DEVE ETİ YEDİKTEN SONRA ABDEST ALMAK GEREKİR Mİ ?

Bu konuda da müctehit imamlar mevcut rivâyet ve hadisler üzerinde kendi ölçülerine göre ciddî bir inceleme, araştırma ve tespitten sonra ikiye ayrılmışlardır: Bir gruba göre, abdesti bozar, diğer gruba göre bozmaz.

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنَتَوَضّأُ مِنْ لُحُومِ الْغَنَمِ؟ قالَ: «إِنْ شِئْتَ فَتَوَضّأ، وَإِنْ شِئْتَ فَلا تَتَوَضّأ». قالَ: أَنَتَوَضّأُ مِنْ لُحُومِ الابِلِ؟ قالَ: «نَعَمْ. فَتَوَضّأ مِنْ لُحُومِ الابِلِ». قالَ: أُصَلّي في مَرَابِضِ الْغَنَمِ؟ قالَ: «نَعَمْ». قالَ: أُصَلّي في مَرَابِضَ الإِبِلِ؟ قالَ: «لا».

Cabir b. Semure (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyete göre, bir adam, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, "Koyun, keçi etinden dolayı abdest alalım mı?" diye sordu. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: "İstersen abdest alabilirsin, istersen almazsın!" buyurdu. Adam: "Deve etinden dolayı abdest alalım mı?" diye sordu. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "Evet deve etinden dolayı abdest al!" buyurdu. Adam: "Koyun keçi ağılında namaz kılayım mı?" diye sordu. Efendimiz, "Evet." buyurdu. Adam: "Koyun keçi ağılında namaz kılayım mı?" diye sordu. Efendimiz, "Evet." buyurdu. Adam, "Deve ağılında namaz kılayım mı? diye sordu. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Hayır." diye cevap verdi.[115]

Berâ' b. Âzib (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den deve etinden dolayı abdest (gerekip gerekme-

115 Müslim/Hayz: 97. Ahmed: 5/106

yeceği) soruldu. "Deve etinden dolayı abdest alın." diye buyurdu. Koyun, keçi etinden soruldu. "Onlardan dolayı abdest almayın!" buyurdu. Deve ağılında namaz kılmaktan soruldu. "Orada namaz kılmayın; çünkü oralar şeytanlardan pek boş değildir." buyurdu. Koyun keçi ağılında namaz kılmaktan soruldu. "Oralarda namaz kılın; çünkü koyun keçi berekettir." buyurdu.[116]

Zilğurre'den yapılan rivayette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir tarafa giderken bir bedevi ortaya çıkıp dedi ki: "Ya Rasulallah! Namaz vakti bize erişince (vakit olunca) biz de deve ağılında isek, orada namaz kılalım mı?

- Hayır! O yerde namaz kılmayın, buyurdu.

- Deve etini yemekten dolayı abdest alalım mı?

- Evet, alın, buyurdu.

- Koyun keçi ağılında namaz kılalım mı?

- Evet orada namaz kılın, buyurdu.

- Koyun keçi etini yemekten dolayı abdest alalım mı?

- Hayır, diye cevap verdi."[117]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Cumhur'a göre deve etini yiyen kimsenin abdesti bozulmaz. O da diğer yiyecekler gibidir. Hem Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), tabiî yollardan dışarı çıkan şeyler abdesti bozar, dışarıdan giren şeyler bozmaz diyerek genel bir kaide koymuştur.

Hanbeliler'e göre: Deve etini ister çiğ, ister pişmiş yesin, abdestli kişinin abdesti her halde bozulur. Bu hususu bilsin, bilmesin farketmez. Nitekim Cabir b. Semure, Muhammed b. İshak, İshak b. Rahuye, Ebû Heyseme,

116 Ebu Dâvud/Taharet: 71. Ahmed: 5/86, 88, 92, 98, 100, 106, 108

117 Müsned-i Ahmed: 5/86, 88, 92, 98, 100, 101, 100, 108

Yahya b. Yahya ve İbn Münzir de aynı görüş ve ictihattadırlar.[118]

Birinci grup şu hadîsle çıkarım yapmışlardır: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Abdest ancak (vücuttan) dışarı çıkan şeylerden dolayıdır, giren şeylerden dolayı değil."[119]

İkincilerin delili, yukarıda naklettiğimiz Cabir b. Semure ve Bera b. Âziz hadisleridir.

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

115 no'lu Cabir hadîsinin bir benzerini İbn Mâce, Muharib b. Dessar'dan, rivâyet etmiştir. Ayrıca Ebû Dâvud ile Tirmizî de aynı hadîsi nakletmişlerdir. Beyhakî sözünü ettiğimiz iki hadîs-i şerifin de sahîh olduğunu söylemiş, Ahmed b. Hanbel de aynı görüşü ortaya koymuştur.

İmam Nevevî, sözü edilen hadîs-i şeriflerin hükmünün kaldırıldığına inananları, o bakımdan deve etini yemekten dolayı abdestin bozulmayacağını söyleyenleri şöyle sıralamıştır: Dört halife, Ubey b. Kâ'b, İbn Abbas, Ebû Derdâ, Ebû Talhâ, Âmir b. Rebi'â, Ebû Ümame, Tabiîn'den önemli bir cemaat, İmam Mâlik, İmam Ebû Hanife, İmam Şâfiî ve arkadaşlarıdır. Deve etini yemekten dolayı abdestin bozulacağına inananlar ise şunlardır: Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Rahuye, Yahya b. Yahyâ, Ebûbekir b. Münzir ve İbn Huzeyme. Hafız Ebûbekir Beyhâki de bu ikincilerin görüşünü seçmiştir. Hadîs ashabı ise, mutlaka abdestin bozulacağını kabul ederler.

İmam Şâfiî'den yapılan bir rivâyette ise şöyle demiştir: "Eğer deve etiyle ilgili hadîs sahihse ben onunla hükmederim."[120]

İmam Şâfiî, deve etinden ve diğer ateşte pişirilmiş yemeklerden dolayı abdestin bozulmayacağını söylerken Süfyan b. Uyeyne tarikiyle rivâyet edilen şu hadîsi delil olarak göstermiştir. "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi

118 el-Muğni: 1/187

119 Beyhakî kendi Sünen'inden: İbn Abbas'dan. (radıyallahu anh)

120 Neylü'l-evtar: 1/237

ve sellem) koyunun kürek kısmını yedikten sonra kalkıp namaz kıldı, abdest almadı." (el-Ümm; 1/21.)

İbn Hibbân'ın Câbir hadîsini naklederek onun şöyle dediğini açıklıyor: "Ateşin dokunduğu (eti yemekten) dolayı abdestin bozulup bozulmayacağı hususunda, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in son emri ve ondan son anlaşılanı, ateşin dokunduğu (eti yemekten) dolayı abdestin bozulmayacağıdır."

İmam Nevevî bu hadîsin umum ifade ettiğini, deve etinden dolayı abdest gerekir hadîsinin ise husus ifade ettiğini, hususun umuma takdim edileceğini belirtmiştir. Bazısı da hastan sonra gelen amm, onu nesheder. O takdirde, deve etinden dolayı abdest gerekir, hükmü kaldırılmış sayılır. Ne var ki, burada neshi kabul etmeyenler çoğunluktadır.

El-Hâzimî ise, bazı ilim adamlarının bu konuda mensûh olanın, ateşin dokunduğu şeyi yemekten dolayı abdestin gerekmediğidir, nâsih ise, ateşin dokunduğu şeyi yemekten dolayı abdestin gerektiğidir. Zührî de aynı görüştedir.

İmam Ebû Hanife ile İmam Şafiî'den yapılan rivâyette, bu konuda şöyle dedikleri belirtiliyor: "Gerek deve etinden, gerekse ateş dokunan şeyi yemekten dolayı abdestin gerekeceği hakkındaki Câbir ve Berâ' hadisleri, ya Câbir'den rivâyet edilen son hadîs-i şerifle nesholmuştur, ya da abdest ile ilgili emir, tenzîfe (nezafeti iyice sağlamaya, gereken temizliği yapmaya) yöneliktir."[121]

Câbir (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen son hadîs şöyledir: "Şüphesiz ki Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in son emri, ateşin temas ettiği şeyden dolayı abdestin gerekmemesidir."[122]

Diğer bazı ilim adamları ise, deve etini yemekten dolayı abdest emri, vücub için değil, müstehab içindir. Oysa bu hilâf-ı zâhir sayılır. Çünkü müs-

121 Fethü'l-allâm: 1/44

122 Müslim/Hayz: 90. Ebû Dâvud/Taharet: 75. Tirmizi/Taharet: 58. Nesâî/Taharet: 121,122. İbn Mâce/Taharet: 65. Dârimi/Vudu; 59. Taharet: 22. Ahmed: 1/264, 272. 2/265, 271, 427, 470. 5/184, 188, 189, 190

tehab olduğuna delâlet eden bir kayıt yoktur.[123]

116 no'lu Berâ' hadîsine gelince: Bunu Tirmizî, İbn Mâce, İbn Hibbân ve İbn Cârud da rivâyet etmişlerdir. İbn Huzeyme kendi Sahih'inde diyor ki: "Bu hadîs hakkında hadîs ilim adamları arasında görüş ayrılığı göstereni görmedim. Çünkü nakil cihetiyle sahîh, nakledenler ise adildir." Tirmizî de bunun Berâ'dan rivâyet edildiğini doğrulamıştır.[124]

İmam Ahmed ile Beyhakî bu babda daha çok Câbir b. Semure ile Berâ' hadîsinin sahîh olduğunu belirtmişlerdir. İshak b. Râhuye de böyle demiştir. Hafız İbn Hacer de onların bu görüşünü et-Telhis'te nakletmiştir.

O bakımdan Nevevi, deve etinden dolayı abdest bozulur hükmünü ve buna dayalı mezhebi delil bakımından en kuvvetli kabul etmiştir. Her ne kadar cumhur onun aksine bir görüş ortaya koymuşsa da hadîs-i şeriflerin sıhhati onu böyle bir netice çıkarmaya sevk etmiştir.[125]

Ebû Cafer Tahavî konuyla ilgili hadisleri şöyle naklediyor: Zeyd b. Sâbit (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Ateşin değiştirdiği şey (i yemekten) dolayı abdest alın." Aynı hadîsin dört ayrı tarikden daha rivâyet edildiğini naklettikten sonra Ebu Saîd b. Ebî Süfyan, b. Muğire'den şu haberi naklediyor: "Ümmü Habîbe (radıyallahu anha)'nın yanına girdiğimde, benim için sevik (kavut adı verilen un) istedi, ondan yiyip içtim. Sonra bana şöyle dedi: "Kardeşim oğlu! Abdest al." Ben de "abdestimi bozacak bir şey yapmadım" deyince, şu haberi verdi: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ateşin dokunduğu şeyden dolayı abdest alınız" buyurdu.[126]

Tahavi aynı hadisi iki ayrı tarikle de rivâyet ederek ona ağırlık kazandırmıştır.

123 Fethü'l-Allâm: 1/44.
124 Neylü'I-Evtar: 1/239.
125 Fıkhu's-Sünne: 1/55
126 Şerhu Meâni'I-Asâr: 1/62, 63

Ayrıca Ebu Bekre tarikiyle Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu naklediyor: "Ateşin değiştirdiği şeyden dolayı, isterse o şey kurutulmuş keş parçası olsun, abdest alınız!"

Buna yakın bir anlamda Muhammed b. Huzeyme tarikiyle Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet ediyor: "Kurutulmuş keş parçasından dolayı abdest alınız."

Yukarıdaki iki hadisi İbn Ebi Dâvud tarikiyle yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyetle te'yid etmiş dört rivâyet daha getirerek hadis-i şerifin sıhhat derecesine dikkatleri çekmiştir.

Et yemekten dolayı abdestin gereğine delâlet eden bir diğer hadisi ise Mevlâ Muâviye (radıyallahu anh)'dan şöyle naklediyor: "Mescide geldiğimde, oradaki cemaatin yaşlı bir zatın etrafında toplanıp onu dinlediklerini gördüm. "Bu kimdir?" diye sorduğumda, "Sehl b. Hanzele'dir" dediler. Şöyle dediğini işittim: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Kim et yiyecek olursa, abdest alsın."[127]

Tahavî bu rivâyetlerden sonra Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in et yedikten sonra abdest almadan namaz kıldığını belirten hadîs-i şerifleri naklediyor:

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bir koyunun kürek kısmını yedikten sonra abdest almadan kalkıp namaz kıldı."

İbn Huzeyme'nin İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyette, adı geçen şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ekmek ve et yedikten sonra abdest almadan kalkıp namaz kıldı."

Muhammed b. Amr b. Atâ'dan yapılan rivâyette, adı geçen şöyle demiştir: Bir gün İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın yanına giriyor ki o sırada İbn Abbas Meymune validemizin evinde bulunuyormuş. İbn Abbas (radıyallahu anh)

127 Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/63, 64

iki elimin üzerine vurarak şöyle dedi: "İnsanların ateş dokunan şey yedikten sonra abdest aldıklarına hayret ediyorum! Allah'a and olsun ki Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir gün kendi elbisesini üzerinde toplamış idi, az sonra kendisine tirit getirildi, ondan yedi sonra abdest almadan namaz kıldı."

Ümmü Seleme validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Kızartılmış kaburga takdim ettim. Ondan yedi ve abdest almadı."

Câbir b. Abdillah (radıyallahu anh)'tan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Beraberimizde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in da bulunduğu bir sırada bize bir miktar pişmiş yemek getirildi. Hep birlikte yedikten sonra namaza kalktık, bizden hiçbir kimse abdest almadı. Sonra da geriye kalan yemeği akşama doğru yedikten sonra kalkıp ikindi namazını kıldık, bizden hiçbir kimse elini suya sürmedi, (yani abdest almadı)."

Bu mealde otuza yakın rivayetleri sıraladıktan sonra konuyu şöyle bağlıyor: "Koyun ve keçi etinden dolayı nasıl abdest almak gerekmiyorsa, onun gibi deve etinden dolayı da abdest gerekmez."

Bu, İmam Ebû Hanîfe'nin, Ebû Yusuf'un ve Muhammed b. Hasan'ın görüşüdür.[128]

Zeylaî, Nasburraye'de abdesti bozan sebepler üzerinde durup ilgili hadîs-i şeriflerin tahlil ve tesbitini yaparken bu konuya yer vermemiştir. Nitekim Hanefî mezhebine ait kaynak fıkıh kitaplarının çoğunda da deve eti ve ateşte pişirilmiş yiyecekler üzerinde pek durulmamıştır. Çünkü Hanefîler'e göre, bu meseleyle ilgili hükümler neshedilmiştir.

El-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa adlı kitapta ise, Hanbelîler'in görüş ve ictihadı belirtilerek, onlara göre, deve etini yemek yeniden abdest almayı gerektirir hususu kısaca açıklanmıştır.[129]

128 Şerhu Meâni'l-Asâr: 1/67-71

129 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa, 1/87

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Gerek deve etinden, gerekse ateşte pişirilmiş yemeklerden dolayı abdest gerekmez. (Bu üç mezhebin görüşüdür).
2. Deve etinden dolayı abdest gerekir. (Bu Hanbelîler'in görüş ve ictihadıdır.)
3. Deve ağılında namaz kılmak mekrûhtur.
4. Koyun ve keçi etini yiyen kimsenin bundan dolayı belirtilen şeyleri yerine getirmek için abdest alması vâcib değildir, daha önce abdest alıp abdesti bozulmamışsa, yeniden abdest almasına gerek yoktur.
5. Koyun ve keçi ağılında namaz kılınabilir.

NAMAZ, TAVAF ve MUSHAFA EL SÜRMEK İÇİN ABDEST GEREKİR

Namaz müminin mi'racıdır. Bir bakıma Allah (celle celaluhu) ile karşılıklı olarak konuşma makamı, ilahi huzura kabul edilme vaktidir. O bakımdan iç ve dış temizliğiyle birlikte kalp huzuru, edep ve terbiye ister. İç ve dış temizliği abdest ile sağlanır. Edep ve terbiye ise bu temizliğin gereği ve tabiî neticesidir. Temizliğe riâyet etmeyenin imânı noksandır; edep ve terbiyesi olmayanın gerçek anlamda dini ve dindarlığı yoktur.

Tavaf, yeryüzünde Allah (celle celaluhu)'ya ibâdet için konulan ilk mâbed Kâbe'nin etrafında yedi defa dönmek suretiyle durmadan Hakk'ı tesbih ve tenzih eden eşyanın hareketine uymak, kâinatın Hakkın irâdesi doğrultusunda hareket halinde olduğuna kalben ve fiilen katılmaktır. Başka bir deyimle, nefsin mertebelerini aşıp Hakk'a teslimiyeti ispatlamak, ruhen O'na yükselmeyi arzulamaktır. Böylesine ulvi ve kutsal bir makamda abdestli bulunmak elbette gereklidir, içten dışa vuran bir mahviyet ve arınmak şuuruyla kulluğun gereğini yerine getirmek kadar normal ne olabilir?

Mushaf, konuşan bir öğüt, kalbe ışık tutan bir lamba, ruhu cilalayan bir yaldız; kulu Allah (celle celaluhu) ile konuşturan mânevi bir cihazdır. İnsan hayatını ilâhi düzen doğrultusunda tanzim eden bir rehber; insanlığa medeniyeti öğreten bir kitaptır. Kudret kalemiyle yazılmış, Levh-i mahfuz'a konulmuş, oradan Dünya semasına indirilmiş ve oradan da Cebrâil vasıtasıyla Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kalbine ilka edilmiştir. Ona kemal-i edeple el sürmek, saygının bütün inceliklerine dikkat ederek okumak lâzımdır. Böyle bir kitaba abdestsiz el sürmek saygısızlık sayılır.

Onun için İslâm, namaz ve tavaf için abdestli olmayı nasıl şart kılmışsa, mushafa el sürmek için de abdestli bulunmayı ya vâcib, ya da sünnet kılmıştır. Bu fark, ilim adamlarının ictihat farkından doğmaktadır.

عَنْ اِبْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «لاَ يَقْبَلُ اللهُ صَلاَةً بِغَيْرِ طُهُورٍ وَلاَصَدَقَةً مِنْ غُلُولٍ». رَوَاهُ الجَمَاعَة إِلاَّ البُخَارِيُّ

İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu bildirmiştir: "Allah abdestsiz namazı ve bir de hırsızlık yoluyla elde edilen maldan verilen sadakayı kabul etmez."[130]

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Amr b. Hazım'a yazdığı mektupta şöyle buyurmuştu: "Kur'ân'a ancak temiz (abdestli) olan dokunabilir."[131]

İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Mushafa ancak taharet üzere (abdestli iken) el dokundurulur."[132]

Tavus'dan o da Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e yetişen bir adamdan yapılan rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Beytullahı tavaf etmek de bir namazdır (ibâdettir). O halde tavaf yaptığınız zaman konuşmayı azaltınız."[133]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplein İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Hades (abdestsizlik)in bir takım hükümleri vardır: Namaz ancak abdestli bir halde kılınır. Mushafa -üzerinde kılıfı yoksa- el sürülmez. Şâfiî'ye göre, abdestsiz bir halde mushafa el sürmekte bir sakınca yoktur. Çünkü ona göre, Kur'ân'ı abdestsiz okumak caizse, ona el sürmek de câizdir. Ne var ki, Kâsânî'nin Şafiiler'le ilgili bu tespiti kaynaklara uymamaktadır.

Hanefîler bu konuda, El-Esrem ve Dârekutnî'nin rivâyet ettikleri **132** nolu hadisle çıkarımda bulunmuşlardır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de:

---

130 Müslim/Taharet: 1. Ebû Dâvud/Taharet: 31. Tirmizi/Taharet: 1, Nesâî/ Taharet; 103. Zekât: 48. İbn Mâce/Taharet: 2. Dârimî/Vudû': 21. Ahmed: 2/20, 39, 51, 57, 73, 5/74, 75

131 el-Esrem Darekutnî.

132 Hakim, Beyhaki, Taberani Nesâi/Menasik: 136. Dârimî/Menasik: 32. Ahmed: 3/414. 4-64. 5-377

133 Bedayi'us-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi: 33

لَا يَمَسُّهٗٓ اِلَّا الْمُطَهَّرُوْنَ ۙ

"**Ona ancak arınıp temizlenmiş olanlar dokunabilir.**" meâlindeki âyette geçen muttahhar'ı, abdestli olan kimse olarak yorumlamışlardır.[134]

Kur'ân-ı Kerim'e tazîm vâcibdir. Abdestsizlik halinde ona elle dokunmak ta'zîmi zedeler. Mushafa el sürmeyi onu abdestsiz okumanın cevazına kıyas doğru değildir, çünkü abdestte elleri yıkamak farzdır, ağzı yıkamak farz değildir. Aynı zamanda üzerinde âyet yazılı olan dirheme de el sürülmez. Çünkü Mushafa hürmet, ondan yazılı bulunan âyetlere hürmeti gerektirir. O bakımdan Hanefiler'den çoğuna göre, tefsir kitabına da abdetsiz el sürmek câiz değildir. Çünkü o da bir bakıma mushaf sayılır. Fıkıh kitaplarına abdestsiz el sürmekte ise bir sakınca yoktur.

Abdestsiz bir vaziyette Kâbe'yi tavaf doğru değildir. Şayet bu vaziyette tavaf ederse noksanlıkla beraber câiz sayılır. Çünkü Kâbe'yi tavaf namaza benzetilmiştir.[135] Şöyle ki tavaf hakikî anlamda namaz değildir, o bakımdan abdestsiz yapılmasında kerahet vardır.

Şâfiîler'e göre: Abdestsiz bir vaziyette namaz kılmak haramdır. Cünüp olma hali de böyledir. Bunda icma vardır. Nitekim Sahîhayn'da "Allah sizden birinin namazını -abdestsiz olduğu zaman, abdest almadıkça- kabul etmez," mealinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hadis-i şerifi rivâyet edilmiştir. Cuma hutbesi, tilâvet secdesi, şükür secdesi de namaz mânasına yorumlanır ve onlar da abdestsiz bir vaziyette yerine getirilmez.

Abdestsiz bir halde Kâbe'yi tavaf etmek de haramdır. Çünkü Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tavaf için abdest almış ve "Hac menâsikini benden alıp öğrenin!" buyurmuştur. Hem "Tavaf namaz mesabesindedir." diye hadîs rivâyet edilmiştir. Ancak ne var ki, Allah (celle celaluhu), tavaf esnasında konuşmayı helâl kılmıştır. Artık kim tavaf esnasında konuşmak

134 Vakı'â suresi: 79

135 Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi: 33, 34

isterse ancak hayr üzerine konuşsun.[136]

Mushafa abdestsiz bir halde el sürmek veya yapraklarına dokunmak da haramdır. Allah Teâlâ, **"Ona ancak arınıp temizlenmiş olanlar dokunabilir,"** buyurmuştur. Bu, nehiy mânasında bir haberdir. Onu abdestsiz bir halde taşımak da haramdır. Ancak yanmasından, sele kapılmasından veya bir kâfirin mushafa zarar vermesinden endişe edildiği zamanlarda hemen abdest alma imkânı yoksa abdestsiz taşınabilir. Hatta bu vaziyette onu taşıyıp kurtarmak vâcibdir. Tevrat ve İncil hakkındaki hüküm böyle değildir, yani onları abdestsiz taşımakta bir sakınca yoktur. Çünkü insan eli dokunup tahrifata uğramış, çoğu yerleri ilâhi vasfını kaybetmiştir.

Mushafın bitişik cildine abdestsiz dokunulmaz. Çünkü cildi de ondan bir parça sayılır. Bitişik değilse, el sürmekte bir sakınca yoktur.[137]

Kur'ân-ı Kerim tefsirine gelince, tefsir kısmı Kur'ân metninden çoksa, hüküm çoğunluğa göre olduğundan onu abdestsiz bir vaziyette tutup, açıp okumakta bir sakınca yoktur. Ama Kur'ân metni tefsire eşit veya ondan fazla ise, o takdirde abdestsiz el sürmek haramdır.

Kur'ân-ı Kerim'i eşya arasında, sandıkta, kutuda abdestsiz bir vaziyette taşımak helâldir.[138]

Hanbeliler'e göre: Abdestsizlik ve cenabetten temizlenen kimse ancak mushafa el sürebilir. Bu husus, İbn Ömer, el-Hasan, Ata', Tavus, Şa'bî ve Kasım b. Muhammed (radıyallahu anhum)'dan rivâyet edilmiştir. Aynı zamanda bu, İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve rey taraftarlarının görüşüdür. Onlara Dâvud Ez-Zahîri'den başka muhalif olan bir kimse bilmiyoruz. Dâvud'a gelince, o mushafa abdestsiz bir vaziyette el sürmeyi mübah saymıştır. O, bu hususta Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Kayser'e yazdığı mektubu delil olarak saymıştır. Çünkü mektupta Kur'ân-ı Kerim'den âyet yazılı bulunuyordu.

136 Hâkim bu mealdeki hadîsi Müslim'in şartı üzere rivâyet etmiştir.

137 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/8

138 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/8. Minhacü't-Tâlibin:3

Hammad ise, elinin arkasıyla mushafa dokunur, bunda bir sakınca görmezdi. Çünkü ona göre, "mess" tabiri, elin içiyle dokunmak veya sürmektir, dışıyla değil.[139]

Hanbeliler hem Vakı'â sûresi 79. âyetle, hem de Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Amr b. Hazım'a yazdığı mektupta "Kur'ân'a ancak temiz olan el sürebilir" meâlindeki El-Esrem'in rivâyet ettiği hadisini delil olarak göstermişlerdir.

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Kayser ve diğer ülkelere gönderdiği mektupta âyet-i kerime yazması, mektup kasdıyla yazılmıştır. O bakımdan mektupta, fıkıh ve benzeri kitaplarda yazılı olarak âyetler bulunabilir ve bunlara abdestsiz dokunulabilir. Çünkü içindeki âyetten dolayı onlar mushaf hüviyetini almaz, o bakımdan mushaf hürmetini de taşımaz. Aksini iddia etmek, Kur'ân-ı Kerim'i ezber bilenlerin bedeninin de abdestsiz dokunulmasının sakıncalı olduğu sonucunu doğurabilir. Oysa fıkıhta böyle bir iddia veya kaide söz konusu değildir.

Kur'ân-ı Kerim'i kılıfının sapından abdestsiz bir vaziyette tutup kaldırmakta bir sakınca yoktur. Ebû Hanîfe'nin de ictihadı böyledir. İmam Mâlik buna muhaliftir. Ona göre, mushafı kılıfıyla veya kılıfının kulbuyla tutmak da helâl olmaz.

İçinde âyet yazılı bulunan tefsir, fıkıh ve benzeri kitaplara abdestsiz dokunmak câizdir.[140]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Her namaz için abdest almak şart mıdır? Abdesti olan kimsenin o abdestle bir kaç namaz kılmasında bir sakınca var mıdır? İlim adamları Kur'ân-ı Kerim'de ilgili âyete dayanarak ve hadîs-i şeriflerin ışığı altında farklı görüşler ortaya koymuşlardır:

---

139 el-Muğnî: 1/147

140 el-Mugnî: 1/147,148'den özetlenerek.

Seleften bazısı, her namaz için abdest almak vâcibdir derken bazıları ise, önceleri hüküm böyle idi, sonra bu hüküm kaldırıldı şeklinde bir görüş belirtmişlerdir.

Bazısına göre, ise âyet-i kerimedeki emir nedb üzerine yorumlanır, öyle ki, abdestli bulunan bir kimsenin başka bir namaz kılmak istediğinde yeniden abdest alması menduptur.

Diğer bir kısmına göre ise, abdest ancak abdesti olmayana meşru kılınmıştır; ne var ki her namaz için yeniden abdest almak müstehab sayılmış ve bunun nur üstüne nur olduğu ifâde edilmiştir.

Bu son görüş ağırlık kazanmıştır. Nitekim Abdullah b. Hanzele (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) önceleri her namaz için ayrı bir abdest alınmasını emretmişti. Namaz kılmak isteyen kimse ister abdestli olsun, ister olmasın, her halde yeniden abdest alması gerekirdi. Bu, meşakkat doğurunca kaldırıldı ve sadece abdesti olmayan kimsenin abdest alması vâcib olarak kaldı."[141]

Hz. Büreyde (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) önceleri her namaz için bir abdest alırdı. Mekke'nin fethedildiği gün birkaç namazı bir abdestle kıldı. Bunun üzerine Hz. Ömer Efendimiz (radıyallahu anh) Ona dedi ki: "Daha önce yapmadığın bir şeyi yaptın?" Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: "Bile bile yaptım (cevazını belirtmek için)." diye cevap verdi.[142]

Ayrıca Darimî, "Abdest ancak hadesden dolayı gerekir" meâlindeki hadîs-i şerif ile çıkarımda bulunarak, her namaz için yeni bir abdest almanın müstehab olduğunu söylemiştir.

"Ümmetime meşakkat vermeyeceğini bilseydim, her namaz için yeni bir abdest ile emrederdim ve her abdestle beraber (dişleri) misvaklamayı vâ-

141 Ebû Dâvud/Taharet - Müsned-i Ahmed; Abdullah b. Hanzele: El-Ensari'den

142 Buhari/Vudû': 54. Ebû Dâvud/Taharet: 65. Tirmizi/Taharet: 100. İbn Mâce/Taharet: 72. Dârimî/Vudû: 3,46. Ahmed: 3/132, 154, 260. 5/301

cib kılardım."[143] Meâlindeki hadîs her namaz için abdestli bulunduğu halde abdest almanın gerekli olmadığına çok açık şekilde delâlet etmektedir. Nitekim müctehit imamların hemen hepsi bu sahih rivâyetleri delil saymışlardır.

"Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) her namaz için bir abdest alırdı." meâlindeki hadîs-i şerif, yukarıdaki hadîs-i şeriflerle açıklanmakta ve bunun vâcib olmadığı neticesi ağırlık kazanmaktadır. Hem koyun ve keçi etinden dolayı abdest alıp almayacağını soran adama, "Arzu edersen al, arzu edersen alma" buyurması, daha önceki abdestle namaz kılmakta bir sakınca olmadığına delâlet etmektedir.

130 nolu hadis ile ne kadar çıkarım yapılmışsa da, isnadında Süveyd b. Ebî Hâtim bulunuyor ki bu zat zayıftır. Nevevi de onun zayıf olduğunu söylemiştir.

Hem hadis-i şerifte geçen "tahir" sıfatı, mümin hakkında kullanıldığı gibi, büyük ve küçük hadesten temizlenen kimse hakkında da kullanılır. Aynı zamanda bedeninde necaset bulunmayan kimseye de delâlet eder. Nitekim Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "Mümin necis olmaz." buyurmuştur. O bakımdan tahir tabiri abdestli olan kimse demek değildir.

133 nolu Tavus tarikiyle rivâyet edilen hadîsi İbn Huzeyme ve İbn Hibban sahihlemişler. Tirmizî, "Bu hadîs merfu ve mevkuf rivâyet edilmiş; merfu oluşu sadece Atâ' hadîsinden bilinmektedir." demiştir. Atâ'nın bunu merfu mu, mevkuf mu rivâyet ettiğinde ihtilâf edilmiştir. Nesâi, Beyhakî, İbn Salah, Münzirî ve Nevevî mevkuf olduğunu kabul etmişlerdir. Ref, rivâyeti ise zayıftır.

Hafız İbn Hacer ise, Atâ' b. Sâib'in sadûk olduğunu, ondan bazen merfu' bazen da mevkuf rivâyetler vardır. Ama kendisi güvenilirdir, demiştir.

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Yemen'de Amr b. Hazım'a yazdığı mektupta: "Kur'ân'a ancak tahir olan el sürebilir." meâlindeki hadîs-i şerifi

143 Ahmed: 1/80, 120, 214, 221. 366 - 2/28, 94, 231, 245, 250, 259, 287, 313, 384, 400, 429, 433, 473, 496, 502, 517, 531 - 3/442 - 4/114, 116 - 5/193, 410 - 6/150, 325, 429

Zeylâî kendi kitabında naklederek bunun ayrıca İbn Ömer'den, Hakim b. Hüzam'dan ve Osman b. Ebî As'dan da rivâyet edildiğini kaydetmektedir.

Amr b. Hazım'dan rivâyet edilene Nesâî kendi Sünen'inde Kitabü'ddiyat bölümünde; Ebû Dâvud Merasil'de Muhammed b. Bekâr b. Bilâl'dan o da Yahya b. Hamza'dan, o da Süleyman b. Erkam'dan, o da Zühri'den, o da Ebûbekir b. Muhammed b. Muhammed b. Amr b. Hazım'den rivâyet etmiştir.

Bu konudaki İbn Ömer (radıyallahu anh) hadîsini Taberânî kendi Mu'cem'inde, Darekutnî ve Beyhakî kendi Sünenler'inden rivâyet etmişlerdir. Râvileri arasında Süleyman b. Musa bulunuyor ki, bu zat hakkında farklı tesbitler yapılmıştır. Buhari, onun münkerlere yer verdiğini söyler. Bazıları ise onu sika kabul eder. Nesâî ise, "o kavi değildir," demiştir.

Bu konuda Osman b. Ebû As hadîsini ise, Taberânî kendi Mu'cem'in de rivâyet etmiştir. Bu rivâyet üzerine farklı tesbit söz konusu değildir. İsnadında bir aksaklık görülmemiştir.[144]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Namaz ancak abdestli bir halde kılınabilir. Abdestsiz namaz sahîh değildir, kabul olunmaz.
2. Her namaz için bir abdest şart değildir. Bir abdestle birkaç vakit namaz kılmakta bir sakınca yoktur.
3. Her namaz için yeni bir abdest almak müstehabdır.
4. Abdestsiz bir halde mushafa el sürmek câiz değildir. Ancak Dâvud Ez-Zahirî'ye göre, câizdir.
5. Tavaf bir bakıma namaz demektir, abdestsiz yapılması mekruhtur. (Bu Hanefîler'in ictihadıdır. Şâfiî ve diğerleri için haramdır.)
6. Hile, hıyânet, gasb ve hırsızlık yoluyla elde edilen bir maldan verilen zekât ve sadaka Allah katında makbul değildir.

144 Nasburraye li-Ehadisi'l-Hidâye: 1/197, 198

CÜNÜP KİMSENİN ABDEST ALIP ÖYLE UYUMASI TAVSİYE EDİLMİŞTİR

İslâm her konuda temizliği ön plâna alır. Yatsı namazından sonra cünüp olan kimsenin o vaziyette uyuması hoş karşılanmamış, cinsel organını iyice yıkayıp namaz abdesti gibi bir abdest aldıktan sonra yatağına uzanıp uyuması tavsiye edilmiştir. Tabiî bu tavsiye, o saatlerde yıkanma imkânı bulanlara göre değildir, herhangi bir sıkıntı yoksa gusledip uyumak daha uygundur. Ancak fecr doğuncaya kadar ki arada farz bir namaz vakti olmadığından daha çok elleri ve utanç yerlerini tertemiz yıkadıktan sonra mümkünse namaz abdesti gibi bir abdest alması müstehab sayılmıştır. Bu, bütünüyle ruh ve beden sağlığını korumaya, maddî ve manevî pislik ve mikroplardan sakınmaya yönelik bir tedbirdir. Aynı zamanda rahat bir uyku uyuyabilmenin de bunda payı vardır.

O bakımdan Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) böyle durumlarda elini ve utanç yerlerini iyice yıkadıktan ve çoğu zaman namaz abdesti gibi bir abdest almadan uyumamıştır.

İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Hz. Ömer Efendimiz (radıyallahu anh) Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den şöyle sormuştur:

"Ya Rasulallah! Bizden biri cünüp iken uyuyabilir mi? "Evet, abdest aldığı zaman uyuyabilir, (bunda bir sakınca yoktur)", buyurmuştur.[145]

وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَنَامَ وَهُوَ جُنُبٌ غَسَلَ فَرْجَهُ وَتَوَضَّأَ وُضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ». رَوَاهُمَا الجَامِعَة وَلِأَحْمَد

145 Buhari/Gusül: 23,27. Hayz: 2. Ezan; 25. Savm: 22,25. Müslim/Taharet: 97. Hayz: 21, 24, 115, 116. Ebu Dâvud/Taharet: 87,79,100. Tirmizi/Savm: 62. Taharet: 87. İbn Mâce/Taharet: 80, 89, 103, 104. Siyam; 27. Nesâi/Taharet: 138, 162, 165, 171. Ahmed: 1/25, 35, 44. 2/17, 36, 102

وَمُسْلِمٍ عَنْهَا قَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا كَانَ جُنُبًا فَأَرَادَ أَنْ يَأْكُلَ أَوْ يَنَامَ تَوَضَّأَ».

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cünüp iken uyumak istediğinde cinsel organını yıkar, namaz için abdest alındığı gibi abdest alırdı."[146]

Yine Hz. Aişe vâlidemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cünüp olduğu zaman, (bir şeyler) yemek veya uyumak istediğinde abdest alırdı."[147]

Ammar b. Yasir (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cünübe, bir şey yemek veya içmek ya da uyumak istediği zaman namaz için abdest alır gibi abdest almasına ruhsat verdi."[148]

Ebu Saîd (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Sizden biri eşiyle cinsel temasta bulunduktan sonra tekrar temasta bulunmak isterse abdest alsın."[149]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Cünüp kimsenin yıkanmadan uyumasında veya tekrar cinsel temasta bulunmasında bir sakınca yoktur. O vaziyette uyumak isterse, namaz abdesti gibi abdest alması müstehabdır. Abdest almadan uyuyabilir. Çünkü abdest bi-nefsihi yakınlık değildir, namaz ve benzeri ibâdetleri yerine getirmenin şartıdır. Uyumakta böyle bir şey söz konusu değildir.

Ayrıca, cünüp kimsenin bir şey yemek veya içmek istediğinde sadece elini yıkayıp ağzını çalkaması yeterlidir.

---

146 Kütüb-i sitte.

147 Müslim/Ahmed b. Hanbel 6/102,119,192,279

148 Ebû Dâvud/Taharet: 88. Tirmizi/Taharet: 78. Müsned-i Ahmed.

149 Beşler rivâyet etmiştir. (Buhari hâriç)

Şafiîler'e göre: Bu konuda baş kısma aldığımız Hz. Ömer Efendimiz (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen hadîs-i şerifle ve Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan rivâyet edilen şu hadîs-i şerifle çıkarım yapmışlardır: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cünüp bir halde elini (gusül) suyuna dokundurmadan uyurdu."[150]

Mâlikîler'e göre: Yahya'nın İmam Mâlik'den, onun da Abdullah b. Dinar'dan, onun da Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayette, Hz. Ömer Efendimiz (radıyallahu anh)'ın, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den geceleyin cünüp olduğunda ne yapmasını tavsiye edeceğini sorması üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "abdest al, cinsel organını yıka ve ondan sonra uyu" diye buyurması delil olarak alınmıştır.

Ayrıca Mâlikîler şu hadîs-i şeriflerle de çıkarımda bulunmuş ve onu delil göstermişlerdir: "Urve'nin kendi babasından, onun da Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yaptığı rivayette Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) şöyle demiştir: "Sizden biri eşiyle cinsel temasta bulunur ve sonra da gusletmeden uyumak isterse, namaz için alınan abdest gibi bir abdest almadıkça uyumasın."

İmam Mâlik'in Nâfi'den yaptığı rivâyete göre: "Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) cünüp iken uyumak veya bir şey yemek istediğinde yüzünü ve dirseklere kadar iki elini yıkar, başını meshettikten sonra yemek yer veya uyurdu."[151]

Böylece Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh)'ın ayaklarını yıkamadığı, sadece abdest organlarından ikisini yıkayıp başını meshetmekle yetindiği anlaşılıyor. Çünkü sözü edilen hususta abdest almak, namaz kılmak, tavaf yapmak veya Kur'ân-ı Kerim'de el sürmek ve okumak için değil, temiz bir vaziyette, cenabetin ağırlığını hafifleterek uyumaktır. O bakımdan ayaklarını yıkamaya gerek görmemiştir. İslâm fıkhında senet ve kaynak kabul edilen Abdullah b. Ömer'in böyle yapması, mutlaka bir sünnete dayanmaktadır.

---

150 Bedâyi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/38'den özetlenerek.

151 Muvatta-i Vudu'ü'l-Cünüb faslı. Tenvîrü'I-Havâlik: 1/67, 68

Mâlikiler'in de görüşü bu doğrultudadır.

Hanbeliler'e göre: Cünüp kimse sadece abdest alıp mescidde oturabilir. İshak b. Rahuye de aynı görüştedir. İlim ehlinden çoğu, bu câiz değildir, demiştir.

Hanbeliler bu hususta Zeyd b. Eslem (radıyallahu anh)'dan yapılan şu rivâyeti delil saymışlardır: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabı abdestsiz bir vaziyette mescidde oturup konuşurlardı. Bazısı da cünüp olduğu halde sadece abdest alıp içeri girerek sohbete katılırdı."[152]

Bu haber, onların sözü edilen konuda icma ettiklerini ve umuma has bir hüküm taşıdığını gösterir. Hem abdest alınınca hades hükmü hafiflemiş olur; su bulunmadığı zaman yapılan teyemmüme benzer.

Cünüp kimsenin sadece abdest almasıyla hadesi hafifletmesinin delili şudur: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cünüp kimseye uyumak istediği zaman abdest ile emretmiştir. Bir şey yemek veya içmek isteyene veya henüz yıkanmadan tekrar cinsel temasta bulunmaya teşebbüs edene abdest müstehab kılınmıştır. Ama ayhali olan kadın abdest alsa bile camide oturması mübah değildir, çünkü onun bu durumda aldığı abdest geçerli sayılmamıştır.[153]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

145 nolu hadisi, Buhari ve Müslim şu değişiklikle rivâyet etmişlerdir: "Abdest alsın, sonra uyusun." Yine bu ikisinin bir diğer rivâyetinde şu farklılık göze çarpmaktadır: "Abdest al, cinsel organını yıka, sonra uyu." Bu son lafzın içinde bulunduğu hadîsi İmam Mâlik aynen Muvatta'da rivâyet etmiştir.

İmam Nevevî diyor ki: "Ömer hadîsi emir sıgasıyla ve şart sıgasıyla gelmiştir. Zahirine bakıp hükmedenler, gusletmeden uyumak isteyen cünüp kimsenin abdest almasını vâcib kabul etmişlerdir. Zahirîler ve Malikiler'den

152 el-Muğnî: 1/146
153 el-Muğni: 1/146

İbn Habîb aynı görüştedirler. Cumhur ise bunun müstehab olduğuna inanır. Müctehit imamların da ictihadı bu doğrultudadır. Nitekim İbn Huzeyme ile İbn Hibban'ın kendi Sahihler'inde İbn Ömer'den tahrîc ettikleri hadis-i şerifte şöyle denilmiştir: Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bizden biri cünüp iken uyuyabilir mi? diye sorulduğunda şu cevabı vermiştir: "Evet, uyuyabilir, isterse abdest alır."

İlim adamlarının çoğu, bu durumda abdest alınırken İbn Ömer'in yaptığı gibi değil, namaz için alınan abdest gibi, tastamam bir abdest alınır. Çünkü "namaz abdesti gibi" tabiri, her türlü farklı görüşü reddetmektedir. İbn Ömer (radıyallahu anh)'a gelince, belki bir mazeretinden dolayı ayaklarını yıkamamış olabilir. Bununla beraber İbn Ömer (radıyallahu anh)'ın yaptığı temizlik gibi bir temizlik yapmakta hiçbir sakınca yoktur. Çünkü abdest ile tavsiye, ağırlığı hafifletmek, temizliği sağlayıp öylece rahat bir uyku uyumaktır.

Nitekim İbn Ebî Şeybe'den sika rical senediyle Şeddad b. Evs (radıyallahu anh)'dan buyurmuştur ki: "Sizden biri geceleyin cünüp olduğunda, uyumak isterse, abdest alsın, çünkü abdest cenabet guslünün yarısıdır."[154]

Gerek konunun başında, gerekse bu arada rivâyet edilen hadîs-i şeriflerin çoğu Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in fiiline dayanmaktadır. Ömer ve Ebû Said hadisleri ise, görüşüdür, yani Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mübarek dilinden çıkan sözlerle sabittir.

İlim adamlarından bir kısmı, cünüp kimse gusletmeden bir şey yemek ve içmek veya uyumak isterse, abdest alır, ama tekrar cinsel temasta bulunmak isterse, önce gusletmesi daha faziletlidir, demişlerse de Buhari ve Müslim'in sahîh bir senedle Hz. Enes (radıyallahu anh)'dan yaptıkları rivâyette deniliyor ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir tek gusülle zevcelerini dolaşır (onlarla cinsel temasta bulunurdu)." Bu, namaz vakti geçmiyorsa, özellikle gece saatlerinde cünüp olduktan sonra hemen yıkanmanın vâcib olmadığını gösterir.

154 Neylü'l-Evtar: 1/254

İmam Nevevî de aynı görüşte olup sadece ikinci defa cinsel temasa geçmeden yıkanmanın müstehab olduğunu söylemiştir. Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bir gecede eşlerine ayrı ayrı uğrayıp her biriyle cinsel temasta bulunduktan sonra yıkandığını Ahmed b. Hanbel ve diğer Sünen sâhibleri Ebû Râfis (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen hadîs-i şerifle belirtmişlerdir. Hatta bunun farkına varan sahabiden biri, "Ya Rasulallah! Hepsi için bir gusülle yetinseniz ya" deyince, "böyle yapmak daha iyi ve daha temizdir." buyurmuştur.

Bu her iki şeklin cevazına delâlet etmekte ve diğer konularda olduğu gibi kolaylığı getirmektedir. Aynı hususu Sıddık Hasan Han, Bülûğu'l-Merâm şerhinde belirterek abdest almak mendupsa da her iki halin câiz olduğunu söylemiştir.[155]

Dörtlerin Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan rivâyet ettikleri hadis-i şerifte ise, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cünup iken suya dokunmadan uyuduğuna gelince bu, illetlidir. Musannif, illet sebebini Ebu İshak'ın El-Esved'den, onun da Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yaptığı rivâyet olarak açıklamıştır. Nitekim Zehebî bu zatın münker olduğunu söyledikten sonra İbn Hibbân'ın, "Ebu İshak'ın hadîs-i şerifi delil sayılmaz" dediğini nakletmiştir.[156]

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in cünüp iken bir şey yemek veya içmek istediğinde iki elini yıkadığı ve sonra yiyip içtiği rivâyetine gelince: Hazreti Aişe validemiz (radıyallahu anha) diyor ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), cünüp iken bir şey yemek veya içmek istediğinde iki elini yıkadıktan sonra yiyip içerdi."[157]

Diğer bir rivâyette ise Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) şöyle söylemiştir: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in eşlerine ihtiyacı olduğu zaman

155 Fethü'l-Allâm li-Şerhi Bülûğu'l-Meram: 1/61

156 Mizanü'l-İ'tidal Fi-Nakdi'r-Rical, 4/488- 9941 nolu Ebu İshak.

157 Ebû Dâvud/Taharet: 87,88. Müslim/Hayz: 22. Nesâi/Taharet 162,164. İbn Mâce/Taharet 103,104. Taberânî/Et'ime: 36, vudu: 79. Ahmed, 6/102, 119, 192, 279

onlara gelip (hacetini yerine getirdikten sonra) döner ve suya dokunmazdı."

Tirmizî'nin yaptığı rivâyette ise şu lafızlarla Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan nakledilmiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cünüp iken uyur ve suya dokunmazdı."[158]

157 nolu hadîs sahîh kabul edilmiş, hiç kimse bunun zayıf olduğunu söylememiştir. **158** nolu hadisler ise, İmam Ahmed'e göre, sahih değildir. Ebu Dâvud bu rivâyetin vehm olduğunu belirtmiş; Yezîd b. Harun onun hatalı olduğuna dikkatleri çekmiştir. Ahmed b. Sâlih ise bu hadîs-i şerifin rivâyet edilmesi helâl değildir, diyerek sahih olmadığını söylemiştir. Ancak Beyhaki onu sahihlemiştir.

Bununla beraber ilim adamları "uyurdu da suya dokunmazdı" sözünü, gusletmek için suya dokunmazdı şeklinde yorumlamışlardır. Öyle ki: Ellerini yıkar, bazen abdest de alır, ancak gusletmezdi. Çünkü gece yarısından sonra teheccüd namazına kalkıncaya kadar müsait bir vakit söz konusu idi.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Yatsı namazı kılındıktan sonra cünüp olan kimsenin abdest alıp öylece uyuması müstehabdır. Yatsı namazını kılmak şartıyla cünüp bir halde uyumakta bir sakınca yoktur.
2. Abdest alırken, ayaklarını yıkamadığı takdirde bir şey gerekmez. Nitekim İbn Ömer (radıyallahu anh) öyle yapmıştır.
3. Cünüp iken bir şey yemek veya içmek istendiğinde, elleri iyice yıkamak sünnettir. Bu arada ağza su alıp çalkalamak müstehabdır. Abdest almak da müstehab sayılmıştır.
4. Cinsî temastan sonra henüz gusletmeden önce tekrar temasta bulunmak isteyen kimsenin cinsel organını yıkaması ve namaz abdesti gibi bir abdest alması müstehabdır.

158 Müsned-i Ahmed - Ebû Dâvud - Tirmizî.

5. Her cinsel temas için gusletmek gerekmez; birkaç defa temasta bulunan kimsenin hepsi için bir defa gusletmesi kâfidir.

IV. KONU

GUSÜL

GUSÜL

Bulûğ (ergenlik), yetişmiş bir çocuğun, erkekse baba, kızsa anne olabilecek yaşa gelmesidir. Buna erkek çocuklarda daha çok âkıl baliğ olmak denir. Hayatın bu dönemine erişmiş bir gençte üretim organları artık iyice gelişmiştir. Delikanlıda erkeklik bezleri salgı yapmaya başlamış kızda da yumurtalık aşılanmaya hazır yumurta yapabilecek hale gelmiştir.

Erkek ve kadının cinsel organından şehvetle dışarı çıkan az koyu ve sarımtırak sıvıya meni denir.

Her vesileyle temizliği ön plâna alan ve insan sağlığını koruyan İslâmiyet bu durumda gusletmeyi emreder. Böylece din insan hayatının her bölümüyle ilgilenir ve onu başıboşluktan kurtararak atılan her adımda, yapılan her işte ve düşünülen her konuda yüce yaratanı hatırlatır, kul ile Allah (celle celaluhu) arasında kopmaz bağlar vücuda getirir.

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ كُنْتُ رَجُلًا مَذَّاءً فَسْأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: «فِي الْمَذْيِ الْوُضُوءُ وَفِي الْمَنِيِّ الْغُسْلُ». رَوَاهُ أَحْمَدُ وَابْنَ مَاجَه والتِرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ ولأَحْمَد: فَقَالَ: «إِذَا حَذَفْتَ الْمَاءَ فَاغْتَسِلْ مِنَ الْجَنَابَةِ فَإِذَا لَمْ تَكُنْ حَاذِفًا فَلَا تَغْتَسِل».

Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, şöyle demiştir:

"Ben kendisinden çok mezi akan bir adamdım. Bundan dolayı (gusül gerekip gerekmeyeceğini) Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sordum; buyurdu ki: "Meziden dolayı abdest, menîden dolayı gusül gerekir."[1]

1 Buhari/İlim: 51, Vudu: 34, Gusül: 13. Müslim/Hayz: 17. Ebû Dâvud/Taharet: 82. Nesâi/Taharet: 111,119, Gusül, 28. Ahmed 3, 1/80, 82, 87, 107, 129, 145. 6/5.

Ahmed b. Hanbel'in yaptığı rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"(Erkekten salgılanan) suyu fışkırtarak dışarı attığında cenabetten dolayı guslet; fışkırtmadığı takdirde gusletme."[2]

Ümmü Seleme validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayette, Ümmü Süleym şöyle demiştir:

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e dedim ki: Ya Rasulallah! İhtilam olduğu zaman kadına gusül gerekir mi?

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Evet, kadın (üreme organının salgıladığı) suyu gördüğü zaman (gusül gerekir.)"

Bunun üzerine Ümmü Seleme validemiz (söze karışarak) sordu "Kadın da ihtilam olur mu?"

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: "Ellerin toprağa muhtaç olsun! Kadına çocuğu neden benzer?" buyurdu.[3]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Guslü gerektiren sebepler üçtür. Onlardan biri cenabettir. Bu ise iki şeyle sübut bulur: Meninin şehvetle fışkırarak dışarı çıkmasıdır. Uyanık ve uyku hali arasında bir fark yoktur. Buradaki şehvet, erkeklik bezinden ve kadının yumurtalığından meninin şehvetle ayrılması demektir. Bu, kadına elle dokunmaktan veya şehvetle bakmaktan veya uykuda iken ihtilam olmaktan ya da istimnadan kaynaklanır.[4]

Cenabetin sözlük mânası, meninin şehvetle çıkmasıdır. "Adam cünüp oldu," yani kadınla cinsel temasta bulunarak şehveti yerine getirdi, demek-

2 Ahmed: 1/107

3 Buhari/İlim: 50. Tefsir: 33, Edeb: 93. Müslim/Hayz: 29, 32, 33. Ebû Dâvud/ Taharet: 95. Nesâi/Taharet: 130, Nikâh; 52. İbn Mâce/Taharet:107. Darimi/Vudu: 76. Taberani/Taharet 84. Ahmed: 3/81, 302. 6/309

4 Fetâvâyı Hindiyye: 1/14'den özetlenerek. Şerhu Fethi'l-Kebir - 1/40, 41

tir. Hadîs-i şerifte geçen "meninin çıkması", şehvetle çıkmaya yorumlanır.[5]

İmam Ebû Yusuf, şehvetle yerinden ayrılan meni şehvetle fışkırarak değil de, şehvet sakin olduktan sonra dışarı çıkarsa, bundan dolayı gusül gerekmez diyerek hadîs-i şerifte kasdedilen çıkışın bu anlamda olduğuna yorumlamıştır.

Şâfiîler'e göre: Guslü gerektiren sebepler beştir. Onlardan biri de meninin ya alışılagelmiş olarak her zaman çıktığı yerden, ya da mutad yolu kapalıysa sulb veya terâibden çıkmasıdır. Sulb, erkeklerde bel nahiyesine verilen bir isimdir. Terâib, kadınlarda göğüs kemikleri nahiyesine denir.[6]

Alışılmış ve adet üzere olmayan yoldan çıkan meni şu dört özelliğinden biriyle bilinip tanınır: Fışkırarak çıkmak, fışkırmayıp lezzet duyularak çıkmak, az geldiği için hem fışkırmadan, hem de fazla lezzet duyulmadan çıkarsa, ekşimiş hamur kokusu neşretmek, bu durumda çıkıp kurumuşsa kurumuş yumurta akına benzemek. Bunlardan hiçbiri yoksa o çıkan sıvıdan dolayı gusül gerekmez.[7]

Anlaşıldığı gibi, Şâfiîler, meninin mutlaka yerinden şehvetle ayrılmasını veya şehvetle dışarı fışkırmasını gerekli görmemişler, onda sadece belirttiğimiz dört vasıftan birinin gerçekleşmesini dikkate almışlardır.

Aranılan dört vasıfta kadın ve erkek arasında fark yoktur. Hangisinden çıkan sıvı belirtilen vasıflardan birini taşıyorsa, o takdirde çıkan sıvının meni olduğu kabul edilir ve guslü gerektirir.[8]

Şâfiîler bu konuda "el-Mâu mine'l-mâi" = "Su, sudan dolayı gerekir" meâlindeki hadîs-i şerifle çıkarım yapmışlardır.

---

5 Şerhu Fethi'l-Kebir 1/41

6 Bu tarif, şâfiî fukahasına aittir. Müfessirler ise bu iki tabir üzerine çok farklı görüş ve yorumlar ortaya koymuşlardır.

7 Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 11/18. Minhacü't-Tâlibin ve Umde tü'l-Müftin: 5

8 Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 11/18. Minhacu't-Tâlibin ve Umdetü'l-Müftin: 5

Mâlikiler'e göre: Cinsel temassız lezzet ile dışarı çıkan meniyle, lezzet duyduktan bir süre sonra çıkan meniden dolayı gusül gerekir. İsterse bu durumda meni çıkmadan gusletmiş olsun, isterse olmasın farketmez, her iki halde de lezzetten bir süre sonra meninin çıkması guslü gerektiren sebeplerden biri sayılır. Ama duyulan lezzet cinsel temastan meydana geliyor, duhul meydana geldiği halde inzal gerçekleşmiyor ve cinsel organını dışarı çektikten sonra inzal meydana geliyorsa, bu durumda, inzal meydana gelmeden gusletmişse, artık tekrar gusletmesi gerekmez.[9]

Hanbeliler'e göre: Guslü gerektiren sebepler altıdır. Onlardan biri, meninin dışarı çıkmasıdır. Meni, kalın bir sıvıdır, şehevî duygu kabardığında fışkırarak dışarı atılır. Kadının menisi ise, ince ve sarıdır.

Hanbeliler bu hususta Ümmü Seleym hadîsiyle ve diğer ilgili hadîslerle çıkarım yapmışlardır ve bir hastalık ve soğuktan dolayı olup şehevî bir duygu neticesi olmadan meninin saf olarak tek başına çıkmasından dolayı gusül gerekmez, demişlerdir. Nitekim Ebu Hanife ile Mâlik'in de görüşü budur. Şâfiî ise, bundan dolayı gusül gerekir, demiştir.[10]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Meninin şehvetle yerinden ayrılıp dışarı çıkması guslü gerektirir. (Bu, İmam Ebû Hanife ve İmam Muhammed'e göredir.)

2. Bilinen her zamanki yoldan, orası kapalıysa her zamankinin aksine diğer yoldan (sulh veya göğüs kemiğinden) çıkan meni fışkırarak veya lezzet duyularak veya sadece ekşimiş hamur kokusu neşrederek veya kurumuş bir halde ise, yumurta akına benzer bir vasıfta bulunarak çıkmışsa, o takdirde gusül gerekir (Bu Şâfiîler'e göredir.)

3. Şehevî duygunun kabarmasıyla dışarı çıkan meniden dolayı gusül gerekir. Başka bir sebepten dolayı çıkarsa, guslü gerektirmez. (Bu, Hanbelîler'e göredir.)

9 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/109

10 el-Muğnî: 1/199'dan özetlenerek.

4. Şehvetle yerinden ayrılan meni, ister şehvet ve lezzetle, ister şehvet ve lezzet duygusu kesildikten sonra dışarı çıksın, her iki halde de guslü gerektirir. (Bu, Mâlikîler'e göredir.)

5. Şehvetle yerinden ayrılan meni ister erkekten, ister kadından akıp dışarı çıksın, her ikisi için de guslü gerektirir.

İKİ CİNSEL ORGANIN KAVUŞMASIYLA GUSÜL GEREKİR Mİ ?

Erkek ve kadının cinsel organının sünnet edilen bölümünün kavuşmasına "iltika-i hataneyn" denir. Böyle bir durumda inzal meydana gelsin, gelmesin yani erkek ve kadının menisi dışarı çıksın çıkmasın gusül gerekir. Böylece İslâm her hususta Allah (celle celaluhu)'yu hatırlatmayı amaç edinirken, bir yandan da temizliği her vesileyle ön plâna almıştır. Sünnet yerlerinin mücerred kavuşması da bu iki önemli hususu beraberinde getirmektedir.

Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyete göre, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Erkek, kadının dört şu'besi arasına oturduktan sonra harekete geçmek için gücünü kullanmaya başlarsa, üzerine gusül vâcib olur."[11]

Şuâb: Şi'be'nin çoğuludur. Sözlükte bir şeyden bir bölüm, bir dal, iki boynuz arasındaki kısım, suyolu, dağdaki yarık gibi mânalara gelir. Hadîs-i şerifte ise, ya kadının iki eli ve iki ayağı arası veya iki ayağıyla iki uyluğu arası veya iki bacağı ve iki uyluğu arası manası kasdedilmiştir.

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Adam eşinin dört şi'besi arasına oturur, sonra da onun sünnet yeri kadının sünnet yerine dokunursa gusül gerçekten vâcib olur."[12]

Tirmizî bu hadîsi sahîhlemiştir. Ancak onun tesbit ve rivâyetinde şu cümle yer almıştır: "Sünnet yeri sünnet yerine tecavüz ederse (o sınırı geçerse) gusül vâcib olur."

---

11 Buhari/Gusül: 28. Müslim/Hayz: 87,88. Ebû Dâvud/Taharet: 83. Nesâî- Taharet: 128. İbn Mâce/Taharet: 111. Dârimî/Vudu: 75. Ahmed: 2/234, 393, 347, 471, 520. 6/47, 112

12 Buhari/Gusül: 28. Müslim/Hayz: 87,88. Ebû Dâvud/Taharet: 83. Nesâi- Taharet: 128. İbn Mâce Taharet: 111. Dârimî/Vudu:75. Ahmed: 2/234, 393, 347, 471, 520. 6/47, 112.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Guslü vâcib kılan sebeplerden biri de, inzal meydana gelmeksizin iki sünnet yerinin kavuşmasıdır. Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "sünnet yerleri buluşup haşefe (penisin baş kısmı) kaybolup belirsiz olunca, inzal vaki olsun olmasın gusül vâcib olur," buyurmuştur. Hem böyle bir birleşme inzalin başlıca nedenleri arasında bulunuyordur. O bakımdan tek başına haşefenin kadının cinsel organına girip belirsiz olması, inzal yerine geçer. Dübürle kavuşması da öyle.[13]

Hanefîler bu konuda Ebu Hureyre (radıyallahu anh), Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'nın hadisleriyle ve hemen yukarıda naklettiğimiz hadis-i şerifle çıkarımda bulunmuşlardır.[14]

Şâfiîler'e göre: Guslü gerektiren beşinci sebeb, haşefenin (penisin baş kısmı), o kısım kesikse o miktarda bir kısmın -dikleşmiş olmasa bile- kadının cinsel organına girmesidir. Aynı hüküm belirtilen kısmın dübüre veya bir hayvanın cinsel organına girmesiyle gerçekleşir.[15]

Mâlikîler'e göre: İmam Mâlik bu meselede, "İki sünnet yeri kavuştuğu zaman gusül vâcib olur" meâlindeki Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Aişe (radıyallahu anhuma) hadisiyle, ayrıca Abdurrahman b. Avf'ın oğlu Ebu Seleme'nin Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan "neler guslü gerektirir?" şeklinde sorması ve Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) ona "Sünnet kısmı sünnet kısmına tecavüz edince gusül vâcib olur" açıklamasıyla ve bir de İmam Mâlik'in Ebu Musa el-Eş'âri (radıyallahu anh)'ın Hz. Aişe validemize gelerek, "Adam eşiyle cinsel temasta bulunurken gevşeyiveriyor, meni akıtmıyor, bundan dolayı gusül gerekir mi?" soruyor; o da' "Sünnet kısmı sünnet kısmına tecavüz eder, (haşefe ferce girerse) gusül elbette vâcib olur," diye cevap vermesinden hareketle çıkarımda bulunmuşlardır.[16]

---

13 Şerhu Fethi'l-Kadir: 1/43.

14 Yukarıdaki hadîsi İbn Mace Taharet: 111'de, Ahmed: 2/178'de rivâyet etmiştir.

15 es-Siracü'l-Vehhac Alâ Metni'I-Minhac: 20.

16 Tenvîrü'l-Hevâlik Şerhun Alâ Muvatta'i Mâlik: 66, 67'den özetlenerek.

Hanbeliler'e göre: İki sünnet yerinin kavuşması, yani haşefenin (penisin baş kısmının) kadının fercine girmesi, guslü gerektiren sebeplerden biridir. Sadece sünnet yerlerinin birbirine dokunması, âlimlerin ittifakıyla guslü gerektirmez. Ancak Dâvud Ez-Zahirî bu hususta muhalefet ederek, meni akmadıkça gusül vâcib olmaz demiştir.

Hanbelîler'e göre, medhulu biha (kendisine girilen) diri olsun, ölü olsun, insan olsun hayvan olsun, ferc veya dübüre girsin farketmez, hepsinden dolayı gusül vâcib olur.[17]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

İnzalsız cinsel temastan dolayı gusül gerekeceği hakkında bazı farklı görüş ve rivâyetler olsa dahi dört halîfe, ashab ve tabiin cumhuru bunda görüş birliği göstermişlerdir. O kadar ki, İbn Abdilberr, sahabenin icma ettiğini söylemiştir.

Bazıları ise, "el-Mâu mine'l-mâi = Su, sudan dolayı gerekir," mealindeki Buhari ve Müslim'in ittifakla rivâyet ettikleri hadîs-i şerifle çıkarım yaparak inzal olmadıkça gusül gerekmez demişlerdir.

Tahavî de bu konuda ashabın ileri gelenlerinin görüş ve ictihadını şöyle sıralıyor: Zeyd b. Halid El-Cühenî'den yapılan rivâyette, Hz. Osman Efendimiz (radıyallahu anh)'dan cinsel temasta bulunup meni akıtmayan adamdan soruldu, o şöyle cevap verdi: "Ona ancak abdest almak gerekir." Sonra da şöyle ilâve etti: "Ben bunu Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den işittim."[18]

Aynı râvi diyor ki: Konuyu bir de Ali b. Ebî Tâlib, Zübeyir b. Avam, Talha b. Abdillah ve Ubey b. Kâ'b (radıyallahu anhum)'dan sordum, onlar da Hz. Osman Efendimiz'in dediği gibi cevap verdiler.

Zeyd b. Halid'den yapılan bir diğer rivâyette şöyle dediği tesbit edilmiştir: "Hz. Osman Efendimiz (radıyallahu anh)'dan karısıyla cinsel temasta bulu-

17 el-Muğnî: 204, 205'den özetlenerek.

18 Şerhu Meâni'I-Asâr: 1/53

nup inzalde bulunmayan adamdan sordum. Bana, ona gusül gerekmez, diye cevap verdi. Aynı soruyu gelip Zübeyir b. Avam'a ve Ubey b. Kâ'b'a sordum. Onlar da onun dediği gibi cevap verdiler.[19]

Urve'nin kendi babasından, onun da Ebu Eyyub El-Ensari'den, onun da Ubey b. Kâ'b'dan yaptığı rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "İksalda (inzalsız cinsel temasta) ancak abdest almak (veya temizlik) vardır."

Bu hadîs-i şerifi biraz daha açıklar mâna ve muhtevada diğer bir rivâyet ise Hişam b. Urve'den, o da babasından, o da Ebu Eyyub El- Ensarî'den, o da Ubey b. Kâ'b (radıyallahu anh)'dan rivayetle, dedi ki: Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den cinsel temasta bulunup iksal yapmadan, yani meni akıtmayan adam hakkında sordum. Buyurdu ki: "Kendisine isabet eden şeyi (ıslaklık ve benzeri şeyleri) yıkayıp temizler ve namaz abdesti gibi abdest alır."

Böylece bundan bir önceki hadîs-i şerifte tahur sözünden abdest ve diğer bazı temizliğin kastedildiği anlaşılmış oluyor.

Sözünü ettiğimiz hükmün aksine sahîh rivâyetler tespit edilmiştir. Önce onları nakledip sonra tahlillere geçmek istiyoruz:

Ebu Saîd (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Su (gusül) sudan (meni) dolayı gerekir."[20]

Bunu daha açıklayan ve kuvvetlendiren bir diğer rivâyette ise şöyle deniliyor: Ebu Hureyre (radıyallahu anh) diyor ki: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ensardan bir adama haber gönderip çağırttı. O da biraz gecikerek geldi. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: "Seni alıkoyan neydi?" diye sorunca o da, "Eşimle cinsel temasta bulunuyordum, derken senin habercin gelince (olduğu gibi bırakıp) yıkandım ve benden bir şey (akıntı, inzal da) ortaya çıkmadı." diye cevap verdi. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve

19 Şerhu Meâni›l-Asâr: 1/54

20 Şerhu Meâni'I-Asâr: 1/54.

sellem) ona: "Su (gusül) sudan (meni) dolayı gerekir. Gusül meni akıtan üzerine vâcib olur"[21] buyurdu.

Tahavî bu hadîsi açıklarken diyor ki: "Bir cemaat bu hadîs-i şerifle çıkarım yaparak, eşiyle cinsel temasta bulunup meni akıtmayan kimseye gusül gerekmeyeceğini söylemiştir.

Birincilerin görüşünü savunanlar ise daha önce naklettiğimiz hadîs-i şeriflere ve daha çok Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan rivâyet edilen şu habere dayanarak delil saymışlardır: "Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'ya, eşiyle cinsel temasta bulunup meni akıtmayan adam hakkında soruldu. O şu cevabı verdi; "Benle Resulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) aynı şeyi yaptık ve ondan dolayı ikimiz de guslettik."[22]

Birbirine zıt gibi görünen hadîs-i şeriflerin sıhhatinde şüphe yoktur. Ancak hadîs kritiğini yapan ilim adamlarının tesbitine göre, "Su, sudan dolayı gerekir" meâlindeki hadîsin hükmü kaldırılmıştır. Çünkü bunun, İslâm'ın ilk yıllarında söylendiği ağırlık kazanmış ve ilim adamlarının çoğu mensûh (hükmü kaldırılmış) olduğuna hükmetmişlerdir. Nitekim Sehl b. Saîd'in Ubey b. Kâ'b (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyete göre, adı geçen bu hususta şunu söylemiştir: "Su sudan dolayı gerekir" hükmü İslâm'ın ilk yıllarında idi. Allah emrini sağlamlaştırıp (rayına) oturtunca, o hükmü menedip kaldırdı."[23]

Aynı mânada bir diğer rivâyette ise yine Übey (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Su, sudan dolayı gerekir" hükmü, İslâm'ın ilk yıllarında bir ruhsat idi. Sonra bu ruhsat kaldırılıp men'edildi ve gusüledilmesi emredildi."

İşte büyük sahabi Hz. Übey (radıyallahu anh) konunun başında naklettiğimiz hadîs-i şeriflerin "su, sudan dolayı gerekir" meâlindeki hadîsi neshettiğini söylemiştir. Başka delil aramaya ne gerek.

"Su, ancak sudan dolayı gerekir" mealindeki hadîsi başta Müslim ol-

21 Tahavi - Şerhü Meâni'l-Asâr: 1/55
22 Tahavi - Şerhü Meâni'l-Asâr: 1/55
23 Tahavî - Şerhü Meâni'l-Asâr: 1/57

mak üzere Ebu Dâvud ve başka muhaddisler rivâyet etmişlerdir. Mensûh olduğunu kabul edenler ise hayli çoktur. Zeylâi bu hususa temasla diyor ki:

"Sözü edilen hadîsin hükmü kaldırılmıştır. Çünkü sahih tespitlerle inzal vaki olmaksızın haşefenin kadının fercine girmesiyle gusül gerekeceği belirlenmiştir. Buhari ve Müslim'de Übey b. Kâ'b'ın hadîsi bu cümledendir. Ayrıca Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce'nin Sehl b. Sa'd tarikiyle Ubey b. Kâ'b'den yaptığı sahih rivayette, adı geçenin şu açıklaması, az yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu konuda yeterli bir belge sayılır: "Su, ancak sudan dolayı gerekir" hükmü İslâm'ın ilk yıllarında bir ruhsat idi, sonra bu yasaklandı."

Şeyh Takıyyüddîn, El-İmam adlı eserinde diyor ki: "Bu hadis kusurlu kabul edilmiştir. Çünkü içinde Zühri ile Sehl arasında bir inkıta' söz konusudur. Nitekim Beyhaki, bu hadisi Zührî'nin Sehl'den işitmediğini kesin bir ifade kullanarak söylemiştir. Ancak onun arkadaşlarından işittiği doğru olabilir.[24]

İkrime'den, onun da İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyette, adı geçen "Su ancak sudan dolayı gerekir" meâlindeki hadis-i şerifin yorumunu yaparken şöyle demiştir: Bu ancak ihtilamla ilgilidir. Rüyasında kadınla cinsel temasta bulunduğunu görür fakat inzal meydana gelmezse, ona guslet-mek gerekmez.[25]

Gerek Zeylaî, gerek diğer ilim adamları hem bu rivayeti, hem de yorumu sıhhatli bulmamışlardır.

Fethülallâm müellifi de bu konuda diyor ki: İki sünnet yerinin kavuşmasından dolayı gusül vâcib olur, inzal vaki olsun olmasın farketmez, hükmü bakidir. "Su ancak sudan dolayı gerekir" meâlindeki hadîs bununla nesholunmuştur. Cumhur sözünü ettiğimiz sahîh hadîsle çıkarımda bulunarak bu hadîsin mefhumunun mensûh olduğunu belirtmiştir.[26]

Ebu Cafer Et-Tahavî konuyla ilgili otuza yakın rivâyet tesbit ederek

24 Nasbur'raye li-Ehadîsi'l-Hidâye 3/82, 83'den özetlenerek.

25 Şerhu Meâni›l-Asâr'a 1/56

26 Fethü'l-âllam li-Şerhi Bülûği'I-Meram: 1/58'den özetlenerek.

nakletmiş, bu konuda geniş malzeme vermiştir. Biz sadece birkaç tanesini nakletmiş bulunuyoruz.

Konuyu daha da açıklığa kavuşturmak ve ilgililerin şüphesini bütünüyle gidermek için dört önemli rivâyeti daha kitabımıza naklederek, "Su ancak sudan dolayı gerekir" mealindeki hadisin hükmünün kaldırıldığı hakkında yeterli bilgi vermiş olacağız. Özellikle Übey b. Kâ'b'ın hadîsini diğer önemli kaynaklardan nakletmekte yarar görüyoruz.

Bu konuda Râfi'nin hadîsi üzerinde durulmuşsa da çoğu ilim adamları sıhhatini tesbit ederek çıkarımda bulunmaya elverişli olduğunu belirtmişlerdir. Zeylâî bu hususta geniş bilgi vererek aydınlatıcı tahlillerde bulunmuştur ki, yukarıda kısmen nakletmiş bulunuyoruz. Şevkani de Neylü'l-Evtar'da konuyu yeterince açıklığa kavuşturmuştur.

Ubey b. Kâ'b (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, demiştir ki: "Şüphesiz şu fetva ki; su ancak sudan dolayı gerekir, (hükmü) bir ruhsattır, diyorlar. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), İslâm'ın ilk yıllarında ona ruhsat verdi, sonra da (bu ruhsatı kaldırıp) gusletmeyi emretti."[27]

Diğer bir lafızla şöyle demiştir: "Su ancak sudan dolayı gerekir, hükmü, İslâm'ın başlangıcında bir ruhsat idi; sonra ondan menolundu."[28]

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, şöyle demiştir: "Bir adam, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den, eşiyle cinsel temasta bulunup sonra meni akıtmayıp kendini tutan kimse hakkında sordu. (Hz. Aişe de orada oturuyordu.) Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle dedi: "Doğrusu benle bu (Aişe) aynı şeyi yapıyoruz, sonra da guslediyoruz."[29]

Rafi' b. Hudayc (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Ben eşimin göbeği üzerinde bulunduğum bir sırada Rasulullah Efendimiz (sallalla-

27 Müslim/Hayz: 81. Ebû Dâvud/Taharet: 83. Tirmizi/Taharet i 81. Nesâî/Taharet: 131. İbn Mâce/Taharet 110. Dârimî/Vudu': 74. Ahmed: 3/29, 36- 5/115, 110, 416

28 Sahih-i Müslim.

29 Müsned-i Ahmed.

hu aleyhi ve sellem) beni çağırdı. Meni akıtmadan (boşalmadan) kalkıp guslettim ve dışarı çıkıp durumu Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e anlattım. Buyurdu ki; "Sana bir şey gerekmez. Su (ancak) sudan dolayı gerekir."

Râfi' devamla diyor ki: Ondan sonra Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bize gusletmekle emretti.[30]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Cinsel temasta bulunup meni akıtmayan erkeğin gusletmesi gerekir. Kadının da gusletmesi vâcib olur.
2. İki sünnet yeri kavuştuğunda, yani penisin baş kısmının kadının fercine girip kaybolduğu takdirde hem erkeğe, hem kadına gusletmek vâcib olur. Bu durumda inzal vaki olsun, olmasın hüküm değişmez.
3. Yine haşefenin, yani penisin baş kısmının dübüre girmesiyle de inzal vaki olsun olmasın gusul gerekir. (Tabii böyle yapmak haramdır.)
4. Bu konuda imamların çoğuna göre, diri, ölü, hayvan ve insan hakkında, aynı hüküm geçerlidir. Gerçi ölü ve hayvan ile şehevi temasta bulunmak yasaklanmış ve büyük günahlardan kabul edilmiştir. Ancak bu sınırı aşıp temasta bulunana gusül gerekir mi, gerekmez mi, söz konusudur.

30 Müsned-i Ahmed.

İHTİLÂM OLDUĞUNU HATIRLAYAN FAKAT ISLAKLIK GÖRMEYEN VEYA GÖREN KİMSEYE GUSÜL GEREKİR Mİ?

İhtilâm ergenlik çağına giren erkek ve kızlarda sık sık meydana gelen hallerden biridir. Bazen boşalma olur, bazen olmaz. Hangi durumda gusül gerekir? Konuyla ilgili hadisleri ve müctehit imamların tesbit, görüş ve çıkarımlarını naklettikten sonra bu sorunun cevabı ortaya çıkar.

عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمٍ أَنَّهَا سَأَلَتِ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الْمَرْأَةِ تَرَى فِي مَنَامِهَا مَا يَرَى الرَّجُلُ فَقَالَ: «لَيْسَ عَلَيْهَا غُسْلٌ حَتَّى تُنْزِلَ كَمَا أَنَّ الرَّجُلَ لَيْسَ عَلَيْهِ غُسْلٌ حَتَّى يُنْزِلَ». رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالنَّسَائِيُّ مُخْتَصَرًا وَلَفْظُهُ: أَنَّهَا سَأَلَتِ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الْمَرْأَةِ تَحْتَلِمُ فِي مَنَامِهَا فَقَالَ: «إِذَا رَأَتِ الْمَاءَ فَلْتَغْتَسِلْ».

Havle bint Hakim (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayette, deniliyor ki: Havle (radıyallahu anha) Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) kadının rüyada erkeğin gördüğünü görmesi hakkında sordu. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurdu: "İnzal meydana gelmedikçe (meni akmadıkça) kendisine gusül gerekmez. Nasıl ki erkekten meni gelmedikçe kendisine gusül gerekmiyorsa..."[31]

Ahmed b. Hanbel aynı hadîs-i şerifi şu lafızla tesbit ve rivâyet etmiştir: Havle (radıyallahu anha), Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) rüyasında ihtilâm olan kadından sordu. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şu cevabı verdi: "Islaklık gördüğü zaman gusletsin."[32]

31 Nesâi - Ahmed b. Hanbel, Havle (radıyallahu anha)'dan

32 Ahmed: 6/309

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den, ıslaklık görüp ihtilâm olduğunu hatırlamayan adamdan sordu. Şöyle buyurdu: "Gusleder." Ayrıca ihtilâm olduğunu hatırlayıp kendinde ıslaklık görmeyen adamdan soruldu. Buyurdu ki: "Ona gusül gerekmez."

Bunun üzerine Ümmu Süleym (radıyallahu anha), "Kadın ıslaklığı görür de kendisine gusül gerekir?" diyerek hayretini belirtti. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: "Evet kadınlar ancak erkeklerin bir parçasıdır."[33]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Uykuda ihtilâm olup ıslaklık görmeyen erkek veya kadına gusül gerekmez. İbn Rüstem kendi Nevadir'inde diyor ki: "Adam ihtilâm olup meni cinsel organından dışarı çıkmazsa, kendisine gusül gerekmez. Kadın ihtilâm olur da ıslaklık fercinin zahirine çıkmazsa, yine de gusletmesi gerekir. Çünkü kadın oturduğunda fercinin açık hali söz konusudur. Islâklık bu durumda dışarı çıkmış sayılır.[34]

Adam uykudan uyandığında yatağında veya elbisesinde mezi gibi ıslaklığa rastlar ve uykuda ihtilâm olduğunu hatırlarsa, bi'l- icmâ' kendisine gusül gerekir. İhtilâm olduğunu hatırlamazsa, İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammed'e göre, yine de gusletmesi vâcib olur. Çünkü ıslaklığın mutlaka bir sebebi vardır. Uyku ise ihtilâma elverişli sayılan bir haldir. Mezinin ince oluşu, hava ile veya kişinin aldığı bazı gıda sebebiyle bağlantılı görülebilir. O bakımdan ihtiyaten gusül edilir.[35]

Şâfiler'e göre: Erkek veya kadın uykuda ihtilâm olur da uyandığında ıslaklık görürse, gusül gerekir. Islaklıktan maksat meninin dışarı çıkmasıdır. Kadında ise, oturduğu zaman cinsel organının açık vaziyeti, yani görülen kısmı onun dış kısmı sayılır ve ıslaklık oraya kadar gelmişse, gusletmesi gerekir.

33 Ahmed: 6/256. Ebü Dâvud/Taharet: 94. Tirmizi/Taharet: 92. İbn Mâce/Taharet: 112. Darimi/Vudu 77

34 Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi' 1/30

35 Şerhu Fethi'l-kadir: 1/42

Islaklığa rastlanmadığı takdirde, tek başına uykuda ihtilâm olduğunu gören kimseye gusül gerekmez.[36]

Ancak uykudan uyandığında elbise veya bedeninde gördüğü ıslaklığın meni veya mezi olduğunda şüphe ederse, kendisine her halde gusül gerekmez. Ancak ihtiyaten meni olduğunu düşünerek gusleder. Ama mezi olduğuna daha çok kanaat getiriyorsa, o takdirde, ıslaklığı yıkadıktan sonra sadece abdest almakla yetinir.[37]

Mâlikiler'e göre: Bu mezhep imamlarına göre, uykuda ihtilâm olup uyanınca ıslaklık görmeyen kimseye gusül gerekmez.

Hanbeliler'e göre: Rüyasında ihtilâm olduğunu görür, fakat uyanınca hiçbir ıslaklık belirtisine rastlamazsa, kendisine bundan dolayı gusül gerekmez. İlim ehli bu hususta icmâ etmiştir. Ancak uyandıktan sonra yürüdüğünde meni akmaya başlar veya uyandıktan kısa bir süre sonra meni boşalırsa, o takdirde kendisine gusül vâcib olur. İmam Ahmed'in bu doğrultuda net ve kesin görüşü var. Çünkü durumun zahirine bakılınca, meni yerinden ayrılmış ve uyanıncaya kadar bir duraklama geçirmiş, uyanınca da akmaya başlamıştır.

Bunun aksine uyanınca beden veya elbisesinde meniye rastlar, ama ihtilâm olduğunu hatırlamazsa, yine de gusül gerekir. Bu hususta ayrı bir görüş ortaya koyanı bilmiyoruz.

Bu manâdaki hüküm aynı zamanda Hz. Ömer ve Hz. Osman Efendilerimiz (radıyallahu anhuma)'dan rivâyet edilmiş; İbn Abbas, Atâ, Saîd b. Cübeyr, Şa'bi ve Nehâî ile Hasan, Mücahid, Katade, İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve İshak b. Rahuye de böyle demişlerdir. Çünkü beden veya elbisesinde meninin bulunması, onun hatırlayamadığı ihtilâmın neticesidir. Nitekim rivâyete göre, Hz. Ömer Efendimiz (radıyallahu anh) müslümanlara sabah namazını kıldırıp dışarı çıkınca elbisesinde meniye rastlamış ve "Ben herhalde ihtilâm olmu-

36 Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/18

37 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/109

şumdur." diyerek gusletmiş ve elbisenin o kısmını yıkamıştır. Buna yakın bir olay da Hz. Osman Efendimiz (radıyallahu anh)'dan nakledilmiştir. Aynı zamanda Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), adamın ıslaklık görüp ihtilâm olduğunu hatırlayamadığı sorulunca, şu cevabı verdi: "Gusleder." İhtilâm olduğunu hatırlayıp üzerinde ıslaklık görmeyen adam hakkında sorulunca şu cevabı vermiştir: "Ona gusül gerekmez."[38]

Uykudan uyandığında beden veya elbisesinde ıslaklık görür, ancak onun meni veya mezi olduğunu ayırt edemez, hangisi olduğunu bilmezse, İmam Ahmed'e göre yine de gusletmesi gerekir. Meğerki kendinde ibride (soğuk ve rutebetin ağır basmasıyla meydana gelen bir hastalık, bel gevşemesi de denilebilir) veya benzeri bir rahatsızlık bulunan, o takdirde gusletmesine gerek yoktur. Veya eşiyle oynaşmışsa, o takdirde görülen ıslaklığın mezi olduğu anlaşılır.[39]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Ümmü Seleme hadîsinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "su (meni inzal) ettiğinde gusletmesi gerekir" meâlindeki haberden rüyasında ihtilâm olduğunu hatırlayan ve fakat beden veya elbisesinde ıslaklığa rastlamayan kimseye gusül gerekmeyeceği açık şekilde anlaşılıyor.[40]

31 nolu hadis hakkında Süyutî el-Cami'u'l-Kebîr'de "Bu sahihtir" diyor. İbn Hacer el-Fetih'te bundan söz etmiş, ancak sahih, gayr-i sahîh bir ifade kullanmamıştır.

33 nolu hadîsin ricali sahîh kabul edilmişse de râvilerinden Abdullah b. Ömer el-Ömeri hakkında farklı tesbitler vardır. Zehebi ise bu zat hakkında şunları tesbit edip söylemiştir: "Kendisi saduk'dur (doğrudur.) Hıfzetme yeteneğinde ise bir şey vardır. Hem Nâfi'den hem de bir cemaatten rivâyet etmiştir.

38 el-Muğnî: 1/202. Fıkhü's-Sünne: 1/65, 66

39 el-Muğni: 1/203

40 Fethü'l-allâm; 1/59

Ahmed b. Ebî Meryem, İbn Maîn'den, bu zatın rivâyetinde bir beis bulunmadığını belirtmiştir. Hadisleri yazılabilir. Dârimi de diyor ki: İbn Main'e sordum, Abdullah'ın Nâfi' hadîsini rivâyetteki durumu nedir, dedim. "Salih ve sikadır" diye cevap verdi. Ahmed b. Hanbel de onun için "Sâlihtir, rivâyetinde bir beis görmüyorum" demiştir. Nesâî ve başkası onun kavi olmadığına dikkatleri çekmişlerdir. İbn Medenî ise, onun zayıf olduğunu söylemiştir. İbn Hibban, onda salahın galib olduğu, ibâdete ağırlık verdiğini, bu yüzden hadîs-i şerifleri hıfzda, ciddi biçimde korumada biraz gaflet etmiştir, o bakımdan fahiş hatâ yaptığı söylenebilir, diyerek görüşünü ortaya koymuştur.[41]

Abdullah hakkındaki görüş ve tespitlerin tamamı dikkate alınınca, rivayetinin sahih olduğu ortaya çıkıyor, daha doğrusu ağırlık kazanıyor. Bununla beraber hadîs iki illetle ma'lül sayılır: Birincisi, Abdullah b. Ömer El-Ömerî'nin râviler arasında bulunması; İkincisi teferrüd edişi. O bakımdan sıhhat ve hasen derecesine pek ulaşmıyor, denilebilir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Uykusunda ihtilâm olduğunu hatırlayan fakat beden ya da elbisesinde ıslaklığa rastlamayan kimseye gusül gerekmez.
2. Uyandığında beden veya elbisesinde ıslaklık bulan, bunun meni olduğuna zann-i galip hâsıl eden kimseye gusül gerekir.
3. Gördüğü ıslaklığın mezi olduğunu kestiriyorsa, gusül gerekmez.
4. Meni ve meziden hangisi olduğunu kestiremiyorsa, ihtiyaten gusleder.
5. Kadın, uykusunda ihtilâm olur, uyandığında fercinin dışında ıslaklık görmez, ancak oturuş vaziyetinde fercinin dışına ulaşan bir ıslaklık bulursa gusleder.

41 Mîzanü'l-İ'tidal: 2/465 - 4472 nolu Abdullah maddesinden özetlenerek.

KÂFİR İSLÂM'A GİRDİĞİNDE GUSLETMESİ GEREKİR Mİ?

Bilindiği gibi, küfür mânevi bir murdarlıktır ki insan ruhunu kirletmekte, kalbini karartmaktadır. O bakımdan inkârcıların Harem sınırına sokulması yasaklanmıştır.

İslâm bu kiri temizleyen, kişinin ruhunu ve kalbini ağartan tek yol ve tek çaredir. Onun için kâfir İslâm'a girince, kelime-i şehadetle birlikte gusledince içindeki o mânevi kirlerle birlikte dışındaki kirleri de temizlemiş olur.

عَنْ قَيْسِ بْنِ عَاصِمٍ أَنَّهُ أَسْلَمَ فَأَمَرَهُ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَغْتَسِلَ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ. رَوَاهُ الخَمْسَةُ إِلاَّ ابْنَ مَاجَه.

Kays b. Âsım'dan yapılan rivâyete göre, adı geçen İslâm'a girince, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona su ve sidir ile yıkanmasını emretmiştir."[42]

Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: Sümame İslâm'a girince, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Onu falan oğullarının hâitina götür de yıkanmasını söyleyin."[43]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Müstehab olan gusülden biri de, İslâm'a giren kâfirin yıkanmasıdır. Nitekim Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), gelip İslâm'a girmek isteyenlere gusletmelerini emretmiştir. Emrin en aşağı derecesi, nedb ve istihbabdır.

42 Buhari/Salat: 76. Müslim. Nesâî/Taharet: 125,126. Tirmizi/Cuma: 72 Sidir güzel kokulu buharlardan bir cinstir.

43 Ahmet: 5/161

Bu hüküm, o İslâm'a girdiğinde cünüp olduğu bilinmediği takdirde böyledir. Cünüp bir halde gelip İslâm'a girdiği biliniyorsa, o takdirde ne yapılır? Meşayih (fıkıh ilminde söz sahibi âlimler) bu hususta farklı görüş ortaya koymuştur: Kimine göre, cünüp olduğu için gusletmesi gerekmez. Çünkü kâfirler, kurbiyeti gerektiren şer'î hükümlerle muhatap değillerdir. Gusül ise niyet getirmek suretiyle yakınlık ifade eder. Bu da kâfir için lüzumlu değildir. Diğer bir kısmı ise, cünüp bir halde İslâm'a girmişse, bundan dolayı gusletmesi gerekir, demiştir.[44]

Fetâvâyı Hindiyye'de ise bu konu şöyle açıklanmıştır: "Guslün çeşitleri dokuzdur: Üçü farzdır. Onlara, cenabetten, hayz ve nifastan dolayı gusletmek farzdır. Biri vâcibdir, o da ölüyü yıkamaktır. Nitekim Serahsî'nin el-Muhit'inde de bu husus belirtilmiştir. Ayrıca kâfir cünüp olduktan hemen sonra İslâm'a girerse, zahir-i rivâyette gusletmesi vâcib olur. Kâfire kadının ayhali kanı kesildikten sonra İslâm'a girerse, bundan dolayı gusletmesi gerekmez.[45]

İbn Nüceym, Kenzü'd-Dakayık şerhinde, cünüp olarak İslâm'a giren kâfirin gusletmesi vâcibdir diyenlerin görüşünü tercih etmiş ve bunun daha sahîh olduğunu belirtmiştir.[46]

Şâfiîler'e göre: İmam Şâfiî diyor ki: Müşrik İslâm'a girince, gusletmesini ve traş olmasını müstehab sayarım. Böyle yapmaz da, cünüp de değilse, sadece abdest alması kâfi gelir ve bu abdestle namaz kılar.[47]

Mâlikîler'e göre: Kâfir İslâm'a girdiği zaman, ister yeni İslâm'a girmiş olsun, ister mürtedlikten dönerek girsin; ister İslâm'a girmeden önce yıkanmış olsun, ister yıkanmamış olsun, küfürdeki günlerinde kendisinden guslü gerektiren bir sebep vücut bulsun bulmasın, gusletmesi vâcibdir.[48] Hristiyan olan eşini cenabetten dolayı gusletmeye zorlayamaz. Ancak ayhalinden

---

44 Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi:1/35

45 Fetâvâyı Hindiyye: 1/10 - Guslü gerektiren sebebler bölümü.

46 el-Bahrü'r-râik: 1/68. Gusül bahsi.

47 el-Ümm: 1/38 - Guslü gerektiren sebebler bölümü.

48 el-Muğni 1/207

temizlenince gusletmesi için icbar eder.[49]

İmam Sevrî'nin de mezhebi budur. Sözü edilen hususta Mâliki mezhebi ile aynı görüştedir.

Hanbeliler'e göre: Hanbelî imamları bu meselede Kays b. Âsim (radıyallahu anh) hadîsiyle çıkarım yapıp buradaki emrin vücubu gerektiğini belirtmişlerdir. Nitekim yapılan rivâyete göre, Sa'd b. Muâz ve Useyd b. Hudayr; Mus'âb b. Umeyr ile Es'âd b. Zürare (radıyallahu anh)'dan İslâm'a girmek istediklerini, girdikleri zaman ne yapmaları gerektiğini sorduklarında onlar şu cevabı vermişti: "Guslederiz, hak olan şehadeti söyleriz."

Kâfir cünüp olduktan sonra İslâm'a girerse, küfür halindeyken yıkanmış olsun olmasın, cenabetten dolayı kendisine gusül gerekmez. Bu, İslâm'a girmekten dolayı guslü vâcib kabul edenlere göredir; aynı zamanda Ebû Hanîfe'nin görüşüdür. İmam Şâfiî ise, her iki halde de gusleder, demiştir. Ebûbekir de bu görüşü seçmiştir. Çünkü teklifin yokluğu guslün vücubunu engellemez. Çocuk ve deli hakkında olduğu gibi... Çocuk ergen olunca, gusleder. Deli iyileşince gusletmesi gerekli olur.

Hanbelîler'in bu hususta delili, erkek ve kadınlardan hayli kişi gelip İslâm'a girdiğinde, hiçbirine cünüp olduklarını hatırlatarak gusletmelerini söylediğinin işitilmediğidir, yani Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) hiç birine böyle bir emir vermemiştir.

İslâm'a giren kimsenin suya sidir karıştırıp yıkanması müstehabdır. Öyle ki, İslâm'a girdiği için gusletmesi vâcib, gusül suyuna sidir karıştırması müstehabdır. Aynı zamanda traş olması da müstehab sayılmıştır. Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in İslâm'a giren bir kişiye, "kendinden küfrün kıllarını giderip at" diye buyurduğu bilinmektedir.[50]

49 el-Müdevvenetü'l – Kübrâ: 1/32

50 El-Muğnî: 1/207-208'den özetlenerek.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Kâfirin İslâm'a girince gusletmesi, bazı müctehidlere göre müstehab, bazısına göre vâcibdir.
2. Cünüp olduktan sonra İslâm'a giren kâfirin gusletmesi, yine bazı müctehidlere göre vâcib, bazısına göre vâcib değildir.
3. Kâfir İslâm'a girince gusledeceği suya sidir veya ona benzer güzel kokusu olan bir madde karıştırıp yıkanması müstehabdır.

AYHALİ (HAYZ) KANI KESİLİNCE GUSLETMEK VÂCİBDİR

Kadının cinsel olgunluk devresinde her ay döl yolundan belirli bir süre kan gelmesine "ayhali" veya "âdet görme" denir. Arapça buna "hayz" adı verilir. Bunun bazı sıkıntıları olmakla beraber birçok faydaları da söz konusudur. İslâm dini, her konuda kolaylık sağladığı gibi, bu hususta da bir takım kolaylıklar getirmiştir: Kadın, âdet görme süresi içinde namaz kılmaz, oruç tutmaz, cinsel temasta bulunmaz. Kur'ân-ı Kerim'e el sürmez, onu okumaz ve Kâbe'yi tavaf etmez. Ancak hac menasikini yerine getirip farz olan tavafı yerine getirmeden âdeti başlar ve kafile de hareket edecek olursa, kadın o vaziyette yıkanıp farz olan tavafı yerine getirir. Bu bir istisnadır ki, zorlayıcı sebeplere dayanır. İleride bu hususlar yeterince açıklanacaktır.

Kadının âdet görme süresi sona erer, kan kesilirse, gusletmesi gerekir. Bununla ilgili hadis-i şerifleri naklediyoruz.

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: Ebû Hubeyş kızı Fatıma'nın (döl yatağından) sık sık kan gelirdi. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e sordu. O da şöyle buyurdu: "O bir damar (çatlamasından gelen) kandır? Âdet görme değildir. Hayız (âdet görme) geldi mi namazı bırak. Gitti mi yıkan ve namaz kıl."[51]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Farz olan gusül üçtür: Birincisi, cenâbetten, ikincisi, âdet görmekten, üçüncüsü, lohusalıktan dolayı farzdır.

Hayz günlerinde cinsel temasta bulunmak âyet ile yasaklanmıştır:

---

51 Buhari/Vudu: 1/63, Hayız: 8, 19. Müslim/Hayız: 62,63. Ebu Dâvud/Taharet: 107, 108, 109, 110. Tirmizi/Taharet: 93,06. Nesâî/Taharet: 133,134, Hayız: 2, 4,6. İbn Mâce/Taharet: 115,116. Taberânî/Taharet: 104. Ahmed: 6/82, 187, 194,464

فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ

Âdet görme halinde iken kadınlardan uzak durun; temizlenmelerine kadar onlara yaklaşmayın. İyice temizlendikleri zaman Allah'ın size emrettiği yerden (üreme organından) onlara yaklaşın."[52]

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de sık sık dölyatağından kan gelen kadına: "Ayhali bulunduğun günler namazı bırak. Sonra (kan kesilince) guslet ve namaz kıl." buyurmuştur. Bu, guslün farz olduğuna delâlet etmektedir.[53]

Şâfiîler'e göre: Guslü gerektiren sebepler beştir. Onlardan biri hayız (âdet görme) dir. Cünüp kimseye namaz kılmak haram olduğu gibi, hayız olan kadına da temizleninceye kadar namaz haramdır.[54]

Allah'ın kitabında açıkça, ayhali olan kadınlar iyice temizlenmedikçe onlara yaklaşmayın! buyurulmuştur. Bu temizlik (sünnetle belirlenen) gusüldür. Âyette geçen birinci tuhür, kanın kesilmesi, ayhali süresinin sona ermesi demektir. İkinci tuhür ise, gusletmektir.[55]

Hanbeliler'e göre: Gerçekte guslü gerektiren hayız (ayhali) ve nifas (lohusalık)tır. Çünkü bunlar birer hadestir. Kesilmesi guslün vücubunun şartıdır, aynı zamanda sıhhatinin da şartı sayılmıştır.

Hayız ve nifastan dolayı guslün vücubunda farklı görüş ortaya koyan olmamıştır. Nitekim Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) birçok hadisleriyle hayızdan temizlenen kadınlara gusletmelerini emretmiştir: Fatıma bint Ebî Hubeyş'e: "Hayızlı bulunduğun günlerde namazı bırak (kan kesilin-

52 Bakara Sûresi: 222

53 Bedayi'u's-Sanayi, fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/38

54 Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/24

55 el-Ümm: 159'dan özetlenerek.

ce, süre dolunca) gusledip namaz kıl!" buyurmuştur ki Buhari ve Müslim bu hadisi ittifakla rivâyet etmişlerdir.[56]

Ayrıca Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Ümmu Seleme, Adiy b. Sâbit, Ümmü Habîbe, Sehl kızı Sehle ve Hamme bint Cahş'a âdet bitince yıkanmayı emretmiştir.[57]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Kadın, hayız kanını istihaze kanından ayırt ettiği takdirde, hayız kanının süresine itibar edip ona göre gusleder.
2. İstihaze olan kadının dölyatağındaki bir damar çatlamasından veya başka bir hastalıktan dolayı kan kaybettiği kesinleşince, özür sahibi kabul edilir ve her namaz vakti girince abdest alır.
3. Hayız âdet görme süresi bitince kesilir ve gusül farz olur.
4. Âdet görme kanı gelmeye başlayınca belli süresi içinde namaz bırakılır. O vaziyette namaz kılmak haram olur.
5. Süresi bitip kan kesilince yıkanmak vâcib olur ve hangi vakit içinde kesilmişse o vaktin namazını kılarak namaza başlar.

56 el-Muğnî: 1/209
57 el-Muğnî: 1/209

AYHALİ VE CÜNÜP OLAN KİMSENİN KUR'AN OKUMASI HARAMDIR

Kur'an-ı Kerim bütünüyle Allah Kelamı'dır. Onu tertemiz melek indirmiştir ve en temiz kalbe ilka etmiştir. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onu hep taharet üzere okumuş ve yazdırmıştır. Ancak sözünü ettiğimiz taharetten maksat nedir? Abdest de bir tuhurdur, gusül de bir tuhurdur.

عَنْ عَلِيٍّ كَرَّمَ اللهُ وَجْهَهُ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقْضِي حَاجَتَهُ ثُمَّ يَخْرُجُ فَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَأْكُلُ مَعَنَا اللَّحْمَ وَلاَ يَحْجُبُهُ – وَرُبَّمَا قَالَ: لاَيَحْجُزُهُ – مِنَ الْقُرْآنِ شَيْءٌ لَيْسَ الْجَنَابَةَ» رَوَاهُ الخَمْسَة لَكِنْ لَفْظُ التِّرْمِذِيُّ مُخْتَصَرٌ: كَانَ يُقْرِئُنَا الْقُرْآنَ عَلَى كُلِّ حَالٍ مَا لَمْ يَكُنْ جُنُبًا, وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ.

Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) (helâya gidip) tabiî ihtiyacını giderdikten sonra çıkar ve Kur'ân okurdu; bizimle beraber et yerdi ve Onu Kur'ân okumaktan -cenabetten başka- hiçbir şey alıkoymazdı."[58]

Tirmizi'nin aynı hadisi şu değişik lafızla rivâyet ettiği belirlenmiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cünüp olmadığı sürece hemen her halükârda bize Kur'ân okuturdu."[59]

İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Cünüp ve ayhali olan kimse

58 Buhari, Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce: Ali'den. (radıyallahu anh)

59 Tirmizi/Taharet; 111. Ahmed: 1/83, 84, 398, 408

Kur'ân'dan hiçbir şey okumasın!"[60]

Câbir (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Ayhali ve lohusa olan kadın Kur'ân'dan bir şey okumasın!"[61]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Abdestsiz bir halde Kur'ân okumakta bir sakınca yoktur. Ancak bu vaziyette mushafa el sürmek câiz değildir. Cünüp kimsenin Kur'ân okuması, mushafa el sürmesi câiz değildir.[62]

Hanefîler bu hususta yukarıda naklettiğimiz hadîslerle çıkarım yapmışlar ve hadisleri delil olarak saymışlardır.

Hayız ve nifasın hükmüne gelince: Namaz kılmaktan, oruç tutmaktan, Kur'ân okumaktan, Mushafa el sürmekten men'edilir. Ancak mushaf üzerindeki kılıfa dokunmasında bir sakınca yoktur. Mescide girmeleri ve Kâbe'yi tavaf etmeleri de yasaklanmıştır.[63]

Şâfiîler'e göre: Abdestsiz kimseye namaz, tavaf, Mushaf'ı taşımak, yapraklarına el sürmek ve sahîh görüşe göre Mushaf'ın cildine dokunmak haramdır. Abdestsiz kimseye haram olan şeyler cünüp kimseye de haramdır, fazla olarak da mescidde oturmak, Kur'ân okumak da haramdır. Ayhali olan kadına, cünüp kimseye haram olan şeyler haramdır; fazla olarak da, mescidin içinden geçmek, oruç tutmak da haramdır.[64]

Hanbeliler'e göre: Bu hususta ki (tahrimi) kerahat, Hz. Ömer, Hz. Ali, El-Hasan, Nahâi, Zührî, Katade, İmam Şâfiî ve rey taraftarlarından rivâyet edilmiştir. İmam Evzaî'ye göre cünüp, hâiz ve nüfesa ancak bineğe binerken, inerken duâ mahiyetindeki âyetleri okuyabilir. İbn Abbas'a göre, virdle-

60 İbn Mâce/Taharet 105. Tirmizi/Taharet: 98
61 Darekutnî Cabir (radıyallahu anh)'dan
62 Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/37
63 Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'g-Şerayi': 1/44
64 es-Siraci'l- vehhac Alâ Metni'I-Minhac: 1/31

rine devam edebilir. Saîd b. Müseyyeb'e göre, Kur'ân okuyabilirler. İçlerinde Kur'ân yok mudur? İmam Mâlik'den yapılan rivâyete göre, ayhali olan kadın Kur'ân okuyabilirse de cünüp okuyamaz. Çünkü ayhali olan kadının günleri uzayıp gitmektedir. Kur'ân okumaktan menedilirse, unutma tehlikesiyle karşılaşabilir.

Nitekim Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'ın "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "cenâbetlik dışında Kur'ân okumaktan alıkoyan hiçbir şey yoktur." demesi bu hususta yeterli delil sayılır. İmam Tirmizî bu hadisin hasen ve sahih olduğunu belirtmiştir.

İbn Ömer (radıyallahu anh)'ın "Ayhali olan ve cünüp kimse Kur'ân'dan bir şey okumasın!" meâlindeki rivâyetinde İsmâil b. Ayyaş bulunuyor ki, Buhari bu zatın zayıf olduğunu söylemiştir. Buhari'ye göre, İsmail b. Ayyaş ancak Şam ehlinden rivâyet edebilir, Hicaz ehlinden yaptığı rivâyetler zayıf kabul edilir.[65] Çünkü kendisi Şamlıdır.

Zehebî ise bu zatı övmekte, kadrini yüceltip güvenilir olduğunu belirtmektedir. Dâvud b. Amr'ın şöyle dediğini naklediyor: "İsmail b. Ayyaş'ın yanında hiç kitap görmedim." Bunun üzerine Ahmed b. Hanbel ona soruyor: "Ne kadar hadîs ezberinde bulunuyordu?" Cevap veriyor: "Birçok hadis ezberimde idi." Bunun üzerine Ahmed b. Hanbel diyor ki: "On bin hadîs ezberinde idi değil mi?" O da, "on bin, yine on bin, yine on bin (yani otuz bin) hadis hıfzetmiş bulunuyordu."[66]

58 no'lu Hz. Ali (radıyallahu anh) hadisini aynı zamanda İbn Huzeyme, İbn Hibbân, Hâkim, Bezzar, Darekutnî ve Beyhâki de rivayet etmişlerdir. İbn Hibban hadîsi sahihlemiştir. İbn Huzeyme ise, "Bu hadîs sermayemin üçte biridir" derken Şu'be, "Bundan daha güzel bir hadîs rivâyet etmedim" demiştir. İmam Şafiî ise, "Hadîs ehli bu hadîsin sıhhatini tespit edememişlerdir" diyerek râvilerinden Abdullah b. Seleme'nin çok yaşlandıktan sonra bunu rivâyet ettiğine dikkatleri çekmek istemiştir. Nevevî ise, Tirmizî'nin bu

65 el-Muğni: 1/143, 144

66 Mîzanü'l İ'tidal, 1/240, 241

hadis-i şerif hakkında diğer muhaddislere muhalefet ederek zayıf olduğunu belirtmiştir, diyor.[67]

60 no'lu İbn Ömer hadîsinin râvî silsilesinde İsmâil b. Ayyaş bulunuyor ki, az önce bu zat hakkında geniş bilgi naklettik.

61 no'lu Câbir hadîsine gelince, rivâyet zincirinde Muhammed b. Fazıl bulunuyor ki, bu zat metruktür ve uydurma hadîs söylediği iddiâ edilir. Ahmed b. Hanbel onun hadîsinin ehl-i kazib hadîsi olduğunu söylerken Yahya onun hadisi yazılmaz, demiştir. Fellâs ise onun yalancı olduğunu belirtmiştir.[68]

Ayrıca aynı ravî rivâyeti mevkufen nakletmiştir ki, rivâyet zincirinde Yahya b. Ebî Enîse (veya Üneyse) bulunuyor ki, bu zat da yalancılıkla isim yapmıştır. O bakımdan İmam Beyhaki sözü edilen hadîs için "kavi değildir" demiş ve Hz. Ömer Efendimiz (radıyallahu anh)'ın cünüp halde Kur'ân okumayı hoş karşılamadığı rivâyetinin sahîh olduğunu belirtmiştir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Abdestsiz bir vaziyette Kur'ân okumakta bir sakınca yoktur.
2. Abdestsiz bir vaziyette Kur'ân'a el sürmek haramdır.
3. Cünüp kimsenin Kur'ân okuması, mushafa el sürmesi haramdır.
4. Ayhali olan kadının o vaziyette, yani temizlenmeden önce Kur'ân okuması, mushafa el sürmesi haramdır. Ancak İmam Mâlik'e göre, mushafa el sürmeden Kur'ân okumasına ruhsat verilebilir.
5. Lohusa olan kadının da durumu bundan farksızdır.

67 Neylü'l-Evtar: 1/266

68 Mizânü'l-İ'tidal: 4/6- 8056 nolu Muhammed b. Fazıl.

CÜNÜP KİMSENİN MESCİDDEN GEÇMESİNE RUHSAT VERİLMİŞTİR

Daha önce de belirttiğimiz gibi, cenabet, arızı bir murdarlıktır ki, guslü gerektirir. Allah'ın güzel nimetlerinden yararlanırken O'nun ismini anmak, iç ve dış temizliği sağlamak kulluğumuzun gereğidir. O bakımdan cünüp kimse mânevi bir kir içinde sayılır. O vaziyette namaz kılması, Kur'ân okuması, camide oturması, tavaf yapması, mushafa el sürmesi haramdır. Çünkü bu saydıklarımızın hepsi edep, terbiye, nezafet, dikkat ve ihlâs isteyen ibâdetlerdir.

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) mescid'den bana seslenerek, bir seccade bana sunuver, buyurdu. Ben de "Doğrusu ben hâiz (ayhali bulunuyorum" dedim. Buyurdu ki: "Senin ayhalin elinde değildir."[69]

Hz. Meymune validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), bizden biri ayhali olduğu halde onun yanına girer de başını onun kucağına kor ve Kur'ân okurdu. Sonra da bizden biri seccadesiyle kalkar, ayhali olduğu halde onu Mescid'e kordu."[70]

Cabir (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Bizden biri cünüp olduğu halde geçmek suretiyle mescidde yürürdü."[71]

Zeyd b. Eslem (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabı cünüp iken mescidde yürürlerdi."[72]

---

69 Müslim/Hayız: 11,12. Ebû Dâvud/Taharet: 103. Tirmizi/Taharet: 101. Nesâi/Hayız: 18. İbn Mâce/Taharet: 12 Darimî/ Vudu 82,108. Ahmed:2 /70

70 Müsned-i Ahmed - Nesâi/Taharet: 173, Hayız: 19

71 Sünen-i Saîd b. Mansür: Cabir (radıyallahu anh)'dan.

72 İbn Münzir: Zeyd b. Eslem (radıyallahu anh)'dan.

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) geldi, onun ashabının evlerinin yüzü (kapıları) mescide doğru idi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Şu evlerin yüzünü mescidden çeviriniz!" Sonra Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) içeri girdi ve ashab-ı kiram da haklarında bir ruhsat iner umuduyla hiçbir şey yapmadılar. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Şu evlerin yüzünü (kapıları) Mescid'den çeviriniz. Çünkü gerçekten ben mescidi ayhali olan kadına ve bir de cünüp kimseye helâl kılmıyorum."[73]

Ümmü Seleme validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şu mescidin yüksekçe yerine girip (çıkıp) yüksek sesle şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki mescid, ayhali olan kadına ve bir de cünüp kimseye helâl değildir."[74]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Ayhali, lohusa ve cünüp kimseye cami ve mescitlere girmek haramdır. Onların girişi ister oturmak, ister geçmek için olsun farketmez. Et-Tahzîb'de ise şöyle deniliyor: "Ayhali olan kadın o vaziyette, içinde cemaatle namaz kılınan mescide giremez." Ancak mescidde su bulunur da başka bir yerden temini mümkün olmazsa girmesine ruhsat verilmiştir. Bunun gibi cünüp ve âdet görme halinde bulunan kadın; bir canavardan, hırsızdan veya soğuktan korkarlarsa, o takdirde cami ve mescitlere girip kalmalarında bir sakınca yoktur. Ancak bu hususta evlâ olan şu ki, mescide saygı olsun diye teyemmüm ederler. Tatarhaniye de de aynı husus belirtilmiştir.

Mescidin damı içi gibidir. Cenaze namazı için cami dışındaki alan ile bayram namazlarının kılındığı açık hava namazgâhları bu hükme girmez, yani bu iki yere cünüp ve ayhalindeki kadın girebilir. Aynı zamanda bu ikisinin kabirleri ziyaret etmesinde de bir sakınca görülmemiştir.[75]

Şâfiiler'e göre: Cünüp kimsenin cami ve mescitlere girip oturması

73 Ebû Dâvud/Taharet: 92. İbn Mâce/Taharet: 126

74 İbn Mâce/Taharet 127

75 Fetevâyı Hindiyye 1/38

haramdır. Ancak içinden yürüyüp geçmek suretiyle girmesine ruhsat verilmiştir. Ayhali iken kadının da cami ve mescitlere girmesi haramdır. Bir kapıdan girip diğer kapıdan çıkmak üzere girdiğinde eğer içeriyi kirletme endişesi yoksa kerahetle câiz olur.[76]

Mâlikîler'e göre: Cünüp ve ayhali olan kadının cami ve mescide girip oturması haramdır. Ancak camiyi kirletmemek kaydıyla, yol içinden geçiyorsa o takdirde geçmesine ruhsat verilmiştir. Zeyd b. Eslem konuyu, şu âyeti okuyarak açıklamıştır: "**Cünüp iken -yoldan geçmeniz müstesnâ- gusledinceye kadar namaza (ve mescide) yaklaşmayın.**"[77]

İmam Mâlik, "abdestsizin mescidde oturmasında" bir sakınca görmediğini belirtmiştir.[78]

Hanbeliler'e göre: Cünüp, lohusa ve ayhali olanların mescidde oturmaları haramdır. Çünkü Cenâb-ı Hakk: "**Ey iman edenler! Sarhoş iken ne dediğinizi bilinceye kadar, cünüp iken, yoldan geçmeniz müstesna, gusledinceye kadar namaza (ve mescide) yaklaşmasın.**"[79] buyurmuştur. Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) demiştir ki: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) geldiğinde, ashabının evlerinin ön cephesi (kapıları) Mescide açılıyordu. Bu bakımdan şöyle buyurdu: "Şu evlerin yüzünü (kapılarını) Mescid den başka yana çevirin. Çünkü gerçekten ben mescidi ne ayhali olan kadına, ne de cünübe helâl kılmıyorum."

Ancak bir ihtiyaçtan dolayı mescidin içine girip diğer kapısından çıkmakta bir sakınca görülmemiştir. O da yol mescidin içinden geçtiği takdirde böyledir. Yol geçmediği takdirde bu câiz değildir.

Mescidin içinde yürüyüp geçmeyi mübah kılanlar şunlardır: İbn Mesûd, İbn Abbas, İbn Müseyyeb, İbn Cübeyr, El-Hasan, İmam Mâlik ve İmam Şâfiî. Sevri ile İshak b. Rahuye (veya Rahaveyh)'den yapılan rivâyete

76 es-Siracü'I-Vehhac: 31

77 Nisa Sûresi: 43

78 el-Müdevvenetü'l-Kübrâ / Mürürü'l-Cünüb 1/32

79 Nisa Suresi: 43

göre, mescidden geçmekten başka çare bulamayan kimse teyemmüm eder. Rey taraftarı olanların da görüşü bu doğrultudadır. Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Ben mescidi ayhali olan kadına ve cünübe helâl kılmıyorum" buyurmuştur.[80]

Hanbelîler bu meselede bir de Hz. Aişe ve Zeyd b. Eslem hadislerini delil saymışlardır.

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

69 no'lu hadîsi Tirmizî sahîhlemiş ve "Müslim'in tashihiyle sahihtir" demiştir. Ancak ayhali olan kadının mescide girmesine cevâz hususunda bu hadîsle çıkarım yapılabilir mi? Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Hz. Aişe validemiz, (radıyallahu anha)'ya "Seccadeyi bana sunuver." buyurmasında iki değişik mâna anlaşılmaktadır: Birincisi, Hz. Aişe validemizin hücresi mescidin tam bitişiğinde idi, o halde eliyle içeriye doğru uzatması söz konusu olabilir. İkincisi, seccadeyi sunması, bizzat içeri girip vermesiyle karşılıklı bir sunum gerçekleşmiş olabilir. Birinci yorum biraz daha ağırlık kazanmıştır. Çünkü sahih tesbitlerle anlaşılmıştır ki, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) mescidi cünübe ve ayhali olan kadına haram kılmıştır.

O bakımdan Süfyan-ı Es-Sevrî, İmam Ebû Hanife ve rey taraftarı müctehitler ayhalinde bulunan kadının mescide girmesi, oturması, içinden yol da olsa yürüyüp geçmesi haramdır, demişlerdir. Diğer müctehit imamlar ise, mescidi kirletme endişesi olmadığı takdirde içinde yürüyüp geçebilir, demişlerdir.

70 no'lu Hz. Meymune (radıyallahu anha) hadîsinin Nesâi'deki isnadı şöyledir: Muhammed b. Mansur bize haber verdi, o, Süfyan'dan, o da, Menbuz'dan, o da müminlerin anası Meymune validemiz (radıyallahu anha)'dan rivâyet etmiştir. Muhammed b. Mansur sika (güvenilir)'dir. Menbûz'a gelince, İbn Maîn gibi değerli bir hadîs hafızı onun da sika olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda hadîsin rivâyet olarak birçok şahidleri vardır. Ayhali kadının

80 Ebu Dâvud Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan

hücresinde Kur'ân okunduğu Buhari ve Müslim'de rivâyet edilmiştir.

71 no'lu Câbir (radıyallahu anh) hadîsiyle **72** no'lu Zeyd b. Eslem (radıyallahu anh) hadîsi çıkarım yapılmaya uygun görülmüştür. Nitekim cünüp kimsenin mescidin içinden geçip gitmesine cevâz verenler bu rivayetleri delil saymışlardır. İbn Mes'ud, İbn Abbas ve İmam Şâfiî onların başında gelmektedir. İmam Ebû Hanife ile diğer rey tarafdarları **73** no'lu Hz. Aişe hadîsiyle çıkarım yapıp cünüp ve ayhali olan kadının cami ve mescidlere girmesine, oturmasına ve yol olarak geçmesine cevâz vermemişlerdir.

Nitekim sözünü ettiğimiz hadîs sahîh kabul edilmiştir.

74 no'lu Ümmü Seleme hadisine gelince, onu aynı zamanda Taberânî de rivâyet etmiştir. Ebû Zer'â ise, Hz. Aişe hadisinin sahih olduğuna dikkatleri çekmiş ve Ümmü Seleme hadîsi hakkında biraz şüphe göstermiştir. İbn Hazm da bunun zayıf olduğunu ve râvîlerinden Eflet b. Halîfe'nin meçhûller arasında sayıldığını belirtmiştir. O bakımdan Eflet'in rivâyetini delil olarak göstermek sahîh değildir, diyerek Hz. Aişe hadîsine ağırlık vermiştir. Oysa İbn Hazım'ın bu tesbiti pek ilgi görmemiştir. Çünkü İbn Hibban gibi değerli hadîs hafızı onun sika (güvenilir) olduğunu tesbit etmiştir. Ebû Hâtim onun hadis ilminde şeyh olduğunu, Ahmed b. Hanbel, rivâyetinde bir sakınca bulunmadığını söylemiştir.

Zeyd b. Eslem hadîsi üzerinde duranlar ise, rivâyet zincirinde Hişâm b. Sa'd bulunuyor ki, Ebu Hâtim onun rivâyetini delil olarak saymak sahih değildir, demiştir. Aynı zamanda İbn Maîn, Ahmed b. Hanbel ve Nesâi onun zayıf olduğunu tesbit etmişlerdir.[81]

Zeylâî ise, "Hz. Aişe hadisinin sahih olduğu söyleniyorsa da, ben onun ancak hasen olduğunu söyleyebilirim" demiştir.

Seyyid Sabık bu konuyu işlerken Hz. Aişe hadîsiyle Ümmü Seleme hadîsiyle çıkarım yaptığını ve o nedenle cünüp kimsenin, ayhali olan kadının mescidde oturmalarına ruhsat verilmediğini, onlar için haram kılındığını,

81 Neylü'l-Evtar: 1/265-270 Nasburraye: 1/194, 195

ancak içinden yol geçiyorsa, yürüyüp geçmelerine ruhsat verildiğini belirtiyor, sonra da Zeyd b. Eslem hadîsini şâhid olarak gösteriyor, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in cünüp bir halde mescidde yürüdüklerine dikkatleri çekiyor. Çünkü evlerinin kapıları mescide doğru açılıyor, cünüp oldukları zaman su bulamayınca, başka bir çıkış yolu da olmayınca mescidden geçmek zorunda kalıyorlardı. O nedenle Nisa suresi 43. âyet inerek geçmelerine ruhsat verildi, diyerek konuyu bağlıyor.[82]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Âdet görmekte olan kadın o vaziyette; lohusa ve cünüp olanın cami ve mescide girmesi helâl kılınmamıştır. Mezhepler bu meselede ittifak halindedir.
2. Cami veya mescidin içinden geçiş sağlayan yol olursa, o takdirde kirletmemek kaydıyla geçmelerine ruhsat verilmiştir. İmam Ebû Hanife buna muhalif kalmıştır.
3. Cünüp, ayhali ve lohusanın Kur'ân-ı Kerim dinlemesinde bir sakınca olmadığı gibi, onların oturduğu odada da okunmasına cevâz verilmiştir.
4. Sözü edilen kişilerin Kur'ân-ı Kerim okuması menedilmiştir. Ancak duâ kasdıyla ilgili bazı âyetlerden parçalar okumalarına ruhsat verilmiştir.
5. Ayhali iken kadın elini mescide uzatabilir ve hemen girip çıkabilir.

82 Fıkhü's-Sünne: 1/67, 68

MÜSTEHAB OLAN GUSÜLLER

İslâm, beden temizliğini ibâdetle birleştirmiştir. Birini diğerinden ayırmak mümkün değildir. Bin dört yüz yıl önce insan sağlığını korumak için dinimizin ve onun yüce muâllimi Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in koyduğu prensipler, tavsiyeler ve sergilediği vâcib ve sünnetler her türlü takdirin üstündedir. Bâtı'nın bugünkü baş döndürücü tekniğine bakınca bir aşağılık kompleksine kapılmamalıyız. Geçmişlerine baktığımızda şu tabloyla karşılaşırız. Batı'da vücudun belli zamanlarda yıkanması ancak son yüzyılda âdet olmuştur. Bu arada, birçok Avrupa ülkelerinde aylarca, yıllarca yıkanmayan, suya girmeyen kimseler pek çoktu. Bunlar, vücutlarının pis kokusunu kapatmak için bol bol koku sürerlerdi. Gene Avrupa'da, yıkanma âdeti başladıktan sonra bile bugünkü anlayışımızda bir temizlik görüşüne ulaşabilmek için yıllar geçmiştir.

Oldukça yakın yıllara kadar, bir suyun içine girip ovalanmak, aynı banyo suyu ile birkaç kişinin daha yıkanması olağandı. Buna karşılık Doğu'da, özellikle Müslüman ülkelerde çok eskiden beri çok daha sağlıklı ve düzenli bir yıkanma yolu tutulmuştur. Müslümanlığın şartlarından olan temizlik, sık sık yıkanmayı şart koştuğu gibi, temiz su ile yıkanmayı da bir zorunluluk haline getirmiştir.

Bilindiği gibi, derinin içinde her yana yayılmış bir halde birçok kan damarları, ter bezleri, sinir uçları vardır. Deri bunlar sayesinde beslenir, vücutta zehirleri dışarı atar, dışardan gelen tesirlerin sertliğini, yumuşaklığını, soğukluğunu, sıcaklığını duyar.

Derinin bu işleri gereği gibi yerine getirebilmesi için temiz olması, yani üzerindeki gözenek denilen ufacık deliklerin açık bulunması gerekir. Zira deri daima terlediği için vücut, elbiseyle örtülü de olsa, dışarıdan gelen tozlar, ufak yabancı cisimler terle karışarak bir kir tabakası meydana getirir. Bu

tabaka gözenekleri kapar, vücudun deri yolundan solunumuna engel olur. Ayrıca bir takım mikroplar da bu kirlerin içine karışınca, derinin üzerinde iltihaplar, sivilceler, çıbanlar olur; mikroplar bu yoldan vücuda girme imkânı bulur. İşte bütün bunlardan dolayı sık sık yıkanmamız gerekir.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah (celle celaluhu)'dan aldığı irfan ve bilgiyle insan sağlığını korumak için temizliğin, onu sağlayan yıkanmanın önemi üzerinde yeterince durmuş ve yukarıda belirttiğimiz gibi, temizlikle ibâdeti birleştirip günlük yaşayışımızla birleştirmiştir.

İslâm dini, yalnız cenâbetlikten dolayı gusletmeyi emretmemiş, sünnet doğrultusunda haftada birkaç defa banyo yapmayı müstehab saymış ve bunun için birtakım mânevi mükâfatlar va'detmiştir.

عَنِ ابْنِ عُمَرٍ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْجُمُعَةِ فَلْيَغْتَسِلْ» رَوَاهُ الْجَمَاعَةُ وَلِمُسْلِمٍ: «إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْتِيَ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ».

İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: "Sizden biri cumaya gittiğinde gusletsin."[83]

Aynı hadîsi Müslim şu lâfızla rivâyet etmiştir: "Sizden biri cumaya gitmeyi irâde ettiği zaman gusletsin."

Ebû Sâid (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), şöyle buyurmuştur: "Cuma gününün guslü her ihtilâm olana vâcibdir; misvak kullanmak ve kudreti yettiği kadarıyla güzel koku sürünmek de öyle."[84]

83 Buhari/Cuma: 2, 3, 5, 6, 12, 26. Ezan 161. Şahadet: 18. Müslim/ Müsafirin 26,27. Cum'a: 1, 2, 4, 6, 8. Ebû Dâvud/Taharet: 127,128. Tirmizî/Cum'a: 29. Nesâî/Cum'a: 7, 8, 11, 23 Siyam: 81. İbn Mâce/İkamet: 78, 80, 83. Dârimi/ Salat: 190. Ahmed: 1715, 46, 265, 208, 269, 3302/3, 9, 35, 37, 41, 42, 51, 53, 57. 3/60, 66. 4/35. 5/303 6/289, 310

84 Buhari – Müslim: Ebû Saîd (radıyallahu anh)'dan

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Her müslümana, her yedi günde bir gün başını ve bedenini yıkaması hak (vâcib)dır."[85]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Gusül bazen farz, bazen vâcib, bazen sünnet, bazen da müstehabdır. Vâcib olan gusül ölüleri yıkamaktır. Sünnet olanı; cuma, arafe ve iki bayram günü yıkanmaktır.

Cuma günü sünnet veya müstehab olan şeyler şunlardır: Cuma günü namaz için hazırlanan kimsenin güzel koku sürünmesi, en temiz ve güzel elbisesini giyinmesi ve bunlardan önce gusledip tam bir temizlik yapması bu cümledendir. Çünkü Cuma İslâm'ın en büyük şiarından biridir.[86]

Şâfiîler'e göre: Cuma namazını irade edip hazırlanmak üzere bulunan kimsenin gusletmesi sünnettir. Faziletini kaçırmamak için terki mekrûhtur.

Şâfiîler bu meselede Buhari ve Müslim'in, Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin rivâyet ettikleri sahîh hadîslerle çıkarımda bulunmuşlardır.

Yine bu mezhebe göre, cuma günü fecir doğduktan sonra ve bir de cumaya gideceğine az kala yıkanması daha faziletlidir, yani fecrden sonra fazilet vakti başlar ve cumaya gitmeye az kala bir zamana kadar devam eder.[87]

İmam Şâfiî diyor ki: "Adamın cuma günü gusül ve benzeri şeylerle ciddi bir temizlik yapması, saçlarının fazlasını alıp traş olması, tırnaklarını kesip bedeninin her yerine güzel koku sürünmesi misvak kullanıp temizlik hususunda itinâ göstermesi müstehabdır. Aynı zamanda bayramlarda, toplantılarda ve benzeri yerlerde bulunmakta sözü edilen temizliği yerine getirmekte te'kiden müstehabdır. Bunun gibi cumaya hazır olacak, kadın dışında erkek, köle, çocuk ve diğer kimselerin temizlik yapması, çirkin kokuları ken-

85 Buhari/Cuma: 12, Enbiya: 54. Müslim/Cuma: 9. Ahmed: 2/342

86 Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi': 1/35-269, 270

87 Fethü'l-vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/77

dinden gidermesi müstehabdır.[88]

Mâlikîler'e göre: Cuma günü fecr doğduktan sonra gusletmek menduptur. Ayrıca genel temizlik yapmak, güzel koku sürünmek, yeni ve temiz elbise giyinmek ve Kehf sûresini okumak menduptur.[89] İmam Mâlik "Cuma sabahı cuma için gusledip camiye giden ve bu arada abdesti bozulduğu için çıkıp abdest alan adamın guslü bozulmuş sayılmaz. Ama gusülden sonra yemek yer veya uyursa, guslünü iade etsin. Hem cuma, hem cenâbetten dolayı bir gusül yapmak yeterlidir," demiştir.[90]

Hanbeliler'e göre: Cumaya gitmek isteyen kimsenin gusletmesi, tertemiz elbisesini giyinmesi ve güzel koku sürünmesi müstehabdır. Bu hususta muhalif bir görüş yoktur. Çünkü konuyla ilgili birçok sahîh rivâyetler mevcuttur. İlim ehlinin ekserisi bunun vâcib olmadığına inanırlar. İmam Tirmizî, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabından beri bu amele (gusül, temizlik, güzel koku sürünmek) devam edegelmiştir, diyor. Evzâî' Sevrî, İmam Mâlik, İmam Şâfiî' İbn Münzir ve rey taraftarları da aynı görüştedirler. Bazısına göre, bu bir icma sayılır.

İbn Abdilberr diyor ki: "Müslüman ilim adamlarından öncekilerle sonrakiler, Cuma guslünün farz ve vâcib olmadığında icma etmiştir. Ancak İmam Ahmed'den yapılan bir başka rivâyette, vâcib olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda Ebû Hureyre, Amir b. Selim, Ammar b. Yasir (radıyallahu anhum) ve diğer bazı ashab da vâcib olduğuna inanmışlardır. Onlara göre, bu hususta emri vücub ifade eder.

Oysa bu emrin vücub değil, müstehablık ifade ettiği şu hadîs-i şeriften anlaşılmaktadır: "Kim Cuma günü abdest alırsa, o ne güzel şey! Kim de gusledeserse, şüphesiz ki gusül daha faziletlidir."[91] Tirmizî bu hadîs-i şerifin hasen olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan

88 el-Ümm 1/196, 197'den özetlenerek.

89 el-Fıkhu Ala'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/403'den özetlenerek.

90 el-Müdevvenetü'l-Kübrâ/Guslü Cuma: 1/145, 146

91 Nesâî ve Tirmizî: Semure b. Cündeb (radıyallahu anh)'dan

rivâyette Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kim güzel bir abdest alır, sonra cuma'ya gelir ve (hatibi) dinleyerek susup konuşmazsa, o cumayla gelecek cuma arasındaki günâhları bağışlanır, fazla olarak da üç günlük günâhı affedilir. Kim de (yerdeki) toz ve çakıla el sürerse cumanın faziletini iptal etmiş olur."[92]

Guslün vakti, fecr doğduktan sonra başlar. Fecrden önce yıkanmak bu maksat için yeterli sayılmaz. Nitekim Mücahid, el-Hasan, Nehaî' Sevrî ve Şâfiî de aynı görüştedirler. Evzai'den yapılan rivâyete göre, fecrden önceki gusül de yeterli sayılır.[93]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

83 no'lu İbn Ömer hadîsinin birçok tariki vardır. İmamlardan çoğu bunu rivâyet etmiştir. İbn Mende'nin tesbitine göre, sözü edilen hadîsi Nâfi'den üç yüze yakın kimse rivâyet etmiş, İbn Ömer dışında yirmi dört kadar sahabiden nakledilmiştir. Ayrıca bu konuda onun üstünde sahîh hadîs tesbit edilmiştir. Böylece rivâyetlerin tamamı, cuma günü gusletmenin meşruiyyetine delâlet etmektedir. Zahirîler'le bazı ilim adamları hadîslerde geçen "gusledin!" emrinin zahirine bakarak bunun vâcib olduğunu kabul etseler de cumhur bunun sünnet veya müstehab olduğunda müttefiktir.

84 nolu Ebû Saîd hadîsini muhaddislerden yedisi rivâyet etmiştir. Müslim'de ise bu hadîs-i şerifin sonunda şu fazlalık nakledilmiştir: "Kadınlara ait güzel kokudan olsa bile sürünmek." Bu fazlalık, cuma günü güzel koku sürünmenin müekked olduğuna delâlet eder.

Hadîs-i şerifte "Cuma gününün guslü her ihtilâm olana vâcibdir" buyrulması, o gece ihtilâm olanların çokluğuna işârettir. Aynı zamanda cuma günü gusletmenin müekked bir istihbab (müstehablık) anlamı taşıdığına işarettir. Yoksa ihtilâm olan kimseye gusül zaten vâcibdir. Ayrıca burada "vâcib" sıfatının kullanılması, guslün vâcib olduğuna değil, istihbabın (müs-

92 Buhari ve Müslim; Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan

93 el-Muğnî. 2/345, 347

tehablığın) te'kidini beyândır. Çünkü aynı cümlede atıf olarak, güzel koku sürünmek, misvak kullanmak da zikredilmiştir. Bilindiği gibi, gerek güzel koku, gerekse misvak kullanmak sünnettir veya müstehabdır.

85 no'lu Ebû Hureyre hadîsinde geçen "yedi günde bir gün"den maksat, cuma günüdür. Buradaki "hak" tabirine bakıp çıkarım yapanlar, cuma günü gusletmenin vâcib olduğuna kabul etseler de cumhur bu görüşe muhaliftir. O halde "hak" tabiri, yıkanmada istihbabın (müstehablığın) te'kidine işârettir.

İbn Ömer'den yapılan rivâyette deniliyor ki: Cuma günü hutbe okunduğu bir sırada bulunuyorduk, derken ilk muhacirlerden bir adam içeri girdi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona: "Bu hangi saattir?" diyerek kınadı. O da, "Doğrusu meşgul bulunuyordum, ehlime (evime ve çocuklarıma) dönmeden ezan sesini işittim, o bakımdan fazla bir şey yapmadan ancak abdest alabildim." diye cevap verdi. Hz. Ömer (radıyallahu anh); "Sadece abdest aldın öyle mi? Bilirsin ki Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) gusül ile emrederdi."dedi.[94]

Yapılan tesbitlere göre, içeri geç gelen zat Hz. Osman (radıyallahu anh) imiş. Nitekim Müslim'in rivâyetinde bu husus belirtilmiştir. İbn Abdülberr, bu hususta muhalif bir görüş ortaya koyanı bilmiyorum, demiştir.

Hadis-i şerifte geçen "gusül ile emrederdi" cümlesinden maksat, o gün guslün te'kiden müstehab olduğudur. Nitekim Semure b. Cündeb'den yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kim cuma için abdest alırsa, sünnete uymuş ve en güzeldir o sünnet. Kim de guslederse, bu daha üstündür."[95]

Aynı hadis-i şerifi İbn Huzeyme de delil olarak göstermiş, Tirmizî hasen olduğunu söylemiştir. Katade ise El-Hasen'den mürselen rivâyet et-

---

94 Buhari ve Müslim: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan

95 Buhari/Vudu: 46. Müslim/Taharet: 9,12. Ebû Dâvud/Taharet: 32, 57, 128. Tirmizî/Taharet: 45, Cuma: 5. Nesâî/Cuma 9. İbn Mâce/Taharet: 6, 47/73, 139 İkamet: 81,193. Darimî/Vudu'. 43. Ahmed: 2/98-5/1, 11, 15, 16, 22

miştir. Hasan'ın Semure'den rivâyeti ittisal üzerine yorumlanır ve bu hadisi sahihler.

Urve'nin Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yaptığı rivayette, demiştir ki: "İnsanlar konaklarından ve çevredeki köylerden cuma namazına gelirlerdi. (Üzerlerinde) abae denilen giysi ile gelirlerdi de toz ve ter içinde kalırlardı. O yüzden kendilerinden (kerih) koku çıkardı. Onlardan biri Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldi. Ona: "Bu gününüz için iyice temizlenseniz ya!.." buyurdu.[96]

Bu hadis-i şerifte, cuma günü gusletmenin vâcib olmadığına delâlet etmektedir.

Evs b. Evs es-Sakafî'den yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu işitmiştir: "Kim (başını) ve (bedenini) yıkar, vaktin evvelinde (cumaya) gider, hutbeye yetişir; (bir şeye) binmeyip (o vaziyette imama yaklaşır da kulak verip dinler, faydasız söz (ve davranışta) bulunmazsa, her adımına karşılık orucuyla namazıyla bir yıllık amelin (ecri) vardır."[97]

Tirmizî'nin hasen kabul ettiği bu hadîs-i şerif de cuma günü gusletmenin faziletli bir sünnet olduğuna delâlet etmektedir.

Ebû Hureyre'nin, "Gönül dostum bana üç şey ile tavsiyede bulundu: ... ve cuma günü gusletmek..."[98] Meâlindeki rivâyeti de sözü edilen guslün müstehab olduğuna delâlet etmektedir.

Fethülallam sâhibi, Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen, "Kim guslettikten sonra cuma namazına gider, (nafileden) gücü yettiği kadarını kılar, sonrada İmam hutbesini bitirinceye kadar susup (dinler) ve onunla beraber (cuma) namazını kılarsa, o cumayla diğer cuma arasındaki (günâh

96 Buhari ve Müslim: Urve (radıyallahu anh)'dan

97 Ebû Dâvud/Taharet: 125,127. Tirmizî/Cuma: 4. Nesâi/Cuma: 10, 12, 19. İbn Mâce/İkamet: 80. Darimi/Salat; 195 Ahmed 2/209. 4/8, 9, 10, 104

98 Ahmed 4 2/229, 232, 260, 329, 331, 472, 184

ve kusurları) bağışlanır, fazla olarak da üç günlük (günâh ve kusurları bağışlanır).[99] Meâlindeki hadîs-i şerife dayanarak cuma günü gusletmenin vâcib olmadığı çıkarımını yapmıştır. Aynı zamanda o gün için mümkün olan nafile namaz kılmayı da ihmal etmemesi müstehabdır, diyor. Bu "tahiyyetu l-mescid" olabilir.[100]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Cuma günü fecr doğduktan cuma ezanı vakti yaklaşıncaya kadar geçen süre içinde gusletmek sünnet veya müstehabdır. Ancak guslü gerektiren bir sebep mevcutsa, o takdirde gusletmek farzdır; bu aynı zamanda cuma guslü yerine de geçer.
2. Cuma günü genel bir temizlik yapmak sünnettir.
3. Cuma günü güzel koku sürünmek ve temiz elbise giyinmek müstehabdır.
4. Cuma günü mümkün olduğu kadar erken camiye gitmek ve tahiyyetul-mescid namazını kılmak müstehabdır.
5. Hutbeyi susup dinlemek müekked sünnettir; kimine göre vâcibdir.
6. Hutbe okunurken konuşmak, cumanın faziletini düşürür.
7. Haftada bir gün yıkanmak vâcibdir.

99 Sahih-i Müslim Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan

100 Fethü'l-Allâm li- Şerhi Bülûğu'l-Merâm: 1/205

BAYRAM GÜNLERİNDE GUSLETMEK

Bilindiği gibi, iki dinî bayramımız vardır: Ramazan ve Kurban Bayramı. Müslümanların yüce mevlâlarına karşı kulluk görevini yerine getirebilme başarısına erişmelerinin veya buna muvaffak olmalarının sevincini hep bir arada kutlayıp paylaşması bayramın hikmetlerinden biridir. Büyüklerin ziyaretine gidip ellerini öpmek, küçükleri sevindirmek, fakir ve muhtaçlara yardım etmek, dost ve komşulara gidip bayramlaşmak gibi birleştirici, barıştırıcı, kaynaştırıcı ve kardeşlik bağlarını sıklaştırıcı; yardımlaşma ve dayanışma gibi denge ve düzen sağlayıcı amaçların gerçekleşmesi bu günlerde çok daha belirgin ve anlamlıdır.

Toplumla iç içe olurken cömertliğin, sevgi ve saygının, temizlik ve nezâketin bütün ölçülerini sergilemek kadar tabiî ne olabilir? O bakımdan Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cuma ve bayram günlerinde sözü edilen hususlara çok daha fazla, özen gösterir ve her haliyle örnek olurdu.

Özellikle bayram günleri genel bir temizlik yapıp guslettikten sonra cami ve cemaata gitmek, dost ve yakınlarla bayramlaşmak müekked sünnetlerden biridir. Bu hususta birçok tavsiyeler vardır. Bizim konumuz ise bayram günlerinde yıkanmak olduğundan onunla ilgili hadîs-i şerifi nakledip ilim adamlarının görüş ve çıkarımlarını nakletmekle yetinmek istiyoruz:

عَنِ الْفَاكِهِ بْنِ سَعْدٍ وَكَانَ لَهُ صُحْبَةٌ «أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَغْتَسِلُ يَوْمَ الْجُمْعَةِ وَيَوْمَ عَرَفَةَ وَيَوْمَ الفِطْرِ وَيَوْمَ النَّحْرِ» وَكَانَ الْفَاكِهُ بْنِ سَعْدٍ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالْغُسْلِ فِي هَذِهِ الأَيَّامِ. رَوَاهُ عَبْدُ اللهِ بْنِ أَحْمَدَ فِي الْمُسْنَدِ وَابْنَ مَاجَه وَلَمْ يَذْكُرِ الْجُمُعَةَ.

El-Fakih b. Sa'd (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette -ki bu zatın Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ile sohbetleri olmuştur- demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cuma, arafe, fıtır ve nahr günleri gusledi."

Onun için el-Fakih de bu günlerde eşine ve çocuklarına yıkanmalarını, ciddi temizlik yapmalarını emrederdi.[101]

Aynı hadisi Bezzar, Bağavî ve İbn Kani de rivâyet etmişlerdir. İbn Mâce ise, İbn Abbas (radıyallahu anh) hadisinden rivâyet etmiş, cuma kelimesini zikretmemiştir.

Hafız İbn Hacer'e göre, hadîs-i şerifin isnadı zayıftır. Bezzar'ın aynı hadîsi Ebu Râfi'den rivâyeti de zayıf kabul edilmiştir.

Hadîs-i şerifin isnadında zayıflık görülmüşse de, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in fiili bunu kuvvetlendirmektedir. Aynı zamanda Ashab-ı kiram da sözünü ettiğimiz günlerde gusle özen göstermişlerdir. O bakımdan bayram günlerinde gusletmek sünnet veya müstehab sayılmıştır.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Fıtır (Ramazan bayramı) günü erkeklerin gusletmesi, misvak kullanması, en güzel elbiselerini -ister yeni, ister kullanılmış olsun tertemiz- giyinmesi müstehabdır. Aynı zamanda gümüş yüzük takınması, güzel koku sürünmesi erkenden camiye gitmesi, hutbeyi yakından dinlemesi, namazdan önce fıtır sadakasını gereken yere vermesi, o günün sabah namazını semtin camiinde kılması namazgâha yaya olarak gitmesi, dönerken ayrı bir yol seçmesi de müstehabdır.[102]

Şâfiîler'e göre: İki bayram gününde gusletmek sünnettir. Aynı zamanda en güzel elbiseyi giyinmek, güzel koku sürünmek, tırnakları kesmek, kötü kokuları gidermek de sünnettir.[103]

---

101 Müsned-i Ahmed - İbn Mâce: El-Fakih'den

102 Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/149

103 Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb 1/83.

Nâfi' tarikiyle yapılan rivâyette Abdullah b. Ömer fıtır bayramında henüz namazgâha çıkmadan yıkanırdı. Rebi'in Şafii'den yaptığı rivayete göre, Hz. Ali (radıyallahu anh) bayram, cuma ve arefe günlerinde ve bir de ihrama girmek istediğinde guslederdi.

İmam Şafii diyor ki, ben bütün bu günlerde gusletmeyi sünnet kabul ediyorum, ama bunlar arasında cuma guslünden daha müekkedi yoktur, diyorum. Bununla beraber sadece abdest almakla yetinirse, umarım ki bu da kâfi gelir.[104]

Mâlikîler'e göre: Mâlikller bu meselede Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh)'ın fıtır bayramında namazgâha gitmeden önce guslettiğini dikkate alarak bayramlarda gusletmenin müstehab olduğunu söylemiştir.[105] İmam Mâlik "ben bunu Cuma için gusül gibi hasen görüyorum" demiştir.

Hanbeliler'e göre: Bayram için gusledip temizlenmek müstehabdır. Nitekim İbn Ömer (radıyallahu anh) Ramazan Bayram'ında guslederdi. Bu anlamda bir hüküm ifade eden davranış da Hz. Ali (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilmiştir. Gusletmenin müstehab olduğunu Alkame, Ürve, Atâ, Nehaî, Şa'bi, Katade, Ebu Zennad, İmam Mâlik ve İmam Şâfiî ile İbn Münzir söylemiştir. Zira bu hususta İbn Abbas ve Fâkih b. Sa'd'in "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Ramazan ve Kurban Bayram'ı günlerinde guslederdi" mealinde rivâyet ettikleri hadis-i şerifle çıkarımda bulunmuşlardır.

Ayrıca İbn Mâce şu hadîsi rivâyet etmiştir: "Şüphesiz ki bugün (cuma günü) Allah'ın müslümanlara bayram kıldığı bir gündür. Artık gusledin. Kimin de yanında güzel koku varsa, ondan sürünmesinde kendisine bir zarar gelmez ve misvağa gerekli olun."

Bu rivâyete göre cuma da bayram sayılıyor. Hem bayram günü insanların bir araya toplandığı, namaz için cemaat olduğu bir gündür ki, cumaya benzer. Sadece abdest alan için bu da yeterlidir. Çünkü gusletmekle ilgili

104 El-Ümm; 1/231'den özetlenerek.

105 Tenvirü'l-Havâlik: 1/189. -el-Müdevvenetü'l- Kübrâ / Salâtü'l ideyn: 1/167

emir vücubu değil, müstehablığı ifâde eder.

Hem bayram günü iyi bir temizlik yapmak, bulabildiği en güzel elbiseyi giyinmek, güzel koku sürünmek ve misvak ile dişleri temizlemek, cuma için belirttiğimiz gibi, müstehabdır.

Bayram ve cuma günleri guslün vakti fecr doğduktan sonra başlar. Fecrden önce yıkanan sözü edilen guslün sevabına nail olmaz.[106]

Böylece dört mezhebin de bayram günlerinde gusletmenin müstehab veya sünnet olduğunda birleştikleri anlaşılıyor. Her ne kadar bu konuda sıhhatinde ittifak edilen bir hadîs-i şerif yoksa da, ashabın fiili, bunun müstehab olduğuna delil sayılır.

Ayrıca konunun başında El-Fâkih b. Sa'd'den rivâyet edilen hadîs zayıf olsa bile amel edinilmeye uygundur. Nitekim Urve b. Zübeyir, bayram günü guslettikten sonra, bu sünnettir, demiştir.[107]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Hafız Bezzar, "Ben bayram günü gusletmekle ilgili sahîh bir hadîs hıfzetmiş değilim, derken, el-Bedrul-Münir'de, "İki bayram guslüyle ilgili hadîsler zayıftır" demiştir. Buna rağmen sahabeden bu hususta sağlam örnekler ve fiiller vardır. Çünkü Zeyd b. Ali'nin el-Mecku'unda, hükümler usûlünde ve eş-Şifâ'da Hz. Ali Efendimiz'den yapılan rivâyette, şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bize cuma, arafe ve bayram günleri gusletmemizi emretti."

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Bayram günü fecr doğduktan sonra gusletmek sünnettir veya müstehabdır.
2. Bayram günlerinde yıkanıp temizlenmek, güzel koku sürünmek, yeni ve temiz elbise giyinmek sünnettir.

106 el-Muğnî: 2/370,371

107 Neylü'l-Evtar: 1/287

ÖLÜYÜ YIKAMAKTAN DOLAYI GUSLETMEK

İslâm, insanın hem dirisine, hem ölüsüne üstün değer vermiştir. Doğduğu an tertemiz yıkanmasını, yaşadığı sürece sık sık temizlik yapmasını, ölüncede yıkanıp paklanmasını emreden bu dindir.

Çünkü Allah (celle celaluhu) şüphesiz çokça tevbe edenleri ve çokça temizlenip arınanları sever.

Ölen din kardeşimizi yıkamak dini ve insani görevimizdir. Onu yıkadıktan sonra yıkanmamız, onu taşırken abdestli bir halde taşımamız tavsiye edilmiştir. Bunda birçok faydalar söz konusudur:

- Ölü yıkamak biraz da cesaret işidir. Bununla beraber yıkayanın sinirleri gerilir.
- Elde olmayarak bazen bir tiksinme hissedebilir.
- Yıkarken su serpintilerinin dokunmasıyla iyi bir temizlenmeye ihtiyâç hissedilir.
- Ölüyü taşırken, abdest almak, sinirleri uyandırır, insana maddi ve mânevi güç kazandırır ve Allah (celle celaluhu)'yu daha çok hatırlamaya yardımcı olur.

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Kim bir ölü yıkarsa gusletsin. Kim de onu taşırsa abdest alsın!"[108]

İbni Mâce bu rivâyeti naklederken "abdest" lâfzını zikretmemiştir. Ebû Dâvud ise, "Bunun hükmü kaldırılmıştır" demiştir.

Bazı ilim adamları ise, hadisin manâsı şudur: "Ölüyü taşımak ve uğur-

108 Ebu Dâvud/Cenâiz: 35. İbn Mâce/Cenâiz: 8. Ahmed:2/280, 433, 454, 472. 4/240

lamak isteyen, onun namazını kılmak için abdest alsın."

Mus'âb b. Şeybe'den, o da Talk b. Habîb'den, o da Abdullah b. Zübeyr-'den, o da Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan, o da Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyetle, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurdular: "Dört şeyden dolayı gusledilir; cuma (ya hazırlanmak)'dan dolayı, cenabetten dolayı, ölü yıkamaktan dolayı, kan aldırmaktan dolayı."[109]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Ölüyü yıkadıktan sonra gusletmek menduptur. Gerek kan aldırdıktan, yani kan verdikten sonra, gerekse ölü yıkadıktan sonra hilaftan çıkmak için gusletmek mendup sayılmıştır.[110]

Şâfiîler'e göre: İmam Şâfiî diyor ki: Cenabet guslünden sonra bana göre daha uygun olan gusül, ölüyü yıkamaktan dolayı olanıdır. Ben bunun hiçbir durumda terkedilmesini istemiyorum.[111] Böylece Şâfiîler'e göre, ölüyü yıkamaktan dolayı gusletmek müstehabdır. Onlardan bir kısmı da şu hadîs-i şerife dayanarak, "Şüphesiz ki sizin ölüleriniz temiz olarak ölür, o bakımdan ellerinizi yıkamanız size yeter."[112] mendup olduğunu söylemişlerdir.

Mâlikîler'e göre: Ölüyü yıkadıktan sonra gusletmek müstehabdır. Nitekim Hz. Ali ve Ebu Hureyre (radıyallahu anhuma)'dan de bu anlamda rivâyetler yapılmıştır.

Konumuzun başına aldığımız Ebû Hureyre hadîsi aynı zamanda Beyhakî de tahrîc etmiş, ne var ki, râvi silsilesinde Salih Mevla't-Tev'eme de bulunuyor ki bu zat zayıf kabul edilmiştir. Bezzar ise bu hadîsi üç ayrı tarikle Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet etmiştir. İbn Hibban da onu rivâyet edenler arasında bulunuyor. Beyhaki hadîsin mevkuf olduğunu belirtiyor, Buhari de ona yakın bir ifade kullanmıştır. Ahmed b. Hanbel ise sözü edilen

109 Ahmed, Darekutnî, Ebû Dâvud: Mus'âb b. Şeybe (radıyallahu anh)'dan.

110 Meraku'l-Felâh: 18

111 el-Ümm: 1/38

112 Beyhaki, İbn Hacer bu hadîsin hasen olduğuna dikkatleri çekmiştir.

konuda sahih bir şey yoktur, diyerek görüşünü ortaya koymuştur. Zehebî de aynı görüştedir. İbn Münzir ise, bu babda sâbit olan bir hadîs yoktur, derken İbn Ebî Hâtim, babasından rivâyetle, hadîsin merfu bir hadis olmadığını, sadece mevkuf olduğunu kaydetmiştir.

Hafız İbn Hacer ise, hadîs-i şerifin Tirmizî ve İbn Hibban tarafından sahihlendiğine dikkatleri çekiyor ve Darekutnî'nin güvenilir râvilerden naklettiğini söylüyor. İbn Hazm da hadîsin sıhhati üzerinde durup zayıf olmadığını belirterek Süfyan b. Süheyl tarikiyle onun babasından, o da İshak Mevlâ Zâide'den, o da Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet ettiğini açıklıyor.

Maverdî ise hadîsçilerin bu hadîsi en az yüz yirmi tarikten tahrîcle rivâyet etmişlerdir, diyor.

Görüldüğü gibi, konunun başına koyduğumuz hadîs-i şerifin sıhhati hakkında ittifak yoktur. O halde bütünüyle reddi de mümkün değildir.

Gelelim, bu hadîsin delâlet ettiği hükümle amel edenlere ve etmeyenlere:

Hz. Ali, Ebû Hureyre ve İmamiyye mezhebine mensub olanlar, bu hadîse dayanarak ölü yıkayan kimsenin gusletmesinin vâcib olduğunu söylemişlerdir.

İmam Mâlik, İmam Şafiî'nin arkadaşları ise müstehab olduğunu kabul ederler. Onlar hadîsteki "gusletsin" emrini nedb manâsına almışlardır. Aynı zamanda yukarıda da naklettiğimiz gibi, Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan rivâyet edilen şu hadisle çıkarımda bulundukları söylenir: "Şüphesiz ki, sizin ölüleriniz temiz olarak ölür; (onları yıkamaktan dolayı) ellerinizi yıkamanız size kâfi gelir."[113]

Diğer bir delilleri de Hz. Ömer Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan şu rivâyettir: "Biz ölüyü yıkar, kimimiz bundan dolayı gusleder, kimimiz de gus-

113 Beyhakî tahric etmiş, İbn Hacer hasen olduğunu söylemiştir.

letmezdik."[114]

Hafız İbn Hacer bunun da isnadının sahîh olduğunu söyler.

İmam Ebû Hanîfe ve İmam Leys'e göre, ölüyü yıkayan kimsenin gusletmesi ne vâcib ne de müstehabdır.

Bunlar şu rivâyetle çıkarımda bulunmuşlardır: "Ölüyü yıkamaktan dolayı size gusül gerekmez."[115]

Beyhaki ise bu hadîsi sahihlemiştir. Ancak merfu değil, mevkuf olduğunu belirtmiştir. Diğer bir delilleri de şu hadîstir: "Ölüleriniz için necistir, demeyin; çünkü mümin ne diri, ne de ölü olarak necisdir."[116]

109 no'lu Mus'âb b. Şeybe hadîsine gelince, Ebu Zer'â, Ahmed, Buhari bu hadîsin zayıf olduğunu belirtmiştir. İbn Huzeyme ise bunu sahîhlemiştir.

Böylece hadis, sözü edilen dört şeyden dolayı guslün meşru' olduğuna delâlet ediyor. Nitekim Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, "Kan aldırmaktan dolayı gusletmek sünnettir. Ama abdest alıp temizlenmen de sana yeter." buyurmuştur. Darekutni'nin yaptığı rivayette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hacamatla kan aldırdıktan sonra sadece kan alınan yeri yıkamakla yetindiği, tesbit edilmiştir. Ancak hadîsin rivâyet zincirinde Salih b. Mukatil vardır ki bu zat zayıf kabul edilmiştir. Darekutnî onun güçlü olmadığını söyler. Zehebî de onun bu halinden söz ederek aynı hususları kaydetmiştir.[117]

Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın yukarıdaki rivayetini kuvvetlendirir mahiyette bir başka rivâyet de Abdullah b. Ebûbekir (radıyallahu anh)'dan yapılmıştır ki bu zat, Amir b. Hazm'ın oğludur: Umeys kızı Esma (radıyallahu anh), bilindiği gibi, Hz. Ebûbekir Efendimiz'in eşidir. Ebûbekir Efendimiz (radıyallahu anh)'ın vefatı ve yaptığı vasiyeti gereği, eşi Esma onu yıkadıktan sonra çıkıp muhacirler-

114 el-Hatib, Ömer (radıyallahu anh) hadîsi

115 Darekutnî, el-Hâkim, İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan merfûân rivâyet etmiştir.

116 Darekutnî ve el-Hâkim tahric etmiştir.

117 Mîzanü'l -İ'tidal 2/301- 3830 nolu Sâlih b. Mukatil.

den hazır olanlara sormuştu: "Şüphesiz ki, bugün çok soğuk bir gündür ben de oruçluyum. Kocamı yıkamamdan dolayı bana gusül gerekir mi?" Onlar da: "Hayır." diye cevap vermişlerdir.[118]

Aynı rivâyeti Beyhakî, Vâkıdı tarikiyle Zührî'nin kardeşinin oğlundan, o da Urve'den, o da Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan nakletmiştir.

Bu da, ölüyü yıkayan kimsenin gusletmesinin sadece müstehab olduğuna delâlet etmektedir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Ölüyü yıkayan kimsenin gusletmesi müstehabdır. (Bu, İmam Mâlik ve İmam Şâfiî ve arkadaşlarına göredir).
2. İmam Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre, ne vâcib ne de müstehabdır.
3. Ölüyü yıkayan kimsenin sadece abdest alması veya ellerini iyice yıkaması yeterlidir.
4. Ölüyü taşıyanların abdest alması menduptur. (İmamların çoğuna göre, ne müstehab, ne de mendubdur.)
5. Cumaya hazırlanmak için gusletmek ve kan aldırdıktan sonra gusletmek de müstehabdır.

118 İmam Mâlik, el-Muvatta'dan rivâyet etmiştir. Cenaze bahsi.

İHRAM, ARAFAT'TA VAKFEYE GİRMEK İÇİN GUSLETMEK SÜNNETTİR

İhrama girmek, dünyadan el-etek çekip bütünüyle âhirete yönelmek demektir. O halde böylesine ruhu arındıran, kalbi yönlendiren ve biriken günâhları temizleyen bir ibâdete başlarken gusledip genel bir temizlik yapmak kadar tabiî ne olabilir? İslâm her zaman ve her yerde temizliği emreden bir dindir.

Arafat'ta vakfe yapmak için gusletmek uygun ve sünneti ihya etme bakımından önemli bir ameliyedir. Orası Cibril-i Emîn'in indiği, vahyin nüzûlüne mekân seçildiği, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) son hutbesini irad ettiği kutsal yerlerden biridir. Duâların en çok kabul edildiği bir mekân olarak bilinir. O halde bunca mânevi ve kutsal bir havaya guslederek girmek, büyük feyizlere ve üstün sevaplara kapı açacağından hiç şüphe edilmemelidir.

Mekke'de İslâm nurunun ilk fışkırdığı, Allah (celle celaluhu)'ya ibâdet için ilk mâbedin orada kurulduğu ve velîlerin gelip yüz sürdüğü çok mukaddes bir beldedir. Orada İbrahim'in makamı, İsmâil'in hicri bulunmaktadır.

Aynı zamanda Allah (celle celaluhu)'nun mukaddes tanıttığı her şey kıyâmete kadar mukaddestir, hiçbir güç bu kudsiyyeti kaldıramaz. O halde Allah (celle celaluhu)'nun kutsal tanıttığı mübarek beldeye iç ve dış temizliği yapıp öylece girmek, Allah (celle celaluhu)'ya karşı saygı ifade eder. O bakımdan Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), böyle bir tavsiyede bulunmuştur.

عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ «أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ تَجَرَّدَ لِإِهْلاَلِهِ وَأَغْتَسَلَ». رَوَاهُ التِرْمِذِيُّ.

Zeyd b. Sâbit (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Zeyd, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i (ihram'a girip) Telbiye getirmek için elbisesini çıkarıp guslettiğini gördüğünü, söylemiştir.[119]

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ihrama girmek istediğinde başını hıtmi ve uşnan ile yıkar, az da olsa zeytinyağı (na güzel kokuyu karıştırıp) sürünürdü."[120]

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayette, demiştir ki: "Umeys kızı Esma, Muhammed b. Ebîbekir'i (hac yolunda Zulhuleyfe'ye yakın Hudeybiye Antlaşması'nın yapıldığı ağacın yanında doğurdu. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Hz. Ebubekir Efendimiz'e, Hz. Esma'nın gusledip öylece telbiye getirmesini söylemesini emretti."[121]

Cafer b. Muhammed kendi babasından şöyle rivâyet etmiştir: "Hz. Ali (radıyallahu anh) iki bayram, cuma, arafe ve bir de ihrama girmek istediği gün guslederdi."[122]

İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, o Mekke'ye gittiğinde mutlaka Zî-tuvâ mevkiinde geceler ve sabah olunca gusleder, sonra Mekke'ye gündüzleyin girerdi ve Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in böyle yaptığını söylerdi."[123]

Buhari de buna yakın bir lâfızla rivâyet etmiş, İmam Mâlik, Nâfi'den naklederek Muvatta'da bunu nakletmiştir.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: İhram'a girmek isteyen kimse gusleder veya abdest alır. Gusletmek daha faziletlidir. Nitekim Rasulullah Efendimiz (sallallahu aley-

119 Tirmizî/Hac: 16. Dârimî/Menasik: 6

120 Ahmed: 2/25, 59. 6/236. Müslim'de az değişik bir lâfızla rivâyet edilmiştir; Müslim/Hac: 44

121 Müslim, Ebu Dâvud, İbn Mâce: Aişe (radıyallahu anha)'dan

122 İmam Şâfiî rivâyet etmiştir.

123 Buhari, Müslim, Muvatta': İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan

hi ve sellem) Zulhuleyfe mevkiine gelince, ihram için gusletmiştir. Bu hususta kadın, erkek, ayhali veya lohusa arasında bir fark yoktur. Çünkü ihram için gusül daha çok genel temizliği sağlamaya yönelik bir sünnettir. Hanefiler bu görüşlerine dayanak olarak, Ebûbekir (radıyallahu anh)'ın eşi Esma bint Umeys'in Bey'âtü'r-Ridvan mevkiindeki ağacın altında oğlu Muhammed'i doğurması ve Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in de, yıkanıp öylece hacc için ihram'a girsin, yani telbiye getirsin, mealindeki hadîsi seçmişlerdir.[124]

Mekke'ye girmek için gusletmek müstehabdır. Bu hususta ayhali ve lohusa kadın farklı değildir, yani onlar da o halde Mekke'ye girmek için gusledirler. Aynı zamanda Mekke'ye Seniyetü'l-Ulyâ kesiminden girmek de müstehabdır. Gece veya gündüz girmekte bir sakınca yoktur.[125]

Arafe günü Arafat'a çıkıldığında, yol dışında herhangi bir yere çadırını kurabilir. Cebel-i Rahmet'e yakın yere konması daha faziletlidir. Güneş zevale yönelince dilerse gusledebilir.[126] Kâsânî bu konuda şöyle diyor: "Betn-i Arene dışında Arafat'ın her yanı vakfeye uygundur. Arafe günü gusletmek, cuma ve iki bayram günlerinde gusletmek gibi sünnettir. İhrâm'a girmeyi dilediğinde yapılan gusül gibi boy abdesti alır."

el-Asıl'da ise, "Arefe günü gusledilerse iyi olur" denilmiştir ki, bu Arafat'ta gusletmenin müstehab olduğuna işarettir.[127]

Şâfiîler'e göre: İhram'a girmek için gusletmek sünnettir. Veya şartına uygun teyemmüm edilir. Bu durumda ihram'a girmek isteyen veya telbiye getirmek isteyen kişi isterse ayhalinde olsun, farketmez. Nitekim Tirmizî bu hususu rivâyet ettikten sonra hasen olduğunu kaydetmiştir. Ayrıca Mekke'ye girmek için de gusletmek sünnettir. İsterse hacc için değil, bir iş için girmek istesin bu hususta hüküm aynıdır. Mekke'ye girerken Zi-Tûva mevkiinde gusletmek daha faziletlidir. Tabiî bu efdaliyet o kesimden geçen kimse

124 Bedayi'u's-Sanayi' fi- Tertibi'ş-Şerayi, 2/143, 144.

125 Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/224

126 Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/228

127 Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi' 2/151

içindir. Oradan değil de başka bir yol ve kesimden giriyorsa, yine Zî Tuvâ hizasına geldiği yerde gusletmesi daha faziletlidir.

Ayrıca arafe günü Arafat'a çıkıldığında gusletmek de sünnettir. Çünkü bu gibi yerler, hacıların bir araya gelip toplandığı kutsal mahallerdir, o bakımdan temiz bir vaziyette onların arasına katılmak sünnet kılınmıştır.[128]

Mâlikiler'e göre: İhrama girmek isteyen kimsenin, isterse ayhali veya lohusa olsun gusletmesi sünnettir. Çünkü temizlik ihram için arzulanan bir hususdur. İmam Mâlik, ancak zaruri bir sebepten dolayı terkedilebilir, demiştir. O halde böylesine bir temizlik her şahıstan beklenir. Gusül sünnetinin yapıldıktan sonra ihrâma girilmesiyle gerçekleşir. Yıkandıktan uzun bir süre sonra ihram giyecek olsa, sünnet yerine gelmediğinden guslü iade etmesi uygun olur. Guslün Medine'de yapılması daha faziletlidir. Tabiî bu, Zulhuleyfe'de ihrâm giymek isteyen kişilerle ilgili bir hususdur.[129]

Mekke'ye girerken gusletmek, sünnet değil mendubdur. Bu da, Beytullah'ı tavaf içindir, temizlik için değildir. O bakımdan ayhali veya lohusa olan kadınlar Mekke'ye girerken gusletmezler, çünkü o vaziyette tavaftan men'edilmişlerdir Hem tavaf için taharet (abdestli olmak) şarttır. Mekke'ye gündüzleyin kuşluk vakti girmek mendubdur.[130]

Arafat'ta vakfe için gusletmek menduptur. Aynı zamanda tertemiz bir bedenle o makamda duâ ve niyâzda, yalvarma ve yakarmada bulunmak daha uygun ve daha tesirlidir. Orada bir bineğe binmek ve ayakta durup vakfe yapmak erkekler için mendup sayılmıştır.[131]

Hanbeliler'e göre: Haccetmek isteyen ve o maksatla belli mikata gelen kimse için uygun olanı gusletmektir. Bunun gibi, ihrama girmek isteyen herkese, henüz girmeden önce gusletmek müstehabdır. Bu ilim adamlarından çoğunun görüşüdür. Tavus, Nehâî, İmam Mâlik, İmam Sevrî, İmam Şâ-

128 Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb, 1/138, 139

129 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/642. el-Müdevvenetü'l-Kübrâ: 1/360

130 el-Fıkhu Ale'I-Mezahibi'I-Erbaa: . 1/651, 652

131 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/664

fiî ve rey taraftarları da bu meselede görüş birliği içindedirler. Çünkü Hârice b. Zeyd b. Sâbit'in babasından yaptığı rivâyete göre, o, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) (ihram'a girip) telbiye getirmek için guslettiğini görmüştür.

Tirmizî bu hadisi rivâyet edip "hasen"dir diye kayıt koymuştur. Ayrıca Efendimiz'in Esmâ bint Umeys'e gusledip öylece İhram'a girmesini, yani niyet getirip telbiyeye başlamasını emrettiği sahîh rivâyetle sâbit olmuştur. Hz. Esma o gün için Hudeybiye mevkiinde doğum yapmıştı, lohusa idi.

İlim adamlarının hemen hepsine göre, ihram'a girmek için gusletmek vâcib değildir. İbn Münzir ise bu konuda şöyle demiştir: "İlim adamlarının, ihram'ın gusülsüz câiz olduğunda icmaı vardır."[132]

Mekke'ye girerken gusletmek müstehabdır. Çünkü Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) önce gusleder, sonra Mekke'ye girer ve gündüz girmeyi tercih eder ve sonra da şöyle derdi: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) böyle yapardı."

Buhâri'nin tesbitine göre, İbn Ömer (radıyallahu anh) Harek'e yakın yere gelince telbiyeyi keser ve Zi-Tuvâ mevkiinde geceler, sonra sabah namazını kılar ve akabinde guslederdi. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) böyle yaptığını söylerdi. Hem Mekke, hacc ibâdeti için mü'minlerin toplandığı kutsal bir yerdir, tıpkı cuma namazı için toplanmak gibi. O bakımdan oraya girmeye niyet edince gusletmesi müstehab olur. İsterse bu durumda giren kişi ayhali veya lohusa olsun farketmez.

Nitekim Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ayhali olan Hz. Aişe validemize: "Hacıların yaptığını sen de yap, ancak o halde Beytullah'ı tavaf etme." buyurmuştur.[133]

Arafat'a çıkınca vakfe için gusletmek müstehabdır. Nitekim İbn Mes'ud (radıyallahu anh) öyle yapardı. Hz. Ali (radıyallahu anh)'dan da bu hususta rivâyet

132 el-Muğni 3/271,272'den özetleyerek.

133 el-Muğnî: 3/368

vardır. İmam Şafiî ile İshak, Ebu Sevr ve İbn Münzir de aynı görüştedirler. Çünkü orası da insanların bir araya gelip toplandığı yerdir. Cuma ve bayram namazları için nasıl guslediliyorsa onun için de öylece gusledilir.[134]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

119 no'lu Zeyd b. Sâbit hadîsini Dârekutnî, Beyhakî ve Taberani de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, hasen olduğunu belirtmişse de El-Akilî bunun zayıf olduğuna dikkatleri çekmiştir. Çünkü isnad zincirinde Abdullah b. Yakub el-Medeni bulunuyor ki, Zehebi bu zat hakkında şunları nakletmiştir: Ebû Zenned, "onu tanımıyorum" demiştir.[135] Tirmizî hadîsi tahsîn ettiğine göre, Abdullah b. Yakub'u" tanımadığı söylenemez.

Hâkim ile Beyhaki buna yakın bir rivâyeti Yakub b. Atâ' tarikiyle İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan şöyle yapmıştır: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) guslettikten sonra elbisesini giyindi. Zulhuleyfe mevkiine gelince iki rekât namaz kıldıktan sonra devesine binip üzerinde doğruldu. El-Beyda'a ulaşınca hacc için ihram giyindi."

Ancak ismi geçen râvi Yakub'un zayıf olduğunu İbn Hacer kaydetmiştir. Ahmed b. Hanbel de onun zayıf olduğunu söylerken Ebû Hâtim, güçlü olmadığını belirtmiştir. İbn Maîn de onun zayıf olduğunu söyleyenler arasında bulunuyor.[136]

120 nolu Hz. Aişe hadîsini aynı zamanda Hafız Bezzar tahrîc etmiş, Taberânî El-Evsat'te rivâyetle Bezzar'ın isnadının hasen olduğunu belirtmiştir.

121 nolu Hz. Aişe hadîsine gelince, İmam Mâlik onu Muvatta'da Abdurrahman b. Kasım'dan o da babasından, o da Hz. Esma'dan rivâyet etmiştir. İmam Mâlik ve ona uyanlara göre, hadîs mürseldir, yani senedinden bir sahabi düşmüş veya düşürülmüştür.

---

134 el-Muğnî: 3/409

135 Mîzanü'l-i'tida'l: 2/527 4708 nolu Abdullah.

136 Mlzanü'l İ'tidal: 4 4/453-9821 nolu Yakub b. Atâ.

Aynı hadîs-i şerifi Nesâî, Kasım b. Muhammed'den o da babasından, o da Hz. Ebûbekir Efendimiz'den rivâyet etmiştir. İbn Hacer'e göre, bu rivâyet de mürseldir. Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den işitmemiştir, babasından da işitmediği bilinmektedir. Müslim ise Cabir hadîsinden tahrîc ederek şu lafızla tesbitini yapmıştır: "Çıktık, tâ ki Zü'l-Huleyfe mevkiine geldik. Umeys kızı Esmâ orada doğum yaptı, Muhammed b. Ebubekir'i doğurdu. Sonra da Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e haber göndererek ne yapması gerektiğini sordu. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de, "Guslet, sağlamca bir bez tutun ve ihrama gir." buyurdu.

Taberânî kendi Mu'cem'inde İsa b. Muhammed Es-Simsar El-Vasıti tarikiyle Abdülmelik b. Mervandan, o da Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan şunu rivayet etmiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Mekke'ye doğru yola çıkmayı dilediği zaman ihram giyinmek için guslederdi."[137]

İbn Ömer (radıyallahu anh) da bu konuda şöyle demiştir: "Kişinin ihram giyinmek istediği zaman gusletmesi sünnettir."[138] Bunu Hafız Bezzar kendi Müsned'inde, Darekutnî kendi Sünen'inde, Hâkim de kendi Müstedrek'inde rivayet etmiştir. Hâkim bu rivâyet için: İki şeyhin (Buhari ve Müslim) şartına göre, hadîs sahihtir, demiştir. Ancak iki şeyh bunu tahrîc etmemiştir.[139]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Hac veya Umre için ihrama girileceği zaman gusletmek sünnettir.
2. İhrama girecek olan kişi ister ayhali, ister lohusa olsun, yine de gusleder, bu onun için de sünnettir.
3. Mekke'ye girmek isteyen kimsenin gusletmesi müstehab veya mendubdur.
4. Arafat'a çıkıp vakfe yapmak isteyen kimsenin gusletmesi müstehabdır. Bu hususta ayhali ve lohusa için de hüküm aynıdır.

137 Nasburraye li-Ehadisi'l- Hidâye 3/17

138 İbn Ebî Şeybe kendi Musannef'inde: İbn Ömer'den.

139 Nasburraye: 3/18

İSTİHAZA OLAN KADININ HER NAMAZ İÇİN GUSLETMESİ GEREKİR Mİ ?

Kadının "istihaza olması" denilince, iki mana hatıra gelir, birincisi, kadının belli vakitlerde, belli bir süre dölyatağından gelen kan; ikincisi yine dölyatağı veya idrar yolunda bir hastalık, ya da damar çatlaması neticesi sık sık akan ve süresi belli olmayan kan demektir. Bunlardan her biri için ayrı hükümler konulmuştur. Bizim konu edindiğimiz ise, ikincisidir.

Ancak mevcut rivâyetlerin farklı bilgi ve hükümler getirmesi, konuyu muğlak bir noktaya sürüklemiş ve üzerinde hayli yorumların yapılmasına sebep olmuştur.

İslâm, hemen her konuda temizliğe geniş yer veren bir dindir, ama bu ölçülüdür, faydalıdır; sıkıcı, bıkkınlık verici değildir. Her namaz için guslet-mek büyük bir külfeti beraberinde getirmekte ve kişinin günlük meşgalesini aksatacak ölçüdedir.

O bakımdan rivayetleri iyice araştırmamız, aralarındaki farkları ve delâlet ettikleri manâ ve hükümleri gözden geçirmemiz gerekmektedir. Konuya bu açıdan bakarak ilgili hadisleri naklediyoruz:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ اُسْتُحِيضَتْ زَيْنَبُ بِنْتُ جَحْشٍ فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ «اِغْتَسِلِي لِكُلِّ صَلاَةٍ».

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki:

"Cahş kızı Zeyneb istihaza olmuştu; Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: "Her namaz için guslet!" diye emretti."[140]

140 Ebu Dâvud/Taharet. 107, 113, 116, 118 Savm, 80

Yine Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Süheyl b. Amr'ın kızı Sehle istihaza olmuştu. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelip sordu. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: "Her namaz, için (veya vaktinde) guslet," diye emretti. Bu hal Zeyneb (radıyallahu anha)'ya fazlasıyla bir yük yüklediği için, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona öğle ile ikindi namazı için bir defa, akşam ile yatsı için de bir gusül yapmasını emretti."[141]

Urve bin Zübeyir'den, o da Ümeys kızı Esma'dan rivâyet ediyor. Esma diyor ki: Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e Ya Rasulallah! Ebu Hubeyş kızı Fatıma şu kadar zamandan beri istihaza olmuştur, o bakımdan namaz da kılmadı, (ne buyurursunuz?), dedim. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Bu şeytandandır. Bir leğene otursun, suyun üstünde sarımtırak renk görürse, öğle ve ikindi için bir defa gusletsin; akşam ve yatsı için de bir defa gusletsin. Sabah (namazı) için de bir defa gusletsin ve bunlar arasında abdest alsın."[142]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: İstihaza olan kadının hükmü, temizlik içinde bulunan kadınların hükmü gibidir, şu farkla ki, istihaza olan kadın her namaz (vakit namazı) için bir abdest alır. (Gusletmesine gerek yoktur.)[143]

İstihaza kanından dolayı namazı, orucu ve cinsel teması terketmeye gerek yoktur. Bu, diğer özür sahipleri gibidir.[144] Devamlı idrarı akan veya devamlı yellenen kimsenin her vakit namazı için nasıl bir abdest alması gerekiyorsa, istihaza olan kadının da her namaz için bir abdest alması vâcibdir.

---

141 Ebu Dâvud/Taharet: 107, 113, 116, 118. Müsned-i Ahmed: 6/83, 119, 128, 187, 237

142 Ebu Dâvud/Taharet: 107, 113, 116, 118. Savm: 80

143 Bedayi'us-Sanayi' Fi-Tertibı'ş-Şerayi': 1/44

144 Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/39

Şâfiîler'e göre: İmam Şâfiî El-Ümm'de konuya ağırlık vererek, daha çok Urve'nin Hz. Aişe validemizden yapılan şu rivâyetle çıkarımda bulunduğu anlaşılıyor: Ebû Hubeyş kızı Fatıma (radıyallahu anha) Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e dedi ki: "Benim hiç kanım kesilmiyor, namazı bırakayım mı?" Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurdu:

"(Senin dediğin) ancak bir damar çatlamasından gelen kandır, ayhali kanı değildir. Ayhalin başlayınca namazı bırak. Ayhali geçince, günlerini takdir ederek kendinden kanı giderip temizle ve namaz kıl."[145]

İmam Şâfiî bir de Hamene bint Cahş'la ilgili rivâyeti delil gösterip istihaza kanından dolayı gusül gerekmeyeceğini, fakat her namaz için bir abdest gerekeceğini kabul etmiştir. Böylece, istihaza, devamlı idrar akması gibi bir hades-i dâimdir.

Namaz ve oruca engel değildir. İstihaza olan kadın fercini (cinsel organını) yıkar, namaz vakti içinde abdest alır ve hemen namazını kılar. Bu arada namaz kılmadan namazla ilgili bir işle, avret yerini kapamak gibi veya cemaati beklemek gibi şeyle uğraşıp namazı geciktirirse, bir zararı olmaz. Aksi halde geciktirme zarar verir, (yani yeniden abdest alması gerekir).[146]

Mâlikiler'e göre: İstihaza olan kadın, kendisinden gelen kanı, kokusuyla veya rengiyle ya da koyuluğuyla ayırt edip ayhali kanı olduğunu biliyor ve temiz kalmanın en az müddetini de geçirmiş bulunuyorsa -ki bu on beş gündür-, o takdirde ayhalinde bulunuyor demektir. Eğer ayırt edemiyor veya temiz kalmanın en az müddeti tamamlanmadan ayırt edebiliyorsa, o takdirde istihaza kanıdır.[147] Her namaz vakti için bir abdest alması gerekir. İbn Nâfi'nin yaptığı rivâyete göre de, istihazalı kadın namazı on beş gün bırakır, sonra gusledip namaz kılmaya başlar.[148]

145 el-Ümm: 1/60
146 es-Siracü'l-vehhac: 31
147 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/120
148 el-Müdevvenetü'l-Kübrâ/Hayız: 1/49

Hanbeliler'e göre: İstihaza, ayhali ve lohusa vaktinin dışında rahimden gelen kandır. Ayhali süresini aşan veya onun en az süresinden az bir süre gelen kan istihaza sayılır. Henüz ayhali olmayan kızdan akan kan da istihaza kapsamına girer. Bunun hükmü, devamlı idrarı akan veya devamlı yellenen kimsenin hükmü gibidir, her namaz vakti için bir abdest alması gerekir.[149]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

140 no'lu Hz. Aişe hadisinde Muhammed b. İshak bulunuyor. Ancak hangisi? Çünkü hadis rivâyet zincirinde on dört tane bu isimde kişi tesbit edilmiştir. Zehebî bunları bir bir incelerken çoğunun meçhul, bir kısmının münker, bir kısmının da sika olmadığına dikkatleri çekmiştir. O bakımdan sözü edilen hadîsin rivâyet zincirinde onlardan birinin bulunması, şüphe uyandırmaktadır. Onun için cumhur bu hadîs-i şerifi delil olarak saymaya uygun görmeyip istihaza olan kadının her namaz için (vakit girince) abdest almasının vâcib olduğunu, gusletmenin gerekmediğini belirtmiştir. Dört mezhep imamının da ictihat ve tesbiti bu doğrultuda ve bu anlamdadır.

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Cahş kızı Ümmü Habîbe'ye, "Guslet de sonra namaz kıl." emrini İmam Şafiî tahlil edip yorumlarken şöyle demiştir: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona temizlik bakımından yıkan ve namaz kıl, demiştir. Bundan her namaz için guslet manâsı çıkmaz. İnşaallah bu emir tatavvu'[150] yolu bir anlam taşır."

141 no'lu Hz. Aişe hadîsinin rivâyet zincirinde yine Muhammed b. İshak vardır ki, bu zatın rivâyeti hiçbir zaman delil kabul edilmemiştir. Abdurrahman b. Kasım ise bu hadîsi babasından duymamıştır. O halde "Abdurrahman da babasından rivâyet etmiştir" sözü sağlıklı değildir.

142 no'lu Urve hadisinin isnadında Süheyl b. Ebî Salih bulunuyordur ki, onun hadisini delil göstermek hususunda hayli farklı görüşler söz konu-

149 el-Muğni 1/310,3/311'den özetlenerek. el- Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l Erbaa: 1/119, 120 den özetlenerek.

150 Farz ve vâcip niteliğinde olmayan ibadet anlamında fıkıh terimi.

sudur. Muhaddis Yahya onun kavi olmadığını ve bu bakımdan delil sayılmayacağını söylemiştir. Ahmed b. Hanbel, onun Muhammed b. Amir'den daha müsbet olduğunu belirterek rivâyeti elverir demiştir. Ebû Hâtim ise, onun hadîsi yazılabilir, ama o delil gösterilmiştir.[151]

Ayrıca bu konuda Hamene bint Cahş'den yapılan rivâyette, öğleyi geciktirmek, ikindiyi hemen acele kılmak ve sonra temizleninceye kadar gusletmek ve böylece öğle ile ikindi namazlarını cemedip kılmak, sonra akşam namazını geciktirmek, yatsı namazını vakit girer girmez hemen acele etmek, sonra gusledip iki namaz arasını birleştirmek ve sabah namazı için de ayrı bir gusül yapmak mealinde yapılan rivâyet büsbütün karışıktır. Ravî zincirinde Muhammed b. Akil bulunuyor ki, bu zatın rivâyetinin delil sayılması hususunda hayli ihtilâf söz konusudur. İbn Mende'ye göre, onun rivâyeti sahîh değildir.

Böylece rivâyetler çatışmaktadır. İki rivâyette istihaza olan kadının her namaz için gusletmesi emredilirken, diğer iki rivâyette, sadece öğle ile ikindi namazları için bir, akşam ile yatsı namazları için de bir gusletmek emredilmiştir. Anlaşılan bu ikinci rivâyet birinci rivâyeti neshetmiş, yani hükmünü kaldırmıştır.

Hicri üçüncü asırda yetişen ünlü hadîs âlimi Ebû Cafer Et-Tahavî bu konuya geniş yer vermiştir. Altı yedi kadar rivayetin, her namaz için gusletmekle emredildiğini sıraladıktan sonra, öğle ikindi, akşam ile yatsı ve bir de sabah namazı vakti için birer gusül yapılmasıyla ilgili dört kadar rivâyeti tesbit ederek birinci rivâyetlerin bunlarla hükmünün kaldırıldığını belirtmiştir. Sonra da her namaz için gusül değil abdest alması gereğini belirten altı kadar hadis-i şerif toplayıp naklettikten sonra bunların da daha önceki hadîs-i şeriflerin hükmünü kaldırdığını, yani istihaza olan kadının her namaz için bir abdest alması gerektiğini belirten hadislerin, her namaz için gusletmesi gerektiğini bildiren ve bir de her iki namaz için bir guslün kâfi geleceği hak-

151 Neylü'l-evtar 1/285. Mîzanü'I-i'tidal: 2/243- 3804 nolu Süheyl b. Sâlih.

kındaki rivâyetin neshedildiğini, hükümlerinin kaldırıldığını açıklamıştır.[152]

Zeylâî, Fatıma bint Ebî Hubeyş'le ilgili Hz. Aişe (radıyallahu anha) hadis-i şerifini uzun uzadıya tahlil ederken, hadîs-i şerifin sonuna "kan hasır üzerine damlasa bile." mealinde ilâve edilen kısmın kitaptan olmadığına dikkatleri çekmiştir.

Ayrıca bu konuda Adiy b. Sâbit'in dedesinin hadîsi, Hz. Aişe, Hz. Ümmü Seleme ve Hz. Sevde bint Zem'a hadisleri üzerinde durmuştur. Birincisini Ebû Dâvud ile Tirmizî ve İbn Mâce, Şerîk'den, O da Ebû Yakzan'dan, o da Adiy b. Sâbit'ten, o da babasından ve dedesinden rivâyet etmiştir. Adiy b. Sâbit hakkında İmam Buhari'den sorulduğunda, dedesinin ismini bilmediğini söylemiştir. Yahya b. Maîn'in onun dedesinin isminin Dinar olduğunu söylediği Buhari'ye anlatılınca ona da itibar etmemiştir.

Nitekim Ebû Dâvud, "Adiy b. Sâbit'in bu hadîsi zayıftır" demiştir.

Hz. Aişe (radıyallahu anha) hadîsi ise şöyledir: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den müstehaza olan kadından soruldu. Buyurdu ki:

"Ayhali olduğu günler namazı bırakır, sonra bir defa guslettikten sonra her namaz için bir abdest alır."

Ümmü Seleme hadîsine gelince, onu Darekutnî rivâyet etmiştir. Fatıma bint Ebî Hubeyş (radıyallahu anha) istihaza olmuştu. Durumunu öğrenmek için Ümmu Seleme'ye rica edip Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sormasını istemişti. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"Ayhali bulunduğu günler namazı terkeder, sonra gusledip bir elbiseyle iyice (kanın dışarı akmasını önleyecek şekilde) korunup dikkat gösterir ve namaz kılar."

Darekutnî bu hadîsin râvilerinin hemen hepsinin sika (güvenilir) olduğunu belirtmiştir. İbn Ebî Şeybe de bunu kendi Sünen'inde rivâyet etmiştir.

152 Şerhu Meânil-Asâr. 1/98-107.

Hadîs, her namaz için gusletmenin vâcib olmadığına, ama her namaz için abdestin gerekli olduğuna delâlet etmektedir.

Hz. Sevde hadîsi ise, Taberânî onu rivâyet ederek kendi el-Evsat Mu'cem'ine almıştır. Hadîs-i şerifin meâli şöyledir:

"Müstehaza olan kadın ayhali günlerinde namazı bırakır, sonra bir defa yıkanır, sonra da her namaz için bir abdest alır."

Bu da diğer hadîs-i şeriflerin hükmünün kaldırıldığını açıkça göstermektedir.[153] Sahîh olduğunda ise şüphe gösteren olmamıştır.

İstihaza konusunda Sıddîk Hasan Han, hadîs-i şeriflerden bir kısmını nakledip bazı açıklamalarda bulunmuştur.

Fıkhu's-Sünne'de ise istihaza hakkında şu açıklama yapılmıştır. Müstehazanın üç hali vardır:

1- Ayhali süresi, istihaza olmadan önce belli olmuştur. İstihaza hali başlayınca ayhali süresi bilinen müddettir ve bu, hayz müddetidir. Geri kalan süre istihaza müddetidir. Müellif buna delil olarak Ümmü Seleme (radıyallahu anha) hadîsini nakleder.

2- Kan akması hep devam etmiştir, o yüzden kadının ayhali süresi belli olmamıştır, yani kesin bilinmemektedir, o yüzden ayhali kanını ayırt edememektedir. Bu durumda kadının âdet görme süresi altı veya yedi gün sayılır, çünkü çoğu kadınların âdeti bu kadar sürmektedir. Bu takdirde kadının kanı kesilince, ya yirmi dört gece ve gündüzün, ya da yirmi üç gece ve gündüzün namazını kılar. Müellif bu hususta Hamene bint Cahş (radıyallahu anha) hadîsinden çıkarımda bulunmuştur.

3- Kadının belli bir âdeti yoktur. Ancak âdet görme kanıyla diğer kanları ayırt edebilecek durumdadır. Bu durumda kadın ayırt etmesine göre amel eder. Koyu kırmızı, siyaha meyil renkte akan kan ayhali kanıdır. O devam ettikçe namaz kılmaz, oruç tutmaz. Rengi değişince, istihaza kanı başladı-

153 Nasburraye li-Ehadis'i-Hidaye: 1/199-204

ğına hükmeder ve yıkanıp namaza başlar. Özetini verdiğimiz bu bölümde müellif, Fatıma bint Ebî Hubeyş (radıyallahu anha) hadîsiyle çıkarım yapmıştır.

İstihazeden Dolayı Gereken Hükümler

1. Hiçbir namaz için gusletmesi gerekmez. Ancak ayhali dönemi başlayıp sona erince bir defa gusleder. Cumhur da aynı görüştedir.
2. Her namaz için bir abdest alması vâcibdir. Çünkü bu hususta Buhari'nin sahih rivâyeti vardır.
3. Abdest almadan önce fercini iyice yıkar ve temiz bir bezle iyice kendini korur, necasetin akmasına meydan vermez. Bu vâcib olmamakla beraber önemlidir.
4. Namaz vakti girmeden abdest alamaz. Bu cumhurun görüşüdür.
5. Kocasıyla cinsel temasta bulunabilir. Çünkü bu hususta tahrîm ile ilgili hiçbir delil vârid olmamıştır.
6. Diğer temizlenmiş kadınlarla ilgili hükümler onun için de geçerlidir. Namaz kılar, oruç tutar, i'tikâf yapar, Kur'ân okur, mushafa el sürer ve onu taşıyabilir; diğer bütün ibâdetleri yapabilir.[154]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. İstihaza kanı gören kadın, namaz ve orucu, tavaf ve Kur'ân okumayı terketmez.
2. Kocasıyla cinsel temasta bulunabilir. (Ancak sağlık yönünden bir sakınca olduğu uzman bir doktor tarafından belirtilirse o takdirde temastan kaçınır).
3. İstihaza kanı gören kadın, kanı aktığı sürece her namaz vakti girince, diğer özür sahipleri gibi, abdest alması gerekir.
4. İstihaza kanı sürüp giderken bu arada ayhali süresi başlar ve kendisi de bunu ayırt edebiliyorsa, o zaman namazı bırakır, Ramazan'da

154 Fıkhü's-Sünne 1/86,89 dan özetlenerek.

ise: O süre içinde oruç tutmaz ve cinsel temasta bulunmaz. Süre dolunca gusleder ve sonra her namaz için abdest alıp ibâdetini yerine getirir.

5. İstihaza kanı gören kadın, akan kanın etrafı kirletmemesi ve dikkatleri çekmemesi için sıkıca bez tutunur ve buna dikkat gösterir.

BAYGINLIK GEÇİRDİKTEN SONRA GUSLETMEK

Bunun üç önemli tesiri söz konusudur. İnsanın kendini kaybetme haline "bayılma olayı" denir. Bu durumda hiçbir şey duymaz, kımıldamadan yatar. Kan dolaşımı duraksar, solunum zayıflar. Belirtilen durumdan kurtulmaya ise "ayılma" denir.

Bayılma çoğunlukla birtakım tesîrler altında, beyin damarlarının birdenbire büzülerek beyne yeteri kadar kan gitmemesinden ileri gelir. O halde ayıldıktan sonra beyin damarlarını iyice harekete geçirmek, sinir sisteminde meydana gelen gevşemeyi önlemek ve bayılanın zindelik kazanmasını sağlamak için -şartlar elverdiği takdirde- banyo yapması, yani gusletmesi tavsiye edilmiştir.

Yukarıda bayılma olayı geçip ayıldıktan sonra gusletmenin üç yararı bulunduğuna işâret etmiştik. Onları şöyle özetleyebiliriz:

- Yapılan banyo ile sinir uçlarını çok daha duyarlı hale getirip beyinde büzülen damarların hareketini sağlar.
- Kalbi yatıştırıp sıkıntının tamamen giderilmesine yardımcı olur.
- Ruha mânevi gıda vererek ruhla beden arasında bozulan dengeyi düzeltir.

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bayıldıktan sonra gusletmeyi hem kavli, hem fiilî sünnetiyle açıklamıştır. Hz. Aişe vâlidemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) (hastalandığı günlerde) birden ağırlaştı (da kendinden geçti, bir bakıma bayıldı). Kendine gelince, "İnsanlar namaz kıldılar mı?" diye sordu. Biz de, "Hayır, kılmadılar seni bekliyorlar" diye cevap verdik. Bunun üzerine "genişçe küpe benim için su koyun" buyurdu. Biz de öyle yaptık. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) guslettikten sonra sıkıntı ve meşakkatle gitmek is-

tedi, derken bayılıp kendinden geçti. Ayıldıktan sonra, "İnsanlar namaz kıldılar mı?" diye sordu. Biz de "Hayır, seni bekliyorlar" dedik. Bunun üzerine: "Benim için genişçe küpe su koyun" buyurdu. Biz de öyle yaptık. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yıkandı (gusletti) ve sonra bütün gücünü toplayıp sıkıntı ve meşakkatle gitmeye çalıştı, derken bayılıp kendinden geçti. Ayılınca yine sordu: "İnsanlar namaz kıldılar mı?" Biz de "Hayır, onlar seni bekliyorlar" dedik. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, halka namaz kıldırması için Ebubekir (radıyallahu anh)'a olan emrini hemen ulaştırdım.[155]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: On altı şeyden dolayı gusletmek mendubdur. Onlardan biri de, cinnet getirdikten, sarhoşluk geçtikten ve baygınlık olayı sona erdikten sonra gusletmektir.[156]

Şafiîler'e göre: İmam Şâfiî, el-Ümm'de cinnet getirip aklî dengesini kaybeden kişilerin çoğunun beli bollaştığı, yani menilerinin aktığını söyleyenler vardır. Eğer durum öyle ise, kendine gelince gusletmesi vâcib olur. Bu hususta şüphe ederse, gusletmesinin müstehab olduğunu söylerim ki bu bir ihtiyattır, diyor ve bayıldıktan sonra gusletmekten söz etmiyor.[157]

Şâfiî fukahasından El-Hazremi müftisi Seyyir Abdurrahman b. Muhammed ise Buğyetü'l-Müsterşidîn adlı eserinde şöyle diyor: "Bayılan kimsenin ayılınca gusletmesi sünnettir. Baygınlık tekrar ettikçe, guslün de tekrarlanması sünnettir. Sarhoş kimsenin de ayılınca gusletmesi böyledir.[158]

Mâlikiler'e göre: Mendup olan gusüller sekizdir: Ölü yıkayanın, Mekke'ye girmek isteyenin, tavaf yapmayı arzu edenin, Arafat'ta vakfeye hazırlananın, Medine'ye girmek üzere olanın, İslâm'a girenin, istihaza kanı kesilen kadının gusletmeleri bu cümledendir.[159]

155 Buhari/Ezan: 51. Müslim/Salat: 90, 92, 95. Dârimi/Salat: 44. Ahmed: 2/52 6/251.

156 Meraku'I-Felâk: 18. Fetâvâ-yı Hindiyye: 1/16- Gusül bahsi.

157 el-Ümm. 1/38. Guslü gerektiren şeyler bölümü.

158 Buğyetü'l-Müsterşidîn / Sünnet olan gusüller faslı. 28

159 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa/Guslün sünnet olduğu umur faslı: 1/119, 120

Böylece Mâlikiler, baygınlık geçirip ayılan kimsenin gusletmesini mendub gusüller arasına almamışlardır. Sünnet gusüller arasında zaten zikretmemişlerdir.

Hanbeliler'e göre: Aklın zail olması da abdesti bozan sebeplerden biridir. Bu da iki kısma ayrılır: Uyku ve başka bir sebep. İkincisi, cinnet getirmek, bayılmak, sarhoş olmak ve benzeri durumlardır. Bu halin azı da çoğu da abdesti bozacağında icma, vardır. Nitekim İbn Münzir, bayılan kişinin abdest almasının gerekliliği hakkında âlimlerin icmaı vardır, demiştir. Çünkü bunların duyarlığı, uyuyan kişinin duyarlığından çok daha uzaktır. Uyuyanın abdesti bozulduğuna göre bunların bozulmasının daha evlâ olduğu kesindir.[160]

Sünnet olan gusüllerden biri de, cinnet getirdikten sonra ayılan kimsenin ve bayıldıktan sonra kendine gelen kimsenin gusletmesidir. Ancak bu halde inzal gerçekleşmemişse bu böyledir, inzal gerçekleşmişse, gusletmeleri vâcibdir.[161]

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Baygınlık geçirdikten sonra ayılıp kendine gelen kimsenin gusletmesi sünnet veya müstehabdır.
2. Baygınlık hâlinde meni akmışsa, gusletmesi vâcibdir.
3. Cinnet getiren kimsenin kendine gelince, sarhoşun da ayık duruma gelince gusletmeleri müstehabdır.
4. Baygınlık hali tekrar ettikçe, guslü tekrarlamak da müstehabdır.
5. Hava soğuk değilse, bu guslün soğuk su ile yapılması mendubdur.

160 el-Muğnî/Tahareti bozan sebebler faslı: 1/172

161 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa/Guslün sünnet olduğu umur faslı: 1/119, 120

GUSÜL NASIL YAPILIR ?

Bilindiği gibi İslâm, ibâdeti âdetten ayırmak için ona resmiyet kazandırmış, herkesin arzusuna değil, Şâri'nin muradına göre yerine getirilmesini emretmiştir. Aksi halde ibâdet, ibâdet olmaktan çıkar, alışılmış şeyler arasına girer.

O bakımdan sırf temizlik için yapılan banyo ile vâcib olan veya sünnet sayılan bir guslü aynı kefeye koyamayız. Birincisi adet olduğu üzere günlük veya haftalık temizlikler arasında yer alır; İkincisi, hem temizlik, hem beden ve ruh sağlığı, hem ilâhî rızayı tahsil, hem de uhrevî mükâfatlara vesiledir.

Bunun için farz, vâcib, sünnet ve adabına uygun yapılan bir guslün elbetteki sevâp ve fazileti çok büyüktür. Örnek Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'dir. Onun bu hususdaki kavlî ve fiilî sünnetleri bize en doğruyu öğretir.

Hz. Aişe vâlidemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki:

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيِّ ﷺ كَانَ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الجَنَابَةِ يَبْدَأُ فَيَغْسِلُ يَدَيْهِ ثُمَّ يُفْرِغُ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ فَيَغْسِلُ فَرْجَهُ ثُمَّ يَتَوَضَّأُ لِلصَّلاةِ. ثُمَّ يَأْخُذُ الْمَاءَ وَيُدْخِلُ أَصَابِعَهُ فِي أُصُولِ الشَّعْرِ حَتَّى إِذَا رَأَى أَنْ قَدْ إِسْتَبْرَأَ حَفَنَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلاَثَ حَثَيَاتٍ. ثُمَّ أَفَاضَ عَلَى سَائِرِ جَسَدِهِ. ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ. أَخْرَجَاهُ. وَفِي رِوَايَةٍ لَهُمَا: ثُمَّ يُخَلِّلُ بِيَدَيْهِ شَعْرَهُ حَتَّى إِذَا ظَنَّ أَنَّهُ قَدْ أَرْوَى بَشَرَتَهُ أَفَاضَ عَلَيْهِ الْمَاءَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

"Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cenabetten dolayı gusletmek istediğinde, önce iki elini yıkamakla başlardı. Sonra da sağ eline aldığı

suyu sol eline boşaltıp edep yerini yıkar, sonra da namaz için alınan abdest gibi bir abdest alırdı. Sonra da eline su alıp (başındaki) kılların altına nüfuz edecek şekilde parmaklarını kılların altına sokar, o kadar ki, iyice kendini (kir ve kuru yer kalmaktan) beri kıldığını görünceye kadar devam eder ve böylece iki avucuna su doldurup başının üzerine üç defa döker ve sonra da bedeninin diğer kısımlarına akıtıp yıkar, en son olarak da iki ayağını yıkardı."[162]

İki şeyhin yaptıkları diğer bir rivâyette şu ilâve yer almıştır: "Sonra iki eliyle kıllarının arasını hilâller, tâ ki bedeninin yüzeyini iyice su ile yıkayıp tamamladığına kanaat hasıl edince, üzerine üç defa su akıtırdı."

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cenabetten dolayı guslederken, içine süt sağılan çanağa benzer bir kap ister, (içindeki suyu) avucuyla alır ve başının sağ tarafından başlar, sonra iki avucuyla alıp başının üzerine dökerdi."[163]

Hz. Meymune validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gusletmesi için su koydum. Önce iki elini boşaltıp ellerini iki veya üç defa yıkadı. Sonra sağ eline aldığı suyu sol eline boşaltarak edep yerlerini yıkadı ve elini yere sürdü. Sonra ağzına su alıp çalkaladı, burnuna su çekti, sonra yüzünü ve iki elini (kollarını) yıkadı, sonra başını üç defa yıkadı, sonra da suyu bedenine döktü yıkadı. Sonra bulunduğu yerden biraz uzaklaşıp iki ayağını yıkadı. Kendisine kurulanması için bir bez parçası getirdim, istemedi ve vücudundaki suyu eliyle silkmeye başladı."[164]

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) guslettikten sonra (ayrıca) abdest almazdı."[165]

162 Buhari-Müslim/Hayız: 35, 37, 57. Ebû Dâvud/Taharet: 130. Taberânî/Taharet: 70, Cihâd: 50

163 Buhari/Gusül: 6, Savm; 65, Büyu': 98. Müslim/Hayız: 39, Mesacid; 229. Ebû Dâvud/Taharet: 98. Nesâi/Gusül: 19. Ahmed: 1/321, 346, 367 - 2/19, 116

164 Buhari, Müslim, Tirmizî, İbn Mâce, Nesâî, Ahmed. Buhari/Gusül: 5,10 Nesâî/Taharet: 111

165 Tirmizi/Taharet: 79. Nesâî/Taharet: 159, gusül: 24. İbn Mâce/Taharet; 96. Ahmed: 6/68,

Cübeyir b. Mut'im (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yanında cenâbet guslünden söz ediyorduk, buyurdu ki: "Bana gelince, iki avucumun dolusuyla su alıp başımın üzerine dökerim, ondan sonra da (su alıp) bedenimin diğer yerleri üzerine akıtarak yıkarım."[166]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Gusle başlarken elleri bileklere kadar üç defa yıkamak, edep yerini yıkayıp pisliği gidermek, sonra da namaz abdestine benzer abdest almak, sadece ayakları yıkamayıp en sona bırakmak sünnettir.

Aynı zamanda edep yerinin yıkanmasını gusülde öne almak, ister üzerinde necaset bulunsun, ister bulunmasın, sünnettir. Bunun gibi, gusülden önce abdest de almak sünnettir. El-Hasan'dan yapılan rivâyete göre, abdest alırken başını meshetmez. Ama sahîh görüşe göre, mesheder. Sonra da suyu başına ve bedeninin diğer kısımlarına üçer defa dökmek suretiyle yıkar. Birinci defa su döküp baş ve bedenini yıkamak farz, ikinci ve üçüncü defa yıkamak, sahih görüşe göre sünnettir.

Suyu bedene dökmenin keyfiyeti ise şöyledir: Önce sağ omuzuna üç defa, sonra sol omuzuna üç defa, sonra da başına ve bedeninin diğer kısımlarına üçer defa döküp yıkar. En sahih olan şekli de budur. Sonra da yıkandığı yerden biraz aralanıp iki ayağını yıkar. Şayet ayakları yüksekçe bir cisim üzerinde bulunuyorsa, ilk abdest aldığı zaman yıkaması daha uygun olur.[167]

Şâfiîler'e göre: Guslün başlangıcında niyet getirilir. Bedenin dış kısmının tamamı yıkanır, o kadar ki, tırnakların altı, kılların dip kısmı, kulakların kıvrımları ve edep yerlerinin zahirî kısmı yıkamanın kapsamı içine alınır. Ağza su alıp çalkamak, burna su çekmek vâcib değildir, sünnettir. Göz ve burundaki kılları yıkamak da öyle.

192, 253, 258

166 Nesâî/Gusül: 28. Taberâni/Taharet: 58. Ahmed: 3/24, 149 - 4/6, 7, 44.-5-80, 105-6/51

167 Fetâvâyı Hindiyye / Guslün sünnetleri bölümü: 1/14

Guslün en kâmili, bedendeki pislikleri yıkayıp gidermektir. Gerek necaseti gidermek için, gerekse guslün farzını yerine getirmek için birer defa yıkamak yeterlidir, yani farz yerine gelmiş olur.

Edep yerlerindeki pisliği giderdikten sonra abdest almak, sünnete uymayı sağlar. Bedendeki koltuk altı, göbek çukuru gibi yerlere suyun nüfuzunu sağlar. Saç ve sakalının kıllarını hilâller. Bu işlemden sonra başına su döküp yıkar, sonra sağ tarafına ve sonra da sol tarafına su döküp yıkar. Sözünü ettiğimiz bu tertip israftan uzak, suyun bedene ulaşmasına güven verici bir anlam taşır. Vücudu ovmak ve belirtilen yerlere üçer defa su dökmek sünnettir. Bütün bunları art arda yapar, abdestte olduğu gibi.[168]

Mâlikiler'e göre: İmam Mâlik bu konuda Urve tarikiyle Hz. Aişe validemizin Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in guslünü tarifini esas alarak çıkarımda bulunmuştur. Muvatta'da Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan şu üç rivâyeti yapmıştır:

"Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cenabetten dolayı guslederken, önce ellerini yıkamakla başlar, sonra namaz abdesti gibi abdest alır, sonra parmaklarını suya sokup saçlarının altını hilâller, sonra başına iki eliyle avuç dolusu su döker, sonra da suyu bütün bedenine akıtarak yıkardı.

"Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cenâbetten dolayı guslederken farak (16 rıtıl büyüklüğünde bir ölçek) olan kaptan (su alıp) gusledердi."

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan kadının nasıl gusledeceğinden sorulunca şöyle demiştir: "İki avucunu su ile doldurup, başına döküp yıkar ve elleriyle başını ovup temizler."[169]

Ayrıca Mâlikîler İbn Ömer (radıyallahu anh)'ın cenabetten dolayı yaptığı guslü delil göstermeye uygun görmemişlerdir. Nâfi'nin yaptığı rivayete göre, Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) cenabetten dolayı guslederken, önce sağ

168 Fethül'-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb/Gusül babı: 1/18'den kısaltılarak.

169 Tenvirü'l-Havâlik Şerhün Alâ Muvatta'ı Mâlik: 1/66

eline su doldurup onu yıkar ve sonra edep yerine su döküp orayı yıkar, sonra ağzına su alıp çalkalar, burnuna su çekip sümkürür, sonra yüzünü yıkar ve gözlerine su serper. Sonra sağ elini, (kolunu) ve arkasından sol elini (kolunu) yıkar. Sonra başını yıkayıp bedenine su dökerek yıkanmasını tamamlar."[170]

Hanbeliler'e göre: Tastamam gusletmek için şu on hususu yerine getirmeye özen gösterilir:

- Gusle niyet edilir.
- Besmele getirilir.
- Eller üç defa yıkanır.
- Edep yerlerinde ve diğer kesimlerde bulunan pislik giderilir.
- Namaz abdesti gibi abdest alınır.
- Saçların altına geçecek şekilde başa üç defa su dökülür yıkanır.
- Bedenin diğer yerlerine de su akıtılıp yıkanır.
- Sağ yanından yıkanmaya başlanır.
- El ile bedenin her tarafı -mümkün olduğu nisbette- ovulur.
- Yıkandığı yerden biraz geri çekilip iki ayağın yıkanması sağlanır.
- Ayrıca henüz başına ve sakalına su dökmeden parmakları iyice ıslatıp kılların arası hilâllenir.

Nitekim İmam Ahmed, "gusül, Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'nın rivâyet ettiği hadise göre yerine getirilir" demiştir.[171]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

162 no'lu Hz. Aişe (radıyallahu anha) hadîsinden, gusülden sonra abdest almaya gerek olmadığı anlaşılıyor. Ancak gusle başlarken namaz abdesti gibi

170 Tenvirü'l-Havâlik Şerhun Alâ Muvatta'ı Mâlik: 1/66

171 el-Muğni/Gusül faslı: 1/217

abdest almayan kimsenin sadece gusletmekle abdesti de yerine gelmiş olur mu? Bu hususta ilim adamlarının görüşü farklıdır: İbn Battal, bu durumda da abdest almanın gerekmediği hakkında icma vardır, demişse de Şevkanî bu görüşün reddedilmiş olduğunu söyler. Ebu Sevr ile Dâvud Ez-Zahiri'ye göre, gusül abdest yerine geçmez. Yani abdest almadan gusleden bir kimsenin namaz ve diğer abdeste dayalı olan bir ibâdet için abdest almanın gerektiğini söylemişlerdir. Müctehit imamların çoğu ise, küçük taharetin büyük taharetin kapsamına girdiğini, böylece gusleden kimsenin ayrıca abdest almasına gerek olmadığını belirtmişlerdir. Zeyd b. Ali de aynı görüştedir. Çünkü gusülden sonra abdestin gerekliliğine delâlet eden bir delil vârid olmamıştır.[172]

163, **164** no'lu hadislerin sahîh olduğunda icma vardır. O bakımdan bu hadîs-i şerifler üzerinde farklı görüş ortaya koyan olmamıştır.

165 no'lu hadîs hakkında Tirmizî "hasenün sahîhün" kaydını koymuştur. Aynı hadis Beyhakî "ceyyid" isnadlarla tahric etmiştir. Bu babda İbn Ömer'den merfu'an ve yine ondan mevkufen rivâyetler vardır. Şöyle ki ondan, gusülden sonra abdestin gerekli olup olmadığı sorulduğunda şöyle demiştir: "Hangi abdest gusülden daha umumîdir ve kapsamlıdır?"[173]

Yine bir adam, İbn Ömer (radıyallahu anh)'a "Ben gusülden sonra abdest alıyorum" deyince ona şunu söylemiştir: "Gerçekten sen iyice derine gömülüyorsun."

Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) da "Sizden birine tepesinden ayağına kadar yıkanmak yetmiyor mu ki, bir de abdest almaya kalksın."

Ebûbekir b. Arabi de şöyle demiştir: "İlim adamlarından kimse abdestin gusül kapsamına girdiğinde ihtilâf etmemiştir."

166 no'lu Cübeyr hadîsinin ricali, rical-i sahih'tir.

Bunu kuvvetlendirir mâna ve muhtevada Ümmü Seleme hadîsi vardır.

---

172 Neylü'l-Evtar: 1/287

173 İbn Ebi Şeybe: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona, "Başına üç avuç dolusu su döküp yıkaman ve sonra suyu bedenine akıtıp yıkaman sana kâfi gelir ve o takdirde temizlenmiş (cünüpten kurtulmuş) olursun."[174]

Bu iki rivâyete dayanan ilim adamları, gusülde ağza su verip çalkamanın, buruna su çekmenin vâcib olmadığı çıkarımını yapmışlardır. Nitekim İmam Şâfiî de aynı görüştedir.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Gusletmeyi murad etmek, ona niyet getirmek demektir. O halde gusle niyet edilir. (Ancak bu hususta müctehit imamların hepsi aynı görüşte değildir)
2. Besmele getirmek müstehabdır.
3. Elleri üç defa yıkamak müstehabdır, kimine göre sünnettir. Ellerde necis varsa yıkanması vâcibdir.
4. Ellerde necaset bulunsun bulunmasın yıkamadan su kabına sokmak mekruhtur. Necaset varsa, suyu murdar eder.
5. Gusülden önce edep yerlerini iyice yıkayıp temizlemek sünnettir.
6. Gusülden önce namaz abdesti gibi abdest almak sünnettir. Bunun müstehab olduğunu söyleyenler de var.
7. Saç ve sakal kıllarının altına suyun nüfuz etmesi sağlanır ve bu vâcibdir.
8. Başı ve vücudu kaplarcasına bir defa yıkamak farzdır. İkinci ve üçüncü defa yine kaplarcasına yıkamak sünnettir.
9. Rivayetlerin farklılık arzetmesi sebebiyle, ilim adamlarından kimine göre, gusle önce başa su dökmekle başlanır. Kimine göre, sağ ve sonra sol omuzlara su döküp yıkanmakla başlanır, sonra da başa su dökülür. Böyle veya öyle yapmak müstehabdır.

174 Sahih-i Müslim: Ümmü Seleme (radıyallahu anha)'dan

10. Sağ taraftan başlayıp yıkamak da sünnet veya müstehabdır.

11. Guslederken ellerle bedeni ovmak müstehabdır.

12. Yıkandığı yerde ayaklar yüksekçe bir cisim üzerinde bulunuyorsa, gusülden önce abdest alırken ayaklar da yıkanır. Yüksek bir cisim üzerinde değilse, guslün sonunda o yerden biraz uzaklaşarak ayaklar yıkanır. Bu da müstehabdır.

13. Gusülden sonra abdest almaya gerek yoktur. Büyük hadesin kalkmasıyla küçük hades (abdest) de kalkmış kabul edilir.

14. Gusle başlarken abdest almayan kimsenin de guslü tamamdır ve o gusülden sonra çoğu ilim adamlarına göre, abdest almaya gerek yoktur. Fetva bu görüşe göredir.

15. İmam Şâfiî ve diğer bazı ictihat seviyesinde olan ilim adamlarına göre, gusülde ağız ve buruna su vermek vâcib değildir.

16. Gusülde baş ve sakaldaki kılları hilâlleyip suyu, altına nüfuz ettirmek suretiyle temizlik yapmak müstehabdır.

17. Gusülde edep yerlerini yıkadıktan sonra eli ya sabun ya da benzeri temizleyici bir şeyle yıkamak müstehabdır.

18. Guslettikten sonra bir bezle kurulanmak ihtilâflıdır. Alimlerin çoğuna göre, menduptur. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Hz. Meymune validemiz (radıyallahu anha)'nın verdiği bez ile kurulanmamasının başka sebepleri vardır.

GUSLEDERKEN SAÇ ÖRGÜLERİNİ ÇÖZMEK GEREKİR Mİ ?

İslâm, temizliğe ne kadar önem vermişse, her iş ve ibâdette kolaylık sağlamaya da yer ayırmıştır. Kitabımızın baş kısmında necaseti giderme ve temizlik konularında bunun birçok misallerini görmek mümkün.

"Kolaylaştırın zorlaştırmayın; müjdeleyin bıkkınlık ve nefret vermeyin." Sözü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e aittir.

Abdest nasıl bir ibâdet sayılıyorsa, gusül de öyle. Su bulunmadığı veya suyu kullanma imkânı olmadığı zamanlarda kolaylık olsun diye dinimiz teyemmümü emretmiştir. Şüphesiz ki bunda büyük bir kolaylık söz konusudur. Seferi namazlar ve Şâfiî mezhebine göre seferde "cem'u takdim" ve "cem'u te'hir" hep bu kolaylığı yansıtmıyor mu?

Gusül çok yönlü bir ibâdettir: Bir yandan ruhu cilalamaya, bir yandan kalbe huzur vermeye, bir yandan sinir sistemini ve kan dolaşımını ayarlamaya, bir yandan temizliği sağlamaya ve en önemlisi de Allah ve Rasûlü'nün emrini yerine getirmeye yöneliktir. Haftada dört beş gün veya her gün gusletmesi gereken gür saçlı ve saçları örgülü bir hanımı düşünelim. Saçlarının örgüsünü açması başlıbaşına bir külfet. Kaldı ki bir de bu kadının akşama kadar ardı arkası kesilmez işleri varsa. Onun için genel temizlik yapılırken elbetteki örgüleri çözüp yıkamak lüzumludur. Ama sık sık dinî bir vücubu yerine getirirken buna lüzum görülmemiştir.

Ümmü Seleme validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivayette, şöyle dediği bildiriliyor: Ya Rasulallah! Dedim; doğrusu ben saçı sık örgülü olan bir kadınım. Cenabetten dolayı gusül için örgüleri çözeyim mi? Diye sorduğumda Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Hayır, sadece başına üç defa ikişer avuç dolusu su dökmen, sonra da bedenine

suyu döküp temizlenmen sana yeter."[175]

Ubeyd b. Umeyr'den yapılan rivayette, şöyle demişti: Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh)'ın kadınlara guslederken saçlarını (örgülerini) çözmelerini emrettiği haberi Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'ya ulaşınca hayretini ifade ederek dedi ki: "Doğrusu hayret (ediyorum) İbn Ömer'e, kadınlara guslettikleri zaman saçlarını çözmelerini emrediyormuş. Onlara başlarını traş etmelerini emretmiyor mu? Andolsun ki benle Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir tek kaptan su alıp guslederdik, ben başıma üç defa su dökmekten fazla bir şey yapmazdım."[176]

"Kadın cenabetten dolayı guslettiği zaman saçlarının örgülerini çözmez (veya çözmesin)."[177]

Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette şöyle demiştir: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'den işittim buyurdu ki : "Kim cenabetten bir kıl (kadar olsun) bir yeri bırakıp oraya su dokunmazsa, Allah üzerine ona ateşten şöyle şöyle yapması (bir hak olur)."[178]

Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh) devamla diyor ki: İşte bundan sonra saçlarıma düşman olmaya başladım.

Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Şüphesiz ki her kılın altında cenabet vardır. O halde saçları yıkayın ve teni iyice temizleyin."[179]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Guslederken suyu saç ve sakalın arasına ve dibine ulaştırmak vâcibdir. Aynı zamanda kadının da saçları çözük ise suyu iyice aralarına nüfuz ettirmesi vâcibdir. Nitekim aynı hususu Fakih Ebu Cafer

175 Müslim/Hayız: 58. Ebû Dâvud/Taharet 99. Tirmizi/Taharet: 77. Nesâi/ Taharet: 149,160

176 Müslim/Hayız; 59. İbn Mâce/Taharet: 108. Ahmed: 6/43

177 Dârimî/Vudu': 115

178 Ebû Dâvud/Taharet 97. İbn Mâce/Taharet 1/106. Ahmed: 1/94, 101, 133. Dârimi/Vudû: 69

179 Ebû Dâvud/Taharet 97. Tirmizi/Taharet: 76. İbn Mâce/Taharet: 106. Ahmed: 6/311, 254

El-Hendavanî de belirtmiştir. Çünkü bu durumda kadının, suyu saçlarının arasına külfetsiz ulaştırması mümkündür. Saçları örgülü olduğu zaman, suyu aralarına ulaştırmak vâcib midir? İleri gelen fakihlerin bu meselede görüşleri farklıdır: Kimine göre vâcibdir. Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), her kılın altında cenabet vardır, o halde saçları ıslatın, teninizi iyice paklayın, buyurmuştur. Kimine göre ise, vâcib değildir. Bu, aynı zamanda Şeyh İmam Ebubekir b. Fazl El-Buhari'nin seçtiği görüştür. Çünkü Ümmü Seleme validemizin Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "Ben saçı gür ve örgülü bir kadınım, guslederken saçlarımı çözeyim mi? Diye sorması, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in de "Başına ve bedeninin geri kalan kısmına su dök, bu su saçın altına ulaşırsa, sana yeter." diye cevap vermesi gusülde saçları çözmenin vâcib olmadığına delâlet etmektedir.[180]

Şâfiîler'e göre: Gusülde bedenin dış kısmının tamamını yıkamak farzdır. O kadar ki, tırnakları, saçları sık ve gür bile olsa saçların deriyle bitiştiği kısımları, kulak kıvrımlarını ve otururken aldığı vaziyete göre edep yerlerini yıkamak bedenin dış kısmına girer.[181]

Abdurrahman El-Cezîrî ise, Şâfiîler'in görüşünü şöyle açıklıyor: "Bedenin zahirini kapsar şekilde yıkamak, beden üzerindeki mevcut kılları da içine alır. Saçların ister seyrek, ister sık olsun, yıkama hususunda fark etmez, iç ve dışlarına suyun girmesi gerekir. Öyle ki suyun kılları arasına girmesi vâcibdir. Ancak sık ve gür kılların temas kurduğu deriye ulaşması şart değildir. Çünkü bunda meşakkat söz konusudur. Ayrıca suyun geçmesine engel teşkil ettiği takdirde kadınların örgülü saçlarını çözmeleri de vâcibdir. Bu hususta erkekle kadın arasında fark yoktur. Saçlar fazlasıyla sık olup bir bakıma keçe gibi girift bir halde ise, o takdirde gusülde suyun onların içine ulaşması vâcib değildir. Sadece meşakkatsiz suyun ulaştığı yerleri dikkate alıp yıkamak gerekir. O kadar ki, bu düzeyde bedende azıcık yıkanmadık yer kalırsa, gusül hükümsüz olur.[182]

180 Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tertibi'ş-Şerayi'; 1/34

181 Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullâb: 1/19

182 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/114

Mâlikiler'e göre: Bedeni ve bedendeki bütün kılları kapsarcasına yıkamak farzdır. Saç ve sakal iyice hilâllenir, suyun alta geçmesi sağlanır, kadınların örgülerine gelince, bunlar üç veya daha fazla ise ve her biri ip veya benzeri bir şeyle bağlanmışsa, çözülmesi her halde vâcibdir. Üçden az olup iple bağlanmışsa veya ipsiz örülmüş vaziyette ise çözülmesi vâcib değildir. Çünkü bu durumda suyun alta nüfuz etmesi mümkündür, örgü çok sık ve kalınca olur da suyun alta geçmesine engel olursa, o takdirde çözülmesi vâcibdir.

Düğünlerde gelin olacak kızın saçlarına güzel kokular sürülmüş ve bir takım takılar takılmışsa, o takdirde gusletmesi gerektiği zaman, başını yıkaması gerekmez, sadece ıslak elle meshetmesi bu mezhebe göre yeterlidir. Hatta bedenin muhtelif yerlerinde güzel koku, takı ve benzeri şeyler bulunuyor da çıkarılması sıkıntı meydana getiriyorsa, teyemmüm etmekle yetinir.[183]

Hanbeliler'e göre: Saçların ister seyrek, ister sık ve gür olsun başın derisini de gusülde yıkamak vâcibdir. Bunun gibi bedendeki kılların altını, örneğin sakalın temas kurduğu cildi yıkamak da böyledir.

Hanbelîler bu meselede Hz. Esma (radıyallahu anha)'dan ve bir de Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen hadîs-i şeriflerle çıkarım yapmışlardır.

Bedendeki sarkan kılların sarkık kısmını yıkamak gerekir mi? Çeneyi aşan sakal, kulak yumuşağını aşan saç ve benzeri kılların sarkan kısmının yıkanıp yıkanmayacağı hakkında iki görüş vardır:

Yıkanması vâcibdir. Bu Hanbelîler'in ve Şâfiîler'in görüşüdür. "Her kılın altında cenabet vardır." mealindeki hadîsle çıkarım yapmışlardır.

Vâcib değildir. Bu, Ebû Hanîfe'nin görüşüdür. "Başına üç defa iki avuç dolusu su dökmen sana yeter," meâlindeki hadîs-i şerifle de bunlar çıkarım yapmışlardır.[184]

183 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/113'den özetlenerek.

184 el-Muğni: 1/228

175 no'lu Ümmu Seleme hadisi hakkında Tirmizî "hasen-sahih" kaydını koymuştur. Ancak ayhali sona erip yıkanması gereken kadının örgülü saçlarını açıp iyice yıkaması, yani guslederken hem bedenini, hem de saçlarını iyice temizlemesi vâcibdir. Sadece başına iki avuç dolusu su dökmek yeterli değildir. Çünkü en az bir haftadan beri ayhali devam eden ve bu arada yıkanmayan kadının durumuyla, sık sık cenâbetten dolayı gusleden kadının durumu çok farklıdır. Birincisinin iyi bir temizliğe ihtiyacı vardır. O bakımdan hayız ve nifas kanı kesilince gusleden kadının saçlarını iyece yıkaması, örgülü kısmı varsa onları çözmesi emredilmiştir. Bu meselenin önemine binâen fukahadan bazısı özel bir fasıl açıp konuya açıklık ve ağırlık kazandırmıştır.

176 no'lu İbn Ömer ve Hz. Aişe hadîsine gelince, bu iki fakih birbirine zıt gibi sanılan iki görüş ortaya koymuştur. Burada iki ihtimâl söz konusudur. Ya İbn Ömer'e, Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'nın ve o manada olan hadîs-i şeriflerin ulaşmadığı söz konusudur; ya da bu onun ictihatıdır. Üçüncü bir ihtimal daha ortaya koyanlar olmuştur, o da İbn Ömer'in bu emri müstehablık anlamında kullandığıdır.

Her şeye rağmen Hz. Aişe validemizin rivâyeti tercih edilir, çünkü bu hususta daha fazla bilgiye sahiptir.

177 no'lu Hz. Ali (radıyallahu anh) hadîsine gelince: İbn Hacer bunun isnadının sahîh olduğunu belirtmiştir. Aynı hadîs-i şerifi Ebû Dâvud ve İbn Mâce, Hammad rivayetinden tahrîc etmişlerdir. Ama ilim adamlarından bir kısmı bu hadîsin mevkuf olduğunu, yani Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'a kadar uzanıp orada kaldığını söylemiştir. İmam Nevevî'ye göre, zayıftır. Râvilerden Atâ' b. Sâib'in zayıf olduğu söylenir. Nitekim Zehebî bu zatın ömrünün son yıllarında bunadığına dikkatleri çekerek onun hakkında İmam Ahmed'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Atâ'dan önceleri işitilen hadîsler ve rivâyetler sahihtir, sonraları ise değildir", itibar edilmez. Yahya b. Maîn ise, "Onun hadîsi delil olarak sayılmaz" demiştir. Ebû Hâtim de aynı görüştedir, yani bunamadan önce kendisinden işitilenler sahihtir, ondan sonrakilere itibar edilmez. Nesâî de buna yakın bir söz söylemiştir.

Atâ ünlü kurra'dan biridir. Yüzyıla yakın yaşadığı bilinmektedir.[185]

Ayrıca sözünü ettiğimiz hadîsin râvileri arasında Zazan da bulunuyor ki, bu zat hakkındaki görüş ve tesbitler de hayli farklıdır.

Bu konuda Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet edilen, "Saçı su döküp ıslatın, teni iyice temizleyin." mealinde bir hadîs vardır ki, Ebû Dâvud, Tirmizî, İbn Mâce ve Beyhakî tahrîc etmişlerdir. Hadîsin önemli râvisi sayılan Hars b. Vecih vardır ki, bu zat zayıf kabul edilmiştir. Nitekim Ebû Dâvud "Şu Hars var ya, onun hadîsi münkerdir ve zayıftır" demiştir. Tirmizî ise, "Gariptir, tanımıyoruz" diye belirtmiştir.

Böylece bu konuda Ümmü Seleme ile Ubeyd b. Umeyr'in hadisleri çıkarım yapılmasına ve delil gösterilmeye daha uygundur. Nitekim müctehit imamların çoğu bu iki hadîs-i şerife dayanarak ictihatta bulunmuşlardır.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Guslederken saç ve sakalı hilâllemek vâcibdir.
2. Erkeklerin saç ve sakallarının altına suyu ulaştırmaları gerekir. Ancak saç ve sakal çok sık ve gür olursa, altına su geçirmek meşakkat doğurursa sadece üzerine su döküp parmaklarla hilâllenir.
3. Kadınların örgülü saçlarını çözmelerinde meşakkat varsa, guslederken çözmeyebilirler. Ancak saçların altına suyun geçmesine de itinâ göstermeleri sünnettir. Ayhali ve lohusa kanı kesildikten sonra yıkandıkları takdirde herhalde örgülü saçlarını iyice açmaları, öylece gusletmeleri gerekir.
4. Müctehidlerin çoğuna göre, gusülde ağzı ve burnu yıkamak vâcib değildir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre vâcibdir, çünkü ona göre, bu iki organ bedenin zahirinden sayılır.
5. Ümmü Seleme hadisiyle çıkarım yapanlara göre, iki avuç dolusu

185 Mîzanü'l-İ'tidal 3/70, 71- 5641 nolu Atadan özetlenlerek.

su ile üç defa başa döküp yıkamak, üç defa da bedenin diğer kısımlarını ıslatıp yıkamak yeterlidir, yani gusül yerine gelmiş olur. İmam Ebû Hanife'ye göre, ağza su alıp çalkalaması, burnuna su çekmesi de gerekir.

6. Gelinlik giyinip başına koku sürünen ve takılar taktıran kızların gusletmesi gerektiğinde, sadece ıslak elle başlarını meshederler, bedenlerini ise yıkarlar. Bedenlerinin de birçok yerinde bu kabil şeyler varsa, teyemmüm etmekle yetinirler. Bu, İmam Mâlik'in mezhebidir.

7. Erkeklerin saçlarını kadınlar gibi uzatması ve saçlarını örgülü hale getirmesi mekruhtur. O bakımdan erkekler guslederken saçlarını iyice yıkamakla emrolunmuşlardır.

GUSLEDEN KİMSENİN GÖZLERDEN IRAK DURMASI ÖRTÜNÜP, ÖYLECE YIKANMASI

İslâm her yerde insanın edep ve terbiye, nezâket ve nezahet kaidelerine uymasını; şahsiyetini küçültecek söz ve davranışlardan kaçınmasını emreden bir dindir. Özellikle tesettür konusu üzerinde en çok bu din durmuş, kadın ve erkek için bir takım kurallar koyup sınırlar çizmiştir. Aksine hareket edenleri kınayıp, uhrevî cezayla tehdît etmiş ve yetkili makamların müdahalesine imkân tanımıştır.

Açık yerde soyunup yıkanmaya cevaz vermemiş, herhalde yıkanması gerekiyorsa, gözlerden ırak bir yer seçmesini veya örtünmesini emretmiştir. Aynı zamanda kimselerin bulunmadığı açık bir yerde yıkanırken de avret mahallini kapalı tutması, yani bir peştemalle örtünmesini vâcib kılmış, açılmayı haram saymıştır. Çünkü Allah (celle celaluhu) ve melekleri utanılmaya daha lâyıktır.

Ya'lâ b. Ümeyye'den yapılan rivâyette, demiştir ki: "Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir adamın açık yerde soyunup yıkandığını görünce (üzüldü), çıkıp Allah'a hamd-u senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki, Aziz ve Celil olan Allah (celle celaluhu) haya sahibidir ve (günâhları, kusurları) örtüp gizleyendir. O bakımdan hayâlı olmayı ve örtünmeyi sever. Sizden biri guslettiği zaman örtünsün."[186]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"İsrailoğulları çırılçıplak bir vaziyette yıkanırlar ve birbirlerine bakar-

186 Ebu Dâvud/Hammam: 1, Vitir: 23. Nesâî/Gusül: 7. Ahmed: 4/224

lardı. Musa ise yalnız başına yıkanırdı. Bunun üzerine dediler ki: Vallahi Musa (aleyhisselam)'ı bizimle beraber yıkanmaktan alıkoyan tek şey, onun hâyesinde (yumurta, erkeklik bezi) şişkinlik vardır."

Musa (aleyhisselam) bir gün yıkanmak üzere gitmişti, elbisesini çıkarıp bir taş üzerine koydu, taş onun elbisesini alıp kaçtı (veya bir rüzgâr alıp götürdü). Musa da o taşın peşine takılıp, ey taş elbisemi, ey taş elbisemi diyerek koşuyordu, derken İsrailoğulları onun edep yerini gördüler, hâyesinde de şişkinlik olmadığını, Musa'da bir arıza bulunmadığını müşahede ettiler. Sonunda Musa elbisesini yakalayıp aldı ve taşa da bir darbe vurdu."[187]

Ali b. Zeyd'den yapılan rivâyette, Enes b. Mâlik (radıyallahu anh), Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: "Şüphesiz ki Musa b. İmrân (aleyhisselam) suya girmek istediğinde, suya iyice girip edep yerleri görülmeyecek seviyeye geldikten sonra elbisesini soyardı."[188]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: İnsanların birbirlerinin mahrem yerlerine bakması dört kısımda toplanır: Erkeğin erkeğe, kadının kadına, kadının erkeğe, erkeğin kadına bakması.

Erkeğin erkeğe bakması, avret yeri müstesna câizdir. Bunda icma vardır. El-Muhtar Şerhi el-İhtiyar'da da aynı husus açıklanmıştır. Erkeğin avret yeri, göbeğiyle diz kapağı arasıdır. Diz kapağı da çoğuna göre avret yerine girer. Tatarhaniye'de belirtildiğine göre, İmam Ebû Hanife, hamamcının hamamda yıkanan adamın avret yerine bakmasında bir sakınca görmemiştir. Erkeğin erkeğe bakması hususunda, bakması mübah olan yerlere elle dokunmasında da bir sakınca yoktur. El-Hidâye'de de bu husus açıklanmıştır.

187 Buhari/Gusül: 20. Müslim/Hayız,75/Fezâil: 155, 156. Ahmed: 2/315, 515

188 Ahmed: 3/262

Kadının kadına bakması, erkeğin erkeğe bakması gibidir. En sahih olan da budur. Ancak bir kadının diğer kadının karın bölgesine şehvetle bakması câiz değildir. Saliha bir kadının kendi vücudunu ahlâksız bir kadına açıp göstermesi aslâ doğru değildir.

Kadının erkeğe bakması, erkeğin erkeğe bakması gibidir. Tabiî erkekten maksat, kadının kocası değil de yabancı kimsedir. O halde kadın yabancı bir erkeğin göbekle diz kapağı dışındaki yerlerine bakabilir. Şu şartla ki, hem şehevî bir duyguyla bakmayacak, hem baktığında böyle bir his uyanmayacak. Aksi halde bakması câiz olmaz.

Erkeğin kadına bakması ise, dört kısma ayrılır:

- Erkeğin kendi eşine, câriyesine bakması,
- Erkeğin kendi mahremleri sayılan kadınlara bakması,
- Erkeğin yabancı hür kadına bakması,
- Erkeğin başkasının cariyesine bakması.

Birincisi helaldir, onların tepeden tırnağına kadar her tarafına bakabilir. Ancak daha uygun olanı o ki, onların edep yerlerine bakmamasıdır.

İkincisi, ancak onların dış ve iç, yani açık ve kapalı zinet yerlerine bakması helaldir; öyle ki, kollarına, boynuna, ayak bileklerine, kulaklarına, yüz ve başına bakabilir.

Üçüncüsü, ancak onların dış zinet kısımlarına -ihtiyâç hasıl olduğu takdirde- bakabilir. Dış zînet kısımları kadının yüzü ve iki elidir.

Dördüncüsü, onların ancak, kendi mahreminin iç ve dış zînet yerine baktığı gibi, zînet yerlerine bakabilir. Bu da şehvetle değil, bir iş ve ihtiyâç sebebiyle câizdir.[189]

189 Fetâvâyı Hindiyye. 5/327-329'dan özetlenerek.

O halde gerek erkek, gerekse kadın yıkanırken bu ölçülere riâyet etmekle mükelleftir. Aksi halde büyük günâh işlemiş olurlar.

Hanbeliler'e göre: Halk arasında soyunup bir şey örtmeden, mahrem yerleri kapatmadan yıkanmak câiz değildir. Çünkü avret yerlerini halka karşı açmak haramdır. Ama kimselerin bulunmadığı bir yerde soyunup yıkanmak câizdir. Nitekim Musa (aleyhisselam) o gibi yerlerde çıplak bir vaziyette yıkanmıştır. Bunu Buhari rivâyet etmektedir. Onun gibi Eyyûb (aleyhisselam) da kimselerin bulunmadığı yerde bir şey örtünmeden yıkanmıştır. Ama bir başkası elbiseyle onun önünde perde olursa bunda bir sakınca söz konusu değildir. Nitekim Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir elbiseyi perde edinip öylece yıkanırdı. Bununla beraber kimselerin bulunmadığı bir yerde yıkanırken bir örtü arkasına geçmek veya mahrem yerleri örtmek müstehabdır. Çünkü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Allah kendisinden utanılmaya çok daha lâyıktır." buyurmuştur.

Ayrıca Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Erkek erkeğin, kadın da kadının avret yerine bakmasın.", "Çıplak bir vaziyette gezip dolaşmayın." buyurmuştur.[190]

Bu konuda Ahmed b. Hanbel şöyle demiştir: "Peştemalsız hamama girmek haramdır. Hamamda bulunanların hepsinin peştemalli olduğunu biliyorsan, içeri gir, değilse, girme." Saîd b. Cübeyr de: "Hamama peştemalsız girmek haramdır" demiştir.[191]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

186 no'lu Ya'la hadîsinin sened ve ricali sahihtir. Aynı anlamda bir rivâyeti biraz daha uzunca Bezzar, İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan rivayet etmiştir. İbn Hacer de aynı rivayeti nakletmiş ve üzerinde herhangi bir görüş belirtmemiştir.

190 Sahih-i Müslim.

191 el-Muğnî: 1/231 den özetlenerek.

Hadîsin delâleti yıkanırken örtünmenin vâcib olduğunu ifade ediyor. Ne var ki, ilim adamlarının çoğu böyle yapmanın daha faziletli olduğunu belirterek terkinde kerâhet vardır, demişlerdir. Şâfiîler'in çoğuna göre, örtünmemek haramdır. Nitekim Ümmü Hâni' (radıyallahu anha) diyor ki: "Mekke'nin fetih yılında Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gittiğimde yıkanıyordu. Hz. Fatıma da bir örtü tutup O'nun görünmemesini sağlıyordu."[192]

Behz b. Hakim (radıyallahu anh) ise babasından, o da dedesinden naklen, dedesinin Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Avret yerlerimizden neyi örtüp, neyi terketmemiz gerekiyor?" Diye sordum. Buyurdu ki: "Zevcen ve sâhip olduğun cariyenden başkasına avret yerini gösterme, koru." Ben yine "Ya adam kimselerin bulunmadığı bir yerde olursa?" Diye sorduğumda şu cevabı verdi: "Allah kendisinden utanılmaya insanlardan daha haklı ve lâyıktır."[193]

187 nolu Ebu Hureyre hadisinde İsrâiloğulları'nın çıplak vaziyette örtünmeden yıkandıkları iki şekilde yorumlanmıştır: Ya onların şeriâtında çıplak yıkanmaya cevâz verilmiştir, ya da onlar bu hususlarda Musa (aleyhisselam)'ı dinlemiyorlardı. Bu ikinci şıkkın dini kurallara daha uygun olduğuna bakılınca daha sâhih olduğu anlaşılıyor. Çünkü semavî dinlerin hemen hepsi insana yakışanı emretmiştir. Erkek veya kadının mahrem yerlerini açık tutup halkın gördüğü bir yerde yıkanmasına hiçbir hak din cevâz vermez. Nitekim İbn Battal da bu ikinci yorumu benimsemiştir.

188 nolu Ali b. Zeyd hadîsinin ricali güvenilir kişilerse de Ali b. Zeyd hakkındaki görüşler farklıdır. Tabiînden olan Ali hakkında El-Cerirî şöyle demiştir: "Basra fakihleri şu üç kişi hakkında gözleri gerçeği pek görmez olmuştur: "Katade, Ali b. Zeyd ve Eş-âs El-Huddanî."

İbn Uyeyne ise onun zayıf olduğunu belirtmiştir. Hammad b. Zeyd ise, "Ali b. Zeyd hadisleri alt-üst eden bir kimsedir" demiştir. Yahya el-Kat-

192 Sahih-i Müslim: Ümmü Hâni' (radıyallahu anha)'dan

193 Ebû Dâvud: Behz b. Hakim'den.

tan ise, Ali b. Zeyd'in hadîsini almaktan çekinirdi. İmam Ahmed gibi kadri yüce bir müctehit de onun zayıf olduğuna dikkatleri çekmiştir. Ancak Ebû Hâtim, "Onun hadisleri yazılabilir" demiştir.[194]

Hz. Musa (aleyhisselam)'nın peştemalsız suya girmesine gelince, ilim adamlarımız bu hususu inceleyip bazı yorumlarda bulunmuşlar:

Ahmed b. Hanbel, peştemalsız suya girmesinin mutlaka mekrûh olduğunu söylemiştir. O halde, ya Musa (aleyhisselam)'nın şeriatında buna cevâz verilmiştir, ya da o sırada örtünecek bir peştemal bulamamıştır.

İshak b. Rahuye'ye göre, peştemal ile girmek daha faziletlidir. Diğer müctehit imamlara göre, bir zaruret söz konusu değilse peştemalsız girmek mekruhtur.[195]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Gerek erkek, gerekse kadın -bir zaruret olmadıkça- açık yerde örtüsüz yıkanması haramdır.
2. Kadınların kendi evlerinin banyosunda yıkanması sünnettir. Mecbur kalmadıkça hamama gidip yıkanmaları mekruhtur.
3. Kadınların, erkeklerin bulunduğu bir yerde, örtünmüş de olsa yıkanması tahrimen mekruhtur.
4. Peştemalsız suya girmek veya hamama gitmek mekruhtur.
5. Hamamda yıkananlar peştemal tutunmuyorlarsa, oraya girip yıkanmak da mekruhtur.
6. Evde kapalı yer kabul edilen banyo ve benzeri yerde yalnız başına yıkanan kimsenin peştemal tutunmadan yıkanması câizdir. Ancak edep yerlerini örtmesi daha faziletlidir. Çünkü herkesten çok

194 Mîzanü'l-İ'tidal: 3/127 - 5844 nolu Ali b. Zeyd.

195 Neylü'l-Evtar: 1/298

Allah, utanılmaya çok daha lâyıktır.

7. Kadınların kendi kocası, oğlu, babası, kız kardeşleri gibi mahremleri yanında örtülü bir halde yıkanmasında bir sakınca yoktur. Kocasının yanında edep yeri kapalı olmak kaydıyla çıplak bir halde yıkanabilir.

V. KONU

TEYEMMÜM

TEYEMMÜM

Teyemmüm sözlükte, bir şeyi kasdetmektir. "Teyemmemtü fülânen" denilince, "falan kişiyi kasdettim" mânası anlaşılır. Şeriatta ise, namaza veya benzeri bir ibâdeti yerine getirmek niyetiyle tertemiz toprağı kasdedip onu yüze ve iki kola sürmektir.

Teyemmüm, kitap, sünnet ve icma ile sâbit olmuştur. Allah (celle celaluhu)'nun bu ümmete has kıldığı kolaylıklardan biridir.

Teyemmüm'ün bir ruhsat mı, yoksa azimet mi olduğunda görüş farkı ortaya çıkmıştır: Su bulunmadığı zaman azimettir; bir başka özürden dolayı ise ruhsattır.

Cünüp kimse su bulamadığı takdirde teyemmüm eder. Bu, dinimizin müminlere sağladığı kolaylıklardan biridir. Su bulunmadığı veya bulunduğu halde kullanma imkânı olmadığı veya aşırı soğuktan hastalık yapar endişesi bulunduğu hallerde teyemmüm edilir. Gerek gusül gerekse abdest için aynı şey yapılır, yani iki el tertemiz toprağa sürülüp önce yüz meshedilir, sonra tekrar sürülüp kollar ve eller meshedilir.

Neden Teyemmüm Emredilmiştir?

Bu, kul ile Allah (celle celaluhu) arasında hemen her hususta olduğu gibi, önemli sayılan hususlarda da irtibatı devam ettirmek, ruha şifâ verip kalbi huzura kavuşturmaktır. Namaz ciddî hazırlık isteyen bir ibâdettir O bakımdan önce iç ve dış temizliğini sağlayan abdest alınır. Abdest alma imkânı olmadığı zaman bu temizlik, yani iç temizliği ve hazırlık toprağa el sürülmek suretiyle yerine getirilir. Aynı zamanda toprağı alıp yüzümüze ve kollarımıza sürmekle her türlü kibir ve gururu atıyor, mütevazı olmanın en güzel anlam ve ölçüsünü gerçekleştirmiş oluyoruz.

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي سَفَرٍ فَصَلَّى بِالنَّاسِ فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ مُعْتَزِلٍ فَقَالَ: «مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ؟» قَالَ: أَصَابَتْنِي جَنَابَةٌ وَلاَ مَاءَ قَالَ: «عَلَيْكَ بِالصَّعِيدِ فَإِنَّهُ يَكْفِيكَ».

İmrân b. Husayn (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki:

"Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ile beraber bir seferde bulunuyorduk. O, oradakilere namaz kıldırdı. Ne var ki bir adam ayrılıp bir köşede bekleyip namaz kılmadı. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) sordu: "Seni namaz kılmaktan alıkoyan nedir?" O da şöyle dedi: "Cenabet oldum, su da yok." Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: "Tertemiz toprağa gerekli ol, çünkü o sana kâfi gelir." buyurdu.[1]

Câbir (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki:

"Bir yolculuğa çıkmıştık, bizden bir adamın başına taş düşüp yardıktan sonra adam ihtilâm oldu. Arkadaşlarına, teyemmüm etmem için bana bir ruhsat yolu bulabilir misiniz," diye sordu. Onlar da, "Biz senin için bir ruhsat bulamıyoruz, çünkü suyu kullanmaya kudretin yetmektedir, dediler. Bunun üzerine o adam su ile yıkandı ve o sebeple vefat etti. Dönüp Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldiğimizde olay kendisine haber verildi. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Onlar o adamı öldürmüşler, Allah da onları öldürsün! Bilmedikleri zaman sorsalar ya! Çünkü açıklamaktan âciz olmanın şifası sormaktır. Ona teyemmüm etmek ve yarası üzerine bir şey sıkıca bağlayıp sıkmak kâfi gelirdi veya yarası üzerine bir sargı sarar, sonra da üzerine meshedip bedeninin geriye kalan kısmını yıkardı."[2]

1 Buhari/Teyemmüm: 6,9. Nesâî/Taharet; 198,202. Ahmed: 4/319, 434

2 Ebû Dâvud/Taharet: 125. İbn Mâce/Taharet: 93. Ahmed: 1/370

Amr b. Âs (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette: Kendisi Zat-i Selâsil gazasına gönderildiğinde, (durumunu şöyle nakletmiştir: Çok soğuk bir gecede ihtilâm oldum. Yıkandığım takdirde ölmekten endişe ettim. Bunun üzerine teyemmüm ettim ve arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e döndüğüm zaman, benim o halimi kendisine anlatmışlar. Onun üzerine bana şöyle sordu: "Ya Amir! Cünüp olduğun halde arkadaşlarına namaz mı kıldırdın?"

Ben de, Allah'ın "Kendi kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah size karşı çok merhametlidir." buyruğunu hatırladım ve o sebeble teyemmüm edip namaz kıldım, diye cevap verdim. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tebessüm etti ve hiçbir şey söylemedi.[3]

Ebû Zer (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki:

"Medine'nin havasına pek alışamadım, o yüzden hastalandım ve bu arada kendimi toparlayıp Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldim ve Ebu Zer helak oldu" dedim. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Ne halin var?" diye sordu. Ben de dedim ki: "Cenabet olmayı arzuladım, oysa yakınımda su yoktur." Buyurdu ki: "Yerin üstü (toprak), on yıla kadar su bulamayan kimse için temizleyicidir."[4]

Amir b. Şuayb (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, o babasından, o da dedesinden nakletmiştir. Dedesi demiştir ki: Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Yeryüzü bana mescid ve temizleyici kılındı. Ne yerde namaz vakti girerse onu kendime sürer ve namaz kılarım."[5]

3 Ahmed b. Hanbel, Darekutnî, Ebü Dâvud: Amir b. Âs (radıyallahu anh)'dan

4 Buhari/Teyemmüm: 5,6. Ebû Dâvud/Taharet: 123. Tirmizi/Taharet: 92. Nesâî/Taharet: 2,3. Ahmed: 5/146, 147, 155, 180

5 Buhari/Teyemmüm: 1, Salat: 56. Müslim/Mesacid: 3, 4, 5. Ebû Dâvud/Salat: 24. Tirmizi/Mevakıt: 119, Siyer: 5. Nesâi/Gusül: 26. İbn Mâce/Taharet; 90. Dârimi/Salat: 111, siyer: 28. Ahmed: 1/250, 301. 2/222, 240, 250, 412. 442, 502. 3/304. 4/416. 5/145, 148, 161, 248, 253, 383

Ebû Ümâme (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Yerin hepsi (her yanı) benim ve ümmetim için mescid ve temizleyici kılınmıştır. Nerede ümmetimden bir adama namaz vakti gelip yetişirse, onun mescidi de yanındadır, (abdest alması için) temizleyicisi de yanındadır."[6]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Teyemmümün rükünlerinden biri de, vakti daralan namaz için abdest veya gusle yetecek kadar suyun bulunmamasıdır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de teyemmümün cevazı için suyun yokluğu şart kılınmıştır. Suyun bulunmaması, biri mâna ve suret yönünden, diğeri de sadece mâna yönünden olmak üzere iki kısma ayrılır:

Birincisi, suyun uzak yerde olmasıdır. Uzaklığın miktarı zahir rivâyette açıklanmışsa da İmam Muhammed'den yapılan rivâyete göre, o bunu bir mil olarak takdir etmiştir. Bundan daha aşağı bir uzaklıkta olursa teyemmüm câiz olmaz.[7]

İkincisi, su yakın olmakla beraber onu kullanmaktan âciz durumda olmasıdır. Meselâ, yanı başında kuyu bulunuyordur, ama içinden su çekip çıkaracak hiçbir alet ve araç yoktur. Yine su yakında vardır, ama ara yerde canavar, düşman, hırsız ve soyguncu gibi bir engel bulunuyordur. O durumda can ve mal tehlikesi söz konusu olduğundan suyu kullanamayacak durumdadır. Veya yanında su bulunuyor ama onu abdest veya gusülde kullandığı takdirde susuz kalıp helak olma tehlikesi söz konusudur. Bu durumlarda teyemmüm edip namaz kılması câizdir.

Bunun gibi, vücudunda veya abdest uzuvlarında yara bulunuyor veya suyu kullanamayacak şekilde hasta olur, kullandığı takdirde zarar görürse, teyemmüm edip öylece namaz kılması câizdir. Aynı zamanda mal ve can

6 Müsned-i Ahmed: Ebu Ümâme (radıyallahu anh)'dan

7 Bedayi'u's-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi:1/46'dan özetlenerek.

tehlikesi söz konusu olduğu yerlerde de teyemmüme cevaz verilmiştir.[8]

Şâfiîler'e göre: Abdestsiz veya cünüp kimse birtakım sebeplerden dolayı teyemmüm eder:

Suyun yokluğu: Yolculuk halinde bulunan kimse, kesinlikle suyun bulunmadığını biliyorsa, o takdirde aramaya lüzum görmeden teyemmüm eder. Ama kendi eşyası arasında, arkadaşlarının yanında veya çevresinde olduğunu tahmin ederse, yüksekçe bir yerde bulunuyorsa çevresine bir göz atar; çevreyi gezip dolaşmaya ihtiyâç duyarsa, arazi de engebeli ise, eşyasından ve arkadaşlarından uzaklaşmamak kaydıyla etrafı kolaçan eder de buna rağmen su göremez veya bulamazsa teyemmüm eder. Yolcunun ulaşabileceği bir su biliyorsa, yarım fersah (yaklaşık iki buçuk kilometre) kadar bir uzaklıkta ise, mal ve canına bir zarar geleceğinden de endişe etmiyorsa, o takdirde gidip abdest alır; cünüp ise gusleder, öylece namazını kılar. Bir zarar geleceğinden endişe ediyor veya belirtilen uzaklığı aşacak bir mesafede ise, teyemmüm eder. Vaktin sonuna doğru kesinlikle su bulacağını biliyorsa, teyemmüm etmeyip bekler, beklemesi daha iyidir. Sadece öyle sanıyorsa, vakti geciktirmeden teyemmüm etmesi daha faziletlidir.

Abdest veya gusle yetmeyecek kadar su bulursa, en açık ve bilinen görüşe göre, onu kullanması vâcibdir; yetmediği takdirde teyemmüm ederek tamamlar.

Bir canlının susuz kalması söz konusu olduğu takdirde yanındaki suyu abdest veya gusül için kullanmaz, onun yerine teyemmüm eder. Suyu kullandığı takdirde mevcut hastalığın artacağından veya bir organını kaybetmesinde endişe duyduğu takdirde teyemmüm eder.

Şiddetli soğukta, suyu arızalı bir uzvunda kullanamıyorsa, üzerinde de bir örtü yoksa teyemmüm etmesi vâcib olur. Üzerinde örtü, sargı varsa, teyemmüme gerek yoktur. Islak elle üzerini meshetmekle yetinir. Sağlam uzuvlarını ise yıkar. Abdestsiz kimsenin iki uzvu yaralı ise, her biri için bir

8 Bedayi'üs-Sanayi' fi-Tertibi'ş-Şerayi'; 1/48'den kısaltılarak.

teyemmüm eder.[9]

Teyemmümün câiz olması için sadece yolculuk halinde bulunmak şart değildir, evinde mukim olan kimse için de belirtilen şartlar gerçekleşince teyemmüm etmesi caiz olur. Şâfiiler bu hususta bir ayrım yapmamışlardır.

Mâlikiler'e göre: Yolculuk kısa olsun, uzun olsun fark etmez, her iki durumda da gerektiğinde teyemmüm câiz olur. Evinde veya memeleketinde su kesilir veya hapsedilerek susuz bırakılırsa, teyemmüm etmesi keza caiz olur.[10]

Yahya Mâlik'den, o da Abdurrahman'dan, o da babasından, o da Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan rivâyet etmiştir. Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) demiştir ki: "Seferlerinden bir seferinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le birlikte bulunuyorduk. Tâ ki, ıssız bir yere vardık veya ordunun gelip geçtiği bir kesime vardık, gerdanlığım koptu. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de onu bulmak için kalınca beraberindeki insanlar da kaldılar, ne subaşında bulunuyorlardı, ne de beraberlerinde su vardı. İnsanlar kalkıp Ebûbekir (radıyallahu anh)'a başvurmuşlar ve "Aişe'nin yaptığını görüyor musun? Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ile kaldıkları için arkadaşlarımız da kaldılar, oysa subaşında olmadıkları gibi, beraberlerinde de su bulunmuyordu. Bunun üzerine Ebûbekir (radıyallahu anh) geldi, o sırada Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) başını kucağıma koyup uyumuş bulunuyordu. Ebûbekir (radıyallahu anh) bana sert bir dille: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i alıkoydun ve insanları da alıkoymaya sebep oldun. Oysa ne su üzerinde bulunuyorlar, ne de beraberlerinde su vardır."

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) devamla diyor ki: Ebûbekir (radıyallahu anh) beni iyice azarladı, Allah'ın dilediği kadar sözler söyledi ve bu arada eliyle böğrüme dürtüp beni hırpaladı, ama Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in başı kucağımda bulunduğu için yerimden kıpırdamamaya çalıştım. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) sabah oluncaya kadar

9 es-Siracü'l-vehhac Alâ Metni'l-Minhac: 24, 26'dan kısaltılarak.

10 el-Müdevvenetü'I-Kübrâ/Teyemmüm: 1/44

uyudu, sabahleyin kalkınca su namına bir şey bulunmuyordu. Bunun üzerine şanı yüce Allah teyemmüm âyetini indirdi.[11]

İmam Mâlik'e soruldu:

-Adam vakti giren namaz için teyemmüm ediyor, sonra diğer bir namazın vakti giriyor, o teyemmümle ikinci vaktin namazını kılabilir mi?

-Hayır, her namaz için bir teyemmüm eder, diye cevap vermiştir. Çünkü her namaz vakti suyu araması gerekir, bulamayınca da teyemmüm etmesi câiz olur.

-Teyemmüm eden bir kimse, su ile abdest alanlara imamlık yapabilir mi? Diye sorulmuş. Ona da şu cevabı vermiştir:

-Başkasının imamlık yapması bence daha uygun ve iyi olur. Bununla beraber onun imamlık yapmasında bir sakınca görmüyorum.

Hanbeliler'e göre: Yolculuk kısa olsun, uzun olsun her iki halde de şartlar müsait olduğu takdirde teyemmüm edilir. Uzun yolculuktan maksat, dört rekâtlı farz namazların iki rekât olarak kılınmasının Ramazan ayında ise iftar etmenin mübah olduğu seferdir. Kısa olan yolculuk ise, bu ölçüde olmayanıdır. Ancak öyle de olsa, yolculuk yaptı, sefere çıktı denebilecek bir anlam taşımalıdır. Meselâ, birbirine yakın iki kasaba arasında yolculuk yapmak bu cümledendir. El-Kadı diyor ki: "Kendisine ait araziye gitmek üzere evinden çıkıp bulunduğu kasaba veya köyün binalarından ayrılan kimse de sözü edilen manayla yolculuk yapıyor, demektir ve bu durumda sebepler zuhur ettiği takdirde isterse elli adım atmış olsun, teyemmüm etmesi câiz olur. Aynı zamanda binek üzerinde namaz kılabilir ve zaruretten dolayı ölmüş hayvan eti yiyebilir. Nitekim İmam Mâlik'le İmam Şâfiî'nin ictihadı da bu anlam ve hükümdedir.

Bazısına göre, teyemmüm ancak uzun yolculukta mübahtır. Oysa 5/6 sûre ve âyette mutlak sefer denilmiştir.

11 Tenvîrü'l-Havâlik Şerhun Alâ Muvatta'i Mâlik: 1/74, 75

Bu hususta meşru seferle, gayr-i meşru sefer arasında fark yoktur, yola çıkan ister günah, ister sevap için çıkmış olsun, gerektiğinde teyemmüm edebilir.

Mukim halde, kişinin evinde, memleketinde yerleşik bulunduğu halde su kesilir veya su bulunmayan bir yere hapsedilirse, o takdirde namaz için teyemmüm etmesi gerekir. Nitekim İmam Mâlik, İmam Sevri, İmam Evzai ve İmam Şâfiî de aynı görüştedirler. Bir rivâyete göre, evinde hapsedilen bir kişi su bulunmadığı takdirde, İmam Ahmed'e göre, teyemmüm edemez. Fetva bunun aksinedir.[12]

Namaz vakti girince muhtaç olduğu suyu bulamazsa ne yapar?

Bu durumda teyemmümün sıhhatıyla ilgili üç şartın gerçekleşmesi gerekir:

- Namaz vaktinin girmiş olması,
- Suyu araştırıp bulmaya çalışması,
- Araştırdıktan sonra da suya iyice ihtiyâç duyması.

Cünüp kimse bazı uzuvlarına yetecek kadar su bulursa, onunla yettiği kadarıyla vücudunu yıkar, yetmeyen yerler için teyemmüm eder. Bu konuda Ahmed b. Hanbel'in kesin ictihadı şöyledir: Bir kimse abdest alacak su bulur, ama gusledecek kadar bulamazsa, mevcut su ile abdest alır ve gusül için de teyemmüm eder.[13]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

1 no'lu İmrân b. Husayn hadîsi, teyemmümle kılınan namazın su bulunduktan sonra iâde edilmesine gerek olmadığına delâlet etmektedir. Ayrıca su bulunmadığında abdestsiz ile cünüp kimse arasında teyemmüm hususunda bir fark olmadığı da hadîs-i şeriften anlaşılıyor. Nitekim ilim adamların bu hususta icma'ı vardır.

12 el-Muğnî: 1/233, 234'den özetlenerek.

13 el-Muğnî: 1/238,239'dan kısaltılarak. Mu'cemu'l-Fıkhı'I-Hanbeli: 1/179, 180

Şevkani'nin tesbitine göre, Hz. Ömer ve İbn Mes'ud (radıyallahu anhuma)'ya göre, cünüp kimse için teyemmüm câiz değildir. Buna benzer bir görüş de İbrahim En-Nehaî'den rivâyet edilmiştir. Bazısına göre, Hz. Ömer'le İbn Mes'ud (radıyallahu anhuma) bu görüşlerinden dönmüşlerdir. Çünkü bunun cevazına delâlet eden hayli sahîh hadîsler rivâyet edilmiştir. Ancak cünüp kimse teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra su bulacak olursa, âlimlerin icma'ıyla gusletmesi vâcib olur.[14]

2 no'lu Cabir (radıyallahu anh) hadîsini aynı zamanda İbn Mace de rivâyet etmiştir. Ancak râvîlerden Zübeyr b. Hurayk bunu rivâyette yalnız kalmıştır ki bu zât kavi (güçlü) sayılmamıştır.

İbn Hibban onu sika olarak kaydederken, Darekutnî onu zayıf olarak vasıflandırmıştır.[15]

Ebu Dâvud ise aynı hadîsi Evzai'den rivâyet etmiştir. Hâkim de Bişr'den, o da el-Evzai'den rivâyet etmiştir. İbn Ebî Dâvud ise, Zübeyr hadisi, Evza'î hadisinden daha sahihtir, demiştir. İbn Huzeyme İbn Hibban ve El-Hâkim ise Velîd b. Ebî Rebah'dan, o da Atâ' b. Ebî Rebahdan, o da İbn Abbas'dan rivâyet etmiştir. Hadîs bu tespitiyle merfudur. Darekutnî'ye göre, râvi Velîd zayıftır.

Bu hadis, sağlığa zarar verme tehlikesi bilindiği takdirde teyemmümün caiz olduğuna delâlet eder. Nitekim İmam Mâlik, İmam Ebu Hanife ve İmam Şâfii'nin de ictihadı bu doğrultudadır. Ancak İmam Şâfii'den değişik rivâyetler yapıldığını da unutmamak gerekir.

3 no'lu Amir b. Âs hadîsini Buhari ta'likan rivâyet etmiş, İbn Hibban ile Hâkim tahrîc etmişlerdir. Ancak ravî Abdurrahman b. Cübeyr hakkında ihtilâf söz konusu olmuştur: Kimine göre, o, Ebû Kays'den, o da Amir'den rivâyet etmiştir. Kimine göre ise, ondan, o da Amir'den vasıtasız olarak rivâyet etmiştir. Evzâî ise bu kıssayı Haşan b. Atiyye'den rivâyet etmiştir.

14 Neylü'l-Evtar: 1/301

15 Mizanü'l İ'tidal: 2/67-2834 nolu Zübeyir b. Hurayk.

4 no'lu Ebû Zerr (radıyallahu anh) hadîsini Nesâî ve İbn Mâce de tahrîc etmişlerdir. Râvileri arasında Ebu Ka'labe hakkında ihtilâf edilmiştir. Ayrıca hadîsi İbn Hibbân, Hâkim ve Darekutnî rivâyet etmişler ve Ebu Hâtim ise hadîsi sahihlemiştir.

6 no'lu hadîsin aslı Buhari ve Müslim'de geçer. **6** no'lu Ebû Ümâme hadisinin isnadı ise Müsned-i Ahmed'de şöyle geçmektedir: Muhammed b. Adiy bana haber verdi, o da Süleyman et-Teymî'den, o da Yesar'dan, o da Ebû Ümame'den rivâyet etmiştir. Râvilerinin hepsi sika (güvenilirdir). Yesar ise sadûk (çok doğru) bir kişidir.

Ayrıca bu konuda Bezzar, Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan, Müslim ve Tirmizî ise Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet etmiştir. Ahmed b. Hanbel ise, İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan rivâyet etmiştir. Tirmizî bu hadîsin hasen ve sahih olduğunu belirtmiştir. Taberânî ise isnad-ı ceyyid ile naklet-miştir. Bezzar da İbn Ömer'den...

Ancak râvileri arasında İbrahim b. İsmail b. Yahya b. Seleme bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Ebu Zür'â, onu yumuşak bulmuş, Ebu Hâtim ise metrûk saymıştır.[16]

"Yeryüzünün temiz toprağı müslümanın abdestidir, isterse -su bula-madığı takdirde- on yıl sürsün. Su bulduğu zaman ise onu tenine dokun-dursun."

Ebu Dâvud bunu biraz daha uzun bir sözle rivâyet etmiştir. Tirmizî ise bunun hasen ve sahih olduğunu belirtmiştir. Nesâi Eyyub'dan, o da Ebu Kalabe'den iki tarikle rivâyet etmiştir. İbn Hibban ise kendi Sahîh'inde 1/30 bölümünde, El-Hâkim ise el-Müstedrek'inde rivâyetle sahih olduğunu kay-detmiştir. Buhari ile Müslim bu hadîsi Amir'den, Ebu Kalabe'den başkası ri-vâyet etmediği için tahrîc etmişlerdir, Darekutnî iki tarikle kendi Sünen'inde rivâyet etmiştir. İbn Kattan ise el-Vehm ve'l-İhâm adlı eserinde bunun za-yıf olduğunu söylemiştir. Çünkü râvileri arasında Amir b. Bücdan bulunu-

16 Mîzanü'l-İ'tidal: 1/20-39 nolu İbrahim b. İsmail.

yor ki, bu zatın durumu bilinmemektedir. Aynı zamanda onun yerine "bir adam'dan" diye nakledenler olmuştur. Oysa Tirmizi bu hadisi sahihlemiştir.

"Yeryüzü toprağı müslümanın abdestidir, isterse on yıla kadar su bulmuş olmasın. Bulduğu zaman ise Allah'tan korksun ve onu tenine dokundursun."

Bezzar, bu hadisin Mukdim b. Muhammed el-Mukdimi'den, o da Kasım b. Yahya b. Atâ' b. Mukdim'den, o da Hişam b. Hesan'dan, o da Muhammed b. Sirîn'den, o da Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet etmiştir. Hadisin bundan başka bir tarikinin tespit edilmediğini Bezzar söylemiş ve ancak Mukdim'den işitildiğini belirtmiştir. Mukdim ise sika (güvenilir) bir râvidir. Taberânî ise bunu kendi Mu'cemu'l-Vüsta'sında rivâyet etmiş ve ravî zincirini şöyle belirtmiştir: Bize Ahmed b. Muhammed b. Sadaka haber verdi, o da Mukdim b. Muhammed el-Mukdimî'den, o da İbn Sirin'den, o da Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan rivâyet etmiştir ki: Ebu Zerr el-Gıffari Medine'ye (yakın bir yerde) ganimeti (gözettiği bir sırada) çıkagelmişti. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona "Ya Ebâ Zerr!" diye seslenmiş, o susup cevap vermemiş, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) aynı sözü tekrarlamış, o yine susup cevap vermemişti. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Anan seni yitirsin ya Ebâ Zerr!" diye seslenince, o, "Doğrusu ben cünübüm" demişti. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) cariyeye ona su getirmesini söylemiş, su getirilince, Ebu Zerr bineğini siper edinerek gusletmişti. Bunun üzerine (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: "Yer üstü toprağı sana kâfi gelirdi. İsterse suyu on yıl bulmuş olma. Bulduğun zaman ise onu tenine dokundur."

İbn Kattan bunun isnadının sahîh olduğunu kaydetmiştir. Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyet ise gariptir. Meşhur olanı Ebu Zerr'den nakledilen yukarıdaki şeklidir.[17]

Yine bu konuda Câbir b. Abdullah (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu tespit edilmiştir: "Bana

17 Nasbur'raye li-Ehadisi'I-Hidâye 1/149, 150'den kısaltılarak.

beş şey verilmiştir ki, onlar benden önce hiç kimseye verilmemiştir:

1. Bir aylık mesafeden (düşmanlarımın içine) korku (salmak) ile nusrete erdim.

2. Yeryüzü benim için mescid ve temizleyici kılındı. Hangi adama namaz vakti gelip çatarsa namaz kılsın.

3. Ganimetler bana helâl kılındı.

4. Şefaat (yetkisi) bana verildi.

5. Daha önce yalnız kendi kavmine gönderilirdi. Ben ise bütün insanlara olarak gönderildim."

Bu hadisi Buhari ve Müslim ittifakla rivâyet etmişlerdir.

Müslim'in bu anlamda Huzeyfe (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivâyette şu lâfza yer verilmiştir:

"Yeryüzünün toprağı bizim için temizleyici kılınmıştır, su bulamadığımız sürece (onu kullanabiliriz)."

İttifakla rivâyet edilen hadîs-i şerifte, yeryüzü cinsinden, yani toprak cinsinden her şey ile teyemmüm edilebilir, hükmü çıkarken, Huzeyfe (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette sadece toprak ile teyemmüm edilir, hükmü çıkıyor. Ne var ki, cumhur toprak cinsi her şeyle teyemmüm cevazını kabul ederler.[18]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Vakit daralır da su bulunmazsa, o takdirde teyemmüm edilir. Bu bir ruhsattır.
2. Su bulunur da bir milden fazla uzaklıkta olursa, o takdirde namaz için teyemmüm edilmesi câizdir. (Bu, İmam Muhammed'e göredir).

18 Fethülallâm: 1/65-67

3. Su yakın yerde olur da onu bir özürden dolayı kullanma imkânı olmazsa, o takdirde teyemmüm câiz olur. Bu özür bir hastalık olabileceği gibi, mal ve can tehlikesi de olabilir. (Bunlar Hanefîler'e göredir).

4. Yolculuk halinde olan kimsenin kendi yükünde ve arkadaşlarında su bulunmadığı takdirde çevresini gözleriyle tarar, görebilirse gidip abdest alır, göremezse teyemmüm eder. Ancak düz bir arazide ise veya az tümsek bir yerin üzerinde bulunuyorsa, hüküm böyledir. Su, yarım fersah (yaklaşık iki buçuk kilometre) mesafede olursa, gidilir, daha uzak olursa, teyemmüm câiz olur. (Bu hüküm, Şâfiîler'e göredir).

5. Abdest veya gusle mevcut su yetmediği takdirde, yettiği kadarıyla kullanılır, geriye kalan kısım için teyemmüm edilir. Hanefîler'e göre, o suyu kullanmaz teyemmüm eder. Şâfiiler'le Hanbelîler hem suyu yettiği kadar kullanmaya, hem de kalan kısım için teyemmüm etmeye cevaz vermişlerdir.

6. Şiddetli soğukta -bir zarar dokunur endişesi olursa- teyemmüm edilir.

7. Toprak ve toprak cinsi şeylerle teyemmüm edilir.

8. Hem abdest için, hem gusül için teyemmüm câizdir. Her ikisi için de aynı şekilde bir işlem yapılır.

9. Gusül için teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra su bulunursa, gusletmesi gerekir. Çoğu müctehitlerin ictihadı bu doğrultudadır. Bazısına göre vakit içinde su bulunursa hüküm böyledir. İadesi gerekmez diyenler de olmuştur.

10. Başında veya vücudunun herhangi bir yerinde yarası bulunan kimse, cünüp ise, vücuduna o yüzden su dokunduramıyorsa, teyemmüm eder. Dokundurabiliyorsa, yarasını iyice sarar, üzerine ıslak elle mesheder ve vücudunun diğer kısımlarını yıkar, abdestsiz ise,

yara abdest uzuvlarında değilse, hiçbir şey yapmaz, sadece su ile normal abdestini alıp namaz kılar. Abdest azasında ise, üzerini iyice bir bezle sarar, abdest alır, o kısma su dokundurmaz. Yalnızca ıslak elle üzerine mesheder.

11. Dinî hususlarda bilmediği veya tereddüt ettiği bir meseleyi bilenden sormak vâcibdir.

TEYEMMÜM İÇİN SADECE TOPRAĞIN BELİRLENMESİ

Kur'ân-ı Kerim'de teyemmüm âyetinde iki tabire yer verilmiştir: Said ve tayyib.[19]

Saîd: Katade'ye göre, üzerinde ağaç ve bitki bulunmayan yerdir.

İbn Zeyd'e göre, düz arazidir. Leys de aynı görüştedir.

Ferra'ya göre, toprak demektir.

Zeccac'a göre, yeryüzünün üstündeki toprak tabakası demektir. Bazısına göre ise, bu tabaka ister toprak, ister taş olsun, hepsine birden saîd denilir. Çünkü bu kelime sadece yeryüzüne delâlet eder.

İmam Şafii'ye göre, üzerinde ince toz bulunan topraktır. Taş ve çakılla örtülü olan toprağa saîd denilmez. Ancak bunlara ince toprak karışır da bir toz tabakası oluşursa, o takdirde saîd denilebilir.

İbn Abbas (radıyallahu anh)'a ya göre, toprak demektir.

Şüphesiz ki kelimenin farklı mânalara delâlet etmesinden farklı hükümler çıkarılmıştır.

Tayyib: Temiz demektir. O halde ancak temiz bir toprakla teyemmüm caiz olur, hükmü ortaya çıkar. İleride bu husus yeterince açıklanacaktır.

عَنْ عَلِيٍّ كَرَّمَ اللهُ وَجْهَهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «أُعْطِيتُ مَا لَمْ يُعْطَ أَحَدٌ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ: نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ, وأُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ الأَرْضِ, وَسُمِّيْتُ أَحْمَدَ, وَجُعِلَ لِي التُّرَابُ طَهُورًا, وَجُعِلَتْ أُمَّتِي خَيْرَ الْأُمَمِ».

19 Nisa sûresi: 43 - Mâide sûresi: 6

Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Hiçbir peygambere verilmeyen şeyler bana verildi:

1- Korku salmakla yardım gördüm (düşmanları O'ndan korkmakta idi).

2- Yeryüzünün anahtarları bana verildi.

3- Ahmed diye adlandırıldım.

4- Toprak bana temizleyici kılındı.

5- Ümmetim de ümmetlerin hayırlısı olarak belirlendi."[20]

Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Biz, insanlar üzerine üç şey ile üstün tutulduk : (Namazdaki) safları-mız meleklerin safları gibi kılındı, yerin hepsi bizim için mescid (namaz kılınacak, secde edilecek yer) kılındı, yerin toprağı da -su bulamadığımız zaman- bize temizleyici kılındı."[21]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammed'e göre, toprak, kum, taş, kireç, arsenik, alçı ve benzeri toprak cinsinden olan her şeyle teyemmüm caizdir. İmam Ebu Yusuf'a göre, sadece toprak ve kumla teyemmüm câiz olur.[22]

Şâfiîler'e göre: İçine pislik karışmayan ve saîd (toprak) ismini taşıyan her şeyle teyemmüm câizdir. Saîd ismine perde (engel) olup onu (o vasıftan uzaklaştıran) bir toprakla teyemmüm edilmez. Ansak "saîd" ismi ince toz taşıyan toprağa verilir. Taşlı, çakıllı toprağa bu isim verilmez. O halde teyem-

20 Buhari Cenâiz: 72, Menakıb: 21, Meğazî: 27, Cihad: 122, Ta'bır: 11, 22, 40. I'tisam; 1. Müslim/Rü'ya: 22

21 Müslim/Mesâcid: 4

22 Şerhu Fethi'l-kadir: 1/88

müm eden kimse elini toprağa vurduğunda ona toz yapışıyorsa, onunla yani o toprakla teyemmüm câiz olur.[23]

Mâlikiler'e göre: Saîd tabiri yer cinsinden ortada olan her şeyi kapsamına alır. Ancak toprakla teyemmüm daha faziletlidir. Kum ve taş ile de teyemmüm edilir. Bunlar gibi, kar ve buz ile de teyemmüm câizdir. Bu her ne kadar donmuş su sayılsa bile, taşa benzediği için yer cinsinden sayılabilir. İnce çamur da böyledir, ancak elini hafifçe çamura dokundurmak suretiyle teyemmüm eder. Kireç taşı yanmadan önce teyemmüm için kullanılabilir; yandıktan sonra artık câiz olmaz. Altın gümüş ve cevahir (adını alan kıymetli taşlar) dışında diğer madenler de ateşle erimeden önce teyemmüme elverişlidirler.[24]

Böylece toprakla teyemmüm hususunda Şâfiî mezhebiyle Hanbeli Mezhebi; Hanefî mezhebiyle Mâliki mezhebi bazı nüans farklarıyla aynı görüştedirler.

Hanbeliler'e göre: Teyemmüm ancak, üzerinde toz bulunan ve dokunulduğunda ele yapışan temiz bir toprakla câiz olur. Çünkü Cenâb-ı Hakk, "**Temiz toprakla teyemmüm edin; yüzlerinizi ve ellerinizi (kollar ve dirseklerle birlikte toprağa dokundurduğunuz ellerinizin içiyle) meshedin!**" buyurmuştur. Nitekim İbn Abbas (radıyallahu anh), "saîd, sürülmeye elverişli topraktır" demiştir. Tayyib, ise temiz anlamına gelir. İmam Şâfiî, İshak b. Rahuye, Ebu Yusuf ve Dâvud Ez-Zahirî de ancak tozlu bir toprakla teyemmüm caiz olur demişlerdir. İmam Ebu Hanife ile İmam Mâlik yeryüzündeki toprak cinsinden olan her şey ile teyemmüm câizdir, demişlerdir. Evzâî, kum da toprak gibidir, demiştir. Hammad b. Süleyman ise, mermer, alçı taşı, kireç taşı da toprak cinsindendir, onlarla da teyemmüm câizdir demiş ve Buhari'nin "Yeryüzü bana mescid ve temizleyici kılındı" meâlinde rivâyet ettiği hadîs-i şerifle çıkarım yaptığını belirtmiştir. Bir başka rivâyette Ahmed b. Hanbel'in de kum ile teyemmüm etmeye cevaz verdiği

23 el-Ümm: 1/50'den kısaltılarak

24 el-Fıkhu Ale'I-Mezahibi'l-Erbaa: 1/160. - Lübabu't-Tevîl: 1/356, 357

tesbit edilmiştir.[25]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

20 nolu Hz. Ali (radıyallahu anh) hadîsi, beş hasletten söz etmekteyse de, bu hususta tesbit edilen sahîh rivayetlere bir göz atıldığında bu hasletlerin yirmiye ulaştığı görülür. Hatta Ebu Saîd En-Nisabûrî Şereful-Mustafa adlı eserinde bu hasletleri altmışa yükseltmiştir.

Asıl üzerinde durulan şey, toprak ile teyemmümün bu ümmetin özelliklerinden ve ayrıcalıklarından olmasıdır. Teyemmüm için toprağın belirlendiği bu ve diğer sahîh hadîs-i şeriflerden istdilal yoluyla çıkarılmaktadır.

Hadîsin sahih olduğu kabul edilmiştir.

21 no'lu Huzeyfe hadîsinden de teyemmüm için toprağın belirlendiği anlaşılıyor.

Toprak cinsi her şeyle teyemmüm câiz olur diyenler ise, şu hadîslerle çıkarım yapmışlardır: "Yeryüzü bana mescid ve temizleyici kılınmıştır." (Buhari)

"Size gereken (teyemmüm hususunda) kendi toprağımızdır." (İbn Dakik) Ve **21** nolu Huzeyfe hadisidir. Darekutnî ise bunu şu lâfızla rivâyet etmiştir: "Yerin hepsi bize mescid ve toprağı da temizleyici kılındı."

Ancak râvileri arasında Abdullah b. Muhammed b. Akiyl bulunuyor ki, onun rivâyetini delil olarak sayma hususnda ihtilâf vardır. Beyhâkî ise aynı hadîsi, Kâbus b. Ebî Zabyan'dan, o da babasından, o da İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan rivâyet etmiştir.

Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde "Teyemmüm için toprağa gerekli olun." meâlinde bir rivâyete yer verilmiştir. Râvileri arasında Müsni b. Sabah bulunuyor ki bu zat hakkında hayli ihtilâf vardır: Fellâs diyor ki: Hadîs bilginlerinden Yahya ve Abdurrahman ondan hadis rivâyet etmezler. Ahmed

25 el-Muğnî:1/247,248. Mu'cemü'l-Fıkhu'l-Hanbelî. 1/178

b. Hanbel ise, "onun hadîsi (rivâyeti) bir şeye (güvenilir rivâyete) eş değerde değildir."[26]

Zeylâî de bu zat hakkında şunları nakletmiştir: "İbn Maîn, onun bir değer olmadığını, Nesâî ise, onun metruk sayıldığını kaydetmiştir.[27]

Bu konuda Seyyid Sabık ise özetle şöyle diyor: "Teyemmüm temiz bir toprakla câizdir. Aynı zamanda yer cinsi olan her şey, kum, taş, kireç ve alçı taşı gibi maddeler bunun kapsamı içinde bulunuyordur. Çünkü Cenâb-hak, "**Temiz bir saîdle teyemmüm ediniz.**" buyurmuştur. Lügat ehli, saîd'in yeryüzündeki şeyler olduğunda icma' etmiştir. Bu şeyler toprak da olabilir, başka şeyler de olabilir."[28]

Böylece Seyyid Sabık, her ne kadar müctehit imamlardan söz etmemişse de, bu görüşüyle Hanefî ve daha çok Mâliki mezhebine uymuştur.

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Toprak ve toprak cinsi sayılan taş, kum, çakıl, kireç ve alçı taşı gibi her şeyle teyemmüm câizdir. Çünkü "saîd" tabiri bunların hepsini kapsamına almaktadır. (Bu, Hanefîler'le Mâlikîler'in görüşüdür).
2. Üzerinde ince toz bulunan toprak, kum, çakıl ve benzeri şeylerle teyemmüm câizdir. Üzerinde toz bulunmayan taş, çamur ve benzeri şeylerle câiz değildir. (Bu, Şâfiîler'le Hanbelîler'in görüşüdür) .
3. Altın ve gümüş dışında diğer eritilmemiş madenlerle de teyemmüm câizdir. (Bu, Mâlikiler'in görüşüdür).
4. Sözünü ettiğimiz maddelerin temiz olması şarttır. İçinde veya üzerinde necaset ve pislik bulunan toprak veya benzeri bir maddeyle teyemmüm caiz değildir.
5. Müctehitlerin farklı görüşlerine rağmen, teyemmüm için ince top-

26 Mizanü'l-İtidal: 3/435 - 7061 nolu Müsnî b. Sabah.

27 Nasburraye: 1/109

28 Fıkhü's-Sünne: 1/79

rak veya kumu kullanmak efdaldir.

6. İslâm, cihan dinidir, bütün insanlara hitap kudretini taşımaktadır. Düşmanlarının çokluğu, ondan duydukları korku ve endişenin mahsûlüdür. Nitekim Efendimiz, (sallallahu aleyhi ve sellem) Arap Yarımadasında idi, ama İran, Bizans O'ndan korku içinde yaşıyorlardı.

7. İslâm'ın kıtalar üzerinde yayılacağında şüphe yoktur. Nitekim üç kıtaya yayılmış durumdadır.

8. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) herkesten çok övülmeye lâyık ve çok beğenilmiş olduğundan Allah ona Ahmed ismini vermiştir. Ondan önce hiçbir peygamberine bu isim verilmemiştir.

9. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmeti, kitap ve sünnete bağlı olduğu sürece diğer ümmetlerden üstündür. Çünkü onlara verilmeyen birçok hasletler bu ümmete verilmiştir.

10. Cemaat halinde namaz kılınırken saf oluşturmak müekked sünnettir. Melekler de Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda ibâdetleri saf halinde yerine getirir.

11. Abdestin hem ruhi hem de bedenî temizlik üzerinde olumlu te'sirleri şüpheye yer verilmeyecek kadar belirgindir. Su bulunmadığı takdirde sözü edilen mânevi temizlik toprak ile yerine getirilir. Ayrıca su bulunmadığı yerde beden veya elbiseye dokunan pisliği toprağa sürtmek suretiyle temizlemeye cevaz verilmiştir. Nitekim ayakkabılara dokunan necaset, onun yere, yani toprağa sürtünmesiyle temizlenir.

TEYEMMÜM NASIL YAPILIR ?

Dinimiz her şeyi belli kurallara bağlamış, ibâdetin resmiyetini kişilerin anlayış ve mantığına bırakmamıştır. Abdestin nasıl bir takım farzları, hüküm ve sünnetleri varsa, teyemmümün de bir takım farz ve sünnetleri vardır. Tabiatıyla Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) hangi ibâdetin nasıl yapılacağını hem sözleriyle, hem de davranışlarıyla belirleyip göstermiştir.

عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قال: «فِي التَّيَمُّمِ ضربةٌ لِلْوَجْهِ وَالْيَدَيْن» رَوَاهُ أَحْمَدُ وأَبُو دَاوُدُ. وفي لفظٍ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أمره بالتيمم للوجه والكفين. رَوَاهُ التِرْمِذِيُّ وصَحَّحَهُ.

Ammar b. Yâsir (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Teyemmümde, yüz ve iki el (kol dahil) için bir vuruş vardır."[29]

Diğer bir rivâyette ise Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu belirlenmiştir:

"Yüz ve eller için teyemmüm gerekir."[30]

Ammar (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: Cünüp oldum, ama su bulamadım. Toprak üzerinde (soyunuk bir halde) eşindim ve sonra da namaz kıldım. Durumu Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e anlattığım zaman buyurdu ki: "Sana şöyle yapman kâfi gelirdi." Böyle derken elinin içlerini yere vurdu ve (kaldırınca) üfledi, sonra da onlarla yüzüne ve ellerine

29 Ahmed: 4/263. Ebû Dâvud/Teyemmüm. İbn Mâce/Taharet: 91

30 Tirmizi/Taharet: 110

(kollarına) meshetti (sürdü).[31]

Diğer bir rivâyette ise şöyle buyurduğu tesbit edilmiştir:

"Sana, iki elin içini toprağa vurduktan sonra onları üflemen, sonra da yüzüne ve bileklerine kadar iki eline sürmen sana yeter."[32]

Ebû Davud'un taharet bahsinde yaptığı rivâyette ise, teyemmümün iki vuruş olduğu, birinciyle yüze, ikinci vuruşla kollara meshedildiği açıklanmıştır.[33]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Teyemmümün nasıl yapılacağı şöyle belirtilmiştir: İki elini temiz toprağa veya toprak cinsi bir maddeye vurup kaldırdıktan sonra hafif silker, sonra da yüzünü mesheder. Bunu müteakip yine iki elini toprağa aynı şekilde vurup silktikten sonra her bir eliyle kolunun üst ve alt kısmını mesheder.

Hanefiler bu meselede Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu hadîsiyle Ammar (radıyallahu anh) rivayetini dikkate alarak hüküm koymuşlardır: "Teyemmüm iki vuruştur: Bir vuruş yüz için, bir vuruş da dirseklere kadar iki kol içindir."[34]

Bu mezhebe göre, istâb (yani yüz ve kollarda abdest suyunun dokunması gerekli olan her tarafı meshetmek) şarttır. O kadar ki, İmam Muhammed el-Asıl'da parmak aralarının hilâllenmesini bile belirtmiştir. El-Hasan'ın Ebû Hanîfe'den yaptığı rivâyete göre, yüz ve kolların çoğu kısmının meshedilmesi kâfi gelir, çünkü her tarafına dokundurmakta zorluk bulunduğu söz konusudur, denilmişse de birinci görüş ve ictihat daha sahihtir.[35]

---

31 Buhari/Teyemmüm: 8. Müslim/ Hayz: 110. Ebû Dâvud/Taharet: 121. Nesâi/Taharet: 198, 201. Ahmed, 4/264, 319, 308

32 Darekutnî: Ammar (radıyallahu anh)'dan

33 Ebû Dâvud/Taharet: 122

34 Beyhaki rivâyet etmiştir.

35 el-İhtiyar Ii-Ta'lîl'il-Muhtar: 1/21

Şâfiîler'e göre: Teyemmümün rüknü, toprağı meshedilecek azaya nakletmektir. Hatta toprağı bir uzuvdan diğerine nakletmek bile kâfidir. Yüzü ve sonra da dirseklere kadar elleri meshetmek vâcibdir. Meshi ince kılların köklerine kadar ulaştırmak vâcib değildir. En sahih görüşe göre, teyemmümde tertip vâcib değildir. O bakımdan toprağa vurduğu iki elinin sağı ile yüzünü, solu ile sağ elini meshetmesi câizdir.[36]

Mâlikîler'e göre: Teyemmümde yüzü ve bileklere kadar iki eli meshetmek farz, dirseklere kadar meshetmek sünnettir. Hanbelîler'in çoğu da bu görüştedir. Kollar için ikinci vuruşu yapmak da sünnettir. Bir uzuvda kalan tozu diğerlerine nakletmek câizdir, yeter ki o el başka bir yere sürülmemiş olsun.[37]

Nitekim İmam Mâlik'den, nasıl teyemmüm edilir ve uzuvların neresine kadar meshedilir? Diye sorulduğunda şöyle demiştir: "Bir vuruş yüz için, bir vuruş da eller için ve elleri dirseklere kadar mesheder."[38]

Hanbeliler'e göre: Ahmed b. Hanbel'in yanında sünnet kabul edileni, teyemmümün bir tek vuruşla gerçekleşmesidir. Bununla beraber iki vuruşla teyemmüm ederse, câizdir. El-Kadı diyor ki: Teyemmümün yerine gelmesi bir vuruşla hasıl olur; kemâl derecesi ise, iki vuruştur." Ama kesin beyân (nass) yukarıdaki açıklamadır.

Hanbelî fukahasından El-Esrem diyor ki: Ahmed b. Hanbel'e sordum: "Teyemmüm bir tek vuruştan mı ibarettir?" Cevap verdi: "Evet, yüz ve eller için bir tek vuruş yeter. Kim iki vuruştur derse, bu onun fazlalaştırdığı bir şey sayılır."

Nitekim İmam Tirmizî de, bu görüşün aynı zamanda Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabından birçok ilim adamının ve onlardan başka yetkili fakihlerin görüşüdür, demiştir. Ali, Ammar, İbn Abbas, Atâ', Şa'bî, Mekhul, Evzaî, Mâlik ve İshale (radıyallahu anhum) onlardan bir kısmıdır.

36 es-Siracü'l-vehhac Alâ Metni'l-Minhac: 29

37 el-Fıkhu Alel-Mezahibi'l-Erbaa; 1/163.164

38 Tenvîrü'l-Havâlik Şerhün Alâ Muvatta'i Mâlik: 1/76. - el-Müdevvenetü'l- Kûbrâ: 1/42

Şâfiî ise teyemmümün ancak, biri yüze, diğeri dirseklere kadar kollara sürülmek üzere iki vuruşla kâfi geleceğini belirtmiştir. Nitekim İbn Ömer, Salim, El-Hasen, Sevrî ve rey taraftarlarının da görüşü bu doğrultudadır. Şâfiî ve o görüşte olanların delili, Ebû Umâme (radıyallahu anh)'dan yapılan şu rivâyettir: Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir vuruşta yüzünü, bir vuruşla da dirseklere kadar ellerini meshetmek suretiyle teyemmüm etti."[39]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

Ebu Cafer Et-Tahavî teyemmümün keyfiyetiyle ilgili yirmi beş kadar rivâyet toplayıp nakletmiştir. Biz onlardan önemli gördüklerimizi aşağıya almayı uygun bulduk.

Ammar (radıyallahu anh)'dan yapılan rivâyette, demiştir ki: "Teyemmüm âyeti indiği vakit Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ile beraber bulunuyordum. Bunun üzerine bir vuruş yüz için; bir vuruş da bileklere kadar eller için vurduk ve ellerin iç ve dış kısmını meshettik."

Yine Ammar (radıyallahu anh)'dan yapılan bir diğer rivâyette, şöyle demiştir: "Biz, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le beraber toprak ile meshettik: Yüzümüzü ve bileklere kadar ellerimizi meshettik."

Bir cemaat bu rivâyetlerle çıkarım yaparak, teyemmümde bir vuruş yüz için, bir vuruş da bileklere kadar eller için kâfi geleceğine hükmetmişlerdir.[40]

Hadîs-i şeriflerde geçen darb karşılığında vuruş kullanıyoruz. Bundan maksat teyemmüm için elleri toprağa veya toprak cinsi bir maddeye vurmaktır.

Belirtilen rivâyetlerin aksine başka rivayetlere dayanarak, teyemmümde yüz ve dirseklere kadar iki el meshedilir diyenler de hayli çoktur. Böylece teyemmümün keyfiyeti hakkındaki çıkarım ve görüşler ikiye ayrılmıştır:

---

39 el-Muğnî: 1/244,245.- Mu'cemü'l-Fıkhu-Hanbeli: 1/177

40 Şerhu Meânil-Asâr: 1/110, 111.

1. Teyemmümde yüz ve bileklere kadar iki el meshedilir.
2. Teyemmümde yüz ile eller dirseklere kadar meshedilir.

Ammar (radıyallahu anh)'ın hadisinde bu keyfiyet tam olarak belirtilmemiştir. İnen âyette ise sadece, temiz toprakla teyemmüm edin, emri vardır. Keyfiyetinden söz edilmemiştir. Sonra da "**O toprakla yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin**" âyeti inmiştir.

Ebû Cafer Tahavî, Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'nın seferde kaybolan gerdanlığıyla ilgili olayı ayrı bir delil olarak şöyle naklediyor: Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha) demiştir ki: "Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le birlikte gazadan dönüyorduk. Medine yakınında "Maârras" denilen yere geldik ve geceleyin orada hafif bir uykuya dalmışım derken Semat diye adlandırılan ve göbeğe kadar ulaşan gerdanlığım her nasılsa boynumdan kayıp çıkmış. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le sabah namazı için (mahfe'den) indiğimde, Ya Rasulallah dedim. Gerdanlığım boynumdan kayıp çıkmıştır. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), "Ey insanlar! Şüphesiz ki ananız gerdanlığını kaybetmiştir, onu arayıp bulmaya çalışınız." diye seslendi. Onlar aramaya başladılar, ama yanlarında su yoktu, derken namaz vakti girdi, onlar da gerdanlığı bulmuş oldular. Su bulamadıkları için de kimi ellerine kadar, kimi bileklerine kadar, kimi de bedenine varıncaya kadar teyemmüm etti. Onların bu hali Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e haber verilince teyemmüm hakkındaki âyet indi."

Bu rivâyette anlaşılıyor ki, teyemmüm keyfiyeti nazil olmadan önce teyemmüme ruhsat verilmiş bulunuyordu. O bakımdan herkes bir türlü teyemmüm etmiş oluyor, biri diğerine uymuyordu. Keyfiyeti belirlenince de bu farklılık ortadan kalkmıştır.

İkinci grubun görüşünü kuvvetlendiren rivâyetler:

Tahavî'nin Yunus'tan yaptığı rivâyette Nâfi' şöyle demiştir: İbn Ömer (radıyallahu anh) el-Cürf'den gelirken Mirbed denilen yerde temiz bir toprakla teyemmüm etti, yüzünü ve dirseklerine kadar ellerini meshetti. Sonra da

kalkıp namaz kıldı."

Câbir (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette, demiştir ki: "Bir adam kendisine gelip, "ben cenabet oldum ve doğrusu (su bulamadığım için) toprağa eşindim" dedi. O da ona: "Sen eşek mi oldun? dedi ve sonra da iki elini yere vurduktan sonra yüzünü meshetti, sonra tekrar ellerini yere vurup, dirseklerine kadar ellerini meshetti. Sonra da o adama: "İşte teyemmüm böyle olur." dedi.[41]

Ebu Davud'un Zührî'den naklen yaptığı rivâyete göre, Ammar b. Yâsîr (radıyallahu anh)'ın teyemmüm hakkında Abdullah b. Atebe'ye şöyle dediği tesbit edilmiştir: Onlar Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ile beraber sabah namazı için toprak ile meshetmişler, şöyle ki, ellerinin içini toprağa vurup onunla bir defa yüzlerini meshetmişler, sonra tekrar ellerinin içini toprağa vurup ellerinin her tarafını bileklerine kadar meshetmişler."

Aynı hadîsi İbn Mace de tahrîc etmiştir. Hadîs munkatı'dır, yani senedinden bir kişi düşmüş veya müphem biri anılmıştır. Çünkü Abdullah b. Atebe (veya Utbe), Ammar b. Yasir'e ulaşmamıştır. Nesâi ise, bunu Abdullah b. Atebe'nin babasına kadar ulaştırıp onun Ammar (radıyallahu anh)'dan rivâyet ettiğini mevsûlen nakletmiştir. İbn Uyeyne'nin Zührî'den, onun da Abdullah b. Abdullah'tan, onun da babasından, onun da Ammar'dan aynı hadîsi rivâyet etmesine gelince, bu sahîh bir tesbittir.[42]

Böylece teyemmümün keyfiyeti hakkında iki ayrı rivâyet söz konusudur. Müctehit imamların farklı görüş ve çıkarımları bundan kaynaklanmaktadır.

29 no'lu Ammar b. Yasir (radıyallahu anh) hadîsine gelince, İbn Abdilberr'in de dediği gibi, ondan merfuan rivâyetlerin çoğu teyemmüm için bir tek vuruşu yansıtmaktadır. İki vuruşla ilgili rivâyetler ise muzdariptir.

Taberânî'nin el-Evsatu'l-Kebîr'de, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi

41 Şerhu Meâni'I-Asâr: 1/112, 113, 114'den iktibasen.

42 Nasburraye: 1/155, 150'den özetlenerek.

ve sellem) Ammar b. Yâsîr'e: "Senin için bir vuruş yüze, bir vuruş da ellere kâfi gelir." Buyurmuştur. Ne var ki, rivâyet silsilesinde İbrahim b. Muhammed b. Ebu Yahyâ bulunuyor ki, bu zat zayıftır. Her ne kadar Şâfiî onu delil saymışsa da, üzerindeki ihtilâf zayıf olduğunu göstermiştir. Nitekim Zehebi onun için "Zayıf kabul edilen âlimlerden biridir" diyor. Yahyâ b. Saîd ise onun hakkında Mâlik'den, sika (güvenilir olup olmadığını sormuş, Mâlik şu cevabı vermiştir: "Ne hadiste, ne de dindarlığında veya borcunda sikadır." Yahya b. Mâin, El-Kattan'dan şöyle dediğini işittiğini naklediyor: "İbrahim b. Muhammed b. Ebî Yahyâ yalancıdır. Ahmed b. Hanbel'de; onun hadîsi terkedilir" demiştir.[43]

30 no'lu Ammar hadîsi ise, sahihtir, buna muhalefet eden olmamıştır.

Diğer yandan teyemmümde koltuk altlarına kadar meshedilir, rivayetine gelince, İmam Şafii'nin dediği gibi, bunların hükmü kaldırılmıştır. Aynı zamanda sıhhat dereceleri de söz götürür mahiyettedir.[44]

Hadis-i Şeriflerden Çıkarılan Hükümler

1. Toprak veya toprak cinsi bir maddeyle teyemmüm etmek câizdir.
2. Teyemmüm için bir vuruş kâfidir, bununla hem yüze, hem ellere meshedilir.
3. Teyemmümde yüzü ve iki eli de bileklere kadar meshetmek kâfidir.
4. Teyemmümde yüzü ve dirseklere kadar elleri meshetmek vâcibdir, bir kısmına göre sünnettir.
5. Eller toprağa vurulup kaldırıldıktan sonra üzerindeki tozları üfleyip öylece meshetmek sünnettir.
6. Eller iki defa toprağa vurulur, birinci vuruşla yüze, ikinci vuruşla kollara sürülür. (Altı ve yedinci hükümler Ebû Davud'un rivâyetinden anlaşılmaktadır).

43 Mîzanü'l-İ'tidal: 1/57 – 189 nolu İbrahim.

44 Neylü'l-Evtar: 1/310, 311

VAKTİN EVVELİNDE TEYEMMÜM EDİP NAMAZ KILDIKTAN SONRA VAKİT İÇİNDE SU BULAN KİMSEYE NE LÂZIM GELİR?

Bilindiği gibi, teyemmüm, müminlere ruhsat mahiyetinde bir kolaylıktır. Şartlar elverdiği sürece bu ruhsata gidilmez. Vakit içinde su bulunmadığı veya bulunduğu halde kullanma imkânı olmadığı takdirde ruhsattan yararlanmak gerekir.

O halde vaktin evvelinde su bulamadığından teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra henüz vakit çıkmadan su bulan kimsenin kıldığı o namazı iade etmesi gerekir mi?

Atâ' b. Yesar'dan, o da Ebu Saîd El-Hudrî (radıyallahu anh)'dan rivâyet etmiştir. Ebu Said şöyle demiştir: "İki adam sefere çıkmıştı. Namaz vakti girdiği halde yanlarında su bulunmuyordu. Temiz bir toprakla teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra vaktin içinde su buldular. Onlardan biri abdest ve namazını iade etti, diğeri ise iade etmedi. Sonra Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelip durumu arz ettiler. Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), iade etmeyen adama: "Sünnete uymakta isabet etmişsin ve namazın da kâfi gelir sana" Abdest alıp namazı iâde eden adama ise şöyle buyurdu: "Senin için de iki kere ecir vardır."[45]

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefîler'e göre: Teyemmüm her vakit için geçerlidir, yani hemen her vakitte teyemmüm câizdir. Öyle ki, vakit girdikten sonra da, girmeden evvel de buna ruhsat vardır. Çünkü teyemmüm mutlak bedel olarak abdest yerine geçer. Ancak Şâfiîler'e göre, zarurî bir bedeldir. O bakımdan vakit girmeden teyemmüm câiz olmaz.

45 Ebu Dâvud - Nesâî/Taharet; 204 - Taberânî/Sefer: 70

Vakit içinde teyemmüm etmek ise müstehabdır. Ancak vaktin sonuna doğru su bulma umudu söz konusu ise vaktin sonuna, böyle bir umut yoksa vakit girdikten sonra geciktirmemek müstehabdır. El-Asıl kitabında ise, vaktin sonuna geciktirmenin müstehab olduğu belirtilmiştir. Nitekim tabiînden Zührî, Hasen ve İbn Sirîn de bu görüştedir. İmam Mâlik ise, vaktin ortasında teyemmüm etmek müstehabdır; yolcu, hasta ve korkan kimseler vaktin ortasında teyemmüm ederler, demiştir.[46]

Hanefiler'in bu görüşüne delil olarak Hz. Ali Efendimiz (radıyallahu anh)'ın şu sözü gösterilmiştir: "Yolculuk halinde olan kimse cünüp olursa, vaktin sonuna doğru teyemmümünü geciktirir." Ashab-ı Kirâm'dan bunun aksine bir rivâyet yapılmadığına göre, icma meydana gelmiş oluyor. Çünkü namaz su ile abdest alınarak kılınırsa, daha üstün bir anlam ifâde eder. Çünkü abdest asıldır, teyemmüm ise bedeldir.[47]

Teyemmüm ile namaz kılındıktan sonra su bulunacak olursa, artık o namazı iâde etmez. Çünkü emredilen şeyi yerine getirmiştir. Ancak namaz esnasında su bulunursa, o takdirde namazı bırakıp abdest alır ve öylece namaz kılar. Çünkü aslın yerine geçecek, yani ona bedel olacak şeyi henüz tamamlamadan asılla edâ etmeye gücü yetmektedir. Hem teyemmüm, suyu görmekle bozulur. Namaz esnasında böyle bir durum ortaya çıkınca, abdesti bozulmuş olur.[48]

Şâfiîler'e göre: Eyleşik halde olan kimse su bulamadığı için teyemmüm edip namaz kılarsa, bilâhare su bulunca abdest alır ve o kıldığı namazları kaza eder. Yolculuk halinde olan kimse ise, teyemmüm ile kıldığı namazları, su bulunca kaza etmez. Ancak günâh işlemek için çıktığı seferde teyemmüm ile kıldığı namazları su bulunca kaza eder.[49]

Yolculuk halinde bulunan kimse yanındaki suyu unutur veya yükünün

46 Müdevvenetü'l-Kübrâ/Teyemmüm: 1/42

47 Bedayi'u's-Sanayi' Fi-Tedbiri'ş-Şerayi' 1/53, 54'den özetlenerek.

48 el-İhtiyar li-Talili'l-Muhtar: 1/21

49 es-Siracü'l-Vehhac: 30

arasında kaybederse, teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra hatırlar veya bulursa, kıldığı namazı iâde etmesi gerekir. Ancak içinde su bulunan yükünü arkadaşlarının yükleri arasında kaybeder ve teyemmüm edip namaz kıldıktan sonra yükünü bulursa, artık iâde etmez.[50]

Mâlikiler'e göre: Su bulunur veya suyu kullanmaya kudreti yetmeye başlarsa, namaza başlamamışsa teyemmümü bozulur, başlamışsa, hemen bozulmaz. Namaza başlamadığı takdirde ise, abdest alıp bir rekata yetişecek kadar bir zamanın kalması şarttır, aksi halde yine de bozulmuş olmaz.[51]

İmam Mâlik'den yapılan bir rivâyette ise, şöyle demiştir: "Yolcu hasta ve korkan kimseler, teyemmüm ettikten sonra vakit içinde su bulurlarsa, yolcu namazı iade eder; hasta ile korkan kimse iade etmez."[52]

Namaz içinde su bulunur veya mevcut suyu kullanma imkânı doğarsa, teyemmümü bozulmaz, dolayısıyla namazı da bozulmuş sayılmaz ve namazını devam ettirip tamamlar, isterse vakit geniş olsun, abdest alacak, yeniden namaz kılacak kadar bir süre bulunsun.[53]

Hanbeliler'e göre: Yaptığı teyemmümle farz bir namaz kılmaya niyet etmişse, o teyemmümle dilediği kadar vakit içinde farz ve nafile namaz kılabilir. Ama nafile veya mutlak namaza niyet etmişse, onunla ancak nafile kılması câiz olur. İmam Şafiî de aynı görüştedir. İmam Ebû Hanife ise onunla dilediği namazı dilediği kadar kılabilir. Çünkü teyemmüm de bir taharettir, yani bir nev'i abdesttir, onunla nafile de, farz da kılmak sahihtir, demiştir.[54]

Namaz içinde su görürse, namazını bozmayıp tamamlar ve artık o teyemmümle başka bir namaz kılamaz. Çünkü suyu görmekle hükmü kalkmış olur. Bu görüşe muhalefet edenler de az değildir.

---

50 Fethü'l-Vehhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab: 1/22

51 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa:1/165

52 el-Müdevvenetü'I-Kübrâ/Teyemmüm: 1/42

53 el-Fıkhu Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/165

54 el-Muğni: 1/252

Namaz kılarken vakit sona erip başka bir vakit başlarsa, teyemmümü hükümsüz kalır, aynı zamanda namazı da bâtıl olur. Çünkü tahareti vaktin son bulmasıyla son bulmuştur. Böylece namazı da hükümsüz olmuştur.[55]

Konuyla İlgili Diğer Hadîs-i Şerifler Ve Tahliller

45 nolu hadisi Darimî ve Hâkim de tahrîc etmiştir. Darekutnî ise, mevsulen rivâyet etmiştir. İbn Mübarek ise, Beyhakî'ye muhalefet ederek hadîsi mürsel olarak rivâyet etmiştir. Birincisinin rivâyetinde râvilerden hiçbiri düşmemiştir. İkincisinin rivâyetinde bir sahabi'nin düştüğü söz konusudur. Taberânî'nin de tesbitine göre, bu hadîsi sadece Abdullah b. Nâfi' muttasıl olarak rivâyet etmiştir. İbn Seken de kendi Sahîh'inde Ebu Velîd tarikiyle mevsulen rivâyet ederek Beyhakî ile bu hususta birleşmiştir.

Bütün bu farklı rivayetlere göre, hadîs çıkarıma dayanak seçilmiş ve müctehitlerin çoğu onu delil olarak göstermişlerdir.

Ebu Zer'den yapılan rivayette, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğu tesbit edilmiştir:

"Şüphesiz ki temiz toprak müslümanın temizleyicisidir, isterse suyu on yıla kadar bulamamış olsun. Suyu bulunca da onu tenine dokundursun, çünkü böyle yapması hayırlıdır."[56]

Teyemmümle namaz kılmakta olan kimse namazı henüz bitirmeden su bulursa, teyemmümü bozulur ve o namazı iâde etmesi gerekir, diyenler bu hadîse dayanmışlardır. Oysa hadîsin delâletinden böyle bir hüküm anlamak çok zor. Çünkü namazını bıraksın, abdest alıp yeniden kılsın diye ne açık ve belirgin, ne de işâret yollu bir ifade vardır. Buna karşılık, "Bir namazı bir gün içinde iki defa kılmayın." diye açık beyân varid olmuştur.[57]

İbn Seken bu hadîsi sahîhlemiştir. Ancak râvileri arasında Ebû Kalabe hakkında ihtilâf edilmiştir. Bununla beraber aynı namazın bir gün içinde iki

55 el-Muğni: 1/272

56 Müsned-i Ahmed - Tirmizi. Hadis sahihtir.

57 Müsned-i Ahmed - Ebu Dâvud - Nesâi - İbn Hibban.

defa kılınması menedildiği dikkate alınınca, teyemmümle kılınan namazı kıldıktan veya o esnada suyun bulunmasıyla o namazı iâde etmeyeceği hükmü ortaya çıkıyor.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. Teyemmümle namaz kılarken, su bulunur veya mevcut suyu kullanma imkânı doğarsa, hem teyemmüm bozulmaz, hem de namaz hükümsüz kalmaz.

2. Namaz kıldıktan sonra suya rastlar veya mevcut suyu kullanmaya imkân bulursa, vakit müsait olsa bile, abdest alıp o namazı iâde etmesi gerekmez.

3. Farz veya nafile namaz için alınan teyemmümle, İmam Ebû Hanife'ye göre istenildiği kadar namaz kılınabilir. Vaktin çıkmasıyla da teyemmüm bozulmuş olmaz.

4. Farz namaza niyet etmişse, vakit içinde o teyemmümle dilediği kadar farz ve nafile namaz kılabilir. (Bu, Hanbeliler'e göredir).

5. Eyleşik halde olan kimse, teyemmümle namaz kıldıktan sonra su bulursa, vakit içindeyse o namazı yeniden kılar, vakit çıkmışsa kaza eder. Yolculuk halinde olan kimse, iade etmez. (Bu, Şâfiîler'e göredir).

ZARURİ HALLERDE SU VE TOPRAK BULUNMADIĞINDA NE YAPILIR?

Abdest namazın şartlarından biridir. Şart yerine gelmeyince meşrut da yerine gelmez. Ancak şartlardan birinin ortadan kalkmasıyla diğer şartlar da ortadan kalkmış sayılır mı? Meselâ kırk beş dereceden sonra gece ve gündüzde anormal bir değişme meydana gelir, daha da yukarı çıkıldığında üç ay, dört ay ve hatta altı ay gece ve altı ay gündüz devam eder. Vakit namazın şartlarından, yani farzlarından biridir, o olmayınca namaz kalkar mı? Kalkmaz, çünkü şartlardan birinin zarurî olarak ortadan kalkmasıyla ibâdetin farziyeti askıya alınmaz, ona göre takdir edilip kılınır. Bunun gibi su ve toprak bulunmadığı zaruri haller de namazın terkedilmemesi gerekir, kıyas budur. Ancak farklı görüşler söz konusudur.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا «أَنَّهَا اسْتَعَارَتْ مِنْ أَسْمَاءَ قِلَادَةً فَهَلَكَتْ. فَبَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رِجَالًا فِي طَلَبِهَا فَوَجَدُوهَا فَأَدْرَكَتْهُمْ الصَّلَاةُ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ فَصَلَّوْا بِغَيْرِ وُضُوءٍ فَلَمَّا أَتَوْا رَسُولَ اللهِ ﷺ شَكَوْا ذَلِكَ إِلَيْهِ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ آيَةَ التَّيَمُّمِ».

Hz. Aişe validemiz (radıyallahu anha)'dan yapılan rivâyette, o, kız kardeşi Esmâ (radıyallahu anha)'dan bir gerdanlık emanet almış ve kaybetmişti. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onu buldurmak için bazı adamları göndermişti. Onlar da arayıp buldular, derken namaz vakti girmiş oldu. Yanlarında su da bulunmuyordu. Bunun üzerine abdestsiz namaz kıldılar. Sonra Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) geldiklerinde, durumu O'na anlatıp dert yandılar. Bunun üzerine Aziz ce Celil olan Allah teyemmüm ayetini indirdi.

Hadis-i Şerifle İlgili Mezheplerin İctihat Ve Yorumları

Hanefiler'e göre: Su ve toprak bulunmadığı zarurî hallerde namaz kazaya bırakılır. Bunun aksine bir rivâyetten söz ediliyorsa da sıhhatli kabul edilmemiştir.

Şafii ve Hanbeliler'e göre: Su ve toprak bulunmadığı zarurî hallerde abdestsiz namaz kılmak câizdir. Cumhur-i muhaddisîn de aynı görüştedir. İmam Mâlik'in ashabından çoğunun da ictihadı bu anlamdadır.

Abdestsiz namaz kılan kimsenin bilâhare su veya toprak bulduğu takdirde o namazı kaza etmesi gerekir mi?

İmam Şâfiî ve arkadaşlarının çoğuna göre, iâde etmesi vâcibdir. Çünkü ona göre, bu nadir özürlerden biridir. O bakımdan iadesi gerekir.

Ahmed b. Hanbel, Müzeni, Sehnûn ve İbn Münzir'e göre, iadesi vâcib değildir. Onlar bu hususta yukarıdaki hadîsle çıkarım yapmışlardır. Çünkü namazı iâde etmek gerekseydi herhalde Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu söylerdi.

Sevri, Evzâî ve İmam Mâlik'e göre de abdestsiz bir halde namaz kılınmaz. Zarurî bir hal bile ortaya çıksa bu hükmü değiştirmez: Ancak İmam Ebû Hanife bu konuda, aynı görüşe katılmakla beraber, kılmadığı namazları su veya toprak bulduğu zaman kaza etmesi vâcibdir, demiştir. Sevrî ile Evzaî de aynı görüştedirler. İmam Mâlik'e göre, kazaları gerekli değildir.[58]

İmam Nevevî ise el-Mühezzeb şerhinde şöyle demiştir: Şafii'nin Kavl-i Kadîm'inde sözü edilen durumda namaz kılmak müstehabdır, ancak iâdesi vâcibdir.

Hadis-i Şeriften Çıkarılan Hükümler

1. İmam Ebu Hanife'ye göre, abdestsiz ve teyemmümsüz namaz kılınmaz. Su ve toprak bulunmadığı zarurî hallerde namaz bırakılır,

58 Neylü'l-Evtar: 313, 314

ancak su veya toprak bulduğu zaman kılmadığı namazları kaza etmesi vâcibdir.

2. İmam Şâfiî ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre, zaruri hallerde abdestsiz namaz kılmak câizdir. Ancak su veya toprak bulduğu takdirde İmam Şafiî'ye göre iâde gerekir.

3. İmam Mâlik'e göre de zarurî bir hal ortaya çıksa bile abdestsiz namaz kılınmaz. Bununla beraber kazası da gerekli değildir.

4. Teyemmüm âyeti inmeden önce, su bulunmadığı yerlerde namaz terkedilmiyor, abdestsiz bir halde kılınıyordu.

5. O halde buna kıyasla, bir yerde su ve toprak bulunmazsa, meselâ zindan ve benzeri bir yerde tutuklu bulunan kimsenin yanında su ve toprak diye bir şey yoksa o vaziyette, yani abdestsiz bir halde namazını kılar. Çünkü Abdestsiz kılanlara Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), niçin o vaziyette kıldınız? O namazı iâde edin! Dememiştir. Onun bu konuda susması, ruhsat ve cevâza delâlet eder.

İÇİNDEKİLER

Yayıncıdan.....7
Takriz.....9
Takdim.....13
Terimler Sözlüğü.....14

I. KONU
TAHARET

Taharet.....23
Abdest Almak İsteyen Kimse Elini Su Kabına Sokabilir Mi?.....27
Abdest Alınmış Su Temizdir.....31
Abdest Alınan Suyun İçilmesi Caiz Midir?.....33
Cünüp Kimse Necis Sayılır Mı?.....36
Müslümanın Dirisi De, Ölüsü De Temizdir.....37
Suyun Temizleyici Vasfının Ortadan Kalkması.....40
Suyun Azlık Ve Çokluk Meselesi.....43
Elin Ayasındaki Islaklıkla Başı Meshetmek.....46
Erkeğin Kadından Artan Su İle Gusletmesi.....51
Suya Necaset Karışması.....57
Hayvanların Artık Suları.....64
Kedi Artığı.....69
Bulaş Olan Pisliğin Hükmü.....76
Necasetin Giderilmesinde Suyun Belirlenmesi.....82
Necis Olan Yeri Çok Su İle Temizleme.....85
Ayakkabının Altına Dokunan Necasetin Temizlenmesi.....90
Emzikli Bebeğin İdrarı Necis Midir ?.....93
Etiyenen Hayvanların Sidiğiyle İlgili Ruhsat.....99
Haramda Şifa Yoktur.....101
Deve Sidiği Hakkında Vârid Olan Hadîsler.....102
Mezinin Hükmü.....104
Menî Hakkında Vârid Olan Rivayetler.....110

Akıcı Kanı Olmayan Canlı, İçine Düşüp Öldügü Sıvıyı Murdar Yapmaz.....115
Müslümanın Ölüsü Necis Değildir.....118
Eti Yenmeyen Hayvanın Derisinden Yararlanma.....125
Deriyi Tabaklama İle Temizleme.....130
Tabaklama Ne İle Yapılır ?.....137
Eti Yenmeyen Hayvan Kesilince Necis Olmaktan Çıkmaz.....138
Altın Ve Gümüş Kaplar.....143
Kapların Ağzını Örtmek Müstehabdır.....150
Helâya Girme- Çıkma Adabı Ve Hükümleri.....154
Helâda İhtiyaç Giderirken Konuşulur Mu ?.....158
Açık Hava Da Def'i Hacetin Hükmü.....161
Def'i Hacet Esnasında Kıbleye Yönelinir Mi ?.....163
Ayakta Bevl Etmek.....171
Def'-i Hacetten Sonra Necaseti Giderip Temizlenmek.....177
Kemik Cinlerin Yiyeceği, Tezek De Hayvanlarının Yiyeceğidir.....186
Misvak Kullanmak Ve Fıtratla İlgili Sünnetler.....189
Fıtratla İlgili Sünnetler.....195
Erkek Çocukları Sünnet Etmek.....201
Bıyığı Kısaltmak, Sakalı Uzatmak.....206
Beyaz Kılları Yolmak Mekruhtur 213
Saç Ve Sakal Boyatılabilir Mi ?.....216
Saçları Uzatmak.....222
Sürme Çekmek, Bitkilerin Yağını Sürünmek, Güzel Koku Kullanmak.....229

II. KONU
ABDEST

Abdest.....237
Abdestte Niyetin Gerekliliği.....239
Abdest Alırken Besmele Çekmek.....242
Agzı Çalkalamadan Önce Elleri Yıkamanın Müstehablığı.....247
Abdestte Ağzı Çalkalamak, Burna Su Vermek.....252

Burna Su Çekmede Mübalâga....257
Abdestte Sakalın Yıkanması....259
Elleri Dirseklere Kadar Yıkamak....262
Abdestte Uzuvları Ovmak Parmaktaki Yüzüğü Oynatmak....266
Başın Tamamını Veya Bır Kısmını Meshetmek....269
Kulakları Meshetmek....275
Abdest Alırken Boynu Meshetmek....279
Sarık Üzerine Meshetmenin Cevazı....283
Abdestte İki Ayağı Yıkamak Farzdır....289
Abdeste Sağdan Başlamak....295
Abdest Azalarını Bir, İki Ve Üç Defa Yıkamak....299
Abdest Uzuvlarını Art Arda Yıkamak....305
Abdestte Başkasının Yardımı Caiz Midir?....309
Abdest Ve Gusülden Sonra Havluyla Kurulanmak....312

III. KONU
MESTLERİ MESHETMEK

Mestleri Meshetmek....321
Mest Üzerine Giyilen, Konçsuz Lâstik Üzerine Meshetmek....328
Mestler, Giymeden Önce Abdest Almak....335
Mest Üzerine Mesh Müddetinin Belirlenmesi....339
Mestlerin Üstü Meshedilir....346
Abdesti Bozan Seyler....350
Namazda Uyumak Veya Uyuklamak Abdesti Bozar Mı ?....359
Kadına Dokunmaktan Dolayı Abdest Gerekir Mi ?....365
Cinsel Organa Elin Dokunması Abdesti Bozar Mı ?....372
Deve Etini Yedikten Sonra Abdest Almak Gerekir Mi ?....380
Namaz, Tavaf Ve Mushafa El Sürmek İçin Abdest Gerekir....388
Cünüp Kimsenin Abdest Alıp Öyle Uyuması Tavsiye Edilmiştir....396

IV. KONU
GUSÜL

Gusül.....407
İki Cinsel Organın Kavuşmasıyla Gusül Gerekir Mi ?.....412
İhtilâm Olduğunu Hatırlayan Fakat Islaklık Görmeyen.....420
Veya Gören Kimseye Gusül Gerekir Mi?.....420
Kâfir İslâm'a Girdiğinde Gusletmesi Gerekir Mi?.....425
Ayhali (Hayz) Kanı Kesilince Gusletmek Vâcibdir.....429
Ayhalı Ve Cünüp Olan Kimsenin Kur'an Okuması Haramdır.....432
Cünüp Kimsenin Mescidden Geçmesine Ruhsat Verilmiştir.....436
Müstehab Olan Gusüller.....442
Bayram Günlerinde Gusletmek.....450
Ölüyü Yıkamaktan Dolayı Gusletmek.....454
İhram, Arafat'ta Vakfeye Girmek İçin Gusletmek Sünnettir.....459
İstihaza Olan Kadının Her Namaz İçin Gusletmesi Gerekir Mi ?.....466
Baygınlık Geçirdikten Sonra Gusletmek.....475
Gusül Nasıl Yapılır ?.....478
Guslederken Saç Örgülerini Çözmek Gerekir Mi ?.....486
Gusleden Kimsenin Gözlerden Irak Durması Öylece Yıkanması.....493

V. KONU
TEYEMMÜM

Teyemmüm.....503
Teyemmüm İçin Sadece Toprağın Belirlenmesi.....517
Teyemmüm Nasıl Yapılır ?.....523
Vaktin Evvelinde Teyemmüm Edip Namaz Kıldıktan Sonra Vakit İçinde Su Bulan Kimseye Ne Lâzım Gelir?.....530
Zaruri Hallerde Su Ve Toprak Bulunmadığında Ne Yapılır?.....535